

Likestilling og livskvalitet 2007

av

Øystein Gullvåg Holter, NIKK
Helge Svare, AFI
Cathrine Egeland, AFI

AFI-rapport 1 / 2008

norden

Nordisk institutt for kvinne-
og kjønnsforskning – NIKK

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

© Arbeidsforskningsinstituttet 2008
© Work Research Institute
© Forfatter(e)/Author(s)

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i "Lov om opphavsrett til åndsverk", "Lov om rett til fotografi" og "Avtale mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet".

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without the written permission from the publisher.

ISBN 978-82-7809-219-6
ISSN 0807-0865

Arbeidsforskningsinstituttet AS
Pb. 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO

Work Research Institute
P.O.Box 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO

Telefon: +47 23 36 92 00
Telefax: +47 22 56 89 18
E-post: afi@afi-wri.no
Webadresse: www.afi.no

Publikasjonen kan lastes ned fra <http://www.afi.no>

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

Temaområde

Politikk, organisering, læring

Rapport nr.:

1 / 2008

Tittel:

Likestilling og livskvalitet 2007

Dato:

januar 2008

Forfattere:

Øystein Gullvåg Holter, NIKK, Helge Svare, AFI og
Cathrine Egeland, AFI

Antall sider:

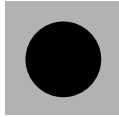
304

+ vedlegg

Resymé:

Denne rapporten er blitt til gjennom et samarbeid mellom Nordisk Institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI). Den baserer seg på en kartlegging av menns og kvinners syn på og forståelse av likestilling i relasjoner, familie, arbeidsliv og samfunn. Det har vært et overordnet mål for undersøkelsen å avdekke forhold og sammenhenger som fremdeles vanskeliggjør full likestilling mellom kjønn, samt å identifisere forhold og sammenhenger som over tid kan fremme økt likestilling mellom kjønn i Norge. Prosjektet er finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet.

Emneord: Livskvalitet, likestilling, kjønnslikestilling, familieliv, arbeidsliv, farsrollen, forsørgerrollen, helse, maskulinitet, relasjoner, utdanning, yrkesvalg

Forord

Uten hjelp fra referansegruppe og kontaktpersoner, og fremfor alt de 2805 personene som har brukt sin tid på dette og gitt oss gode og spennende svar, hadde ikke undersøkelsen vært mulig. Det nordiske samarbeidet har vært avgjørende for at studien kunne bli godt faglig utformet i Norge som et ”pilotområde”.

Vi vil takke Hanne Haavind for bidrag til undersøkelsens relasjonelle livsløpsdesign og dimensjonen kjønnsutforming; Mari Teigen for å dele sine erfaringer rundt utforskning av kjønnsdiskriminering og holdninger; Hege Skjeie, Jørgen Lorentzen, Berit Brandth og andre i referansegruppen for viktige kommentarer; Thomas Valle for en viktig kommentar om etnisitet og kjønn, Hege Kitterød og andre forskere fra SSB for dialog og gode faglige kommentarer, til Knut Oftung ved SKK for kommentarer om samlivsbrudd og livskvalitet, og staben i BLD inkludert Kjell-Erik Øye, Trond Ødegaard Christensen, Erik Haugland og Nina Jon for gode innspill vedrørende anvendbarhet og forskningsbehov. Takk også til Ole Fredrik Ugland i TNS Gallup for godt samarbeid rundt design av spørreskjema og innsamling av data. Vi vil også takke Kari Stefansen for bidrag vedrørende vold og Wenche Mühleisen for kommentar om kjønnsutforming. En særlig takk går til Solveig Bergman og Arild H. Steen, forskningsteamets institusjonsledere, for både å ha bidratt til gode generelle retningslinjer som har sikret prosessen, og med fagkunnskap utover det vanlige. Vi vil også takke for god administrativ støtte (NIKK, AFI, BLD), og sende en takk til mange andre som har bidratt, uten at vi kan nevne alle her.

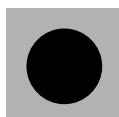
Alle feil og mangler står selvsagt for vår egen regning.

Oslo, januar 2008

Øystein Gullvåg Holter
Nordisk institutt for
kvinne- og kjønnsforskning

Helge Svare
Arbeidsforskningsinstituttet

Cathrine Egeland
Arbeidsforskningsinstituttet

Innholdsfortegnelse

Forord

Sammendrag

1 Innledning 1

Del 1. Gjennomgang av spørreskjemaet

2 Seksjon 1. Oppvekst.....6

3 Seksjon 2. Utdanning 22

4 Seksjon 3. Arbeid 29

5 Seksjon 4. Livet i husholdningen 42

6 Seksjon 5. Partner, partnervalg 58

7 Seksjon 6. Barn og foreldre.....74

8 Seksjon 7. Likestilling – erfaringer og holdninger.....94

9 Seksjon 8. Helse og livskvalitet 113

Del 2. Drøfting av hoveddimensjonene i undersøkelsen

10 Innledning 127

11 Likestillingsholdning.....144

12 Likestillingspraksis 158

13 Parfordeling.....170

14 Kjønnsutforming 184

15 Likestilling i oppveksten 193

16 Livskvalitet.....201

Del 3. Særskilte analyser

17 Fødselspermisjon 220

18 Vennskap.....233

19 Vold.....251

20 Arbeidsliv 270

21 De tradisjonelle og de likestilte - hvem er de, og hvordan lever de? 280

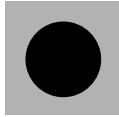
22 Metode 294

Litteratur..... 302

Vedlegg:

- TNS Gallups rapport om undersøkelsen

- Spørreskjemaet

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene fra prosjektet ”Likestilling og livskvalitet 2007”. Prosjektet er utført på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), som også har finansiert prosjektet.

Målet med prosjektet, slik det ble definert i BLDs prosjektutlysning, var å gjennomføre en ”Undersøkelse blant kvinner og menn, om menns oppfatning og forståelse av kjønnslikestilling i relasjoner, familie, arbeidsliv og samfunn”. Undersøkelsen skal både bidra til kunnskapsgrunnlaget for en kommende stortingsmelding om menn og å oppdatere kunnskapen i forhold til tidligere forskning, bl.a. Mannsrolleutvalgets undersøkelse ”Menn i Norge” fra 1988 (MN88).

Dataene til prosjektet er hentet inn gjennom en survey basert på et spørreskjema med i alt 123 spørsmål om likestilling¹ og livskvalitet, som ble besvart av 2805 personer første halvår 2007. Dette innebærer en samlet svarprosent på 41 prosent.

TNS Gallup sto for utsending og innsamling av skjema. Design, analyse og utarbeidelse av rapport ble utført av et prosjektteam basert på et samarbeid mellom Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI).

Rapporten er delt i tre hoveddeler.

- Del 1 er en gjennomgang av svarfordelingen i de forskjellige seksjonene i spørreskjemaet.
- Del 2 er en drøfting av hoveddimensjonene i undersøkelsen. I denne delen utvikles det et analyseapparat med seks dimensjoner av likestilling ved hjelp av samlemaal (indekser), som skal avdekke hvordan de ulike sider ved likestilling virker i forhold til hverandre og hvordan dette varierer i ulike gruppedannelser basert på kjønn, alder osv.
- Del 3 presenterer særskilte analyser av temaene fødselspermisjon, vennskap, vold, arbeidsliv og ”de tradisjonelle” og ”de likestilte”.

Hovedpunkter fra rapportens del 1

Oppvekst

- Savnet etter far er mindre hos de yngre mennene enn hos de eldre, noe som tyder på at far er blitt mer tilstedeværende i guttenes oppvekst de siste årtiene, innenfor den oppvekstperioden som undersøkelsen dekker, dvs. frem til ca 1990. På spørsmål om de synes far burde ha vært mer sammen med dem, svarer 57 prosent av mennene mellom 35 og 49 år ”ja” eller ”delvis” (samlet). Blant dem mellom 17 og 24 år har andelen sunket til 38 prosent.
- I samme periode er det en utvikling i retning av at far nå fremstår som en mindre streng skikkelse i barnas liv, enn tidligere. Bare rundt 4 prosent av de aller yngste rapporterer at de har opplevd fysisk straff eller vold fra fars side, mot rundt 18 prosent av dem mellom 35 og 49 år som har opplevd dette. Dette gjelder både menn og kvinner.
- Samtidig tyder tallene på at oppvekstmiljøet utenfor hjemmet er blitt tøffere i perioden som dataene våre beskriver, med større innslag av erting og plaging. I MN88² svarte 45 av

¹ Likestilling skal her og i resten av rapporten forstås som kjønnslikestilling, med mindre noe annet er nevnt eksplisitt.

² ”Menn i Norge”, Mannsrolleutvalgets undersøkelsen fra 1988.

mennene ”ja” eller ”delvis” (samlet) for at de hadde opplevd å bli ertet eller plaget i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet. I vår undersøkelse er andelen øket til 54 prosent.

Utdanning

- Blant dem med universitets- og høyskoleutdanning på inntil 4 års varighet er andelen kvinner i dag høyere enn andelen menn.
- Det er en noe høyere andel menn enn kvinner som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) for at det ”i venneflokken ikke var så nøye med skolearbeid og lekser”. 68 prosent av mennene svarer dette, mot 55 prosent av kvinnene. I aldersgruppen 17 til 34 år er andelen menn enda større - 75 prosent. Blant kvinner er det ingen signifikant aldersvariasjon.
- Det er betydelige kjønnsforskjeller i innstillingen til utdanning og jobb. Flere kvinner enn menn sier at det er viktig med en jobb der en kan hjelpe andre, eller som lar seg kombinere med barn og familie. Flere menn er opptatt av at jobben skal gi god inntekt, og at den skal gi mulighet for å løse tekniske og praktiske oppgaver.
- Rundt 60 prosent av mennene sier at det er viktig med en jobb som lar seg kombinere med barn og familie.
- Blant yngre menn er det også en større andel som tilslutter seg utsagnet ”Jeg ville ha en jobb der jeg kunne hjelpe andre”. 29 prosent av dem mellom 35 og 49 år svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) til dette. Blant menn mellom 17 og 24 år øker andelen til 42 prosent.

Arbeid

- Norsk arbeidsliv er kraftig kjønnsdelt. Mens rundt 30 prosent av mennene rapporterer at de jobber innen industri, håndverk, bygg og anlegg, er det bare snaue 10 prosent av kvinnene som gjør det. På den andre siden har vi helse og omsorg der vi finner rundt en fjerdedel av kvinnene, men bare rundt fem prosent av mennene. En sammenligning med MN88 tyder ikke på at det har skjedd noen endring på dette området de siste tjue årene.
- Gjennomsnittsmannens gjennomsnittlige arbeidsdag er i gjennomsnitt en drøy time lengre enn gjennomsnittskvinnens.
- Menn er oftere enn kvinner å finne blant dem som i gjennomsnitt jobber fra 40 timer i uken og oppover. Blant dem som oppgir at de jobber 50 timer i uken eller mer, finner vi nesten utelukkende menn. Kvinnene, på den andre siden, er overrepresentert blant dem som jobber mindre enn normal arbeidsuke.
- Når gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid øker utover normaltid, øker også andelen av både menn og kvinner som svarer at de arbeider ”mer enn de ønsker”. Andelen kvinner som sier de jobber mer enn de ønsker, er likevel større enn andelen menn, både blant dem som jobber normal arbeidsuke og dem som i gjennomsnitt jobber mer enn dette.
- Blant dem som sier at de ”jobber akkurat passe”, har gjennomsnittsmannen en gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid som er om lag fem timer lengre enn gjennomsnittskvinnen. Det ser ut som om gjennomsnittsmannen og gjennomsnittskvinnen har ulik oppfatning av hva det vil si å jobbe ”passe mye”.
- Flere menn (47 prosent) enn kvinner (38 prosent) svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tar arbeidsoppgaver fra jobben med seg hjem. Blant mennene er det særlig de som jobber i kultur, media, undervisning og forskning som svarer dette (69 prosent). På andre plass kommer de som jobber i bank, forsikring, finans og IT (64 prosent). Lavest er andelen blant dem i industri, håndverk og bygg- og anlegg (35 prosent). Også hos kvinner ligger kultur, media, undervisning og forskning her på topp (82 prosent).
- På spørsmål om de ofte tenker på jobben når de er hjemme, svarer 74 prosent av både menn og kvinner ”ja” og ”delvis” (sammenlagt). Igjen topper kultur, media, undervisning og forskning lista og for både menn og kvinner (87 prosent). Innen helse og omsorg er det noen

flere kvinner (74 prosent) enn menn (71 prosent) som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tenker på jobben når de er hjemme.

- Flere menn enn kvinner sier de arbeider mer enn normal arbeidsuke (35 til 40 timer i gjennomsnitt) fordi arbeidsplassen krever det, eller fordi ”det er nødvendig for karrieren”. De fleste kvinnene som jobber mindre enn normal arbeidsuke, gjør det for å ta seg av hjem og familie. På andre plass følger de som svarer at jobben ikke tilbyr heltidsarbeid.
- Også en gruppe menn (15 prosent) svarer at de jobber mindre enn normal arbeidsuke for å få mer tid til hjem og familie.

Livet i husholdningen

- Hvis vi sammenligner nåværende bosted med oppvekststed, finner vi en tendens til at kvinner i noe større grad enn menn trekker mot de største byene: blant kvinnene som vokste opp i spredtbygde strøk, er det 23 prosent som oppgir at de nå bor i en by med over 50 000 innbyggere, mot 19 prosent av mennene.
- I vår undersøkelse kartlegges arbeidsdelingen rundt sju typiske arbeidsoppgaver i husholdningen (vasking, rydding, matlaging, med mer). Vi har sammenlignet svarene med tilsvarende svar fra 2002³ og finner at andelen menn og kvinner som svarer at de enten deler på disse oppgavene eller gjør dem sammen, er noe større i dag. Vi tolker tallene som en indikasjon på at utviklingen mot større likestilling i hjemmet er en prosess som stadig pågår.
- Handling av dagligvarer er den arbeidsoppgaven som parene deler mest på, etterfulgt (i synkende orden) av rydding, gjøre rent i huset, betale felles regninger, lage mat, vedlikehold/oppussing, og klesvask, som er den minst likestilte aktiviteten.
- Både menn og kvinner er samtidig enige om at kvinner bestemmer noe mer på de områdene i husholdningen som tradisjonelt har vært kvinnens ansvarsområde. Omfordeling av ansvar og innflytelse synes å være en ”tregere” prosess enn omfordeling av arbeid. Det er på områdene som historisk sett har vært mest kvinnedominerte, at mannens ansvar/innflytelse er minst. 63 prosent av kvinnene sier at det er ”vanligvis jeg” som bestemmer ”hva som er rent og ryddig nok”. På motsatt side kommer bilkjøp, hvor mannen bestemmer mest. Her svarer 40 prosent av mennene at det er ”vanligvis jeg” som bestemmer.
- Om lag 80 prosent av mennene og 70 prosent av kvinnene mener likestillingen hjemme er ”svært” eller ”ganske” bra.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med en partner, enn blant dem med lavere sosioøkonomisk status, særlig blant menn.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med barn. Sammenhengen er også her sterkere for menn enn for kvinner.

Partner, partnervalg

- 75 prosent av kvinnene som mener likestillingen i hjemmet er svært bra, er samtidig meget fornøyd med samlivet. 34 prosent av de som mener at likestillingen er ”verken bra eller dårlig”, er også meget fornøyd med samlivet. Mennenes svar følger i hovedsak samme mønster. For kvinner som vurderer likestillingen hjemme som ”ganske dårlig”, synker andelen helt til 11 prosent for svarkategorien ”meget fornøyd” med samlivet.
- Ved valg av partner er utseende og seksuell tiltrekning noe viktigere for menn enn for kvinner.
- Omtrent halvparten av alle menn og kvinner har en partner på samme utdanningsnivå som dem selv.

---

³ ISSP

- Det er flere kvinner enn menn som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere. Blant dem som beskriver nåværende samliv, er det rundt 5 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere.
- Vold og trusler om vold synes å være et problem som rammer en relativt liten andel av dem som lever sammen. 96 prosent av dem som beskriver sitt nåværende parforhold, svarer at det aldri har forekommet vold i parforholdet. Andelen som rapporterer vold i tidligere (nå avsluttede) parforhold, er likevel betydelig høyere enn blant dem som rapporterer fra sitt nåværende parforhold.
- Kvinner tar litt oftere enn menn initiativ til å søke hjelp i samlivet.
- Andelen menn som har vurdert å bryte ut av samlivet, er betydelig større i dag enn for 20 år siden, men kvinnene vurderer dette noe oftere enn menn.

Barn og foreldre

- Både mødre og fedre ytrer ønske om å jobbe mindre og være mer sammen med barna. Når arbeidstiden øker, stiger andelen av de som ønsker mer samvær med barna. Andelen øker også med synkende alder på yngste barn.
- For fedre som i gjennomsnitt jobber mer enn 40 timer i uken finner vi at når det yngste barnet er mellom 15 og 18 år, er det 15 prosent som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barnet, når det yngste barnet er mellom 1 og 3 år, er det rundt 80 prosent fedre som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barnet. Det er for få kvinner i denne kategorien til at vi får signifikante resultater.
- For foreldre med normalarbeidstid (35-40 timer) har vi foretatt en sammenligning mellom foreldre med yngste barn 15-18 år og de med yngste barn 1-3 år: Både blant menn og kvinner som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna, øker andelen fra 23 prosent hos dem med de eldste barna til omlag 65 prosent hos dem med de yngste barna.
- Både menn og kvinner ønsker at far skal få mer permisjon. Det alternativet som får mest støtte av både menn og kvinner, er at fars betalte permisjon bør økes, men at mor bør beholde like lang permisjon som i dag. Av de mer radikale forslagene, er det forslaget om en likedeling av permisjonen som får mest støtte, ca 15 prosent av begge kjønn støtter dette.
- Blant fedrene som var alene hjemme med barnet under permisjonstiden, er det en økt andel som mener at dette har ført til bedre kontakt med barnet senere.
- En større andel menn enn kvinner mener at barna bør bo omtrent like mye hos begge foreldrene etter et samlivsbrudd. Mannsandelen som mener dette er også større enn for 20 år siden. På spørsmål om hvor barna bør bo etter et eventuelt samlivsbrudd, svarte 83 prosent av mennene i 1988⁴ ”hos begge eller hos meg”. I vår undersøkelse er andelen steget til 88 prosent.
- Rent faktisk bor barn i dag i langt større grad hos mor enn hos far etter et samlivsbrudd. Andelen som har barn, men som ikke bor sammen med dem, er betydelig større blant menn enn blant kvinner.
- En lavere andel menn enn kvinner mener at mødre og fedre i dag regnes som likeverdige foreldre.

Likestilling – Erfaringer og holdninger

- Kvinner rapporterer i større grad enn menn at de opplever å bli negativt forskjellsbehandlet på grunnlag av sitt kjønn. Fire prosent av mennene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” og ”fordi de er menn”. 14 prosent av kvinnene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” og ”fordi de er kvinner”.

---

⁴ MN88

- Det er ikke enighet om hva likestilling er eller bør være.
- Både menn og kvinner slutter opp om likestillingspolitiske kjerneelementer som ”kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk” og ”kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt”.
- En større andel av mennene enn av kvinnene mener at likestillingen mellom kjønnene har kommet langt nok og at likestillingen stort sett er innført allerede.
- Flertallet av både kvinner og menn mener at likeverd er viktigere enn likestilling.
- To av tre mener dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykkede i samfunnet.
- Oppslutningen om kvoteringsordninger er ikke spesielt høy, men støttes av flere kvinner enn menn.
- Rundt 80 prosent av både menn og kvinner mener voldtekt er menns ansvar.

Helse og livskvalitet

- En større andel menn enn kvinner føler seg vel med kroppen sin.
- En større andel kvinner enn menn sier de har ulike psykiske og fysiske plager, som depresjon, angst, stress, vond rygg og manglende sexlyst.
- Overvekt rammer kvinner hardere enn menn i form av ubehag og dårlig selvbilde.
- Flere menn enn kvinner er i kontakt med vold utenfor hjemmet, både som utøvere og som ofre.

Hovedpunkter fra rapportens del 2

Hoveddimensjonene i studien

- Likestilling består av flere dimensjoner. Hva man mener om likestilling eller hvilke holdninger man har, er noe annet enn hva man gjør i praksis. Positiv holdning betyr ikke uten videre at holdningen følges opp i handling. Likestillingsholdning og likestillingspraksis er to ulike sider eller dimensjoner ved likestilling. Det finnes også flere slike dimensjoner.
- I del 2 av rapporten presenterer vi analyser av seks dimensjoner knyttet til likestilling:
  - Likestillingsholdning
  - Likestillingspraksis
  - Parfordeling (ressursfordeling mellom kvinne og mann i samliv)
  - Kjønnsutforming (maskulinitet – femininitet)
  - Likestilling i oppveksten
  - Livskvalitet
- Kapitlet presenterer et analyseapparat med disse seks dimensjonene og som kan brukes til analyse av likestillingens tilstand. Det gir en oversikt over hvordan de ulike dimensjonene henger sammen, blant menn og kvinner, og i ulike inntekts- og aldersgrupper.
- Resultatene viser at likestilling i praksis påvirkes mye av holdning til likestilling. Et nytt resultat i forhold til debatt som har fremhevet at menn er splittet overfor likestilling, er at sammenheng mellom holdning og handling kommer klart frem blant menn.
- Mannens holdning er imidlertid slett ikke det eneste som avgjør hvordan han opptrer i praksis. Et annet trekk med stor betydning er fordelingen av ressurser, særlig inntekt, i parforholdet. Også forholdene på jobben har betydning.
- Likestilling avhenger både av egne valg og holdninger, og av livssituasjon og sosial kontekst. Analysen viser at sosial struktur, men også kjønnskultur og sosialpsykologiske mønstre, betyr mye. Dette kommer klarere frem enn i tidligere forskning.

- Kapitlet gir en oversikt over hvilke trekk som øker sjansen for likestilling i praksis blant menn og kvinner. Ved siden av parfordeling og yrkesliv viser det seg at kjønnsutforming og kjønnskultur er viktige dimensjoner, mens likestilling i oppveksten virker noe svakere inn.
- Kapitlet gir også en oversikt over trekk som virker positivt inn på livskvalitet. Likestilling er knyttet til økt livskvalitet, noe som særlig er tydelig blant kvinner.
- Det er fortsatt såpass mange problemer knyttet til å gjennomføre likestilling i praksis i hjemmet og på jobben, at gevinsten i form av økt livskvalitet ennå ikke er klar og tydelig blant menn, selv om den er større enn før.
- Analyseapparatet gir mulighet til mer systematiske analyser av hvordan ulike likestillingsforhold opptrer enn det som tidligere har vært tilgjengelig i forskning. Det blir mulig å se ulike dimensjoner og bakgrunnstrekk i sammenheng og å vurdere hva som er viktig og mindre viktig.
- Et hovedresultat er at likestilling er et bredt samfunnsmessig, kulturelt og psykologisk mønster som ikke kan sees isolert fra andre forhold i samfunnet.

Likestillingsholdning

- Likestillingsholdninger blir målt gjennom omlag 20 spørsmål i undersøkelsen. Noen av disse handler om personens egen holdning, mens andre også har et element av vurdering. Vi laget flere samlemål (indekser) for likestillingsholdninger. De gir omrent det samme bildet, for selv om det er gradsforskjeller mellom holdninger og vurderinger, utgjør dette én dimensjon. Kapitlet beskriver hovedindeksen for dimensjonen, som bygger på klare holdninger.
- Undersøkelsen viser fire hovedmønstre i likestillingsholdninger. Dette er holdninger knyttet til henholdsvis:
  - Kjønns- og likestillingspolitikk
  - Observasjon/kritikk
  - Tradisjonaltet og miljø
  - Likedeling av forsørging, beslutninger og arbeid i hjemmet ("kjerneverdier").
- Noen av disse holdningsmønstrene har mer effekt enn andre overfor likestilling i handling (likestillingspraksis). Dette gjelder særlig holdninger knyttet til kjønns- og likestillingspolitikk, og holdninger knyttet til likedeling.
- De som har tradisjonelle eller negative holdninger knyttet til kjønns- og likestillingspolitikk, er ofte også preget av "likeverdsorientering" ("likeverd viktigere enn likestilling") og "særartstenkning" ("menn og kvinner er grunnleggende forskjellige").
- Undersøkelsen viser at kjønnspolitik er knyttet til personlig kjønnsutforming. Særlig blant menn er det forbindelse mellom tradisjonell kjønnsutforming, og motstand mot videre likestilling, vekt på særart, og andre spørsmål innen denne undergruppen av holdninger.
- For å se nærmere på holdninger som innebærer at man er negativ til videre likestilling, slo vi sammen tre delvis overlappende holdninger: "nok likestilling", "nok innvandring", "nok statlig interaksjon" – i én indeks, altså en "nok-er-nok"-tendens. Selv om denne tendensen som ventet er sterkt partipolitisk assosiert, er det synet på innvandring og stat, mer enn synet på likestilling, som mest trekker i partipolitisk retning.
- Man kunne kanskje vente å finne en slags "politisk kjerne av likestillingsmotstand", men sporene her er nokså moderate eller svake. Vi lette etter denne kjernemotstanden på litt forskjellige måter, uten å finne så mye. Det som analysene i stedet viste, var en ganske sterk assosiasjon med lavere utdanning og som gikk igjen på flere punkter – hos respondenten, foreldrene og partneren. Dessuten fant vi en forbindelse til enkjønnet til at "nok-er-nok"-tendensen har et element av forskansning og underlegenhetsfølelse i seg, særlig knyttet til utdanning.

- Noen av holdningene er preget av større kjønnsforskjeller enn andre. De er kanskje mer ”avslørende” i forhold til en kjønnsdelt virkelighet. Dette gjelder blant annet familieansvar og forsørgeransvar. Disse holdningene kan også sees som utspill i forhandlingene i hjemmet – ikke bare som en rapport om hvordan situasjonen er.

Likestillingspraksis

- Undersøkelsens hoveddimensjoner er svært relevante for å forklare variasjon i likestillingspraksis. De har ofte mer forklaringskraft enn tradisjonelle bakgrunnsvariabler som kjønn, utdanning, inntekt og alder. Det er særlig balansert parfordeling, positiv holdning til likestilling samt ikke-tradisjonell kjønnsutforming som virker inn, men også likestilling i oppveksten har betydning.
- Av bakgrunnsvariablene er det særlig yngre alder som øker sjansen for likestilt praksis. Mer utdanning virker svakt i samme retning.
- God livskvalitet henger også sammen med økt sjanse for likestilt praksis. God livskvalitet (særlig tydelig hos kvinner) er trolig ikke bare en virkning av likestilt praksis, men kan også være en årsak.
- Analyser av bakgrunnen for likestillingspraksis viser at hele ”anatomien” omkring likestilling betyr mye, med parfordeling i teten - og ikke bare menns eller kvinners holdninger og forventninger.
- Sammenhengen mellom likestilling og livskvalitet blir tydeligere når likestillingen har kommet lengre. Dette har blant annet sammenheng med sosial innovasjon. Dersom innovasjon eller oppbrudd fra tradisjonelt ulikestilte kjønnsroller blir samfunnsmessig og kulturelt godtatt, har likestillingspraksis tydeligere forbindelse med god livskvalitet både hos menn og kvinner, ikke bare blant kvinner, men generelt.
- Her ligger også en sentral utfordring for politikkutforming. Et gjennomgående budskap i undersøkelsens resultater er at likestilling handler om organisering, rammebetingelser og fordeling av ressurser – ikke bare om holdninger.
- Den psykologiske dimensjonen er også viktig. Vi ser mange tegn på at kjønnsutforming og trygghet til å velge mer individuelt, betyr mye. Vi ser også at tillit til at samlivet vil vare, virker sterkt inn på livskvalitet, som igjen (særlig blant kvinner) er assosiert med likestillingspraksis.

Parfordeling

- Mer likeverdig parfordeling (lik deling av ressurser som inntekt og bolig) øker sjansen sterkt for mer likestilt praksis i hjemmet. Dette er et hovedfunn i surveyen. Effekten er mest tydelig blant menn, men den er trolig like viktig blant kvinner.
- Likeverdig parfordeling øker også sjansen – litt svakere – for mer likestillingsvennlige holdninger. Parfordelingen er altså mer et handlingsparameter enn et holdningsparameter. Den virker så å si ”bak ryggen” på holdningene.
- Innen dimensjonen parfordeling er det særlig inntektsfordelingen som har sterk innvirkning på likestilling. Fordelingen av andre ressurser betyr også en del, men inntekt peker seg ut.
- I et samfunn med menn i tradisjonell overhodeposisjon vil mannsdominans innen ulike typer ressurser slå ut omtrent på samme måte (dvs. gi lite likestilling). Dette er ikke lenger situasjonen i dagens Norge. Utdanning er blitt likt fordelt i det norske gjennomsnittsparet. Av de mannsdominerte ressursene er det først og fremst inntektsfordelingen som virker inn på likestillingspraksis. Andre typer ressursdeling betyr mindre. Dette kan tolkes i retning av en fortsatt ”erosjon” av mannens tradisjonelle overhodeposisjon.

- Likestilling i oppveksten har en modererende, men nokså svak forhindrende effekt på mannsdominert parfordeling senere i livet. Effekten av likestilling i oppveksten er større blant menn enn blant kvinner. Vi hadde ventet noe sterkere resultat, særlig blant kvinner.
- Parfordelingen er bare svakt assosiert med kjønnsutforming. Dette resultatet er overraskende i forhold til mange antakelser i debatten. Resultatet kan ha sammenheng med at kjønn i dag har blitt mer "frisatt" og atskilt fra spørsmål om likestilling. Det er også mulig at den ene dimensjonen i noen grad kan erstatte den andre. Det man ikke har i ressurser, kan man forsøke å "kompensere for" gjennom kjønnsutformingen. Slike momenter kan forklare lav samlet assosiasjon.
- Effekten av inntektsfordeling på likestillingspraksis er nesten like sterk blant kvinner som blant menn. Den er sterk og klar for begge kjønn. Men den bestemmer ikke alt. Vi finner en tendens til "individuering" som innebærer at parfordelingens effekt blir dempet. Mange, både blant menn og kvinner, ser ut til å kunne oppføre seg nokså frihetlig overfor parfordelingen. Dette er tydeligst blant kvinnene, blant de yngre, og blant dem som markerer uavhengighet i parforholdet.
- Man kunne tenkt seg at likestilt parfordeling i dagens Norge betyr økt livskvalitet. Dit har vi imidlertid ikke kommet. Resultatene forteller i stedet om varierende effekter. Det er ikke klart at kvinner og menn med lik ressursfordeling også har bedre livskvalitet. I stedet får vi et bilde der parfordelingen særlig i form av skjev inntektsdeling bremser likestillingen i hjemmene.
- Resultatene viser at inntektsfordelingens effekt ikke er "rent økonomisk". Dette handler ikke bare om hva som lønner seg mest, mannens eller kvinnens lønnsarbeid. Sosiale, kulturelle og sosialpsykologiske forhold kommer sterkt inn i bildet, ikke bare de økonomiske.
- Tallene viser blant annet at effekten av parfordeling på likestillingspraksis er mye større i par der mannen opplever at han er hovedforsørgeren, enn i par der han ikke gjør det.

Kjønnsutforming

- Kjønnsutforming og maskulinitet/femininitet er sentrale emner i kvalitativ forskning, men sjeldnere i kvantitativ forskning. Det er en "myk" dimensjon som kan være vanskelig å måle. Kapitlet presenterer hvorfor det er viktig å få dette med i en undersøkelse av likestilling, og hva slags målemetoder som ble utviklet.
- Et hovedresultat er at tradisjonell kjønnsutforming reduserer sjansen for likestilt praksis. Dersom kjønns grensene i et ekteskap eller samliv er tradisjonelt optrukket, blir det vanskeligere å krysse dem, for eksempel i forhold til husarbeid.
- Selv om undersøkelsens skala for maskulinitet og femininitet er nokså enkelt utformet, gir resultatene et klart signal om at grensekryssing – det å ligne på det motsatte kjønn - er vanskelig og rammes av stigmatisering.
- Et viktig funn er at kjønnsutforming i dag fremstår som et mer "ensrettet" område enn likestilling. Det er fortsatt risikabelt å bli ansett som lik det motsatte kjønn.
- Undersøkelsen omfatter et samlemål for kjønnsutforming som har med respondentens underlegenhet i forhold til andre av samme kjønn. Ut fra internasjonal forskning bl.a. om hierarkiske maskulinitetsformer er dette sentralt. Resultatene tyder imidlertid på at plassering i forhold til femininitet og maskulinitet, og forholdet til andre av samme kjønn, utgjør to nokså atskilte mønstre.
- Det at man er kjønnskonform (at en mann oppfatter seg som svært mannlig, en kvinne som svært kvinnelig) er ikke et "vern" mot underlegenhetsfølelse i Norge anno 2007.
- Hovedindeksen for kjønnsutforming bygger på skalaen for femininitet og maskulinitet, og på to andre momenter: seksuell konformitet og holdning til kjønnssegregering i yrkeslivet (men ikke underlegenhet, siden dette forstyrrer bildet). Den har visse svakheter (litt for sterkt assosiert med likestillingsholdning), men gir alt i alt de klareste resultatene.
- Kjønnsutforming har større forbindelse med likestillingspraksis blant menn enn blant kvinner. Dette har sammenheng med at også kjønns tradisjonelle kvinner delvis (dvs. oftere enn

tradisjonelle menn) forteller om likestilt praksis. Lavere alder er knyttet til mindre tradisjonell kjønnsutforming, noe som særlig er tydelig blant kvinner.

- Kjønnsutformingen henger sammen med sosialpsykologiske trekk i materialet. Tillit og tro på at samlivet vil vare, betyr større sjanse for individuell kjønnsutforming. Samtidig kan man bli ”satt”, og vi ser spor av at parforholdets varighet virker konserverende.
- Oppvekstforholdenes betydning for kjønnsutforming er mindre enn man kunne ventet. Dette kan ha sammenheng med et mer individualistisk samfunn og mindre entydig ”sosial arv”. Budskapet kan være sterkt over generasjonene, men det forvaltes på ulike måter. Tendensen er dessuten at parfordeling og strukturelle variabler veier tungt i det samlede bildet, og i noen grad ”skjærer gjennom” kjønnsutforming og kultur.
- Blant menn er tradisjonell kjønnsutforming noe mer vanlig på høyere inntektsnivå, mens mønsteret blant kvinner er annerledes: kvinner på høyere inntektsnivåer har mindre tradisjonell kjønnsutforming. Når det gjelder utdanning, er mønsteret likt på tvers av kjønn. De på lavere og middels utdanningsnivå er noe mer preget av tradisjonell kjønnsutforming enn de på høyeste nivå.
- Effekten av kjønnsutforming og parfordeling på likestillingspraksis varierer ut fra sosial status. Mens parfordelingen betyr mest for likestillingspraksis på høyere nivåer (”øvre middelklassefaktor”), betyr kjønnsutformingen mest på middels nivå (”lavere middelklassefaktor”).

Likestilling i oppveksten

- Selv om likestilling i oppveksten i første omgang ser ut til å virke nokså svakt inn på likestilling i dag og andre dimensjoner i undersøkelsen, viser mer detaljerte analyser at den reelle virkningen er noe større. Noen av analysene viser at effekten av likestilling i oppveksten kan komme ganske sterkt frem i den statistiske analysen.
- Vi antok i utgangspunktet at kjønnsutforming og parfordeling er ”mellomliggende” variable i forhold til likestilling i oppveksten og likestillingspraksis i dag. Dette ser ut til å stemme, særlig når det gjelder kjønnsutforming. Med kontroll for kjønnsutforming, blir sammenhengen mellom likestilling i oppveksten og praksis i dag ganske sterk.
- Hovedinntrykket er imidlertid at forbindelsen med oppvekstforhold har blitt mer individualisert og varierende. Senere forhold – utdanning, arbeidsliv, samliv – virker også sterkt inn.
- For eksempel ser vi bare nokså svake tendenser til at unge menn og kvinner fra likestilte hjem valgte mer utradisjonelt i forhold til kjønnsdelingen i arbeidslivet. Her er det viktig å huske at oppvekstene som respondentene i materialet forteller om, ligger en del år tilbake, typisk sett på 1960- og 70-tallet. Likestilling var knyttet til kostnader, ikke bare gevinster, i den oppvekstperioden undersøkelsen tar opp. Dette kan forklare hvorfor sammenhengen med likestilling i dag ikke er sterkere. Og strukturelle forhold, blant annet parfordeling, veier generelt tyngre enn sosialisering i forhold til likestilling i dag.
- Av de ulike underdimensjonene vi analyserer i kapitlet, er det likestilling i beslutninger hos foreldrene som har mest effekt, mens ikke-tradisjonell arbeidsdeling i oppveksthjemmet, oppvekstmiljø med vennskap på tvers av kjønnsgrensen og andre momenter, har mindre klar betydning.

Livskvalitet

- Vi måler livskvalitet på tre nivåer – egenvurdering, detaljspørsmål og helsespørsmål – som er samlet i en hovedindeks for livskvalitet. Kapitlet tar opp hvordan dette samlemålet og indikatorer for ulike mønstre på området er knyttet til de andre fem dimensjonene i studien.
- Mange trekk innen området helse og livskvalitet er ”kjønnet”. Det gjelder også menns mindre åpenhet om helse, og større dødelighet fra en del viktige sykdommer. Selv om vi ikke kan

sammenligne helt presist i forhold til tidligere tall, ser det ut til at menns åpenhet om psykisk helse har blitt noe større.

- Blant undersøkelsens hoveddimensjoner er det først og fremst likestillingspraksis som er assosiert med livskvalitet, særlig blant kvinner, og særlig når det gjelder egenvurdering av livskvalitet. Bildet er svakere og mer usikkert blant menn.
- Blant kvinner betyr likestilt praksis i hjemmet minst like mye for livskvaliteten som mer anerkjente forklaringsvariable av typen inntekt, ekteskap/samboerskap og utdanning.
- Noen funn tyder på at tradisjonell kjønnsutforming kan ha en viss ”beskyttende” effekt på helse og livskvalitet, men tendensen er uklar og svak. Vi ser også en del trekk som går sammen med god livskvalitet, som tro på at parforholdet vil vare livet ut.
- Betydningen av likestilling i oppveksten for livskvalitet i dag avhenger av hva man tar med i analysen. Dersom man tar med problemer som mange vil assosiere med manglende likestilling, som vold/straff i barndomshjemmet, blir effekten stor. Gjør man ikke det, blir effekten moderat.
- Samlet sett er det vold/straff, savn av foreldre, og – svakere – brudd mellom foreldrene, som setter mest spor når det gjelder livskvalitet senere i livet, men bortsett fra vold er forbindelsene stort sett ikke så sterke.
- Vold/straff i barndomshjemmet har imidlertid klar og sterk negativ effekt på livskvalitet senere i livet. Nivået for risikoatferd, aggresjon, depresjon, angst og andre psykiske symptomer er jevnt over dobbelt så stort blant dem som opplevde vold/straff, sammenlignet med dem som ikke opplevde det. Mønsteret er omtrent det samme blant menn og kvinner.
- Ett av resultatene fra 1988-studien, at vold i barndommen øker sjansen sterkt for å ha medvirket til trafikkulykke med personskade senere i livet, blir bekreftet – nå for begge kjønns vedkommende. Nivået blir nesten doblet.
- Trivsel på jobben betyr også en god del for livskvaliteten. Det som særlig virker positivt inn er at jobben ikke preges av konflikt og baksnakking, at arbeidstakeren har selvbestemmelse i arbeidet og et godt forhold til overordnede. Forholdene i familie/ samliv virker også inn.
- I en egen analyse av skilsmisse/samlivsbrudd med barn, ser vi at de som har opplevd dette, gjennomgående har dårligere livskvalitet, samtidig som effekten reduseres over tid. Tap av kontakt med barn ser ut til å være den viktigste negative faktoren, som særlig er synlig blant fedrene. Dette betyr mer enn konfliktnivået mellom foreldrene i seg selv.
- Mange skilte foreldre klarer imidlertid å unngå konflikter omkring barna, noe som sammen med tidsfaktoren (bruddet ligger en del år tilbake i tid) demper effekten på livskvalitet i vårt materiale. Resultatene tyder på en ganske stor, og trolig økende, ”fredstendens” på dette området, med mer balanserte ordninger etter brudd, særlig blant de yngre.
- Skilsmisse eller brudd har også blitt mer ”normalisert”. Vi ser tegn til større kjønnsbalanse når det gjelder initiativ til brudd, på samme vis som tallene viser mer balansert omsorgs- og arbeidsdeling innen intakte ekteskap og samboerforhold.
- I utgangspunktet antok vi at livskvalitet ville være mindre klart knyttet til likestilling enn de andre hoveddimensjonene i studien. Resultatene viser likevel at likestilling har stor positiv betydning for livskvalitet. At dette nå også i større grad enn før gjelder menn, er et nytt og viktig funn. (Dette beskrives videre i del tre, kapitlet om de tradisjonelle og de likestilte).
- Analysene i kapitlene i del to av rapporten viser hva som hindrer og hemmer likestilling i Norge 2007. Den seksdimensjonale analysen som presenteres her, er mer omfattende enn det som finnes i tidligere forskning. Resultatene bekrefter kjønnslikestillingens sentrale og brede betydning for velferd og samfunnsutvikling, og viser at mange forhold er viktige for å skape kjønnslikestilling, bl.a. kjønnskontrakt eller parfordeling, og kjønnskultur og sosial-psykologisk kjønnsutforming.

Resultatene viser også nye trekk i forhold til norsk og internasjonal forskning og debatt. Vi hadde ikke ventet at vi skulle finne mer konsistens blant menn enn blant kvinner når det

gjelder holdning / handling overfor kjønnslikestilling. Vi hadde heller ikke ventet et såpass sterkt disiplinert kjønnssystem.

Kapitlet tar opp hvordan videre forskning kan dra nytte av nye analysemåter og viktige resultater. Analyseapparatet gir spennende muligheter til å få bekreftet eller avkreftet vanlig tankegang og typiske påstander i likestillingsdebatten både i Norge og internasjonalt. Hoveddimensjonene i studien kan kombineres og vurderes sammen med bakgrunnsvariabler, samtidig som presisjonen kan forbedres ved å bruke subdimensjoner og enkeltvariable innen hver dimensjon. Mer detaljerte analyser gir ofte klarere og mer forståelige resultater som kan være veiledere til videre kvalitativ og kvantitativ forskning.

Hovedpunkter fra rapportens del 3

Fødselspermisjon

- Sammenligner vi mennenes permisjonsuttak før og etter 2000, finner vi at fars andel av den totale permisjonstiden (egen + partners tid) har økt et sted mellom 25 og 35 prosent.
- Bedre fødselspermisjonsordninger for menn etter 2000 ser altså ut til å ha ført til økte andeler menn som tar lengre permisjon. Samtidig er fars andel av permisjonsuttaket fremdeles betydelig mindre enn mors.

Vennskap

- Det ser ut som om vennskapet er i ferd med å styrke sin posisjon som relasjon, særlig blant unge menn. Når vi sammenligner eldre og yngre menn, bekrefter våre data den utviklingen som Statistisk sentralbyrå har funnet tidligere: en større andel menn i dag har nære venner, enn før.
- Hvis vi ser på menn over 35 år, er andelen som ikke har nære venner ca 20 prosent. Blant de yngste (17-24 år) synker andelen til 7 prosent.
- Vennskap synes å være et felt for integrering mellom etniske grupper, særlig blant unge menn. Andelen i befolkningen som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn, er totalt sett liten, den ligger rundt 15 prosent, men blant de yngste mennene (17-24 år) er det hele 40 prosent som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn. Blant de yngste kvinnene ligger andelen på 29 prosent.
- Det er også en tendens til at de som har venner med en annen etnisk bakgrunn, er noe mer liberale i synet på innvandrere og asylsøkere. Respondentene bes ta stilling til påstanden "Vi har nok asylsøkere og innvandrere her i landet". Andelen av alle menn som her er helt eller litt enig (samlet) er 71 prosent. Denne synker til 59 prosent blant dem som har venner med en annen etnisk bakgrunn. Den tilsvarende andelen blant kvinner synker fra 66 til 42 prosent.
- Blant menn er det særlig de mellom 25 og 34 år som har problemer med å innpasse tid til venner i de øvrige gjøremålene sine, og andelen ligger klart over kvinneandelen.
- Fravær av nære venner er forbundet med en tydelig svakere livskvalitet, både generelt, og når vi ser på enkeltfaktorer som angst, depresjon, selvmordstanker, med mer. Det eneste punktet der vennskapet ikke har denne effekten, er ved vennskap med personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn.
- Miljøet i oppveksten har en viss betydning for senere vennskap. De som opplever fysisk straff eller vold hjemme eller å bli ertet eller plaget ute, er i større grad enn andre uten nære venner. Barn av foreldre med høyere utdanning har i noen grad flere nære venner.

Vold

- Det å være i berøring med vold i en situasjon øker risikoen for kontakt med vold i en annen. Dette begynner i oppveksten og fortsetter livet ut.
- Fysisk straff/vold hjemme gir økt sannsynlighet for at man ertes og plages i miljøet utenfor hjemmet. Vi finner også en sammenheng mellom rapportering av konflikt på arbeidsplassen, vold og konflikt i samlivet, og utsatthet for vold i utemiljøet som voksen.
- Alle former for kontakt med vold i oppveksten er forbundet med lavere livskvalitet, både når vi spør om livskvalitet i barne- og tenårene, og når vi spør om livskvalitet i dag.
- Voldsutsatte har oftere psykiske problemer, rus- og alkoholproblemer og selvmordstanker. Kvinner er mer utsatt enn menn.
- Det er en sterk sammenheng mellom vold og samlivsbrudd. En større andel av dem som opplever vold i samlivet, har seriøst vurdert å bryte ut av samlivet. Blant kvinnene som har opplevd vold fra en partner de fremdeles bor sammen med, har 73 prosent seriøst vurdert å bryte ut av samlivet, mens det blant kvinner som ikke har opplevd dette, er 29 prosent som har vurdert å bryte. Blant mennene er tallene henholdsvis 67 og 24 prosent.
- At vold og samlivsbrudd er forbundet gjenspeiles også i tallene for dem som opplevde at foreldrene skilte lag i oppveksten. Andelen menn som forteller at foreldrene skilte seg før de fylte 16 år, stiger fra 10,5 prosent hos dem som svarer "nei" til at de opplevde fysisk straff/vold hjemme, til 21,2 prosent hos dem som svarer klart "ja". Andelen kvinner stiger her fra 10,9 prosent til 26,1 prosent.
- Når det gjelder vold utenfor hjemmet som voksen, er menn mer involvert både som ofre og utøvere. Samtidig finner vi at det i hovedsak er blant de yngste mennene vi finner de høye andelene. Etter fylte 50 år synker andelene dramatisk for å komme i kontakt med vold ute, og andelene menn og kvinner nærmer seg hverandre.

Arbeidsliv

- Manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser tilbyr systematisk forskjellige vilkår, og på en slik måte at kvinnedominerte arbeidsplasser i hovedsak faller dårligst ut.
- Arbeidsplasser der kvinner er i flertall, er blant annet preget av dårligere forhold når det gjelder ufrivillig deltid, når det gjelder muligheten til å utvikle seg i jobben (gjelder menn), og når det gjelder muligheten til å bestemme "hvordan arbeidet skal gjøres" (gjelder kvinner).
- For kvinner øker rapporteringen av konflikt og baksnakking både når vi beveger oss fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse til mannsdominerte arbeidsplasser, og til kvinnedominerte arbeidsplasser.
- Det samme mønsteret – nå for både menn og kvinner – finner vi når det gjelder negativ forskjellbehandling på grunn av eget kjønn, for både menn og kvinner. Her øker den negative forskjellbehandlingen for menn med graden av kvinnedominans på arbeidsplassen, og det samme gjelder kvinner når mannsdominansen øker. Effekten for kvinner er noe større enn for menn.
- Når det gjelder nivået for rapportert konflikt og baksnakking, finner vi ellers, i likhet med annen forskning, både at det øker med økt stress og med et dårlig forhold til nærmeste overordnet.
- Flest er tilfreds med jobben når kjønnsbalansen er god.
- Begge kjønn rapporterer minst negativ forskjellsbehandling pga eget kjønn når kjønnsbalansen er god.
- Når man bes om å prioritere arbeid og familie, er tendensen klar: Desto dårligere jobbtrivselen er, desto mer trekker svarene i retning av at man ønsker kortere arbeidstid og mer tid til barn og familie.

De tradisjonelle og de likestilte - hvem er de, og hvordan lever de?

- Hvis vi spesifiserer likestilling som det at partnerne i hovedsak deler likt på husarbeid og/eller omsorg for barn, kan vi slå fast at menn og kvinner som lever mer likestilt, har bedre livsforhold på en rekke områder.
- For menn gjelder det særlig i forhold til barna. Hvis vi ser på samvær med barna som et gode, er det et gode som flere likestilte menn tar del i, hvis vi sammenligner dem med de mer tradisjonelle mennene.
- Kvinnene som lever likestilt, rapporterer høyere generell livskvalitet og trivsel enn sine mer tradisjonelle søstre.
- Når det gjelder kvaliteten på parforholdet, kan de mer likestilte også glede seg over bedre forhold, lavere konfliktnivå og mer stabilitet i den forstand at det er færre som tenker på å bryte ut av forholdet, hos både menn og kvinner.
- Inntektsbalanse (det at partnerne bidrar omtrent like mye økonomisk til husholdningen) virker på en litt annen måte enn de to andre formene for likestilling. For mannen gjelder det at forholdet til barna styrkes også her. Kvinnene rapporterer bedre helse på visse områder, men særlig ser vi svar som kan tolkes i retning av at kvinner helst ville ha jobbet mindre og vært mer sammen med barna.
- I par der partene tjener like mye og har barn, svarer 21 prosent av kvinnene ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på spørsmålet ”Hvis du har en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?”.
- Inntektsbalanse er også forbundet med høyere konfliktnivå i parforholdet.
- Andelen likestilte er i hovedsak høyest i de større byene og blant dem med høy utdanning.

1

Innledning

Surveyen "Likestilling og livskvalitet 2007" bygger på svar fra 2805 respondenter som har svart på et spørreskjema med omtrent 350 spørsmål og utsagn om likestilling.⁵ Samlet svarprosent er 41 prosent.

I denne innledningen beskriver vi prosjektet, hvordan rapporten er lagt opp, og hovedsakene i utformingen av surveyen.

"Likestilling og livskvalitet 2007" er finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). Selve arbeidet er blitt utført av et prosjektteam basert på et samarbeid mellom Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI). Forskergruppen besto av Øystein Gullvåg Holter (prosjektleder), NIKK, og Cathrine Egeland og Helge Svare, AFI.

Prosjektutlysningen la vekt på en "undersøkelse blant kvinner og menn, om menns oppfatning og forståelse av kjønnslikestilling i relasjoner, familie, arbeidsliv og samfunn". Undersøkelsen skulle bidra til kunnskapsgrunnlaget for en kommende stortingsmelding om menn, og oppdatere kunnskapen i forhold til tidligere forskning, bl.a. Mannsrolleutvalgets undersøkelse "Menn i Norge 1988".

Prosjektet startet høsten 2006. Datainnsamlingen ble foretatt av TNS Gallup i april-mai 2007,⁶ og de første dataene forelå i juni 2007. Prosjektet omfattet en bredt sammensatt referansegruppe (organisert av NIKK), beskrevet under.

Spørreskjemaet som dannet basis for datainnhentingene var organisert rundt åtte grunnleggende livsområder/livsfaser:

1. Oppvekst
2. Utdanning
3. Arbeid
4. Livet i husholdningen
5. Partner, partnervalg
6. Barn og foreldre
7. Likestilling – erfaringer og holdninger
8. Helse og livskvalitet

Dette designet har gjort det mulig ikke bare å kartlegge holdninger til likestilling, men også hvordan disse holdningene er knyttet til praksis, og hvordan holdning og praksis varierer med andre forhold, som fordeling av ressurser i samliv, kjønnsutforming og likestilling i oppveksten, ved siden av vanlige bakgrunnsvariable som kjønn, alder, sosioøkonomisk status, bosted, mv.

Det å kartlegge et såpass bredt emne som likestilling betyr at man må ha ganske detaljert informasjon på mange områder. Det betyr at vi ikke har hatt mulighet for å innhente like spesifikk informasjon om hvert område, som vi kunne ha gjort dersom vi hadde designet en spesialundersøkelse om bare ett av

---

⁵ Likestilling skal her og i resten av rapporten forstås som kjønnslikestilling, med mindre noe annet er nevnt eksplisitt.

⁶ Data ble samlet inn både postalt og ved hjelp av skjema som ble besvart via internett. Dette er nærmere utdypet i metodekapitlet og i TNS Gallup's egen rapport bak i rapporten.

dem, for eksempel vold i parforhold eller tidsbruk i hjemmet. Til gjengjeld er våre data preget av en bredde og et mangfold som man ikke så ofte finner i andre mer spesifikke undersøkelser. Det gjør det mulig å studere likestilling i det brede perspektivet som er nødvendig for å få øye på de mange komplekse sammenhengene som her gjør seg gjeldende. Samtidig er det ikke til å legge skjul på at vi i prosessen rundt designen av spørreskjemaet måtte inngå noen kompromisser hva angår graden av spesifisitet. Fremfor å være så spesifikke som vi kunne ha ønsket, måtte vi søke etter det som er ”godt nok”.

Spørreskjemaet er også et resultat av andre kompromisser. Opprinnelig ønsket vi en undersøkelse som bedre enn tidligere undersøkelser fanget opp det voksende mangfoldet i Norge. Det er imidlertid vanskelig i ett og samme skjema å få plass til spørsmål som i tilstrekkelig grad både kartlegger hvordan flertallet lever og tenker, og hvordan de mer uvanlige gjør det, som for eksempel innvandrere eller seksuelle minoriteter. Noen ganger kan det som treffer den ene gruppen godt, fungere dårlig i den andre gruppen. I diskusjonene om dette underveis, og i samråd med BLD, ble det ”vanlige” prioritert mest. Se mer om dette i metodekapitlet bak i rapporten.

Kjønnsforskningen har lenge vektlagt hvordan menns og kvinners identitet, livssituasjon, holdninger, m.v., konstitueres i en gjensidig, dynamisk interaksjon preget av uttalte og uuttalte forhandlinger og forventninger, innenfor en kontekst av materielle og kulturelle strukturer som også tilskriver menn og kvinner ulike posisjoner. Derfor inkluderer undersøkelsen også svar fra kvinner, og vi legger vekt på særskilt utforming av kjønn gjennom et samspill (kjønnsutforming) i drøftingsdelen av rapporten.

Et av de eksplisitte målene for prosjektet var å forsøke å si noe om endring over tid, i første omgang tiden som er gått siden Mannsrolleutvalgets undersøkelse i 1988, men også, i noe større målestokk, perioden som dataene fra de to undersøkelsene samlet beskriver. For å gjennomføre dette, ble spørreskjemaet utformet etter mønster av 1988-surveyen. Skjemaet er livsløpsorientert, det begynner med å ta opp barndom, oppvekst og utdanning, for deretter å spørre om situasjonen i dag, holdninger, og livskvalitet. Spørsmålene ble også utformet for å belyse ulike dimensjoner ved likestilling. For eksempel tar noen spørsmål opp holdninger til likestilling, mens andre tar opp handling eller praksis i forhold til det samme.

Rapporten er delt i tre deler:

- Del 1 presenterer undersøkelsens resultater, seksjon for seksjon, det vil si ut fra seksjonene som spørreskjemaet er delt inn i.
- Del 2 tar opp likestilling ut fra seks dimensjoner relatert til likestilling, og gir et mer helhetlig bilde.
- Del 3 tar opp og drøfter noen særskilte temaer og viktige spørsmål.

Vi har fått god hjelp både fra en bredt sammensatt referansegruppe og fra ulike fagmiljøer i utformingen av studien. Vi gikk i utgangspunktet bredt ut. Dette var vellykket, og vi vil takke alle som har bidratt. Vi har opplevd en meget bred og positiv respons i forskermiljøene og har fått mye verdifull informasjon fra kontaktpersoner. Vinteren 06/07 fikk vi stadig gode tilbakespill på tidlige versjoner av skjemaet, med muligheter til forbedringer, noe som bidro litt til å gjøre undersøkelsen forsinket, men som i all hovedsak var meget verdifull.

Referansegruppen besto av:

- Professor R. W. Connell, The Faculty of Education and Social Work, The University of Sydney
- Professor Berit Brandth, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU
- Professor Hanne Haavind, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
- Psykolog Svend Aage Madsen, klinikkjef og forskningsdirektør for Klinik for Psykologi, Pædagogik og Socialrådgivning på Rigshospitalet, København
- Forsker Jørgen Lorentzen, Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Universitetet i Oslo
- Stipendiat Thomas Michael Walle, NOVA
- Professor Sven-Axel Månson, Fakulteten för Hälsa och samhälle, Malmö Högskola
- Forsker Mari Teigen, Institutt for samfunnsforskning
- Forsker Arnfinn Andersen, Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Universitetet i Oslo
- Professor Hege Skjeie, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo
- Rådgiver Ole Bredesen, Reform
- Forsker Ingolfur Gislason, Universitetet i Reykjavik, Island
- Forsker Johanna Lammi-Taskula, Stakes, Helsinki, Finland

1.1 Bakgrunn og dimensjoner

Norge og Norden er på mange måter en slags ”eksperimentsone” når det gjelder likestilling mellom kjønnene. Kunnskapsutviklingen på området får derfor særskilt betydning her. Del 2 beskriver de ulike drivkreftene og dimensjonene som preger bildet av likestilling, særlig i forhold til menn. 1988-surveyen satte spor etter seg ved særlig å ta opp én dimensjon i forhold til likestilling, nemlig omsorg. Den nye kunnskapen dette ga oss, bidro sterkt til arbeidet med å få etablert en ordning med en egen fedrekvote av fødselspermisjonen i 1993.

I den nye undersøkelsen ønsket vi å utvide perspektivet fra 1988, ved å ta opp flere dimensjoner relatert til likestilling. I del 2 av rapporten knyttes analysen til et analyseapparat der sentrum utgjøres av *s seks* slike dimensjoner.

En hovedinnvending mot 1988-undersøkelsen var at den ikke ga informasjon om menns handlinger, bare om holdninger.⁷ Derfor opererer vi i vår undersøkelse også med en dimensjon knyttet til praktisk handling (praksis) med relevans for likestilling, derunder samhandling og arbeidsdeling i hjemmet, og samhandling med motsatt kjønn på jobben.

Vi tok også hensyn til en tredje viktig dimensjon som forskningen i økende grad har fått frem, dvs. ”kjønnskontrakten” eller ressursdelingen i parforholdet. Vi har kalt dette ”parfordeling”. Spørsmålet om parfordeling angår for eksempel hvor mye som tjenes inn av kvinnen og av mannen av parets totale inntekt.

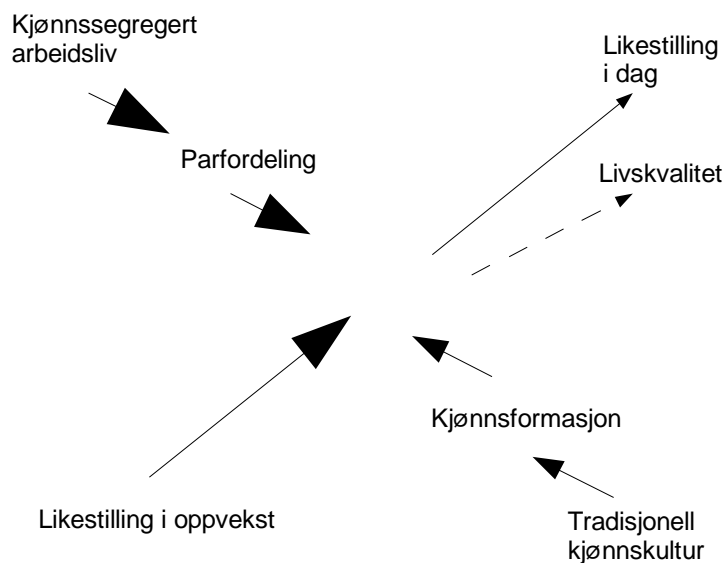
Vi ønsket også å videreføre 1988-surveyens spørsmål om likestilling i oppveksten. Dessuten ville vi ha med spørsmål om kjønnsutforming (graden av maskulinitet/femininitet) som er et viktig område. Figuren under gjengir en modell for hvordan dimensjonene kan tenkes å henge sammen. Figuren viser hvordan økt likestilling i oppveksten kan motvirkes av to mellomliggende variable; kjønnssegregert arbeidsliv som særlig virker inn gjennom skjev parfordeling, og tradisjonell kjønnskultur som særlig

⁷ 1988-studien ble kritisert fordi den for det meste holdt seg til menns holdninger, og fordi disse, angivelig, hadde liten betydning for praksis. I et hovedoppslag i en stor dagsavis (juni 1988) het det at ”Norske menn bløffer”. Man hadde liten tro på at menns interesse for å delta i omsorg, som kom frem i studien, var noe annet enn ord. Senere viste det seg at mennene ikke bløffet. Oppslutningen om fedrekvoten på fire uker, som var ett av Mannsrolleutvalgets forslag, og som ble gjennomført i 1993, ble langt større enn ventet. I stedet for at 5 eller 10 prosent av de nybakte fedrene brukte muligheten, stabiliserte raten seg innen noen år på 70-80 prosent blant dem som hadde rettigheter.

virker inn gjennom tradisjonell kjønnsutforming eller kjønnsformasjon. Dette fører til at effekten av likestilling i oppveksten på likestilling i dag blir mindre enn ventet, og den positive effekten på livskvalitet mer variabel (stiplet linje).

Det bør understrekes at de ulike dimensjonene og analyseverktøyene som beskrives i del to av rapporten kan brukes på ulike måter. Figuren viser bare én mulig modell. Den bygger på tolkning av foreliggende forskning, innbefattet 1988-surveyen, samt oppfølgende studier, og gjengir omtrent hvordan vi tenkte i utgangspunktet. Det er imidlertid mulig å flytte på variablene, og teste ulike modeller. For eksempel kan man tenke seg at de to mellomliggende variablene har mer positiv effekt. Kanskje parfordelingen har blitt jevnere, og kjønnskulturen mindre tradisjonell, og at dette driver frem mer likestilling enn figuren antyder. Forskning forteller bl.a. at likestilling i hjemmet kan være en drivkraft. Kanskje redusert seksuell diskriminering og friere kjønnskultur virker i samme retning. I del to drøfter vi om slike hypoteser har empirisk støtte.

Likestilling og livskvalitet 2007
Teoretisk modell - problemfaktorer

1.2 Videre forskning

Datamaterialet som rapporten bygger på, er meget stort og vil forhåpentligvis være en viktig kilde for videre forskning. Det sier seg selv at med den begrensede tidsrammen vi har hatt, har vi ikke hatt tid til å analysere dataene til bunns, og vi har ikke kunnet unngå en del gjentakelser i teksten av typen ”dette vet vi ennå ikke” eller ”her må vi ta forbehold”. Vi har heller ikke hatt anledning til å referere så utfyllende til annen forskning som vi hadde ønsket. Prioriteringer og begrensninger drøftes videre i metodekapitlet til slutt i rapporten.

Del 1.

Gjennomgang av spørreskjemaet

2

Seksjon 1. Oppvekst

Noen hovedpunkter fra seksjonen

- Savnet etter far er mindre hos de yngre mennene enn hos de eldre, noe som tyder på at far er blitt mer tilstedeværende i guttenes oppvekst de siste årtiene, innenfor den oppvekstperioden som undersøkelsen dekker, det vil si frem til ca 1990. På spørsmål om de synes far burde ha vært mer sammen med dem, svarer 57 prosent av mennene mellom 35 og 49 år ”ja” eller ”delvis” (samlet). Blant dem mellom 17 og 24 år har andelen sunket til 38 prosent.
- I samme periode er det en utvikling i retning av at far fremstår som en mindre streng skikkelse i barnas liv, enn før. Bare rundt 4 prosent av de aller yngste rapporterer at de har opplevd fysisk straff eller vold fra fars side, mot rundt 18 prosent av dem mellom 35 og 49 år. Dette gjelder både menn og kvinner.
- Samtidig tyder tallene på at oppvekstmiljøet utenfor hjemmet er blitt tøffere i perioden som dataene våre beskriver, med større innslag av erting og plaging. I MN88 svarte 45 av mennene ”ja” eller ”delvis” (samlet) til at de hadde opplevd å bli ertet eller plaget i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet. I vår undersøkelse er andelen øket til 54 prosent.

2.1 Innledning

I det følgende går vi igjennom og presenterer resultatene fra de forskjellige seksjonene i spørreskjemaet. Ikke alle spørsmål blir behandlet. Det er spørsmål som ikke har noen selvstendig interesse i seg selv, men som er tatt med i undersøkelsen for å tjene som bakgrunnsvariabler. Noen spørsmål som tematisk hører sammen, er også tatt ut av seksjonsgjennomgangen, og blir i stedet behandlet under sitt tema i seksjon 3. Dette blir i så fall bemerket spesielt.

Svarandelene

I gjennomgangen av de enkelte spørsmålene (variablene) – og når vi oppgir prosentandelene som har krysset av for de ulike svaralternativene – står prosentandelen som oppgis, som en hovedregel i forhold til de som faktisk har tatt stilling til det som det spørres om. Det vil si at de som enten ikke har svart på spørsmålet, eller de som har krysset av i rubrikken ”vet ikke”, som oftest er blitt sortert fra utvalget *før* prosentandelen ble regnet ut.⁸ I de tilfellene der vi ikke har gjort dette, er det angitt spesielt. De spørsmålene som har påfallende stort frafall, blir også kommentert spesielt. Noe av grunnen til at vi valgte denne løsningen, er at ”Menn i Norge 1988”, som denne undersøkelsen til dels er en oppfølging av, ikke opererte med ”vet ikke” som svaralternativ, men derimot ”ja”, ”delvis” og ”nei”. For å lette sammenligningen, er dette er også svaralternativer vi bruker en del.

Når svarprosentene presenteres, er de som en hovedregel regnet ut for hvert kjønn separat. Der det er relevant, har vi også i tillegg sett på variasjoner i svarandelene for ulike aldersgrupper, eller i forhold til andre relevante kategorier. I noen tilfeller knytter vi også korte refleksjoner til analysene, mens hoveddelen av rapportens drøftinger skjer i del 2 og del 3.

---

⁸ Vi oppgir altså bare resultater som er *statistisk signifikante*, med mindre noe annet er eksplisitt nevnt.

Endring over tid

Noe av det vi er opptatt av i denne delen, er hvorvidt de forholdene som svarene belyser har endret seg over tid. Vi har brukt to måter å undersøke dette på. Den første innebærer at vi sammenligner svarene i dag med svarene som ble gitt på like eller lignende spørsmål i tidligere undersøkelser. Her har vi primært brukt to undersøkelser, ”Menn i Norge 1988”, heretter kalt MN88, og den norske delen av ”The International Social Survey Programme” fra 2002, heretter kalt ISSP02. Vi har også konsultert den norske Medborgerundersøkelsen fra 2001.

Å si noe om utvikling over tid med basis i surveyer, er ofte problematisk. Et problem er at begrepene som spørsmålene er satt sammen av, kan ha endret betydning i den tiden som er gått siden de sist ble stilt. For eksempel er det ikke gitt at folk forbinder det samme med begrepet *likestilling* i dag som de gjorde for 20 år siden. Et beslektet problem er at folks tanker og holdninger – ja, kanskje også oppmerksomheten deres – påvirkes både av det aktuelle nyhetsbildet i tiden forut for gjennomføringen av en survey, av de offentlige debattene som finner sted samtidig, samt de større kulturelle diskursene. For eksempel har den økte oppmerksomheten rundt familievold i vår tid trolig ført til økt oppmerksomhet rundt fenomenet hos den enkelte, noe som igjen kan føre til at flere rapporterer om slik vold i dag enn tidligere, når de får spørsmål om det i en spørreundersøkelse.

Noe av det samme problemet oppstår når vi forsøker å si noe om utvikling over tid ved å sammenligne hva folk i ulike aldersgrupper svarer på det samme spørsmålet, for eksempel når vi ber respondentene beskrive aspekter ved oppveksten sin. Selv om de eldste og de yngste systematisk svarer forskjellig, vet vi ikke i hvilken grad dette skyldes at samfunnet har endret seg, eller om det igjen skyldes at spørsmålene tolkes forskjellig av de eldre og de yngre. Til eksempel: Hvis en større andel yngre enn eldre menn rapporterer at de opplevde vold i oppveksten, skyldes da dette at samfunnet er blitt mer voldelig, eller at de eldre legger en annen betydning i begrepet *vold* enn de yngre? Her kommer det i tillegg inn som et problem at de eldste beskriver en oppvekst langt tilbake i tid, og vi vet ikke i hvor stor grad beskrivelsen er påvirket av sviktende eller tendensiøs hukommelse. Vi forsøker likevel i noen grad å diskutere endring over tid også med basis i slike analyser, men da selvsagt med de forbehold som naturlig melder seg.

Problemet med ulik begrepsforståelse gjelder for øvrig også blant dem som spørres innenfor den samme undersøkelsen. Det er for eksempel fullt mulig å tenke seg at menn og kvinner legger forskjellige betydninger i begrepet *likestilling*, basert på deres ulike erfaringer med de forhold som begrepet viser til.⁹

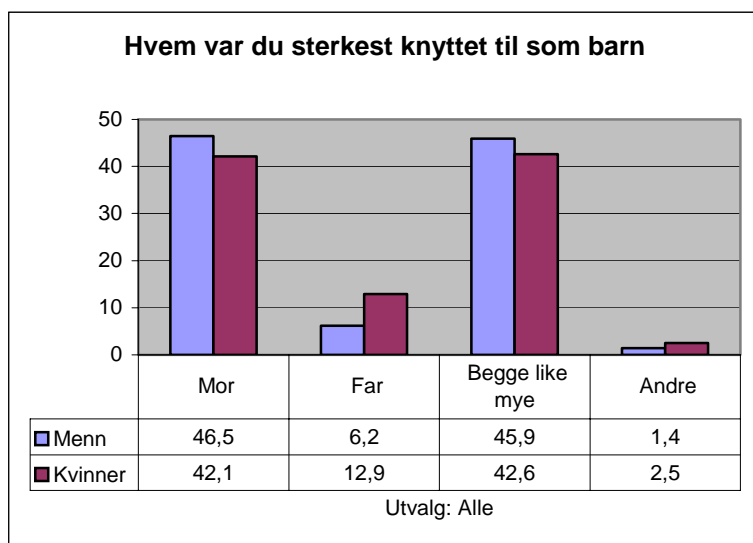
2.2 Fars- og morstilknytning i oppvekst

Det første temaet vi skal se på i seksjonen om oppvekst, angår i hvilken grad man var knyttet til far og mor under oppveksten. Dette var også et spørsmål som ble berørt i MN88. Den gang svarte 10 prosent av mennene ”ja”, og 11 prosent ”delvis”, på spørsmålet ”Var du sterkere knyttet til faren din enn til moren din?” I LL07 har vi ikke stilt spørsmålet slik. I stedet har vi stilt spørsmålet ”Hvem var du sterkest knyttet til som barn?” (Q6). På forhånd hadde vi en antakelse om at farstilknytningen er

---

⁹ Det samme gjelder respondenter med ulik sosioøkonomisk bakgrunn, mm. Og det gjelder alle begreper som kan tolkes på mer enn én måte. Når vi får svar på spørsmål som inneholder slike begreper, kan vi ikke vite sikkert hvilken betydning respondenten har lagt i det, og derfor i siste instans heller ikke nøyaktig hva han/hun har svart på, eller hva svaret innebærer.

sterkere i dag enn tidligere, på grunn av fars sterkere nærvær på hjemmebane. Diagrammet under viser hvordan menn og kvinner svarer samlet for alle aldersgrupper.¹⁰

Vi ser at knapt halvparten av de spurte, oppgir at de var knyttet like mye til både far og mor. Av de øvrige oppgir et stort flertall at de var sterkest knyttet til mor. Vi ser ellers det omvente i svarene på den måten at noen flere av mennene oppgir at de var sterkest knyttet til mor, mens noen flere av kvinnene oppgir at de var sterkest knyttet til far. Men felles for begge kjønn samlet er at morstilknytningen er sterkest (44,8 prosent totalt, mot fars 8,7 prosent totalt). Resultatet kan tolkes som en bekreftelse av bl.a. Margot Bengtssons studier av mors sentrale stilling i hjemmet (Bengtsson 2001).

Har det her skjedd noen endring over tid? Her gir våre to metoder for å komme på sporet av en slik utvikling (jf. innledningen) motstridende svar. Ut fra en sammenligning med MN88 synes det som om farstilknytningen har sunket dramatisk gjennom flere tiår. Det vil si: MN88 tegner et bilde av en barndom og oppvekst med tidsmessig tyngdepunkt i årene mellom 1930 og 1950, mens LL07 tegner et bilde av en barndom og oppvekst med tidsmessig tyngdepunkt mellom 1960 og 1980.¹¹ Det er altså i hovedsak endringer fra denne første perioden til den andre vi får informasjon om når vi sammenligner de to undersøkelsene. Og ut fra tallene som vi nettopp refererte, synes det altså som om gjennomsnittsmannens tilknytning til far har falt kraftig i denne perioden.

I vurderingen av om dette stemmer, må vi imidlertid ta hensyn til at spørsmålet ikke ble identisk stilt i de to undersøkelsene. I MN88 var det ikke tatt med noe spørsmål om morstilknytning, det eneste man spurte om, var: "Var du sterkere knyttet til faren din enn til moren din?". I 2007 tok vi med fire tilknytninger i undersøkelsen; "mor", "far", "begge like mye" og "andre". Respondentene kunne bare sette ett kryss. Det er ikke usannsynlig at særlig alternativet "begge like mye" kan ha fanget opp en del respondenter som ville ha svart "far", dersom alternativet "begge like mye" ikke hadde vært med. Hvor mange dette kan dreie seg om, vet vi selvsagt ikke. Alt i alt innebærer likevel denne usikkerheten at vi nøler med å trekke som konklusjon at det virkelig har funnet sted en reduksjon i farstilknytningen blant gutter, basert på en sammenligning mellom MN88 og LL07.

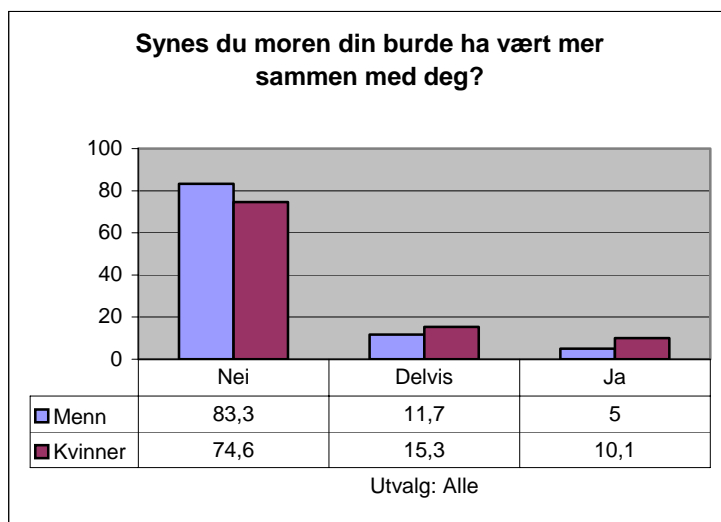
¹⁰ I dette og øvrige diagrammer i rapporten vises prosentandelene som søylenes høyde på y-aksen, og tallene i tabellen under søylene angir de samme prosentandelene som tall.

¹¹ Gjennomsnittsfødselsåret for respondentene i LL07 er 1961. Samtidig kan det nevnes at de eldste respondentene våre vokste opp på 1950-tallet eller litt før, og de yngste på 1990-tallet.

Den andre måten å etterspore endring på dette feltet på, innebærer å dele respondentene fra LL07 inn i grupper etter alder, og se om det er forskjell i svarene til de yngre og de eldre.¹² Denne nedbrytningen på alder for LL07-tallene gir her ikke signifikante resultater, verken for menn eller kvinner. Det er altså ingen forskjell i hvordan de yngre og eldre svarer når det gjelder fars- eller morstilknytning. Dette tyder på at det ikke har skjedd noen særlig endring på feltet.

Vi har også to andre spørsmål i denne seksjonen som tar opp tilknytningen til far og mor. Det er spørsmålet ”Synes du moren din burde ha vært mer sammen med deg?” og deretter et tilsvarende spørsmål om far (Q7).

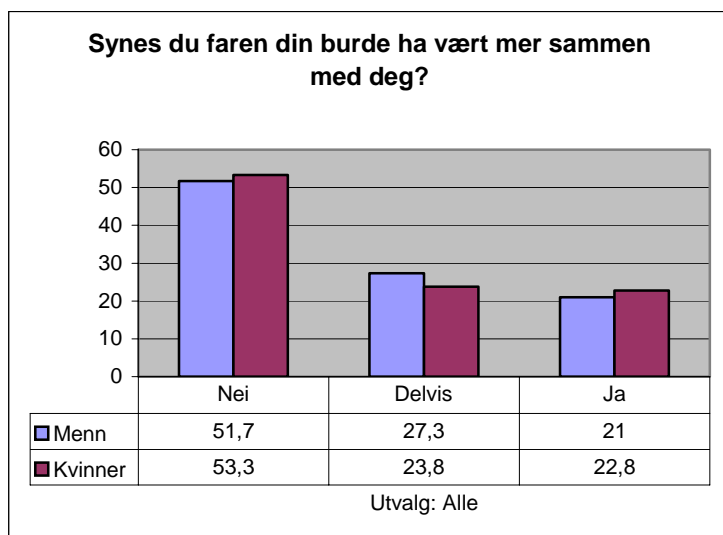
Diagrammet under viser svarene på spørsmålet om mor. Som vi ser, er det ganske få som svarer ”ja” eller ”delvis” på dette spørsmålet. Det er heller ingen signifikant aldersvariasjon på hvordan mennene svarer her.¹³

På det tilsvarende spørsmålet om far er det betydelig flere av begge kjønn som svarer ”ja” og ”delvis” på spørsmålet om de synes far burde vært mer sammen med dem. Diagrammet under viser fordelingen.

¹² Jf. diskusjonen i innledningen om svakhetene ved denne metoden.

¹³ Blant kvinnene er det en noe større andel som svarer ”ja” og ”delvis” i aldersgruppen 35-49 år.

Som vi ser svarer nesten halvparten av både menn og kvinner at de synes far burde vært mer sammen med dem.¹⁴ Hvis vi sammenligner med mennenes svar i MN88, ser vi også at det er noen flere i dag som svarer dette, andelen har steget fra rundt 42 prosent i 1988 til 48 prosent i dag.¹⁵

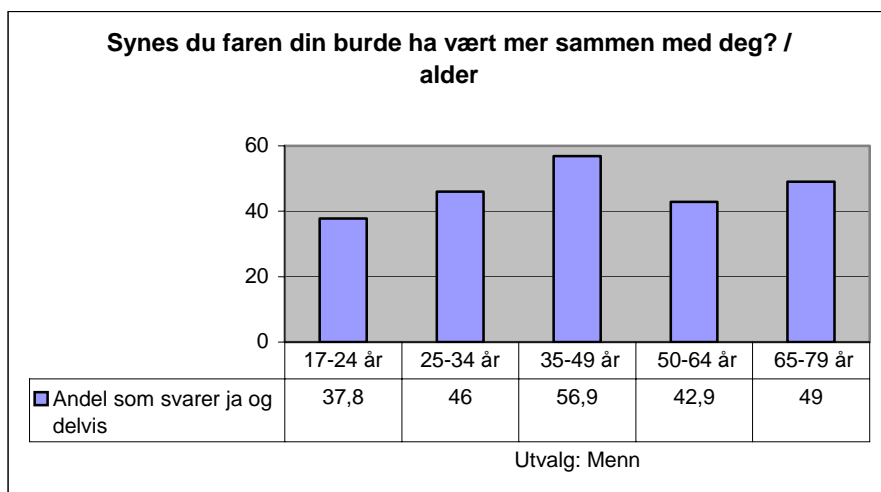
Dette kan tyde på at menn i dag (hvor altså mange hadde en oppvekst mellom 1960 og 1980) litt oftere savnet faren sin i oppveksten, enn mennene i 1988-undersøkelsen (som i hovedsak vokste opp mellom 1930 og 1950).

Legg likevel merke til at spørsmålene ikke berører akkurat det samme. Spørsmålet om man synes far burde vært mer sammen med en, måler ikke tilknytning til far direkte, heller ikke måler det savnet etter far direkte. Svaret på spørsmålet fremkommer – tror vi – som summen av et regnestykke der flere faktorer spiller inn; 1) hvor *viktig* far var i personens liv i oppveksten, 2) hvor lite eller mye far faktisk var sammen med personen, og endelig 3) lokale og kulturelle forventninger: Hvor mye tid var det rimelig å vente at far skulle bruke på barna. Særlig på dette siste punktet har det skjedd store endringer de siste 20 årene. Det forventes i dag at far skal være mer sammen med barna, enn tidligere. I så fall behøver økningen fra 1988 til i dag i andelen som ønsket mer tid med far, ikke nødvendigvis bety at far ble mer borte fra barnas oppvekst i denne perioden. Den kan like gjerne ha å gjøre med at forventningene til fars nærvær ble større i den samme perioden.

Før vi trekker noen endelig konklusjon om utviklingen over tid, skal vi imidlertid også se på aldersfordelingen i mennenes svar i LL07. Diagrammet under viser resultatet (”ja” og ”delvis” er her slått sammen):

¹⁴ I den kvalitative oppfølgerstudien fra 1988-studien, ”Menns livssammenheng” (1993), ble det klart at andelen menn som savner faren sin antakelig er større enn det man får frem gjennom noen korte spørsmål i en survey. Dybdeintervjuene viste også at dette var et ømtålelig emne for en del, og ikke så lett å snakke om.

¹⁵ MN88: Tallet er basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Synes du at faren din burde ha vært mer sammen med deg?” LL07: Spørsmål og svaralternativer er identiske. Men det følger her etter et tilsvarende spørsmål om mor.

Vi ser her at ønsket om mer tid med far er betydelig lavere blant de yngste mennene enn blant dem som er noe eldre.¹⁶ Vi ser også at det særlig er aldersgruppen 35-49 år som trekker gjennomsnittet for LL07-mennene opp. Tallene for de aller yngste ligger under gjennomsnittstallene for menn både i MN88 og LL07. Det virker altså som om mennene i denne aldersgruppen, når de ser tilbake på oppveksten sin, er mer fornøyd med fars tilstedeværelse enn de eldre mennene. Det er ikke urimelig med tanke på at mennene det her er snakk om, ble født i siste halvdel av 1980-tallet, og vokste opp i den perioden da norske fedre for alvor begynte å dele omsorgen for barna mer med mødrene.

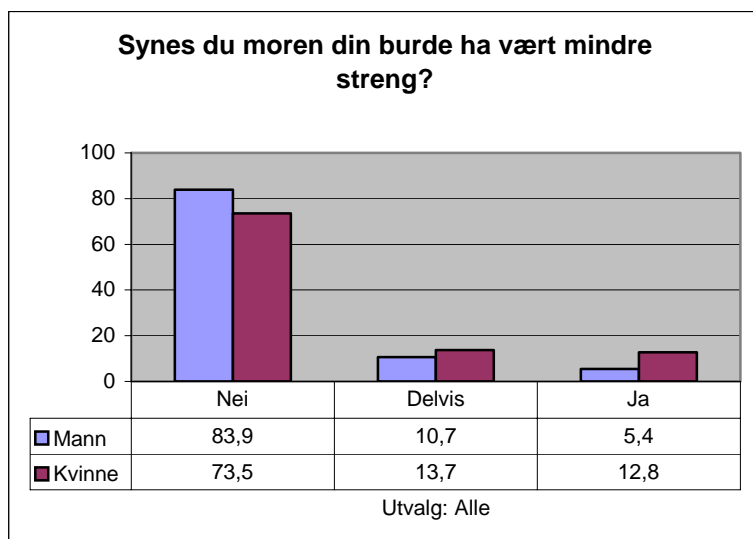
Legg likevel merke til at andelen unge menn – og kvinner – som ønsket mer tid med far i oppveksten, er langt større enn de tilsvarende andelen som ønsket mer tid med mor. I gruppen 17-24 år er det bare rundt 14 prosent av mennene som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) til at de ønsket mer tid med mor i oppveksten, mot nesten 38 prosent for far. Tallene for kvinner er 19 og 47 prosent.

Konklusjonen når vi skal beskrive fars tilstedeværelse i oppveksten til dagens unge voksne, synes å måtte bli noe tvetydig: Sammenlignet med mor, var far en mer fraværende skikkelse. Samtidig var han mer til stede i livene til disse unge voksne, enn han var hos dem som vokste opp tidligere.

Fars og mors strenghet

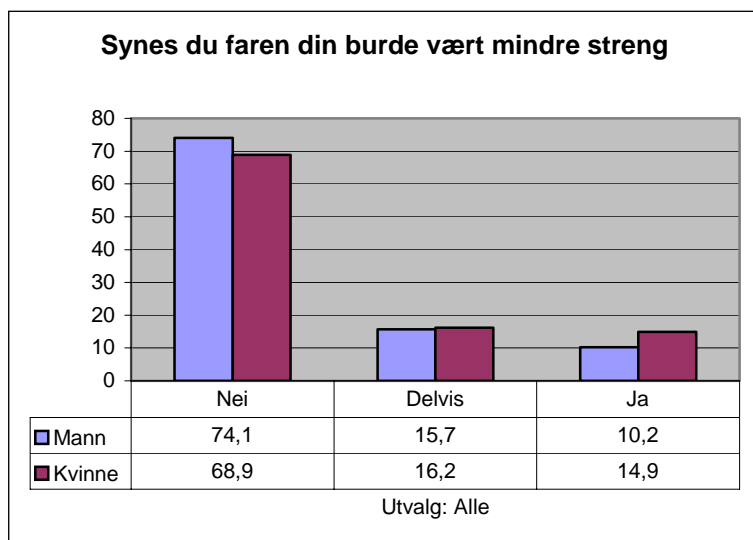
Spørsmålet Q7c angår opplevd strenghet hos mor i barndommen. Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene:

¹⁶ Mønsteret for kvinner er om lag det samme.

Slik spørsmålet er stilt, kan vi ikke slutte direkte fra svarene til mors objektive strenghet (i den grad det er mulig å operere med et slikt begrep). Svaret reflekterer bare respondentens ønske om at mor hadde vært mindre streng. Vi kan si at svarene reflekterer at respondenten synes at mor er ”for streng”. I så fall tyder resultatet på at mors døtre opplever henne som mer ”for streng” enn det sønnene opplever henne som. Det er ingen statistisk signifikante forskjeller i svarene innen ulike aldersgrupper, verken blant menn eller kvinner.

Svarene på det tilsvarende spørsmålet om far (jf. diagrammet under), kan tyde på at døtrene også opplever far som mer ”for streng” enn det sønnene opplever ham som.

Tallene indikerer ellers at både menn og kvinner opplever far som mer ”for streng” enn mor (jf. forrige spørsmål). Det er heller ikke her noen statistisk signifikante forskjeller i svarene innen ulike aldersgrupper, verken blant menn eller kvinner.

Det er flere mulige tolkninger av disse tallene. En mulig tolkning er at jenter og unge kvinner er mer selvstendige eller har sterkere frihetstrang enn guttene og mennene, og at de derfor opplever både far

og mor som mer ”for strenge” og kontrollerende enn det guttene og mennene gjør.¹⁷ En mer nærliggende forklaring er nok likevel at jenter og unge kvinner kontrolleres strengere, og at det er denne objektive forskjellsbehandlingen som gjør at de opplever både far og mor som mer ”for streng” enn det guttene og mennene gjør. Det at både menn og kvinner opplevde far som mer ”for streng” enn mor, indikerer at begge kjønn opplever far som en strengere autoritetsfigur enn mor.

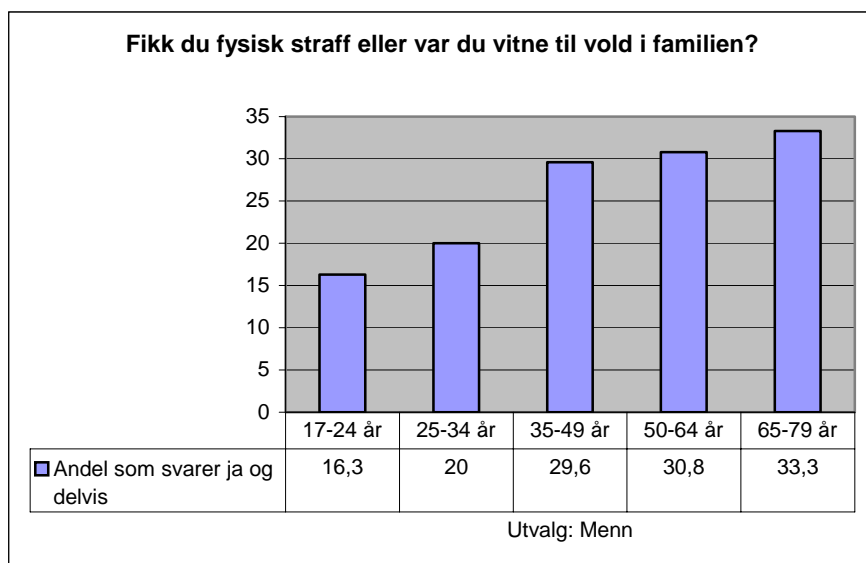
Når det gjelder de mannlige respondentene, kan vi også sammenligne med MN88. Den gang svarte 22 prosent av mennene ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på spørsmålet ”Synes du faren din burde ha vært mindre streng”. Det er altså en økning på rundt fire prosent fra MN88 til LL07 i andelen som ønsker at far hadde vært mindre streng, blant mennene. Om dette skyldes endrede forventninger til far, for eksempel i form av lavere toleranse for fars strenghet, eller en reell endring i fars atferd, kan ikke sies på bakgrunn av disse tallene.

2.3 Fysisk straff og vold hjemme

Spørsmål Q7e stiller spørsmålet ”Fikk du fysisk straff eller var du vitne til vold i familien?” Forskjellen mellom kjønnene i opplevelse av straff og/eller vold i hjemmet er her ikke statistisk signifikante. 15 prosent svarer ”ja”, og 12 prosent ”delvis”.

Når det gjelder de mannlige respondentenes svar, kan vi her også sammenligne med MN88 som inneholdt et identisk spørsmål og identiske svaralternativer. Her svarer 22 prosent ”ja” og 9 prosent ”delvis”. Vi ser altså en svak nedgang i rapporteringen av opplevd straff og/eller vold i hjemmet blant menn, men nedgangen er mindre enn man kanskje kunne ventet, sett i lys av at det i de senere år er blitt en sterk offentlig oppmerksomhet rundt vold i hjemmet, og at en slik oppmerksomhet ofte fører til økt rapportering av et fenomen.

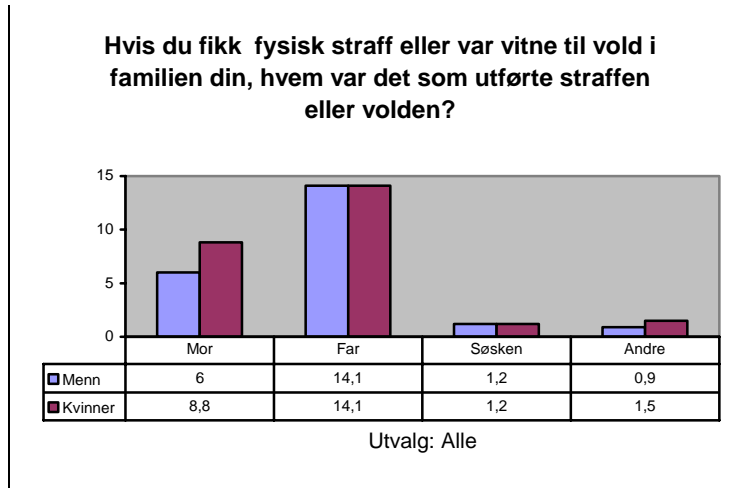
Vi kan også forsøke å spore endringer på dette området ved å dele mennene fra LL07 inn i aldersgrupper, og se hvordan de ulike aldersgruppene svarer på spørsmålet over. Diagrammet under viser resultatet. ”Ja”- og ”delvis”-svarene er igjen slått sammen.

¹⁷ Denne forklaringsmåten knytter an til fenomenet individualisering eller ”individuering”, særlig hos jenter og kvinner, et tema vi kommer tilbake til i del to av rapporten.

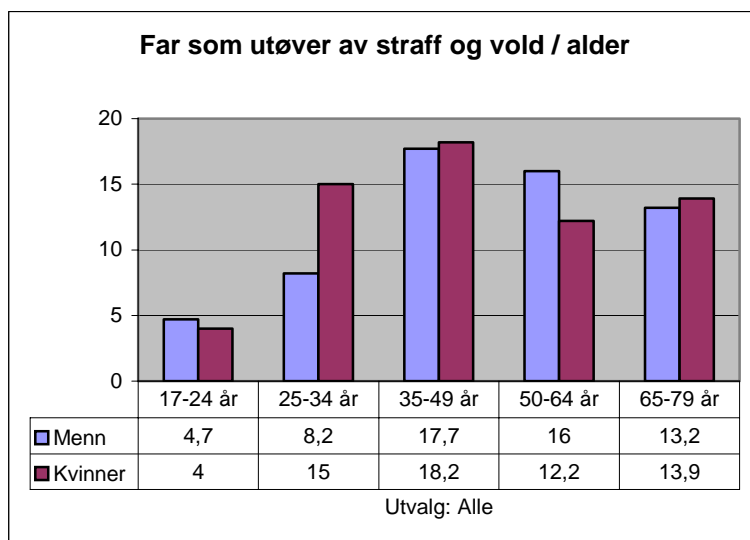
Når vi studerer disse tallene, ser vi at andelen som rapporterer fysisk straff/vold blant de yngre mennene, er svært mye lavere enn blant de eldre. Hvis disse tallene stemmer, har andelen menn som opplevde fysisk straff/vold i oppveksten sunket kraftig fra 1970-årene og fremover.¹⁸

I skjemaet spørres de som opplevde fysisk straff/vold også om hvem det var det som utførte straffen eller volden (Q8). Tabellen under oppsummerer svarene oppgitt i prosent fordelt mellom kjønnene:

Vi ser at far angis hyppigere som utøver av fysisk straff/vold enn mor. Flere kvinner enn menn oppgir imidlertid mor som utøver.

Har det skjedd noen endring/utvikling over tid på dette området? Hvis vi deler respondentene fra LL07 inn i aldersgrupper, og ser hvordan de ulike aldersgruppene rapporterer fysisk straff/vold med far og/eller mor som utøver, finner vi et tydelig mønster som minner om det vi så over. Her er det rapporteringen av fars straff/vold som vises:

Vi ser at andelen som oppgir far som utøver av fysisk straff/vold, synker kraftig i de to yngste aldersgruppene, både for kvinner og menn.¹⁹ Tallene for mors straff/vold viser samme tendens, men på

¹⁸ Tallene viser en tilsvarende tendens for kvinner, men tallene her er ikke statistisk signifikante.

et lavere nivå.²⁰ Sammenlagt tyder tallene på at de to yngste aldersgruppene – og særlig de yngste – har opplevd betydelig mindre fysisk straff/vold fra både mor og far under oppveksten, enn de mellom 35 og 49 år. Det samme gjelder imidlertid *også* i noe mindre grad dem som er eldre enn dette. Om dette skyldes underrapportering, eller om det faktisk forekom mindre fysisk straff/vold også i oppveksten til mennene og kvinnene i disse aldersgruppene, er det vanskelig å slutte noe sikkert om ut fra tallene alene, men trolig er det her snakk om underrapportering blant de eldste.

Alt i alt tyder tallene på at andelen barn og unge som opplevde fysisk straff og vold hjemme i oppveksten, sank kraftig fra 1970-årene og fremover. Og selv om en større andel av disse personene oppga far som utøver, enn mor, har andelen som oppga far som utøver sunket kraftig.

I hvilken grad rapporterer en og samme respondent at han/hun har opplevd vold/avstraffing fra mer enn en person? Tabellen under viser dette:

	Frekvens (faktisk antall)
Ingen forekomst	2284
En utøver	395
To utøvere	114
Tre utøvere	10
Fire utøvere	2

Utvalg: Alle

Tallene viser at ca 22 prosent av de som rapporterer om fysisk straff/vold (114 av 521), rapporterer at de har opplevd dette fra to utøvere.²¹ I og med at det nesten utelukkede er mor og far som angis som utøvere, indikerer resultatet at det i disse familiene finnes en form for ”voldskultur” i den forstand at både far og mor er slike utøvere. Dette funnet er viktig fordi det i den offentlige debatten om vold i hjemmet nesten utelukkende fokuseres på far som voldsutøver. Svarene på spørsmål 8 viser at innslaget av fysisk straff/vold fra mors side også er betydelig.²²

Foreldre som skiller lag

På spørsmålet om foreldrene flyttet fra hverandre før man fylte 16 år (Q9), svarer 13 prosent ”ja”, og andelen er lik for menn og kvinner.²³ I MN88 var det 9 prosent av mennene som svarte ”ja” på spørsmålet.²⁴ Det er altså flere i dag som har opplevd at foreldrene flyttet fra hverandre under oppveksten, enn det var for tyve år siden. På spørsmålet om man opplevde det som vanskelig at foreldrene flyttet fra hverandre (Q10), svarer 36 prosent ”ja” og 27 prosent ”delvis”. Det er heller ikke her noen statistisk signifikant kjønnsforskjell. Aldersforskjellene er små – vi ser ingen tendens til at de yngre opplevde ”lettere” skilsmisser enn de eldre. Vi har også stilt spørsmålet ”Tok du selv parti for én av foreldrene dine etter at de hadde flyttet fra hverandre, og i så fall for hvem?” (Q11). Det er ingen signifikante kjønnsforskjeller i svarene, heller ikke når det gjelder alder. Flertallet sier de tok parti for

¹⁹ Det virker som om denne utviklingstendensen har fortsatt. I en nettopp utkommet NOVA-rapport (Mossige og Stefansen 2007), som bygger på svar fra avgangselever i videregående skole, fremgår det at en større andel har opplevd fysiske krenkelser (straff/vold) fra mor enn fra far. Her fremgår det også at jenter oftere enn gutter opplever dette fra mor.

²⁰ Andelen menn og kvinner blant de yngste ligger her på 2 prosent.

²¹ I den nettopp omtalte NOVA-undersøkelsen av dagens ungdom, er det 7 prosent som oppgir dette.

²² Igjen bekreftes dette av NOVA-rapporten, og faktisk sterkere enn det våre tall viser.

²³ Blant de som sier at foreldrene skilte lag, er det en tendens til at foreldrene har noe høyere utdanning enn blant resten.

²⁴ I MN88 er tallet basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Ble din far og mor skilt?” I LL07 er tallet basert på de som i spm. 9 har krysset av for at foreldrene flyttet fra hverandre før fylte 16 år.

”begge eller ingen” (45 prosent). Av de resterende tok et flertall parti for mor (36 prosent). 10 prosent tok parti for far.

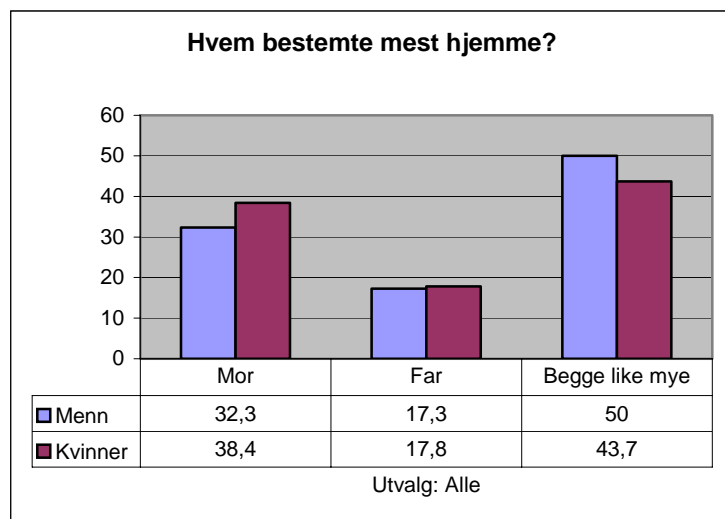
Det at relativt flere tok parti for mor enn far, kan tyde på at de enten lastet far for bruddet, eller at de var nærmere knyttet til mor før bruddet, eller begge deler. En nærmere analyse viser at den siste forklaringen i hvert fall gjelder. Blant mennene som sier de var nærmest knyttet til far, er det nesten 60 prosent som tok parti for far etter bruddet. Tallene for kvinner er her 44 prosent.

På spørsmål om hvem man bodde sammen med etter at foreldrene flyttet fra hverandre (Q12), svarer også menn og kvinner likt. 81,1 prosent svarer at de bodde hos mor, 17,3 hos far, 7,6 hos mors nye partner, 1,6 hos fars nye partner. 9,5 prosent svarer at de bodde sammen med søsken, og 8,1 prosent krysset på alternativet ”andre/annet”.²⁵ Nedbryting på alder gir ingen statistisk signifikante variasjon. Tallene er et klart signal om hvor mye viktigere mor var som omsorgsperson enn far i den perioden respondentene her forteller om.²⁶

Har det at foreldrene skilte lag noen andre konsekvenser? I spørsmål Q19 spør vi etter den generelle trivselen/livskvaliteten i barne- og ungdomsårene. Her ser vi at andelen menn som svarer at de trives ”svært” og ”ganske” dårlig (sammenlagt) som barn øker fra 2 til 9 prosent når vi går fra dem som hadde foreldre som holdt sammen, til de som hadde foreldre som skilte lag. Den samme andelen kvinner øker fra 3 til 12 prosent. Dette kan ikke sies å være noen stor økning når vi sammenholder det med det negative bildet som ofte gis av skilsmisser og konsekvensene for barna. Når vi ser på den generelle trivselen/livskvaliteten i ungdomsårene, finner vi ingen signifikant variasjon i svarene til de to gruppene.

Hvem bestemte mest hjemme?

I dette spørsmålet (Q15) spørres det om hvem som bestemte mest hjemme under oppveksten. Diagrammet under viser svarene fra henholdsvis menn og kvinner.

Omtrent halvparten av både mennene og kvinnene rapporterer at begge bestemte like mye. Av de resterende oppgir et flertall av både menn og kvinner at mor bestemte mest. I MN 88 svarte 60 prosent

²⁵ Andelen blant dem som svarte positivt på q 9. På dette spørsmålet var det mulig å krysse av for flere alternativer.

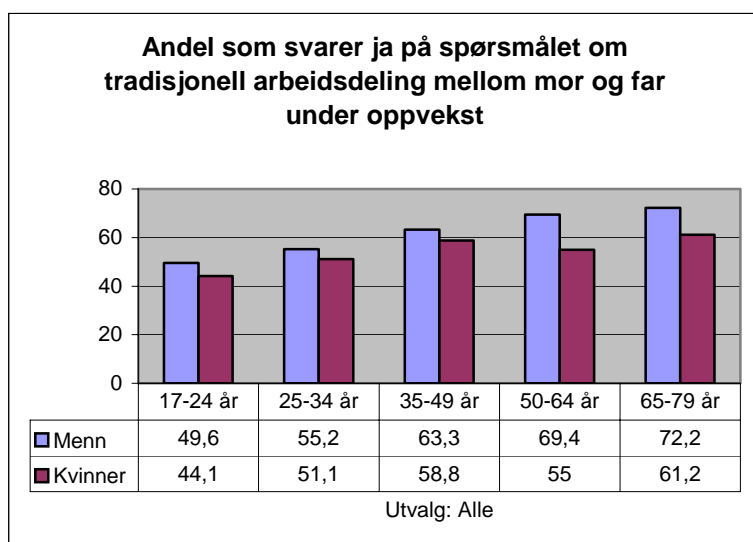
²⁶ Selv om vi antar at en del av samlivsbruddene skyldtes vold fra fars side, og at han derfor ikke fikk ha barna boende hos seg, forklarer dette ikke en forskjell av dette omfanget.

av mennene at far bestemte mest hjemme i oppveksten. Sammenligner vi LL07 med MN88 får vi altså inntrykk av at andelen menn som svarer at far bestemte mest, har gått kraftig ned. Konteksten spørsmålet stilles i er riktignok ikke identisk. I LL07 er det flere alternativer og listen begynner med mor, og dette kan ha påvirket resultatet. Selv med dette forbeholdet ser vi imidlertid en klar nedgang.²⁷

I tolkningen av disse tallene er det viktig å være klar over at uttrykket ”bestemte mest hjemme” kan bety flere ting. Brukt om far, kan det tolkes i retning av at far var den som tok de viktige avgjørelsene i familien. Brukt om mor, kan det tolkes i retning av at mor tok styringen i forbindelse med de oppgavene som hadde med hjemmet eller husholdningen å gjøre. Som vi skal se senere, er det blant menn og kvinner i parforhold som rapporterer om sin egen husholdning, klart at det finnes en del tradisjonelle kvinneoppgaver i hjemmet der kvinnen bestemmer mest (for eksempel normen for hva som er ”rent nok”). Hvis respondenten har hatt disse oppgavene i tankene når han svarte på spørsmål Q15, er det også naturlig at han krysset av for at mor bestemte mest hjemme. Alt i alt er det derfor vanskelig å trekke noen entydig konklusjon her. Det er likevel mulig å tolke resultatene som en indikasjon på at fars maktposisjon i familien er svekket i den perioden som disse dataene belyser.

Et annet spørsmål som angår graden av hierarki mellom mor og far i oppveksten, er Q16: ”Vil du si at du vokste opp i et hjem med tradisjonell arbeidsdeling mellom mor og far?”

På dette spørsmålet svarer 60,8 prosent ”ja”, 24,2 prosent ”delvis” og 15 prosent ”nei”. Mennene rapporterer i litt større grad enn kvinnene at de vurderer arbeidsdelingen mellom mor og far som tradisjonell. Hvis vi sorterer ut de som svarer et klart ”ja” på spørsmålet om tradisjonell arbeidsdeling mellom mor og far under oppveksten, og deler inn svarene fra menn og kvinner i ulike aldersgrupper, fordeler svarene seg slik:

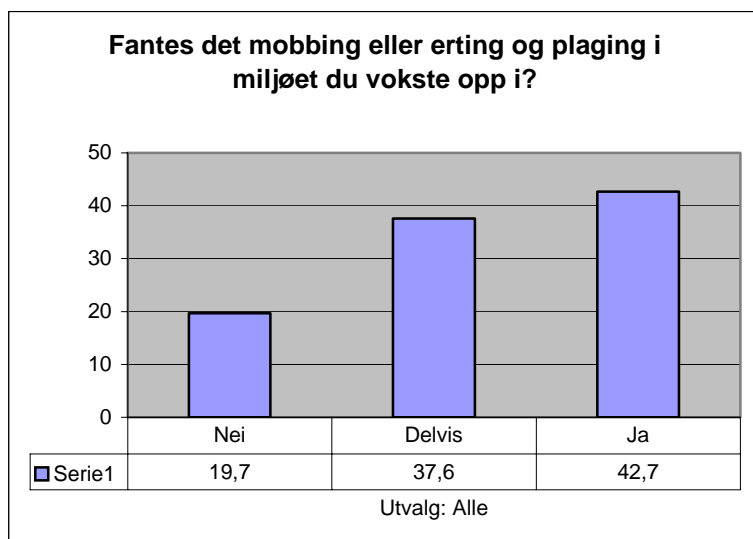

De yngre opplevde, ikke overraskende, i mindre grad enn de eldre at det var en tradisjonell arbeidsdeling mellom mor og far under oppveksten.

2.4 Erting og plaging i utemiljøet

I spørsmål Q18C spørres det om det fantes mobbing eller erting og plaging i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet. Diagrammet under viser svarene for menn og kvinner samlet:

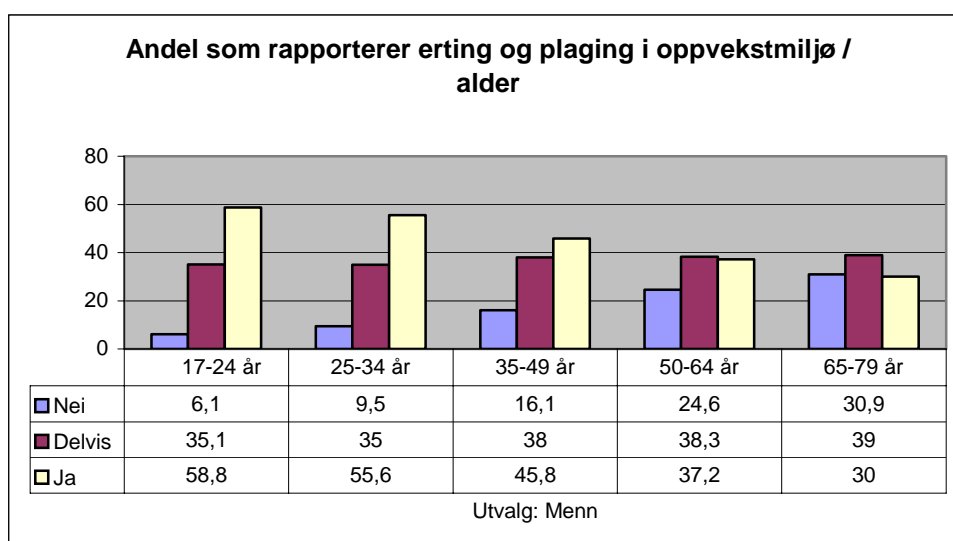
²⁷ Undersøker vi ulike aldersgrupper innen LL07 får vi ingen entydige resultater.

Det er her ingen statistisk signifikant forskjell mellom kjønnene. Det er heller ikke å forvente, i og med at man her ikke spør etter mobbing eller erting og plaging som har rammet respondenten direkte, men bare den som er observert eller som respondentene kjenner til, uavhengig av om den rammet gutter eller jenter.

Sammenligner vi mennenes svar i MN88 og LL07, finner vi at andelen som rapporterer mobbing eller erting og plaging i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet, er større i dag enn for 20 år siden. Andelen er vokst med 13 prosent fra 68 til 81 prosent.²⁸

I LL07 kan vi også søke spor etter en utvikling over tid ved å dele de mannlige respondentene i inn i grupper etter alder, og undersøke hvordan de ulike aldersgruppene rapporterer mobbing eller erting og plaging i miljøet de vokste opp i. Diagrammet under viser svarene:

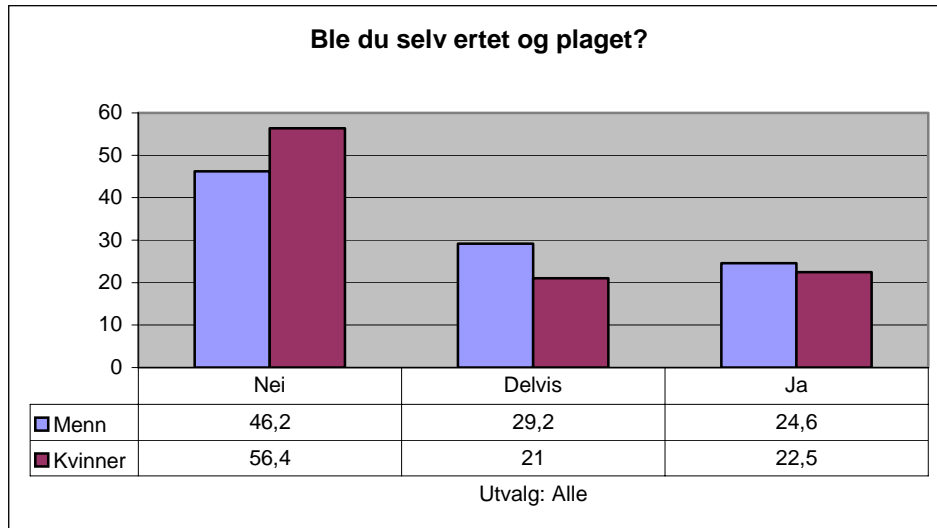

Vi ser her samme tendens som over. Skyldes dette at andelen som har opplevd mobbing eller erting og plaging faktisk har gått opp? Eller skyldes det at den økte oppmerksomheten rundt dette særlig blant de yngre, har fått folk til å *rapportere* mer? Trolig er begge deler tilfelle. I så fall betyr det at

²⁸ Andelen ”ja”- og ”delvis”-svar slått sammen.

oppvekstmiljøet er blitt tøffere og mer brutalt i den perioden som dataene våre beskriver, det vil i hovedsak si mellom 1960 og 1980.

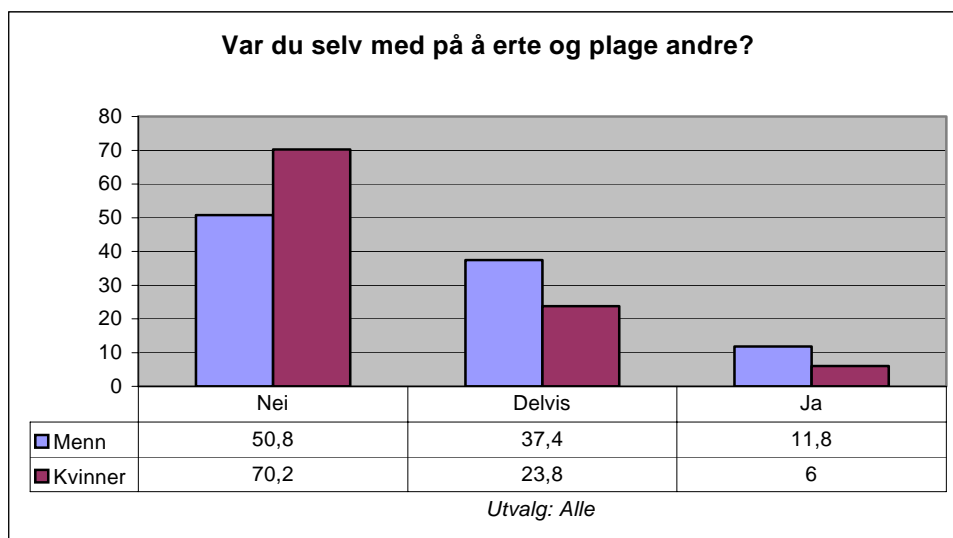
Vi får samme tendens i svarene når vi ser på spørsmålet om man *selv ble ertet og plaget* (Q18D). Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene:

Vi ser at menn noe hyppigere enn kvinner rapporterer at de selv har opplevd å bli ertet eller plaget i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet. Vi ser også at andelen menn som rapporterer dette, øker fra MN88 til LL07. Hvis vi slår sammen mennenes "ja"- og "delvis"-svar, øker andelen fra 45 til 54 prosent.

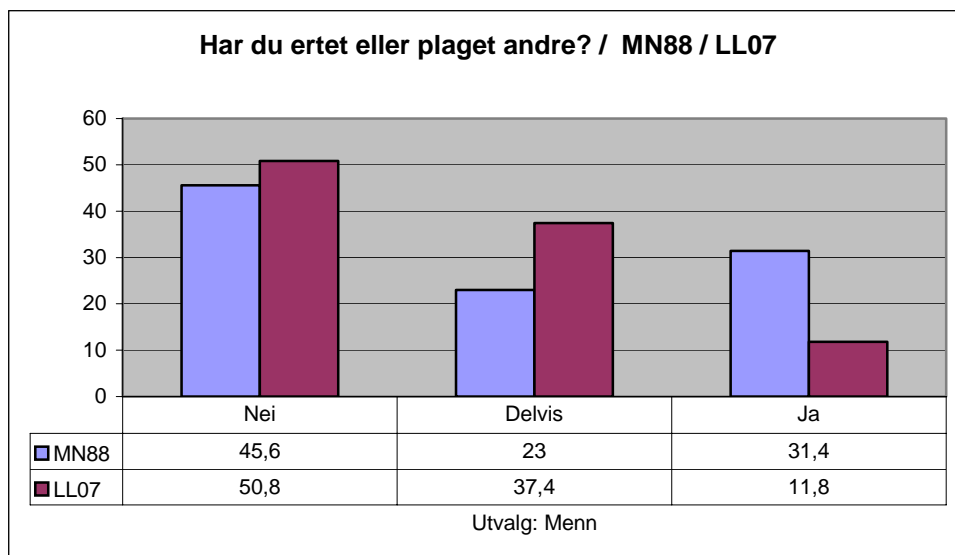
Ser vi på de ulike aldersgruppene innen LL07 øker andelen for både menn og kvinner når vi går fra de eldre til de yngre. For menn stiger andelen fra 48 prosent hos de eldste til 63 hos de yngste ("ja"+"delvis"), hos kvinner fra 31 prosent til 54 prosent. Tallene synes å bekrefte at det fant sted en forverring av oppvekstmiljøet i perioden som dataene våre beskriver, det vil her si fra 1940- eller 1950-årene og frem til omkring 1990.

Spørsmål Q18E spør om man selv var med på å erte eller plage andre. Tabellen under oppsummerer svarene fordelt mellom kjønnene:

Tallene indikerer at gutter oftere enn jenter inngår i aktiviteter der de ertet og plaget andre.

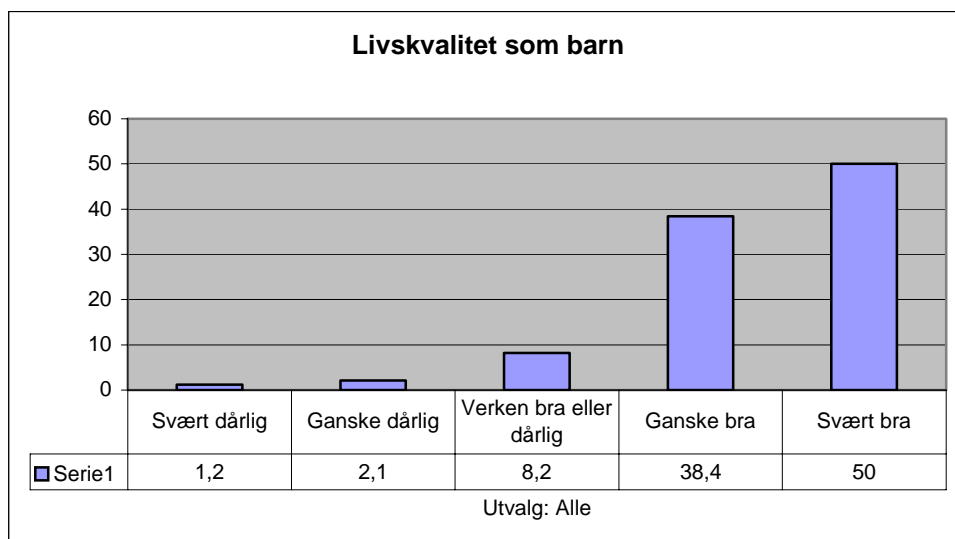
I diagrammet under er mennenes svar fra MN88 sammenstilt med svarene fra de mannlige respondentene i LL07. Spørsmålet er fremdeles i hvilken grad man har ertet eller plaget andre:

Det er en klar nedgang i ”ja”-svar i LL07 sammenlignet med MN88. Dette bryter med tendensen vi så over, der mobbing ble *mer* omfattende i perioden. Er det mer stigmatiserende å svare ”ja” i dag enn i 88? Ser vi på tallene fra LL07 er det ikke noe som tyder på at dette er tilfelle. Her er det 17,6 prosent av de yngste mennene som svarer klart ”ja” på at de har deltatt i erting og plaging av andre, altså flere enn gjennomsnittet. Også aldersgruppen 25-34 år ligger over gjennomsnittet. Disse tallene synes å bekrefte at det fant sted en forverring av oppvekstmiljøet i perioden som dataene våre beskriver.

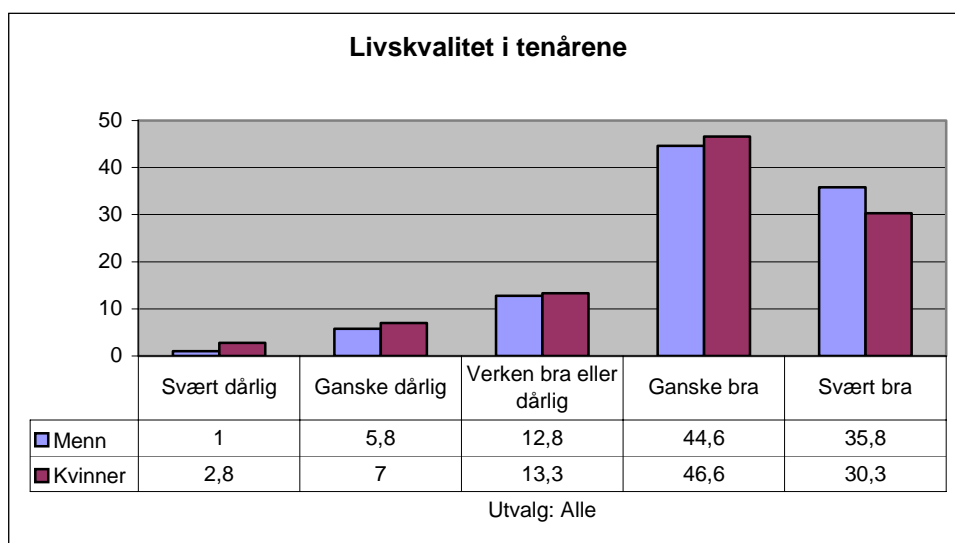
2.5 Generell trivsel/livskvalitet i barne- og ungdomsårene

I spørsmål Q19A bes respondentene om hvordan de ”alt i alt” hadde det da de var barn. Det er ingen signifikante kjønnsforskjeller i svarene. De fordeler seg slik:

Det store flertallet angir at de hadde god livskvalitet. Det er heller ingen signifikant variasjon mellom aldersgruppene.

Her er svarene for det tilsvarende spørsmålet om livskvaliteten i tenårene:

Vi ser at det er svak tendens til at menn rapporterer høyere livskvalitet enn kvinner. Aldersmessig rapporterer de over femti år bedre trivsel enn de under. Om dette er reelt, eller om det skyldes idyllisering av gamle minner, er det her ikke mulig å svare på. Imidlertid ser vi at både menn og kvinner gjennomgående beskriver den generelle trivselen som dårligere i tenårene enn i barneårene.

3

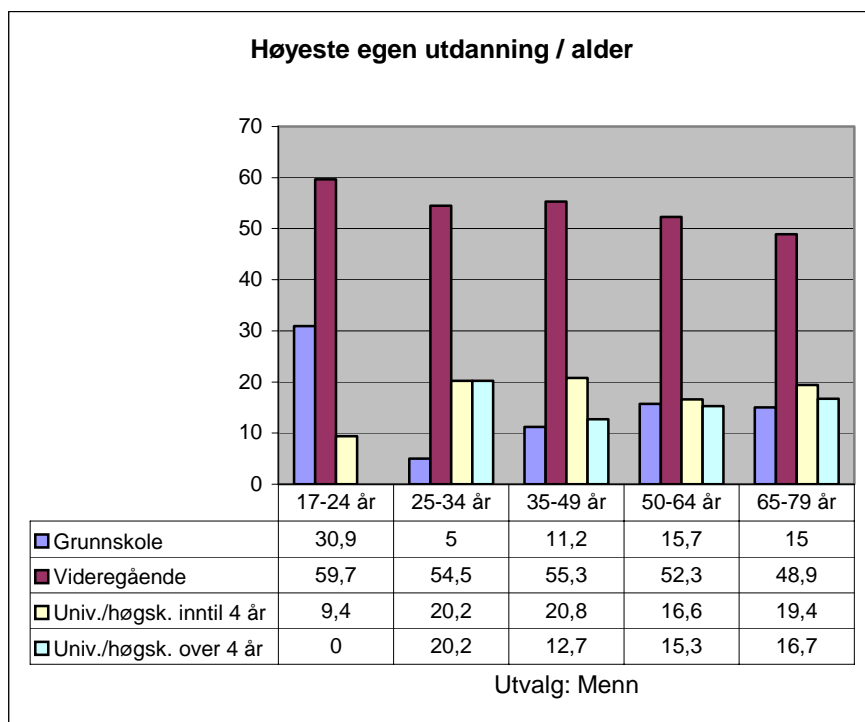
Seksjon 2. Utdanning

Noen hovedpunkter fra seksjonen

- Blant dem med universitets- og høgskoleutdanning på inntil 4 års varighet, er andelen kvinner i dag høyere enn andelen menn.
- Blant menn er det en noe høyere andel som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at det ”i venneflokken ikke var så nøye med skolearbeid og lekser”. 68 prosent av mennene svarer dette, mot 55 prosent av kvinnene. I aldersgruppen 17 til 34 år er andelen menn enda større, nemlig på 75 prosent. Blant kvinner er det ingen signifikant aldersvariasjon.
- Det er betydelige kjønnsforskjeller i innstillingen til utdanning og jobb. Flere kvinner enn menn sier det er viktig med en jobb der de kan hjelpe andre, eller som lar seg kombinere med barn og familie. Flere menn er opptatt av at jobben skal gi god inntekt, og at den skal gi mulighet for å løse tekniske og praktiske oppgaver.
- Rundt 60 prosent av mennene sier at det er viktig med en jobb som lar seg kombinere med barn og familie
- Blant yngre menn er det også en større andel som tilslutter seg utsagnet ”Jeg ville ha en jobb der jeg kunne hjelpe andre”. 29 prosent av dem mellom 35 og 49 år svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) til dette. Blant menn mellom 17 og 24 år øker andelen til 42 prosent.

3.1 Høyeste avsluttede utdanning

Seksjonen begynner med å kartlegge respondentenes høyeste utdanning (Q20). Her er mennenes svar fordelt på alder.

Hvis vi starter på høyre side av diagrammet og går mot venstre, det vil si fra de eldste til de yngste, ser vi en klar nedgang i andelen som har grunnskole som høyeste utdanning (bortsett fra de yngste, som ennå ikke i særlig grad har rukket å ta høyere utdanning). Andelen som har videregående skole som høyeste utdanning stiger for de samme gruppene, og det samme gjelder for universitets- og høyskoleutdanning med inntil 4 års varighet. Andelen av dem som har universitets- og høyskoleutdanning over 4 års varighet følger imidlertid et annet mønster. Her ligger de mellom 50 og 64 år på topp.

De tilsvarende tallene for kvinner følger samme mønster for grunn- og videregående skole. Andelene som har høyere utdanning følger ellers et litt annet mønster enn blant menn. Andelen av dem som har universitets- og høyskoleutdanning inntil 4 års varighet stiger jevnt og ender ca 10 prosent høyere enn mennene i aldersgruppen 25-34 år. Andelen i den samme aldersgruppen som har mer enn 4 års utdanning av denne typen, ligger omtrent på samme nivå. Men hvis vi ser på alle som har universitets- og høyskoleutdanning, er det i denne aldersgruppen flere kvinner enn menn som har dette. Tallene viser at kvinner ikke bare har tatt igjen menn når det gjelder utdanningsnivå, de er i ferd med å gå forbi dem.

Er det noen sammenheng mellom foreldrenes utdanning og den utdanningen man tar selv? Hvis vi ser på mennene spesielt, finner vi ingen korrelasjon mellom mors utdanning og egen utdanning. Derimot er det en viss sammenheng mellom det at far har høyere utdanning og det at man har høyere utdanning selv.²⁹

Skolemotivasjon

I dagens media uttrykkes det en voksende bekymring for at gutter yter dårligere enn jenter i skolen, og at gutters motivasjon for utdanning generelt er synkende. Det var noe av bakgrunnen for at vi inkluderte noen utsagn som tar for seg holdninger til skole og skolearbeid (Q21) som vi ba respondentene ta stilling til. Det er:

1. Foreldrene mine forventet at jeg skulle gjøre det godt på skolen.
2. I venneflokken var det ikke så nøye med skolearbeid og lekser.
3. Jeg arbeidet mye med skolefagene fordi jeg var interessert i dem.

I svarene til det første utsagnet er det ingen signifikant forskjell på menn og kvinner. De fleste svarer ”ja” eller ”delvis” på at foreldrene forventet at man skulle gjøre det godt på skolen. Bare 7 prosent svarer ”nei”.

I svarene til det andre utsagnet er det 13 prosent flere menn enn kvinner som svarer ”ja” eller ”delvis” på at det i venneflokken ikke var så nøye med skolearbeid og lekser (menn 68 prosent, kvinner 55 prosent). Dette er åpenbart i noe større grad et fenomen blant gutter enn jenter.

I svarene til det tredje utsagnet er det 12 prosent flere kvinner enn menn som svarer ”ja” eller ”delvis” på at de arbeidet mye med skolefagene fordi de var interessert i dem (menn 67 prosent, kvinner 79 prosent). Skal vi ta svarene på ordet, er det flere kvinner enn menn som er interessert i skolearbeid.

I svarene finner vi ellers hos mennene et klart mønster: Når det gjelder det første utsagnet (foreldrenes forventninger), øker andelen som svarer positivt med utdanningsnivået hos foreldrene. Jo høyere utdannet foreldrene er, desto flere av dem synes å ha forventninger til barna. Det er også en sammenheng mellom svarene til det første og det tredje utsagnet; andelen som svarer positivt på det

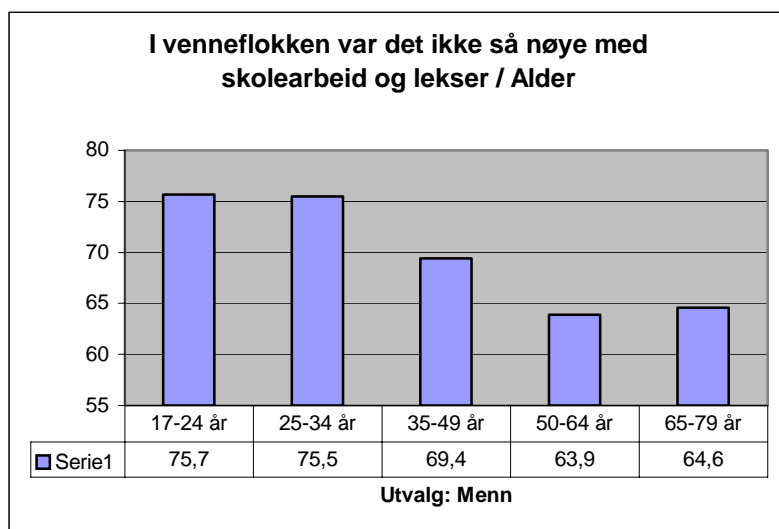
---

²⁹ Korrelasjonskoeffisienten er her .241 kontrollert for mors utdanning.

første øker med andelen som svarer positivt på det tredje. De positive svarene her fører oss altså til de ressurssterke elevene, som har foreldre med høyere utdanning, og som selv med en viss sannsynlighet kommer til å ta en slik utdanning.

Hva så med endringer over tid? Er det tegn på at skolemotivasjonen synker hos de yngste mennene? Vi begynner med å se på utsagnet ”I venneflokken var det ikke så nøye med skolearbeid og lekser”.³⁰

Her er det ingen signifikant variasjon mellom ulike aldersgrupper hos kvinner. Blant menn er det imidlertid klar forskjell mellom aldersgruppene, slik diagrammet under viser (”ja”- og ”delvis”-svarene er her slått sammen):

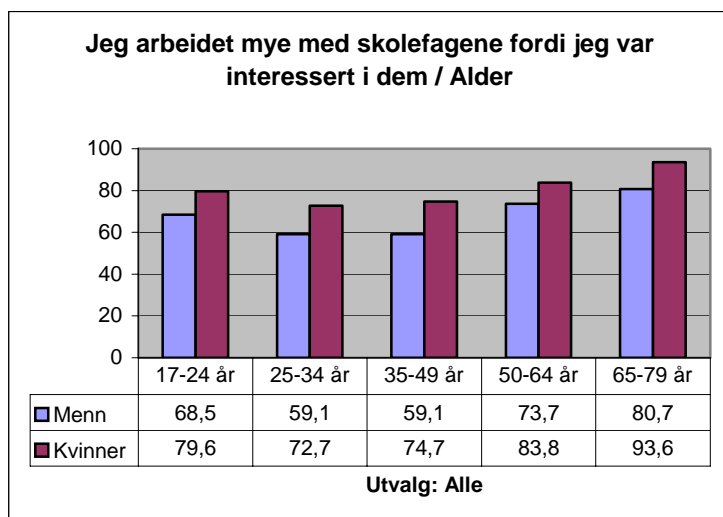

I tolkningen av disse og de andre holdningsspørsmålene til utdanning, må vi ta høyde for at selektiv eller tendensiøs hukommelse hos de eldre kan fordreie svarene, og at svarene hos de aller yngste kan være knyttet til forhold som gjelder denne aldersgruppen spesielt, *qua* aldersgruppe, men som ikke nødvendigvis sier noe om utviklingen over tid. Det er likevel ikke noe som tilsier at disse to forholdene kan bortforklare den kraftige veksten i andelen positive svar som vi ser når vi går fra de eldre til de yngre. Snarere synes det som om det i perioden vi nå ser på i økende grad har vokst frem en ”ideologi” hos unge menn om at ”det ikke er så nøye” med skolearbeid og lekser.³¹ Samtidig må vi ikke fra dette slutte at interessen for skolearbeid hos den enkelte faktisk har sunket i samme grad. Det vi har kartlagt her, er så å si det ”offentlige” synet på skolearbeid – det man flagger utad – blant unge menn. Det er fullt mulig å tenke seg – og også meget sannsynlig – at dette i større eller mindre grad avviker fra det private synet til hver enkelt.

Dette kan vi i en viss grad sjekke ved å se på svarene til det siste utsagnet (egen interesse for skolefagene). Her er andelen positive svar synkende med synkende alder hos både menn og kvinner, slik diagrammet under viser:

³⁰ Når det gjelder foreldrenes forventninger finner vi ingen signifikante aldersvariasjoner verken hos menn eller kvinner.

³¹ Det at denne utviklingen sees bare hos menn, og ikke hos kvinner, må også tillegges vekt.

Dette kan tyde på at det faktisk har funnet sted en reduksjon i andelen som er interessert i skolearbeid, blant både menn og kvinner, i perioden vi studerer, bortsett fra at tallene for de aller yngste forstyrrer bildet litt. Det skal vi komme tilbake til.

La oss imidlertid først se på kjønnsforskjellene i svarene. Som vi ser er andelen kvinner som tilslutter seg utsagnet, høyere enn andelen menn i alle aldersgrupper. Betyr det at kvinnene reelt sett er mer interessert i skolearbeidet? Eller grunner forskjellen i noe annet?

Det hevdes at det i dag er mindre legitimt for unge menn enn unge kvinner å si at de er interessert i skolearbeid. Skolearbeid forbindes med noe feminint, som gutter ikke ønsker å forbinde seg med. Dette *kan* forklare den høyere kvinneandelen blant de aller yngste. Men det kan neppe forklare den høyere kvinneandelen blant de eldre.³² Det kan heller ikke forklare at andelen for begge kjønn synker med synkende alder fra de eldste ned til 35-åringene. Og den kan spesielt ikke forklare økningen hos gutter fra de nest yngste til de aller yngste. Hvis det er riktig at det er stigmatiserende for unge gutter å si at de er interessert i skolearbeid, er den siste økningen faktisk påfallende, og den peker i retning av at de yngste guttene er *mer* interessert i skolen enn det den faktiske svarprosenten antyder. Hvis det er tilfelle,³³ kan vi ikke si at de yngste mennene ligger spesielt dårlig an når det gjelder motivasjon for skolearbeid. Dette til tross for at den "offisielle" holdningen blant de samme guttene innebærer å nedvurdere skolearbeidet når de er ute blant kameratene.

Konklusjonen synes å bli at vi må tegne opp et dobbelt bilde av situasjonen for gutter. Utad i kameratflokkene uttrykkes det en mindre interesse for skolearbeid enn før. Samtidig kan det se ut som om andelen gutter som er interessert i skolen, er noe større blant de aller yngste enn de noe eldre, *hvis* da svarene her er til å stole på.

Hva var målet med utdanningen?

I spørsmål Q22 stilles det igjen opp en serie utsagn som respondentene bes ta stilling til. Denne gangen kartlegges hva man ønsket å oppnå med sin utdanning og/eller valg av jobb, det vil si *hva*

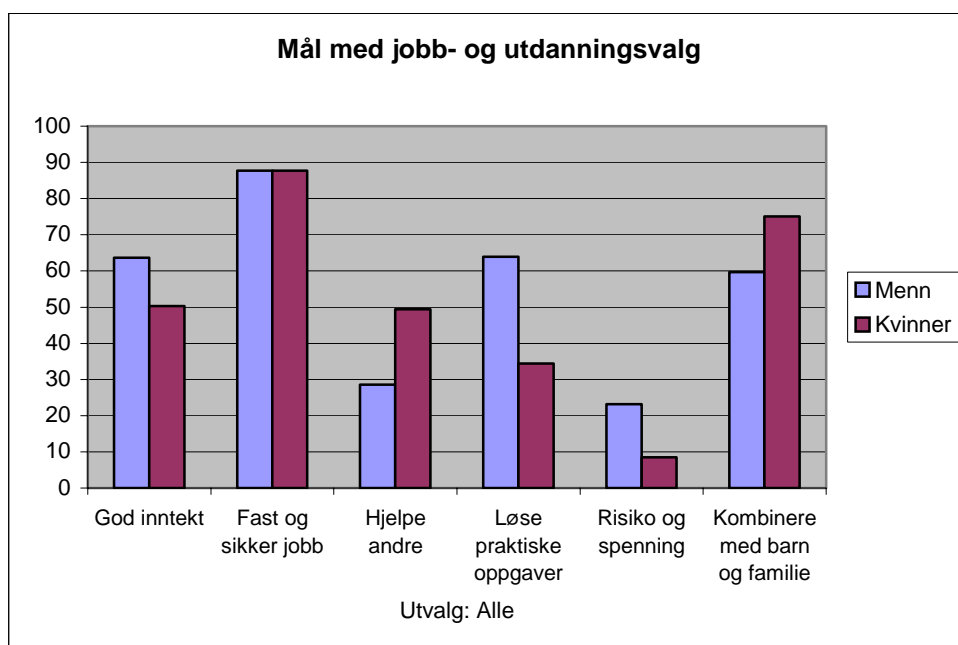
³² Det er lite trolig at en mann på for eksempel 35-40 år ikke våger å innrømme interesse for skolearbeid i en survey av frykt for hva kameratene vil si.

³³ Man bør kanskje være forsiktig med å legge for mye i disse tallene. Det ideelle ville vært om vi kunne fått dem bekreftet gjennom andre data.

slags verdier disse valgene skulle tjene til å virkeliggjøre. Tabellen under viser utsagnene og andelen menn og kvinner som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) til hvert utsagn:

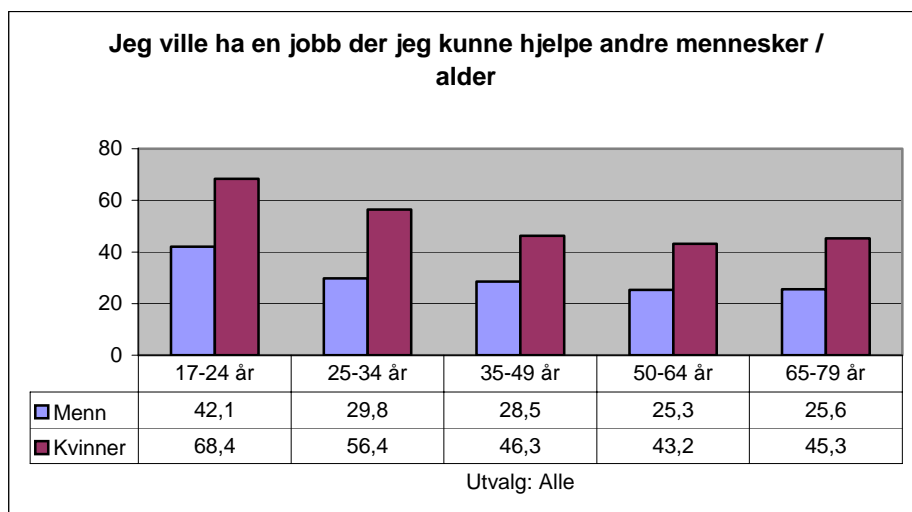
	Menn	Kvinner
Jeg ønsket en jobb med god inntekt	63,7	50,3
Jeg ønsket en fast og sikker jobb	87,7	87,7
Jeg ville ha en jobb der jeg kunne hjelpe andre	28,6	49,4
Jeg ville ha en jobb der jeg kunne løse praktiske oppgaver	63,9	34,4
Jeg ønsket en jobb med risiko og spenning	23,2	8,5
Jeg ville ha en jobb som lar seg kombinere med barn og familie	59,7	75,1

Her er de samme svarene fremstilt grafisk i et diagram:

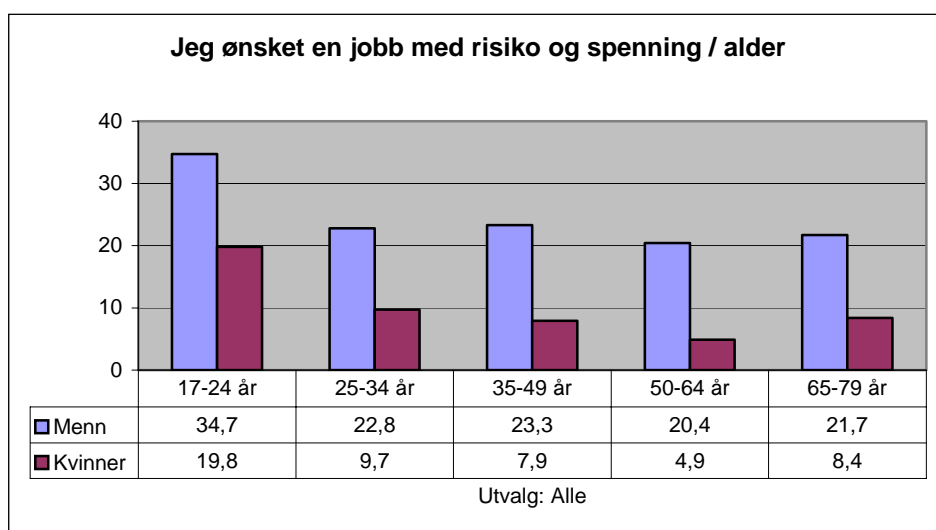
Vi ser at menn hyppigere enn kvinner svarer at de ønsket god inntekt, at de ønsket å løse praktiske oppgaver, og at de ønsket risiko og spenning. Kvinner svarer hyppigere enn menn at de ønsket en jobb der de kan hjelpe andre, eller en jobb som kan kombineres med barn og familie. Men legg merke til at også mange menn svarer det samme når det gjelder barn og familie, og mange kvinner har høy inntekt som verdi bak utdannings- og jobbvalget.

Hvis vi undersøker hvordan svarene over varierer med alder, finner vi signifikante variasjoner flere steder. Når det gjelder ønsket om å *hjelpe andre mennesker*, er det en økende andel både blant menn og kvinner som ønsker dette når vi går fra de eldre til de yngre. Økningen er sterkest hos kvinner. Diagrammet under gir et grafisk bilde av økningen:

Om dette er en ren alderseffekt eller om den også sier noe om en utvikling over tid, er vanskelig å si sikkert. Uttrykket ”å hjelpe andre” kan også tolkes i flere retninger. Det kan bety at man ønsker jobb i pleie- og omsorgsykker, men det kan også bety at man ønsker å arbeide med u-hjelp i den tredje verden eller finne en kur for aids. Uansett tolkning synes det imidlertid som om vi ser en trend i at yngre er mer opptatt av dette – i en eller annen forstand – enn eldre, og da særlig yngre kvinner.

Når det gjelder ønsket om *risiko og spenning*, er det også en økende andel både blant menn og kvinner som ønsker dette når vi går fra de eldre til de yngre, slik diagrammet her viser:

Både blant menn og kvinner er det en økende tendens til at de yngre aldersgruppene hyppigere svarer at de ønsket en jobb med risiko og spenning, og med de høyeste andelen blant mennene. Her virker den rimeligste forklaringen når det gjelder aldersvariasjonen å være en ren alderseffekt. Vi finner det samme mønsteret i svarene på alle spørsmål som har med risiko å gjøre: De yngste skårer markant høyere enn de eldre. Det behøver likevel ikke bety at vi er på vei inn i et mer risikodyrkende samfunn. Når det gjelder signifikante aldersvariasjoner, er det ellers hos kvinnene vi finner flest og størst variasjon når det gjelder de øvrige verdiene vi her ser på. Når vi går fra de eldre kvinnene til de yngre, øker andelen som sier de ønsker en fast og sikker jobb. Andelen som ønsker å løse tekniske og praktiske oppgaver øker også. Dette er i tråd med likestillingsidealene som har fått økt forfeste i den

perioden vi her studerer, som sier at kvinner skal ha den samme yrkeskarriere som menn, innen de samme områder.

I motsatt retning ser vi at det med synkende alder også er en økende andel kvinner som ønsker en jobb som lar seg kombinere med barn og familie. Her er det trolig en annen ideologi som slår inn, det vi andre steder i denne rapporten kaller den økende familieorienteringen i Norge. Det er imidlertid påfallende at vi ikke for noen av disse tre siste verdiene finner signifikante aldersvariasjoner for menn, bortsett fra en svak korrelasjon som indikerer at andelen menn med interesse for å løse praktiske og tekniske problemer, er svakt lavere blant de yngre enn de eldre.

Konklusjonen blir igjen noe tvetydig. Alt i alt viser tallene våre at menn og kvinner fremdeles går inn i sine utdannings- og yrkesforløp med forskjellige vekt på hvilke verdier som søkes virkeliggjort. Det er heller ikke vanskelig å se at disse forskjellene har sitt utspring i tradisjonelle stereotyper eller forestillinger om hva det innebærer å være mann og kvinne. Samtidig ser vi også en økende tendens til utradisjonelle verdier hos de yngre. Særlig gjelder det på kvinnesiden. Men også her er bildet delt, i og med at de tradisjonelle familieverdiene her synes å styrke seg på en måte som ikke i samme grad gjelder på mannsiden.³⁴

---

³⁴ En videre analyse viser at hvilke ønsker eller verdier en person sier han/hun har for utdanning/yrkesvalg ikke er irrelevante for hva som skjer senere. Blant annet ser vi korrelasjoner til senere inntektsnivå. Blant dem som svarer at ønsket om god inntekt var viktig, er det blant menn (men ikke kvinner) også en svak tendens til at flere faktisk får det. Blant de som er opptatt av spenning, er det blant kvinner (men ikke menn) en svak tendens til at flere får høyere inntekt. Blant de med mykere verdier (hjelp andre mennesker/barn og familie), ser vi den motsatte tendensen, sterkere hos kvinner enn hos menn. Korrelasjonskoeffisienten ligger her rundt .100 +- på alle korrelasjonene.

4

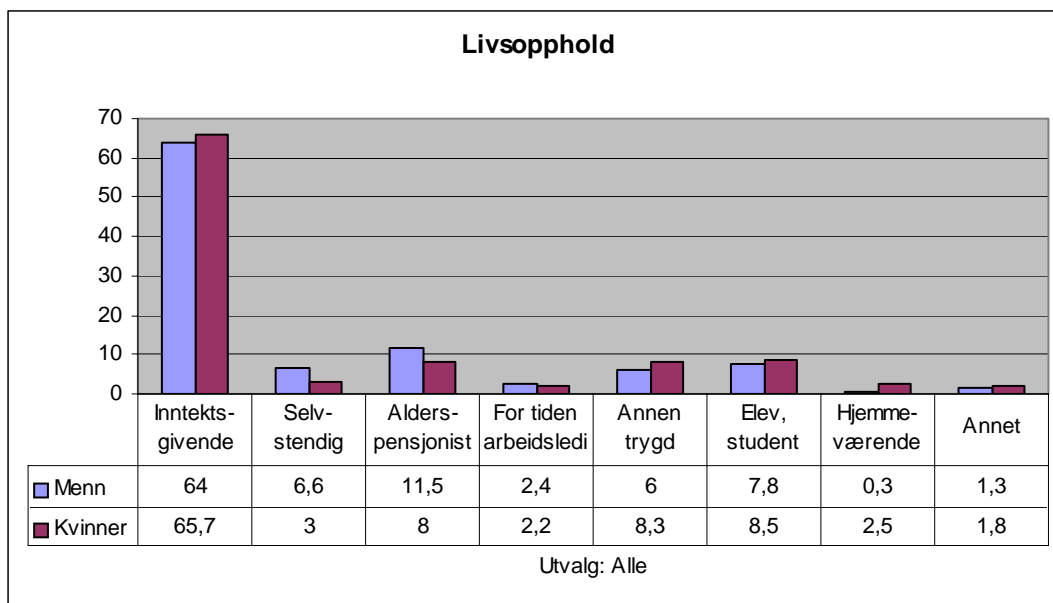
Seksjon 3. Arbeid

Noen hovedpunkter fra seksjonen

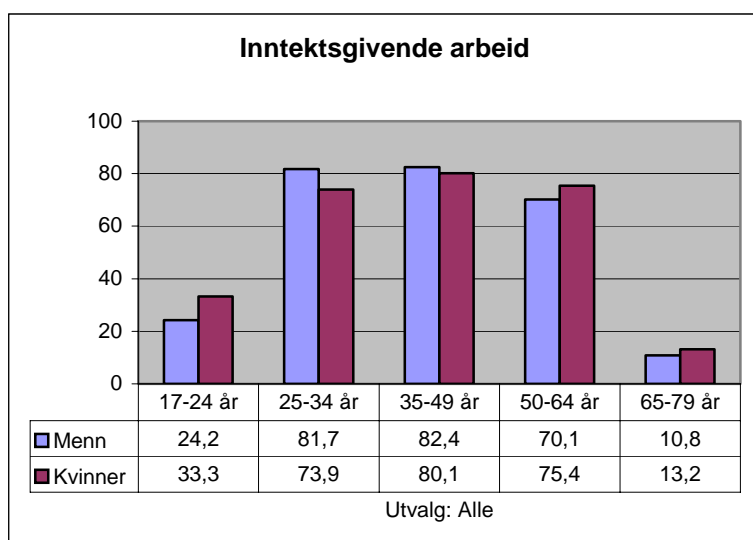
- Norsk arbeidsliv er kraftig kjønnsdelt. Mens rundt 30 prosent av mennene rapporterer at de jobber innen industri, håndverk, bygg og anlegg, er det bare snau 10 prosent av kvinnene som gjør det. På den andre siden har vi helse og omsorg der vi finner rundt en fjerdedel av kvinnene, men bare rundt fem prosent av mennene.
- En sammenligning med MN88 tyder ikke på at det har skjedd noen forbedring på dette området de siste tjue årene.
- Gjennomsnittsmannens gjennomsnittlige arbeidsdag er i snitt en drøy time lengre enn gjennomsnittskvinnens.
- Menn er oftere enn kvinner å finne blant dem som i gjennomsnitt jobber fra 40 timers i uken og oppover. Blant dem som oppgir at de jobber 50 timer i uken eller mer, finner vi nesten utelukkende menn. Kvinnene, på den andre siden, er overrepresentert blant dem som jobber mindre en normal arbeidsuke.
- Når gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid øker utover normaltid, øker også andelen av både menn og kvinner som svarer at de arbeider ”mer enn de ønsker”. Andelen kvinner som sier de jobber mer enn de ønsker, er likevel større enn andelen menn, både blant dem som jobber normal arbeidsuke, og dem som i gjennomsnitt jobber mer enn dette.
- Blant dem som sier at de ”jobber akkurat passe” har gjennomsnittsmannen en gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid som er om lag fem timer lengre enn gjennomsnittskvinnen. Det ser ut som om gjennomsnittsmannen og gjennomsnittskvinnen har ulik oppfatning av hva det vil si å jobbe ”passe mye”.
- Flere menn (47 prosent) enn kvinner (38 prosent) svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tar arbeidsoppgaver fra jobben med seg hjem. Blant mennene er det særlig de som jobber i kultur, media, undervisning og forskning som svarer dette (69 prosent). På andreplass kommer de som jobber i bank, forsikring, finans og IT (64 prosent). Lavest er andelen blant dem i industri, håndverk, bygg og anlegg (35 prosent). Også hos kvinner ligger kultur, media, undervisning og forskning her på topp (82 prosent).
- På spørsmål om de ofte tenker på jobben når de er hjemme, svarer 74 prosent av både menn og kvinner ”ja” og ”delvis” (sammenlagt). Igjen topper i kultur, media, undervisning og forskning lista for både menn og kvinner (87 prosent). I helse/omsorg er det noen flere kvinner (74 prosent) enn menn (71 prosent) som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tenker på jobben når de er hjemme.
- Flere menn enn kvinner sier de arbeider mer enn normal arbeidsuke (35 til 40 timer i gjennomsnitt) fordi arbeidsplassen krever det, eller fordi ”det er nødvendig for karrieren”. De fleste kvinnene som jobber mindre enn normal arbeidsuke, gjør det for å ta seg av hjem og familie. På andre plass følger de som svarer at jobben ikke tilbyr heltidsarbeid.
- Også en gruppe menn (15 prosent) svarer at de jobber mindre enn normal arbeidsuke for å få mer tid til hjem og familie.

4.1 Hovedkilde til livsopphold

Diagrammet under viser hvordan menn og kvinner fordeler seg prosentmessig når det gjelder hovedkilde til livsopphold ut fra svarene i spørsmål Q24:

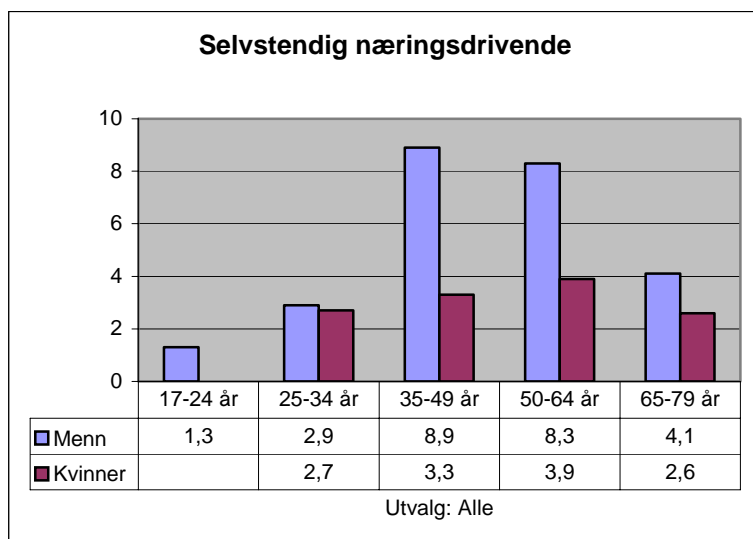

På de fleste områder ligger menn og kvinner tilnærmet likt. Men det er ett viktig unntak: Andelen menn som angir at de er selvstendig næringsdrivende, er om lag dobbelt så stor som andelen kvinner. I tabellene under ser vi også de ulike typene livsopphold for menn og kvinner (alle) brutt ned for alder. Vi ser først på inntektsgivende arbeid.

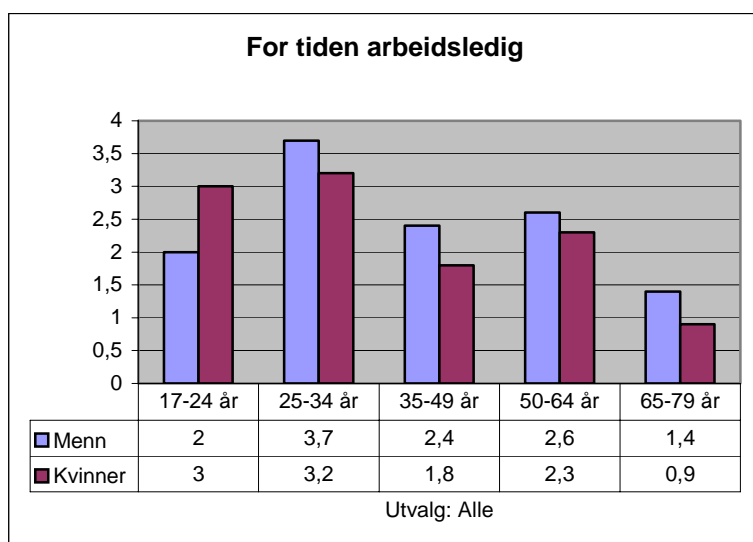

Unge og eldre kvinner rapporterer oftere enn menn at de har inntektsgivende arbeid, mens menn ligger høyest for aldersgruppen 25-49 år.

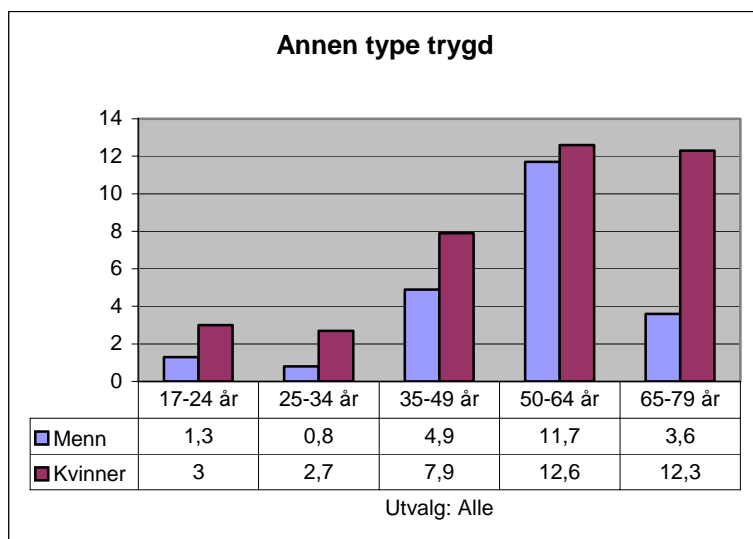

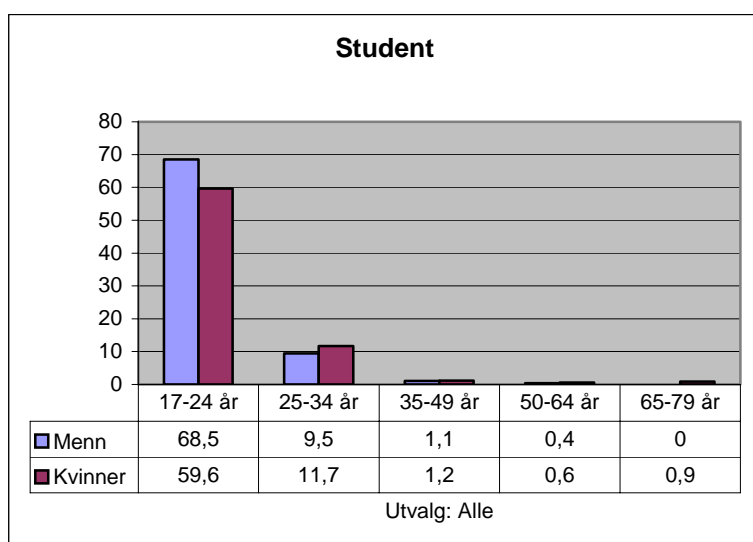
Særlig blant dem over 35 år er det langt flere menn enn kvinner som rapporterer at de er selvstendig næringsdrivende.

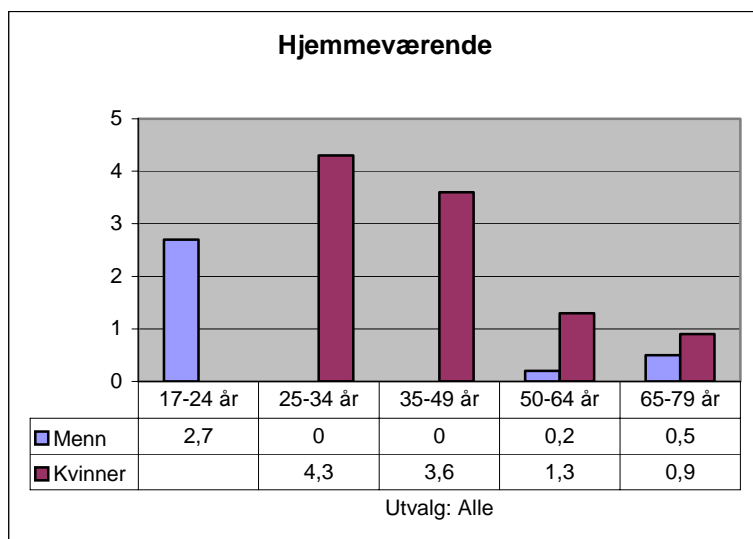
Andelen arbeidsledige menn er bare ubetydelig større enn andelen kvinner blant dem over 25 år.

Flere kvinner enn menn rapporterer at de har ”annen type trygd” i alle aldersgrupper.

Den høyere andelen kvinner i aldersgruppen 25-34 reflekterer at det er flere kvinner enn menn som tar lengre studier.

I aldersgruppen 25-49 er det utelukkende kvinner som rapporterer at de er hjemmeværende.³⁵

Sammenlagt tegner de ulike diagrammene opp et nokså kjønnsstradisjonelt bilde. Hvis det å være selvstendig næringsdrivende innebærer større vilje til å ta risiko, synes dette å være en risiko som menn tar oftere enn kvinner. Merk imidlertid at gruppen selvstendig næringsdrivende også inkluderer bønder og fiskere, slik at den høyere mannsandelen her også sier noe om kjønns(u)balansen i disse primærnæringene. Ellers er det verdt å merke seg at menn oftere enn kvinner er arbeidsledige i alle aldersgrupper, bortsett fra de aller yngste, mens kvinner oftere er på ”andre typer trygd”. Noe av denne forskjellen bunner antakelig i at retten til arbeidsløshetsstrygd krever at man i forveien har en tilknytning til arbeidslivet, som kvinnene på ”annen type trygd” i større grad enn mennene mangler, på grunn av kvinners gjennomgående svakere tilknytning til arbeidslivet.

4.2 Egen brutto årsinntekt

Når vi i rapporten presenterer data om inntekt, pretenderer vi ikke å gjøre det med samme grad av nøyaktighet som det man kan gjøre på grunnlag av registerdata. Det vi registrerer er dessuten bare én type inntekt; i Q25 er dette spesifisert som *brutto årsinntekt (før skatt og fradrag)*. Svarene reflekterer de angitte *inntektstrinnene* som spørreskjemaet opererer med:³⁶

- 1 = Under 100.000 kroner
- 2 = 100.000 - 199.999 kroner
- 3 = 200.000 - 299.999 kroner
- 4 = 300.000 - 399.999 kroner
- 5 = 400.000 - 499.999 kroner
- 6 = 500.000 - 599.999 kroner
- 7 = 600.000 kroner eller mer

Merk at denne inntektstrinnskalaen medfører visse svakheter. Den fanger ikke opp inntektsforskjeller over 600.000 kroner, siden alle som tjener mer enn dette kommer i samme kategori. Det innebærer

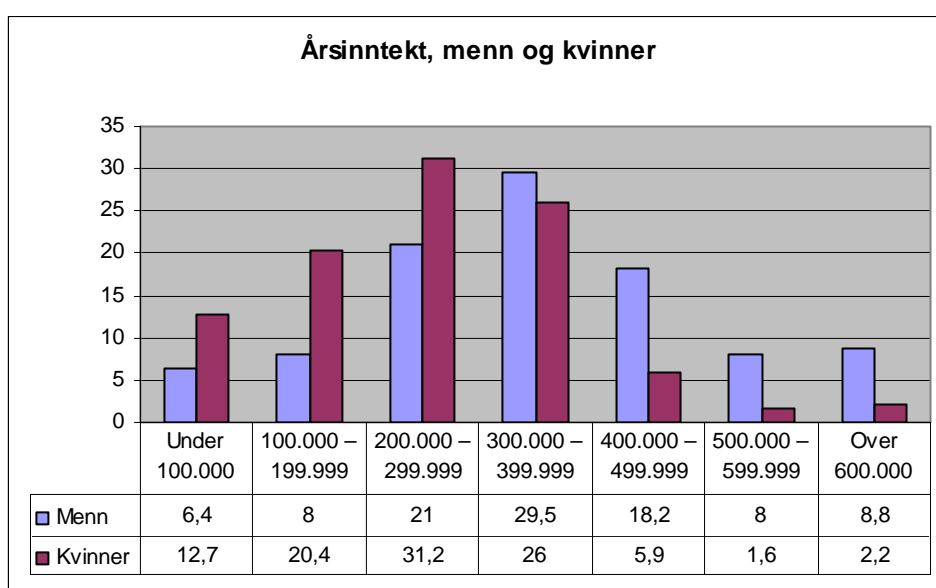
³⁵ Vi har her ikke tatt med noe diagram for alderspensjon.

³⁶ For oppdaterte tall fra SSB, se bl.a. Tronstad 2007.

også at utregnet gjennomsnittsinntekt særlig for menn blir kunstig lav, siden de høyeste inntektene (de som ligger fra kr. 700.000 og oppover) ikke "blir med" i utregningen. Også en del andre analyser påvirkes av dette, for eksempel når vi sammenligner inntektsforskjellene mellom menn og kvinner. Derfor ber vi om at våre analyser rundt inntekt leses og brukes i lys av dette forbeholdet. Som hovedregel gjelder det at inntektsforskjellene mellom menn og kvinner er noe større enn våre tall er i stand til å vise.

Med disse forbeholdene kan vi ut fra våre data beregne at gjennomsnittsinntekten for menn (hele utvalget) ligger rundt inntektstrinn 4, det vil si mellom 300 000 og 399 000 kroner. Gjennomsnittsinntekt for kvinner (hele utvalget) ligger rundt inntektstrinn 3, det vil si mellom 200 000 og 299 000 kroner.³⁷

Vi tar også med et diagram som ut fra våre data viser hvordan gjennomsnittlig årsinntekt fordeler seg utover vår inntektsskala, for henholdsvis menn og kvinner:

Utvalg: Alle

Diagrammet gir et bilde av hvordan kvinnes inntekt konsentreres seg i den midlere og lavere enden av skalaen, mens mennenes inntekt konsentreres seg i den høyere enden av skalaen. Betydelig flere menn enn kvinner tjener mer enn 400 000.

Vi tar med dette diagrammet og tallene det bygger på, selv om tallene er forbundet med svakheter. Disse svakhetene er nemlig ikke tilstrekkelig store til å ugyldiggjøre selve hovedbildet: *En gjennomsnittsmann har gjennom livet systematisk økt sannsynlighet for å befinne seg i posisjoner der han har en betydelig høyere inntekt enn en gjennomsnittskvinne.* Det gjelder uansett hvordan vi snur og vender på tallene, og hvilke grupper av menn og kvinner vi sammenligner.³⁸

³⁷ Hvis vi regner om skalaen over til kronebeløp (og setter verdi 1 til 50.000 og verdi 7 til 700.000), får vi at menn i gjennomsnitt tjener kr. 359.000 mens kvinner tjener kr. 257.000 i året. Merk igjen at dette er omtrentlige tall. De viser at kvinner i gjennomsnitt har 72 prosent av menns inntekt.

³⁸ Ut fra våre tall tjener gjennomsnittsmannen mer enn gjennomsnittskvinnen i alle aldersgrupper, og de "vinner" også når vi deler menn og kvinner inn i grupper der ti-prosenten med lavest inntekt er i den ene enden, og ti-prosenten med høyest inntekt er i den andre, og de øvrige fordeles jevnt i mellom. I alle gruppene vi da får, selv blant de med lavest inntekt, ligger

I dette alene ligger det ikke nødvendigvis noen urettferdighet. For å kunne si noe om graden av eventuell urettferdighet må man også trekke inn andre forhold, som for eksempel forholdet mellom utdanning, arbeidsbyrde og timelønn. Når det gjelder likestilling er bildet likevel i høyeste grad relevant og urovekkende. Det forteller at norske menn og kvinner i år 2007 fremdeles lever sine liv under grunnleggende forskjellige betingelser. Den egne brutto årsinntekten er nemlig ikke noe som opptrer isolert fra andre forhold. Den er systematisk forbundet med en rekke andre vesentlige livsforhold; tilknytningen til arbeidsmarkedet, og ens plassering i dette, muligheten til å forsørge seg selv og leve et godt liv uavhengig av partner, med mer. Dette betyr ikke at høy brutto årsinntekt *bare* er forbundet med fordeler. Det skal vi komme tilbake til.

4.3 Det kjønnssegregerte arbeidslivet

Noe av det mest slående når vi går inn og ser på det norske arbeidslivet, er i hvor stor grad det er kjønnsdelt. Ikke bare gjelder det skillet mellom offentlig og privat sektor, der mennene er overrepresentert i privat sektor, mens kvinnene er det i offentlig sektor.³⁹ Vi ser det også når vi tar for oss bransjene som er nevnt i Q26, og ser hvordan menn og kvinner fordeler seg prosentvis på de ulike bransjene. Tabellen under gir oss tallene:

	Menn	Kvinner
Industri/håndverk/bygg/anlegg	31,3	8,9
Varehandel/butikk/service	11,2	11,3
Samferdsel/transport/post	9,2	2,2
Kultur/media/undervisning/forskning	9,8	17,6
Helse/omsorg	4,8	26,2
Bank/forsikring/finans/IT/data	10,8	5,1
Administrasjon/saksbehandling	6,0	13,9
Forsvar/politi/rettsvesen/vektene	5,0	1,7
Annet	12,0	13,1
Utvalg: Alle		

Tallene reflekterer det kjønnsdelte norske arbeidsmarkedet. Mens rundt 30 prosent av mennene rapporterer at de jobber innen industri/håndverk/bygg/anlegg, er det bare snaue 10 prosent av kvinnene som gjør det. På den andre siden har vi helse/omsorg der vi finner rundt en fjerdedel av kvinnene, men bare rundt fem prosent av mennene. Legg merke til at denne typen bransjeinndeling bare får med seg en del av den reelle kjønnssegregeringen, siden segregeringen på mellomnivå og mikronivå (innen hver bransje) ikke er med. Vi kommer nærmere inn på dette i temakapitlet om arbeid i del tre av rapporten.

---

menns gjennomsnittsinntekt over kvinners. Når det gjelder alder, øker differansen mellom menns og kvinners gjennomsnittsinntekt med økende alder. Sterkest stigning i inntektsforskjellen ser vi når vi beveger oss fra de yngste til aldersgruppen 25-34 år. Dette faller sammen med den tiden da flest kvinner føder barn, og det er grunn til å tro at økningen i inntektsforskjell har noe med dette å gjøre. Størst er inntektsforskjellen for øvrig i aldersgruppen 35-49 år. Inntektsforskjellene i kvinners disfavør kommer også frem hvis vi bare regner med de som jobber tilnærmet normal arbeidsuke (35-40 timer/uke), og de opptrer innen alle bransjene som er nevnt i skjemaets Q26.

³⁹ Blant mennene i vårt utvalg (blant dem som har inntektsgivende arbeid som hovedkilde til livsopphold) jobber 32 prosent i offentlig sektor, mens 68 prosent jobber i privat sektor. Blant kvinnene er tallene 54 og 46 prosent.

Før det skal vi bare kort nevne at det er lite som tyder på at kjønnssegregeringen er blitt mindre de siste tjue årene. I MN88 stilte vi spørsmålet ”Samarbeider du med kvinner på samme nivå som deg?”. Her krysset 52 prosent av mennene for ”ja” og ”delvis” sammenlagt. I LL07 har vi spurt ”Hvem samarbeider du mest med på samme nivå?”. Svaralternativene var ”mest med menn”, ”mest med kvinner” og ”like mye med kvinner og menn”. Her krysset 46 prosent av på de to siste alternativene (sammenlagt).⁴⁰ Til tross for at ulike design i spørsmål og svaralternativer gjør en direkte sammenligning vanskelig, er det ikke noe som tyder på at det har skjedd noen forbedring i kjønnsbalansen når det gjelder hvem man samarbeider med på samme nivå.

4.4 Ukentlig arbeidstid og synet på egen arbeidstid

Vi så at gjennomsnittsmannens brutto årsinntekt er betydelig større enn gjennomsnittskvinnens. Den samme skjevheten finner vi igjen når vi studerer ukentlige arbeidstid.⁴¹ Gjennomsnittsmannen jobber betydelig mye mer enn gjennomsnittskvinnen. Mens gjennomsnittlig arbeidstid pr. uke for menn er 41,44 timer, er den 35,25 timer for kvinner.⁴² Den yrkesaktive gjennomsnittsmannen tilbringer med andre ord *mer enn en time mer* på arbeid hver dag, gitt at han har fem dagers arbeidsuke, enn den yrkesaktive gjennomsnittskvinnen.⁴³ Generelt gjelder det også at menn oftere enn kvinner er å finne blant dem som jobber fra 40 timers i uken og oppover. Blant dem som oppgir at de jobber 50 timer i uken eller mer, finner vi nesten utelukkende menn. Kvinnene på den andre siden, er overrepresentert blant dem som jobber mindre en normal arbeidsuke.

Det er liten tvil om at en viktig del av forskjellene i menns og kvinners gjennomsnittlige brutto årsinntekt kan forklares med denne forskjellen i ukentlig arbeidstid, selv om dette ikke kan forklare alt. Andre forhold spiller også inn, for eksempel det at gjennomsnittskvinnens sitter igjen med mindre økonomisk for hver time hun jobber, enn gjennomsnittsmannen.⁴⁴

Hva sier så menn og kvinner om årsaken til at de jobber mer enn normal arbeidsuke.⁴⁵ Tabellen under viser hvilke svaralternativer de kunne velge mellom, og hvordan mennenes og kvinnenes svar fordeler seg prosentmessig på disse svaralternativene.⁴⁶

---

⁴⁰ Utvalg: Personer med inntektsgivende arbeid.

⁴¹ Tallene baserer seg på Q28 ”Hvor mange timer arbeider du vanligvis pr. uke, inkludert overtid og lønnet arbeid utenfor arbeidsplassen?”.

⁴² Tallene gjelder for gruppen bestående av de som oppgir at de har inntektsgivende arbeid som viktigste livsopphold, og de selvstendig næringsdrivende.

⁴³ Vi snakker her om samme gruppe som over.

⁴⁴ Vår undersøkelse opererer bare med et bredt inntektsbegrep (brutto årsinntekt før skatt), og er ikke egnet til detaljstudier av kjønnsfordeling av årsinntekt og timelønn. Det kan likevel være av interesse å se på brutto årsinntekt brutt ned på oppgitt antall arbeidstimer pr. uke. Selv om dette inkluderer alle typer inntekt, kan det likevel angi en hovedtendens. Ut fra inntektsgjennomsnittet for året som vi nevnte over, 359.000 for menn og 257.000 for kvinner, ser vi at menn har en ukentlig gjennomsnittinntekt på 6.904 kroner, kvinner 4.942 kroner. Deler vi dette på oppgitt ukentlig arbeidstid, får vi en snittinntekt pr. time på kr. 169 for menn og kr. 143 for kvinner. Med andre ord, for hver times arbeid har gjennomsnittskvinnen en inntekt som er omtrent 85 prosent av gjennomsnittsmannens. Selv om tallene har ikke er helt presise, gir det et klart bilde av at inntektsgapet mellom kvinner og menn ikke bare henger sammen med ulikheter i arbeidstid.

⁴⁵ I Q29 der dette tas opp, oppgis normal arbeidsuke til ca 37 timer/uke.

⁴⁶ Utvalget er her alle som svarte på spørsmålet. Spørsmålet skulle bare besvares av dem som jobbet mer enn 37 timer pr. uke i gjennomsnitt. Det var bare mulig å krysse av på ett alternativ, nemlig det man mente var viktigst.

	Menn	Kvinner
Jeg gjør det for å opprettholde min og/eller familiens levestandard	12,1	12,4
Det er nødvendig for karrièren	5,4	2,9
Arbeidsplassen krever det	41,8	36,7
Fordi arbeidet spiller en viktig rolle i livet mitt	27,6	29,8
Annet	13,1	18,2

Vi ser at andelen kvinner og menn som sier de arbeider mer enn normal arbeidstid for å opprettholde familiens levestandard, er like store. Andelene som begrunner det med at arbeidet spiller en viktig rolle i livet, er også svært like. En noe større andel menn arbeider mye fordi arbeidsplassen krever det, eller fordi "det er nødvendig for karrièren". Det kan altså se ut som om arbeidslivet er noe "grådigere" overfor menn enn kvinner når det gjelder kravet om å jobbe mer enn normal arbeidstid. Som tallene viser, er dette også noe mange kvinner erfarer.

Ser vi særskilt på småbarnsforeldre (yngste barn 0-6 år), viser det seg at både fedres og mødres svar har noen særegenheter. Blant småbarnsmødrene er det enda færre som sier de jobber mye fordi det er nødvendig for karrièren (2 prosent sier dette), mens det blant småbarnsfedrene er en enda større andel (9 prosent) som sier dette. Mens andelen som sier at arbeidet spiller en viktig rolle i livet, er uforandret blant menn, dvs. 28 prosent også blant småbarnsfedre, er den lavere blant småbarnsmødrene i forhold til kvinner generelt, dvs. 21 prosent (mot ca 30 prosent hos alle kvinner).

Disse tallene sier trolig noe om en interaksjonseffekt mellom arbeid og familieliv som slår forskjellig ut for menn og kvinner. Det oppstår en skjevhet i forhold til arbeidet, men denne skjevheten er ikke et resultat bare av forhold i yrkeslivet, men også av kjønnete preferanser og vurderinger hos den enkelte.⁴⁷

Hva så med dem som arbeider mindre enn normal arbeidsuke.⁴⁸ Mennenes og kvinnes svar fordeler seg slik på de ulike svaralternativene:⁴⁹

	Menn	Kvinner
Min partner arbeider heltid, og til sammen tjener vi nok	2,6	4,7
Ønsker tid til å ta meg av hjem og familie	16,9	30,4
Jobben min tilbyr ikke heltidsarbeid	4,8	18,2
For å få tid til andre ting jeg har lyst til	21,7	9,5
På grunn av helsen	15,3	15,4
Annet	38,6	21,7

⁴⁷ Dette er viktig blant annet i forhold til parfordelingens betydning (ressurser i samlivet), som drøftes i del to av rapporten. Vi hevder her at skjevheter i yrkeslivet spiller en betydelig rolle for manglende balanse i parfordelingen, som igjen slår ut i lavere likestillingspraksis. Men tallene over tyder på at det går begge veier. Jobbforholdene er bare en del av bildet. I tillegg kommer personlige preferanser, familie og parforhold, mm. Her er det rom for videre forskning.

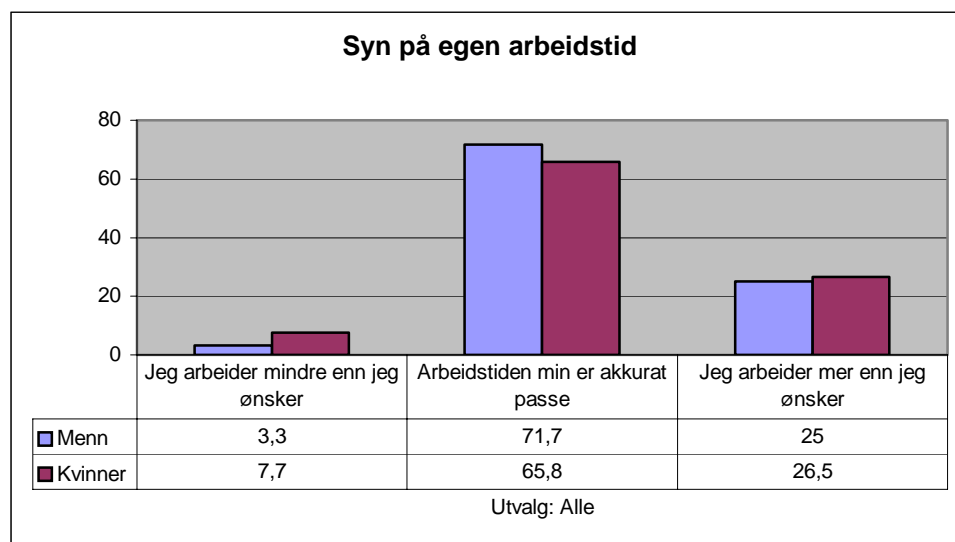
⁴⁸ Q30 lyder: "Hvis du vanligvis jobber mindre enn normal arbeidsuke: Hva er den viktigste grunnen?"

⁴⁹ Utvalget er her alle som svarte på spørsmålet. Spørsmålet skulle bare besvares av dem som jobbet mindre enn 37 timer pr. uke i gjennomsnitt. Det var bare mulig å krysse av på ett alternativ, nemlig det man mente var viktigst.

Helsegrunner veier omtrent like tungt for kvinner og menn. Kvinner svarer noe oftere enn menn at de jobber lite fordi mannens inntekt gjør det mulig, men forskjellen er ikke stor. De fleste kvinnene som jobber mindre enn normal arbeidstid, gjør det for å ta seg av hjem og familie. På andre plass følger de som svarer at jobben ikke tilbyr heltidsarbeid. Av kvinnene i den siste gruppen arbeider rundt 40 prosent innen helse og omsorg, mens rundt 20 prosent jobber i handel/service.

Det er verdt å merke seg at også 15 prosent av mennene svarer at de jobber mindre for å ta seg av hjem og familie. Nesten halvparten av disse mennene jobber innen er industri/håndverk/ anlegg. Ellers er ønsket om å få tid til "andre ting" den viktigste grunnen til at menn jobber mindre enn normal arbeidsuke. Blant disse finner vi igjen den største gruppen (rundt 30 prosent) innen industri/håndverk/anlegg. Aldersmessig er de spredt godt utover, men felles for de fleste av dem (rundt 80 prosent) er at de ikke bor sammen med barn. Kvinnene i denne gruppen ("få tid til andre ting") har de samme kjennetegnene, bortsett fra at de er noe eldre enn mennene, i hovedsak over 35 år.

Når respondentene bes vurdere sin egen arbeidstid,⁵⁰ fordeler svarene seg slik diagrammet under viser:

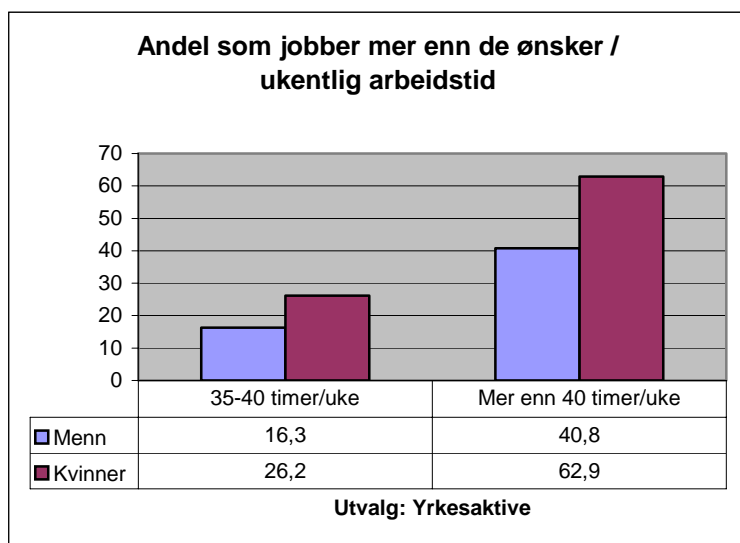
Vi ser at flere kvinner enn menn arbeider *mindre enn de ønsker*. En nærmere undersøkelse viser at rundt halvparten av disse kvinnene befinner seg innen helse- og omsorgsyrkene. Hos menn er for lite ukentlig arbeidstid (i forhold til eget ønske) særlig et problem innen industri/ håndverk /anlegg. Rundt 30 prosent av mennene som svarer at de arbeider mindre enn de ønsker, finnes i denne bransjen.

Andelen menn og kvinner som svarer at de arbeider *mer enn de ønsker*, er om lag like stor, og utgjør en fjerdedel av begge grupper. For mennene er industri/håndverk/anlegg igjen den bransjen som ligger på topp. Rundt 30 prosent av mennene som svarer at de arbeider mer enn de ønsker, finnes i denne bransjen. Helse- og omsorgsyrkene topper igjen lista blant kvinnene; rundt 25 prosent av kvinnene som svarer at de arbeider mer enn de ønsker, finnes her. Det at disse bransjene både gir for mye og for lite arbeid (til forskjellige personer, og i forhold til eget ønske) sier antakelig noe om dårlig organisering av arbeidskraft, og mangelfull ivaretagelse av ansattes potensialer og interesser i begge de omtalte bransjene.

⁵⁰ Q31.

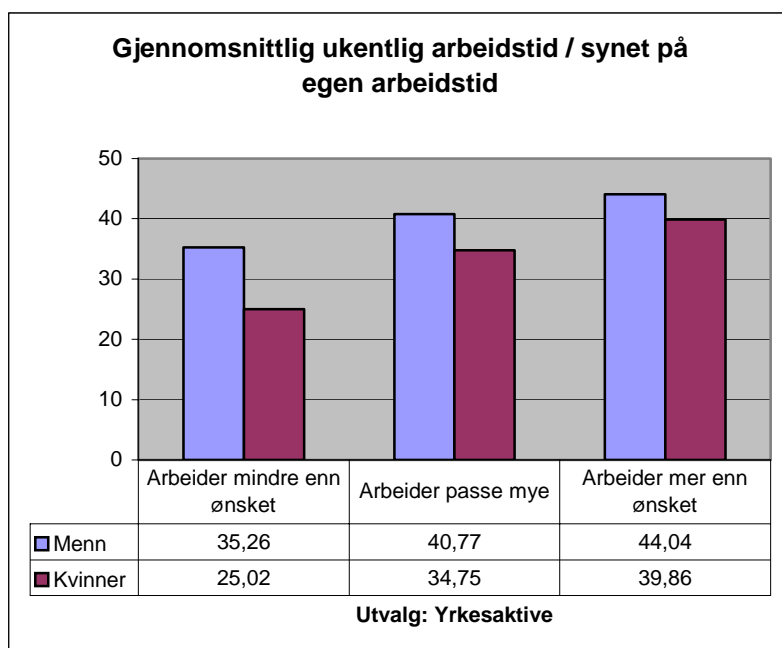

Er det en sammenheng mellom de som svarer at de arbeider mer enn de ønsker, og faktisk arbeidstid?
Diagrammet under gir svaret:⁵¹

Diagrammet viser at det er en klar sammenheng: Når ukentlig arbeidstid øker utover normalt, øker også andelen av både menn og kvinner som svarer at de arbeider mer enn de ønsker. Men vi merker oss også at kvinneandelen er større enn mandsandelen i begge gruppene.

Det virker som om ”mer enn jeg ønsker” har ulik betydning for menn og kvinner. At det er slik, får vi også bekreftet ved å gjøre en annen analyse: Her deler vi inn menn og kvinner i tre grupper, de som sier de jobber *mindre* enn de ønsker, de som sier de jobber ”akkurat passe” og de som sier de jobber *mer* enn de ønsker. Deretter ser vi på gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid for henholdsvis menn og kvinner i hver gruppe for seg. Diagrammet under viser resultatet:

⁵¹ 'Yrkesaktiv' defineres her som at man har inntektsgivende arbeid som viktigste livsopphold, eller er selvstendig næringsdrivende.

Vi ser at i gruppen ”jobber mindre enn man ønsker” har gjennomsnittsmannen en ukentlig arbeidstid som er ti timer lengre enn gjennomsnittskvinnen. I de to andre gruppene er gjennomsnittsmannens ukentlige arbeidstid om lag fem timer lengre.

Hva sier dette om menns og kvinners syn på eget arbeid, og hva de ser på som rimelig arbeidstid for seg selv? Det ser igjen ut som om gjennomsnittsmannen og gjennomsnittskvinnen legger ulik betydning i begrepene, både når det gjelder hva som er ’passe lang arbeidsuke’ eller hva som er ”mer” eller ”mindre” enn ønsket. Det virker som om gjennomsnittsmannen er innstilt på å jobbe mer, og at det skal mer til før han synes han jobber ”for mye”.

Alt i alt tegner det seg et ganske kjønnskonservativt bilde. Kanskje burde det ikke være så overraskende. Til tross for mange år med likestillingsarbeid, er det ikke mer enn femti år siden den hegemoniske familiemodellen innebar at far var hovedforsørger, hjem og barn var mors hovedansvar. Og jobbet mor ved siden av, var det bokstavelig talt nettopp det hun gjorde - hun jobbet ”ved siden av”, akkurat som far, når han gjorde husarbeid, ”hjalp til” hjemme, eller ”hjalp mor”. Selv om denne familiemodellen ikke er hegemonisk i dag på samme måte, virker den formodentlig likevel videre i stor nok grad til å påvirke tallene vi ser. I tillegg kommer den sterke familieorienteringen som vi drøfter andre steder i rapporten, og som virker asymmetrisk i forhold til menn og kvinner.

Vi skal se mer på synet på egen arbeidstid i samspill med andre faktorer i temakapitlet om arbeid i del tre av rapporten.

4.5 Forholdet mellom arbeid og hjemmeliv

I hvilken grad *tar man arbeidsoppgaver fra jobben med seg hjem?*⁵² Flere menn (47 prosent) enn kvinner (38 prosent) svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på dette spørsmålet.⁵³

Blant mennene er det særlig de som jobber i kultur/media/undervisning/forskning som svarer dette (69 prosent). På andre plass kommer bank/forsikring/finans/IT/data (64 prosent). Lavest er andelen blant dem i industri/håndverk/bygg/anlegg (35 prosent).

Også hos kvinner kommer kultur/media/undervisning/forskning på topp (82 prosent). Deretter er det et langt sprang til de neste bransjene på lista, som ligger på fra om lag 40 prosent og nedover. Helse/omsorg ligger på 26 prosent for kvinner, mens det blant mennene her er 36 prosent som svarer ”ja” eller ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tar arbeidsoppgaver med seg hjem.

På spørsmål om de *ofte tenker på jobben når de er hjemme*,⁵⁴ svarer 74 prosent av både menn og kvinner ”ja” og ”delvis” (sammenlagt).⁵⁵ Igjen topper kultur/media/undervisning/ forskning lista for både menn og kvinner (87 prosent). I helse/omsorg er det noen flere kvinner (74 prosent) enn menn (71 prosent) som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tenker på jobben når de er hjemme.

---

⁵² Q32A lyder: ”Tar du ofte arbeidsoppgaver fra jobben din med deg hjem?”

⁵³ Blant de yrkesaktive, det vil si de som har inntektsgivende arbeid som viktigste livsopphold, eller er selvstendig næringsdrivende.

⁵⁴ Q32B.

⁵⁵ Blant de yrkesaktive, det vil si de som har inntektsgivende arbeid som viktigste livsopphold, eller er selvstendig næringsdrivende.

Svarene på de øvrige spørsmålene i spørreskjemaets arbeidsseksjon analyseres og diskuteres i temakapitlet om arbeid i del tre av rapporten. Vi kommer også inn på data fra denne seksjonen i analyser som har å gjøre med samspillet mellom arbeid og hjemmeliv andre steder i rapporten.

Noen hovedpunkter fra seksjonen

- Hvis vi sammenligner nåværende bosted med oppvekststed, finner vi en tendens til at kvinner i noe større grad enn menn trekker mot de største byene: Blant kvinnene som vokste opp i spredtbygde strøk, er det 23 prosent som oppgir at de nå bor i en by med over 50 000 innbyggere, mot 19 prosent av mennene.
- I vår undersøkelse kartlegges arbeidsdelingen rundt sju typiske arbeidsoppgaver i husholdningen (vasking, rydding, matlaging, med mer). Vi har sammenlignet svarene med tilsvarende svar fra 2002,⁵⁶ og finner at andelen menn og kvinner som svarer at de enten deler på disse oppgavene eller gjør dem sammen, er noe større i dag. Vi tolker tallene som en indikasjon på at utviklingen mot større likestilling i hjemmene, er en prosess som stadig pågår.
- Handling av dagligvarer er den arbeidsoppgaven som parene deler mest på, etterfulgt (i synkende orden) av rydding, gjøre rent i huset, betale felles regninger, lage mat, vedlikehold/oppussing, og klesvask, som er den minst likestilte aktiviteten.
- Både menn og kvinner er samtidig enige om at kvinner bestemmer noe mer på de områdene i husholdningen som tradisjonelt har vært kvinnens ansvarsområde. Omfordeling av ansvar og innflytelse synes å være en "tregere" prosess enn omfordeling av arbeid. Det er på områdene som historisk sett har vært mest kvinnedominerte, at mannens ansvar/innflytelse er minst. 63 prosent av kvinnene sier at det er "vanligvis jeg" som bestemmer "hva som er rent og ryddig nok". På motsatt side kommer bilkjøp, hvor mannen bestemmer mest. Her svarer 40 prosent av mennene at det er "vanligvis jeg" som bestemmer.
- Om lag 80 prosent av mennene og 70 prosent av kvinnene mener likestillingen hjemme er "svært" eller "ganske" bra.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med en partner, enn blant dem med lavere sosioøkonomisk status, særlig blant menn.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med barn. Sammenhengen er også her sterkere for menn enn for kvinner.

5.1 Sosial boform og sivilstatus⁵⁷

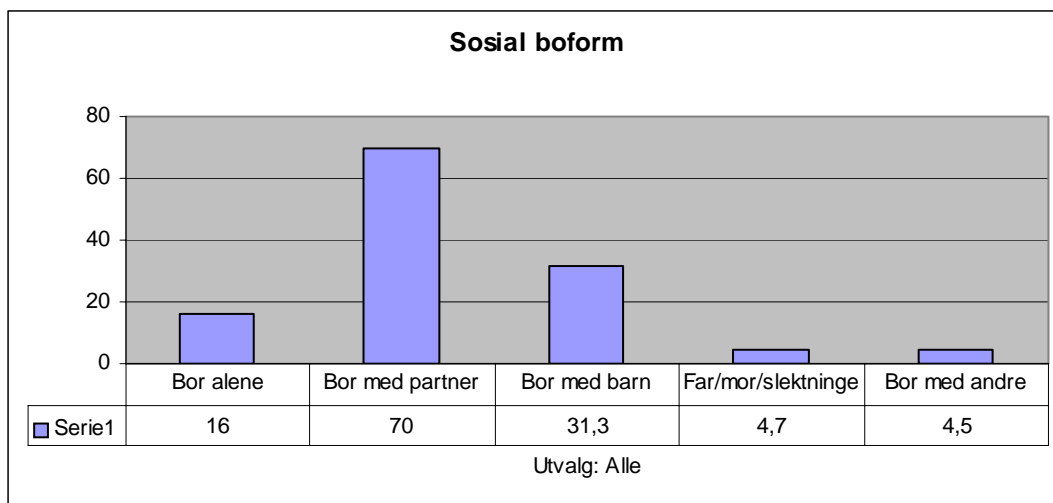
Hvis vi ser på hvem folk bor sammen med (sosial boform) for hele utvalget, finner vi følgende tall⁵⁸:

---

⁵⁶ ISSP

⁵⁷ Q40

⁵⁸ Her er summen av andelen større enn hundre, fordi man kunne krysse av for flere alternativ.

Det er ingen signifikante kjønnsforskjeller i disse gruppene, bortsett fra én; de som bor sammen med barn. Det er en større andel kvinner som bor sammen med barn, enn menn. Vi skal komme tilbake til barn og foreldreskap under.

Ellers gir sosioøkonomisk status her store utslag, særlig når det gjelder partner og barn.⁵⁹ Økt sosioøkonomisk status gir økt sannsynlighet for å bo med partner, særlig for menn.⁶⁰ Sammenhengen til det å bo med barn er sterkere for både menn og kvinner, men igjen mest for menn.⁶¹ Å bo med barn forutsetter åpenbart økonomisk og/eller utdanningsmessig kapital, særlig for menn.

Når det gjelder sivilstand er det ingen signifikante kjønnsforskjeller.⁶²

Bosted og flyttemønstre

Vi ber respondentene svare både på hvor de vokste opp, og hvor de bor i dag i forhold til fire stedskategorier:

- Spredtbygde strøk
- Tettbygd strøk
- By med mindre enn 50 000 innbyggere
- By med mer enn 50 000 innbyggere

⁵⁹ Våre analyser av sosioøkonomisk status er knyttet til en konstruert indeks basert på respondentens egen utdanning og inntekt, samt fars utdanning. Disse tre faktorene veier like mye i indeksen. Et problem med indeksen er at utdanning og inntekt i noen tilfeller slår forskjellig ut i forhold til andre variabler. Når alt kommer til alt viser det seg likevel at vår indeks virker rimelig bra. Selv om det er mulig for en og samme person å ha høy inntekt og lav utdanning, eller det motsatte, og derfor befinne seg i en ambivalent posisjon i forhold til sosioøkonomisk status, vil det normale være at inntekt og utdanning følger hverandre. Det viser seg også i analysene at indeksen fanger opp viktige aspekter omtrent slik vi regnet med at den ville gjøre det. En ting man likevel må være oppmerksom på når man tolker resultatene som fremkommer ved bruk av indeksen, er at det tar tid for den enkelte å få utdanning. Vanligvis vil den enkelte også bruke noe tid på å få en jobb med den inntekten som skal "karakterisere" ham resten av livet. Det vil si at de yngste respondentene kommer kunstig dårlig ut på den sosioøkonomiske indeksen. Den virker derfor i hovedsak relevant for de som er over ca. 30 år. Også når det gjelder en del kvinner som lever i parforhold med en partner som tjener mye, men som selv tjener lite, er indeksen misvisende, da den bare tar hensyn til den enkeltes egen inntekt og ikke husholdningsinntekt.

⁶⁰ Korrelasjonskoeffisienten mellom sosioøkonomisk status og det å bo med partner er .119 for menn og .026 for kvinner, kontrollert for alder.

⁶¹ Korrelasjonskoeffisienten mellom sosioøkonomisk status og det å bo med barn er .225 for menn og .120 for kvinner, igjen kontrollert for alder.

⁶² Q41. At sosial boform og sivilstand stemmer overens i kvinners og menns rapporter, er ellers to av mange indikasjoner på at utvalget er ganske representativt, også når det gjelder variable som kan assosieres med likestilling.

Hvis vi sammenligner *nåværende bosted* med *oppvekststed*, finner vi en tendens til at kvinner i noe større grad enn menn trekker mot de største byene: Blant kvinnene som vokste opp i spredtbygde strøk, er det 23 prosent som oppgir at de nå bor i en by over 50 000 innbyggere, mot 19 prosent av mennene.

Hvis vi tar for oss *mennene* som har vokst opp i spredtbygde strøk, og sammenligner de som er blitt boende med de som har flyttet ut, ser vi at den første gruppen i større grad oppgir å ha grunnskole og videregående skole som høyeste utdanning, mens de "urbaniserte" (innflyttere i byer) i større grad har høyere utdanning. De jobber i mindre grad i industri/bygg/anlegg og i høyere grad i bank/forsikring/finans og kultur/media/undervisning/forskning, og en større andel har årsinntekt over 600 000 kroner. Andelen utflyttere som angir at de er studenter, er omtrent like stor blant begge kjønn. Andelen arbeidsløse er også omtrent like stor i begge grupper, men andelen som lever på "annen type trygd", er større blant dem som er blitt boende. Andelen selvstendige næringsdrivende er betydelig større blant dem som er blitt boende enn blant dem som har flyttet. Årsinntekten til disse selvstendige næringsdrivende ligger i hovedsak mellom 200 000 og 400 000 kroner (ca 64 prosent av dem oppgir denne årsinntekten), noe som antyder at vi her finner mange som arbeider innen primærnæringene.

Blant *kvinnene* er bildet langt på vei det samme når det gjelder utdanning. Imidlertid er det ikke statistisk signifikante forskjeller når det gjelder hvilke bransjer kvinnene arbeider i når vi sammenligner dem som flyttet med dem som ble boende. Heller ikke finner vi her statistisk signifikante forskjeller i inntekt. Selv om det er flere kvinner enn menn som flytter fra spredtbygde strøk til de større byene, kan det derfor likevel alt i alt se ut som at gjennomsnittsmannen har mer å tjene på en slik flytting, enn gjennomsnittskvinnen. Eller for å si det på en litt annen måte: Forskjellen mellom mennene som blir igjen, og mennene som flytter ut, er større enn den tilsvarende forskjellen mellom kvinnene i de samme gruppene. Både når det gjelder forskjeller i utdanningsnivå og inntekt er det for eksempel større forskjeller blant mennene enn blant kvinnene.

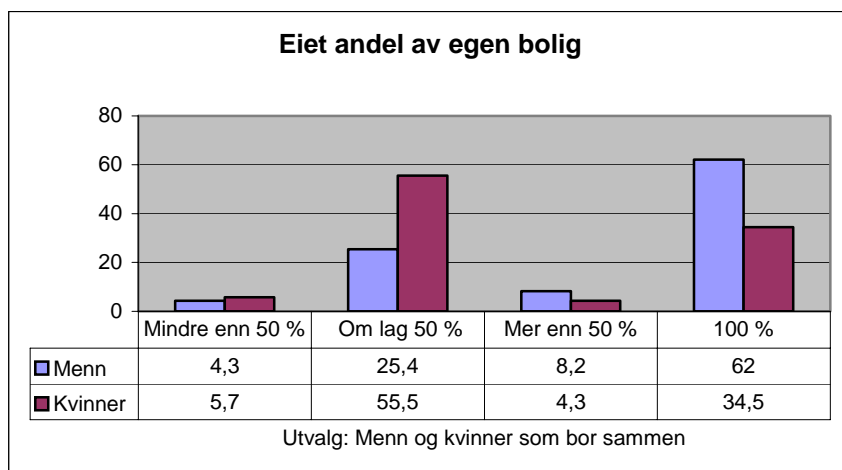
Det er ingen tydelige skiller i holdningen til likestilling i de to gruppene, verken blant kvinner eller menn. Likestillingspraksis ser imidlertid ut til å være betydelig bedre blant dem som har flyttet, og bedre blant kvinner enn blant menn. Når det gjelder livskvalitet ser vi ingen statistisk signifikante forskjeller.

Hvor stor andel eier du selv av boligen du bor i?⁶³

Diagrammet under viser hvor stor andel menn og kvinner eier av egen bolig.

---

⁶³ Q43

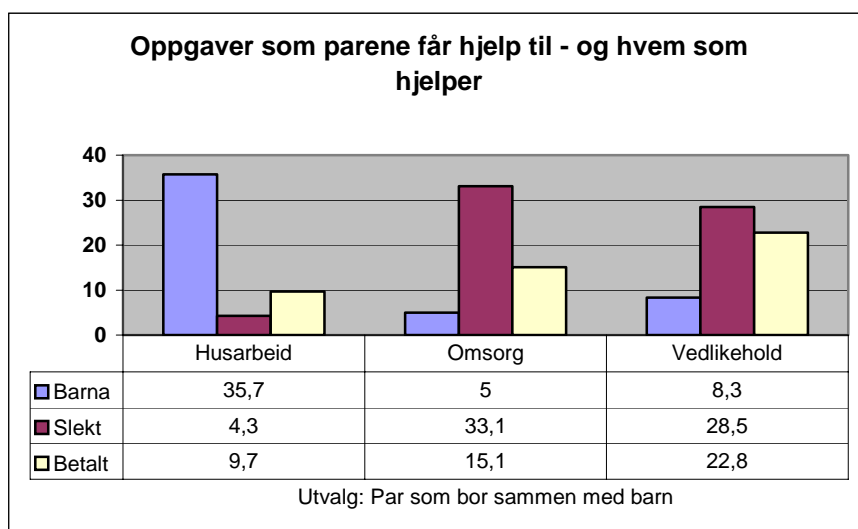
Som vi ser, er det en dobbelt så stor andel menn som eier boligen alene, enn blant kvinner. En større andel kvinner enn menn eier halve boligen.⁶⁴

5.2 Arbeidsoppgaver i husholdningen

Får du og partneren din hjelp fra andre til noen av de følgende oppgavene?

I hvilken grad får norske par hjelp til arbeidsoppgaver i husholdningen? I Q44 og Q45 kartlegger vi hvordan parene fordeler husarbeidet og andre hjemmeoppgaver seg imellom, og i hvilken grad de mottar hjelp til de samme oppgavene. Oppgaver som har med omsorg av barn å gjøre, tas opp senere.

Diagrammet under viser i hvilken grad *par som bor sammen med barn* mottar hjelp til arbeid i hjemmet.

Betalt hjelp brukes særlig til omsorgsarbeid (for eksempel barnepass) og vedlikehold. Når det gjelder betalt hjelp er det for øvrig også, naturlig nok, flere med høy sosioøkonomisk status som kjøper slik hjelp: Basert på kvinnenes svar, ser vi for eksempel at bare 3 prosent av dem som befinner seg lavest

⁶⁴ Dette drøftes videre i del 2.

på den sosioøkonomiske indeksen, kjøper hjelp til ”husarbeid”, mens 15 prosent av dem som befinner seg øverst gjør det. Vi finner et tilsvarende mønster for vedlikeholdstjenester og barnepass.

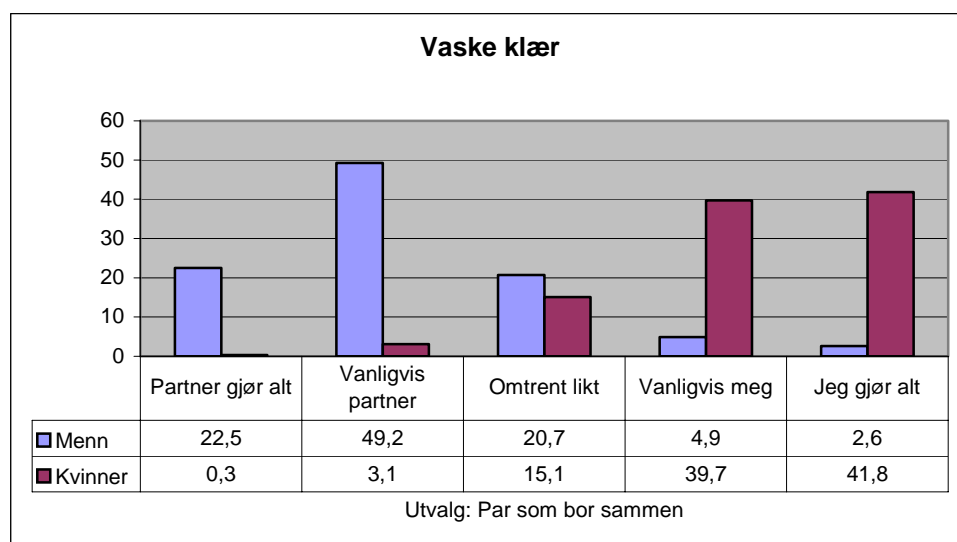
Ser vi på tallene samlet, finner vi imidlertid også at slektninger hjelper til i større grad enn betalt hjelp når det gjelder barneomsorg og vedlikehold, mens barna i hovedsak hjelper til med husarbeid.

Fordeling av arbeidsoppgaver hjemme

I Q45 kartlegger vi også hvordan norske par fordeler husarbeidet og andre hjemmeoppgaver seg imellom. Under følger en rekke diagrammer som viser fordeling av spesifikke arbeidsoppgaver. Utvalget består her av par som bor sammen både med og uten barn.⁶⁵

Spørsmålet lyder: ”Når du ser bort fra den hjelpen dere eventuelt får fra andre: Hvordan fordeler du og partneren din følgende arbeidsoppgaver?”. Deretter følger en liste med syv husarbeidsoppgaver, hvorav fem tradisjonelt sett er kvinnelige (vaske klær, handle dagligvarer, gjøre rent, lage mat, rydde) og to tradisjonelt sett er mannlige (vedlikehold og oppussing, og betale felles regninger). Hver av disse oppgavene har fem svaralternativer: ”Jeg gjør alt”, ”vanligvis jeg”, ”omtrent like mye eller sammen”, ”vanligvis partner” og ”partner gjør alt”.⁶⁶

Her presenterer vi først fordelingene, før vi beskriver endring over tid.

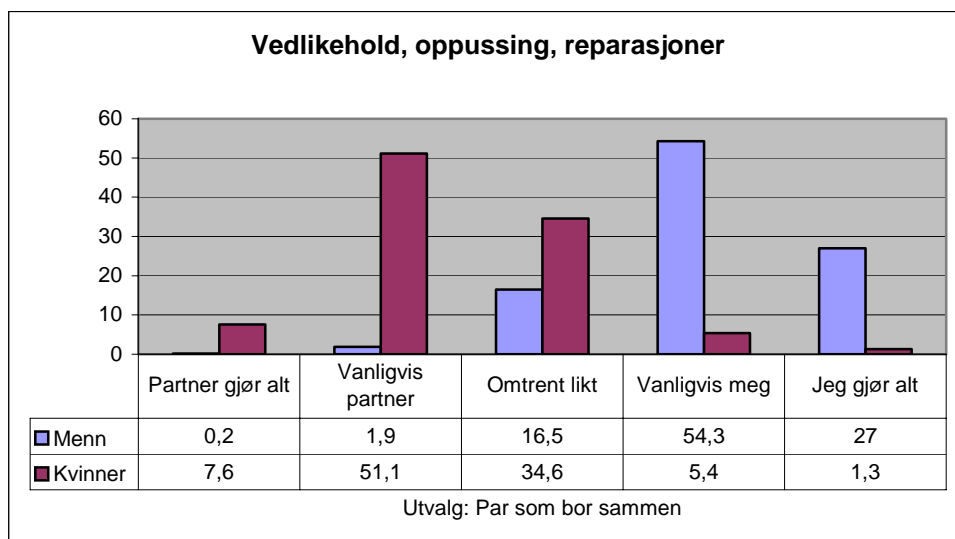

Vi ser at menn og kvinner er enige om at klesvask i hovedsak er noe kvinnen i forholdet tar seg av. Svarfordelingen preges av sterk og tydelig kjønnsforskjell, faktisk en av de sterkeste i hele undersøkelsen, samtidig som menn tydeligvis ikke er helt enige med kvinnene i situasjonsbeskrivelsen ”kvinnen gjør alt”.

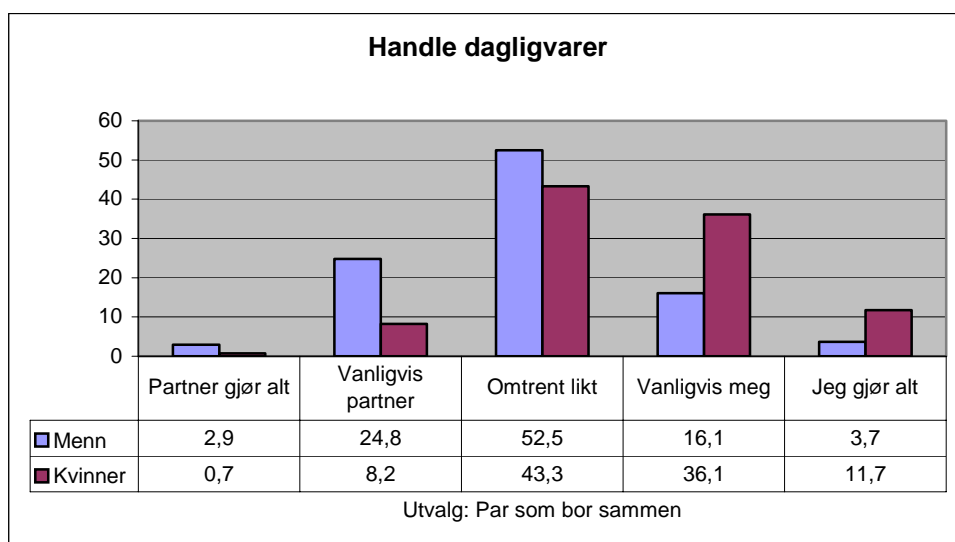
⁶⁵ Vi har her tatt med alle par uavhengig av kjønn. Ellers er det her, som på andre områder, grunn til å minne om at undersøkelsen vår er en bred studie av likestilling. Den kan derfor ikke *også* være en detaljstudie innen hvert av de mange områdene som er relevante for likestilling. Detaljnivået for måling av arbeid i hjemmet er derfor enklere enn det som brukes bl.a. i tidsbruksstudier. Dette er vi imidlertid ikke alene om. I ISSP (2002) finner vi det samme, og våre spørsmål om tidsbruk/arbeidsdeling er også designet lik spørsmålene i denne undersøkelsen, slik at en sammenligning skal være mulig. I vårt skjema filteres imidlertid andre bidragsyttere til oppgavene i husholdet bort, før vi spør om fordelingen mellom ektefeller og partnere.

⁶⁶ Vi vil nevne at svarfordelingene her betyr mye for vår definisjon av likestillingspraksis, som vi presenterer i del to av rapporten. Graden av deling av husarbeid inngår i de fleste av våre indekser for likestillingspraksis.

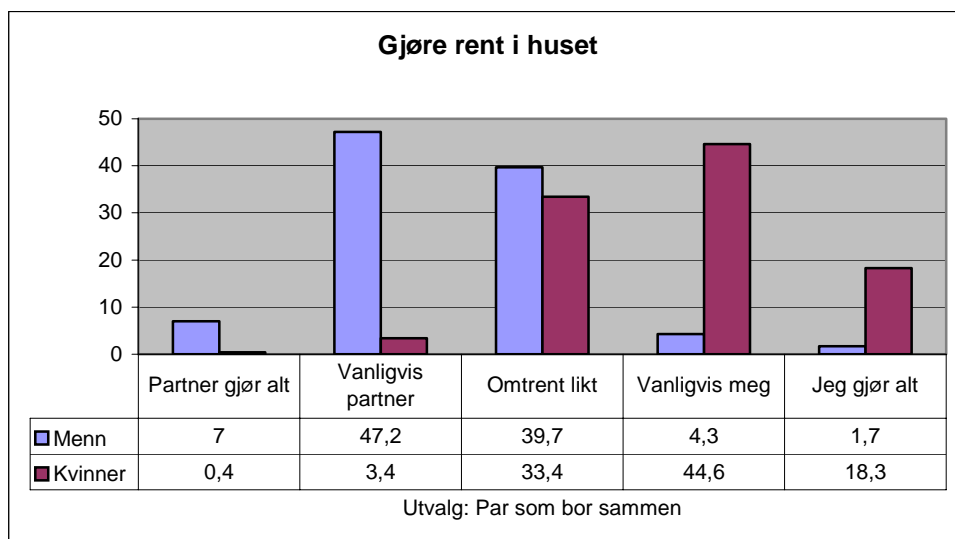

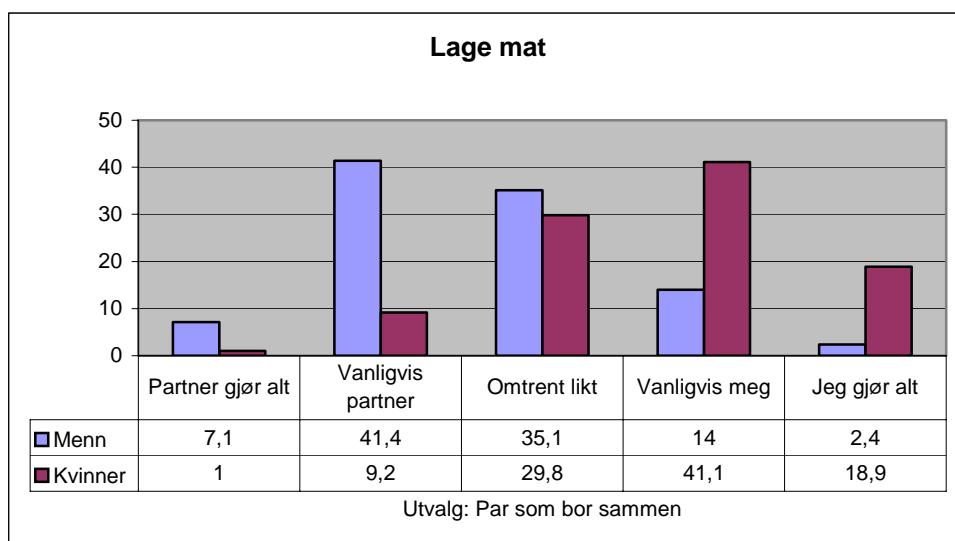
Vi ser at menn og kvinner er enige om at vedlikehold med mer i hovedsak er noe mannen i forholdet tar seg av. Vedlikehold fremtrer, på samme måte som klesvask, som et kjønnsstradisjonelt område.

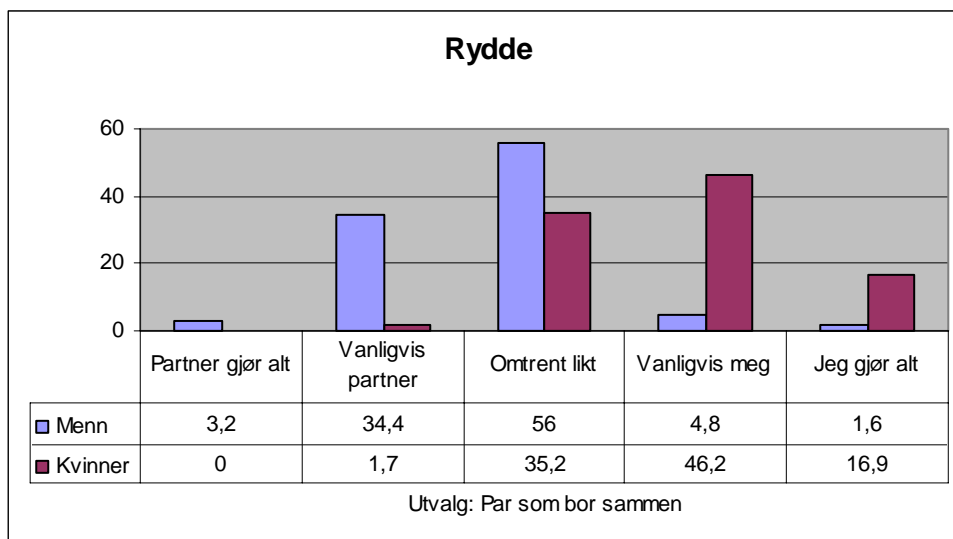
Vi ser at menn og kvinner er enige om at det å handle dagligvarer i større grad er noe mannen og kvinnen i forholdet gjør sammen eller deler på, men også at en noe større andel kvinner krysser av for alternativet "jeg gjør alt". Dagligvarehandling er åpenbart blitt en mer "androgyn" eller tvekjønnet aktivitet, sammenliknet med klesvask og vedlikehold.

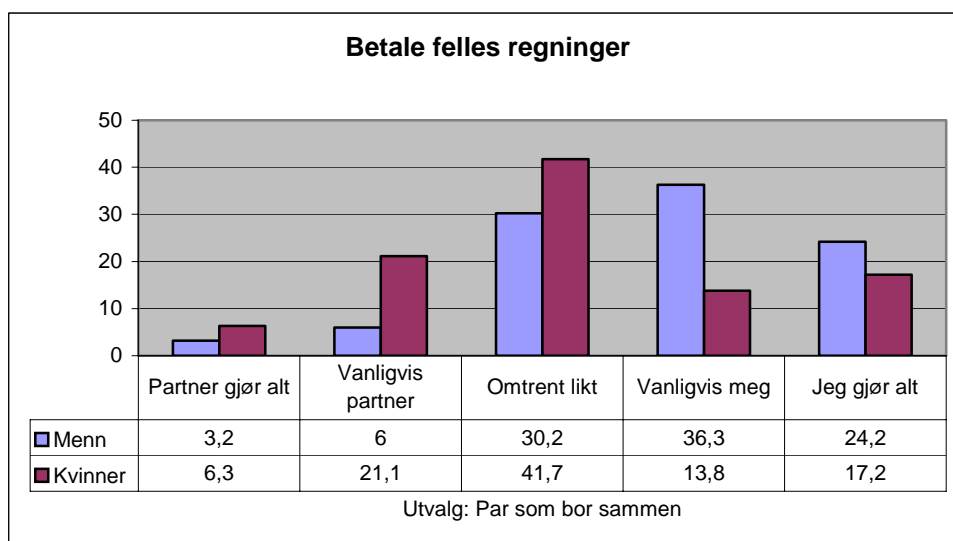
Vi ser at menn og kvinner er enige om at det å gjøre rent i huset i en viss grad er noe mannen og kvinnen i forholdet gjør sammen eller deler på, men også at kvinnen tar seg av dette i større grad enn mannen. Renhold i huset tilhører mellomsonen, i forhold til fortsatt sterkt kjønnsdelte oppgaver på den ene siden, og lite kjønnsdelte oppgaver på den andre siden.

Matlaging er, på samme vis som rydding, i mellomsonen.

Vi ser at ca 35 prosent av menn og kvinner er enige om at det å rydde er noe mannen og kvinnen i forholdet gjør sammen eller deler på, men også at dette er noe kvinner gjør i betydelig større grad enn menn. Rydding plasserer seg også i mellomsonen, sammen med matlaging og rengjøring. Disse tre er, som vi senere skal se, preget av at menn deltar mer enn før.

Vi ser at menn og kvinner er enige om at det å betale felles regninger i en viss grad er noe mannen og kvinnen i forholdet gjør sammen eller deler på, men også at mannen tar seg av dette i større grad enn kvinnen. Vi har ikke direkte sammenlignbare tall, men det er liten tvil om at andelen ”mannen gjør det” her hadde vært større for 20 eller 30 år siden.

Kommentar

Hvis vi skal tro hva partnerne selv rapporterer, og dømme etter hvor mange som har krysset av for alternativet ”omtrent like mye eller sammen” (midtfeltet i diagrammene over), er handling av dagligvarer den arbeidsoppgaven i hjemmet der parene er mest likestilte, etterfulgt (i synkende orden) av rydding, gjøre rent i huset, betale felles regninger, lage mat, vedlikehold/oppussing, og klesvask, som er den minst likedelte aktiviteten. Når det gjelder de tre siste områdene, hevder nesten 82 prosent av kvinnene at de alltid eller vanligvis tar klesvasken, 60 prosent av kvinnene hevder at de alltid eller

vanligvis tar matlagingen, mens 81 prosent av mennene hevder de alltid eller vanligvis står for vedlikehold/oppussing.

Det typiske ellers er at partnerne er uenige om nøyaktig hvor stor andel av arbeidsoppgavene de tar sammenlignet med partner. Det dominerende mønstret blant både menn og kvinner er at den ene parten hevder at han/hun selv gjør mer på et område, enn det partneren hevder at han/hun gjør.⁶⁷ Uenigheten ser ut til å være på linje med resultater fra Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse (Rønning 2002), der dagboksdataene har verdier som ligger mellom det respondentene selv anslår at de gjør (angitt for spesifiserte husarbeidsoppgaver), og hva de gjør ut fra det motsatte kjønns rapporter.

Når det gjelder sosioøkonomisk status, er det særlig når vi bygger på kvinnenens svar, en sterk korrelasjon mellom lav sosioøkonomisk status og tradisjonell arbeidsdeling. Dette gjelder på områdene renhold, klesvask, matlaging og rydding.⁶⁸ Det er bemerkelsesverdig at vi hos menn ikke finner det samme sterke mønsteret.⁶⁹ Lav sosioøkonomisk status er åpenbart sterkere forbundet med et tradisjonelt arbeidsfordelingsmønster for kvinner enn for menn. Det betyr også at kvinner har mer å vinne på å jobbe seg opp på den sosioøkonomiske skalaen enn det menn har, i forhold til å oppnå en mer likestilt arbeidsdeling hjemme.

Endring over tid

Har det skjedd noen endring i fordelingen av husarbeidsoppgaver mellom menn og kvinner de siste årene? I MN88 har vi tall bare når det gjelder hvem som står for matlagingen i hjemmet.⁷⁰ Men på dette feltet vitner tallene om en dramatisk endring. I MN88 svarte 95 prosent av mennene at partner sto for matlagingen. I LL07 har andelen sunket til 48 prosent.

Spørsmålene om fordeling av arbeidsoppgaver i hjemmet, som vi nå har sett på svarene til, er ellers identiske med et sett med spørsmål som var inkludert i ISSP 2002, en stor felleseuropeisk undersøkelse som Norge deltok i.⁷¹ Det er bare drøye fem år siden denne undersøkelsen ble gjennomført, men sammenligner vi svarene, synes det også på disse fem årene å ha skjedd en bevegelse i retning av mer likedeling av arbeidsoppgaver.

Diagrammet under viser andelen menn i de to undersøkelsene som svarer at de utfører forskjellige arbeidsoppgaver *like mye som partner* eller *sammen*. Den venstre søylen i hvert søylepar representerer mennenes svar i 2002 mens den høyre representerer 2007-tallene.

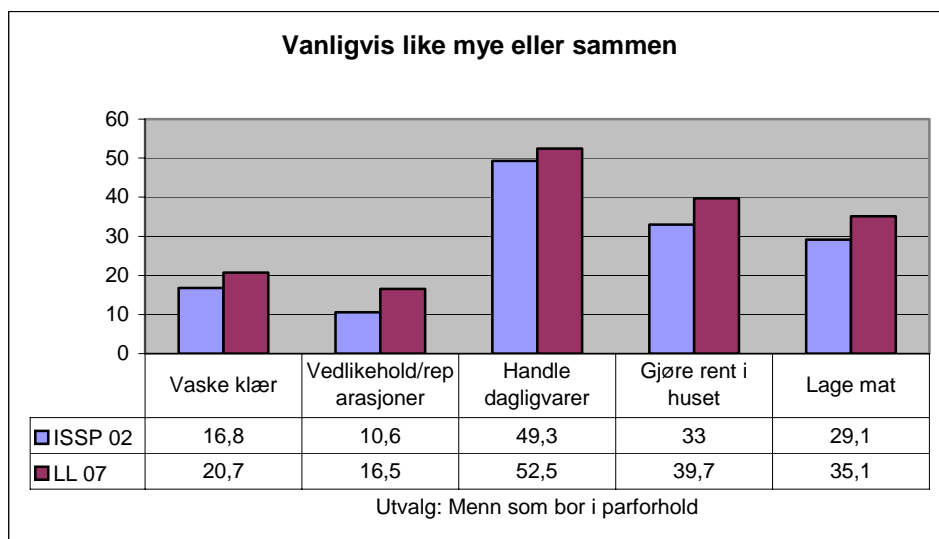
⁶⁷ Merk imidlertid at vi ikke har data fra parforhold per se, tallene er basert på gjennomsnittet av hva menn og kvinner selv sier om sine partnere.

⁶⁸ Korrelasjonene (Spearman's rho) ligger mellom .130 og .190. De blir stående også når vi kontrollerer for alder.

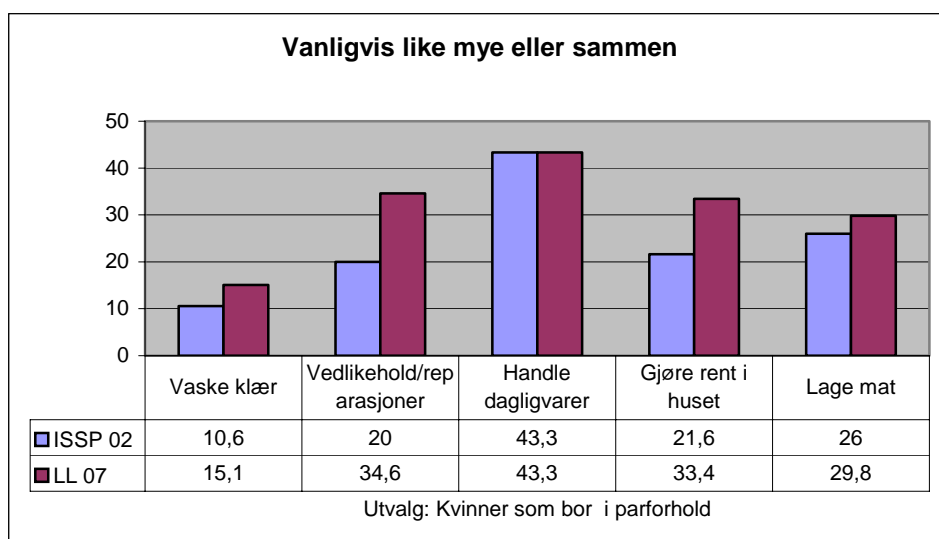
⁶⁹ Her finner vi signifikante korrelasjoner bare i forhold til klesvask og rydding, men langt svakere enn hos kvinnene.

⁷⁰ I MN88 er tallet er basert på dem som har krysset "ja" og "delvis" på spørsmålet "Står partneren din for matlagingen hjemme?" I LL07 er tallet basert på de som i spm. 45 om matlaging har krysset av for "vanligvis partner" eller "partner gjør alt".

⁷¹ Den eneste forskjellen er at man i ISSP-skjemaet også kunne krysse av for "andre", mens vi valgte å spørre om hjelp fra andre i et eget spørsmål. ISSP hadde heller ikke noe spørsmål om rydding og betaling av felles regninger.

Som vi ser er det en klar økning for alle de oppførte arbeidsoppgavene når det gjelder andel par der mennene rapporterer at arbeidet med oppgavene deles. Som vi ser i diagrammet under, finner vi en tilsvarende endring i kvinnenes rapporteringer.

Samtidig kan vi merke oss at andelen kvinner som svarer at det "alltid er meg" som gjør disse arbeidsoppgavene, har sunket fra 47,1 prosent til 41,8 prosent for klesvask, fra 15,2 til 11,7 prosent for "handle dagligvarer", fra 26,9 til 18,3 prosent for "gjøre rent i huset", og fra 23 til 18,9 prosent for "lage mat". Andelen menn som svarer at det "alltid er meg" som gjør vedlikehold/småreparasjoner, ligger omtrent på stedet hvil.

Skal vi tro disse tallene er Norge blitt mer likestilt siden 2002 når det gjelder fordeling av arbeidsoppgaver i hjemmet. Om tallene virkelig er i samsvar med den reelle praksisen, kan man selvsagt stille spørsmålsteget ved. På noen områder er økningen som tallene beskriver, større enn hva som virker realistisk. Det beste er kanskje å lese tallene med forbehold om at ulike helhetsdesign i de to undersøkelsene kan ha påvirket svarene.⁷² Det kan også være at det har skjedd noe med den offentlige

⁷² Som vi har sett tidligere, er andelen høyt utdannede noe større i vårt utvalg enn i normalbefolkningen. Noe av det vi ser i svarene våre, kan ha med dette å gjøre, for vi vet at høyt utdannede ofte lever mer likestilt enn andre. Imidlertid blir økningen

likestillingsretorikken de siste fem årene som gjør at det faller folk mer "naturlig" å beskrive arbeidsdelingen hjemme som mer likestilt, nå enn før. Vi velger likevel å tolke tallene våre som en indikasjon på at utviklingen mot større likestilling i hjemmene, når det gjelder deling av husarbeidsoppgaver, er en prosess som stadig pågår.

Holdninger/standarder i forhold til "orden" i hjemmet

Spørsmål Q46 inneholder flere utsagn som respondentene bes ta stilling til, som tar sikte på å lodde etter noen grunnleggende holdninger/standarder i forhold til "orden" i hjemmet. De skal bl.a. ta stilling til utsagnet "Når det kommer gjester på besøk, vil jeg gjerne servere hjemmelaget mat". Her er menn og kvinner enige. 84 prosent av parene vil helst servere hjemmelaget mat til gjestene.⁷³ Til utsagnet "Jeg synes ofte at kravet om å ha det rent og ryddig hjemme, går for langt" stiller menn og kvinner seg også likt. 32 prosent av parene synes ofte renslighetskravet går for langt.

For de neste to påstandene skilles imidlertid kjønnene. Til påstanden "Jeg synes ofte det er for rotete hjemme", svarer 50 prosent av kvinnene "ja", mens bare halvparten så mange menn gjør det. Ved påstanden "Jeg tar helst klesvasken selv, for da vet jeg det blir ordentlig gjort", er kvinnedominansen enda sterkere. 58 prosent av kvinnene mener dette, mot bare 8 prosent av mennene.

Det kan synes som om vi her ved disse to siste utsagnene er kommet på sporet av et normsystem som særlig ivaretas av kvinner. Det gjelder normene til hvilket nivå av "orden" det skal være i hjemmet. Dette bekreftes også, som vi skal se, av svarene i spørsmål 48 der rundt 60 prosent av både menn og kvinner er enige i at det er den kvinnelige partneren som bestemmer hva som er "rent og ryddig nok" i huset.

Det er mulig at dette normsystemet er en *medvirkende* grunn til at kvinner i parforhold ofte rapporterer at mannen bidrar mindre i husarbeidet, enn det mannen selv hevder at han gjør. Grunnen kan da være at hver av partene vurderer mannen ut fra ulike standarder. Siden kvinnens standarder setter listen høyere, fremstår mannens innsats, sett fra de samme standardene, som mindre betydningsfull enn det mannen opplever den, målt med mannens egen standard. Dette er i denne omgang bare ment som en hypotese; en mulig forklaring. For å si om den holder stikk eller ikke, kreves mer forskning.

5.3 Hvem har det avgjørende ordet?

Fra normsystemet i hjemmet beveger vi oss videre til neste tema, som angår hvem som har det endelige ordet når partnerne skal ta en avgjørelse. Spørsmål Q48 inneholder en rekke spørsmål om hvem som tar avgjørelser på ulike områder i hjemmet. Svaralternativene som inngår i analysen er:

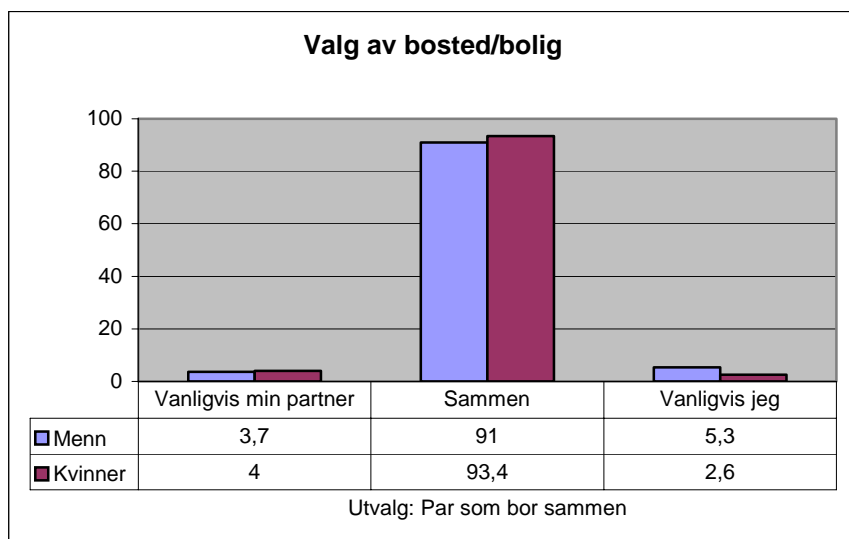
- Vanligvis jeg
- Vanligvis min partner
- Vi tar avgjørelsene sammen

Under følger svarene for hvert av områdene det spørres om:

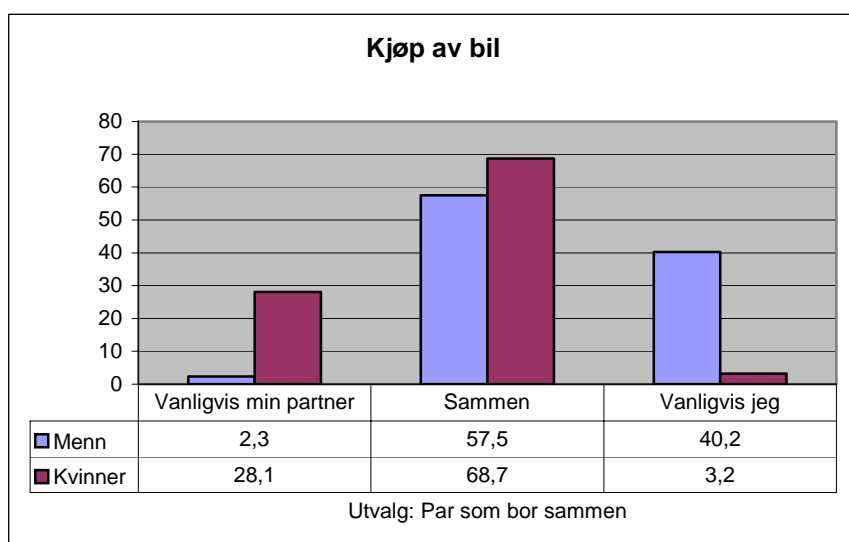
---

i likedeling av arbeidsoppgaver som vi ser når vi sammenligner de to undersøkelsene, stående også når vi kontrollerer for utdanning.

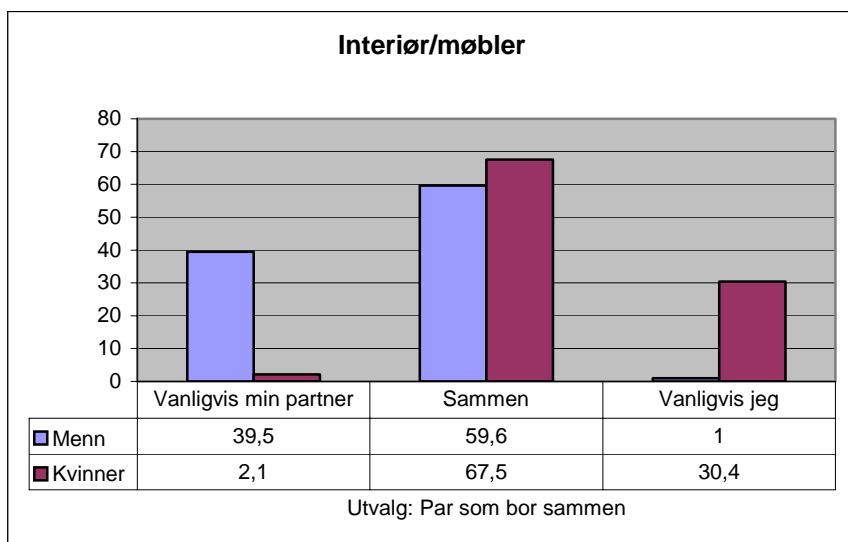
⁷³ Utvalget her og i de neste tre spørsmålene er par som bor sammen.

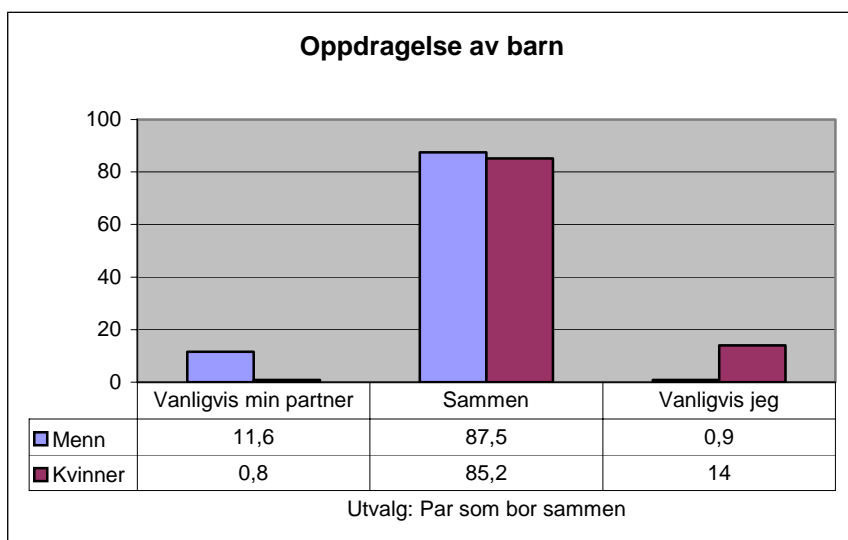
Valg av bolig/bosted er det området som er mest likestilt når det gjelder avgjørelse. Rundt 90 prosent svarer at avgjørelsen tas sammen. I restgruppen er det enighet blant både kvinner og menn om at menn bestemmer litt mer.

I den grad det er én av partene som tar avgjørelsen alene, er det mannen i forholdet som oftest bestemmer kjøp av bil. Mennene mener oftere enn kvinnene at de selv bestemmer dette, mens kvinnene oftere mener at det bestemmes sammen.

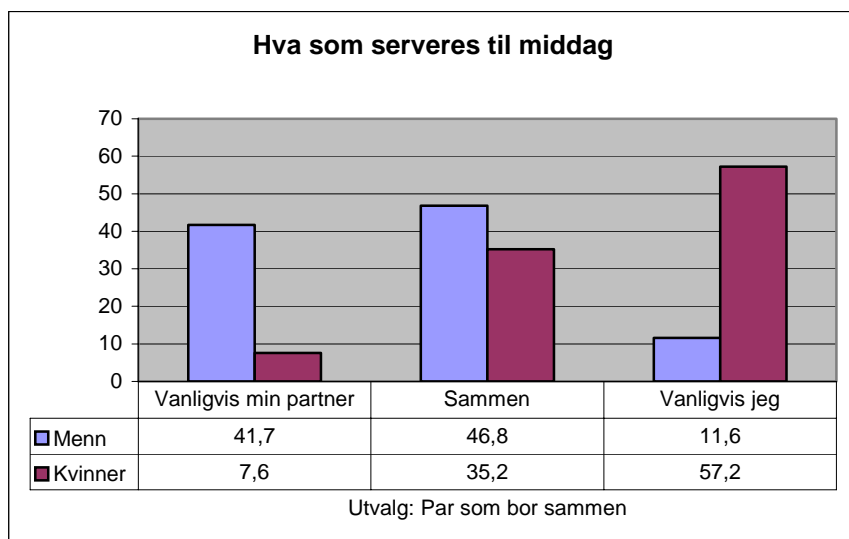

Dette synes å være ”motstykket” til bilkjøpet. I den grad det er én av partene som tar avgjørelsen alene, er det kvinnen som oftest bestemmer, og skal vi tro mennene, bestemmer hun mer enn hun selv rapporterer.

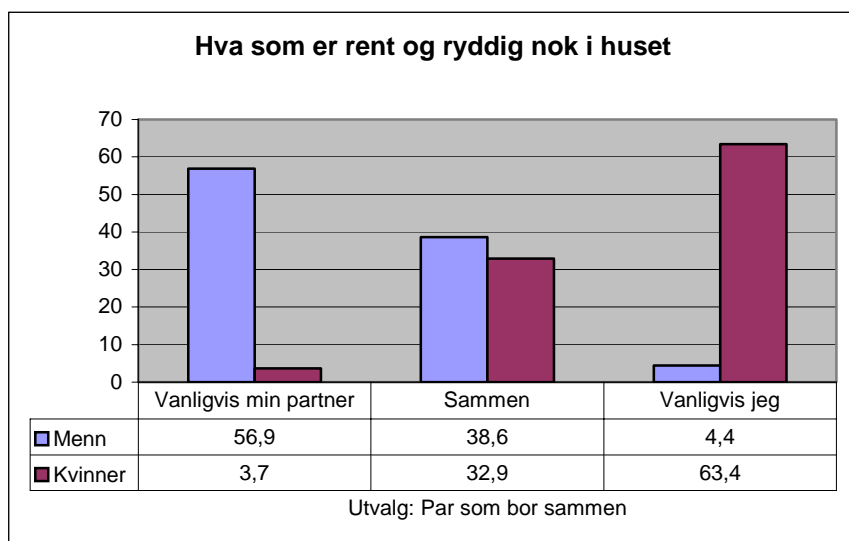
Her rapporterer hele 86,7 prosent at avgjørelsene tas sammen. I restgruppen er både kvinner og menn enige om at kvinnene bestemmer litt mer.

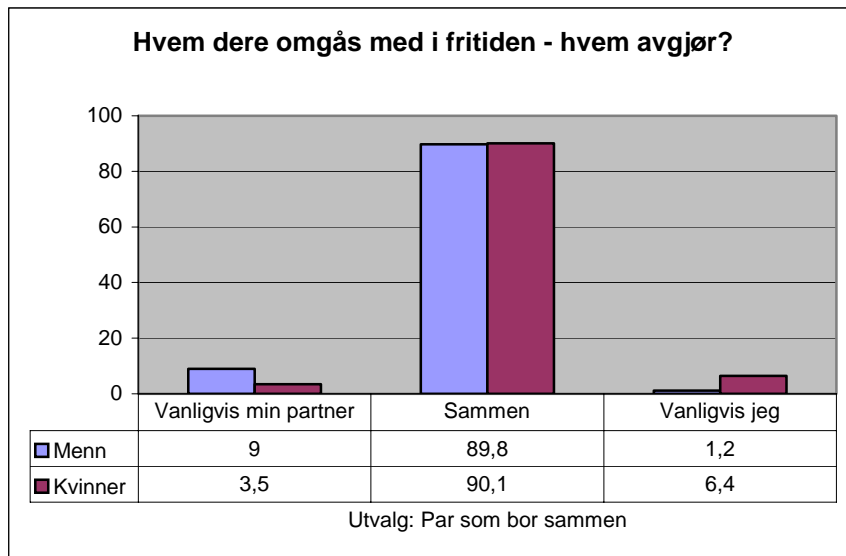
Her er andelen som tar avgjørelsen sammen lavere enn alle områdene vi har sett på så langt. Og kvinnene synes i større grad å mene at dette er deres avgjørelsesområde. Hvis vi sammenligner med dataene for hvordan arbeidet med matlagingen er fordelt, så vi der at 16 av mennene rapporterte at de tok matlagingen ofte eller alltid, og at 35 prosent oppga alternativet ”vanligvis sammen”. Likevel er det bare 11,6 prosent av mennene som rapporterer at de vanligvis bestemmer hva som skal serveres. Vi får inntrykk av at dette fortsatt i hovedsak er et kvinnelig ansvarsområde, selv om arbeidsdelingen har blitt mer likedelt.

Flere av tallene over kan tolkes som en bekreftelse av hypotesen om at refordeling av ansvar kan være en ”tregere” prosess enn den tilsvarende nyfordelingen av arbeid. Altså at hvert kjønns *ansvarsområde* i hjemmet har endret seg noe mindre enn deres *arbeidsområde*. Vi har ikke med svaralternativet ”mannen hjelper til”, som så å si er en klassiker i forskning om husarbeid, og som nok ville ha plukket opp noe av det vi her snakker om. Vi ser likevel en tendens til at *han* gjør noe mer, samtidig som *hun* fortsatt har ansvar og overoppsynet med tingene.

Her er kvinnedominansen enda større. Hvis vi sammenholder med den lave andelen som rapporterer å ta avgjørelsen sammen, er det ikke noe område der mannens innflytelse er lavere ifølge hans egen

rapportering. Selv om både matlaging og renhold fortsatt fremstår som de mest kvinnelige områdene, er det interessante forskjeller mellom dem. Matlagingen virker mindre ”dypkjønnet” enn renhet og renhold.

De fleste avgjørelsene tas her sammen. I restgruppen (ca 10 prosent) tas avgjørelsene noe oftere av kvinner.

Hvis vi slår sammen andelen menn som svarer ”sammen” eller ”vanligvis jeg”, og bruker resultatet til å sette opp en liste over hvilke områder mannen har innflytelse på, får vi følgende, der området med minst innflytelse er øverst:

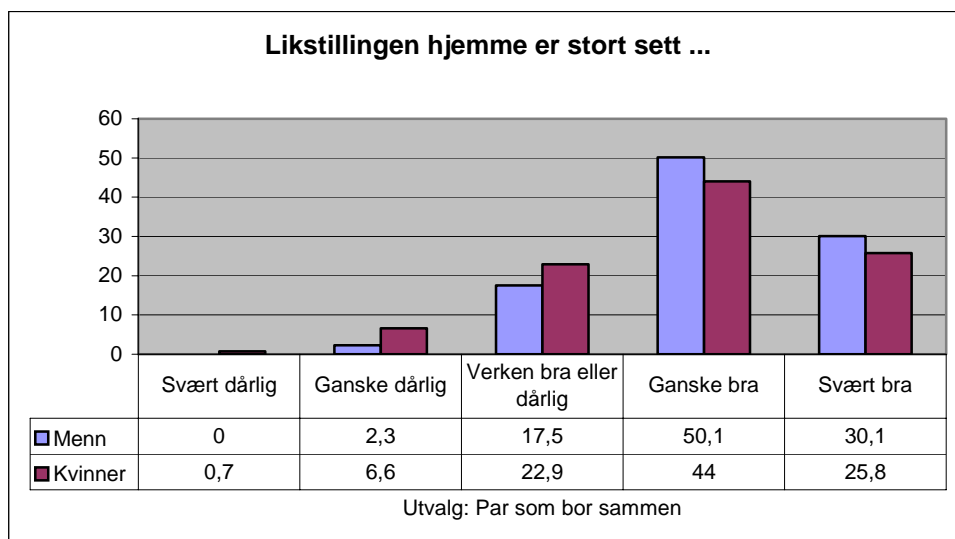
1. Hva som er rent og ryddig nok
2. Hva som serveres til middag
3. Valg av interiør/møbler
4. Oppdragelse av barn
5. Hvem paret omgås i fritiden
6. Valg av bolig
7. Valg av bil

Som vi ser er det på områdene som historisk sett har vært mest kvinnedominerte, at mannens innflytelse fremdeles er minst. Listen synes å bekrefte hypotesen om at refordeling av ansvar er en ”treger” prosess enn den tilsvarende nyfordelingen av arbeid.

Hvordan vil du alt i alt beskrive likestillingen hjemme hos deg?⁷⁴

La oss til sist se hvordan menn og kvinner vurderer likestillingen hjemme hos seg. Diagrammet under oppsummerer svarene.

⁷⁴ Q49

Vi ser at menn vurderer likestillingen hjemme som noe bedre enn kvinnene gjør det.⁷⁵

⁷⁵ Det er som ventet tydelige korrelasjoner mellom egenvurderingen av likestilling og våre indekser for likestillingspraksis som vi presenterer senere i rapporten, og som bygger på oppgaver og beslutninger i hjemmet.

Noen hovedpunkter fra seksjonen

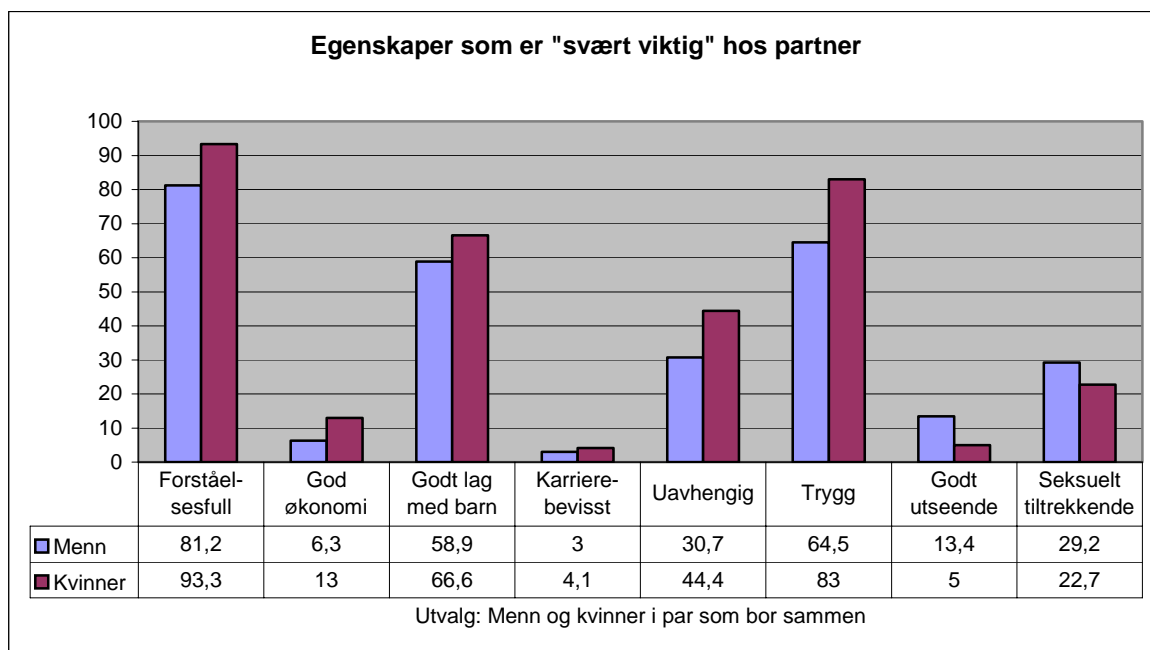
- Mens 75 prosent av kvinnene som mener likestillingen i hjemmet er svært bra, er meget fornøyd med samlivet, er det bare 34 prosent av dem som mener likestillingen er ”verken bra eller dårlig” som er meget fornøyd. Mennenes svar følger i hovedsak samme mønster. Hos kvinner som vurderer likestillingen hjemme som ”ganske dårlig”, synker andelen meget fornøyde helt ned til 11 prosent.
- Ved valg av partner er utseende og seksuell tiltrekning noe viktigere for menn enn for kvinner.
- Omtrent halvparten av alle menn og kvinner har en partner på samme utdanningsnivå som dem selv.
- Det er flere kvinner enn menn som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere. Blant dem som beskriver nåværende samliv, er det rundt 5 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere.
- Vold og trusler om vold synes å være et problem som rammer en relativt liten andel av dem som lever sammen. 96 prosent av dem som bor lever sammen med en partner, svarer at det aldri har forekommet vold i parforholdet.
- Andelen som rapporterer vold i tidligere (nå avsluttede) parforhold er likevel betydelig høyere enn blant dem som rapporterer fra sitt nåværende parforhold.
- Kvinner tar litt oftere enn menn initiativ til å søke hjelp i samlivet.
- Andelen menn som har vurdert å bryte ut av samlivet, er betydelig større i dag enn for 20 år siden, men kvinnene vurderer dette noe oftere enn menn.

6.1 Partnervalg

Seksjonen partnervalg innledes med et spørsmål som søker å kartlegge hva man legger vekt på ved valg av samlivspartner⁷⁶. Noe av grunnen til at vi tok med dette spørsmålet, var at vi ønsket å se om vi i en slik inngåelse kan finne spor av en bytterelasjon, der for eksempel omsorgsfullhet hos kvinnen ”byttes” i økonomisk forsørger evne hos mannen. Spørsmålet inneholder en liste med mulige egenskaper, som også er graderte, slik at man kan krysse av for hvor viktige disse egenskapene er. I følgende tabell har vi tatt med andelen menn og kvinner som svarer at de oppgitte egenskapene er ”svært viktige”.

---

⁷⁶ Q50.

”Utseende” og ”seksuelt tiltrekkende” er viktigere for menn enn for kvinner. Ellers er kvinneandelen som svarer at de øvrige egenskapene er ”svært viktig”, større enn andelen menn. Hvis vi skal tro på svarene, og hvis vi velger å betrakte parinngåelse som en bytterelasjon, kan vi altså slutte at godt utseende og det å være seksuelt tiltrekkende utgjør en noe mer verdifull kapital for kvinner, mens trygghet, uavhengighet og forståelsesfullhet utgjør en noe mer verdifulle kapital for menn. Spørsmålet er imidlertid om vi kan stole på svarene, eller om menn og kvinner her pynter litt på virkeligheten. For eksempel er det påfallende at god økonomi skårer så lavt for både menn og kvinner. Når vi for eksempel sammenholder dette med det vi fant over, nemlig at høyere sosioøkonomisk status øker gjennomsnittsmannens sannsynlighet for å leve med en partner, synes det som om det i svarene vi nå ser på, finner sted en underkommunisering av økonomiens betydning.

Hvis vi i stedet ser på svarene fra *alle* som har svart, og sammenligner svarene fra dem som oppgir at de bor sammen med partner, med dem som ikke gjør det, finner vi at flere av svarene er sammenfallende, men med noen påfallende forskjeller. Blant personer i parforhold – både menn og kvinner – er det en større andel som verdsetter partnere som har godt lag med barn, og dette er særlig tydelig blant mennene. Derimot er andelen som mener at ”karrierebevisst”, ”godt utseende” og ”seksuelt tiltrekkende” er ”svært viktig”, og større blant dem som *ikke* bor sammen med en partner. En slutning vi kunne trekke fra dette, er at menn og kvinner som verdsetter disse egenskapene, har lavere sannsynlighet for å befinne seg i et parforhold (og bo sammen), enn dem som ikke har det: De som verdsetter at partner har godt lag med barn, finner også oftere sammen i parforhold.

Vi kan ellers merke oss at sosioøkonomisk status spiller inn i forhold til verdsettingen av noen av egenskapene vi nettopp har sett på. De med høyere sosioøkonomisk status er mer opptatt av at partneren skal være karrierebevisst, særlig gjelder det kvinnene. De er også noe mer opptatt av at partner skal ha god økonomi. Mennene, men ikke kvinnene, er noe mer opptatt av at partner skal ha godt lag med barn. Pussig nok krever også både menn og kvinner i større grad at partner skal ha et godt utseende og være seksuelt tiltrekkende. De med høy sosioøkonomisk status krever rett og slett *mer* av en partner, enn de lavere ned på den sosioøkonomiske indeksen.

Tidligere og nåværende samliv

For de fleste av spørsmålene i partnerseksjonen, ga vi respondentene mulighet til å velge om de ville svare for nåværende eller siste samliv (ekteskap, samboerforhold e.l.). 192 kvinnelige respondenter (20 prosent av det kvinnelige utvalget) har valgt å svare for forrige samliv, og 765 (80 prosent) for det nåværende. 210 mannlige respondenter (14 prosent av det mannlige utvalget) har valgt å svare for forrige samliv, og 1308 (86 prosent) for det nåværende.

Hvem er det som svarer for "forrige samliv" i stedet for "nåværende"? Det tydeligste kjennetegnet er at de nå bor alene; bare 2,5 prosent i denne gruppen bor sammen med partner, og det gjelder begge kjønn. 16 prosent av mennene og 34 prosent av kvinnene oppgir at de bor sammen med barn. Når det gjelder sivilstatus oppgir omtrent halvparten av både menn og kvinner at de er skilt, mens 44 prosent av mennene og 34 prosent av kvinnene oppgir at de er enslige.

Aldersmessig er mennene noe yngre⁷⁷ mens kvinnene er noe eldre.⁷⁸ Blant mennene er det noen flere i de to yngste aldersgruppene, mens det for kvinnene er en noe større andel blant de aller eldste. Disse kvinnene beskriver da trolig sitt forhold til en nå avdød partner.

Gjennomsnittlig lengde på samlivet hos dem som beskriver nåværende samliv, er for menn 21,7 år, for kvinner 20 år, mens for de som beskriver et avsluttet samliv, er gjennomsnittlig varighet kortere; for menn 12 år og for kvinner 14,4 år.

De som rapporterer for forrige samliv har i noe større grad også flere samliv bak seg. Mennene som rapporterer for forrige samliv, har hatt i gjennomsnitt 2 tidligere samliv, kvinnene 1,7. Tallene for de som rapporterer fra nåværende samliv er 1,6 og 1,5. Det er ingen signifikante forskjeller mellom gruppene når det gjelder sosioøkonomisk status.

Hvordan ble du sammen med partneren din?

Spørsmål Q57 kartlegger hvordan man fant sammen med sin partner. Svaralternativene er:

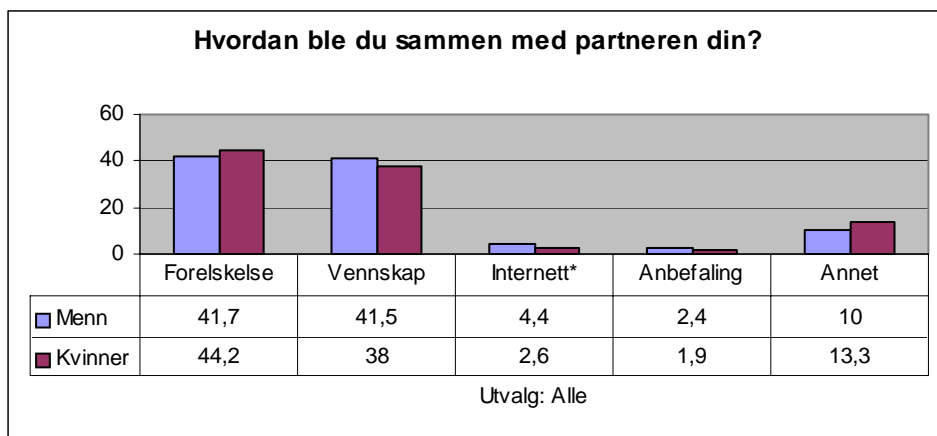
- Rask forelskelse, "kjærlighet ved første blick"
- Vennskap som utviklet seg til noe mer
- Kontaktannonse/internett
- Anbefaling fra venner/familie
- Annet

Diagrammet under viser den prosentmessige fordelingen blant svaralternativene hos henholdsvis menn og kvinner. Her er det ingen signifikant forskjell mellom de som svarer for forrige og nåværende samliv, så tallene gjelder alle.

---

⁷⁷ For menn er gjennomsnittsalderen for dem som rapporterer fra nåværende samliv, 49 år, mens den for dem som rapporterer fra forrige samliv, er 46 år.

⁷⁸ For kvinner er gjennomsnittsalderen for dem som rapporterer fra nåværende samliv, 45 år, mens den for dem som rapporterer fra forrige samliv, er 49 år.

* Kontaktannonse/internett

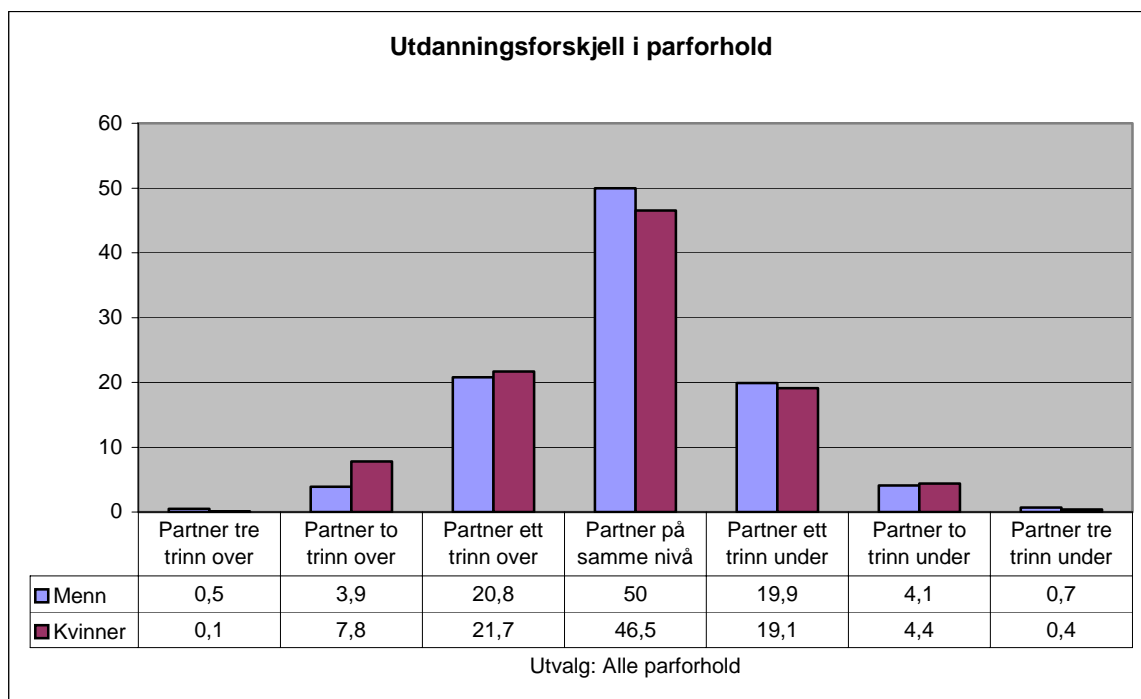
Menn rapporterer litt oftere at de ble sammen med partner gjennom vennskap som utviklet seg til noe mer, gjennom kontaktannonse/internett og gjennom anbefaling fra venner/familie. Kvinner krysser i litt større grad av på forelskelse og ”annet”.

Vi spør også om man traff partneren i forbindelse med jobb eller studier. 27,8 prosent traff partner i forbindelse med jobb eller studier. Her er det ingen signifikante kjønnsforskjeller, og heller ingen signifikant forskjell mellom de som svarer for forrige og nåværende samliv. Derimot er det en større andel av dem med høy sosioøkonomisk status som svarer at de traff partneren i forbindelse med jobb eller studier, noen flere blant kvinner enn blant menn.

Utdanningsforskjellen mellom partnerne

Er det noe mønster i hva slags utdanningskonstellasjoner som er vanlige i samliv? Trinnene som det refereres til i diagrammet under, refererer til spørsmål Q20 (egen høyeste utdanning) og Q59 (partners høyeste utdanning). I begge spørsmålene kartlegges utdanningsnivået hos en selv og/eller partner ut fra fire oppgitte utdanningstrinn:

- Grunnskole
- Videregående skole
- Universitets- høyskoleutdanning inntil 4 år
- Universitets- høyskoleutdanning mer enn 4 år

Diagrammet viser at om lag halvparten av norske par (jf. det midterste søyleparet) består av partnere på samme utdanningsnivå. Om lag 20 prosent av *både* kvinner og menn har en partner som befinner seg ett utdanningstrinn over dem selv, mens ytterligere 20 prosent har en partner som befinner seg ett utdanningstrinn under dem selv.

Til sammen viser disse tallene at når det gjelder utdanningsnivå, er norske par relativt likestilte, og det er også mulig å tolke tallene i retning av at de fleste foretrekker å inngå samliv med personer på omtrent samme utdanningsnivå som dem selv.⁷⁹ Samliv der den ene parten har lang universitetsutdanning mens den andre bare har grunnskole, er så godt som fraværende.

Det er her ingen signifikant forskjell mellom de som svarer for forrige og nåværende samliv.

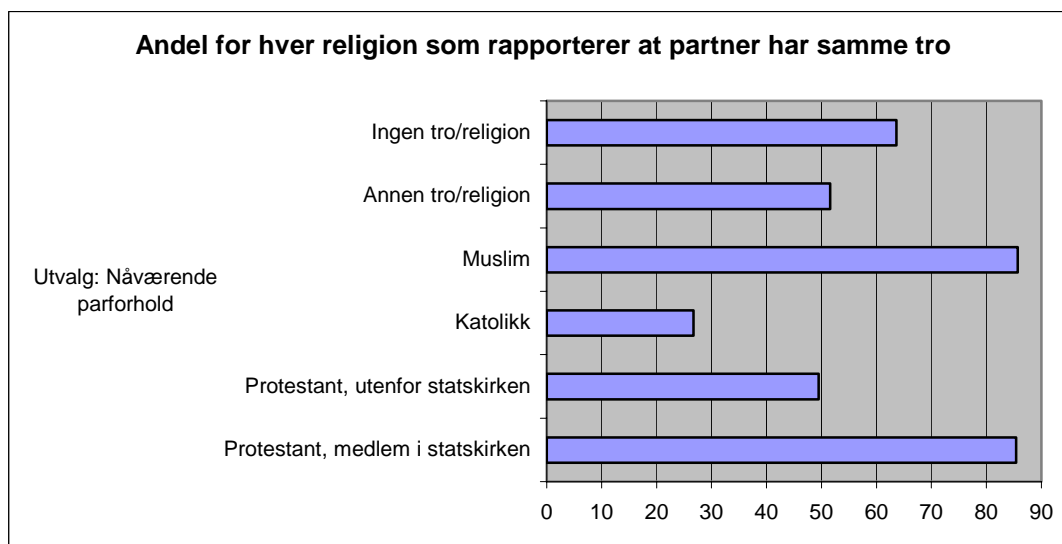
Hva slags religiøs tilknytning har/hadde du og partneren din?

Diagrammet under viser i hvilken grad par som bor sammen har samme tro.⁸⁰ Hver søyle viser andelen respondenter innen den aktuelle religionen som rapporterer at partner har samme tro.

⁷⁹ Altså en homogamitendens når det gjelder utdanning.

⁸⁰ Basert på Q60

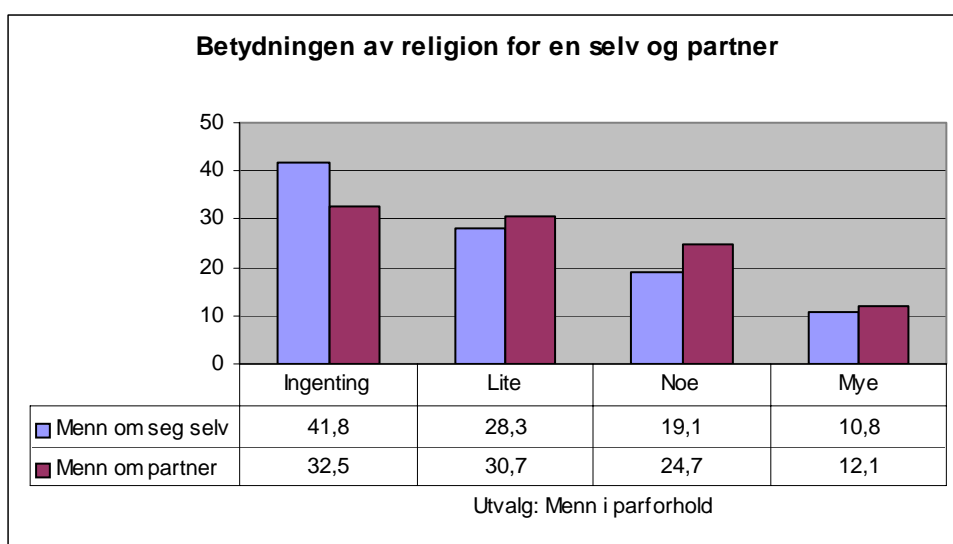

Flest andel partnere med samme tro finner vi i statskirken, og blant dem med muslimsk tro, men fordi gruppen muslimer i undersøkelsen er så liten, kan dette siste andelstallet ikke generaliseres. På tredje plass følger de med "ingen tro/religion".

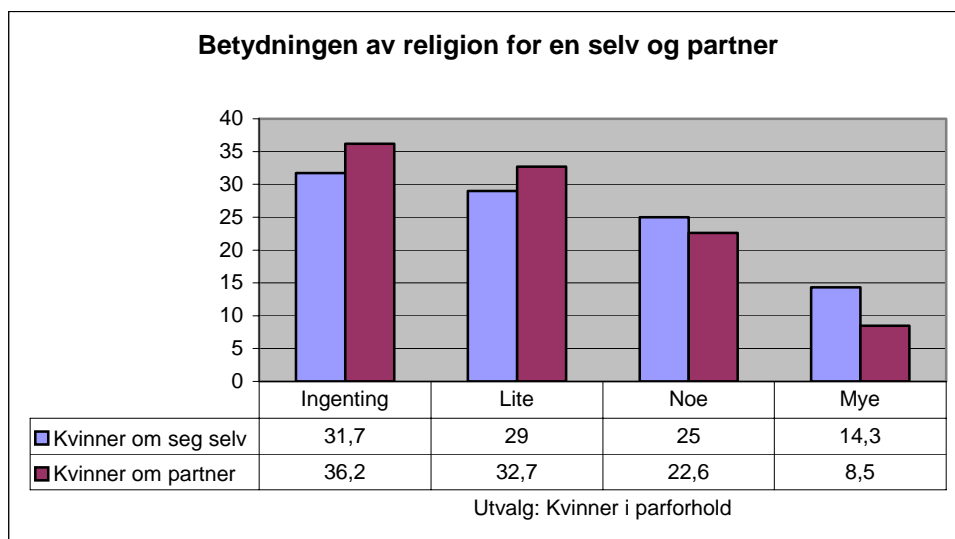
Blant dem som oppgir tall for forrige samliv, er andelen konsekvent lavere for alle grupper, bortsett fra de med "ingen tro/religion". Det kan se ut som om forskjell i religion er en risikofaktor som øker sjansene for brudd.

Vi spør også hvilken betydning religion har/hadde for en selv og for partner.⁸¹ Gjennom svarene får vi mulighet til å sammenligne menns og kvinners vurdering av religionens betydning for dem selv, sammenlignet med den betydning de mener den har for partneren. Diagrammene under viser resultatet. Her er det ingen signifikant forskjell mellom de som svarer for forrige og nåværende samliv, så tallene gjelder alle.

Dette diagrammet viser mennenes svar. Vi ser at menn generelt rapporterer at religion betyr mindre for dem selv, enn det de mener det betyr for partneren.

⁸¹ Q61

Kvinnenes svar er et speilbilde av mennenes svar. Vi ser for eksempel at 14,3 prosent av kvinnene rapporterer at religion betyr mye for dem selv, men bare 8,5 prosent rapporterer at religion betyr mye for deres partner.

Vil du si at partneren din er/var klokere enn deg⁸²

Dette spørsmålet ble inkludert, ikke fordi vi ønsket å måle det objektive nivået av klokhet hos partnere (det er nok heller ikke mulig gjennom et slikt spørsmål), men fordi svarene på et slikt spørsmål kan si noe om en type hierarkisering som andre spørsmål ikke fanger opp. Den som sier at han/hun er mindre klok enn sin partner, plasserer seg *under* han/henne i et tenkt/opplevd klokhetshierarki, og indikerer dermed at han/hun opplever seg som underlegen på dette området.

Hvis vi legger sammen svarene "ja" og "delvis", og begynner med å se på nåværende samliv, er det ca ti prosent flere menn som mener at partner er klokere (andelen menn er 53 prosent, kvinner 43 prosent). For de som beskriver forrige samliv, er tallene 38,5 prosent for menn og 25 prosent for kvinner. Det er altså fremdeles flere menn som betrakter partner som klokere, men andelen som mener dette har sunket med 10-15 prosent hos begge kjønn.

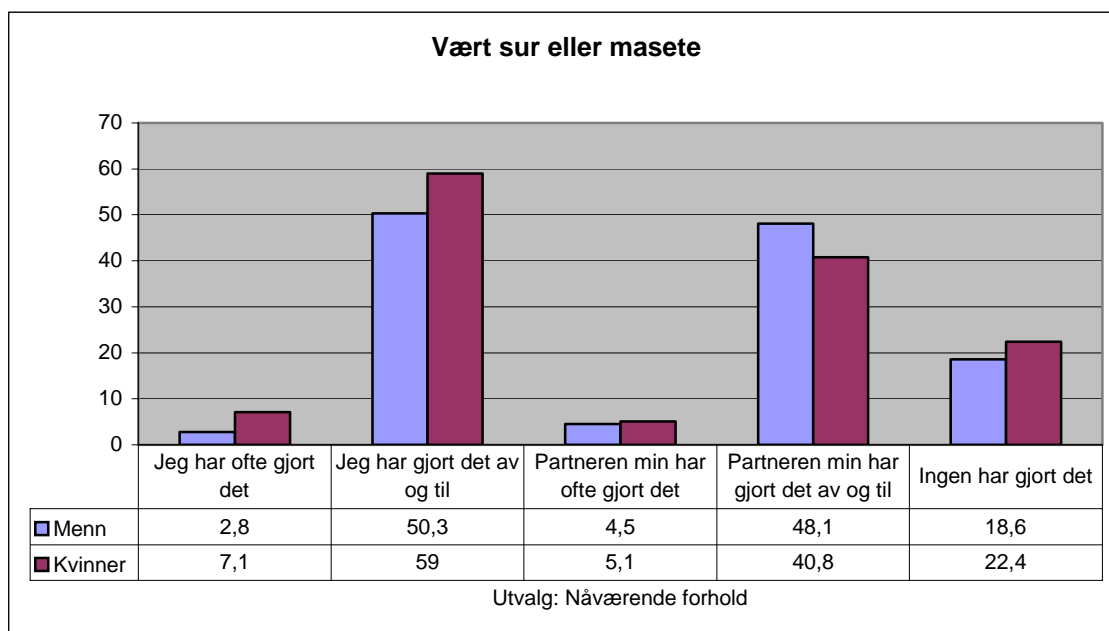
Hva disse svarene betyr i en videre kontekst, er vi litt usikre på. En mulig tolkning er at begrepet "klok" i den konteksten det her er brukt i, for noen konnoterer egenskaper som forbindes med noe kvinnelig, eller med egenskaper som man oftest forbinder med kvinner, og at det er grunnene til at menn i større grad svarer at partner er klokere, enn omvendt. Men det finnes også andre tolkninger.

6.2 Vold og press i parforhold

Spørsmål Q66 tar opp ulike former for press og makt som partnere kan utøve mot hverandre i parforhold. Spørsmålet innledes slik: "I et parforhold eller i forholdet mellom to kjærester er det ikke uvanlig at den ene parten utøver press overfor den andre for å hevde seg eller få viljen sin. Har du eller partneren din gjort noe av det følgende for å utøve et slikt press?" Deretter fokuseres det i en rekke separate spørsmål på henholdsvis mas, sinne, trusler og vold. Og man blir bedt om å rapportere både egen og partners aktivitet.

⁸² Q62

Det første spørsmålet gjelder "vært sur eller masete". Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene (prosent) for nåværende samliv.⁸³

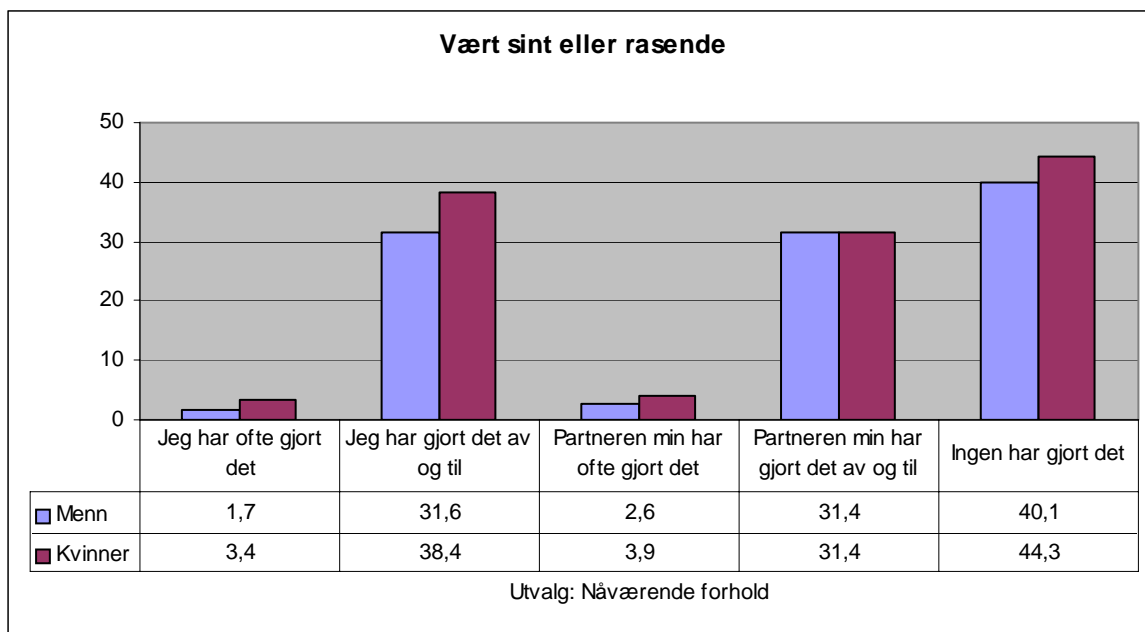

Tallene indikerer at "vært sur og masete" er en strategi som både menn og kvinner bruker, men som kvinner rapporteres å bruke noe oftere enn menn, av både kvinner og men. Kvinner og menn synes altså også å være enige om at det er kvinnene som bruker denne strategien oftest. Denne enigheten gjelder imidlertid bare hovedtendensen. Når det gjelder den eksakte frekvensen det ene kjønn oppgir i forhold til sitt eget og det andre kjønnets nivå av "vært sur og masete" finner vi et systematisk avvik. Hvis vi sammenligner "av og til"-svaralternativene blir dette særlig tydelig. Her ser vi at kvinnenes egenrapportering av at de av og til har vært sure og masete, ligger ca 10 prosent høyere enn det mennene rapporterer om sine (i hovedsak kvinnelige) partnere. Mennenes egenrapportering av at de av og til har vært sure og masete, ligger også ca 10 prosent høyere enn det kvinnene rapporterer om sine (i hovedsak mannlige) partnere. Tallene indikerer at partnerne enten overrapporterer sitt eget nivå av "vært sur og masete" eller at de underrapporterer partnerens nivå, eller begge deler. Hva kan være grunnen til en eventuell overrapportering av eget nivå av "vært sur og masete"? En forklaring kan være at det å ha "vært sur og masete" i liten grad oppleves som stigmatiserende av respondentene. Eller kanskje det er lettere å oppfatte sin egen oppførsel som surhet, mens samme atferd hos partner lettere tolkes som noe annet?

Forrige samliv. Når det gjelder kvinner som rapporterer for forrige samliv, er det drøye ti prosent flere som sier at partner ofte var sur og masete, enn blant kvinnene som beskriver nåværende samliv.

I neste spørsmål bes respondentene svare på i hvilken grad de selv og/eller deres partner har vært sint eller rasende for å utøve press. Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene.

⁸³ For tallene i diagrammet gjelder: I de tilfellene der det ikke er signifikant forskjell mellom tidligere og nåværende samliv, er tallene som oppgis for nåværende og/eller forrige samliv regnet ut med grunnlag i begge disse gruppene sammenlagt (utvalget er altså respondentene i begge disse gruppene). I de tilfellene der det er signifikant forskjell mellom tidligere og nåværende samliv, er tallene som oppgis for disse gruppene regnet ut med grunnlag i hver gruppe separat.

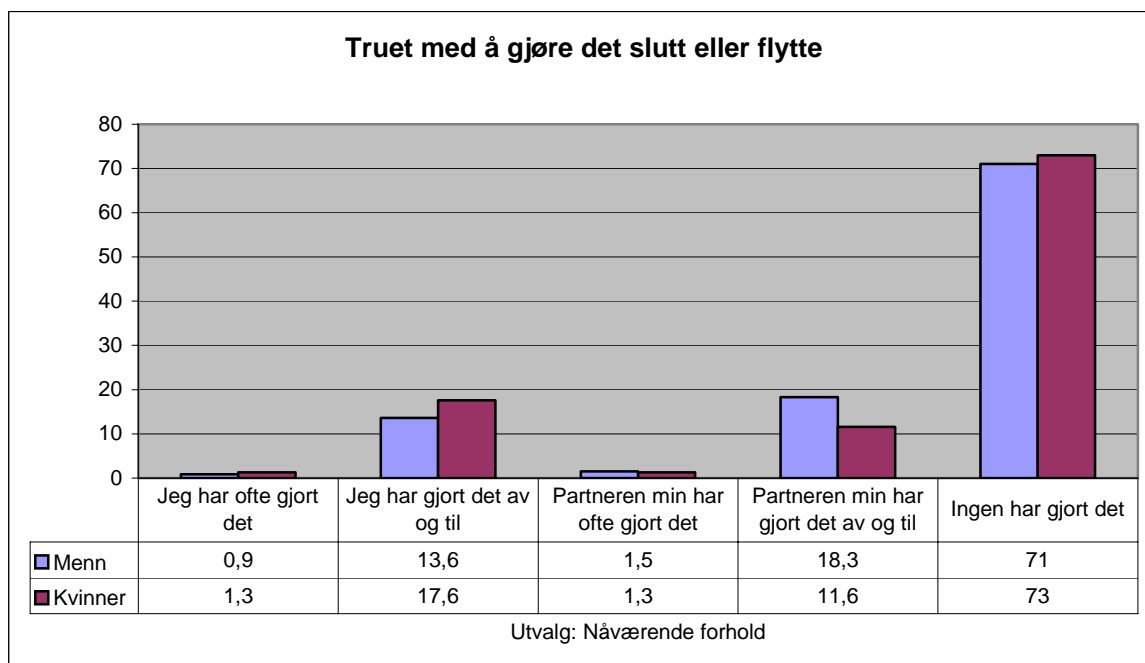
Tallene indikerer at "vært sint eller rasende" er en strategi som både menn og kvinner bruker, men som kvinner egenrapporterer svakt oftere enn menn.

La oss igjen undersøke i hvilken grad det ene kjønnnet har sammenfallende oppfatning sitt eget og det andre kjønnnets nivå av "vært sint eller rasende". Hvis vi sammenligner "av og til"-svaralternativene finner vi at kvinnenes egenrapportering av at de av og til har vært sinte eller rasende, ligger ca 6 prosent høyere enn det mennene rapporterer om sine (i hovedsak kvinnelige) partnere. Tallene indikerer at kvinnene enten overrapporterer sitt eget nivå av "vært sint eller rasende" eller at mennene underrapporterer partnerens nivå, eller begge deler. Er det slik at atferden tolkes forskjellig? Vil mennene nødig "gå åpent ut" og si at partnerne er sinte og rasende? Eller er det den offentlige diskursen om "omsorgsfulle kvinner" som gjør at kvinnenes sinne ikke "registreres" så lett?

Mønsteret brytes når vi ser på hvordan kvinner og menn vurderer mennenes egenrapporterte frekvens av at de ofte har vært sinte eller rasende. Mennenes egenrapportering av at de ofte har vært sinte eller rasende ligger drøye to prosent *lavere* enn det kvinnene rapporterer om sine (i hovedsak mannlige) partnere. Tallene indikerer at mennene enten underrapporterer sitt eget nivå av "vært sint eller rasende" eller at kvinnene overrapporterer det, eller begge deler.

Forrige samliv. Sammenlignet med kvinnene som rapporterer for nåværende samliv, er det en høyere andel kvinnene som her sier at de *selv ofte* har vært sinte eller rasende (7,8 prosent). Andelen som sier at *partner ofte* eller *av og til* har vært det, er også høyere (henholdsvis 10,9 prosent ofte, og 67,7 prosent av og til), mens andelen som sier at "ingen har gjort det" ligger på 21,9 prosent. Hovedbildet er altså at en større andel kvinner sier at både de selv, men særlig partner, har vært sinte eller rasende.

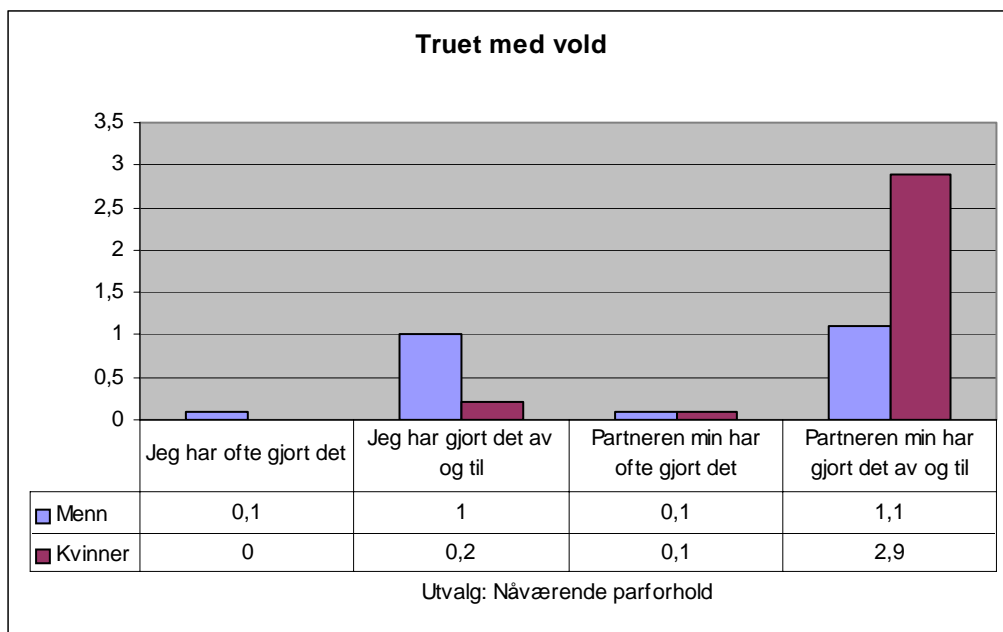
I neste spørsmål bes respondentene svare på i hvilken grad de selv og/eller deres partner har truet med å gjøre det slutt eller flytte for å utøve press. På dette spørsmålet er det klare signifikante forskjeller hos både menn og kvinner når vi sammenligner nåværende og forrige samliv. Diagrammet under viser svarene for *nåværende* samliv fordelt mellom kjønnene.

Hvis vi konsentrerer oss om ”av og til”-tallene, så indikerer de at ”truet med å gjøre det slutt eller flytte” er en strategi som både menn og kvinner bruker, men at det igjen er en strategi som kvinner rapporteres å bruke noe oftere enn menn, av både kvinner og menn. Kvinner og menn synes altså også å være enige om at det er kvinnene som bruker denne strategien noe oftere enn menn.

Forrige samliv. En høyere andel av både menn og kvinner rapporterer her at både de selv og partner har truet med å gjøre det slutt, eller flytte. ”Av og til”-tallene ligger her drøye ti prosent høyere enn hos de som beskriver sine nåværende samliv.

I neste spørsmål bes respondentene svare på i hvilken grad de selv og/eller deres partner har truet med vold for å utøve press. Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene. For menn er det så godt som ingen signifikant forskjell mellom dem som beskriver nåværende og forrige samliv. For kvinner er det noen flere signifikante forskjeller.

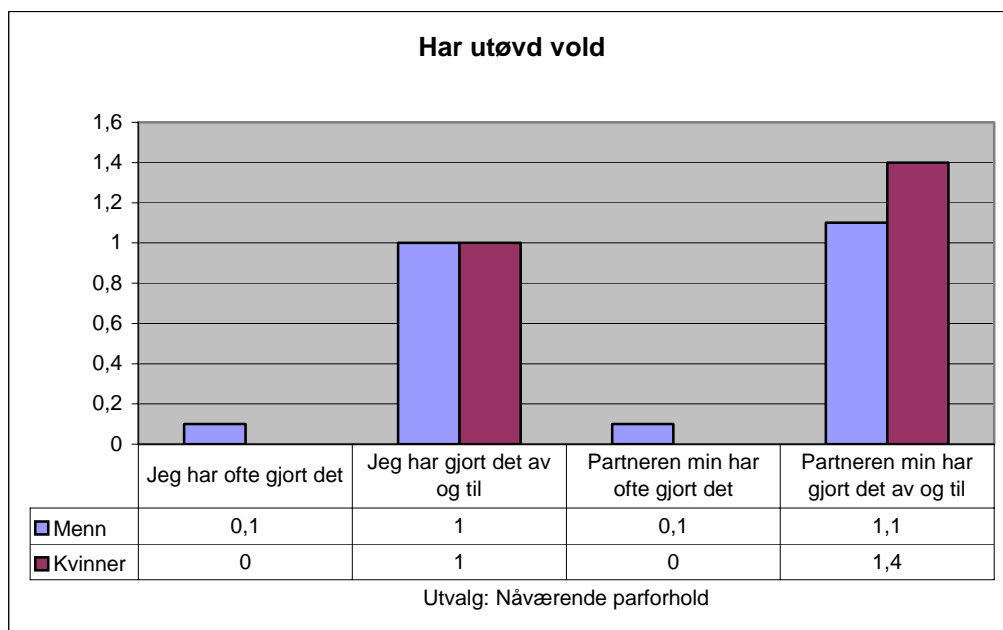

Rundt 96 prosent av både menn og kvinner har her krysset av på alternativet ”ingen har gjort det”.

Tallene indikerer ellers at ”true med vold” er en strategi som både menn og kvinner bruker i liten grad, men som menn bruker noe oftere enn kvinner, og at dette er noe både menn og kvinner er enige om. Vi ser også at en større andel kvinner rapporterer at deres (i hovedsak) mannlige partnere har truet med vold, enn det partnerne rapporterer om sin egen atferd. Det mest slående med disse tallene, er kanskje ellers hvor lave de er. Hvis vi skal tro mennenes egenrapportering, er det bare rundt en prosent av dem som av og til har truet med vold for å øve press på partner. Her er det trolig snakk om underrapportering. Likevel er det ikke mer enn 3 prosent av mennenes partnere som rapporterer at deres mannlige partnere har truet dem med vold. Legg ellers merke til at også flere menn hevder at deres kvinnelige partnere har truet med vold av og til, enn det kvinnene selv rapporterer at de har gjort. Å egenrapportere at man truer med vold er åpenbart stigmatiserende for både kvinner og menn.

Forrige samliv. Mens relativt få kvinner rapporterer at partner har truet med vold i nåværende samliv, øker andelen som rapporterer dette for forrige samliv: Andelen som sier partner *ofte* har gjort det, øker fra 0,1 til 1,6 prosent, og andelen som sier partner *av og til* har gjort det, øker fra 2,9 til 10,4 prosent. Andelen kvinner som sier ”ingen har gjort det” går ned fra 96 til 78 prosent.

Det siste spørsmålet i dette batteriet ber respondentene svare på i hvilken grad de selv og/eller deres partner har utøvd vold for å utøve press. Diagrammet under viser svarene fordelt mellom kjønnene.

Også her er tallene lave. Vi merker oss likevel at den egenrapporterte utøvelsen av vold er så godt som den samme blant kvinner og menn. Det er også relativt godt samsvar mellom det bildet partnerne gir av hverandres vold. Rundt 96 prosent av både menn og kvinner krysser også her av på alternativet ”ingen har gjort det”.

Forrige samliv. Mens relativt få kvinner rapporterer at partner har utøvd vold i nåværende samliv, øker andelen som rapporterer dette for forrige samliv: Andelen som sier partner *ofte* har gjort det, øker fra 0 til 1 prosent, mens andelen som sier partner *av og til* har gjort det, øker fra 1,4 til 13 prosent. Andelen kvinner som sier ”ingen har gjort det” går ned fra 96 til 79 prosent. Alt i alt er det altså 14 prosent av kvinnene som beskriver sine forrige samliv, som rapporterer at de har vært offer for partnervold. Blant mennene som beskriver sine forrige samliv, går andelen som rapporterer at partner av og til har utøvd vold opp fra 1,1 til 2,9 prosent.

Vi kommer tilbake til en nærmere drøfting av representativiteten av disse tallene i del 3. Her skal vi bare ta med en kort kommentar til den høyere andelen som rapporterer partnervold blant dem som beskriver forrige samliv. Er dette høyere nivået mer representativt for norske par? Betyr det at de som rapporterer om vold i nåværende samliv, underrapporterer? En viss underrapportering kan nok forekomme, og dette skal vi diskutere nærmere senere, men vi må også merke oss at den gruppen det her er snakk om – som rapporterer for forrige samliv og som rapporterer om partnervold – skiller seg ut fra gjennomsnittet på ulike måter. Vi har allerede påpekt at de som svarer for ”forrige samliv” generelt *bor alene*, og når det gjelder sivilstatus oppgir omtrent halvparten av både menn og kvinner at de er skilt, mens 44 prosent av mennene og 34 prosent av kvinnene oppgir at de er enslige. Vi så også at mennene i noen grad er yngre, og kvinnene noe eldre, at siste (nå avsluttede) samliv er kortere, og at de i noe større grad har flere samliv bak seg.

La oss nå fokusere spesielt på dem som rapporterer for forrige samliv, og som *rapporterer at de i dette samlivet opplevde vold*.⁸⁴ Innen gruppen som rapporterer for forrige samliv, er det blant de voldsutsatte en svakt høyere gjennomsnittsalder, og blant menn (men ikke kvinner) er det

⁸⁴ De er her skilt ut ved at de på Q66E svarer negativt på ”ingen har gjort det”. Vi tar altså med alle par der det har forekommet vold, uansett hvem som var utøver.

gjennomsnittlige antallet forrige samliv betydelig høyere.⁸⁵ Det er heller ikke her noen signifikant forskjell når det gjelder sosioøkonomisk status. Dette er neppe nok til å forklare avviket i voldsrapportering. Samtidig sier det oss at dem det her gjelder, har en del andre kjennetegn enn normalbefolkningen. Vi kan også ta med at gruppen er såpass liten at den økte voldsrapporteringen ikke er sterk nok til å trekke gjennomsnittet særlig opp dersom vi slår den sammen med de som rapporterer for nåværende parforhold. Gjør vi det, får vi at rundt fire prosent av kvinnene *i alle våre registrerte samliv* har vært ofre for partnervold (av og til eller ofte, sammenlagt) mot en drøy prosent av mennene.

Hvis vi ser på hele utvalget, spiller sosioøkonomisk status inn for menn. Blant dem med høyest status er det 91 prosent av mennene som svarer ”ingen har gjort det” på spørsmålet om partnervold, mot 76 blant dem med lavest.

Alder er relevant for begge kjønn, men særlig menn, der andelen som svarer ”ingen har gjort det” synker fra rundt 90 hos de eldste til 40 blant de yngste. Hos kvinner er det noe mer uklart, men også her ligger de yngste dårligst an, med 66 prosent som sier ”ingen har gjort det”.

Har du/dere benyttet hjelp, for eksempel familierådgivning, for å løse problemer i samlivet? Hvem tok i så fall initiativet til å søke hjelp?⁸⁶

4 prosent av kvinnene som har svart på dette spørsmålet for sitt nåværende samliv, sier at det var de som tok initiativet, 1,5 prosent sier det var partner som gjorde det, mens 3 prosent sier at begge tok initiativet. 92 prosent sier de ikke har benyttet slik hjelp. Mennenes svar gir i hovedsak det samme bildet. Kvinner tar altså litt oftere initiativ til å søke hjelp i samlivet enn menn.

For de som beskriver forrige samliv, er det 17,5 prosent av kvinnene og 9 prosent av mennene som sier de tok initiativet, 1 prosent av kvinnene og 8 prosent av mennene svarer at partner gjorde det, mens 8,5 prosent av kvinnene og 14 prosent av mennene sier at begge tok initiativet. 73 prosent av kvinnene og 70 prosent av mennene sier de ikke har benyttet slik hjelp.

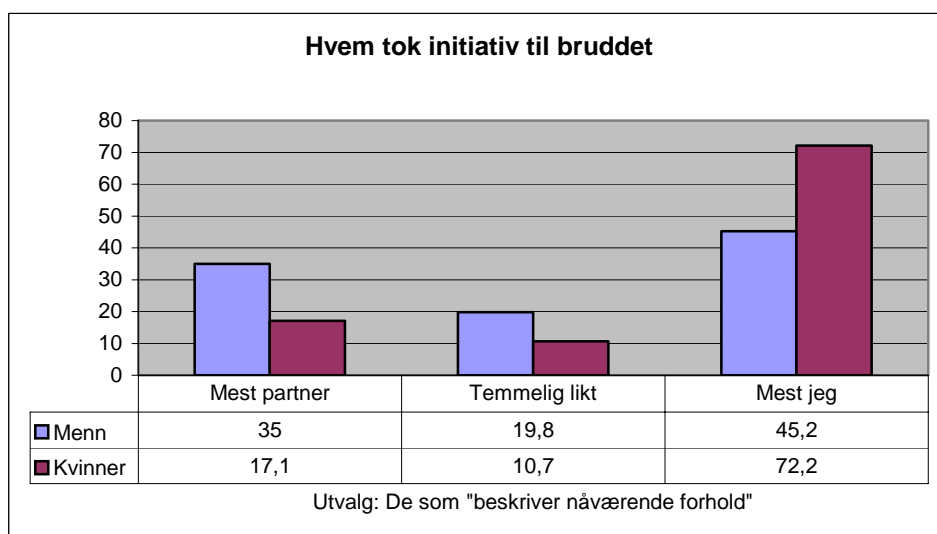
---

⁸⁵ Gjennomsnittlig antall samliv hos menn går opp fra 2 (alle ”forrige samliv”) til 5,2 (”forrige samliv” med vold). Gjennomsnittsalder for menn stiger fra 46,2 år (alle ”forrige samliv”) til 48,6 år (”forrige samliv” med vold) og for kvinner fra 49,4 år (alle ”forrige samliv”) til 51,1 år (”forrige samliv” med vold). Ellers er oppgitt varighet for siste samliv for menn den samme som alle ”forrige samliv”, mens den for kvinner går svakt ned fra 14,4 år (alle ”forrige samliv”) til 13,6 år (”forrige samliv” med vold).

⁸⁶ Q67

Hvem tok initiativ til bruddet siste gang?⁸⁷

Her er det *både* signifikante kjønnsforskjeller og forskjeller mellom de som krysset av for nåværende og forrige samliv. Vi må regne med at de som har krysset av for at de beskriver nåværende samliv, beskriver oppbruddet fra det siste forholdet de var i før det nåværende.

Blant dem som beskriver nåværende forhold, ser vi at det både blant menn og kvinner er størst andel som hevder at *de selv* tok initiativ til bruddet ved det siste forholdet, men vi ser også at andelen kvinner som sier at de (kvinnene) tok initiativet, likevel er større en den andelen menn som sier at partneren deres tok initiativet. Menn og kvinner er her altså ikke enige om ansvarsfordelingen. Kvinnene opplever her at de selv har styringen oftere enn det mennene opplever at de (kvinnene) har.

Hvis vi ser bare på de som over krysset av for at de beskriver forrige samliv, ser vi at mannsandelen som sier at partner tok initiativet øker fra 35 til 47 prosent. Men kvinneandelen øker også, fra 17 til 28 prosent. Andelen som sier "jeg tok initiativet", synker for begge kjønn (andelen menn synker fra 45 til 28 prosent, andelen kvinner fra 72 til 59 prosent), mens andelen som sier "temmelig likt" øker litt for begge kjønn. Alt i alt viker som om begge kjønn her i større grad laster partner for bruddet.

Tanker om forholdets fremtid

I spørsmål Q70 bes respondentene ta stilling til tre utsagn som berører forholdets fremtid:

- Jeg regner med at jeg og partneren min vil leve sammen livet ut
- Det har hendt at jeg seriøst har vurdert å bryte ut av samlivet
- Jeg har i perioder vært redd for at partneren min vil forlate meg

Blant dem som beskriver nåværende samliv, sier 97 prosent av både menn og kvinner at de regner med at "jeg og partneren min vil leve sammen livet ut".

Blant dem som beskriver nåværende samliv, sier 24 prosent av mennene og 31 prosent av kvinnene at de seriøst har vurdert å bryte ut av samlivet. Blant dem som beskriver forrige samliv, er andelen naturlig nok mye større; 62 prosent hos både menn og kvinner.

⁸⁷ Q69

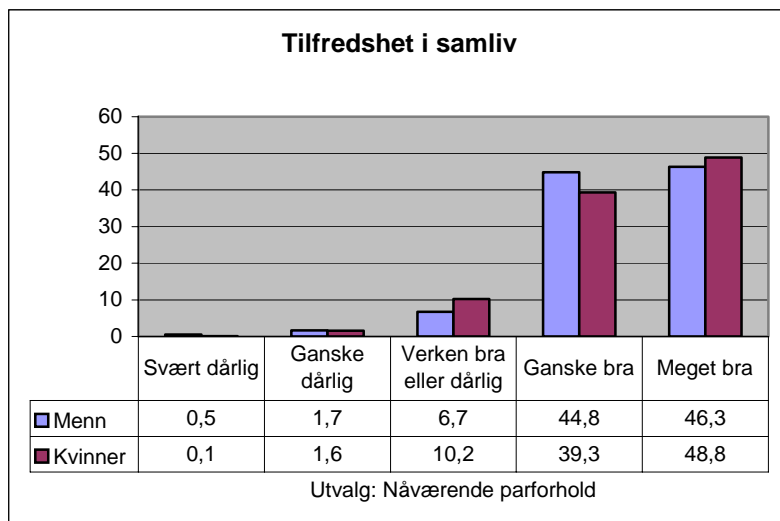
I MN88⁸⁸ svarte 11 prosent av mennene at de seriøst hadde vurdert å bryte ut av samlivet. Andelen menn i LL07 som har vurdert det samme er altså mer enn dobbelt så stor.

Blant dem som beskriver nåværende samliv, sier 20 prosent av både menn og kvinner at de i perioder har vært redd for å bli forlatt av partneren. Blant dem som beskriver forrige samliv, er andelen 48 prosent hos menn og 33 prosent hos kvinner.

Vil du si at din partners jobb er/var et hinder for deg, når det gjelder din egen jobb eller karriere?

Det er flere kvinner enn menn som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere.⁸⁹ Men det er også menn som svarer bekreftende på dette spørsmålet. Blant dem som beskriver nåværende samliv, er det rundt 5 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere. Blant dem som beskriver forrige samliv, øker mannsandelen til 10 prosent, mens kvinneandelen blir liggende på 17 prosent.

Hvordan vil du alt i alt karakterisere samlivet med din nåværende eller tidligere partner?⁹⁰

Noen flere kvinner enn menn synes forholdet er ”meget bra” mens noen flere menn enn kvinner verdsetter det som ”ganske bra”. Blant dem som beskriver forrige samliv, er tonen langt mørkere, særlig blant kvinner. Mens rundt tre prosent av både menn og kvinner krysser av for ”svært dårlig”, er det 9 prosent av mennene og 22 prosent av kvinnene som krysser av for ”ganske dårlig”. Rundt 25 prosent av begge kjønn sier det var ”verken bra eller dårlig”. Resten, rundt 60 prosent av mennene og 50 prosent av kvinnene, befinner seg i den positive enden av svarskaalen.

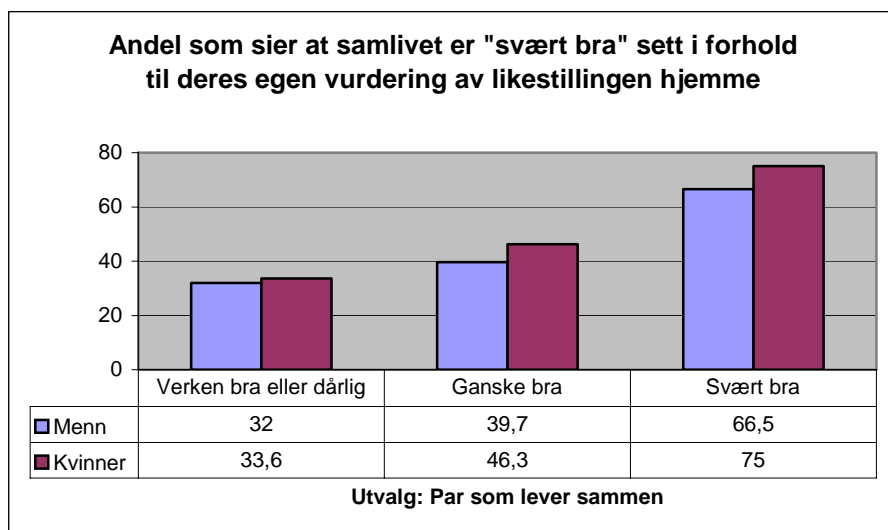
I MN88 var det i alt 96 prosent av mennene som var fornøyd med samlivet, mot 91 prosent i LL07.⁹¹ Det kan se ut som om dagens menn er litt mindre fornøyd med samlivet, enn menn for tyve år siden. Men spørsmålsstillingene i MN88 og LL07 ikke er helt identiske.

⁸⁸ I MN88 er tallet basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Har du selv vurdert å avslutte forholdet/ekteskapet?”, I LL07 er tallet basert på de som i spm. 70 (”Det har hendt at jeg seriøst har vurdert å bryte ut av samlivet”) har krysset av for ”ja”.

⁸⁹ Q72

⁹⁰ Q71

Tilfredshet med samlivsforholdet varierer ellers ganske sterkt med noen av de andre samlivsspørsmålene. Dette gjelder blant annet egen vurdering av likestilling i hjemmet.⁹² I diagrammet under har vi delt inn menn og kvinner i grupper etter hvordan de vurderer likestillingen hjemme (x-aksen). Deretter ser vi hvor stor andel innen hver gruppe som sier at samlivet deres er "svært bra" (y-aksen).

Mens 75 prosent av kvinnene som mener likestillingen i hjemmet er svært bra, er meget fornøyd med samlivet, er det bare 34 prosent av de som mener likestillingen er "verken bra eller dårlig" som er meget fornøyd. Mennenes svar følger i hovedsak samme mønster. For kvinner (men ikke menn) får vi signifikante resultater også for dem som vurderer likestillingen hjemme som "ganske dårlig". Her synker kvinneandelen som er meget fornøyd med samlivet helt ned til 11 prosent.

Samlivstilfredshet er som ventet også sterkt assosiert med om man tror man vil leve sammen livet ut (spørsmål 70a). Vi drøfter samlivstilfredshet videre i kapitlet om livskvalitet i del to av rapporten.

⁹¹ I MN88 er tallet basert på dem som har krysset "ja" og "delvis" på spørsmålet "Er du alt i alt meget tilfreds med forholdet mellom dere?" I LL07 er tallet basert på de som i spm. 71 ("Hvordan vil du alt i alt vurdere samlivet med din nåværende partner?") har krysset av for "ganske" eller "meget bra". i LL07 gjelder tallet "nåværende samliv".

⁹² Q49

Noen hovedpunkter fra seksjonen

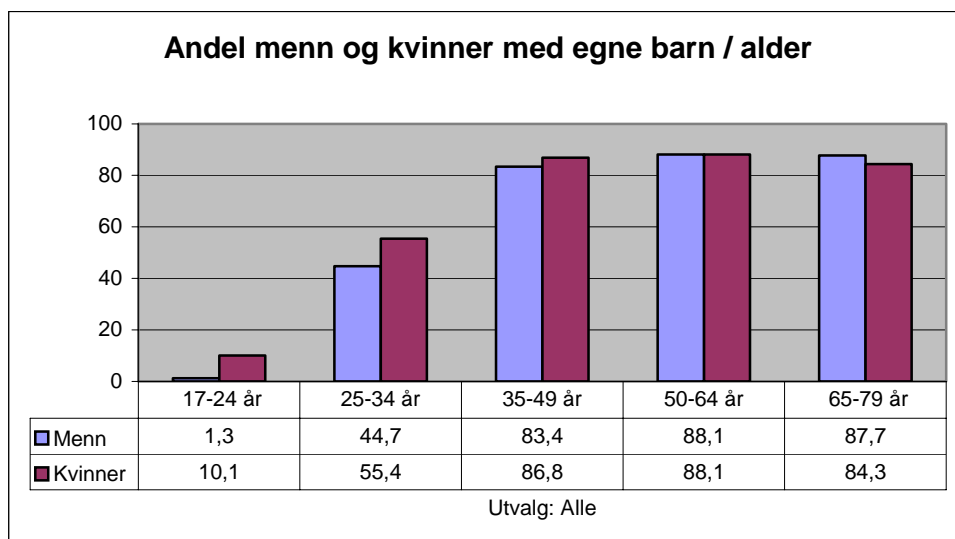
- Både mødre og fedre ytrer ønske om å jobbe mindre og være mer sammen med barna. Andelen som ønsker dette øker når arbeidstiden øker, og andelen øker også med synkende alder på yngste barn.
- Blant menn som i gjennomsnitt jobber mer enn 40 timer i uken, er det blant dem med yngste barn mellom 15-18 år 15 prosent som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna. Går vi til dem som har barn mellom ett og tre år, øker andelen til rundt 80 prosent. Det er for få kvinner i denne kategorien til at vi får signifikante resultater.
- Blant dem med normalarbeidstid (35-40 timer) kan vi sammenligne dem der det yngste barnet er mellom 15 og 18 år, og dem der det yngste barnet er mellom ett og tre år. Her øker andelen som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna hos både menn og kvinner fra 23 prosent hos de med de eldste barna til om lag 65 prosent hos dem med de yngste barna.
- Både menn og kvinner ønsker det skal lovfestes at far skal få lengre fødselspermisjon.
- Blant fedrene som var alene hjemme med barnet under permisjonstiden, er det en økt andel som mener dette har ført til bedre kontakt med barnet senere.
- En større andel menn enn kvinner mener barna bør bo omtent like mye hos begge foreldrene etter et samlivsbrudd. Mannsandelen som mener dette er også større enn for 20 år siden. På spørsmål om hvor barna bør bo etter et eventuelt samlivsbrudd, svarte i 1988⁹³ 83 prosent av mennene ”hos begge eller hos meg”. I vår undersøkelse er andelen steget til 88 prosent.
- Rent faktisk bor barn i dag i langt større grad hos mor enn hos far etter et samlivsbrudd. Andelen som har barn, men som ikke bor sammen med dem, er betydelig større blant menn enn blant kvinner.
- En lavere andel menn enn kvinner mener at mødre og fedre i dag regnes som likeverdige foreldre.

7.1 Hvem bor med barn?

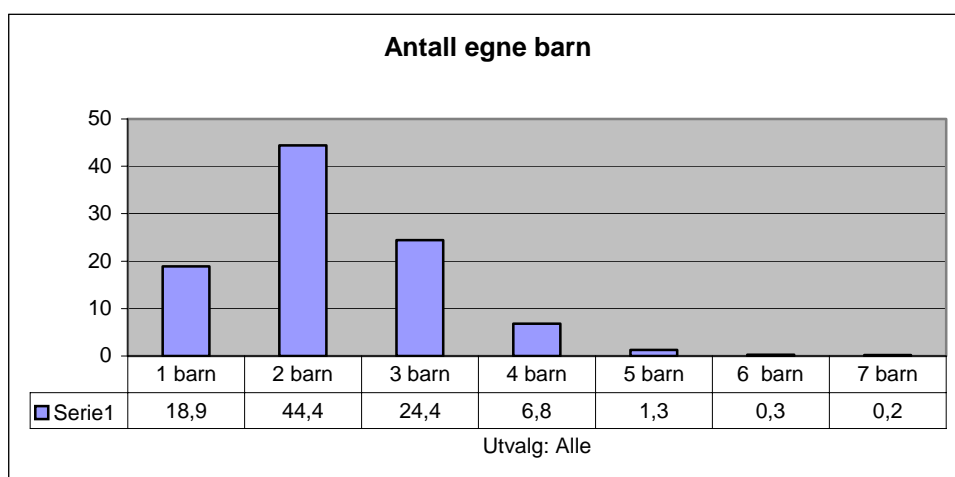
73 prosent av respondentene mellom 17 og 79 år har egne barn. Andelen med egne barn øker med økende alder. I aldersgruppen 17-24 år har 4,8 prosent egne barn, i aldersgruppen 25-34 har rundt halvparten egne barn, mens det blant dem over 35 år er mellom 80 og 90 prosent som oppgir at de har egne barn. At menn er noe eldre enn kvinner når de får barn, vises også i vår undersøkelse, som diagrammet under viser.

---

⁹³ MN88

Diagrammet viser hvor stor andel innen hver aldersgruppe blant menn og kvinner som har egne barn. Gjennomsnittsmannen har 2,21 barn, mens gjennomsnittskvinnen har 2,17. 20 prosent har ett barn, 45 prosent har to barn, mens 25 prosent har tre barn. Diagrammet under viser detaljene.

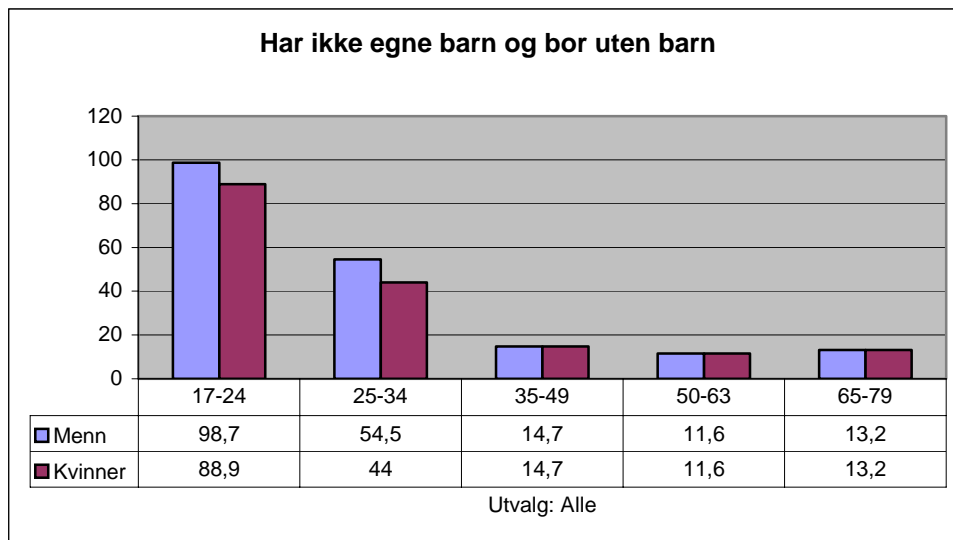
Det er en generell tendens til at de med lav sosioøkonomisk status har flere barn enn de med høy status.⁹⁴ Men det er også slik at en høyere andel menn med høy sosioøkonomisk status har flere barn enn kvinner med den samme statusen, mens kvinner med midlere og lav sosioøkonomisk status har flere barn enn menn på samme statusnivå. Tallene må her tolkes i lys av at vår indeks for sosioøkonomisk status er *individorientert*, den tar for eksempel bare hensyn til egen brutto årsinntekt, og ikke hvor mye husholdningen totalt sett har å rutte med. Noe av asymmetrien som kommer frem i tallene vi nå har sett på, gjenspeiler dette, og skyldes at kvinnen i et parforhold typisk tjener mindre enn mannen. En annen definisjon av sosioøkonomisk status ville gitt andre tall her.

Svært mange av dem som har egne barn, bor ikke med dem, enten fordi de er voksne og har flyttet hjemmefra, eller fordi barna bor sammen med en partner som man ikke lenger bor sammen med. Surveyen har to spørsmål der det spørres om man bor med barn, spørsmål 40 ("Jeg bor med barn...") og spørsmål 75, der man skal angi hvor mange barn som bor i husstanden, helt eller "delvis". 31

⁹⁴ Det er her en noe større andel som har fire og fem barn enn blant de med høyere sosioøkonomisk status.

prosent svarer at de bor med barn i det første av disse spørsmålene, mens andelen som svarer på det neste er 43 prosent. Antakelig er det første tallet lavere fordi man her bare svarer hvis man bor fast sammen med et barn, mens man i det siste blir bedt om å svare om det bor barn i husstanden ”helt eller delvis”, og derfor også tar med barn som bor der av og til.⁹⁵ Omlag 40 prosent av de mellom 17 og 79 år bor altså i en husstand med barn.

Vi skal se mer på hvem disse personene er, og hva som kjennetegner forholdet til barna de bor sammen med, men først skal vi se nærmere på dem som verken har barn eller som bor med barn. Diagrammet under viser denne gruppen fordelt på alder.

Forskjellen mellom menn og kvinner er her statistisk signifikant bare i de to yngste aldersgruppene: Flere menn lever her uten barn, og noe av årsaken er, som vi så over, at menn er senere ute enn kvinner med å få barn.

Er det noe med dem i de eldre aldersgruppene som lever uten barn, som skiller dem fra resten av befolkningen? La oss ta 35-49-åringene som eksempel. Hvis vi sammenligner gruppen menn som lever uten barn (det vil si at de verken har egne barn eller bor med barn i husstanden) med andre menn i samme alder, finner vi at:

Det er en høyere andel av de barnløse mennene som har grunnskole som høyeste utdanning, 15,1 prosent mot 10,5 prosent (for kvinner er tallene 4,5 prosent mot 7,2 prosent).

Det er flere arbeidsledige, 5,8 prosent mot 1,7 prosent (kvinner 0 prosent mot 2,1 prosent).

Det er flere på annen type trygd, 9,3 prosent mot 4,1 prosent (kvinner 11,6 prosent mot 7,3 prosent).

Flere svarer helt/delvis enig på spørsmålet ”Jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen, 12,9 prosent mot 6,2 prosent (kvinner 11,4 prosent mot 5,1 prosent).

⁹⁵ Gjennom spørsmål 76 får vi et innblikk i hvem disse ”deltidsbarna” er. Hvis vi legger antallet respondenter som svarer at de bor sammen med barn ”på deltid” i spm. 76, til det antallet som svarer at de bor med barn i spm. 40, oppnår vi omtrent det samme antallet (i absolutte tall) som i spm. 75 svarer at det bor barn i husstanden. Om lag en fjerdedel av barna bor ”delvis” i hjemmet, ut fra disse tallene, men denne andelen er usikker.

Flere svarer at de ofte eller av og til plages av depresjon, 24,7 prosent mot 18 prosent (kvinner 45,4 mot 21,3).

Flere svarer at de ofte eller av og til opplever alkohol- eller rusproblemer, 4,7 prosent mot 2,1 prosent (kvinner 7 prosent mot 1 prosent).

Blant de barnløse mennene er det da også flere som svarer at de har en ”svært” eller ”ganske dårlig” livskvalitet, enn blant menn med barn.

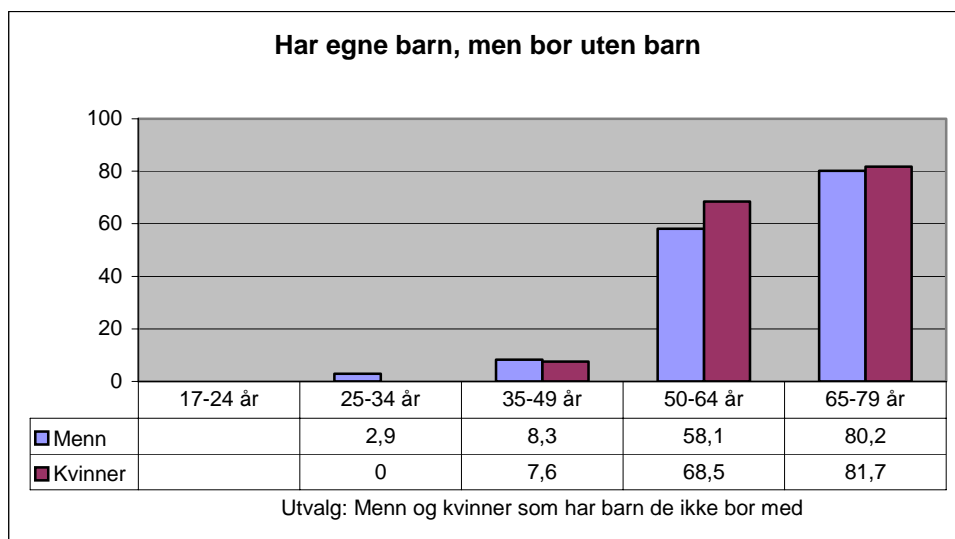
Sammenlagt fremstår de barnløse mennene mellom 35 og 49 år som mer ressursvake enn øvrige menn i denne aldersgruppen. De har lavere utdanning og det er flere arbeidsledige og trygdete blant dem. De samme mennene skårer også lavt på en del livskvalitetsfaktorer som depresjon og alkoholproblemer, de har i mindre grad en opplevelse av å bety noe for andre, og de skårer dårligere totalt sett på spørsmålet om generell livskvalitet. Legg merke til at det her ikke settes frem noen påstand om årsaksforhold. Det som beskrives er rene prosentfordelinger. Vi sier derfor ikke noe om at problemene er årsak til barnløsheten, eller omvendt, at barnløsheten er årsak til problemene. Det *kan* være slike årsakssammenhenger på spill. Det kan også være andre bakenforliggende årsaker som påvirker dette.

Kvinnene i aldersgruppen 39-45 år fremviser et noe annet bilde hvis vi sammenligner dem med og uten barn. Av de barnløse kvinnene er det bare 4,5 prosent som har grunnskole som høyeste utdanning (mot 15,1 prosent blant mennene), og andelen er her *større* hos kvinner *med* barn. Det er altså ikke den samme sammenhengen mellom lav utdanning og barnløshet som kvinner som hos menn. Arbeidsløshet synes heller ikke å ha noen særlig sammenheng med barnløshet hos kvinner, men ”annen type trygd” har det i større grad enn hos menn. Andelen kvinner som ikke føler seg til nytte, ligger omtrent på samme nivå som blant mennene, men på spørsmålet om depresjon ligger kvinnene høyt over mennene. Det samme gjelder alkoholisme. Alt i alt fremstår også de barnløse kvinnene som noe mer ressursvake enn kvinner med barn.

La oss nå gå til en annen gruppe ”barnløse”, nemlig de som har egne barn, men som ikke bor sammen med dem. Diagrammet under viser andelen menn og kvinner i ulike aldersgrupper som har egne barn, men som bor i husstander uten barn.⁹⁶

---

⁹⁶ De er identifisert ved at de i spm. 73 har svart at de har ett eller flere barn og at de i spm. 75 svarer negativt på om det bor barn i husstanden (den tilhørende variabelen har verdi 0).

Vi ser at det i aldersgruppen 25-49 år er flere menn enn kvinner som har egne barn uten å bo med dem. I aldersgruppen 50-64 er det flere kvinner i denne gruppen.

Vi kan med utgangspunkt i disse tallene alene ikke si noe om grunnen til at personen lever i en husstand uten barn. Det kan være både fordi barnet bor hos en partner man ikke lenger bor sammen med, eller fordi barnet er blitt voksent og har flyttet for seg selv. De svært mye høyere andelene blant de eldste, tyder på at den siste forklaringen gjør seg sterkt gjeldende blant dem over 50 år, og at kvinneandelen her er størst kan da forklares med at kvinnene fikk barn i yngre alder enn menn, og at derfor flere kvinner har voksne barn.

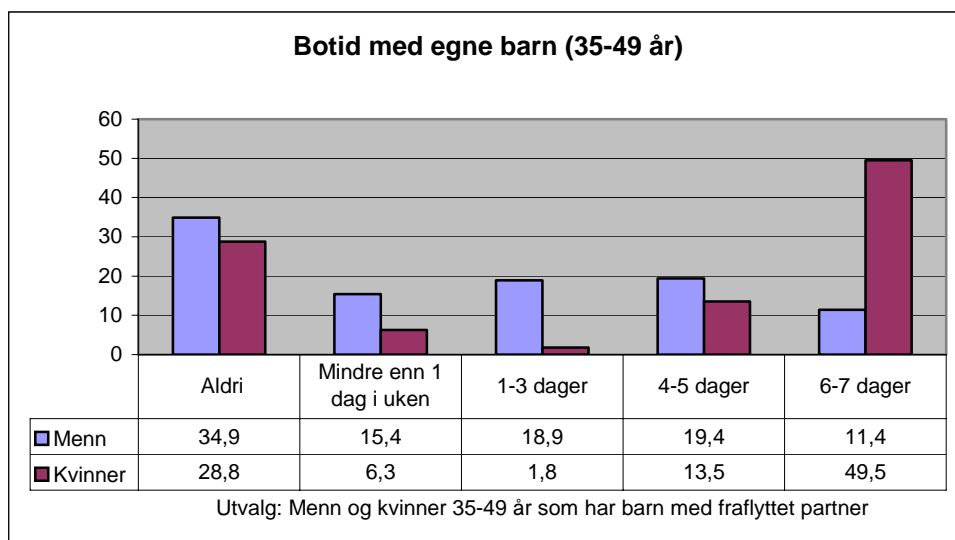
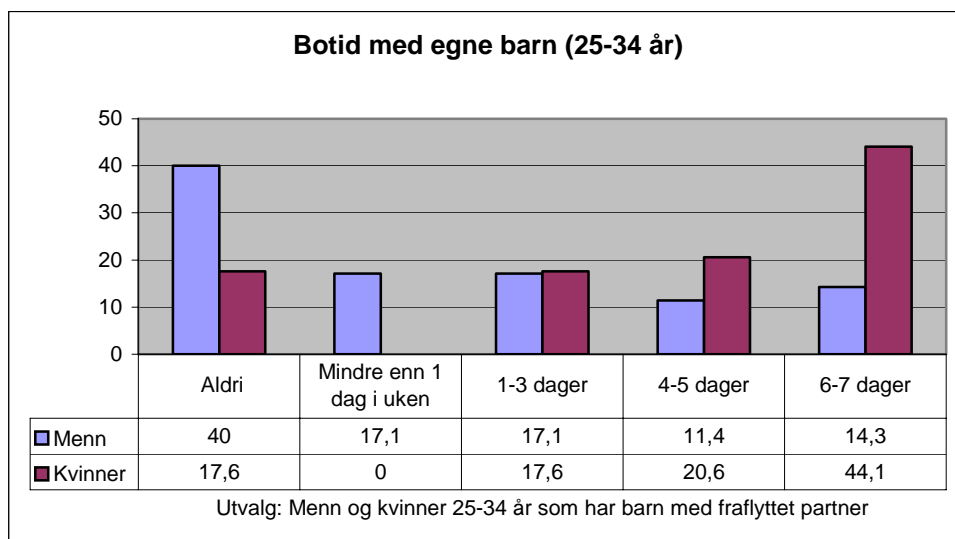
For å si noe om hvor mange som bor uten barn fordi barnet bor hos en partner man ikke lenger bor sammen med, må vi gå til spørsmål 76. Her bes respondentene som har barn med en partner de ikke lenger bor sammen med, krysse av for hvor mange dager de vanligvis bor sammen med disse barna. Det er også mulig å krysse av for alternativet "aldri". Når vi krysskjører tallene i diagrammet over med denne "aldri"-kategorien, finner vi at *alle* de "barnløse" mennene i aldersgruppen 25-34 hører hjemme her, og at 76 prosent av mennene i aldersgruppen 35-49 år gjør det (mot 46,2 prosent av kvinnene i samme aldersgruppe). Dette er altså menn som har barn med en partner de ikke lenger bor sammen med, og som bor uten barn. *Svarene viser at flere menn enn kvinner under 50 bor uten barn selv om de rent faktisk har egne barn, fordi en fraflyttet partner har barna boende hos seg.*⁹⁷

La oss se nærmere på hvordan botid med barn fordeler seg mellom menn og kvinner etter et samlivsbrudd.⁹⁸ I det følgende fremstilles svarene gjennom to diagrammer, en for dem mellom 25 og 34 år, og en for dem mellom 35 og 49.

⁹⁷ Vi ser nærmere på samlivsbrudd og livskvalitet i kapitlet om livskvalitet.

⁹⁸ Q76

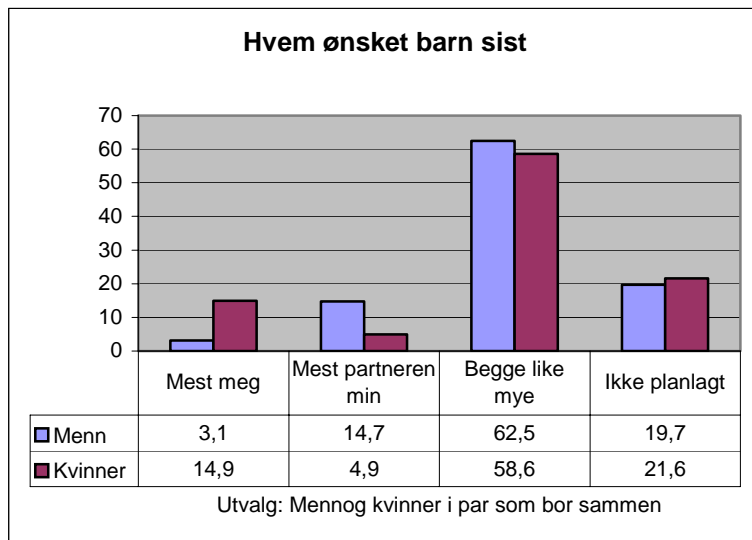

Vi ser at andelen menn som svarer at de aldri bor med barna, er størst i den yngre aldersgruppen (40 prosent), og at mansandelen her er mer enn dobbelt så stor som kvinneandelen. Vi ser ellers at det for de noe eldre mennene, er det flere som har barna 1-5 dager i uken. Det gjennomgående mønstret er likevel at kvinner tilbringer mer tid enn menn med barna sine.⁹⁹

⁹⁹ Vi stusser over den høye andelen menn som sier de aldri bor sammen med egne barn. En del av de som har krysset av på "aldri" har kanskje en ordning med periodisk overnatting, men tenker ikke på dette som at barna bor hos dem.

Hvem ønsket seg barn sist?

Som vi ser av diagrammet, er de fleste sammen om å ønske barn.¹⁰⁰ For øvrig, hvis vi ser bort fra svaralternativene ”begge like mye” og ”ikke planlagt”, ser vi at menn og kvinner er samstemte i at det oftere var kvinnen som ”ønsket barn sist”, enn mannen.

Svarene her varierer signifikant med sosioøkonomisk status. Hvis vi ser på mennenes svar først, ser vi at andelen som sier de var sammen om å ønske barn, er større hos menn med høy sosioøkonomisk status (71 prosent) enn de med lav status (53 prosent). Lavt på skalaen er det også 15 prosent flere som svarer ”ikke planlagt”. Ser vi på kvinnenes svar, er det en større andel av dem med høy sosioøkonomisk status, som svarer at det var ”mest meg” som ønsket barn sist (20 prosent) enn blant dem med lav sosioøkonomisk status (12 prosent). Andelen som svarer ”begge like mye” er lik over det hele, mens andelen ”ikke planlagt” øker også her med synkende sosioøkonomisk status.

Tallene tegner et bilde av at barn av personer med lav sosioøkonomisk status oftere er ”ikke planlagt”, mens særlig kvinner med høy sosioøkonomisk status i større grad enn andre kvinner får barn når de selv ønsker det.¹⁰¹

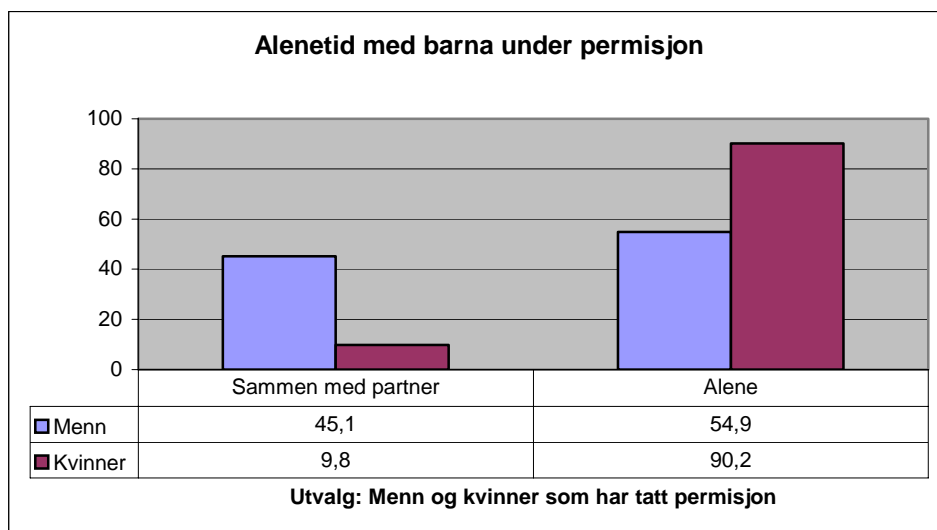
Hva betyr det å være hjemme alene med barnet for fars tilknytning til barnet senere?

Fødselspermisjon behandles i et eget temakapittel i del tre av rapporten. Her skal vi bare ta med tallene for hvor mange som er alene eller sammen med partner under permisjonen.¹⁰²

¹⁰⁰ Q78

¹⁰¹ Utvalget her er de med egne barn.

¹⁰² Q84

Diagrammet viser hvor stor andel av menn og kvinner som sier at de enten var mest hjemme samtidig med partner under permisjonen, eller ”mest alene” med barnet. Vi ser at kvinneandelen som svarer det siste er større enn menns andelen, men at også døye halvparten av mennene som tok fødselspermisjon sier de var ”mest alene” med barnet under permisjonen.

På spørsmål om samværet med barnet under permisjonstiden førte til bedre kontakt med barnet senere,¹⁰³ er det blant mennene som sier at de var ”mest alene” med barnet, flere som sier at det førte til bedre kontakt med barnet senere, enn dem som var hjemme samtidig med partner (andelen stiger fra 80 til 93 prosent). Det er ingen forskjell blant kvinnene i de to gruppene.

Kontantstøtte

Av dem med barn under 7 år har 15,1 prosent av mennene, mot 71,6 prosent av kvinnene mottatt kontantstøtte.¹⁰⁴ Mottak av slik støtte er altså i svært stor grad knyttet til kjønn.

Samvær og aktiviteter med barna

I undersøkelsen tar vi opp i hvilken grad far og mor involverer seg aktivt i barnas liv gjennom ulike aktiviteter.¹⁰⁵ Her presenterer vi spørsmålene enkeltvis. Omsorg for barn inngår i indeksen for likestillingspraksis, som beskrives i del to av rapporten.

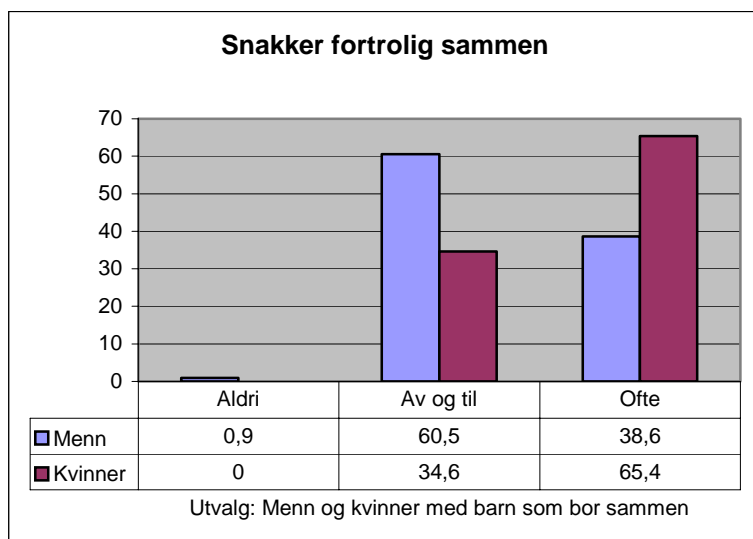
Når det gjelder det å *leke sammen hjemme* er det ingen statistisk signifikante kjønnsforskjeller. Om lag halvparten (50,1 prosent) av både menn og kvinner svarer at de ofte leker med barna hjemme, og 47,5 prosent svarer ”av og til”. Fedre mellom 25 og 34 år peker seg imidlertid positivt ut. I denne aldersgruppen er det 82 prosent av mennene som sier de *ofte* leker sammen med barna hjemme, mot 68 prosent av kvinnene i samme aldersgruppe, som for øvrig også ligger over gjennomsnittet for alle kvinner.

Diagrammet under viser tallene for det å ”snakke fortolig sammen”.

¹⁰³ Q85

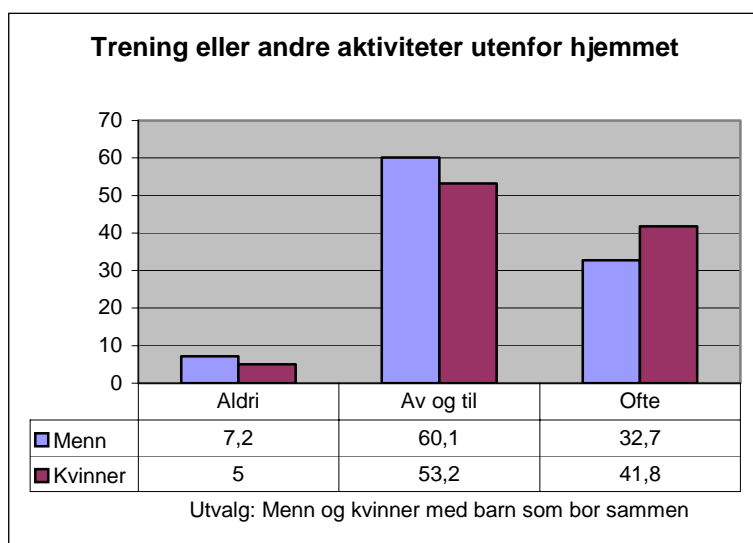
¹⁰⁴ Q86

¹⁰⁵ Q87 og Q88. Utvalg: Menn og kvinner med barn som bor sammen.

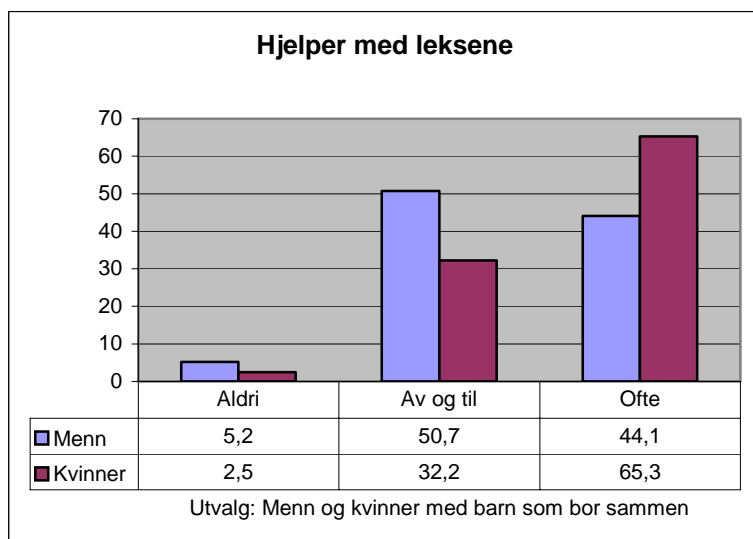
Vi ser at en større andel kvinner enn menn rapporterer at de ofte snakker fortrolig med barna. Det er særlig kvinnene med høy sosioøkonomisk status som svarer positivt her.

Når det gjelder trening eller andre aktiviteter utenfor hjemmet viser diagrammet under fordelingen.

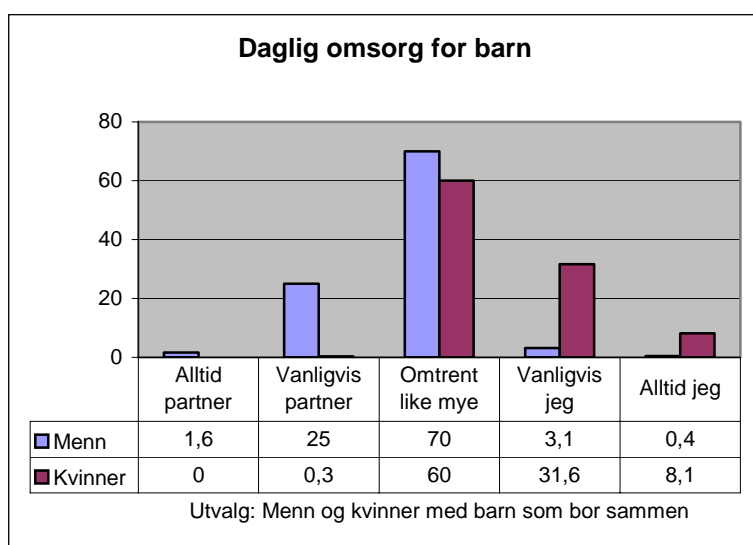
En større andel kvinner enn menn rapporterer at de ofte deltar i trening eller andre aktiviteter med barna. En større andel menn krysser av for "aldri".

Når det gjelder å hjelpe med leksene viser diagrammet under fordelingen.

En større andel kvinner enn menn rapporterer at de ofte hjelper barna med leksene. En større andel menn krysser av for ”aldri”. For menn spiller sosioøkonomisk status her kraftig inn. Blant dem med høyest sosioøkonomisk status er det 48 prosent som sier de ofte hjelper barna med leksene, mens det blant dem med lavest sosioøkonomisk status er 14 prosent som sier de aldri gjør dette.

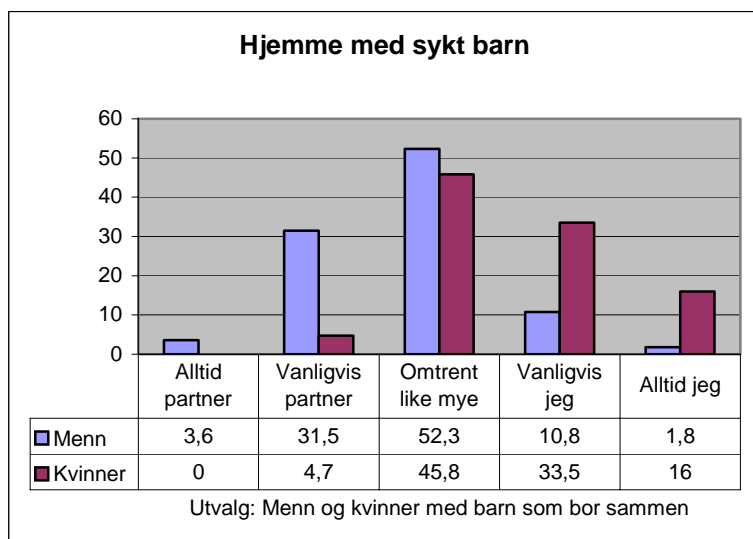
Når det gjelder det generelle spørsmålet om hvem som tar seg av den daglige omsorgen for barna,¹⁰⁶ viser diagrammet under fordelingen:

Vi ser at omtrent to tredjedeler av både menn og kvinner forteller at de deltar omtrent like mye eller sammen med partner i den daglige omsorgen for barna. Blant de øvrige er menn og kvinner enige i at kvinner i større grad enn menn tar seg av den daglige omsorgen. Andelen kvinner som svarer ”alltid” eller ”vanligvis jeg” øker med synkende sosioøkonomisk status.

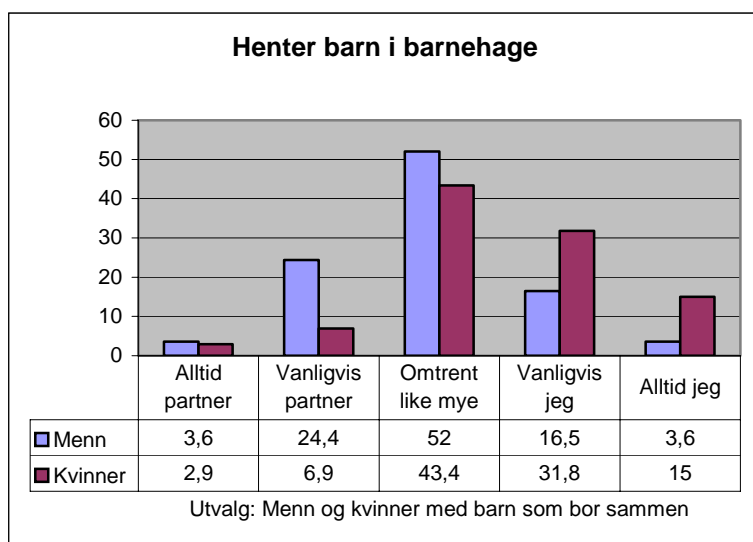
Når det gjelder det å være hjemme med sykt barn viser diagrammet under fordelingen.

¹⁰⁶ Q88. Spørsmålet lyder: ” Hvis du ser bort fra hjelpen du/dere eventuelt får fra andre, hvordan fordeler du og din (tidligere) partner de følgende arbeidsoppgaver?”

Vi ser at kvinner i større grad enn menn er hjemme med syke barn. Hovedgruppen deler imidlertid ganske likt på dette. Andelen kvinner som svarer ”alltid” eller ”vanligvis jeg” øker også her med synkende sosioøkonomisk status.

Når det gjelder henting av barn i barnehage viser diagrammet under fordelingen.

Kvinner henter i større grad barna i barnehagen, enn menn.

Når det gjelder kjøring av barn til fritidsaktiviteter er forskjellen mellom menn og kvinner ikke statistisk signifikant. Litt over halvparten av både menn og kvinner svarer at de gjør dette omtrent like mye, 6,4 prosent svarer ”alltid jeg” mens 27,4 prosent svarer ”vanligvis meg”.

Når vi ser på svarene over samlet, er førsteinntrykket ganske kjønnskonservativt. En større andel kvinner enn menn tar seg av den generelle omsorgen knyttet til barn, og involverer seg også mer aktivt i en rekke av de spesifiserte aktivitetene vi så på over, særlig de som har en viss grad av ”nødvendighet” i seg, som det å være hjemme med et sykt barn. Går vi nærmere inn og ser på svarene, ser vi imidlertid at forskjellene mellom menn og kvinner ikke alltid er svært store. Det gjelder særlig de mer ”frivillige” eller ”sosiale” aktivitetene, som det å snakke fortrolig sammen, eller hjelpe til med

leksene. Ofte dreier forskjellene mellom menn og kvinner seg her mest om gradsforskjeller – kvinnene svarer mer ”ofte”, mennene mer ”av og til”. Hovedgruppen svarer at de deler omtrent likt. Vi merker oss også at de yngste fedrene leker mer med barna, enn de eldre. Ser vi her spor etter en ny farsrolle?

7.2 Diverse enkeltpørsmål

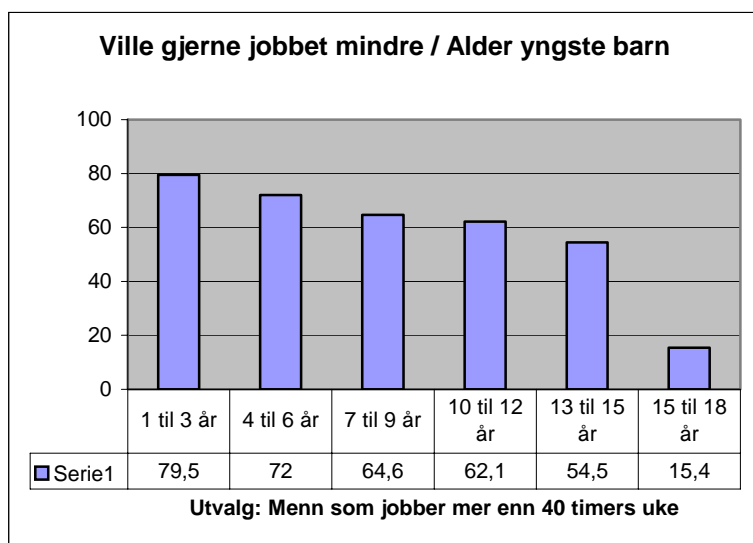
I dette avsnittet presenteres svarene på en del av spørsmålene fra seksjonen om barn enkeltvis.¹⁰⁷

Q89A Jobben gjør at jeg får vært for lite sammen med barna mine

Forskjellen mellom menn og kvinner er her ikke statistisk signifikant. 26 prosent av både kvinner og menn svarer at jobben gjør at de får vært for lite sammen med barna. Andelen er størst blant menn og kvinner i alderen 25 til 34 år, andelen menn er her 39 prosent, mens andelen kvinner er 36 prosent.

Q89B Hvis det var mulig ville jeg jobbet mindre dersom jeg slik kunne få være mer sammen med barna mine

Forskjellen mellom menn og kvinner er her ikke statistisk signifikant. 51,2 prosent av både kvinner og menn svarer at de ville jobbet mindre dersom de slik kunne få være mer sammen med barna, hvis det var mulig. Derimot får vi klare signifikante resultater hvis vi ser hvordan svarene varierer med faktisk arbeidstid og/eller alder på yngste barn. I diagrammet under har vi tatt for oss menn som jobber mer enn førti timers arbeiduke. Vi ser hvordan ønsket om å jobbe mindre, øker kraftig blant dem med de yngste barna.

Vi ser at det blant dem med yngste barn mellom 15-18 år er bare 15 prosent som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna, mot hele 80 prosent, rundt regnet, hos dem med yngstebarn mellom ett og tre år. Det er for få kvinner i denne kategorien til at vi får signifikante resultater. Ser vi imidlertid på dem med normalarbeidstid (35-40 timer), ser vi et tilsvarende mønster hos både menn og kvinner. Her øker andelen som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna hos *både* menn og kvinner fra 23 prosent hos de med de eldste barna til om lag 65 prosent hos dem med de yngste barna. Svarene på dette spørsmålet blir også diskutert andre steder i denne rapporten, bl.a. i temakapitlet om arbeid i del tre.

¹⁰⁷ Utvalg: Menn og kvinner med barn som bor sammen.

Q89C Når alt kommer til alt, har jeg hovedansvaret for å forsørge familien

46,1 prosent av mennene svarer bekreftende på dette spørsmålet, mot bare 7,7 prosent av kvinnene.

Dette er ellers et spørsmål der svarene, naturlig nok, påvirkes av parfordelingen av inntekt. I par der mannen tjener mest (altså mer enn partner), er det 66 prosent av mennene som opplever seg som hovedforsørger. Der partnerne tjener omtrent like mye, er det 22,6 prosent av mennene som opplever seg som hovedforsørger, mot 8,5 prosent av kvinnene. Der kvinnen tjener mest, er det 34,6 prosent av kvinnene som opplever seg som hovedforsørger.¹⁰⁸ Det er påfallende hvordan mannens svar synes å være mer i samsvar med de økonomiske realitetene, en kvinnens. Selv om kvinnen tjener mest, og slik bidrar mer til familiens økonomi enn mannen, føler hun altså i mindre grad enn ham at hun er hovedforsørgeren, ”når alt kommer til alt”. Betydningen av forsørgeransvar drøftes nærmere i kapitlet om parfordeling i del to av rapporten.

Q89D Det hender ofte at jeg bekymrer meg for barna når jeg ikke er sammen med dem

Forskjellen mellom menn og kvinner er her ikke statistisk signifikant. 45,5 prosent av både kvinner og menn svarer at det ”hender ofte at jeg bekymrer meg for barna når jeg ikke er sammen med dem”. Vi finner altså ikke det tradisjonelle kvinnelige ”bekymringsmønsteret” omkring barna, snarere er dette noe begge foreldre kan oppleve. Andelen som bekymrer seg er likevel noe større blant kvinner med lav sosioøkonomisk status, og blant de eldste fedrene.

Q89E Ved et eventuelt samlivsbrudd er jeg redd for å miste kontakt med barna

Her svarer 38,5 prosent av mennene bekreftende, mot 12,5 prosent av kvinnene. Den høyere andelen blant mennene kan her sies å bunne i reelle forhold når vi ser den i lys av tallene som viser at menn i mindre grad enn kvinner bor sammen med barna sine etter et samlivsbrudd.

Q89F Jeg vet hvor jeg finner barnas bukser, sokker, gensere og andre klær

91 prosent av mennene svarer at de vet hvor de finner barnas bukser, sokker, gensere og andre klær, mot 98,5 prosent av kvinnene.

Vi tok med dette spørsmålet som en test i forhold til de tidligere spørsmålene som tar opp graden av involvering i barnas liv. Vi tenkte at et positivt svar her, viser at man faktisk er delaktig i den daglige, praktiske omsorgen av barna, selv om det ikke nødvendigvis sier noe om omfanget. Svarene viser i så fall at det store flertallet av både mødre og fedre er delaktige, selv om vi igjen ser at en litt større andel av mødre enn fedrene er delaktige.

Q89G Jeg har ofte dårlig samvittighet når parneren min og barna mine er hjemme uten meg

30,1 prosent av mennene har ofte dårlig samvittighet, mot 19,9 prosent av kvinnene. Andelen ”ja”-svar er som ventet noe høyere blant dem med lang ukentlig arbeidstid, men stigningen er ikke så stor som man kunne ventet, og også blant disse er ”ja”-andelen størst blant mennene.

Q89H Jeg bruker mer tid enn partneren min til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen

84,3 prosent av kvinnene hevder at de bruker mer tid enn partneren til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen, mot 14,3 prosent av mennene. Dette er et av spørsmålene i undersøkelsen med størst kjønnsforskjell.

---

¹⁰⁸ Utvalg: Bor sammen med partner.

Legg merke til at spørsmålet ikke tar opp hvor mye tid man faktisk bruker på arbeid eller aktiviteter relatert til barn, familie og husholdning, men hvor mye tid (og antakeligvis også krefter) man bruker på *organiseringen* av dette. I så fall tegner svarene opp et bilde som vi kjenner igjen fra seksjonen om husholdningen, der vi så at selv om menn deltar mer i husholdningen enn før, har kvinnene en relativt sett større *innflytelse*, i form av å ha ”det siste ordet”, eller å sette standardene som skal gjelde.

Forholdet rundt barna etter et samlivsbrudd

Her tar vi opp ulike forhold rundt barna etter et samlivsbrudd.¹⁰⁹

Q90A-Han/hun stoler ikke på at jeg kan ta meg av barna på en god nok måte
23,7 prosent av mennene svarer bekreftende her, mot 10,3 prosent av kvinnene.¹¹⁰

Q90B-Han/hun flyttet langt av sted med barna uten å ta hensyn til meg
11,5 prosent av mennene svarer bekreftende her, mot 4,1 prosent av kvinnene.

Q90C-Han/hun baktalte meg for barna og forsøkte å få dem til å mislike meg
23,8 prosent av både menn og kvinner svarer bekreftende på dette.

Q90D Han/hun ga stort sett blaffen i barna, og møtte ikke opp til avtalt tid når det var hans/hennes tid til å ha samvær
6,4 prosent av mennene svarer bekreftende her, mot 25,7 prosent av kvinnene.

Tallene tegner sammenlagt et bilde som ikke er så ulikt det vi ofte hører om: Menn opplever i større grad enn kvinner å bli mistrodd som forelder, og at eks-partner flytter langt bort med barna. Kvinner (og barna) opplever i større grad enn menn at eks-partner ikke møter opp til avtalt tid ved planlagt samvær. Baktaling synes å ramme menn og kvinner like mye. Men vi må også merke oss at andelene som rapporterer dette er nokså lave. Rundt 75 prosent har ikke opplevd noen av disse problemene.

Holdningsspørsmål om barn og barneoppdragelse

I LL07 har vi valgt å inkludere noen utsagn om barneoppdragelse og omsorgsdeltakelse som kan gi oss et inntrykk av hvordan menn og kvinner mener at jenter og gutter bør oppdras, og hvordan foreldre bør involvere seg i omsorgen for barna. Med tanke på at et mål for LL07 er å belyse menns holdninger til og forståelse av likestilling, er det interessant og viktig å få kunnskap om hvordan menn (og kvinner) forholder seg både til spørsmål om barnepass og ordninger som påvirker menns og kvinners muligheter for å kombinere familie- og arbeidsliv, og til normer og verdier knyttet til barneoppdragelse som så å si ”skaper” kjønn, kjønnsforskjeller og -likheter.

*Barneoppdragelse må ta utgangspunkt i at gutter og jenter er forskjellige og trives med forskjellige ting*¹¹¹

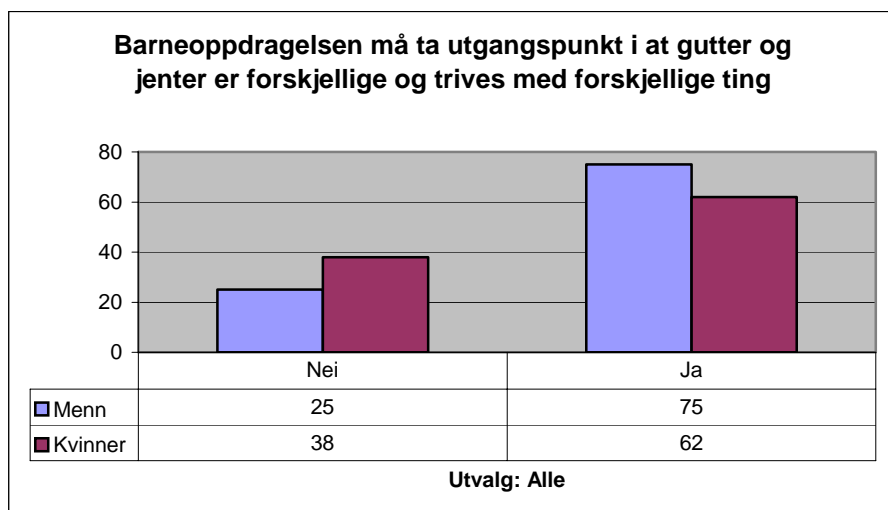
75,5 prosent av mennene mener dette, mot 62,3 prosent av kvinnene.

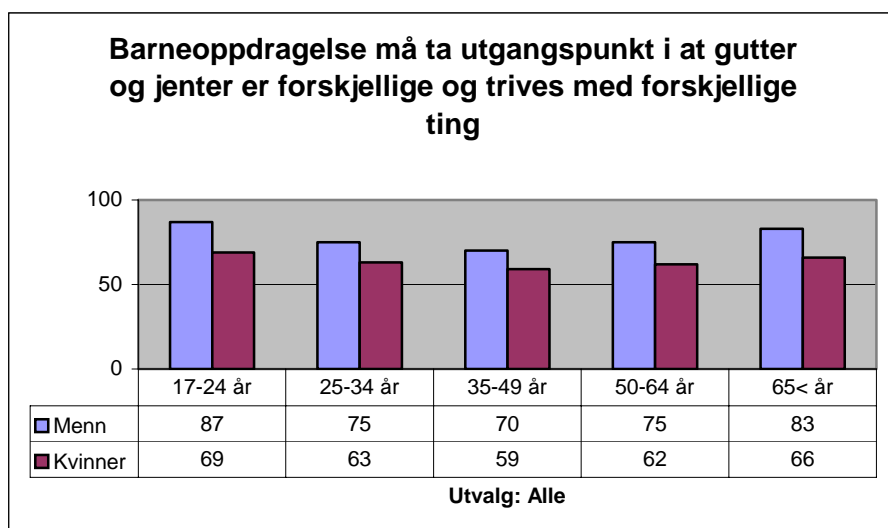
¹⁰⁹ Q90. Spørsmålsbatteriet innledes med: ”Etter et samlivsbrudd der barn er involvert, hender det av og til at barna bringes inn i konflikten på ulike måter. Har du selv opplevd noen av de følgende situasjoner?”

¹¹⁰ Ang. utvalget, er det her lagt inn et filter slik at vi bare får svar fra dem som har opplevd samlivsbrudd med barn involvert.

¹¹¹ Q91A

Om vi ser på aldersfordelingen er det tydelig at det først og fremst er de aller yngste og de aller eldste mennene som mener dette:

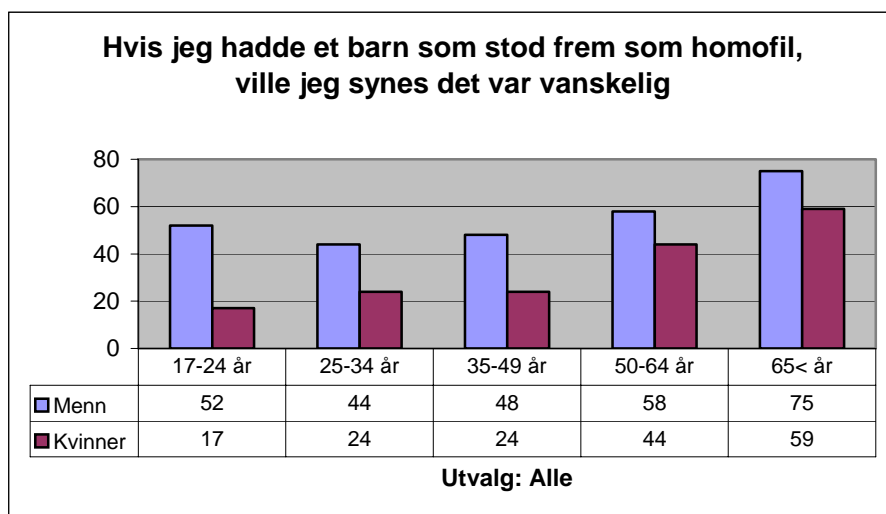
De yngste (87 prosent) og eldste mennene (83 prosent) er mest tilhenger av særartstenkning i oppdragelsen. Hva dette er et uttrykk for er det vanskelig å si noe entydig om med utgangspunkt i LL07, men vi finner et positivt sammenfall (korrelasjon) mellom tilslutning til dette utsagnet og Q102A og B, altså utsagnene "Likestillingen mellom kjønnene har nå kommet langt nok" og "Likestillingen er stort sett innført allerede". Sett i lys av dette er det noe som tyder på at det hersker en viss kjønnskonservatisme og relativt liten grad av progressivitet knyttet til barneoppdragelse og kjønn blant våre aller yngste og aller eldste mannlige respondenter.

*Hvis jeg hadde et barn som sto frem som homofil, ville jeg synes det var vanskelig*¹¹²

54,4 prosent av mennene mener dette, mot 32 prosent av kvinnene. Hvorfor mener litt over halvdelen av mennene at dette ville være vanskelig? Det kan vi ikke si noe entydig om med utgangspunkt i LL07. Man kunne kanskje tenke seg at trakassering av homofile i dagens samfunn spiller en avgjørende rolle for dem som synes at det ville være vanskelig om ens barn stod frem som homofil. Imidlertid virker dette urimelig når man tar i betraktning den store forskjellen på hva menn og kvinner

¹¹² Q91B

ser ut til å mene om dette. Vi kan neppe anta at menn er mer bekymret for at barna deres skulle bli trakassert enn hva kvinnene er. Diagrammet under viser aldersfordelingen av svarene:

De aller eldste mennene (75 prosent) synes det er mest problematisk, og får følge av de eldste kvinnene (59 prosent). Blant menn ligger de mellom 25 og 34 år lavest (44 prosent) mens de aller mest tolerante er kvinner fra 17 til 24 år (17 prosent).

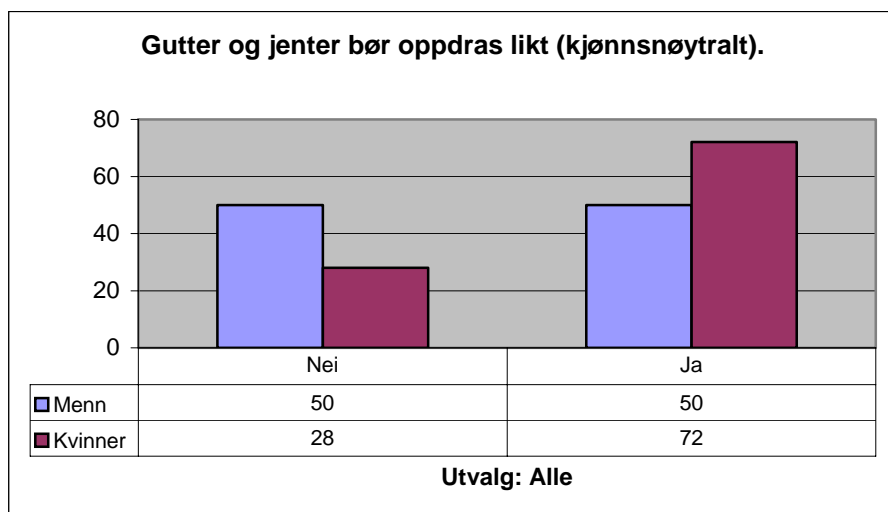
Sosioøkonomisk status viser ingen signifikante utslag for menn. Derimot ser vi at 38 prosent av kvinnene med lavere sosioøkonomisk status ville synes at det var vanskelig, mot 27 prosent av kvinnene med høyere sosioøkonomisk status. Dette er ganske bemerkelsesverdig. Hvorfor gir sosioøkonomisk status utslag for hvordan kvinner fordeler seg, mens det ikke ser ut til å spille en avgjørende rolle for hva menn mener om dette? Opplevs homofili som mer truende for menn enn for kvinner?¹¹³

*Gutter og jenter bør oppdras likt (kjønnsnøytralt)*¹¹⁴

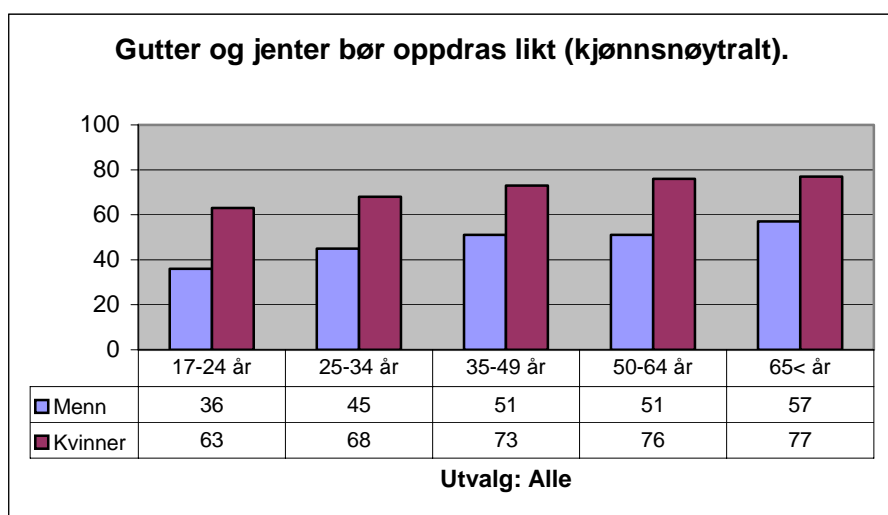
50 prosent av mennene mener dette mot 72 prosent av kvinnene.

¹¹³ At kjønns- og sexgrensene er noe "strengere" blant menn er et velkjent funn i forskningen, og noe som ikke ser ut til å ha endret seg noe særlig, om vi ser svarene her i samband med svar på spørsmål om vennskap og spørsmålet om maskulinitet/femininitet. Se videre del to, kapittel om kjønnsutforming.

¹¹⁴ Q91C

De yngste mennene er mest skeptiske:

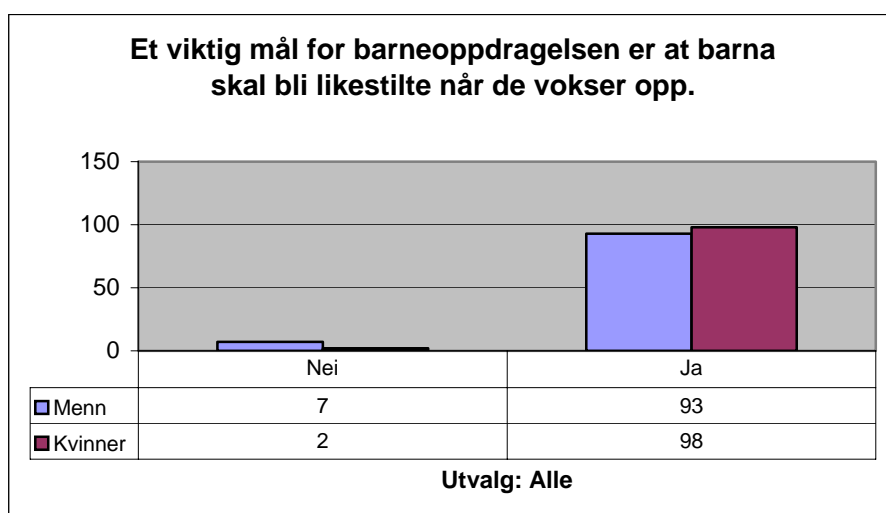

Det er mulig at formuleringene ”likt” og ”kjønnsnøytralt” vekker negative assosiasjoner i retning av politisk korrekt leketøy, kjedelige lekeaktiviteter og usjarmerende unisexklær og -frisyrer, og at dette er årsaken til at bare 36 prosent av de yngste mennene er enige i at gutter og jenter bør oppdras likt eller kjønnsnøytralt. Samtidig ser det ikke ut til at de yngste kvinnene i samme grad ser noe negativt eller problematisk i at gutter og jenter oppdras likt. Blant de eldste mener både flertallet av menn og kvinner at en kjønnsnøytral oppdragelse av jenter og gutter er positivt.

Et viktig mål for barneoppdragelsen er at barna skal bli likestilte når de vokser opp¹¹⁵

92,7 prosent av mennene mener dette mot 97,6 prosent av kvinnene. Menn og kvinner ser stort sett ut til å være enige om at likestilling er et viktig mål for barneoppdragelsen. Kjønnsforskjellen som vi nettopp så, skal altså ikke bety manglende likestilling. Slike holdningsmønstre drøftes videre i kapitlet om likestillingsholdning.

¹¹⁵ Q91D

Her er det lite variasjon mellom aldersgruppene.

Fødselspermisjon

Her spør vi: ”Norsk lov gir i dag far rett til 6 ukers betalt fødselspermisjon (fedrekvoten) mens mor har rett til 38 uker fødselspermisjon med full lønn. Hvilket av følgende utsagn stemmer best overens med din oppfatning?”

Her må tallene for de ulike alternativene tolkes med forsiktighet, siden spørsmålet gir inntrykk av at fødselspermisjonen først og fremst er mors rettighet.¹¹⁶ Tabellen under oppsummerer tilslutningen blant menn og kvinner til de fire alternativene som ble nevnt:

	Menn	Kvinner
Den lovbestemte fedrekvoten er stor nok	31,9	19,5
Fars betalte permisjon bør økes, men mor bør beholde like lang permisjon som i dag	42,2	54,0
Det bør lovfestes at far skal ha omtrent 1/3 av fødselspermisjon	9,8	10,8
Det bør lovfestes at far og mor skal ha omtrent like stor andel av permisjonen	16,2	15,7

Det som først og fremst kan sies, er at det store flertallet ønsker at fars betalte permisjon bør økes. Syv av ti menn er for en utvidelse, og åtte av ti kvinner. At andelen som vil at mor bør beholde like lang permisjonstid er såpass stor i forhold til de to forslagene om mer lik deling, kan skyldes at de fleste faktisk mener dette, eller at spørsmålets ordlyd ga mange ja-svar her.¹¹⁷ Det vi kan si med sikkerhet, er at støtten til utvidelse av fars permisjon i en eller annen form er massiv.

¹¹⁶ Dette var en glipp som dessverre gikk upåaktet hen blant de mange som kommenterte skjemaet (og i forskergruppen).

¹¹⁷ I en meningsmåling utført av Respons for Unio i november 2007 støttet sju av ti nordmenn en tredeling av fødselspermisjonen. Menn var mer positive enn kvinner i Unios undersøkelse, men forslaget fikk bred støtte blant begge kjønn. 71 prosent av mennene og 66 av kvinnene var positive. 21 prosent av kvinnene var mot, og 14 prosent av mennene. Mest støtte fikk forslaget om tredeling i familier med flere barn (www.unio.no). Tallene våre viser mindre støtte til en tredeling av permisjonen. Hvis vi ser på tallene for alle endringsforslagene sammenlagt i tabellen over, er imidlertid støtten til en form for utvidelse av fars permisjon på samme nivå. Sju av ti menn er for lovfestet utvidelse, og to av ti kvinner er mot.

Kontantstøtte

I hvilken grad er kontantstøtteordningen bra for *familien*?¹¹⁸ 59,4 prosent av mennene og 61,6 prosent av kvinnene mener at kontantstøtteordningen er bra for familien. Kanskje noe overraskende er det de yngste av begge kjønn som er mest positive (76,6 prosent av mennene og 79,4 prosent av kvinnene). Oppslutningen er samtidig størst hos de med lavest sosioøkonomisk status, og lavest hos dem med høy inntekt og utdanning.

I hvilken grad er kontantstøtteordningen bra for *likestillingen* mellom kvinner og menn?¹¹⁹ 33,5 prosent av mennene mener dette, mot 24,4 prosent av kvinnene. Mest kritiske er kvinner med høy inntekt og utdanning. Dette kan skyldes at det nettopp er kvinner med høy inntekt og lang utdanning som har mest å tape på en slik ordning. Hvorfor flere menn enn kvinner mener at kontantstøtteordningen er bra for likestillingen mellom kvinner og menn er det vanskelig å si noe om med utgangspunkt i LL07. Med tanke på at det stort sett er kvinner som benytter seg av denne ordningen skulle man kanskje tro at det nettopp ikke var likestillingen ordningen var bra for. Allikevel mener altså hver tredje mannlige respondent at kontantstøtteordningen er bra for likestillingen.

Barnehage¹²⁰

Er barnehage bra for barn *mellom 1-2 år*? 56,6 prosent av mennene svarer "nei" på dette spørsmålet, mot 55,6 prosent av kvinnene. Det er størst skepsis blant de eldste av begge kjønn.

Er barnehage bra for barn *mellom 4-6 år*? 3,2 prosent av mennene svarer "nei" på dette spørsmålet, mot 1,3 prosent av kvinnene. Det er liten aldersvariasjon. Skepsisen til barnehage er altså radikalt mye lavere når barnet er eldre.

Seks timers dag¹²¹

Her er spørsmålet "Det har blitt foreslått å innføre 6-timers dag for småbarnsforeldre, slik at de får bedre tid til å ta seg av barna. Er du enig i dette forslaget?"

61,1 prosent av mennene og 85,9 prosent av kvinnene går inn for en slik ordning. Blant menn er det særlig de aller yngste som er positive, med 73,8 prosent.

Hvor bør barna bo etter samlivsbrudd?

Her er spørsmålet "Tenk deg at du er gift eller samboende med barn, og dere flytter fra hverandre - hvor bør barna bo?". Svarene fordeler seg slik:

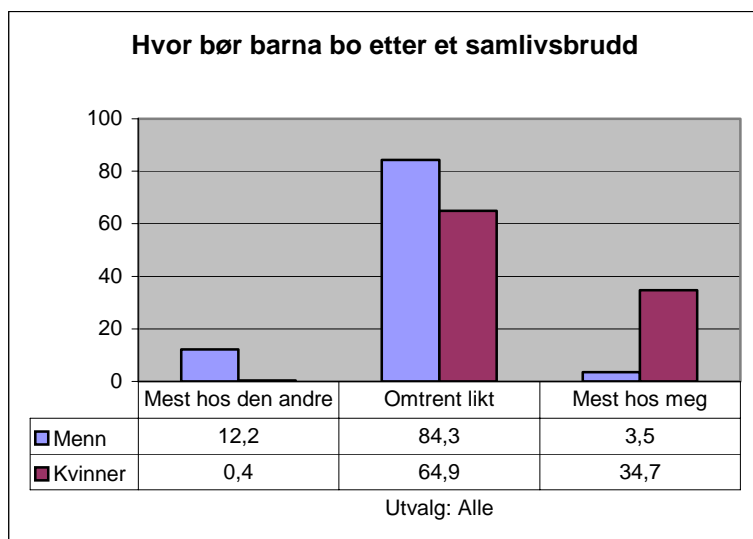
---

¹¹⁸ Q93A

¹¹⁹ Q93B

¹²⁰ Q94

¹²¹ Q95

En større andel menn enn kvinner mener barna bør bo omtrent likt hos begge. Kvinner ønsker i større grad enn menn at barna skal bo mest hos dem. Bare 0,4 prosent av kvinnene mener at barna bør bo mest hos den andre, mot 12,2 prosent av mennene.

I MN88 svarte 83 prosent av mennene ”hos begge” eller ”hos meg”.¹²² I LL07 er det tilsvarende tallet 88 prosent. Flere menn ønsker altså å ha barna boende hos begge foreldrene eller hos seg selv etter en skilsmisse i dag enn for tyve år siden. Merk likevel at det i LL07 bare er 3,5 prosent av mennene som ønsker å ha barna boende hos seg selv. Det er altså svært få menn som ønsker å ta dette ansvaret alene.

I surveyen ”Likeverd 1994” ble det spurt om hvor barna burde bo i tilfelle brudd. Her svarte 65 prosent av mennene og 37 prosent av kvinnene at barna burde bo omtrent likt hos foreldrene. Vi ser altså en klar økning i andelen som mener barna bør bo omtrent like mye hos begge. Andelen har gått opp fra 37 til 65 prosent blant kvinnene, og fra 65 til 84 prosent blant mennene. Dette er et av punktene med klare endring i holdning i studien.

I LL07 ber vi respondentene ta stilling til tre mer generelle utsagn om foreldreskap og samlivsbrudd.¹²³

Barn bør bo fast hos en av foreldrene etter samlivsbrudd

50 prosent av mennene og 60,7 prosent av kvinnene er enige i dette.

Foreldreansvaret bør deles likt mellom foreldrene etter samlivsbrudd

87 prosent av mennene og 80,6 prosent av kvinnene er enige i dette. Menn ønsker altså i noe større grad enn kvinner delt foreldreansvar.

I Norge i dag regnes mødre og fedre som likeverdige foreldre

47,3 prosent av mennene og 62,7 prosent av kvinnene er enige i dette. Færre menn enn kvinner opplever at mødre og fedre regnes som likeverdige foreldre.

¹²² I MN88 er tallet basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Dersom dere skulle skulle lag, ville du gjerne bo sammen med barnet/barna?” I LL07 er tallet basert på de som i spm. 96 (”Tenk deg at du er gift eller samboende med barn, og dere flytter fra hverandre – hvor bør barna bo?” har krysset av for ”omtrent likt” (dvs. lik tid hos en selv og partner) eller ”mest hos meg”.

¹²³ Q97 A-C

Noen hovedpunkter fra seksjonen

- Kvinner rapporterer i større grad enn menn at de opplever å bli negativ forskjellsbehandlet på grunnlag av sitt kjønn. Fire prosent av mennene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” ”fordi de er menn”. 14 prosent av kvinnene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” ”fordi de er kvinner”.
- Likestillingsbegrepet er i dag til forhandling. Det er ikke enighet om hva likestilling er eller bør være.
- Så godt som alle menn og kvinner slutter opp om likestillingspolitiske kjerneelementer som ”Kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk” og ”Kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt”.
- En større andel av mennene enn av kvinnene mener at likestillingen mellom kjønnene har kommet langt nok og at likestillingen stort sett er innført allerede.
- Flertallet av både kvinner og menn mener at likeverd er viktigere enn likestilling.
- To av tre mener dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykkede i samfunnet.
- Oppslutningen om kvoteringsordninger er ikke spesielt høy, men støttes av flere kvinner enn menn.
- Rundt 80 prosent av både menn og kvinner mener at voldtekt er menns ansvar.

8.1 Opplevd diskriminering for ulike grupper

Surveyen inneholder tre spørsmål som tar sikte på å kartlegge opplevd diskriminering hos forskjellige grupper og på forskjellige diskrimineringsgrunnlag.¹²⁴ Ordet ”diskriminering” er ikke brukt i selve spørsmålsformuleringene. Vi var bekymret for at det kunne oppleves som for akademisk. I stedet har vi brukt uttrykkene ”dårlig behandlet (negativt forskjellsbehandlet)”. I tillegg er det spesifisert tre former for negativ forskjellsbehandling som respondentene bes forholde seg til:

- ”Jeg har opplevd at noen har sett ned på meg ...”,
- ”Jeg er blitt mobbet og trakassert...”, og
- ”Jeg har opplevd å bli hindret i å oppnå et mål ...”.

Diskrimineringsgrunnlagene som trekkes inn er:

- ”.. fordi jeg er mann/kvinne”
- ”.. fordi jeg er funksjonshemmet”
- ”.. på grunn av hudfargen min”
- ”... på grunn av alderen min”
- ”... på grunn av religionen min”
- ”... på grunn av min seksuelle legning”
- Det er også mulig å krysse av for 7) ”Har ikke opplevd det”

---

124 Q98-100

De som krysser av på 1-6 blir også bedt om å angi hvor ofte de har opplevd noen av de angitte formene for negativ forskjellsbehandling (sjelden, av og til, ofte) og hvor den har funnet sted: 1) På skolen/universitetet, 2) På jobben, 3) I forbindelse med en jobbsøknad, 4) I forbindelse med en forfremmelse, 5) Hos lege/helsesøster/psykolog/sykehus e.l., 6) Blant venner, 7) På et utested, og 8) Annet.

Vi utformet dette spørsmålsbatteriet som ledd i våre bestrebelser for å få inn et bedre mangfoldsperspektiv i undersøkelsen. Som kjent skjer forskjellsbehandling ikke bare på grunnlag av kjønn. Mennesker forskjellsbehandles også på grunnlag av funksjonshemming, hudfarge, alder, religion og seksuell legning. Så vidt vi kjenner til, finnes det ingen undersøkelser der egenrapportering på grunnlag av disse diskrimineringsgrunnlagene sammenstilles i samme spørsmålsbatteri. Så vidt vi kjenner til, har man heller ikke tidligere spurt menn om de opplever seg negativt forskjellsbehandlet ”fordi de er menn”.

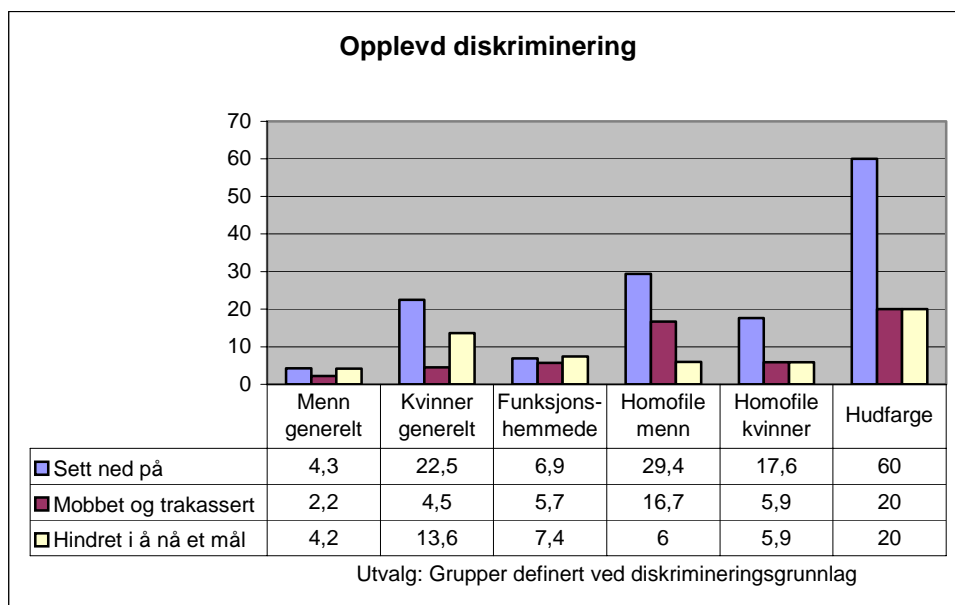
Prosentandelen som angis for diskrimineringsgrunnlaget ”fordi jeg er mann” er regnet ut med basis i hele utvalget av menn. Prosentandelen som angis for diskrimineringsgrunnlaget ”fordi jeg er kvinne” er regnet ut med basis i hele utvalget av kvinner. Prosentandelen som angis for diskrimineringsgrunnlaget ”fordi jeg er funksjonshemmet” er regnet ut med basis i de som har svart bekreftende på spørsmål Q118 om varig nedsatt funksjonsevne. Prosentandelen som angis for diskrimineringsgrunnlaget ” på grunn av hudfargen min” er regnet ut med basis i de som i spørsmål fire har svart at mor eller far er født i Asia eller Afrika. Prosentene som angis for diskrimineringsgrunnlaget ”på grunn av min seksuelle legning” er regnet ut med basis i de som i spørsmål 51 har svart at de tiltrekkes seksuelt av henholdsvis menn (hvis de er menn) og kvinner (hvis de er kvinner). Her angis svarene for homofile menn og kvinner separat.¹²⁵ Negativ forskjellsbehandling pga alder og religion behandles i egne avsnitt senere.

Diagrammet under viser respektive svar for de har opplevd én eller flere av de angitte formene for forskjellsbehandling (”sett ned på”, mobbet og trakassert”, ”hindret i å nå et mål”). Diagrammet viser svarene for menn og kvinner generelt, homofile menn og kvinner, funksjonshemmede og diskriminering på grunnlag av hudfarge. Merk at tallene som diagrammet bygger på, inkluderer alle i de aktuelle gruppene som svarer at de har opplevd negativ forskjellsbehandling, uavhengig av hyppighet. De inkluderer med andre ord både de som har svart ”ofte”, ”av og til” og ”sjelden”. Merk også at slik spørsmålet er stilt, legges det ikke opp til at gruppene skal rapportere all negativ forskjellsbehandling de eventuelt har opplevd, bare de tilfellene av forskjellsbehandling som kan knyttes til de diskrimineringsgrunnlagene som eksplisitt er nevnt; kjønn, seksuell legning, funksjonshemming, osv.

Når det gjelder diskriminering på grunnlag av seksuell legning hos kvinner og for hudfarge, baserer tallene som oppgis seg på svært små utvalg. Bare 17 homofile kvinner har svart. Og bare 18 av dem som har svart på spørsmålene om diskriminering, har foreldre fra Afrika eller Asia.

---

¹²⁵ Hvis de som har svart er representative for befolkningen, er 3 prosent av norske menn homofile, 1,1 prosent er bifile, mens 1,6 prosent av kvinnene er homofile, og 2,2 prosent bifile. På dette feltet kunne man regne med en viss underrapportering. Samtidig er dette spørsmålet et av dem som har lavt frafall; 19 personer (0,7 prosent) av hele utvalget krysset av for ”vil helst ikke svare”, mens bare 24 personer (0,9 prosent) hoppet over spørsmålet uten å krysse av noe.

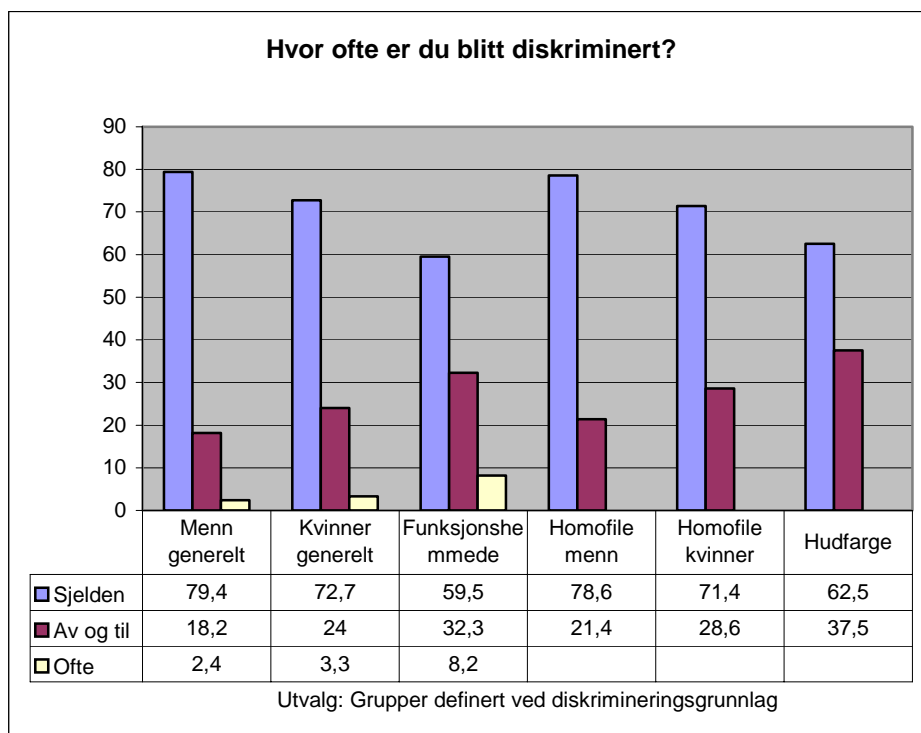

Særlig hudfarge og homofili for menn synes å være grunner både til at folk opplever seg sett ned på (med kvinner generelt på tredje plass), og til at de opplever seg mobbet og trakassert (her ligger homofile kvinner på tredje plass, etterfulgt av funksjonshemmede).¹²⁶

Når det gjelder prosentandelen som rapporterer at de har opplevd å bli hindret i å nå et mål, ligger hudfarge igjen på topp, med kvinner på en klar andreplass. Mennenes prosentandel er liten, og ligger lavest på alle de tre oppgitte formene for negativ forskjellsbehandling.

Spørsmål 99 i surveyen spør hvor ofte respondentene har opplevd noen av de negative formene for forskjellsbehandling som er nevnt i spørsmålet foran. De som svarer på dette spørsmålet, utgjør altså bare den andelen av henholdsvis menn, kvinner, homofile, osv., som i spørsmål Q98 har svart at de har opplevd negativ forskjellsbehandling. Som vi alt har sett, er disse andelene små i utgangspunktet for de fleste av gruppene. Diagrammet under må leses i lys av dette. Her er svarene samlet:

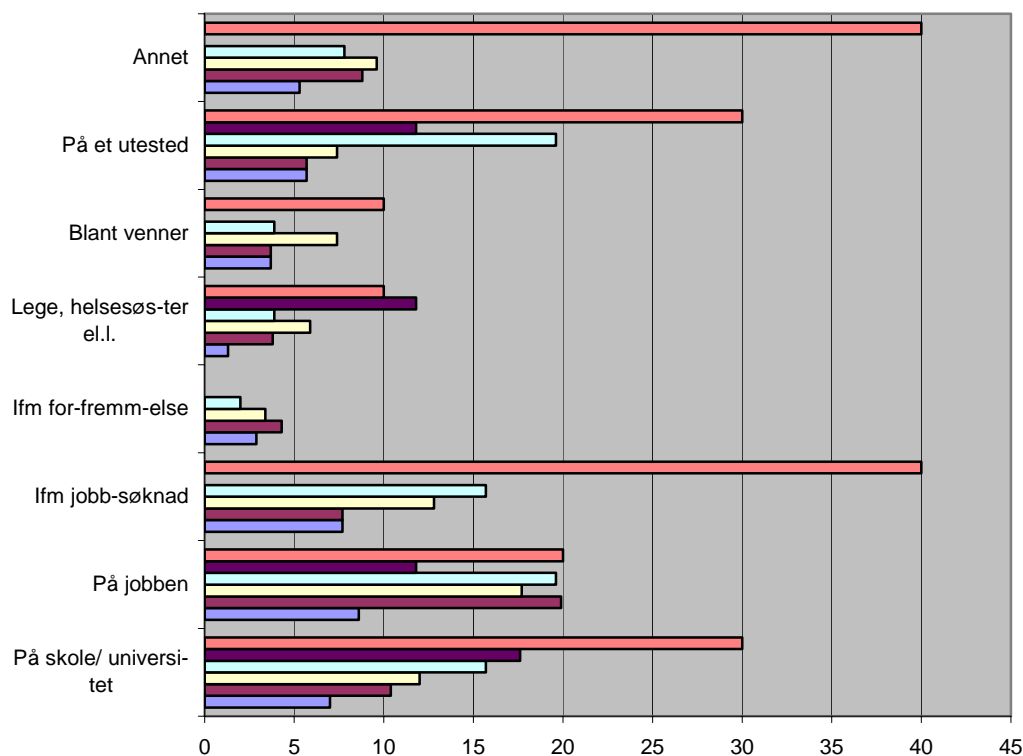
¹²⁶ En egen kjøring på bifile menn (19 personer totalt) og kvinner (23 personer totalt) ga tall som ligger under tallene for homofile kvinner.

Tallene for homofile menn og kvinner og for diskriminering på grunn av hudfarge som her er oppgitt, er ikke statistisk signifikante. For de øvrige gruppene, er funksjonshemmede den eneste gruppen der alternativet ”ofte” besvares av relativt mange, dvs 8,2 prosent. Merk at denne prosentandelen er regnet ut med utgangspunkt i de ca sju prosentene som svarte positivt i spørsmål 98. Det samme gjelder de mellom 20 og 30 prosentene som svarer ”av og til” blant menn, kvinner og funksjonshemmede. Det er altså ikke slik at rundt 20 prosent av alle menn opplever negativ forskjellsbehandling av og til: Tallet angir andelen av de drøye fire prosentene av mennene som svarte positivt i spørsmål 98, altså en svært liten gruppe. Gruppen kvinner som svarer ”av og til” er noe større (24 prosent av ca 20 prosent). Hvis tallene er representative for den norske befolkningen som helhet, og vi anslår denne til ca 4.5 millioner, er det altså ca 216 000 kvinner og 18 000 menn som av og til opplever én av de tre formene for negativ forskjellsbehandling som ble nevnt i spørsmål 98.

I spørsmål 100 blir respondentene bedt om å svare på *hvor* de har opplevd negativ forskjellsbehandling. Slik spørsmålsbatteriet er formet, kan vi ikke lese av svarene hva slags forskjellsbehandling de rapporterer å ha opplevd, eller hyppigheten av denne. Tallene viser bare hvor stor prosentandel innen hver enkelt gruppe som har rapportert at de har opplevd negativ forskjellsbehandling på områdene som er angitt, en eller annen gang. Diagrammet under oppsummerer svarene fra de relevante gruppene:

Områder for forskjellsbehandling / ulike grupper

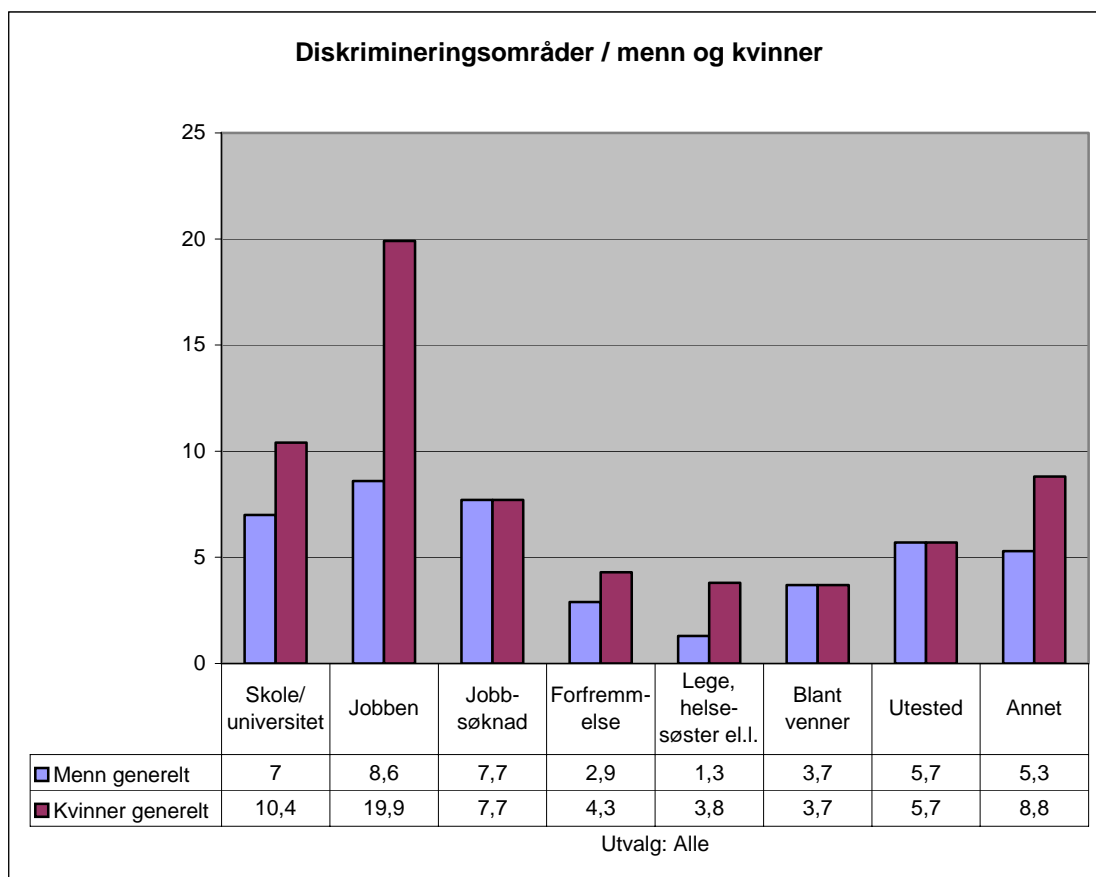

	På skole/ universitet	På jobben	Ifm jobb-søknad	Ifm for-fremm-else	Lege, helsesøster el.l.	Blant venner	På et utested	Annet
Hudfarge	30	20	40	0	10	10	30	40
Homofile kvinner	17,6	11,8	0	0	11,8	0	11,8	0
Homofile menn	15,7	19,6	15,7	2	3,9	3,9	19,6	7,8
Funksjons-hemmede	12	17,7	12,8	3,4	5,9	7,4	7,4	9,6
Kvinner generelt	10,4	19,9	7,7	4,3	3,8	3,7	5,7	8,8
Menn generelt	7	8,6	7,7	2,9	1,3	3,7	5,7	5,3

”På jobben” ligger høyt i flere av gruppene, med unntak av homofile menn der ”på et utested” ligger like høyt, og homofile kvinner der ”skole/universitet” ligger høyest, mens de som har opplevd negativ forskjellsbehandling på grunn av hudfarge, rapporterer høye nivå for både ”skole/universitet”, ”ifm jobbsøknad”, ”på et utested”, og for alternativet ”annet”. Merk likevel at vi for de tre sistnevnte gruppene ikke har statistisk signifikante resultater.

I gruppene som gir statistisk signifikante resultater, merker vi oss at det blant kvinner og funksjons-hemmede er en omtrent like stor prosentandel som nevner at de har opplevd negativ forskjellsbehandling på jobben, og at denne prosentandelen er høyere enn på andre områder. Andre områder som peker seg ut negativt for begge gruppene, er ”skole/universitet” og ”i forbindelse med jobbsøknad”. Gruppen funksjonshemmede ligger over gruppen kvinner på begge disse områdene, og også i svarkategoriene ”hos lege eller helsesøster”, ”blant venner”, ”på et utested”, og ”annet”.

I diagrammet under er tallene for menn og kvinner skilt ut for å lette sammenligningen mellom dem. Det er fremdeles snakk om områdene der menn og kvinner rapporterer at de er blitt forskjellsbehandlet på grunn av sitt kjønn.

En lavere prosentandel menn enn kvinner rapporterer om negativ forskjellsbehandling på de fleste områder, med unntak av for jobbsøknad, blant venner og på et utested, der andelen er like store.

Oppsummerende kommentarer

Som sagt utformet vi spørsmålsbatteriene i spørsmålene 98-100 som et ledd i våre bestrebelser for å få inn et bedre mangfoldsperspektiv i undersøkelsen. Forskjellsbehandling skjer ikke bare på grunnlag av kjønn, men også på grunnlag av funksjonshemming, hudfarge, alder, religion og seksuell legning.

Vi hadde ingen sterke hypoteser om hva slags resultater vi ville få når vi lot våre respondenter få rapportere om opplevd negativ forskjellsbehandling knyttet til flere forskjellige diskrimineringsgrunnlag samtidig. Vi mente allikevel det var viktig å la dem gjøre dette, og vi var spente på resultatet. Særlig var vi spente på hva slags resultater vi ville få når vi ga menn anledning til å rapportere opplevd negativ forskjellsbehandling på grunnlag av maskulinitet ("fordi jeg er mann").

Hvis vi sammenligner menn og kvinner, ser vi at menn ligger betydelig lavere enn kvinner på spørsmålene om de opplever seg sett ned på, eller om de er blitt hindret i å nå et mål fordi de er menn. På grunnlag av disse tallene er det mulig å hevde at *menn i liten grad opplever seg negativt forskjellsbehandlet på grunnlag av sitt kjønn (fordi de er menn)*.

Samtidig er det altså mellom to og fire prosent av mennene som oppgir at de har opplevd negativ forskjellsbehandling "fordi de er menn". Hvis vi regner med at Norges befolkning består av 4,5 millioner og at halvparten av disse er menn, er det altså mellom 45 000 og 90 000 menn som oppgir at de har opplevd negativ slik forskjellsbehandling. Ellers peker funksjonshemmede seg ut som en gruppe som jevnt over rapporterer mer negativ forskjellsbehandling enn både menn og kvinner generelt.

Forskjellsbehandling på grunnlag av alder

Spørsmålene 98-100 gir også respondentene mulighet til å rapportere egen opplevelse av å ha blitt diskriminert på grunnlag av alder. I vår analyse av svarene har vi delt respondentene inn i aldersgrupper, og vi har sett på mennenes og kvinnenes svar separat. Grunnen til det siste er en hypotese om at alder ikke "virker" på samme måte hos menn og hos kvinner.

Andelen som rapporterer at de er *blitt sett ned på* "på grunn av alder" er størst i de to yngste aldersgruppene, blant både kvinner og menn. Den er lavest i aldersgruppen 35-49 år. Deretter stiger den igjen svakt for de mellom 50 og 79 år, sterkere for kvinner enn for menn. Merk at tallene her både gjelder dem som i spørsmål 99 svarer "sjelden", "av og til" og "ofte".

Antall personer som har svart at de blir *mobbet og trakassert* på grunn av alder, er for lite til at man kan trekke ut statistisk signifikante resultater.

Andelen som rapporterer at de er blitt *hindret i å nå et mål* på grunn av alderen, er også størst i de to yngste aldersgruppene, blant både kvinner og menn. Den er lavest i aldersgruppen 35-49 år. Deretter stiger den igjen svakt for de mellom 50 og 79 år, der andelen menn er større enn andelen kvinner. Merk igjen at tallene både gjelder dem som i spørsmål 99 svarer "sjelden", "av og til" og "ofte".

Når kvinner og menn blir bedt om å angi hvor *hyppig* de har opplevd aldersdiskriminering er det noen flere kvinner enn menn som krysser av i rubrikkene for "ofte" og "av og til". Variasjonen mellom de ulike aldersgruppene er liten.

Kommentar

Da vi inkluderte aldersdiskriminering i spørsmålsbatteriene om opplevd diskriminering, hadde vi en hypotese om at aldersdiskriminering forekom hyppigst i de eldre aldersgruppene. Det er interessant å se at svarene viser den motsatte tendensen, og at den gjelder for både kvinner og menn, i hvert fall når vi holder oss til de egenrapporterte forekomstene av opplevd aldersdiskriminering. Prosentandelen i den yngste aldersgruppen som rapporterer opplevd aldersdiskriminering ligger klart på topp hos begge kjønn, og svært mye høyere enn hos de eldre. Den aldersgruppen som rapporterer minst aldersdiskriminering er, ikke uventet, de mellom 35 og 49 år hos begge kjønn, mens de eldre rapporterer igjen et noe høyere nivå.

Spørsmålet er hvordan vi skal tolke dette funnet. Må vi konkludere at aldersdiskriminering er et større problem for yngre enn eldre? Det er ikke sikkert. Spørsmålet er hva slags hendelser som ligger til grunn for det høye rapporteringsnivået blant de yngste. La oss for eksempel ta "bli hindret i å oppnå et mål". Når såpass mange 17-24-åringer rapporterer dette, kan det skyldes helt ordinære og legitime ordninger (aldersgrenser på kino, utesteder, osv.) eller at de pga av manglende kompetanse som er direkte knyttet til lav alder, gjør at de stiller bakerst i køen for eksempel når det gjelder jobbtilbud eller forfremmelser.

Da vi designet spørsmålsbatteriet, hadde vi også en hypotese om at alder "rammer" menn og kvinner ulikt. Hypotesen var at alder var en negativ faktor særlig for eldre kvinner. Hvordan er kjønnsdimensjonen når det gjelder aldersdiskriminering?

La oss først ta det store bildet, det vil si summen av alle som har svart på spørsmål 98 om de er blitt sett ned på, mobbet eller trakassert eller hindret i å nå et mål på grunn av alder. Den største andelen som krysser av for et av disse spørsmålene er 7 prosent hos mennene og 12,1 prosent hos kvinnene. Hvis vi sammenholder dette med at 20,6 prosent av mennene og 27,3 prosent av kvinnene svarer at de har opplevd en av disse formene for aldersdiskriminering ofte eller av og til, og hvis vi antar at det samme gjelder for befolkningen totalt, får vi at ca *1,4 prosent av norske menn og 3,2 prosent av norske kvinner opplever en slik form for aldersdiskriminering ofte eller av og til*. Sett i lys av dette, er aldersdiskriminering et problem som rammer flere kvinner enn menn.

Forskjellsbehandling på grunnlag av religion

Rapportert negativ forskjellsbehandling på grunnlag av religion, holder gjennomgående et lavt nivå. Størst andel av slik rapportering finner vi blant muslimer, etterfulgt av "annen tro/religion" og katolikker.

8.2 Holdninger til likestilling

Undersøkelsen inneholder en rekke spørsmål om holdninger til likestilling, inkludert bruk av virkemidler, forskjellsbehandling, syn på barneoppdragelse, forsørging, arbeidsdeling, vold og voldtekt. Her presenterer vi svarfordelingene på de viktigste spørsmålene, fordelt på kjønn, alder og sosioøkonomisk status der slike forskjeller er viktige. Holdninger til likestilling blir beskrevet mer samlet i del to av rapporten.

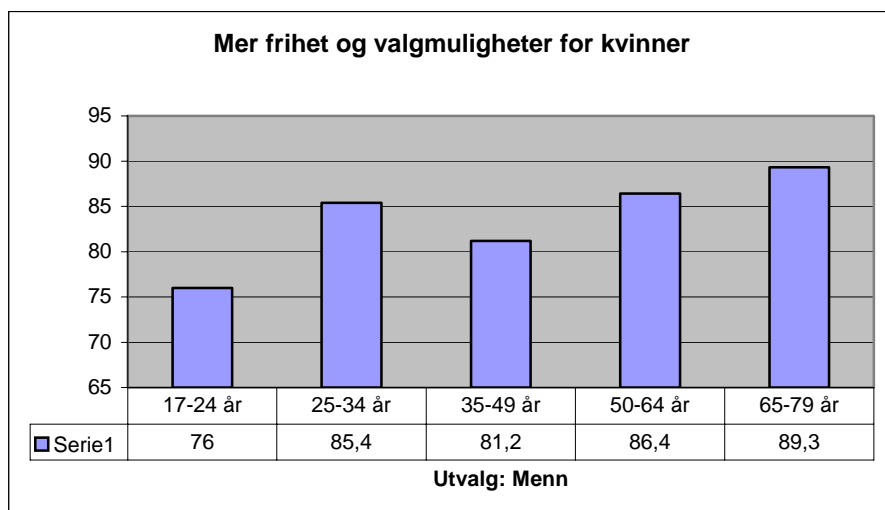
En del av holdningsutsagnene er svært generelle. Det vil si at de kan tolkes på flere måter, og det kan derfor være vanskelig å vite nøyaktig hva den enkelte respondent har lagt i det, og følgelig også hva han eller hun svarer på. Et eksempel er påstanden "likestillingen er nå kommet langt nok". Begrepet likestilling er ikke entydig, men kan fylles med ulike betydninger, og både påstand og svar kan derfor ha ulike betydninger for ulike respondenter. Det er også slik at det i forhold til noen av holdningsutsagnene kan være vanskelig å avgjøre om respondentene beskriver virkeligheten slik de opplever den, ønsker at den skal være, eller tror at den bør være. I tillegg kan en del av svarmønstrene virke inkonsistente. Man er for eksempel enig i at likestillingen har kommet langt nok (som generell påstand), men samtidig enig i mer konkrete likestillingskrav. Slike trekk drøftes videre i kapitlet om likestillingsholdning.

Hvor enig eller uenig er du i at vi i Norge bør arbeide for å nå de følgende målene?

Q 101 innledes med spørsmålet i overskriften, og består i en rekke målutsagn som man skal si seg (gradert) enig eller uenig i at det er viktig å arbeide for.

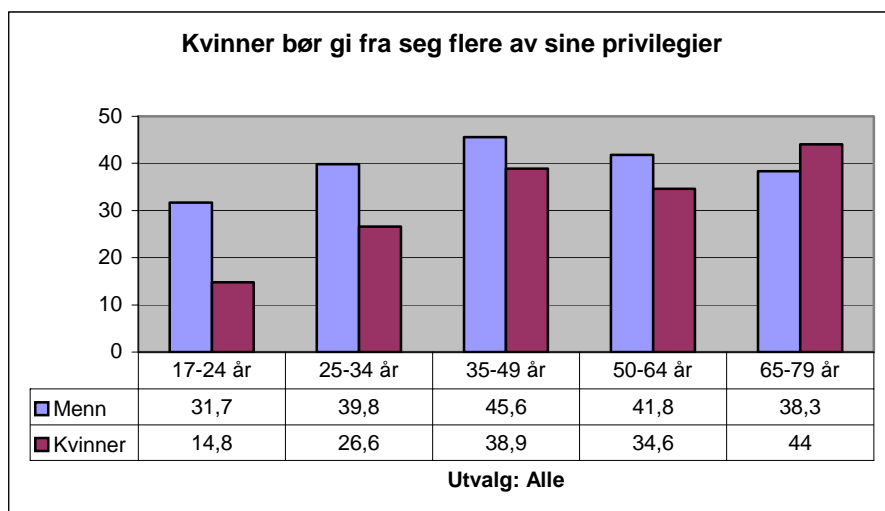
Den første lyder: *Mer frihet og valgmuligheter for kvinner*. 84 prosent av mennene og 93 prosent av kvinnene slutter opp om dette.

Her ser vi altså at menn i noe mindre grad enn kvinner tilslutter seg dette målet, og at det er de aller eldste (65 år og eldre) som oftest er enig. En fjerdedel av de aller yngste mennene ser altså ikke ut til å mene at mer frihet og valgmuligheter for kvinner er et mål vi bør arbeide for å oppnå i Norge. Det er ingen signifikant variasjon mellom aldersgruppene hos kvinner.

Mer frihet og valgmuligheter for menn. 75 prosent av mennene og 75 prosent av kvinnene slutter opp om dette. Det er ingen signifikante aldersforskjeller hos menn og kvinner her. Ser vi på gjennomsnittet blant menn og kvinner, ser vi at en større andel innen begge kjønn støtter "mer frihet og valgmuligheter for kvinner" enn tilsvarende for menn. Noe av grunnen kan være at det er vanskelig å tolke hva "mer frihet og valgmuligheter for menn" egentlig innebærer. "Mer frihet og valgmuligheter for kvinner" er et politisk og sosialhistorisk sett mer gjenkjennelig krav.

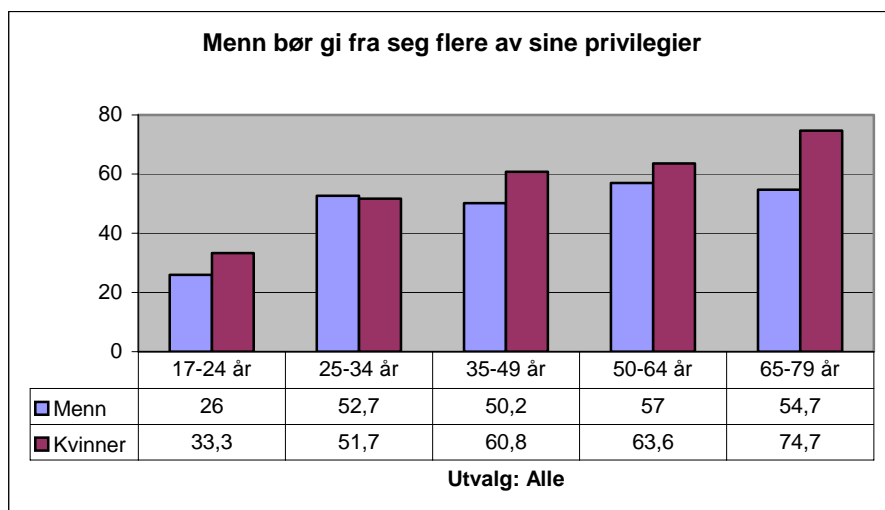
Kvinner bør gi fra seg flere av sine privilegier. 41 prosent av mennene og 34 prosent av kvinnene slutter opp om dette. Fordelt på alder får vi dette diagrammet:

Her ser vi at det særlig er menn mellom 35-49 år som tilslutter seg dette målet. Dette kan kanskje ses i sammenheng med opplevelser knyttet til familiesituasjonen for en del menn i denne aldersgruppen.

Menn bør gi fra seg flere av sine privilegier. 51 prosent av mennene og 59 prosent av kvinnene mener dette. Fordelt på alder får vi dette diagrammet:

Vi ser at det er de aller yngste – både av kvinner og menn – som i minst grad tilslutter seg dette utsagnet, og at det er de eldste kvinnene som i størst grad tilslutter seg dette. Også dette er et politisk og sosialhistorisk gjenkjennelig krav, som ikke desto mindre kan være vanskelig å tolke for de aller yngste. Kanskje opplever heller ikke yngre menn og kvinner at menn er mer privilegerte enn kvinner? Vi ser likevel – ikke overraskende – at flere alt i alt støtter at menn må gi fra seg privilegier enn at kvinner må gi fra seg privilegier.

Flere menn bør inn i typiske kvinneyrker. 68 prosent av mennene og 87 prosent av kvinnene mener dette. Fordelt på alder finner vi ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner her. Imidlertid er det de yngste mennene som i *minst* grad tilslutter seg dette utsagnet. Når kvinner i så stor grad tilslutter seg dette, kan det muligvis være fordi ”typiske kvinneyrker” ofte er underbetalte, slitsomme og lite verdsatt, og at penger og status ofte ”følger med” mennene.

Flere kvinner bør inn i typiske mannsyrker. 72 prosent av mennene og 86 prosent av kvinnene mener dette. Fordelt på alder finner vi ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner her. Det er de yngste mennene som i minst grad tilslutter seg utsagnet. Igjen er kvinneandelen som går inn for bedre kjønnsbalanse større enn mannsandelen.

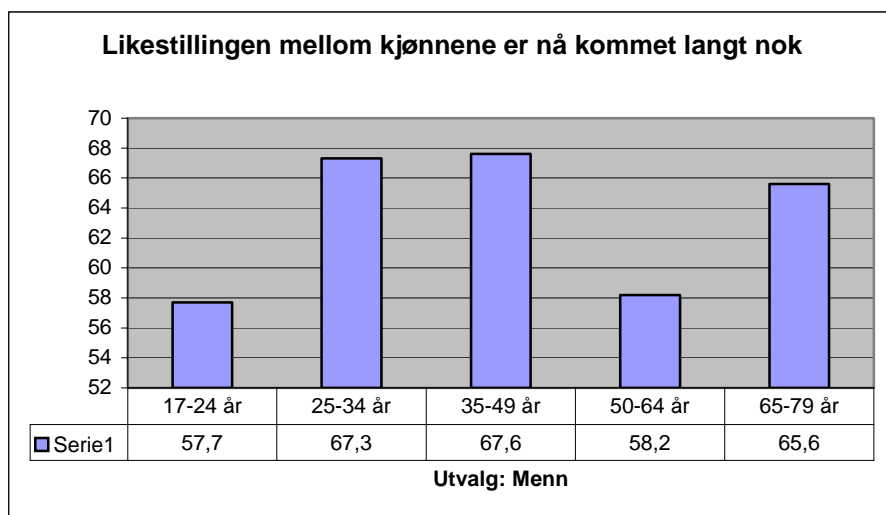
Kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk. 88 prosent av mennene og 94 prosent av kvinnene mener dette. Dette er et holdningsutsagn som vi kan kalle et kjerneelement i likestillingspolitikken, og både kvinner og menn slutter opp om dette. Når vi kontrollerer for alder og differensierer mellom ”helt” og ”litt” enig finner vi små forskjeller. De eneste som ikke slutter fullt så mye opp om at kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk, er de aller eldste mennene i utvalget; bare 51 prosent av menn over 65 er ”helt enige” i at kvinner og menn bør ta like mye økonomisk ansvar for familien.

Kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt. 88 prosent av mennene og 94 prosent av kvinnene mener dette. Det er ingen signifikante aldersforskjeller hos menn og kvinner her. Også dette er et kjerneelement i likestillingspolitikken, som det nesten kan virke vanskelig å være motstander av.

Hvor enig er du i de følgende utsagn?

Q 102 innledes med spørsmålet i overskriften, og består i en rekke generelle holdningsutsagn om likestilling som man skal si seg (gradert) enig eller uenig i.

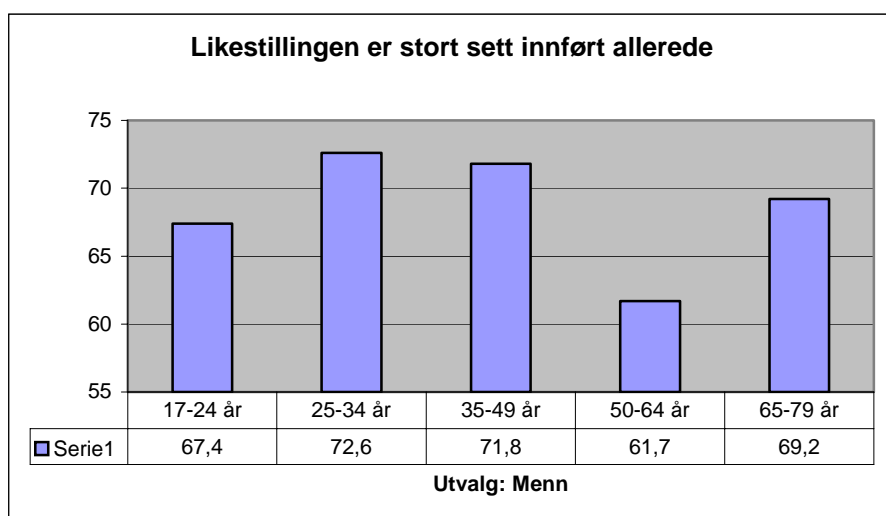
Likestillingen mellom kjønnene har nå kommet langt nok. 64 prosent av mennene og 41 prosent av kvinnene mener dette. Vi finner ingen signifikante aldersforskjeller blant kvinner her. Blant mennene er det derimot forskjell på hva yngre og eldre menn mener:

Her ser vi at de yngste mennene er de som i minst grad er enige i dette utsagnet. Merk allikevel at mer enn halvdel av alle menn, uansett alder, tilslutter seg det. Andelen blant menn som er enige i utsagnet, er likevel litt lavere enn den var i surveys på 1980- og 90-tallet.¹²⁷

Tar man høyde for sosioøkonomisk status er det bemerkelsesverdig at det ikke er signifikante forskjeller mellom menn her, mens blant kvinnene er det de fra lavere sosiale lag som oftest sier seg enige i utsagnet (49 prosent). Kvinner fra høyere sosiale lag har kanskje mer å tape på mindre likestilling; de befinner seg oftere i konkurransesituasjoner med menn. Blant disse er det bare 29 prosent som mener at likestillingen mellom kjønnene er kommet langt nok.

Likestillingen er stort sett innført allerede. 67 prosent av mennene og 46 prosent av kvinnene mener dette. Bryter vi ned for alder fordeler mennene seg slik:

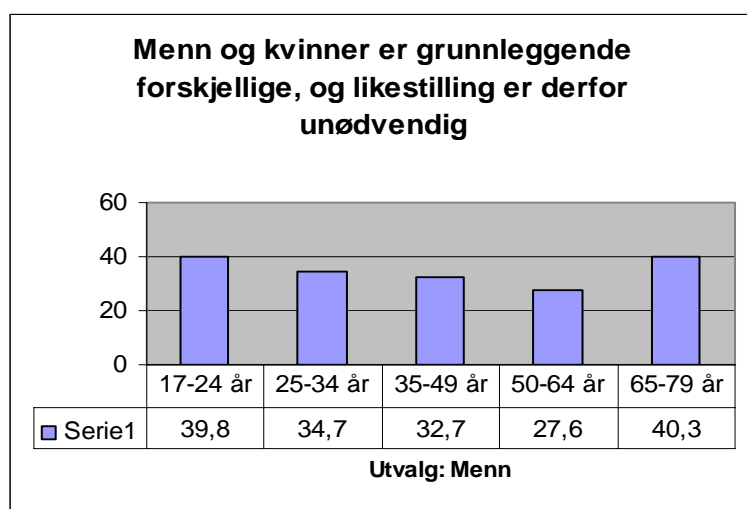
¹²⁷ Det vil si Menn i Norge 1988, Likeverd 1994, med litt over 60 prosent enige. På noen av spørsmålene om likestillingsholdning – som dette – viser alderskurven noe som kan tolkes som en "68-generasjons-effekt", altså at dagens 50-60-åringer er sterkere tilhengere av likestilling enn resten. Dette mønsteret er imidlertid ikke gjennomgående.

Her ser vi at det er menn mellom 50 og 65 som i minst grad tilslutter seg utsagnet. Blant menn mellom 25-34 er det hele 72 prosent som tilslutter seg. Det er ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner her. Tar man høyde for sosioøkonomisk status er det imidlertid forskjeller på hva kvinner mener; det er noen flere kvinner fra lavere sosiale lag (55 prosent) som sier seg enig i at likestillingen stort sett er innført allerede.

Likeverd er viktigere enn likestilling 91 prosent av mennene og 83 prosent av kvinnene mener dette. Her er det ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner og menn. Klasseforskjeller gir imidlertid utslag også her; hele 89 prosent av kvinnene med lavere sosioøkonomisk status mener dette, mens klasseforskjeller ikke resulterer i signifikante forskjeller hos mennene.

Dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykkede i samfunnet. 71 prosent av mennene og 66 prosent av kvinnene mener dette. Her er det ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner og menn. Sosioøkonomisk status gir imidlertid tydelige utslag blant menn; hele 81 prosent av mennene med lavere sosioøkonomisk status mener at dagens likestillingsarbeid for det meste kommer de vellykkede i samfunnet til gode. Men også når vi ser bort fra sosioøkonomisk status, er tallene her høye for både menn og kvinner. Det er åpenbart en utbredt oppfatning i befolkningen at dagens likestillingsarbeid *ikke* er til fordel for folk flest.

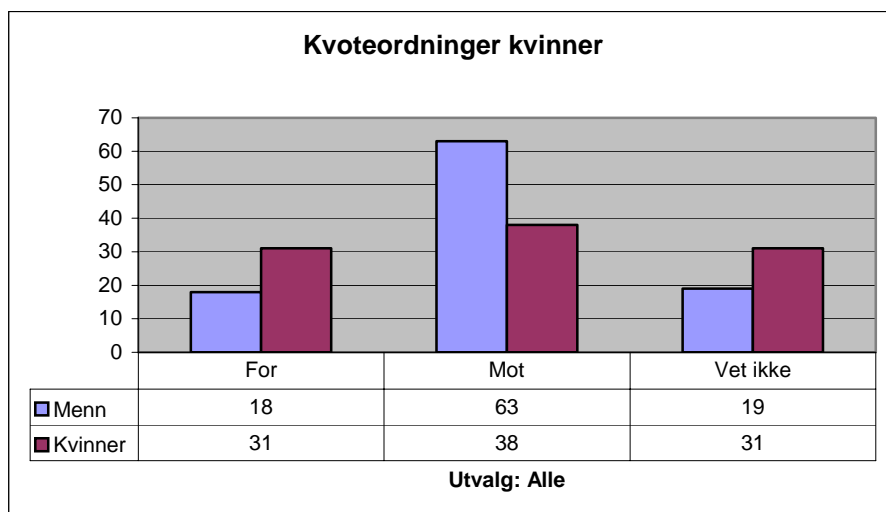
Menn og kvinner er grunnleggende forskjellige, og likestilling er derfor unødvendig. 32 prosent av mennene og 20 prosent av kvinnene er enige i dette. Her er det ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner. Hos menn derimot er det igjen de aller yngste og de aller eldste som markerer likestillingsskepsis ved å slutte seg til utsagnet:

Kvoteordninger for kvinner og menn

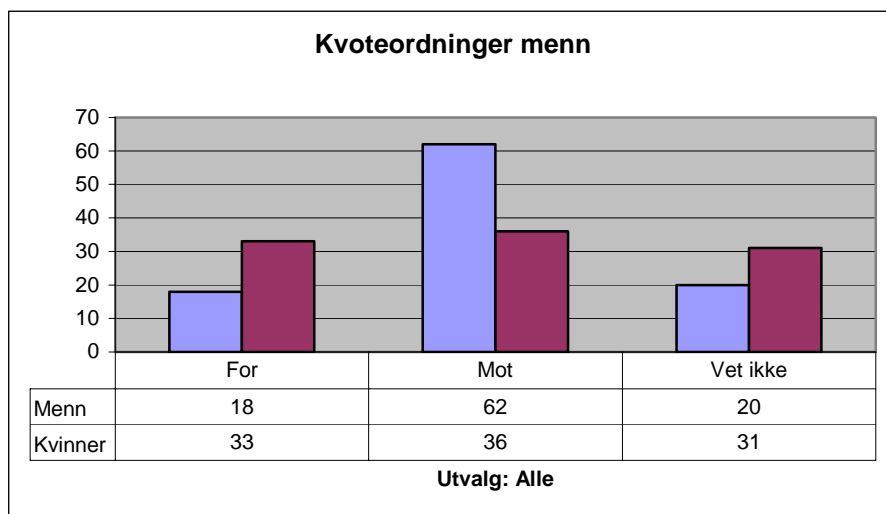
Vi har to spørsmål som tar opp kvoteordninger, ett for menn og ett for kvinner.¹²⁸ Først spør vi: "For å rette opp på kjønnsmessige skjevheter i utdanning og arbeidsliv er det blitt foreslått at bestemte andeler av studieplasser og arbeidsplasser burde reserveres for kvinner på de områder der kvinner er i mindretall. Er du for eller imot en slik kvoteordning eller har du ikke noe klart standpunkt?" Diagrammet under viser svarfordelingen.

¹²⁸ Q103 og Q104

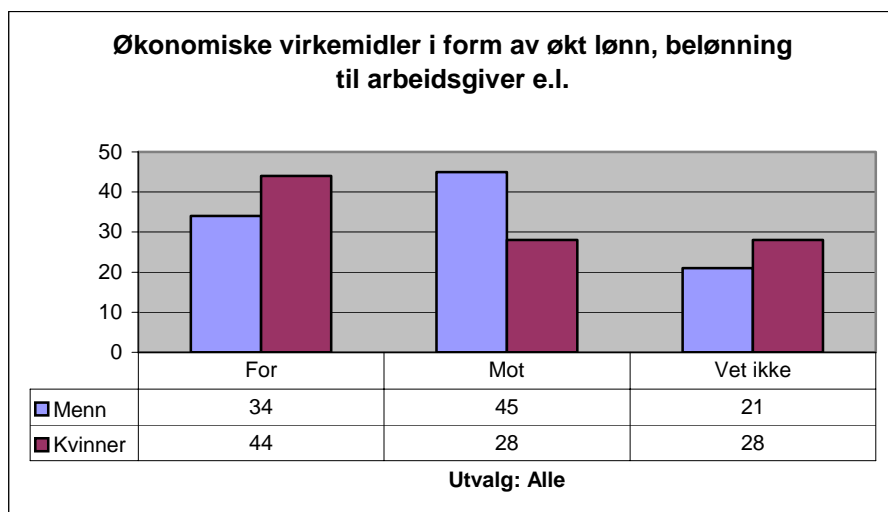
Her merker vi oss ikke bare at langt flere menn enn kvinner er mot en slik kvoteordning. Langt flere kvinner enn menn ser ut til å være usikre på hva de mener om dette. Det er ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner og menn.

Så spør vi: ”Hva mener du om å innføre en tilsvarende kvoteordning for menn i utdanninger og yrker der de i dag er i mindretall?” Diagrammet under viser svarfordelingen:

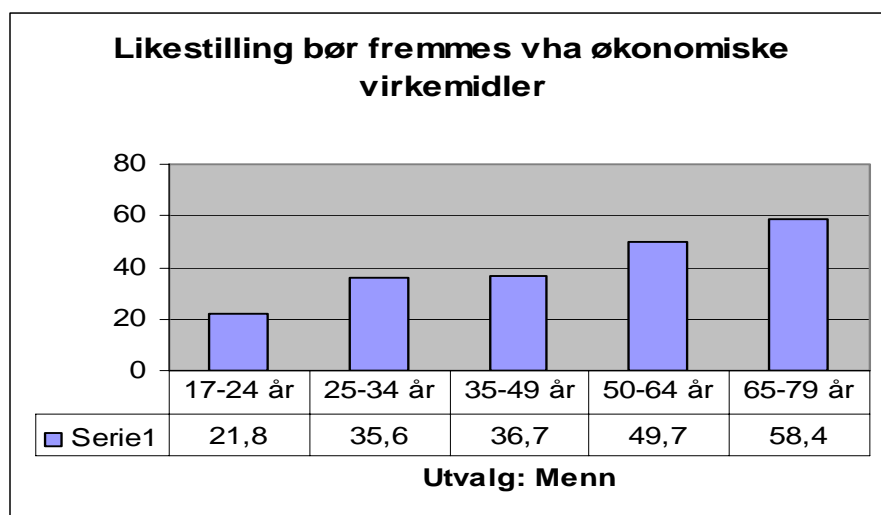

Det er ingen signifikante aldersforskjeller i svarene hos kvinner og menn.

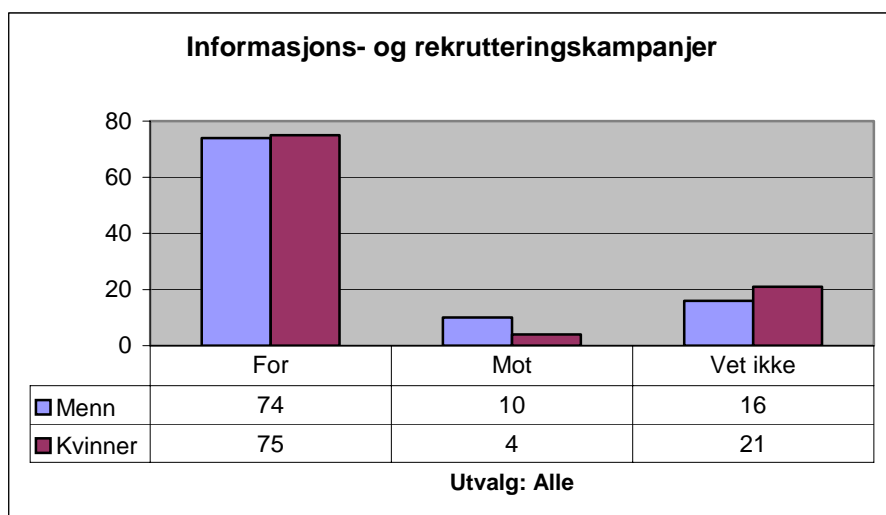
Neste spørsmål er: ”Det finnes også andre virkemidler man kan bruke for å motvirke den ujevne fordelingen mellom kvinner og menn på mange samfunnsområder. Er du for eller mot følgende virkemidler?” Diagrammet under viser svarfordelingen.

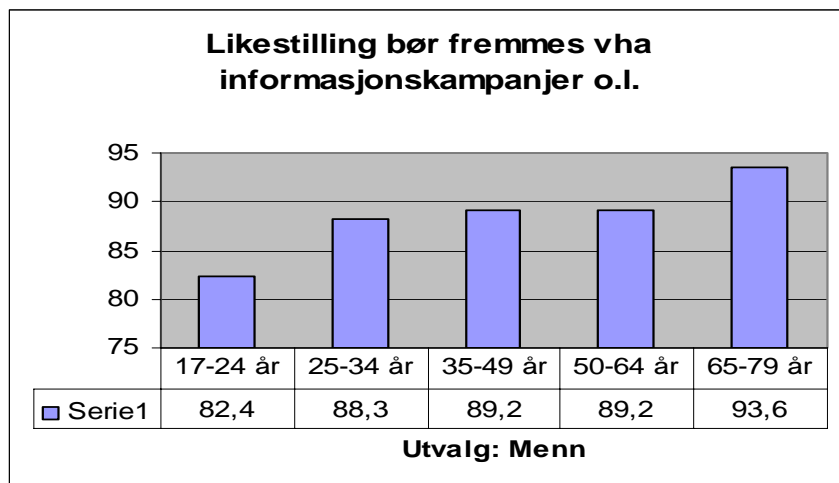
Her er det ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner, men derimot hos menn:.

Vi ser at det er de aller yngste mennene som i minst grad, og de aller eldste mennene som i størst grad, tilslutter seg dette.

Dette er noe både kvinner og menn ser ut til å slutte opp om. Dette kan tyde på en viss individualisering (anti-kollektivism) i menns og kvinners holdninger til likestilling, og kan ses i sammenheng med skepsisen til kvoteordninger som skal sikre/bedre likestillingen (se over). Fordelt på alder hos menn får vi dette mønsteret:

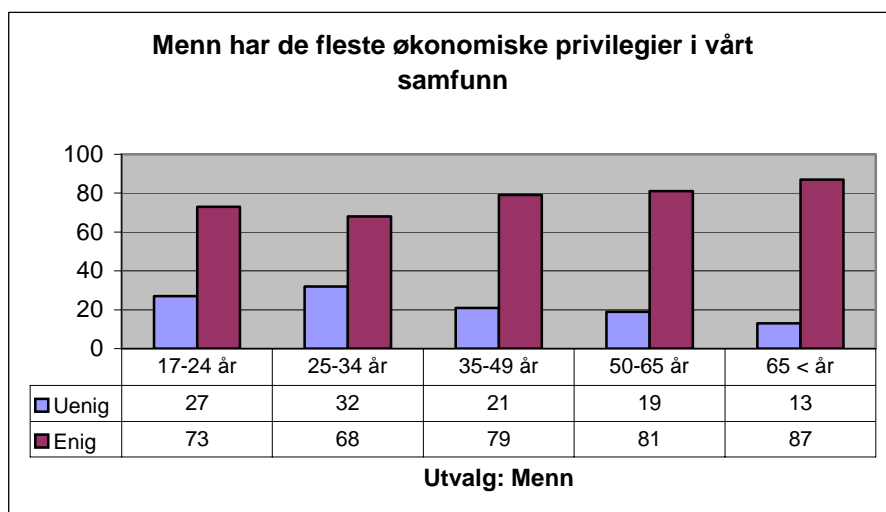

Det er ingen signifikante aldersforskjeller hos kvinner her.

Disse spørsmålene følges av en rekke utsagn med følgende innledning: "Nedenfor følger noen mulige forklaringer på hvorfor det ikke er større likhet mellom kvinner og menn i Norge. Hvor enig eller uenig er du i disse utsagnene?"

Q106 består av et sett utsagn som gir ulike beskrivelser av forhold som er relevante i forhold til likestilling, som respondentene bes si seg helt eller litt enig eller uenig i.

Menn har de fleste økonomiske privilegier i vårt samfunn. Dette er 78 prosent av mennene og 91 prosent av kvinnene enige i. Fordelt på alder finner vi ganske store forskjeller blant mennene her:

De eldre mennene er som vi ser litt oftere enige i dette. Videre finner vi at det er menn fra lavere sosiale lag som oftest (82 prosent) er enige i at menn har de fleste økonomiske privilegiene i Norge. Blant menn fra høyere sosiale lag er det 73 prosent som er enige. Blant kvinner finner vi ingen signifikante aldersforskjeller i forhold til dette utsagnet.

Kvinner har fortsatt hovedansvaret for hjem og familie. 82 prosent av mennene og 96 prosent av kvinnene mener at dette stemmer. Her er det ingen signifikante aldersforskjeller mellom kvinner, mens det blant menn er fler i gruppen mellom 50 og 65 år som sier seg enige. At yngre menn i noe mindre grad er enige, kan skyldes at de sjeldnere har opplevd eller lagt merke til hvilke mønstre som gjør seg gjeldende i forhold til arbeidsfordelingen hjemme.

Kvinner ønsker ikke større likestilling. 33 prosent av mennene og 29 prosent av kvinnene er enige i dette.

Menn ønsker ikke større likestilling. 61 prosent av mennene og 69 prosent av kvinnene er enige i dette. Det er interessant at menn og kvinner ser ut til å være enige i at menn i mindre grad enn kvinner ønsker større likestilling.

Svarene på disse to spørsmålene viser at menn og kvinner *tillegges* mer ulike interesser i forhold til likestilling enn hva hver part selv sier. Undersøkelsen viser at de også tillegges mer forskjell enn det de faktisk står for i praksis (se kapittel om likestillingspraksis). En mulig tolkning er at bildet av menn og kvinner i media og offentlighet er preget av forenkling og stereotype forestillinger.

Menn slipper ikke til som likeverdige bidragsytere i husarbeid og omsorg for barn. 52 prosent av mennene og 61 prosent av kvinnene er enige i dette utsagnet. Hos mennene er de yngre (under 35 år) som mener dette, her ligger andelen likt med kvinnenes gjennomsnitt på rundt 60 prosent.

Det er oppsiktsvekkende at flere kvinner enn menn sier seg enig i dette. Kontrollerer vi for alder og differensierer mellom "helt" og "litt" enighet, ser vi at det i sær er kvinner mellom 25 og 34 år som sier seg "helt" enige i dette, og de aller eldste kvinnene (65 år og over) som sier seg "litt" enige. Blant mennene er det de aller yngste som slutter mest opp om synspunktet om at menn ikke slipper til.

Dette synspunktet har vært mye fremme i offentlig debatt og media, og har gradvis vunnet terreng som forklaring på hvorfor menn ikke deltar mer i husarbeidet og den daglige omsorgen for barn. Enigheten blant respondentene, særlig de yngre, kan tolkes som en kritikk av tradisjonell norsk kjønnskultur – men kanskje også som en litt "bekvem" forklaring på hvorfor menn ikke deltar mer og for eksempel tar ut mer fødselspermisjon. Vår studie kan dessverre ikke si så mye om i hvilken grad menn faktisk *prøver* å slippe til i forhold til hjem og familie.

Kvinner ønsker ikke å ta på seg økonomisk og politisk ansvarsfulle stillinger. 50 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene mener dette. Det er oppsiktsvekkende at annenhver kvinne - og litt flere kvinner enn menn - ser ut til å mene at kvinner ikke ønsker å ta på seg økonomisk og politisk ansvarsfulle stillinger. Kontrollerer vi for alder ser vi at det særlig er de eldre kvinnene som mener dette.

Mange menn har problemer med å samarbeide med kvinnelige ledere. 57 prosent av mennene og 78 prosent av kvinnene mener dette. Kvinnene opplever tydeligvis mer samarbeidsproblemer enn mennene selv beskriver.

Kvinnelige søkere blir forbigått ved ansettelser. 46 prosent av mennene og 72 prosent av kvinnene mener dette. Det er altså en markant forskjell på hvordan menn og kvinner oppfatter virkeligheten her. Man kunne være fristet til å si at menn og kvinner i en viss forstand ikke lever i den samme virkeligheten: Det kvinner tolker som forbigåelser, blir ikke forstått på samme måten av menn. Samtidig er det jo slik at vi ikke har mulighet for å avgjøre om respondentene beskriver virkeligheten slik de opplever den, ønsker at den skal være, eller tror at den bør være. Dette kan også være en forklaring på at det er forskjell på hva menn og kvinner svarer her; menn vet at kvinner forbigås, men de ønsker ikke at virkeligheten skal være slik.

Menn ønsker ikke å ta ansvar for hjem og familie. 36 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene sier seg enige med dette utsagnet. Igjen er det ikke helt klart om respondentene beskriver virkeligheten slik de opplever den, ønsker at den skal være, eller tror at den bør være. At så mange som 36 prosent av mennene mener at menn ikke ønsker å ta ansvar for hjem og familie, trenger ikke bety at menn ønsker at det skal være slik.

Holdninger til likestilling – kommentarer

Menn er tydeligvis motstandere av kvoteordninger for både kvinner og menn. De er mer positive til andre ordninger og i sær til positive til informasjons- og holdningskampanjer. En kjønnpolarisering i likestillingsholdningene (Teigen 2006) er det imidlertid ingen entydige indikasjoner på. Mange holdninger er nokså likt fordelt mellom kjønnene, og andre trekk betyr mer. Blant annet ser vi sterke sammenhenger mellom negative holdninger til kvoteordninger og tilslutningen til utsagnene ”Vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet” og ”Det offentlige blander seg for mye inn i folks privatliv”. I kapitlet om likestilling ser vi nærmere på denne ”nok-er-nok”-gruppen.

Det virker urimelig å slutte at menn som gruppe skulle ha spesielle interesser av å mene dette. Likeledes merker vi oss at under halvparten av kvinnene (i alle aldersgrupper) er for kvoteordninger, og at det er en påfallende stor andel av kvinnene som svarer at de er *usikre* (”vet ikke”) når det gjelder ordninger/tiltak som skal sikre/styrke kjønnslikestillingen. Hvis kvinnene gjør sine vurderinger ut fra en kjønnsbasert interesseposisjon, er dette oppsiktsvekkende. Det gir liten mening. Like gjerne som å være uttrykk for kjønnsbaserte interesseposisjoner kan negative holdninger til kvoteringsordninger tolkes som uttrykk for *ideologibaserte* interesseposisjoner, dvs. det man kanskje kan kalle en gjennomgående anti-kollektivism.

Sammenhengene mellom negative holdninger til kvoteordninger som skal styrke likestillingen, og tilslutningen til utsagnene ”Vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet” (Q107E) og ”Det offentlige blander seg for mye inn i folks privatliv”, kan tyde på dette.

Flere holdningsutsagn

En del av disse holdningsspørsmålene inngår i det vi regner som bakgrunnsvariabler. Her tar vi bare med to: om voldtekt og kjøp av sex.¹²⁹

Voldtekt er menns ansvar

I april 2007 la Amnesty International Norge og Reform ressurscenter for menn frem rapporten ”Hvem bryr seg? En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner”, basert på en landsdekkende undersøkelse blant et representativt utvalg menn i Norge. Undersøkelsen var gjennomført av TNS Gallup. I undersøkelsen ble mennene blant annet spurt om sine holdninger til vold og overgrep mot

---

129 Fra Q107

kvinner. Det nedslående resultatet som oppnådde avisoverskrifter våren 2007 var at annenhver mann mener at en kvinne er helt eller ”delvis” ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep dersom hun flørter åpenlyst. Her må man merke seg formuleringen ”helt eller ”delvis”; hvor mange menn som mener at en kvinne er *helt* ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep skjules i det ”helt” og ”delvis” slås sammen. Ikke desto mindre så det ut til at menn ansvarliggjorde kvinner for overgrepene de ble utsatt for.

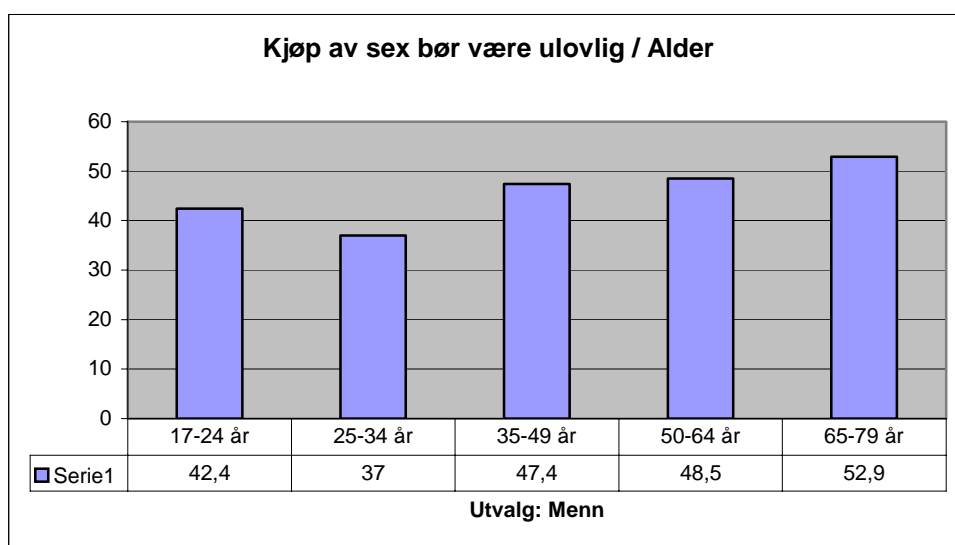
I LL07 ser ikke graden av menns ansvarliggjøring av kvinner ut til å være like stor i forbindelse med seksuelle overgrep. Her spurte vi om tilslutning til utsagnet ”Voldtekt er menns ansvar”. Med bruken av begrepet ”voldtekt” levnes det lite rom for tolkning. Dette er altså ikke det samme som å spørre om en kvinne er helt eller ”delvis” ansvarlig for å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep dersom hun flørter åpenlyst. Vi mener allikevel at det er mulig å sammenligne graden av menns ansvarliggjøring av kvinner på bakgrunn av det som fremkom i rapporten fra Amnesty/Reform og tilslutningen til utsagnet ”Voldtekt er menns ansvar” i LL07. I likhet med svarene over har vi slått sammen ”helt uenig” med ”litt uenig” og ”helt enig” med ”litt enig”. Det viser seg da at 78 prosent av mennene og 83 prosent i LL07 er helt enige eller litt enige i at voldtekt er menns ansvar.

Dette gir et noe annet bilde av menns innstilling til overgrep mot kvinner enn hva Amnesty/Reforms rapport gjør; i LL07 mener tre av fire menn at voldtekt er menns ansvar. Det er også verd å legge merke til at det ikke er en markant forskjell på hva kvinner og menn mener om dette. 83 prosent av kvinnene er helt enige eller litt enige i at voldtekt er menns ansvar. Kontrollert for alder finner vi relativt små forskjeller mellom hva yngre og eldre kvinner og menn mener om dette. Samtidig kommer man ikke utenom at hele 22 prosent av mennene ikke er enige i at voldtekt er menns ansvar.

Kjøp av sex bør være ulovlig

Også her har vi slått sammen ”helt” og ”litt” enig og ”helt” og ”litt” uenig.

46,6 prosent av mennene er enig i at kjøp av sex bør være ulovlig. Flere kvinner, 72,2 prosent mener det samme. Hvis vi ser på aldersfordelingen av svarene, er det signifikant variasjon bare hos menn. Fordelingen går frem av diagrammet under:

Alle grupper ligger klart under gjennomsnittet for kvinner. Det er særlig de eldste og de aller yngste av mennene som er mest enig i et forbud¹³⁰ Det er ingen signifikant variasjon for sosioøkonomisk status.

---

130 Hvis vi ser bare på "helt enig"-svarene, finner vi signifikant aldersvariasjon også hos kvinnene. Her fremgår det at de eldste er mest enig i et forbud (64,7 prosent er "helt enig"), mens det blant de yngste kvinnene er noen færre (44 prosent) som er "helt enig" i et forbud.

9

Seksjon 8. Helse og livskvalitet

Noen hovedpunkter fra seksjonen

- En større andel menn enn kvinner føler seg vel med kroppen sin.
- En større andel kvinner enn menn sier de har ulike psykiske og fysiske plager, som depresjon, angst, stress, vond rygg og manglende sexlyst.
- Overvekt rammer kvinner hardere enn menn i form av ubehag og dårlig selvbilde.
- Flere menn enn kvinner er i kontakt med vold utenfor hjemmet, både som utøvere og som ofre.

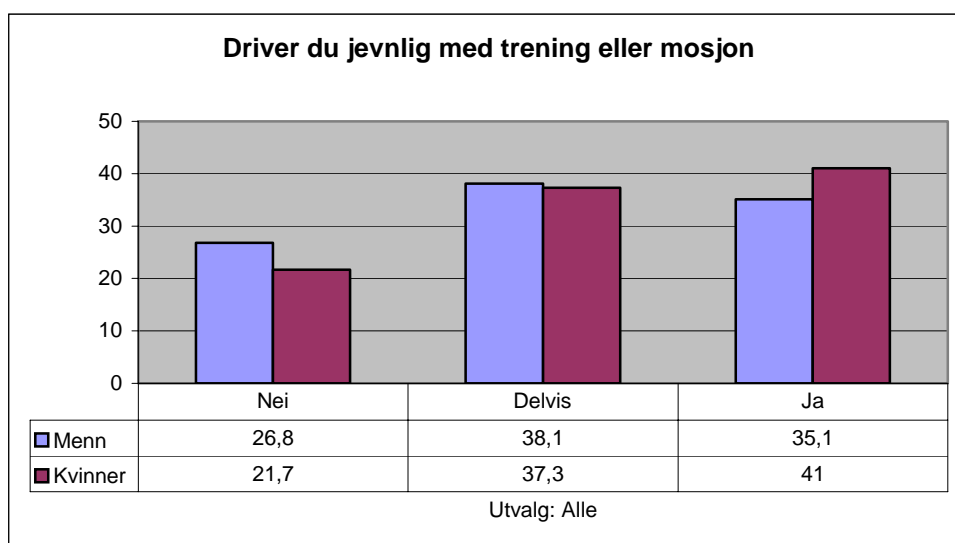
9.1 Innledning

I del 8 av surveyens spørreskjema stiller vi spørsmål ved en lang rekke forhold som har med helse og livskvalitet å gjøre. Spørsmålene spiller en viktig rolle i en rekke analyser andre steder i rapporten, både enkeltvis og i kombinasjoner der de inngår i ulike livskvalitetsindekser, der vi søker å måle hvordan helse og livskvalitet er forbundet med andre fenomener, som for eksempel likestilling, vennskap eller samliv.

I denne delen av rapporten skal vi i hovedsak se på svarene til de ulike spørsmålene enkeltvis, med noen korte kommentarer underveis. Vi tar bare med de viktigste eller mest interessante enkeltresultatene. I kapitlet om livskvalitet i del to av rapporten beskriver vi denne dimensjonen mer samlet.

9.2 Driver du jevnlig med trening eller mosjon?

Svarene fordeler seg slik:¹³¹

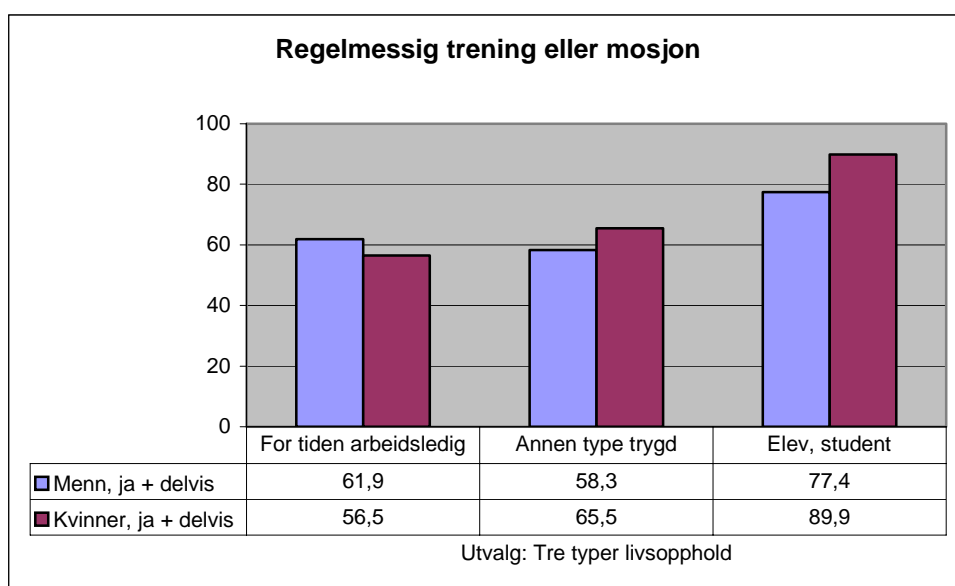
¹³¹ Q110A

Vi ser at kvinner noe oftere driver med trening eller mosjon enn menn, men forskjellen er ikke stor.

I MN88 svarte 58 prosent av mennene ”ja” og ”delvis” at de drev med trening eller mosjon.¹³² En større andel menn driver altså jevnlig med trening eller mosjon i dag enn for 20 år siden.

For både menn og kvinner øker andelen som driver mosjon med høyere utdanning, men kvinner ligger høyere enn menn for alle utdanningsgrupper. Om man er enslig eller samboer betyr lite.

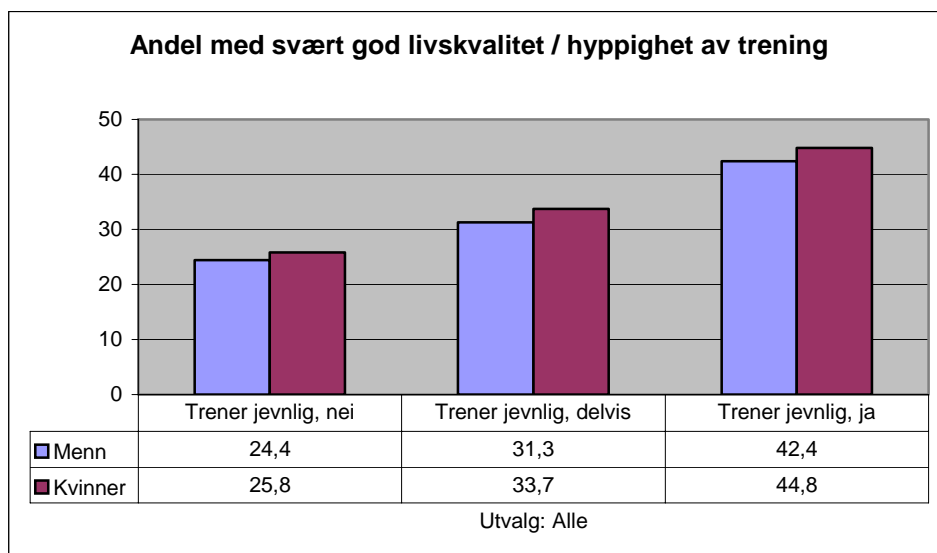
Sett i forhold til livsopphold, ligger trygdede/arbeidsledige under gjennomsnittet når det gjelder treningshyppighet for både kvinner og menn, mens studenter ligger over, særlig blant kvinner, jfr. diagrammet under:

I diagrammet under ser vi at andelen menn og kvinner som svarer at de har ”svært bra” livskvalitet i spørsmål 123, er langt høyere blant dem som sier ”ja” til at de trener jevnlig, enn dem som ikke gjør det.¹³³

¹³² I MN88 er tallet basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Driver du jevnlig trening eller mosjon?”. I L07 er spørsmål og svaralternativer identiske.

¹³³ Mønsteret er det samme hvis vi ser på summen av dem som svarer ”ja” og ”delvis” på spørsmålet om jevnlig trening.

Men, som vi har sett, er hyppighet av trening også knyttet til andre trekk, som for eksempel utdanning, slik at livskvalitetseffekten her også kan ha med dette, eller andre faktorer å gjøre.

Tar du gjerne sjanser for å få ut av livet det du ønsker?

Her er det ingen statistisk signifikant forskjell i svarene fra menn og kvinner.¹³⁴ 17,7 prosent svarer ”ja” på dette spørsmålet, mens 35,5 prosent svarer ”delvis”. Derimot er det klare variasjoner i forhold til alder. Andelen som svarer ”ja” og ”delvis” på om de tar sjanser for å få mer ut av livet, øker kraftig med synkende alder, fra 39 prosent blant de eldste til 72 prosent blant de yngste.

I MN88 svarte 40 prosent av mennene at de gjerne tar sjanser for å få ut av livet det de ønsker, altså noe færre enn i dag.¹³⁵ Den gang ble ”risikoatferd” tematisert som et viktig problem ved mannsrollen. Skal vi ta svarene på ordet, er dette i dag jevnt fordelt på kjønnene. Som vi skal se viser bildet av praksis fortsatt et mer kjønnsdelt mønster.

Har du medvirket til trafikkuhell med personskader?

Her svarer nesten dobbelt så mange menn som kvinner ja, henholdsvis 7 og 4 prosent. Ja-svar på spørsmålet viser sterk sammenheng med vold /straff i barndommen. Dette drøftes i kapitlet om livskvalitet i del to av rapporten.

Hender det at du blir mer sint og aggressiv enn du liker?

Her er det ingen statistisk signifikant kjønnsforskjell.¹³⁶ 21 prosent svarer ja, og 29 prosent delvis.

I MN88 svarte 61 prosent ”ja” eller ”delvis”.¹³⁷ Det ser altså ut som om andelen menn som svarer at de blir mer sinte og aggressive enn de liker, har sunket siden 1988.

¹³⁴ Q110B

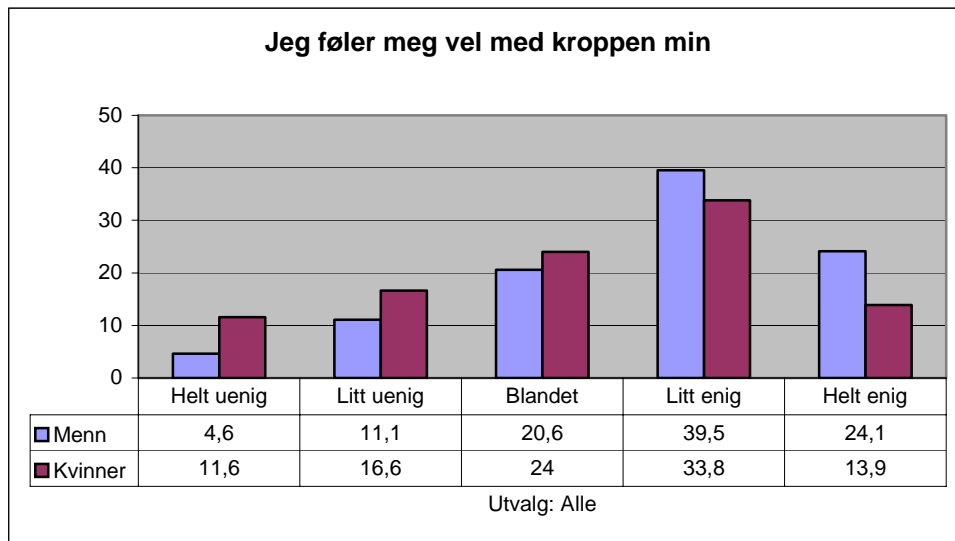
¹³⁵ I MN88 er tallet basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Tar du gjerne sjanser for å få ut av livet det du ønsker?” i LL07 er spørsmål og svaralternativer identiske.

¹³⁶ Q110D

¹³⁷ I MN88 er tallet er basert på dem som har krysset ”ja” og ”delvis” på spørsmålet ”Hender det at du blir mer sint eller aggressiv enn du liker?” I LL07 er spørsmål og svaralternativer identiske.

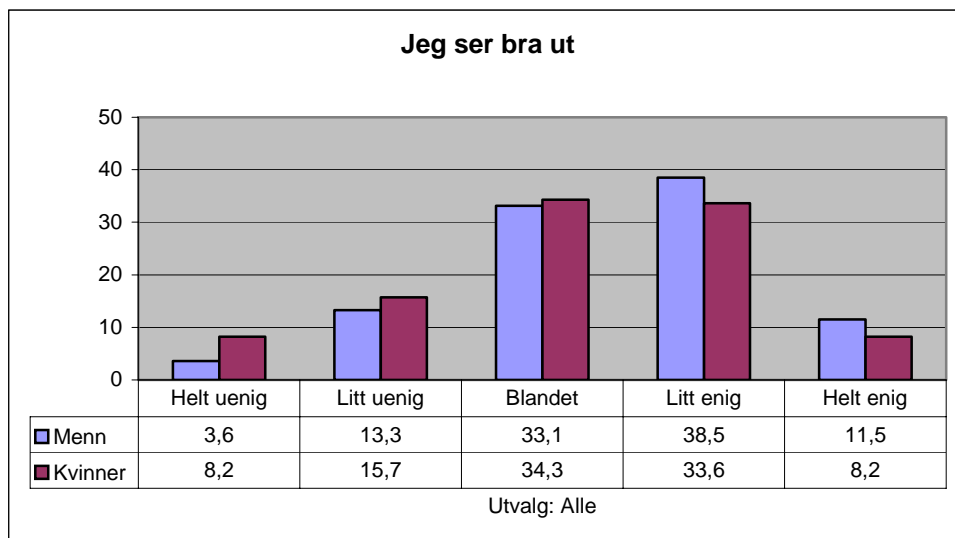
Jeg føler meg vel med kroppen min

Diagrammet under viser svarfordelingen.¹³⁸

Vi ser at menn oftere enn kvinner føler seg vel med kroppen sin.

Jeg ser bra ut

Vi ser at menn litt oftere enn kvinner synes at de selv ser bra ut.¹³⁹

Jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen

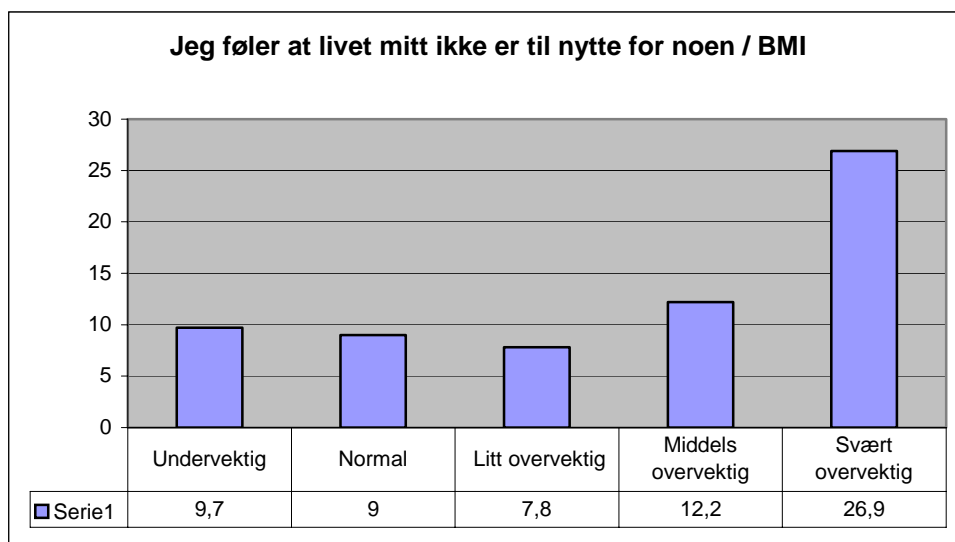
Svarene på dette spørsmålet viser ingen signifikant kjønnsforskjell¹⁴⁰: Tre prosent av både menn og kvinner svarer ”helt enig”, seks prosent ”litt enig”, mens 82 prosent er uenige.

¹³⁸ Q11A

¹³⁹ Q111C

¹⁴⁰ Q111E

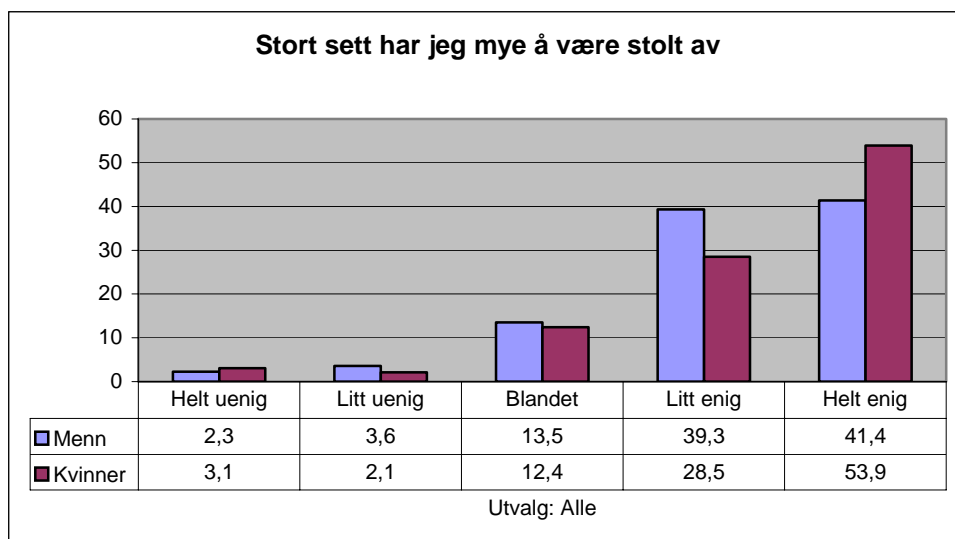
Derimot varierer svarene kraftig i forhold til de ulike trinnene på BMI-skalaen (se definisjon av BMI under). Diagrammet under viser hvor mange på hvert BMI-trinn som svare "helt enig" eller "delvis enig" til utsagnet "Jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen".

De "beste" tallene finner vi her for de litt overvektige, med kategorien "normal" på andre plass, og de undervektige tett på. For de øvrige overvektige blir verdiene tydelig dårligere med økende BMI. Blant disse er det langt flere som ikke føler at livet deres er av verdi for andre.

Svarfordelingen forteller noe om hvor stor betydning kroppsvekt har i vår kultur, og hvor utsatt man kan være hvis man ikke lever opp til de dominerende kroppsidealene. Legg imidlertid merke til at kroppsvekt, og særlig overvekt, er knyttet til en rekke andre forhold som også trekker livskvaliteten ned, så noe av effekten vi her ser kan skyldes disse og andre bakenforliggende forhold.

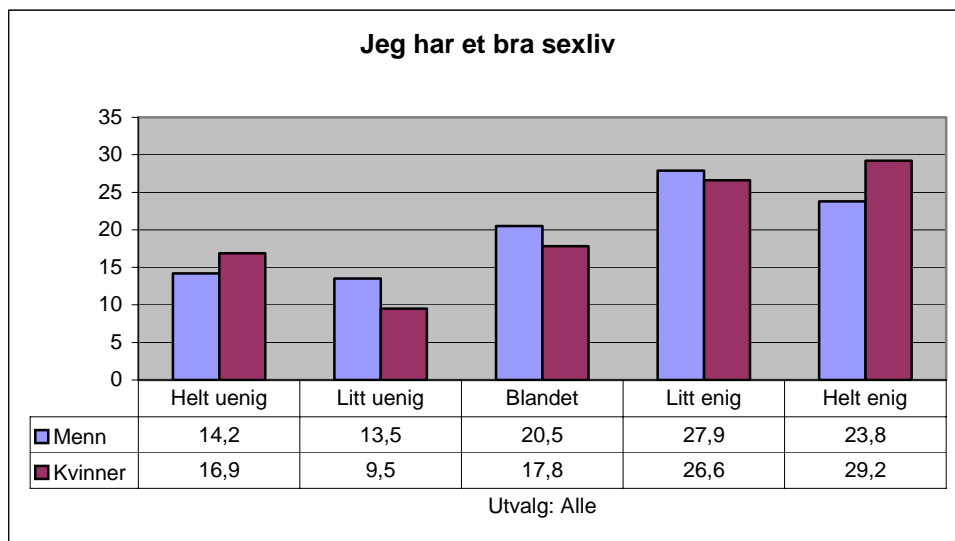
Stort sett har jeg mye å være stolt av.

Det er en liten kjønnsforskjell i retning av at kvinner litt oftere føler at de har mye å være stolt av.¹⁴¹

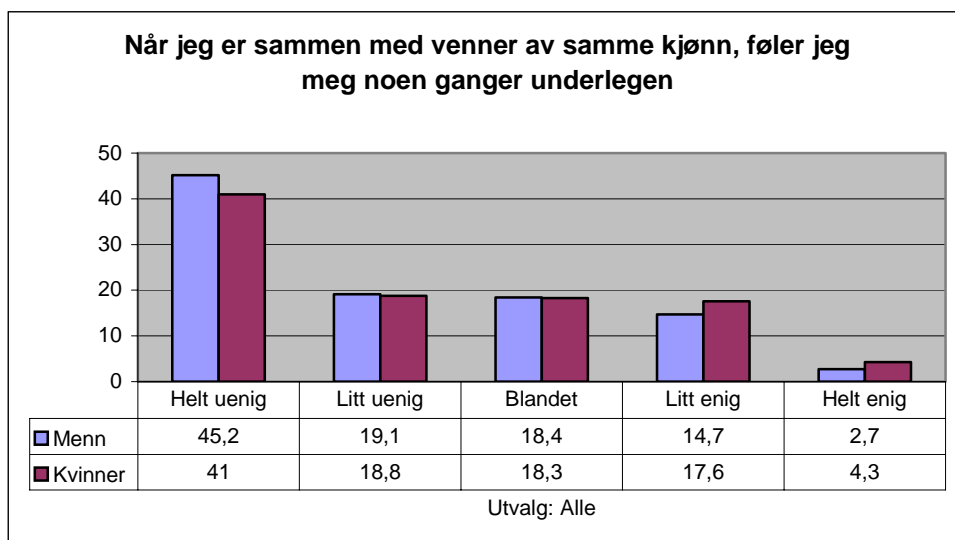
¹⁴¹ Q111F

Jeg har et bra sexliv

Det er en svak kjønnsforskjell i retning av at kvinner litt oftere enn menn føler at de har et bra sexliv.¹⁴²

Når jeg er sammen med venner av samme kjønn, føler jeg meg noen ganger underlegen

Vi ser at kvinner litt oftere enn menn føler seg underlegen sammen med venner av samme kjønn.¹⁴³

De øvrige spørsmålene om vennskap tas opp i temakapitlet om vennskap i del tre av rapporten.

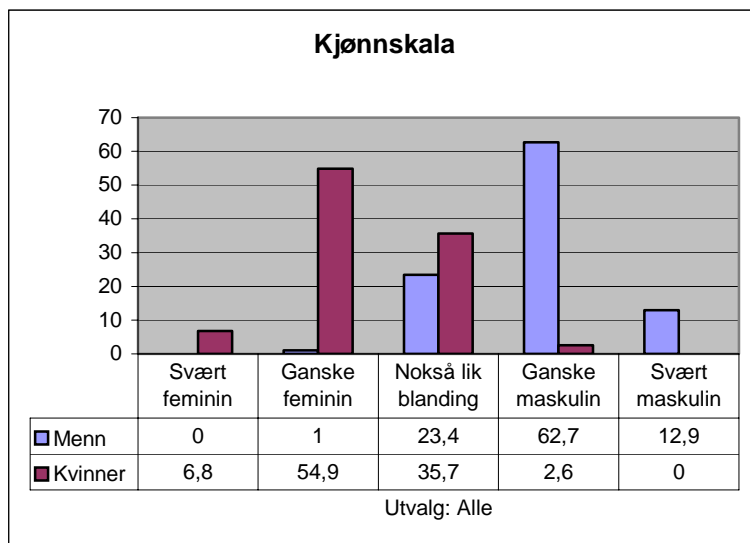
¹⁴² Q111G

¹⁴³ Q111H

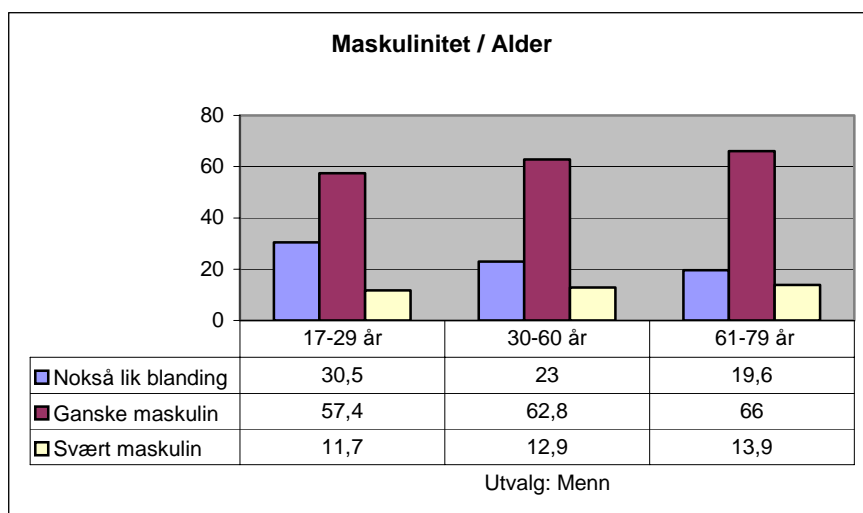
9.3 Kjønnsskala

I spørsmål Q113 bes respondentene plassere seg selv på en skala som går fra maskulint til feminint. Diagrammet under viser svarene for henholdsvis menn og kvinner:

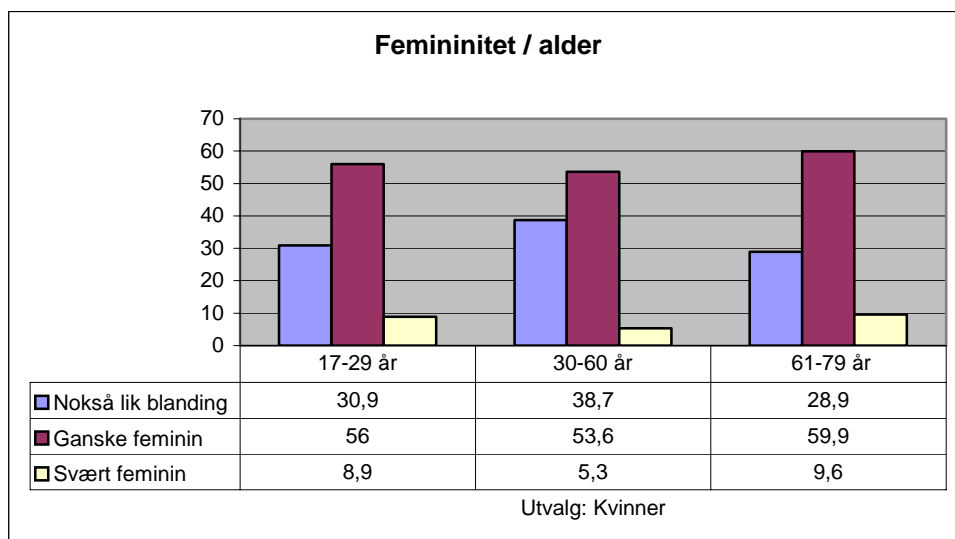

Flere kvinner enn menn oppgir at de mener de har en nokså lik blanding av maskuline og feminine egenskaper. Andelen kvinner som oppgir at de har ”ganske mye” av det motsatte kjønnnet i seg, er også større enn andelen menn som gjør det samme. Tallene tyder på at kvinner plasserer seg jevnere ut over kjønnsskalaen enn menn. Ingen respondenter plasserer seg helt over i motsatt kjønns ende av skalaen. Denne skalaen og den nokså tradisjonelle fordelingen, drøftes videre i kapitlet om kjønnsutforming i del to av rapporten. Her ser vi på noen trekk som fordelingen henger sammen med.

Diagrammet under viser sammenheng mellom plassering på kjønnsskalaen og alder for menn.

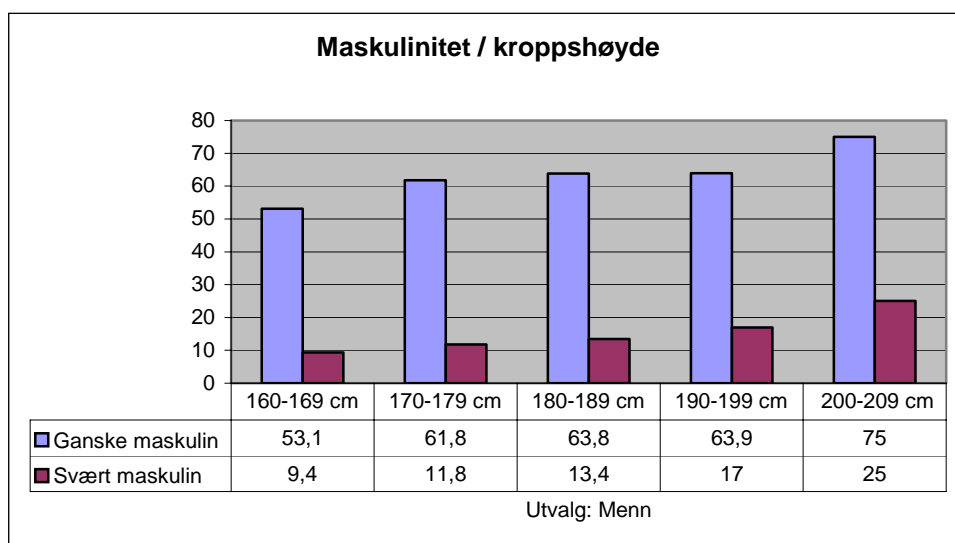

Som vi ser, rapporterer menn svakt økende maskulinitet med økende alder. Diagrammet under viser sammenhengen for kvinner.

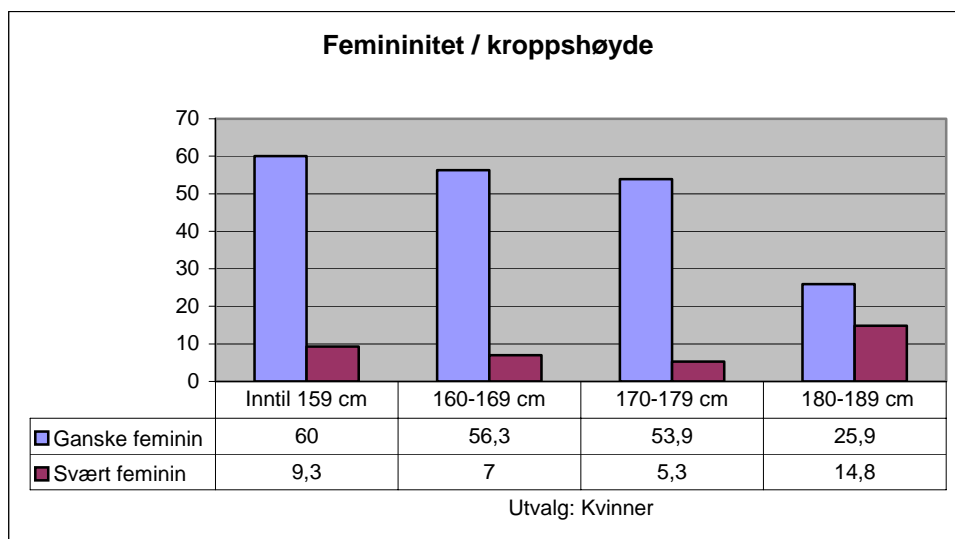

De yngste og de eldste kvinnene tilskriver seg i størst grad feminine kvaliteter, mens mellomgruppen ligger noe lavere.

Diagrammet under viser sammenheng mellom plassering på kjønnskalaen og høyde for menn.

Jo høyere mannen er, desto mer maskulin oppfatter han seg. Diagrammet under viser tilsvarende data for kvinner.

Jo høyere kvinnen er, desto mindre feminin oppfatter hun seg, med unntak av andelen svært feminine i gruppen 180-189 cm. Merk at utvalget i denne siste gruppen er lite, noe som gjør at tallene her er mer usikre.

Høyde/vekt - Body/mass-index (BMI)

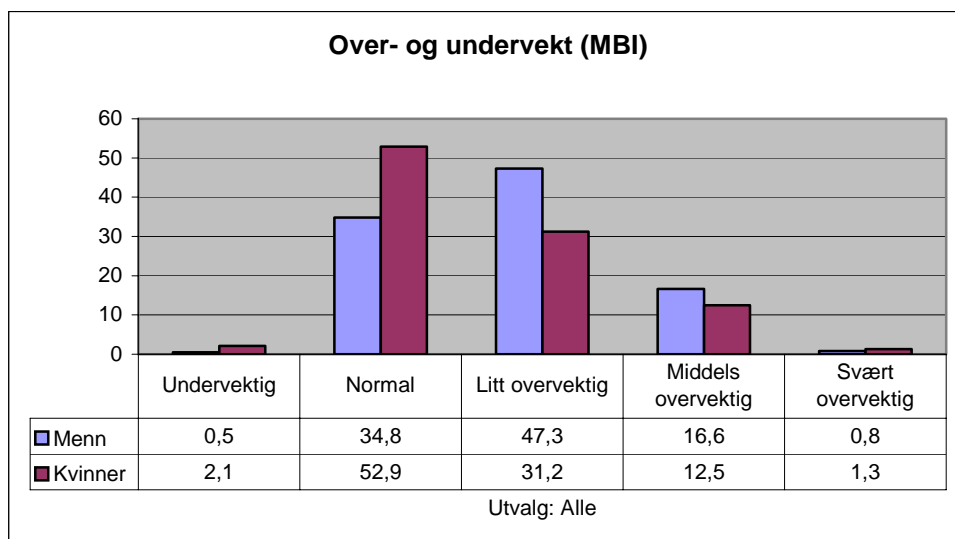
BMI er en variabel som regnes ut etter formelen kg/m^2 , der kg står for kroppsvekt, og m for kroppshøyde. Vi har respondentenes egne angivelser av begge disse variablene,¹⁴⁴ og kan med utgangspunkt i dette regne ut deres BMI som gir en indikasjon på i hvilken grad de har normal kroppsvekt i forhold til høyden, eller om de er over- eller undervektige. Merk at BMI bare gir en omtrentlig pekepinn. For eksempel kan høy BMI hos menn både bety at de har høy kroppsvekt pga fedme *eller* at de har høy kroppsvekt pga kroppsbygging, eller at de er mer enn gjennomsnittlig muskuløse.

BMI skalaen er delt opp i kategorier på denne måten:

BMI-skalaen	
Mindre enn 15	Underernært
Fra 15-18,5	Undervektig
Fra 18,5 til 25	Normal
Fra 25-30	Litt overvektig
Fra 30-40	Middels overvektig
Større enn 40	Svært overvektig

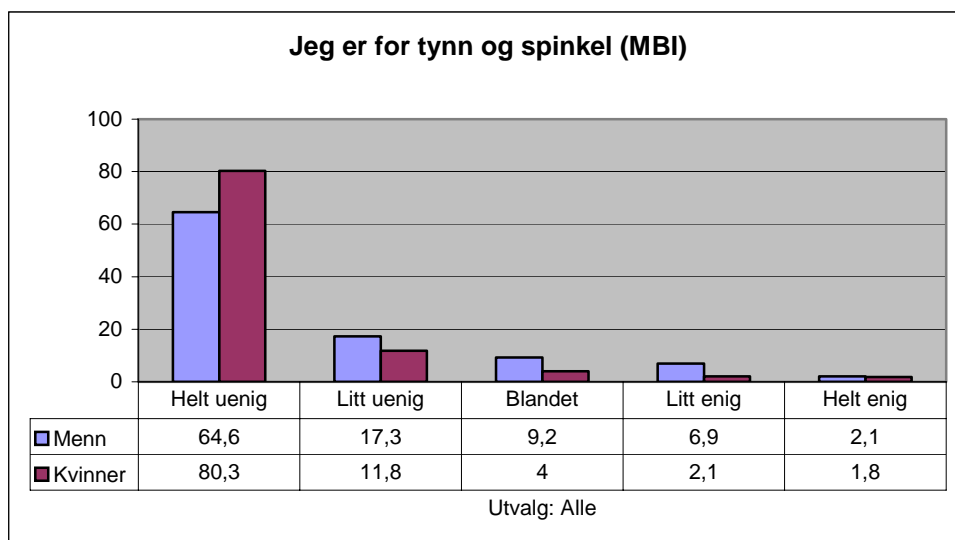
Blant våre respondenter er fordelingen slik:

¹⁴⁴ Q114-115

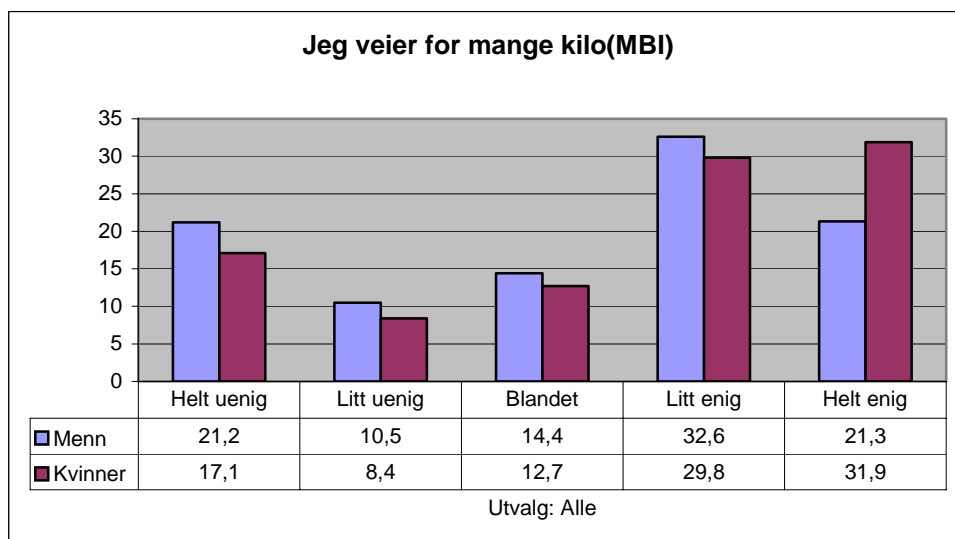

Det er noen flere kvinner enn menn som er undervektige, men det er også langt flere kvinner enn menn som er i kategorien ”normal”. Dette utlignes ved at en større andel menn enn kvinner er overvektige, bortsett fra i den høyeste overvektkategorien, der det er flere kvinner.

Under ser vi på hvordan en del utsagn som har med vurdering av egen kropp å gjøre, varierer med plasseringen på BMI-skalaen.

Blant menn og kvinner som svarer at de er ”helt enig” i at de er for tynne og spinkle, befinner de fleste seg i BMI-kategorien ”normal”, men mennenes gjennomsnittsbmi er her likevel litt høyere enn kvinnenes (22,3 mot 21), noe som tilsier at det skal mindre til før menn føler seg tynne og spinkle, enn kvinner. Det samme mønsteret – noe forsterket – finner vi hos de som svarer ”litt enig” (her har menn har 22,4, mens kvinner har 19,5 i gjennomsnittlig BMI). Dette sier kanskje noe om et dominerende mannsideal om at mannen skal være stor og sterk, som mange menn føler de kommer til kort overfor.

Blant menn og kvinner som svarer at de er "helt enig" i at de veier for mange kilo, befinner de fleste seg i BMI-kategorien "litt overvektig", men kvinnenes gjennomsnittsbmi er her likevel lavere enn mennenes (29 mot 31), noe som tilsier at det skal mindre til før kvinnene føler seg overvektige, enn mennene. Det samme mønsteret finner vi hos de som svarer "litt enig". Dette kan si noe om et dominerende kvinneideal der kvinner forventes å være slanke, som mange kvinner føler de kommer til kort overfor.

9.4 Fysisk og psykisk helse

I spørsmål Q116 skal respondentene rapportere hyppigheten av en rekke problemer relatert til fysisk og psykisk helse ("Hvor ofte opplever du følgende...?") På de fleste av spørsmålene gir kvinner mer negative svar. Dersom svarene hos menn og kvinner gjenspeiler de faktiske forholdene, og hvis de tolker svarskalaen på samme måte, kan vi slutte at kvinner i større grad lider av uønsket overvekt, hodepine, stive muskler, manglende sexlyst, stress, depresjon, fordøyelsesproblemer, og "andre kroppslige plager".¹⁴⁵ Det eneste problemet som rammer menn mer enn kvinner, er alkohol- eller rusproblemer. Sammenligner vi med MN88 ser vi at andelen menn som rapporterer stress, øker fra 50 prosent i MN88 til 65 prosent i LL07.¹⁴⁶ Andelen som rapporterer depresjon, går samtidig ned fra 60 prosent til 20 prosent.

Når det gjelder selvmordstanker er det ingen signifikante forskjeller mellom menn og kvinner. 0,8 prosent svarer "ofte", 2,6 prosent "av og til", 9,4 prosent "sjelden" og 87,2 prosent "aldri".

¹⁴⁵ Lista er her basert på en enkel korrelasjonsanalyse av kjønn og enkeltproblemer.

¹⁴⁶ I MN88 er tallet basert på dem som har krysset "ja" og "delvis" på spørsmålet "Er du ofte utsatt for stress?"

I LL07 er tallet basert på de som i spm. 116 ("Hvor ofte opplever du ...?") har krysset av for at de opplever stress "ofte" og "av og til".

Sykefravær og permanent nedsatt funksjonsevne

Her spør vi: "Har du i løpet av de siste 12 månedene vært syk eller har du hatt helseplager som har hindret deg i å arbeide eller gjøre andre ting du hadde planlagt? I så fall, skriv omtrent hvor mange uker det var."¹⁴⁷ Gjennomsnittlig antall uker for menn er 6,23 uker, for kvinner noe mer, 7,58 uker.

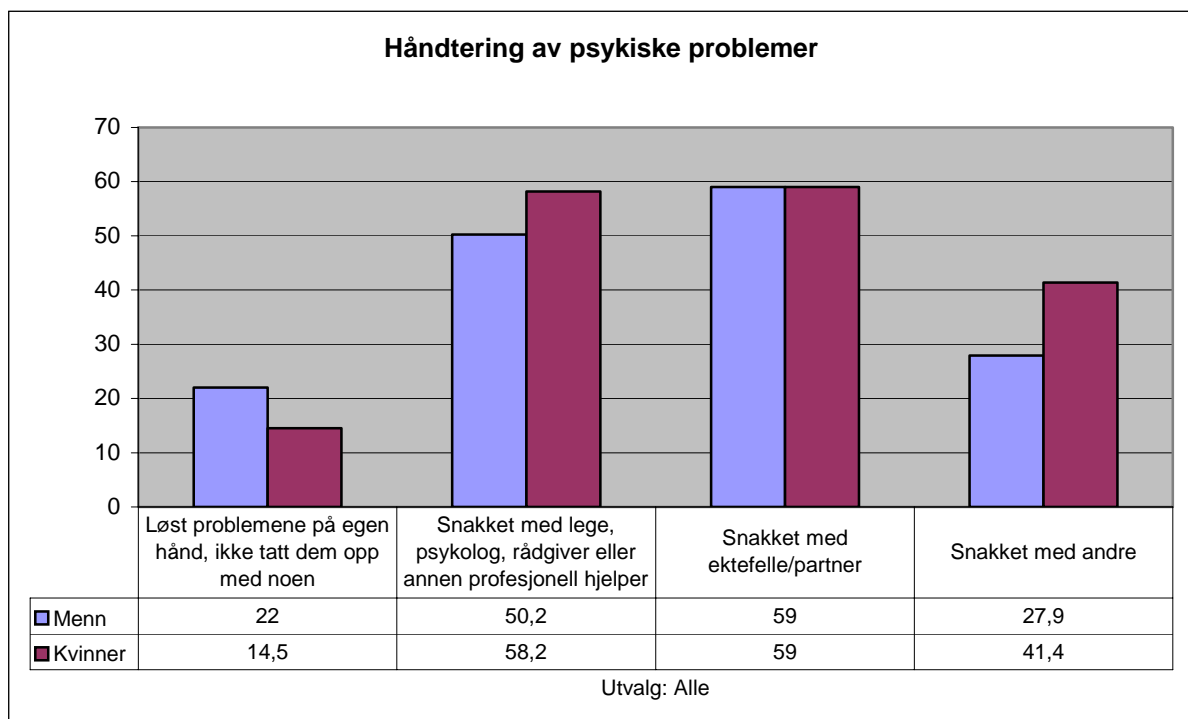
Når det gjelder permanent nedsatt funksjonsevne er det ingen statistisk signifikant forskjell i svarene fra menn og kvinner: 14,7 prosent svarer "ja" på dette spørsmålet.¹⁴⁸

Vold

Spørsmålene om vold behandles i et eget kapittel i del 3.

Hjelp ved psykiske problemer

I spørsmål Q122 bes respondentene svare på hva de ville ha gjort/hvem de ville ha snakket med hvis de var deprimert eller hadde mindre psykiske problemer. Diagrammet under viser hvor stor andel blant kvinner og menn som svarer "ja" i forhold til hvert oppgitt svaralternativ.

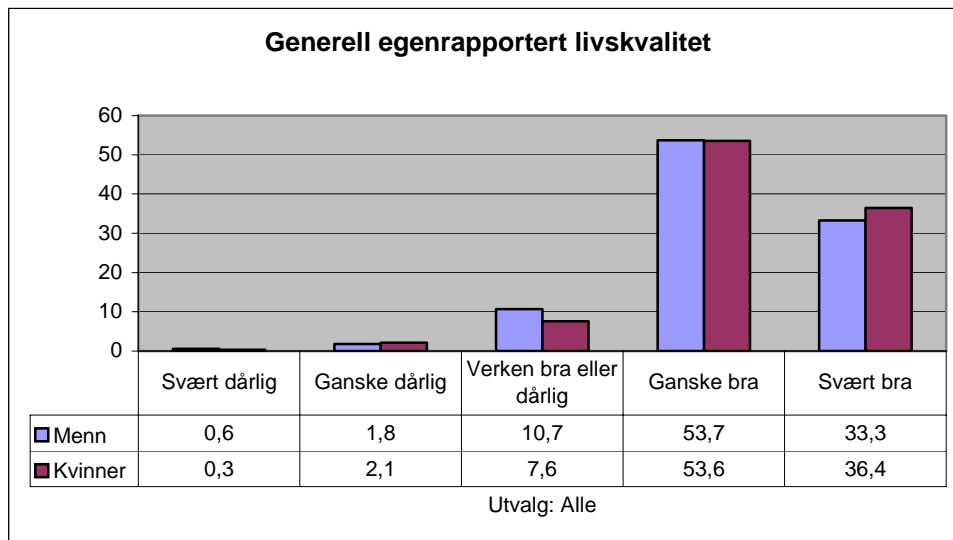

En like stor andel kvinner og menn ville snakket med ektefelle/partner. Ellers er det en tendens til at kvinner i større grad ville ha snakket med andre, mens mennene i større grad svarer at de ville løst problemene på egen hånd.

¹⁴⁷ Q117

¹⁴⁸ Q118

Hvordan vil du alt i alt beskrive din livskvalitet?

Noen flere kvinner enn menn svarer at de har svært bra livskvalitet.¹⁴⁹ Dette er interessant i lys av at de skårer såpass mye dårligere på mange av enkeltpørsmålene om helse og livskvalitet, for eksempel de som gjelder stress, depresjon, med mer. En mulig forklaring er at menn og kvinner ikke "måler" plagene sine likt, det vil si at de tolker eller bruker svaralternativene ulikt: Det skal for eksempel mer til før en gjennomsnittsmann sier at han "ofte" er deprimert, enn en gjennomsnittskvinne. Kanskje kan vi også se dette i lys av at menn tradisjonelt har levd i en kultur der det er mindre aksept for at menn setter ord på eller gir uttrykk for sine problemer. Hvorvidt livskvalitet er "kjønnet" drøftes videre i kapitlet om livskvalitet senere i rapporten.

¹⁴⁹ Q123

Del 2. Drøfting av hoveddimensjonene i undersøkelsen

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Del to av rapporten, som innledes med dette kapitlet, legger frem et nytt analyseapparat for likestilling, basert på seks ulike dimensjoner som blir kartlagt i spørreskjemaet.
- Dette gjør det mulig å sammenligne hvordan forskjellige forhold virker inn på likestilling. For eksempel kan man se på hvordan forhold i oppveksten har virket inn på likestilling, hva ressursfordelingen i samliv betyr, og hva personens kjønnsutforming (maskulinitet – femininitet) betyr.
- Kapitlet viser hvordan analyseapparatet er bygd opp, og hvordan det kan brukes.
- Vi viser hva som er viktigst, for å skape likestilling i praksis, og hva som betyr mest når det gjelder livskvalitet.
- Et hovedfunn i analysen er at ressursfordeling og kjønnsutforming er viktig for likestilling - ikke bare holdninger.
- Sammenhengen mellom likestilling i holdning og i handling er minst like stor blant menn som blant kvinner.

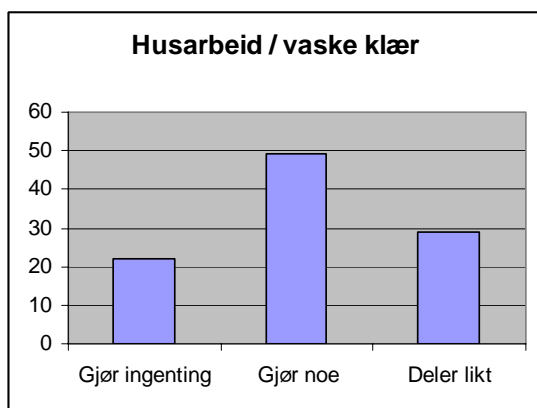
10.1 Om rapportens del 2

De foregående kapitlene har tatt opp enkeltresultater innen hver seksjon i spørreskjemaet, og beskrevet svarfordelingen spørsmål for spørsmål. I rapportens del 2 ser vi på helheten.

Undersøkelsens formål var bedre kunnskap om menn, likestilling og livskvalitet. Dette innebar flere utfordringer, særlig, bedre analyse av hva likestilling handler om. For å løse dette har vi utviklet et analyseapparat med seks dimensjoner relatert til likestilling, som vi presenterer her. Det nye ved dette er muligheten til å besvare spørsmål som tidligere har vært ubesvart. Hva er det som får noen menn til å bli likestilte, mens andre er lite likestilte? Er det et stort gap mellom holdning og handling når det gjelder likestilling, eller henger dette nokså nært sammen? Er det forskjell på kvinner og menn på dette punktet? Er det andre ting som påvirker menns forhold til likestilling, enn kvinners? Presentasjonen i denne delen handler om hva det nye analyseapparatet består av, hvilke resultater det gir, og hvordan det kan brukes i videre forskning.

10.2 Et helhetlig bilde av resultatene

Undersøkelsen i 1988 oppsummerte resultatene i form av en tredeling – menn som var lite, noe og mye likestillingsorientert. Denne tredelingen var i hovedsak basert på holdningsspørsmål. Mennenes praksis visste man mindre om. Gir denne tredelte analysen fortsatt mening i dag? I noen grad, ja. Vi har sett at menn fortsatt fordeler seg på de som er henholdsvis sterkt, noe eller lite involvert i likestilling. For eksempel:

Diagrammet viser andeler blant menn som er mer eller mindre involvert i husarbeid, her, vask av klær.¹⁵⁰ Vi får fram en tilsvarende tredeling om vi ser på andre oppgaver, eller på holdninger til likestilling. Proporsjonene varierer fra spørsmål til spørsmål, som vi har sett tidligere i rapporten. Dette mønsteret kan vi kalle den variable eller delvise¹⁵¹ likestillingen. Den varierer på to måter – dels fra oppgave til oppgave (eller holdning til holdning), dels ut fra kjønn, slik at kvinner gjennomgående er noe mer skeptiske til menns involvering, enn det mennene selv er. Denne kjønnsforskjellen er stor på noen spørsmål, men gjennomgående er den moderat, i regionen 10-20 prosent.

Hvorfor er noen oppgaver (og holdninger) mer likestilte enn andre? Hva er det som påvirker fordelingen i den ene eller andre retningen? Dette er åpenbart et sentralt spørsmål både i forhold til kunnskap og i forhold til anvendt likestillingspolitikk.

Ett svar kom fram allerede i 1988-undersøkelsen. Dersom likestillingen har med *omsorg* å gjøre, stiger andelen menn som vil involvere seg. Den gang ble dette målt på holdningsnivå, men det gjelder også på praktisk nivå, i fordelingen av tid. Eksempelvis forteller 70 prosent av fedre at daglig omsorg for barn deles likt og 52 prosent av mødrene forteller det samme. Hele fordelingen er forskjøvet i likestilt retning, sammenliknet med f. eks. vask av klær.

Selv blant de mennene som mener at likestillingen har kommet langt nok, mener 69 prosent at fedres permisjon bør økes. Bare 31 prosent mener permisjonen er stor nok som den er. Slike tall gjør det åpenbart at noen former for likestilling har *mye* større oppslutning blant menn enn andre former. Hadde vi spurt om likestillingen *av omsorg* er kommet langt nok (ikke bare likestillingen som sådan), hadde vi ganske sikkert fått mye større andel nei-svar.

Et hovedmål for den foreliggende undersøkelsen var å kartlegge menn i forhold til likestilling. Dermed blir ulike former for likestilling, og hva som påvirker menn i retning av større eller mindre involvering, sentrale spørsmål.

Som før nevnt hadde 1988-undersøkelsen et problem – den kartla bare holdninger, og hadde lite om menns praktiske involvering. Dette ønsket vi å rette opp i den nye surveyen. Derfor trakk vi, fra starten av, et *skille mellom holdning og praksis* i forhold til likestilling, og utformet spørsmål for å kartlegge begge dimensjoner. Dessuten ønsket vi å videreutvikle dimensjonen *likestilling i oppveksten*, som 1988-undersøkelsen hadde tatt opp.

¹⁵⁰ Diagrammet bygger på menns rapporter (kvinner rapporter viser noe mindre mannlig innsats). Kategorien "Deler likt" inkluderer menn som gjør mer enn halvdel av arbeidet.

¹⁵¹ Jfr. Skjeie og Teigen 2003.

To andre dimensjoner var særlig aktuelle, ut fra manns- og kjønnsforskning siden den gang. Den ene kaller vi *kjønnsutforming*, bl.a. hvordan personen plasserer seg selv i forhold til maskulinitet og femininitet. Den andre kaller vi *parfordeling*, dvs. hvordan inntekt og andre ressurser er fordelt mellom kvinne og mann i ekteskap og samliv.

Et siste viktig emne var *livskvalitet*. Hvordan virker likestilling inn på livskvalitet? Kan livskvalitet ha en tilbakevirkende effekt, i forhold til likestilling? Vi ønsket også å kartlegge dimensjonen livskvalitet for å kunne gi svar på slike spørsmål.

1988-studien hadde altså, alt i alt, vært for snever og trang i forhold til likestilling. Nå skulle likestillingsdimensjonene bedre frem.

For å få til dette, laget vi samlemål eller indekser for de seks dimensjonene, dvs:

1. Likestilling i holdning
2. Likestilling i handling
3. Fordeling i samliv/parforhold
4. Kjønnsutforming
5. Likestilling i barndom og oppvekst
6. Livskvalitet og helse

Spørsmålene i spørreskjemaet ble utformet for å kunne gi gode svar innen hver dimensjon. Vi hadde ikke mulighet til å kartlegge alle like grundig.¹⁵² Målet var å få en rimelig bra indikasjon på hvor respondentene sto i forhold til hver av de seks dimensjonene.¹⁵³

Vi begynte arbeidet med å lage samlemål eller indekser for hver dimensjon da spørreskjemaet var ferdig. Formålet var å lage en brukbar målestokk for hver dimensjon, for eksempel, en skala fra lav til høy livskvalitet. Slike indekser eller skalaer kan lages på litt forskjellige måter, hovedsaken er at de skal gi et klarest mulig bilde av situasjonen. Vi laget dem ved hjelp av ulike typer analyser, som beskrevet i senere kapitler. Kartet er tilpasset terrenget. Det ideelle er en indeks som er klar og meningsfull, bygget på enkeltspørsmål (variable) som henger sammen både logisk og empirisk.¹⁵⁴

Indeksene er laget slik at de gir en samlet poengsum for en rekke spørsmål innen en dimensjon. For eksempel er indeksen for likestilling i handling eller likestillingspraksis konstruert slik at par som deler likt på alle de syv husarbeidsoppgavene vi spør om, får høyere poengsum enn de som preges av at kvinnen gjør det meste. Høy skåre på enkeltvariablene gir altså høy plassering på indeksen, blanding gir middels, mens lav skåre gir lav plassering.

Indeksene er konstruert slik:

Indeks for likestilling i holdning er laget slik at de som svarer ja på noen sentrale likestillingsspørsmål får høy skåre, mens de som svarer nei får lav skåre. Bare spørsmål der det er klart

---

¹⁵² Særlig var kjønnsutforming vanskeligere å dekke på en god måte i et spørreskjema, og kartleggingen her er svakere enn på andre områder.

¹⁵³ Undersøkelsen gir grunnlag for å se på andre hoveddimensjoner enn de seks vi har nevnt her, for eksempel, vennskap og miljø, selv om dette ikke er like systematisk kartlagt.

¹⁵⁴ Man kan lage indekser ut fra logikk alene, for eksempel erklære at alle enkeltoppgaver innen husarbeid tilhører indeksen husarbeid. Men dette kan bli feil, særlig når man har med mer komplekse dimensjoner å gjøre, for eksempel holdninger til likestilling. Hva hører med her? Hvilke spørsmål kan kategoriseres som holdningsspørsmål, til forskjell fra vurderinger av tingenes tilstand? Her må man bl.a. se på hvordan de ulike spørsmålene henger sammen og på mønstre innen området, som beskrevet senere.

at respondentene selv ønsker likestilling, pluss kjerneverdier omkring likedelt forsørgeransvar og husarbeid, inngår i indeksen.¹⁵⁵

Likestilling i praksis er definert ut fra lik deling av beslutninger i ekteskap/parforhold, lik deling av husarbeid, og lik deling av omsorgsarbeid.¹⁵⁶ Vi har også en indeks for likestilling i jobben.

Indeksen for mannsdominert parfordeling (tokjønns parforhold og ekteskap) er konstruert slik at mannlige hovedforsørgerpar får høy skåre, mens par der mann og kvinne har like stor inntekt får lav skåre (altså i retning av ”mannlig forsørgergrad”, ”breadwinner”-par). Vi trekker også inn utdanning og eiendom av bolig. Dersom mannen har større inntekt enn kvinnen, mer utdanning, og eier mer av boligen, blir skåren høy; hvis ikke, blir den lav.

Indeksen for tradisjonell kjønnsutforming bygger på spørsmål maskulinitet og femininitet. Den gir høy skåre til menn som anser seg selv som svært maskuline og til kvinner som anser seg som svært feminine, til de som ikke ønsker desegregering i yrkeslivet (dvs ikke ønsker flere kvinner i mannsyrker eller flere menn i kvinneyrker), og til de synes det ville være vanskelig dersom de hadde et barn som sto fram som homofilt. De mest tradisjonelle blir altså de som ligger høyt på alle tre.¹⁵⁷

Indeksen for likestilling i oppveksten bygger på spørsmålene om beslutninger og arbeidsdeling hjemme, og et spørsmål om venner av motsatt kjønn. Dersom foreldrene bestemte likt hjemme, ikke hadde kjønnsstradisjonell arbeidsdeling, og respondenten hadde venner av motsatt kjønn, får respondenten høy skåre på indeksen for likestilling i oppveksten.¹⁵⁸

Indeksen for livskvalitet bygger på spørsmål om egen vurdering av livskvalitet, spørsmål om helse, og spørsmål om livskvalitetsrelaterte problemer.

Sammen med indeksene for de seks dimensjonene laget vi også smalere og mer presise samlemål, for eksempel indekser for bestemte mønstre innen dimensjonen holdning til likestilling (bl.a. ”kjønnspolitikk” og ideologi) og dimensjonen likestillingspraksis (bl.a. likestillingspraksis på jobben).

Samlet kan disse indikatorene betraktes som en ”verktøykasse” for likestillingsanalyse. Det seksdimensjonale analyseapparatet gir muligheten til å se, i mer detalj enn tidligere, hvordan ulike dimensjoner ved likestilling henger sammen, og hvordan livskvalitet (og ulike typer livskvalitet) påvirkes av hver likestillingsdimensjon (og undertyper innen hver dimensjon).

Første spørsmål er om analysemodellen fungerer, altså om den gir et meningsfylt helhetlig bilde, når vi analyserer dimensjonene i forhold til hverandre. Er det rimelig å skjelve mellom seks dimensjoner, slik vi har gjort? Hva viser analysene, når det gjelder helheten? Ut fra det arbeidet vi har utført, og resultatene så langt, er svaret på dette spørsmålet ja. Den nye analysemåten gir viktig ny informasjon. Teksten under introduserer dette, og vi utdyper det i de videre kapitlene.

Figuren under gir et oversiktsbilde av dimensjonene og hvordan de henger sammen. Vi presenterer dette, først, på enkleste måte (gjennom bivariat korrelasjonsanalyse). Deretter tester vi om bildet

---

¹⁵⁵ Likestillingsholdning er definert ut fra q91d, q92, q97b, q101g, q101h, q102a og q102e.

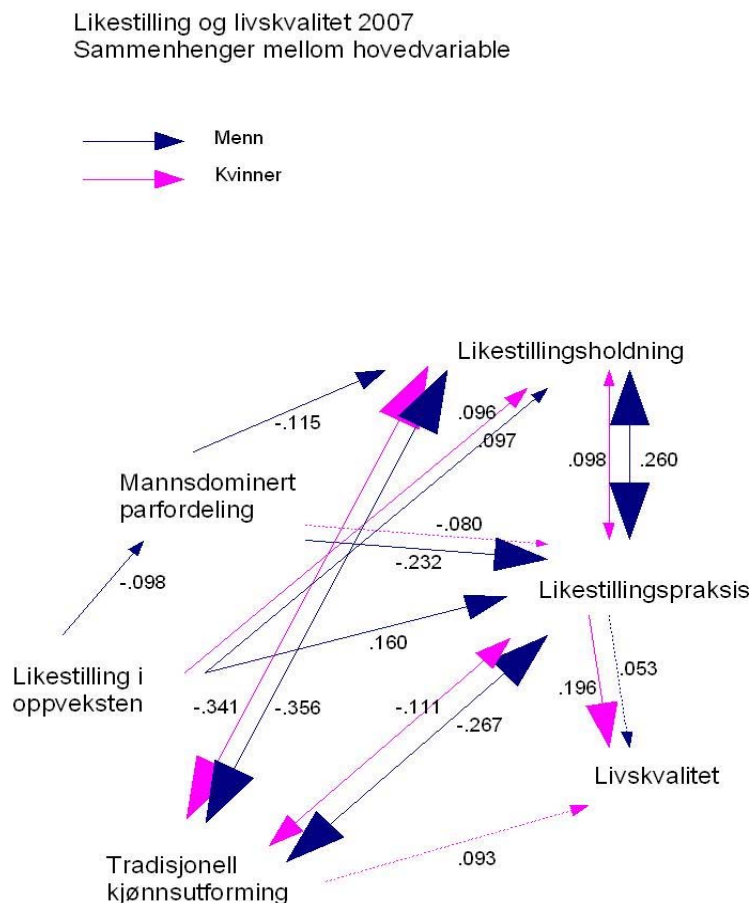
¹⁵⁶ Likestillingspraksis er definert ut fra beslutninger (q48a-g), husarbeid (q45a-g), og omsorgsarbeid (q88a-d).

¹⁵⁷ Vi har også en versjon av kjønnsutforming som har med maskulinitet/femininitet og om respondenten føler seg underlegen overfor omgangskrets av samme kjønn, altså i retning av R W Connell's kjønnteori (1995) der underlegenhet og overlegenhet mellom menn er viktig (se kapitlet om kjønnsutforming).

¹⁵⁸ Dvs Q16 ”Vil du si at du vokste opp i et hjem med trad arbeidsdeling mor/far” og Q15 ”Hvem bestemte hjemme”, og Q18a og b ”Venner motsatt kjønn”.

endres innen viktige undergrupper (ut fra alder og inntekt). Til slutt i kapitlet ser vi om dette hovedbildet fortsatt kommer frem, når vi bruker multivariat analyse der vi også tar med bakgrunnsvariable. Diagrammet under viser hvordan indeksene for de seks dimensjonene henger sammen i parvis eller bivariat analyse.

Figur 1 Sammenhenger mellom hovedvariable (indekser for seks dimensjoner) blant menn og kvinner

I denne figuren er de seks dimensjonene plassert ut fra modellen i innledningen. Figuren har et visst livsløpsperspektiv (på samme måte som modellen og spørreskjemaet). Figuren går fra "før" på venstre side, til "nå" på høyre side, altså en horisontal tidsakse. Denne er imidlertid ikke veldig strengt gjennomført (heller ikke i spørreskjemaet), og det er mulig å flytte litt rundt på en del av elementene (dimensjonene). Figuren gjengir slik sett bare et rimelig sted å starte.¹⁵⁹

Likestilling i oppveksten er plassert til venstre, og situasjonen i dag når det gjelder likestilling og livskvalitet er plassert til høyre. I midten har vi tegnet inn de mellomliggende dimensjonene.

¹⁵⁹ Siden vi ikke fant noe godt nok grafikkprogram som gjorde jobben automatisk, har vi laget diagrammene manuelt i OpenOffice Draw.

Parfordelingen kan knyttes til yrkeslivet, og kjønnsutforming til kjønnskultur, men dette er ikke tegnet inn i diagrammet.¹⁶⁰

Videre ser vi piler som viser parvise sammenhenger (bivariate korrelasjoner). Analysen er gjennomført først blant mennene i utvalget (blå piler), deretter blant kvinnene (lilla piler). Tallene ved hver pil, og pilens omtrentlige størrelse, gjengir styrken på korrelasjonen.¹⁶¹ Bare signifikante korrelasjoner er med. Er det ingen pil, er det ingen signifikant korrelasjon av betydning.¹⁶²

Hva betyr minustegn eller ikke noe tegn (dvs. positiv sammenheng) framfor sifrene som angir styrke ved pilene i figuren? Hvorfor er noen sammenhenger positive, andre negative? Vi har kodet parfordeling og kjønnsutforming ut fra hvordan dette mest blir beskrevet i forskningen. Det er mannlig parfordeling og tradisjonell kjønnsutforming som gir høy skåre her. Derfor får vi negativt fortegn for eksempel i forhold til likestillingspraksis. De andre dimensjonene som gjelder likestilling er kodet slik at høy skåre betyr mer likestilling.¹⁶³

Hvordan tolke pilene i diagrammet? Det man først legger merke til, er at mønsteret for de to kjønn (blå og lilla piler) likner. Hovedbildet er delvis det samme, men noen steder er det ulikt.

Vi skal beskrive dette nærmere, og starter med de er sterkeste sammenhengene (dvs. de største pilene).¹⁶⁴

Vi ser at *likestillingsholdning og likestillingspraksis er sterkt forbundet*. Dette gjelder faktisk særlig blant mennene (.260), mens forbindelsen er overraskende beskjeden blant kvinnene (.098). Senere skal vi se at den er ganske sterk også blant kvinnene (figuren gir et for svakt inntrykk). Vi kommer også tilbake til hva som ligger i uttrykket ”sterkt” om denne forbindelsen. Det vi her i første omgang kan fastslå, er at sammenhengen mellom holdning og handling hos menn er sterkere enn det man ofte har antatt i debatten. Dette er et viktig funn, som setter mannsrollen i et nytt lys. Vi drøfter dette nærmere i kapitlene om holdning og praksis i forhold til likestilling.

Vi ser også en negativ sammenheng mellom tradisjonell kjønnsutforming og likestillingsholdning. Styrken er på rundt -.350. Dette er mye i forhold til resultatene generelt i undersøkelsen. Vi vet imidlertid at styrken er overdrevet av tekniske grunner, uten at vi har ”retusjert” resultatet i figuren.¹⁶⁵ Den reelle styrken er trolig rundt .200 eller .250. Dette er imidlertid fortsatt sterkt.¹⁶⁶

---

¹⁶⁰ Hvor sterk tilknytningen yrkesliv /parfordeling og kjønnskultur /kjønnsutforming er, kan i noen grad kartlegges gjennom undersøkelsen.

¹⁶¹ Dvs. styrke på en skala fra .000 (intet sammenfall) til 1.000 (fullt sammenfall). Korrelasjonsmålet som brukes i del to av rapporten er Pearson's r.

¹⁶² For eksempel, ingen signifikant korrelasjon mellom likestilling i oppveksten og livskvalitet, verken blant menn eller kvinner. Noen meget svake sammenhenger er ikke tegnet inn (eksempel: holdning /livskvalitet hos menn -.083) for ikke å gjøre grafikken alt for uoversiktlig.

¹⁶³ Det er mulig å ”snu” dette i koden, uten store problemer, men vi har holdt oss til den kodingen vi mener gir best mening i forhold til eksisterende forskning. Vi ser på ulike typer likestilling og livskvalitet, som alt sammen er kodet på vanlig måte slik høy skåre betyr mer av det som måles, samtidig som vi har med to problemfaktorer eller mellomliggende variable, som beskrevet i innledningen, som vi altså har kodet negativt, slik at det er ulikestilling som gir høy skåre. Denne diskusjonen betyr ingenting for styrken i sammenhengene i figuren, eller hva som kan være årsak til hva, men har mer å gjøre med hvilket inntrykk man gir for at figuren skal bli mest mulig gjenkjennelig og forståelig.

¹⁶⁴ Hva som er en ”sterk” sammenheng i materialet er diskutabelt, men korrelasjoner fra ca .200 og oppover bør nok beskrives slik, se kapittel Metode.

¹⁶⁵ Bakgrunnen for at styrken blir overdrevet er at vi har tatt med to holdningsspørsmål i indeksen for kjønnsutforming, som vi vet samvarierer med andre holdningsspørsmål (nærmere beskrevet under).

¹⁶⁶ Vi bruker uttrykket ”sterkt” om samvariasjon der korrelasjonskoeffisienten er mellom .200 og .300, jfr kapitlet om metode.

Vi har derfor et funn i retning av at *tradisjonell kjønnsutforming er et viktig hinder for likestillingsutvikling*. "Alle" vil ha likestilling, men det er slett ikke alle som er villig til å myke opp kjønngrensene. Kjønnskonformitet, seksuell konformitet og segregeringsønske, som plukkes opp av vår indeks for kjønnsutforming, har en klar negativ sammenheng med likestillingsholdning.

Det er rimelig å tenke seg at effekten – her som ellers - oftest går fra venstre mot høyre i figuren, altså fra kjønnsutforming til likestillingsholdning, men det er ganske sikkert snakk om et samspill begge veier (derfor har pilene et pilhode på begge sider).

Videre ser vi en ganske sterk sammenheng mellom kjønnsutforming og likestillingspraksis (igjen, mest blant menn). Tradisjonell kjønnsutforming virker negativt inn på likestillingspraksis. Styrken er trolig litt overdrevet i figuren (og den bivariate analysen den bygger på), ettersom kjønnsutformingen er noe holdningsdefinert, og holdning virker inn på praksis. Men selv med dette forbeholdet ser vi at tradisjonell kjønnsutforming virker negativt inn på likestillingspraksis. Dette er ikke et veldig nytt resultat, men det er interessant at vi her kan se det i forhold til hvordan andre dimensjoner virker inn. Det ser ut til å virke ganske sterkt negativt inn, særlig blant menn.

Figuren viser også en sterk sammenheng mellom parfordeling og likestillingspraksis (igjen særlig blant menn). Dette er i tråd med mye kjønnsforskning og feministisk teori. *Dess mer mannsdominert parfordelingen eller kjønnskontrakten er, dess mindre likestilt praksis* (dvs. mer ulik deling av beslutninger og oppgaver i parforholdet).

Det som er interessant her, er at dette stadfestes empirisk slik at vi kan måle virkningen i forhold til andre dimensjoners betydning for likestillingspraksis. Som vi skal se, kommer parfordeling sterkt ut. *Parfordeling betyr mye*, også i multivariate analyser og når man bruker subindekser for dimensjonen, ofte opp mot .300-nivå. Man kan kanskje si at dette er funn som burde glede realistisk orienterte forskere som har skrevet om kjønnskontraktens betydning, stort sett ut fra kvalitative studier. Det kan også tolkes ut fra økonomisk husholdsteori, som beskrevet senere. Vi får - uansett videre tolkning - en klar pekepinn om at et *realistisk forhold til struktur og kontekst* er viktig for å forstå likestilling.

Er parforholdets ressursdeling skjev eller mannsdominert, altså at mannen bringer inn det meste av inntekten, har mer utdanning enn kvinnen, eller eier mer av boligen, så virker det negativt inn på likestillingspraksis (-.232 blant menn). Andelen menn som praktiserer likestilling er nesten dobbelt så stor blant dem med lik ressursdeling, som blant dem med mannsdominert ressursdeling.

Som figuren over viser, har mannsdominert parfordeling en viss negativ virkning på likestillingsholdning også, men den er mye svakere (-.115 blant menn). Det er grunn til å tro at positiv holdning til likestilling noen ganger "kompenserer" for skjev parfordeling. Dette vil gjøre assosiasjonen svakere.¹⁶⁷

Samlet sett ser vi at undersøkelsen gir nye funn når vi bruker det nye seksdimensjonale analyseapparatet. Det gir mange interessante resultater, og delvis nokså uventete funn. Det hele kan kanskje sammenlignes med et teleskop med bedre resolusjon. Det gir muligheten til mer kunnskap og bedre tolkninger - uten at vi vil hevde at vi har lykket helt med å definere parametrene og finstille teleskopet.

Hva med likestillingsmotstand, som var viktig i utarbeidelsen av undersøkelsen? Analysene tyder på at aktiv motstand mot likestilling spiller en rolle for *en del* av mennene med lite likestilt praksis, mens

---

¹⁶⁷ Surveyen ISSP 2002 viser bl.a. at gifte /samboende menn som gjør lite av husarbeidet, har dårlig samvittighet overfor dette, og markerer i holdning at de gjerne vil gjøre mer. Jfr. kapitlet om likestillingsholdning.

parfordelingen i seg selv også virker inn som en egen kraft, som mannen alene ikke uten videre kan endre på. Kjønnsutforming virker også inn. Dette er viktige funn, som er i tråd med hypotesene i innledningen. Dette betyr også at vi finner handlingspotensiale selv der likestillingsbetingelsene er dårlige. Dersom likestillingskrav blir knyttet til eksisterende forhold på en god måte, for eksempel organisering av omsorg, kan likestillingen vinne frem. Dette kommer vi tilbake til.

Er kjønn og likestilling to forskjellige ting? At det er forbindelser mellom dem, ser vi av figuren over (og av videre analyser, presentert senere). Men dette er samlet sett ikke nok til å behandle dem som én og samme sak. Det er to nokså uavhengige dimensjoner, og forbindelsen mellom dem varierer en god del. Tradisjonell kjønnsutforming og lite likestilling går sammen i noen miljøer, men vi finner også en god del likestillingspraksis blant de tradisjonelle (beskrevet senere), og andre brudd som samlet gjør assosiasjonen nokså moderat eller svak. Vi antok at kjønn og likestilling både kan være positivt forbundet og stå i et motsetningsforhold til hverandre. Resultatene viser at dette *kan* være riktig, hypotesen avvises ikke, men det trengs mer analyse for å avgjøre saken (se kapitlet om kjønnsutforming). Vi ser også en tendens til at assosiasjonen er sterkere blant mennene enn blant kvinnene. Mennenes kjønnsutforming virker så å si mer ”bundet” til de andre dimensjonene.

Ut fra annen forskning er det sannsynlig at forbindelsen mellom kjønn og likestilling svekkes når likestilling blir en mer dominerende norm i samfunn og kultur. I en første fase er det ”pionerene” med utradisjonell kjønnsutforming som endrer holdning og praksis i retning av økt likestilling. Senere sprer dette seg, slik at flere kommer med uansett kjønnsutforming, så forbindelsen svekkes (Holter, Ø red. 2007). Dette ser vi mer på senere. Blant annet viser det seg at forbindelsen mellom kjønnsutforming og likestilling er noe sterkere blant de eldre i utvalget enn blant de yngre, både blant menn og kvinner.

Resultatene viser at behandlingen av kjønn og likestilling som én dimensjon (”pakkeløsning”), som fortsatt er vanlig i en del av den internasjonale forskningen, er alt for upresis. En slik forståelse skygger også for muligheter for handling og økt likestilling. Riktignok kan det i Norge som i andre land være slik, innen en del miljøer, at tradisjonell kjønnsutforming er en hovedfaktor for å forklare likestillingsmotstand. Men ser vi på helheten, blir det tydelig at andre forhold må med i bildet, og at noen av dem, særlig parfordeling, virker sterkere inn på likestilling. Som vi senere skal se, er en del av motstanden mot videre likestilling dessuten knyttet til lavere utdanning og til en opplevelse av at likestillingen fungerer best for de vellykte i samfunnet, altså et ”middelklasseprosjekt” (se kapitlet om likestillingsholdning).

Hva med likestilling i oppveksten, plassert på venstre side i figuren? Om vi tenker ut fra tradisjonell sosialiseringsteori, burde oppvekst bety mye. Analysen tyder på at det betyr noe, men at det har en nokså beskjeden innvirkning, sammenliknet med mer ”sosiologiske” faktorer som parfordeling. Hovedsaken her er at det blir med i analysen, det har en effekt, selv om effektene utvilsomt er mer komplekse enn det diagrammet får frem. Likestilling i oppveksten virker noe inn på likestillingspraksis (.160 blant menn), og svakt på likestillingsholdning (.097). At effekten blir såpass svak, kan skyldes at mellomliggende variable som kjønnsutforming virker inn.

Denne nokså svake forbindelsen til likestilling i oppveksten, som vi finner her og senere, kan tolkes på ulike måter. Kanskje har utviklingen henimot et mer likestilt samfunn dempet effekten av likestilling i oppveksten. Et mer likestilt samfunn har redusert ”sosial arv” på dette punktet. Her må vi imidlertid huske at oppvekstene i materialet for det meste er fra 1960- og 70-tallet, lenge før politikere flest ble feminister. Den motsatte tolkningen er derfor mer sannsynlig: at effekten av likestillingen i oppveksten ble svekket av et – fortsatt – ulikestilt samfunn, som ikke uten videre ga et lettere liv for de som

praktiserte mer likestilling enn normalt i lokalmiljøet. Kjønnsforskningen har mye materiale om likestillingens problemer i den perioden vi har retrospektive data om.

Diagrammets hovedtrekk kan oppsummeres slik:

- Det er ganske stor sammenheng mellom likestillingsdimensjonene, men de virker på egne måter. For eksempel, parfordeling betyr noe mer enn likestilling i oppveksten når det gjelder likestillingspraksis.
- Dimensjonene er deler av en helhet. De har stort sett sammenheng der man kunne ventet det, og opptrer mer separat andre ganger.
- Noen sammenhenger er svake, for eksempel sammenhengen mellom likestilling i oppveksten og likestillingspraksis i dag. Det kan tenkes at de blir påvirket (kunstig redusert) av andre dimensjoner, for eksempel kjønnsutforming.
- Sammenhengene er jevnt over sterkest blant mennene.
- Livskvalitet og likestilling henger sterkest sammen blant kvinnene, trolig mest fordi likestilling fører til høyere livskvalitet (se kapitlet om livskvalitet). Likestillingens positive effekt på livskvalitet er ikke like tydelig blant mennene.

Vi var inne på at et samfunn preget av delvis likestilling innebærer kostnader og ikke bare gevinster for de som praktiserer likestilling. Derfor forventet vi ikke at likestilling uten videre ville slå positivt ut i forhold til livskvalitet. Effekten er som nevnt tydeligst blant kvinnene. Det er motstridende tendenser bak hovedbildet som vi får fram her, som beskrevet senere.¹⁶⁸

Selv om likestillingspraksis gir positiv effekt på livskvalitet særlig blant kvinner, ser vi ingen tilsvarende effekt av parfordeling. Dette er noe uventet ut fra foreliggende forskning. Ser vi nærmere på fordelingsvariablene innen denne dimensjonen, viser det seg at mannlig dominans når det gjelder inntekt faktisk *har* en negativ innflytelse på kvinners livskvalitet, mens andre variable som utdanning og eierskap til bolig spiller mindre rolle (beskrevet i kapitlet om parfordeling).

Resultatene så langt er basert på parvise eller bivariate mål. Andre forhold kan virke inn, og de forholdene vi har beskrevet, kan opptre annerledes, om vi ser dem samlet i multivariat analyse. Dette tar vi opp senere i kapitlet.

Vi skal nå se om funnene vi har beskrevet, blir bekreftet eller avkreftet når vi bruker analysen på noen hovedgrupper i utvalget, ut fra inntekt og alder.

10.3 Sammenhenger i lys av inntekt og alder

La oss se nærmere på hvordan dimensjonene henger sammen blant to kategorier menn, de med lav/middel inntekt (inntil 300.000), og de med høy inntekt (400.000 og mer).

Analysen (figur ikke gjengitt) gir i hovedsak det samme bildet som det vi så for menn generelt (blå piler i figuren over). For eksempel er likestilling i oppveksten omtrent like klart knyttet til likestilt praksis blant dem med lav/middel inntekt (.19) som blant dem med høy inntekt (.17).

Den eneste dimensjonen som viser klare endringer ut fra inntektsnivå, er indeksen for mannsdominert parfordeling. Blant mennene med lav inntekt har denne dimensjonen en mer beskjeden innvirkning på

---

¹⁶⁸ På samme vis viser noen analyser at tradisjonell kjønnsutforming fortsatt er noe knyttet til positiv livskvalitet (ca. .150), mens andre tyder på at effekten er liten. Samlet blir det sannsynlig at ulike og delvis motstridende forhold virker inn, i tråd med analysen av delvis likestilling.

likestilt praksis (-.16) enn blant menn generelt (-.23). Blant mennene med høy inntekt virker den sterkt inn på praksis (-.32). Dette er som forventet – der ressursene er store, blir ulik ressursdeling mer betydningsfullt. Resultatet virker rimelig ut fra at parfordelingen er den mest ”økonomiske” av dimensjonene, samtidig som vi vet at mannlig hovedforsørging/eneforsørging er mye mer vanlig på de høyeste inntektsnivåene enn ellers i samfunnet.

Parfordelingens betydning øker altså sterkt med inntektsnivå. Ellers er sammenhengene mellom dimensjonene nokså like blant menn med lav/middel og høy inntekt.

Vi ville bli overrasket dersom sammenhengen mellom likestillingsholdning og likestillingspraksis var størst i de øverste inntektskategoriene. Er dette tilfelle? Ser vi på utvalget under ett, viser det seg at korrelasjonen faktisk stiger med økt inntekt, selv om det er litt ujevnt mot toppen. Dette hadde vi ikke ventet. Det kan tolkes på flere måter. Den ene er at den store enigheten om likestilling i elite-Norge¹⁶⁹ er i ferd med å forplante seg til praksis. Elitene går foran. Den andre tolkningen er at den strukturelle ulikestillingen blir større på toppen. Her er det mer overlapp mellom holdning og handling, særlig blant menn, fordi ”det er mannen det står på”, det er hans holdninger som setter premissene for praksis i samlivet. Denne diskusjonen kommer vi tilbake til.

En tredje mulighet er rett og slett at det er lettere for de med høy inntekt å avpasse holdning og handling. Derfor blir korrelasjonen større her, enn nedover i inntektssjiktene. Satt litt på spissen kan vi tenke oss at en helt annen faktor kommer inn i bildet - ”lån på huset” (noe undersøkelsen dessverre ikke har informasjon om), som gjør det vanskeligere for par i mellomsjiktene å velge utradisjonelt. De må satse på de inntektsmulighetene de har, noe som vanligvis fører til mer jobbing for mannen og mer hus- og omsorgsarbeid for kvinnen. Slike praktiske momenter kan bidra til å forklare hvorfor ikke korrelasjonen mellom holdning og handling er sterkere enn den er, særlig på lavere inntektsnivåer.

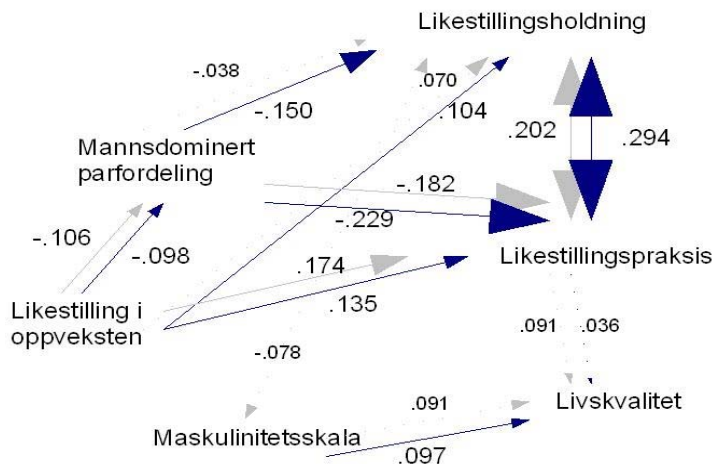
Videre analyser på dette punktet tyder på at også forholdet mellom likestillingsholdning og likestillingspraksis på jobben, påvirkes av inntekt. Assosiasjonen er betydelig større blant dem med middel og høy inntekt, enn blant dem med lav. Også dette resultatet preges trolig av strukturelle ulikheter. Det er i de ”frie yrkene” lenger oppe i inntektspyramiden at sjansen for å jobbe med motsatt kjønn på samme nivå er størst.

---

169 Se Skjeie og Teigen 2003.

Figur 2 Sammenhenger blant yngre og eldre menn

Sammenhenger mellom hovedvariable blant menn
 - grå streker – menn 25-39 år (N=427)
 - blå streker – menn 40+ år (N=1136)
 Likestilling og livskvalitet 2007

Eldre og yngre

Som man kunne ventet, er sammenhengen mellom likestillingspraksis og holdning noe sterkere blant de eldre enn blant de yngre mennene, trolig fordi holdning selekterer noe mer i forhold til praksis i den eldre gruppen. Kanskje reflekterer dette også en samfunnsutvikling, som vi var inne på over. Vi ser også, som rimelig kan være, at skjev parfordeling betyr noe mer blant de eldre enn blant de yngre, men her er forskjellen mindre enn man kanskje kunne trodd. Det er altså ikke slik at parfordelingen begynner å "virke" først etter en stund.

Figuren bruker bare maskulin-feminin-skalaen i stedet for det bredere målet for kjønnsutforming. Dette gir delvis et mer realistisk bilde. Vi blir kvitt den spuriøse samvariasjonen med holdning, og indirekte med likestillingspraksis. Samtidig blir kjønnsutformingsdimensjonen nedgradert mer enn det er grunnlag for (se kapittel om kjønnsutforming).

Likestilling i oppveksten henger litt sterkere sammen med likestillingspraksis blant de yngre enn blant de eldre, men forskjellen er ikke så stor. Resultat antyder "gradvis men nokså treg fremgang" for Likestillings-Norge. Ellers er hovedbildet det samme som i forrige figur.

Man kunne ventet seg at likestillingspraksis etter hvert gir større positiv effekt på livskvalitet, ut fra at samfunnet har blitt mer likestilt. Dette burde slå ut slik at den positive effekten på livskvalitet var større blant yngre enn blant eldre menn. Vi finner imidlertid bare svake spor i den retningen. Det er riktignok litt mer pluss-effekt blant de yngre, men det er meget svakt.

Alt i alt kan man kanskje si at kvinnene har passert ”vannskillet” der likestilling fungerer positivt for livskvalitet, mens mennene ikke har passert dette skillet ennå. Som vi skal se i detaljdrøftingen av de likestilte i del tre av rapporten, har imidlertid likestilling blant menn tydelige positive effekter på noen områder, særlig i forhold til barn og samliv.

10.4 Multivariat analyse av likestillingspraksis og livskvalitet

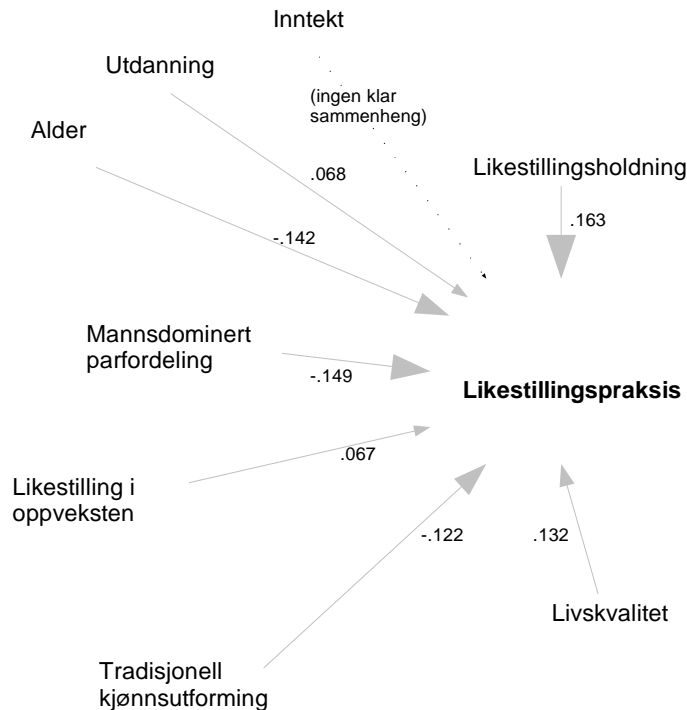
Hittil har vi drøftet toveis sammenhenger mellom hovedvariablene, og testet dette treveis ved å se på kjønn, inntekt og alder. Hovedresultatet er at modellen har omtrent samme funksjonalitet, den gir samme hovedbilde, med noen viktige variasjoner innen de ulike gruppene.

La oss gå videre, og teste dette på den mest vanlige måten, gjennom multivariat regresjonsanalyse. Vi ser på likestillingspraksis som avhengig variabel (virkning), med likestillingsdimensjoner, livskvalitet og viktige bakgrunnsvariable som uavhengige variable (årsaker). Denne testmetoden burde fjerne spuriøse resultater i analysene vi presenterte over, selv om den ikke er hundre prosent treffsikker.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Den kvantitative metoden går vanligvis ut på å ”skyte ned” eller ”nulle ut” mulige forbindelser, tilveiebragt av bivariat analyse. At dette ikke alltid er beste synspunkt, kommer fram i kvalitativ forskning, der man oftere er opptatt av å ”støtte opp under” og ”klargjøre” nye funn. Men i kvantitativ analyse er det et viktig mellomstadium før man går videre. Vi har hatt særlig nytte av Midtbø (2007), Tabachnik et al (2007) og Skog (2007) når det gjelder regresjonsanalyse.

Likestilling og livskvalitet 2007
 Multivariate sammenhenger mellom hovedvariable
 og bakgrunnsvariable
 Regresjon, avhengig: likestillingspraksis (hele utvalget)

Figuren viser resultatene fra regresjonsanalyse med likestillingspraksis som avhengig variabel. Vi ser først på analysen av hele utvalget (grå piler).

Som vi ser har våre variable fortsatt forklaringskraft, også når vi analyserer dem sammen, og trekker inn bakgrunnsvariable (alder, utdanning og inntekt). Ligestillingsholdning er klart forbundet med praksis, parfordeling virker inn, osv. At verdiene er noe lavere enn i de bivariate analysene, er som forventet.

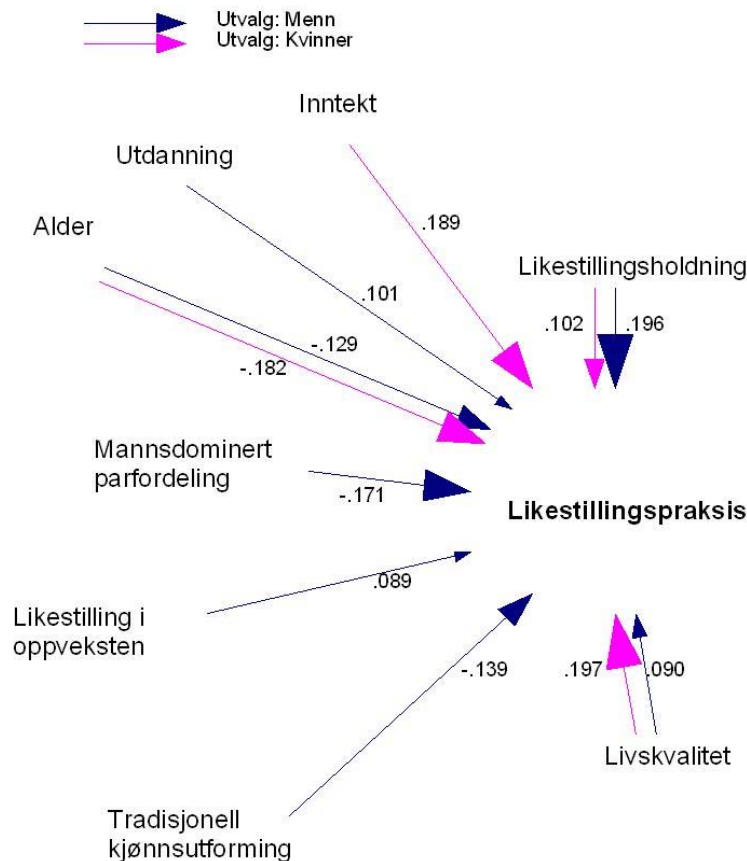
En mer kritisk tolkning er at modellen tydeligvis bare forklarer en del av bakgrunnen for likestilt praksis, og kanskje en ganske beskjeden del.¹⁷¹ Andre momenter må inn i bildet (vi nevnte, som eksempel, lån på huset). Dette er det utvilsomt mye i. Poenget her er imidlertid først og fremst å vise at modellen henger sammen og at forbindelsene er robuste. Hvor sterke de er, drøfter vi videre i senere kapitler.¹⁷²

Figuren under viser den samme regresjonsanalysen, nå kjørt separat for hvert kjønn.

¹⁷¹ Justert R² for modellen er her .143. Dette målet for samlet forklart varians varierer litt med hvilke versjoner av hovedindeksene vi bruker, noen analyser gir omkring 200. Midtbø (2007:104) nevner at målet "straffer modeller med mange forklaringsvariable", og at man skal være forsiktig med å overdrive dets betydning.

¹⁷² Generelt gir de multivariate regresjonsanalysene en "spareblusseffekt" slik at både dimensjonene og bakgrunnsvariablene blir nokså svakt eller moderat avtegnet. Ettersom ulike typer detaljanalyse viser sterkere forbindelser (beskrevet senere), tar vi dette med en viss ro. I denne typen analyse er det ikke uten videre riktig at regresjon overprøver det man finner bi- og trivariat (Tabachnik et al 2007:143-6).

Likestilling og livskvalitet 2007
 Multivariate sammenhenger mellom hovedvariable
 og bakgrunnsvariable
 Regresjon, avhengig: likestillingspraksis

Figuren viser hvordan bakgrunnsforhold og hoveddimensjoner virker inn på likestillingspraksis, blant menn (blå piler) og blant kvinner (lilla piler).

Undersøkelsens resultater blir på mange måter oppsummert i dette diagrammet. Vi ser både samvariasjon og fravær av samvariasjon, i et mønster som ikke tidligere har vært tilgjengelig for forskning.

Både likestillingsholdning, parfordeling og tradisjonell kjønnsutforming virker inn på likestillingspraksis, særlig om vi ser på menn. Likestilling i oppveksten spiller en mer beskjeden rolle.

Analysen viser videre at inntekt og alder virker ganske sterkt inn på kvinners likestillingspraksis. Effekten av inntekt er ikke like tydelig blant menn, og alder virker også svakere enn blant kvinner. Utdanning gir en viss positiv effekt på menns likestillingspraksis, men parfordelingen har større betydning.

Vi ser også (igjen) at livskvalitet og likestillingspraksis er assosiert, særlig blant kvinner. Pilen kunne nok her bedre ha pekt *fra* likestillingspraksis *til* livskvalitet, men siden figuren gjengir regresjonsanalyse med én kausalretning, er også denne assosiasjonen tegnet på konvensjonell måte (vi har noen funn i retning av påvirkning begge veier).

Alt i alt ser vi at det bivariate bildet og sammenhengene vi beskrev over, blir opprettholdt gjennom multivariat analyse. Dette er et viktig resultat. Dersom analysemodellen hadde vært tvilsom, burde de nye indeksvariablene blitt skjøvet til siden av velkjente forklaringsvariabler av typen inntekt og utdanning.¹⁷³ Dette skjer ikke, snarere tvert om.

Modellen "passer" imidlertid noe bedre på mennene enn på kvinnene. Det vil si at korrelasjonene mellom dimensjonene gjennomgående er noe sterkere for menn enn for kvinner (med unntak av livskvalitet). Samtidig kan det tenkes at noe av sammenhengen mellom dimensjonene blant kvinner "plukkes opp" av bakgrunnsvariable. Vi ser at sammenhengen med inntekt og alder er sterkere blant kvinnene enn blant mennene. Særlig er det grunn til å ta resultatet med en klype salt når det gjelder fraværet av sammenheng mellom parfordeling og likestillingspraksis blant kvinner. Dette er trolig spuriøst, som beskrevet senere.¹⁷⁴

Hvorfor er likestillingsholdning og likestillingspraksis (og andre dimensjoner i forhold til praksis) svakere assosiert blant kvinnene, enn blant mennene? Er kvinnes holdninger mindre forpliktene, eller deres praksis mer tilfeldig? Så vidt vi kan se, nei. Svaret ligger heller i en annen retning.

Ser vi nærmere på likestillingsholdning og likestillingspraksis, viser det seg at det er kvinnene som skårer lavt på holdningsindeksen som drar "ned" den totale sammenhengen (korrelasjonen) blant kvinnene, slik at den blir svakere enn blant mennene. Vi får to viktige resultater:

- Blant kvinner og menn med likestilte holdninger er bildet omtrent det samme når det gjelder sammenheng med likestillingspraksis.
- Blant dem med lite likestilte holdninger, derimot, er andelen med likestilt praksis vesentlig større blant kvinnene enn blant mennene.

Med andre ord, holdning og handling følger hverandre blant mennene, mens vi ser mer av et brudd blant kvinnene. Dette går imidlertid ikke i retning av at kvinner med likestilte holdninger har mindre likestilt praksis, men omvendt, slik at det er mer likestilt praksis enn vi skulle ventet blant kvinnene med lite likestillingsvennlige holdninger.

Resultatene kan tolkes i retning av *høyere praksisstandard* blant kvinner – altså, at det også blant kvinner med nokså tradisjonelle holdninger, er mange som legger vekt på likestilt praksis.

For å se om dette mønsteret også opptrer andre steder, har vi også sett på graden av likestilt jobbpraksis, og hvordan dette henger sammen med likestillingsholdning.

Samme mønster kommer frem. Det er små forskjeller mellom kvinner og menn blant dem med likestilte holdninger, mens mønsteret er meget ulikt blant dem med tradisjonelle holdninger. Igjen

---

¹⁷³ Etersom inntekt og utdanning har nokså ulik effekt i forhold til likestilling, bruker vi disse variablene separat i denne delen av rapporten, fremfor indeksen for sosioøkonomisk status der de er slått sammen.

¹⁷⁴ Inntekt og alder er assosiert med parfordeling. Dette kan gi en kunstig lav effekt av parfordeling. En annen variant av hovedindeksen for parfordeling (som justerer for skalafeil, se kapitlet om denne dimensjonen), gir sterkere utslag overfor likestillingspraksis, dvs. -.247 blant menn og -.104 blant kvinner (betakoeffisienter).

rapporterer kvinnene i denne gruppen oftere om likestilt praksis (på jobben), og igjen er det denne forskjellen som trekker ned sammenhengen totalt sett blant kvinnene.

Resultatet blir bekreftet gjennom to uavhengige tester, og virker derfor ganske robust. Det gir en viktig modifikasjon av det overraskende bildet vi først fikk, som antydte mindre konsistens holdning/handling blant kvinner enn blant menn.

Som nevnt blir parfordelingens betydning blant kvinnene nedgradert mer enn det er grunnlag for i figuren over.¹⁷⁵ Trolig gjelder dette i noen grad også tradisjonell kjønnsutforming, som virker noe sterkere reelt sett også blant kvinner (bl.a. negativt på likestillingspraksis) enn analysen får frem, og dessuten likestilling i oppveksten. Analysen sier likevel noe om hvor disse faktorene virker sterkest.

Det er robuste hovedforbindelser som beskrives, mens rangeringene er mer uklare og avhengig av tilfeldigheter og hvilke kontrollvariable som inkluderes.¹⁷⁶

10.5 Livskvalitet

Figuren under viser hvordan hovedvariable og bakgrunnsvariable virker inn i forhold til livskvalitet.

Et hovedfunn er at likestillingspraksis virker positivt inn på livskvalitet, særlig blant kvinnene (.202), men også blant mennene (.104), når vi kontrollerer for andre viktige variable. Effekten blant menn er fortsatt ikke særlig sterk, men den er nå klart signifikant, og det er interessant at multivariat analyse får den tydeligere frem i bildet.

Inntekt, som ikke har noen klar samlet effekt på menns likestillingspraksis, men derimot på kvinners, virker omvendt når det gjelder livskvalitet, slik at effekten er klar blant menn, mens den ikke kommer frem blant kvinner. Ellers virker bakgrunnsvariablene bare svakt inn.

Det er tydelig at livskvalitet påvirkes av ulike krefter. Selv om det jevnt over er de likestillingsrelaterte variablene som virker tydeligst inn, ser vi også tradisjonelle trekk. Tradisjonell kjønnsutforming synes å virke positivt inn blant kvinner, mens resultatet er svakt negativt blant menn. Resultatet bør tolkes med forsiktighet (se kapitlet om kjønnsutforming). Parfordelingen synes ikke å ha noen direkte betydning for livskvalitet, men vi vet at den virker inn indirekte, gjennom likestillingspraksis.

Dersom samfunnet hadde fulgt opp de ofte erklærte målsetningene om likestilling, burde likestilt parfordeling og arbeidsdeling i hjemmet gitt større positiv effekt på livskvaliteten hos begge kjønn. Ulikestilling burde gitt mindre gevinst. Det vi ser, i stedet, tyder på at man får livskvalitetsgevinster og -kostnader begge veier. Både tradisjonell og likeverdig parfordeling kan gi bra eller dårlige resultater.

Det er overraskende at inntekt spiller inn for menn, men ikke for kvinner.¹⁷⁷ At likestillingspraksis teller mye for kvinners livskvalitet, er i tråd med andre studier (Kitterød, R 2000). Vi ser som nevnt at utdanning betyr noe for kvinners livskvalitet, men ikke for menns, mens alder virker svakt positivt for

---

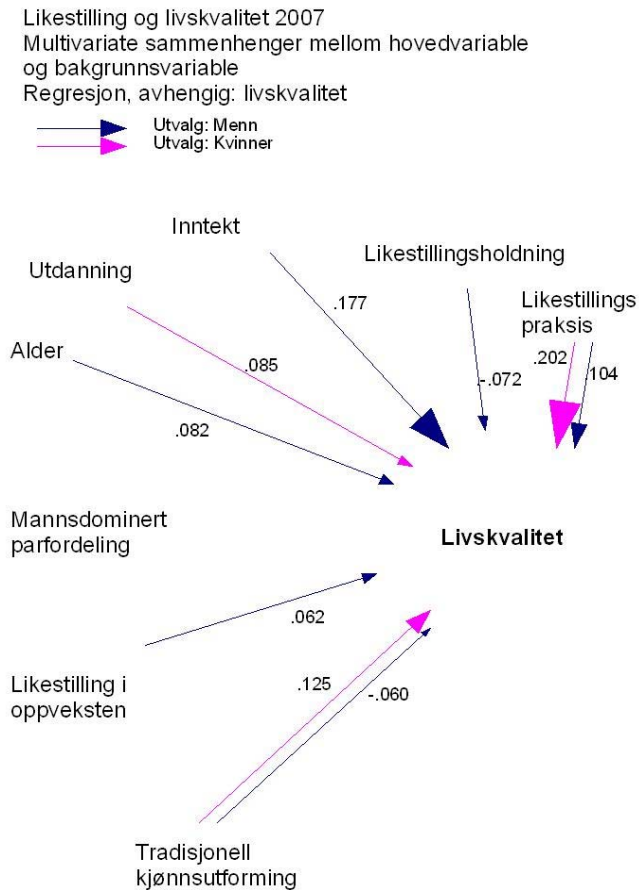
¹⁷⁵ Går vi nærmere inn på spørsmålet om parfordeling, viser det seg at det særlig er mannlig inntektsdominans som virker negativt inn på kvinners livskvalitet, mens andre former for fordeling ikke har klar effekt. Se videre kapitlene om parfordeling og livskvalitet.

¹⁷⁶ Her kan det være nyttig å tenke på at en .200-korrelasjon (Pearson's R) oftest innebærer en 20 til 40 prosents forskjell i krystabeller i vårt materiale, noen ganger litt mer, noen ganger mindre, øyensynlig mest avhengig av hvor normalfordelt svarfordelingen på variabelen er, i tillegg til skalalengden, som har en betydelig egeneffekt på korrelasjonsmålet. Når vi rekoder en skala med ti trinn til en todelt skala, blir korrelasjonen anslagsvis 25 prosent svakere.

¹⁷⁷ Dette er kanskje spuriøst, dersom andre variable (særlig de sterkeste, som likestillingspraksis) er assosiert med inntekt, og dermed kanskje kunstig 'plukker opp' en del av inntektseffekten.

menn. Likestilling i oppveksten har en svak pluss effekt for menn, ingen klar effekt for kvinner. Trolig er effekten av inntekt, likestillingspraksis, likestilling i oppveksten og kjønnsutforming, mer lik for menn og kvinner enn det denne analysen får fram. Den negative betydningen av mannsdominert parfordeling blir også underkommunisert.¹⁷⁸ Dette drøfter vi i senere kapitler.

10.6 Konklusjon

I dette kapitlet har vi lagt frem hovedresultater ved bruk av et nytt analyseapparat for likestilling. Det avklarer så å si mer av likestillingens "anatom". Samlemålene (indeksene) for de seks hoveddimensjonene avdekker hvordan ulike sider ved likestilling virker inn i forhold til hverandre, og hvordan dette varierer i ulike grupper ut fra kjønn, alder osv. De seks dimensjonene henger meningsfylt sammen og gir et nytt bilde av likestillingens tilstand. Parfordeling og andre dimensjoner har effekt på likestillingspraksis også når vi tar med bakgrunnsvariabler, og virker ofte sterkere inn, samtidig som det er mye variasjon modellen ikke forklarer.

I de videre kapitlene ser vi nærmere på de ulike dimensjonene og mer presise mål for mønstre innen hver dimensjon, og tester dette i forhold til noen viktige spørsmål.

¹⁷⁸ Blant annet fordi mannsdominert parfordeling er (negativt) assosiert med livskvalitet gjennom likestillingspraksis, særlig blant kvinner.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Resultatene viser fire hovedmønstre i likestillingsholdninger. Dette er holdninger knyttet til henholdsvis:
  - Kjønn- og likestillingspolitikk
  - Observasjon/kritikk
  - Tradisjonalt og miljø
  - Likedeling av forsørging, beslutninger og arbeid i hjemmet ("kjerneverdier").
 Av disse er det særlig holdninger knyttet til kjønn- og likestillingspolitikk, og holdninger knyttet til likedeling, som virker inn på likestilling i handling.
- Mange av de som har negative holdninger knyttet til likestillingspolitikk, er preget av "likeverdsorientering" (likeverd viktigst) og "særartstenkning" (menn og kvinner grunnleggende ulike).
- Særlig blant menn er tanken om at likestillingen har kommet langt nok, knyttet til to andre holdninger – nok innvandring, nok statlig "innblanding" overfor privatlivet. Denne "nok-er-nok"-gruppen er preget av lavere utdanning, og også ofte av en holdning om at likestilling mest er til fordel for de vellykte eller ressurssterke.
- Kjønnforskjellene i holdninger er forholdsvis små, sammenlignet med bl.a. ideologiske forskjeller. Spørsmål om ansvar for familiens dagligliv og ansvar for forsørging avdekker imidlertid mer kjønnsdelte holdninger og erfaringer.

11.1 Innledning

Likestillingsholdninger er ikke uten videre noe "alle" deler. Våre resultater støtter ikke tanken om at det nå rett og slett hersker konsensus på området. Det vi ser er i stedet en blanding som på mange måter er motsetningsfull. På den ene siden finner vi mange likestillingsholdninger som er svært gjennomgående, særlig det vi kaller "likestillingens kjerneverdier", som at forsørgeransvar, omsorg og arbeid i hjemmet bør deles likt. Som vi senere skal se, har disse holdningene også hatt en del gjennomslag i handling (beskrevet i neste kapittel, om likestillingspraksis).

På den andre siden finner vi motstand – kanskje ikke mot likestilling i seg selv, men mot å gjøre noe mer med saken, og derfor mange som er enig i at "likestillingen har kommet langt nok". Mange mener også at likeverd er viktigere enn likestilling.

En mulig tolkning er at nettopp avstanden mellom *det som er* og *det som burde være* skaper en reaksjon med betydelig motstand mot videre likestillingsarbeid, oppslutning om et mer uforpliktende ideal om likeverd, og en sterk tro på at likestillingen allerede er innført (disse tre er ganske sterkt knyttet sammen). Altså - litt spisst tolket - at ting er som de burde være, og en tilsvarende negativ reaksjon mot utsagn som problematiserer dette. Likestillingsidealet har blitt sitt eget problem.

Noe av dette kan nok tolkes som tradisjonell likestillingsmotstand, men det kan være at en følelse av ikke å leve opp til målene, eller ikke ønske å bli minnet om problemene, er en vel så viktig faktor i dag.

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvordan indeksen for likestillingsholdning er laget, og ulike varianter av denne indeksen. Vi bruker ulike analyseteknikker, inkludert faktoranalyse, for å finne særegne mønstre innen dimensjonen likestillingsholdning, blant annet et mønster som er knyttet til det man kan kalle ”kjønnspolitikk” eller ”kjønnsideologi”. For å få dette frem, konstruerer vi mer presise samlemål innen dimensjonen.

11.2 Hvordan indeksen er laget

Likestillingsrelaterte holdninger er godt dekket gjennom en rekke spørsmål i surveyen. Vi har ikke bare med standardspørsmål som kanskje er mye farget av ”politisk korrekthet” (men som vi måtte ha med bl.a. for å kunne sammenligne med andre studier), men også mer detaljerte og konkrete spørsmål.

Spørsmålene omhandler samme sak, på ulike områder, og det å lage en indeks der de legges sammen, er logisk sett greit. Det er likevel viktige nyanser. Noen spørsmål handler helt klart om hva respondenten selv mener, mens andre kan tolkes mer i retning av beskrivelser av situasjonen. Det kan også være at de ulike spørsmålene, selv om de generelt sett handler om det samme, i virkeligheten grupperer seg i noen hovedmønstre eller subdimensjoner. Dette tar vi opp senere i kapitlet.

Den første indeksen vi laget (Isholdning) bygger på holdninger til barn og likestilling, fødselspermisjon og foreldreansvar, likestillingsarbeid på ulike områder, generell likestilling, virkemidler, fire utsagn om hva som hindrer likestilling, og et utsagn om menns ansvar for voldtekt. Indeksen ble laget så den bare har med de som har gyldig svar på alle utsagnene.¹⁷⁹

Analyser viste at dette første samlemålet var nokså ”bredt”, kanskje litt for bredt. Derfor laget vi en smalere og mer presis indeks (Isholdklar). Ettersom denne alt i alt er den som har gitt de tydeligste resultatene, og nok også er mest logisk konsistent, er det den vi har valgt som hovedindeks for dimensjonen.¹⁸⁰

Hovedindeksen bygger på holdning til likestilling i barneoppdragelsen, holdning til lik deling av fødselspermisjon og foreldreansvar, om forsørgeransvar og arbeid i hjemmet bør deles likt, om likestillingen har kommet langt nok, og om kjønnene er så forskjellige at likestilling er unødvendig. Alle disse variablene korrelerer signifikant med hverandre, men styrken varierer. Den sterkeste samvariasjonen er mellom deling av forsørgeransvar og deling av arbeid i hjemmet (hele .595, men det meste er rundt .150 til .200). Det er grunn til å merke seg at det vi kaller ”kjerneverdier” ikke bare har svært sterk oppslutning, men også henger svært sterkt sammen og danner et tett mønster.

Videre arbeid har vist at både hovedindeksen (Isholdklar) og den bredere varianten vi først laget (Isholdning) kan gi nyttig informasjon. Hovedindeksen er som nevnt ofte den tydeligste, samtidig som den bredere indeksen av og til viser et reelt bredere mønster.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Dermed har indeksen (Isholdning) bare med 1018 personer. Vi prøvde også noen versjoner av indeksen som tok med alle respondenter, men disse ga mindre brukbare resultater.

¹⁸⁰ Indeksen (Isholdklar) består av q91d4, q92, q97b4, q101g, q101h, q102a2, q102e2 (variable med tall til slutt i tittelen er rekodet for å passe inn i indeksen).

¹⁸¹ Med tanke på en mulig effekt av selve ordet likestilling, har vi også laget en indeks for ”generell” likestillingsholdning, basert på spørsmål som uttrykkelig nevner ordet (dvs. om likestillingen har kommet langt nok, og om likestilling er mål for barneoppdragelse) - uten at foreløpige analyser der denne brukes, har gitt så mye ny informasjon. Det ser ikke til at signaleffekten av ordet ”likestilling” i seg selv har så stor betydning.

Ettersom holdning til innvandring og holdning til statlig politikk i forhold til i privatlivet viser betydelig samvariasjon med holdning til likestilling, laget vi også en smalere subindeks (Isholdstatinn) som tar med disse tre. Denne gir interessante resultater, som beskrevet senere.

Det bør understrekes at alle disse litt ulike indeksene, og våre analyser av utsagnene og spørsmålene de bygger på, stort sett peker samme vei. Det er snakk om nyanser innen en helhet, som er nokså bred og samtidig ganske klart avgrenset, altså en dimensjon.

11.3 Ulike typer likestillingsholdning

At forskerne plukker ut variable ut fra ideer om hva som passer sammen eller ut fra logisk analyse, er noe annet enn at variablene grupperes empirisk ut fra analyser av materialet (bl.a. faktoranalyse). Dette er ikke et enten/eller, det beste er å prøve begge deler, i den grad tiden tillater det. Vi skal nå se nærmere på faktoranalyse av likestillingsholdninger.¹⁸²

Faktoranalyser skiller ut tre hovedmønstre i menns likestillingsrelaterte holdninger.

- Den første handler om desegregering i yrkeslivet og likedelt forsørgeransvar.
- Den andre om at kvinner ikke ønsker høye stillinger eller mer likestilling.
- Den tredje om at kvinnelige søkere blir forbigått og at menn har økonomiske privilegier.

Dette kan kanskje tolkes som en motivfaktor, en tradisjonsfaktor og en observasjonsfaktor. Holdningene grupperer seg rundt motiv, tradisjon og observasjon. Motiv inkluderer politisk vurdering av likestilling, men går videre og omfatter kjerneverdier som likt forsørgeransvar og desegregering i yrkeslivet.

Hos kvinner ser vi omtrent samme mønster, først en motivfaktor som toppes av desegregering, fulgt av likt forsørgeransvar. Dernest en tradisjonsfaktor toppet av: kvinner ønsker ikke likestilling, likestillingen har kommet langt nok, er innført allerede, kvinner ønsker ikke likestilling, etc. Den tredje observasjonsfaktoren toppes av at kvinner blir forbigått ved ansettelse.

Å kalle dette motiv, tradisjon og observasjon kan det være noe riktig i, men det er ikke helt overbevisende. Tolkningen passer bedre i noen sammenhenger enn andre. Problemet her illustrerer at det ikke er noe "rent" skille mellom holdning og vurdering i materialet, disse subdimensjonene glir over i hverandre.

Noen variable binder seg ikke fast til noen av de tre faktorene. Det gjelder spørsmålene om virkemiddelbruk, som trolig er mer politisk preget enn resten. Det gjelder også "klassespørsmålet" som reises i utsagnet om at dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykte i samfunnet, som lader positivt på både tradisjonsfaktoren og på observasjonsfaktoren (men ikke på motivfaktoren) hos kvinner, og bare svakt positivt (på tradisjonsfaktoren) hos menn.

Forsøk med å findele mønstrene (flere faktorer) gir mer informasjon. En tredelt løsning "forklarer" omtrent en tredjedel av variansen, mens en seksdelt forklarer omtrent halvparten. Denne gir et

---

¹⁸² Se videre vedlegg Metode. Vi har prøvd ut ulike faktorløsninger, og gjengir de som viser de klareste resultatene. For ikke å gjøre presentasjonen for teknisk, gjengir vi bare i noen tilfeller variabelenes ladninger på faktorene (og variabelenes nummer i spørreskjemaet).

tydeligere politisk bilde av likestillingsmotstand/tilslutning blant menn, ettersom første faktor nå er en mer politisk tydelig motivfaktor.

- Kjønnspolitikk kan være en treffende tittel. Faktoren lader sterkest for at likestillingen har kommet langt nok (med .77), tett fulgt av at likestilling er innført allerede, at likeverd er viktigere, og at menn og kvinner er forskjellige.
- Den neste faktoren handler om det vi har kalt likestillingens kjerneverdier (toppet av likt forsørgeransvar med hele .80, fulgt av dele husarbeidet likt .76, og yrkesmessig desegregering .56).
- Den tredje faktoren er yrkes- og observasjonsfaktoren omtrent som beskrevet over, toppet av at kvinner blir forbigått (.66), fulgt av menn har problemer med å samarbeide med kvinner (.63) og menn har privilegier (.62).
- Den fjerde er en virkemiddelfaktor, noe isolert fra resten.
- Den femte er en tradisjonsfaktor, kvinner bør gi fra seg privilegier .80, menn også .71, menn slipper ikke til .52, kvinner ønsker ikke ansvarsfulle stillinger .51.
- Den sjette er en frihetsfaktor (mer frihet for kvinner/menn (q101a-b), med en viss tilknytning til q105b vekt på info.-kampanjer).

Denne analysen gir en videre deling av de tre faktorene vi først fant. I stedet for én motivfaktor har vi her to, en kjønnspolitisk og en likedelingsorientert faktor, og dessuten et par mindre interessante faktorer. Videre forsøk med å innføre flere faktorer gir ikke mer informasjon.

Ut fra slike analyser konsentrerte vi oss om fire holdningsmønstre:

- A Likestillingsholdning kjønnspolitikk/likestillingspolitikk
- B Likestillingsholdning likedeling /kjerneverdier
- C Likestillingsholdning tradisjonisme /tradisjonelt miljø
- D Likestillingsholdning observasjon /kritikk¹⁸³

For å undersøke dette videre, laget vi fire nye indekser. Disse ble laget ut fra hovedmønstrene i faktoranalysene, slik at vi bare brukte de sterkeste variablene for hvert mønster. Indeksene er altså laget manuelt med faktoranalysene som guide, snarere enn automatisk gjennom lagring av faktorer.¹⁸⁴

Vi ser først på mennene. Det viser seg at likestillingsholdning er knyttet til kjønnsutforming særlig gjennom én av subdimensjonene, den vi kaller kjønnspolitikk. Tradisjonell kjønnsutforming har en viss assosiasjon til (lite) likestillingsholdning også når det gjelder observasjon, tradisjonelitet og likedeling, men tilknytningen er altså klart sterkest, hele -.419, når det gjelder kjønnspolitikkrelaterte holdninger.

Holdningene knyttet til observasjon er, ikke uventet, svakere relatert til de tre andre subdimensjonene, og til de andre hoveddimensjonene i materialet. Eksempelvis har subdimensjonen observasjon bare svak negativ innflytelse på likestillingspraksis, ikke klart signifikant, mens kjønnspolitikk har ganske sterk assosiasjon. Sterkest utslag på likestillingspraksis er det subdimensjonen likedeling som har

---

¹⁸³ Ville det vært bedre å tolke faktor D som en yrkeslivsfaktor? Kanskje, men holdningene til desegregering i yrkeslivet er ikke knyttet til D, men derimot mest til faktor B "kjerneverdier". Følgelig har vi ikke valgt dette, men beholder observasjon/kritikk som beste tittel på faktor D.

¹⁸⁴ De nye subindeksene ble kodet slik. Likestillingsholdning kjønnspolitikk (lsholdpol) er basert på spørsmålene q102a, q102b, q102c og q102e. Likestillingsholdning observasjon (lsholdobs) bygger på q106h, q106g, q106a og q106b; Likestillingsholdning tradisjonelitet (lsholdtrad) på q106c, q106d, q106f og q106i, og Likestillingsholdning likedeling (lsholdlik) på q101g, q101h, q101f og q101e.

(.292), men noe av effekten skyldes nok at det er denne komponenten som ligger nærmest praksismålet vi bruker (likedeling av arbeid og beslutninger i hjemmet). Også holdninger knyttet til kjønnspolitikk er assosiert med likestillingspraksis (.209), og det samme gjelder holdningene knyttet til tradisjonaltet (.199).¹⁸⁵ Mannens andel av ressurser i paret betyr en del for to av holdningsfaktorene, mindre for de to andre. Parfordelingen har moderat tilknytning til holdninger omkring likedeling, og til kjønnspolitikkholdninger (på omtrent .200 nivå), men ingen klar tilknytning til observasjonsholdninger, og bare svakt til tradisjonsholdningene. Dette er omtrent som man kunne ventet. Analysen tyder på at ressursbalansen betyr en del for likestillingsholdning særlig på områdene likedeling (av forsørgeransvar og hjemmearbeid) og kjønnspolitikk, men det er ikke en veldig sterk forbindelse. Indeksen for livskvalitet blir bare svakt og utydelig berørt av de ulike målene for likestillingsholdning, blant menn.

Ser vi på kvinnene, viser det seg at holdninger knyttet til observasjon er knyttet til lavere livskvalitet (-.251). Erfaring med diskriminering kan spille en rolle her. Tradisjonaltetsholdningene er på den annen side svakt positivt assosiert med livskvalitet (.118). Kjønnspolitikk- og likedelingsholdninger har ingen klare assosiasjoner med livskvalitet. Også blant kvinnene er det særlig den gruppen av likestillingsholdninger som vi kalte kjønnspolitikk som blir knyttet sammen med kjønnsutforming. Dette er interessant, men kanskje ikke så merkelig, siden kjønnspolitikk her inkluderer utsagnene om kjønnes forskjellighet og likeverdets fortreffelighet fremfor likestilling, ved siden av om likestillingen har kommet langt nok og om den er innført allerede.

Analysene tyder også på at særlig holdningsmønsteret omkring kjønnspolitikk har en sosialpsykologisk forbindelse over til personlig kjønnsutforming. Dette gjelder ennå sterkere blant menn (-.419) enn blant kvinner (-.267), ut fra våre tall.

Tanken om at menns kjønnsutforming skulle være rent personlig, mindre assosiert med kjønnspolitikk osv. enn kvinners kjønnsutforming, får gjennomgående liten støtte i disse analysene. I stedet kan man spørre seg om "kjønnsrollen" i realiteten er tyngre for menn.¹⁸⁶

Livskvalitet hos kvinnene blir påvirket av de delene av likestillingsholdningene som mest er knyttet til observasjon og miljø. Subdimensjonen observasjon virker som nevnt negativt på livskvalitet (-.251). Bakgrunnen er nok at observasjonsindeksen delvis inneholder kritiske utsagn, som at kvinner forbigås ved ansettelser. En tolkning er derfor at opplevd diskriminering bidrar til lavere livskvalitet, men det er også mulig at vi har en viss "klagemureffekt" i observasjonsutsagnene som selekterer i forhold til livskvalitet.

De ulike målene for likestillingsholdning viser gjennomgående svakere assosiasjon med likestillingspraksis blant kvinnene enn blant mennene. Holdningene knyttet til likedeling har - her som blant mennene - en signifikant forbindelse, men den er svakere. Den sterkeste forbindelsen mellom holdning og praksis, blant kvinnene, finner vi når det gjelder holdninger knyttet til tradisjonaltetsfaktoren (om kvinner og menn ønsker likestilling, om kvinner ønsker krevende jobber, om menn har problemer

---

¹⁸⁵ Teksten her er basert på bivariate og trivariate analyser (for hvert kjønn). Her og senere gjengir vi korrelasjonsmål (korrelasjonskoeffisienter) der det har betydning for diskusjonen. I slike analyser vil det alltid være tvil om hvorvidt andre variable virker inn. Siden vi ikke kan kontrollere for alle slike muligheter innen rammen for rapporten, holder vi oss til de sammenhengene som virker mest solide, dvs. går igjen gjennom ulike type filtre og analyser.

¹⁸⁶ Tyngre i betydningen mer bestemmende. Dette kan også henge sammen med at den er mer fordelaktig for menn. Her og ellers bruker vi ordet "kjønnsrolle" som stikkord, uten spesiell tilknytning til rolleteori.

med kvinnelige ledere). Men dette er fortsatt nokså moderat. Som nevnt i forrige kapittel kan noe av bakgrunnen være at også kvinner med mindre likestilt holdning ofte forteller om likestilt praksis.¹⁸⁷

Alt i alt har vi sett at holdningsmønstrene blant menn og kvinner er noe ulike, og har noe ulik tilknytning til likestillingspraksis og andre hoveddimensjoner i studien, samtidig som assosiasjonene jevnt over er sterkere blant menn enn blant kvinner. Analysene her er bivariate (selv om subindeksene selv er multivariat basert). Kanskje ville bildet blitt endret ved å trekke inn for eksempel utdanning. Som vi senere skal se, er det en assosiasjon mellom utdanning og likestillingsholdning særlig innen noen underområder (kjønnspolitikk). Det kan imidlertid innvendes at det å korrigere for bakgrunnsvariable her ville bety å forstyrre bildet av eksisterende holdningsmønstre, snarere enn å klarlegge det. At disse mønstrene ikke er helt tilfeldig fordelt på for eksempel utdanning, er del av bildet.

11.4 Hva betyr holdning for praksis?

Undersøkelsen viser at noen av holdningene er sterkere knyttet til likestillingspraksis enn andre. Ser vi på menns holdninger i faktoranalyser, viser det seg at det bare er tre faktorer som har betydelig assosiasjon med praksis.¹⁸⁸ De som virker inn på (eller er assosiert med) praksis, er i prioritert rekkefølge:

- kjønnspolitikk
- observasjon/kritikk
- kjerneverdier/deling

De andre holdningsmønstrene (faktorene), assosiert med virkemiddelbruk, privilegier, desegregering og frihet, betyr mindre for praksis.

Analysen antyder at holdninger knyttet til kjønnspolitikk, holdninger knyttet til observasjon/ kritikk av manglende likestilling, og holdninger knyttet til deling i hjemmet, er knyttet til likestillingspraksis hos menn, mens holdninger knyttet til virkemiddelbruk, privilegier, desegregering og frihet betyr mindre. Som rimelig kan være er det holdningene til deling i hjemmet (det vi kalte ”kjerneverdiene”), som er sterkest tilknyttet praksis.

11.5 Likestillingsholdninger og ”kjønnspolitikk”

Vi ser altså at noen av holdningene klumper seg sammen i et mønster som vi har kalt ”kjønnspolitikk” (eller kjønnsideologi). Denne sammenklumpingen skjer både blant menn og kvinner, bildet er omtrent det samme.

Kjønnspolitikk er særlig sterkt assosiert med to variable, likestillingen har kommet langt nok og likestilling innført allerede, og ganske sterkt med to andre variable, at likeverd er viktigere enn likestilling og at menn og kvinner er grunnleggende forskjellige.¹⁸⁹

Likestillingsholdningene som er knyttet til kjønnspolitikk danner omtrent det samme mønsteret, hva enten vi lager en indeks manuelt ut fra de fire sterkeste variablene, eller lagrer faktorberegningen og

---

¹⁸⁷ En oppgave for videre forskning er å se hvilke holdningsfaktorer som ”brytes” av høyere praksisstandard blant kvinner (altså tendensen omtalt i forrige kapittel, der også kvinner med tradisjonelle holdninger forteller om likestilt praksis) og hvilke som ikke gjør det (med tilsvarende analyser blant menn).

¹⁸⁸ Dette er basert på lagring av faktorene og regresjonsanalyse sammen med de andre hovedindeksene i studien.

¹⁸⁹ Altså q102a, q102b, q102c og q102e. Siden utsagnene står tett etter hverandre, kan noe av styrken være en skjemaeffekt, men det er meste er nok reelt.

tester den relevante lagrete faktoren. At flere typer analyse gir om lag samme utslag og at dette gjelder i separate analyser for begge kjønn, bekrefter at mønsteret er robust.

Det ser ut som holdningene knyttet til kjønnspolitikk kan deles i to underkomponenter. Den ene er klart politisk og preget av motstand mot videre likestillingspolitikk. Den andre er mer kjønns-ideologisk, eller preget av forskjellstenkning, ut fra spørsmålene om likeverd og kjønnsforskjell. Samtidig viser analysene at disse to komponentene er meget nært forbundet, mer enn man kanskje skulle ventet. Én mulig tolkning er at likestillingsdebatten har blitt mer politisert eller politisk reflektert, sammenliknet med situasjonen for 20 år siden. Utsagnet om at likestillingen er innført allerede, er nå som den gang sterkt knyttet til kjønnspolitikk-faktoren.¹⁹⁰ Det ligger altså et viktig ”kognitivt premiss” i denne faktoren.

Hva med de som ikke passer inn i dette mønsteret? Særlig, de som mener likestillingen har kommet langt nok, og samtidig mener at likestilling ikke er innført allerede? Har vi her en mer åpen likestillingsmotstand?

Svaret er nei. Analyser viser at assosiasjonen er såpass sterk at utgruppene er små. Det er faktisk bare 118 personer, 4 prosent av utvalget, som har svart at likestillingen har kommet langt nok, og samtidig, at den ikke er innført allerede. Og vi ser heller ikke særlige spor etter mer åpen motstand, for eksempel når det gjelder likestillingspraksis, i denne gruppen. Svarfordelingen her ser mer ut til å være preget av tilfeldigheter enn av en underliggende ideologi.

Det som blir tydelig, gjennom slike analyser, er at tanken om at likestillingen allerede er innført, er en meget sterk komponent i motstand mot videre likestilling, i dag som i 1988. Dette kan knyttes til tidligere drøfting om hvorvidt motstand mot likestilling er ”kjønnsbasert” eller ”ideologisk basert” (jfr. seksjon 7). Den ideologiske understrømmingen blir temmelig tydelig i analysene, mens kjønnsforskjellen ikke er så åpenbar. Hadde vi spurt om likestilling mellom kjønnene betyr *sjanselighet* eller *resultatlighet*, hadde vi ganske sikkert fått mye ja-svar på sjanselighet blant respondentene innen det kjønnspolitikk-mønsteret vi her beskriver. Grunnen til at respondenter innen dette mønsteret mener at likestillingen har kommet langt nok, er trolig at de oppfatter det slik at sjansene i dag er likt fordelt. Men denne ideologien er samtidig sterkt knyttet til kjønnsutforming (hos begge kjønn), den er så å si ”kjønnet på tvers av kjønn”. Det er også viktige komponenter av særartstenkning (kjønnene er grunnleggende forskjellige) og prioritering av likeverd fremfor likestilling i denne gruppen. Dette ser vi mer på senere i kapitlet.

Avstanden mellom generell og konkret likestillingsholdning

Den foreliggende studien viser at det er ganske stor sammenheng mellom menns holdninger og handlinger i forhold til likestilling. Dette var som før nevnt ett av de viktigste spørsmålene, ut fra 1988-studien, som for det meste holdt seg til holdninger.

Den gang fant man også et gap *innad* i holdningsdimensjonen – ut fra om likestillingsspørsmål ble stilt rent generelt eller abstrakt, eller mer konkret. Gapet ble særlig stort dersom den konkrete utformingen også omfattet omsorg. Da var det mange av dem som generelt var *mot* mer likestilling, som viste seg å være *positive* overfor det konkrete utsagnet.

---

¹⁹⁰ Også i 1988-undersøkelsen var det sterk samvariasjon mellom holdningen om at likestillingen har kommet langt nok, og troen på at likestilling er innført allerede.

På samme måte som den gang viser undersøkelsen et betydelig sprik mellom hva menn mener generelt om likestilling, og hva de mener når det gjelder mer konkrete spørsmål som involverer likestilling. En god del av dem som mener at likestillingen har kommet langt nok, er samtidig likestillingsorienterte på mer konkrete spørsmål. Dette er et meget viktig funn både for forståelse av likestilling og i forhold til anvendt likestillingspolitikk. Satt litt på spissen kan man si at det var nettopp denne forskjellen som gjorde "pappamånedene" mulig.

I den nye undersøkelsen er for eksempel hele 74 prosent av mennene som mener at likestillingen har kommet langt nok, samtidig enig i at menn har de fleste økonomiske privilegiene i vårt samfunn. 54 prosent er enige i at menn ikke slipper til som likeverdige bidragsyttere i husarbeid og omsorg for barn. 35 prosent er enig i at kvinner blir forbigått ved ansettelser. Dette kan tolkes som inkonsistens (eller aksept for diskriminering), men det betyr trolig først og fremst at det er større skepsis til "likestilling generelt", knyttet til skepsis mot aktiv statlig politikk i ting som berører privatlivet, til en opplevelse av at likestillingen er et middelklasseprosjekt (for de vellykkete), og til lavere utdanningsnivå (se under). Det betyr ikke at man er motstandere av konkrete saker på området, for eksempel, likebehandling ved ansettelser eller utvidet pappapermisjon.

I sin pionerstudie fra 1984 formulerte Lars Jalmert en regel om at dess mer personlig en likestillingssak blir for en mann, dess mer skeptisk blir han. Dette synet ble kritisert i boken fra 1988-studien, siden man der fant noe i retning av det omvendte, altså, dess mer konkret, dess større støtte (Holter, Ø 1989a). Men det kan godt tenkes at begge deler er riktig, dette er ikke et enten/eller. Jalmerts regel er sosialpsykologisk, 88-studiens regel mer sosiologisk. Den foreliggende undersøkelsen gir mulighet til å følge opp denne problemstillingen, selv om vi bare kan nevne den her.

Andre mål for likestillingsholdning

Ved siden av hovedindeksen for likestillingsholdning (Isholdklar) og de fire underindeksene beskrevet over, har vi to andre mål som vi kort skal nevne.

- Den bredere indeksen (Isholdning) som vi beskrev i starten av kapitlet.
- Lsholdstatinn; en indeks basert på tre variable som overlapper ganske sterkt empirisk, dvs. syn på likestilling, innvandrere og offentlig sektor/stat i forhold til privatlivet.¹⁹¹ Denne indeksen fokuserer på "grenselandet" mellom likestillingsholdning og de to andre holdningsdimensjonene.¹⁹²

Analysene viser at likestillingsholdning, målt gjennom den brede indeksen (Isholdning), har en svak positiv korrelasjon med utdanning, mens den smalere hovedindeksen (Isholdklar) ikke har noen særlig assosiasjon med utdanning. Den brede indeksen samvarierer sterkere med mannens andel av ressurser i paret (-.257) enn hovedindeksen gjør (-.149). Slike tall gir støtte til tanken om at vi faktisk har å gjøre med én dimensjon, selv om vi måler den temmelig bredt og tar med vurderinger, bl.a. ved å ta med utsagn om hva man tror hindrer likestilling. Den brede indeksen er litt mer sensitiv overfor de andre hoveddimensjonene i studien, særlig parfordeling, men også kjønnsutforming og livskvalitet. Forbindelsen til likestillingspraksis er imidlertid omtrent den samme uavhengig av hvilken indeks for likestillingsholdning vi bruker (omkring .210 blant menn). Som vi så i forrige kapittel holder denne forbindelsen stand også i multivariate analyser.

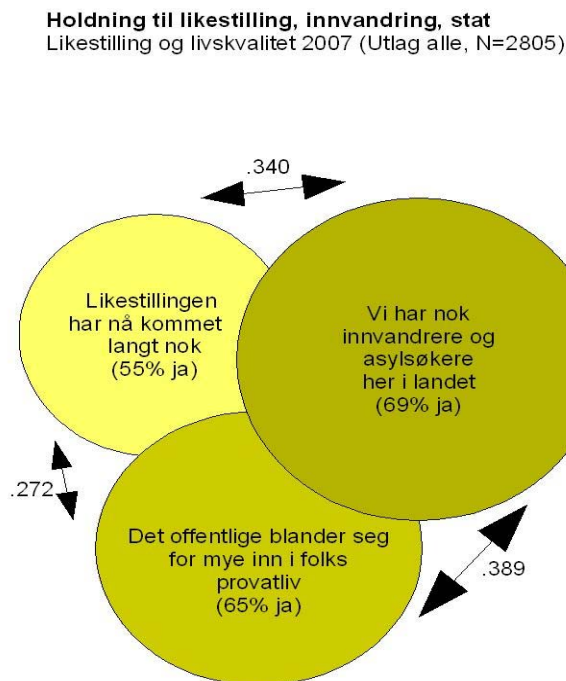
¹⁹¹Dvs q102a, q107e og q107o.

¹⁹² Altså, et skritt i "interseksjonell" retning – ulike maktdimensjoner sees i sammenheng.

”Nok er nok” - negativ holdning til likestilling, innvandring, stat

La oss nå se nærmere på en indeks som bare består av tre variable, nemlig, om likestillingen har kommet langt nok, om vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet, og om det offentlige blander seg for mye inn i folks privatliv. Altså, synet på kjønnslikestilling, innvandring, og statlig interaksjon overfor privatlivet.

Figuren under viser hvordan de tre komponentene i indeksen (Lsholdstatinn) samvarierer. Sirklenes størrelse tilsvareer omtrent holdningens oppslutning i befolkningen. Pilenes størrelse og overlapp mellom sirklene gjengir omtrent samvariasjonen (bivariate korrelasjoner).

Denne holdningsindeksen (lsholdstatinn) viser seg å være meget sterkt assosiert med tradisjonell kjønnsutforming (hele .412 blant menn). Dette er særlig interessant ettersom vi allerede har sett sterk assosiasjon mellom tradisjonell kjønnsutforming og den subfaktoren vi kalte kjønnspolitikk. Kan det være slik at kjønnspolitikk så å si ”lekker” til nok-er-nok-posisjonen? Finner vi her, satt litt på spissen, menn som er trengt opp i et hjørne av den økende likestilling, og tar igjen på andre holdningsområder?

Den nye indeksen har betydelig negativ korrelasjon med utdanning (-.295). Det blir tydelig at indeksen (lsholdstatinn) har en lavutdanningsprofil som de to andre indeksene (lsholdklar, lsholdning) ikke har. Ellers får vi ikke så mye ny informasjon; sammenhengene med likestillingspraksis og parfordeling er omtrent som for hovedindeksen, bare litt svakere.

Man kunne trodd at vi ved å addere tilslutning til utsagn om likestilling, innvandring og stat, ville beveget oss inn på et mer ”rent politisk” område. Dette er delvis riktig, men slett ikke det hele. Lsholdstatinn har riktignok en mye klarere partipolitisk profil enn andre de andre indeksene for likestillingsholdninger. Indeksen korrelerer -.311 med å stemme Sosialistisk Venstreparti, -.223 med Arbeiderpartiet, .134 med Høyre, og .403 med Fremskrittspartiet. Men det er de to andre spørsmålene, ikke likestillingsspørsmålet, som først og fremst gir denne partipolitikkassosiasjonen.

På bakgrunnen av assosiasjonen med lavere utdanning, er det ikke så overraskende at vi finner en moderat samvariasjon mellom nok-er-nok-mønsteret og utsagnet om at dagens likestillingsarbeid er til fordel for de vellykte (.153). Dette er av interesse, siden hovedvariablene ellers viser lite sammenheng med denne variabelen (q102d).

Nok-er-nok-mønsteret er altså ikke bare klarere partipolitisk tilknyttet, men er også tydeligere knyttet til visse typer lavere sosioøkonomisk status. Dette viser seg særlig i forhold til utdanning, mens assosiasjonen med inntekt er ubetydelig.¹⁹³ Ved å se på hvordan negativ likestillingsholdning kombineres med to andre viktige holdningsmønstre, beveger vi oss altså ikke bare mot det politiske, men også nedover, utdanningsmessig.

Videre ser vi at den sosialpsykologiske dimensjonen fortsatt betyr mye. Nok-er-nok-mønsteret som nevnt sterkt knyttet til kjønnsformasjon, hele .412. Forbindelsen til kjønnsutforming kan tolkes som en bekreftelse av studiens teoretiske utgangspunkt – kjønn kan være en mellomliggende variabel. Her kan man se kjønnsutforming som en ”bivirkende” variabel, sammen med likestillingsholdning, overfor likestillingspraksis.¹⁹⁴

Sammenhengen mellom kjønnspolitikk og personlig kjønnsformasjon kan bl.a. knyttes til kvalitativ forskning om hvordan kjønnsformasjon kan være aktivt involvert i politisk bevegelse. Noe av denne forskningen omhandler autoritære bevegelser. Har Lsholdstatinn noen særlig relasjon til autoritære mønstre i dagens Norge?

I utgangspunktet er det viktig å merke seg at motstanden mot mer likestilling i Norge pr. 2007 er noe mindre (55 prosent) enn motstanden mot mer innvandring (69 prosent) og det som i q107o betegnes som statlig innblanding (65 prosent). Vi ser også at motstanden mot kjønnslikestilling blir mindre når vi går fra det generelle til det konkrete. Tallene sier noe om det sosiale klimaet, der likestilling mellom kjønnene står vesentlig sterkere enn etnisk likestilling..

Det er ikke bare lavere utdanning i dag som preger de med negativt syn på mer likestilling, innvandring og statsintervensjon. Også foreldrenes utdanning var lavere (mor -.144, far -.138. Ikke så sterkt, men klart signifikant). Det å vokse opp i et hjem med litt mindre utdanningsressurser ser ut til å være et fellestrekk, og det er interessant at både mors og fars utdanning spiller en rolle. Det bekrefter at den negative assosiasjonen mellom utdanning og Lsholdstatinn er robust.

Ellers er det bare små forskjeller i forhold til barndomshjemmet, skilsmisse blant foreldre, osv. Det virker ikke som barndomserfaringer betyr så mye. Vi finner riktignok en klart signifikant sammenheng mellom Lsholdstatinn og vold/straff i barndomshjemmet blant menn, men den er meget svak (.071), og ikke klar for utvalget som helhet. Det samme gjelder at far bestemte hjemme, bare signifikant blant

---

¹⁹³ Dvs. den totale, linjære assosiasjonen. Effekter av typen ”keeping up with the neighbours”, lokalt viktige inntektsforskjeller mv. vil ikke komme med her.

¹⁹⁴ Forbindelsen dempes imidlertid – her som ellers – om vi bare ser på kjønnskalaen for femininitet og maskulinitet, i stedet for den noe bredere indeksen for kjønnsutforming. Jfr. kapitlet om kjønnsutforming.

menn (.078), og igjen svært svakt. Dette kan kanskje tolkes som temmelig bleke spor av ”den autoritære personlighet”. Selv om assosiasjonen med foreldrenes utdanningsnivå tyder på at bakgrunn *har* betydning, virker det som generelle forhold knyttet til sosial status og utdanning er det som betyr mest her. Analyser viser ingen tegn til spesielle bindinger eller konstellasjoner i barndom og oppvekst blant menn. Dette skyldes kanskje skrøpeligheten ved våre variable, men vi burde fått et signallys eller to.

I 1988-studien viste det seg en meget sterk overrepresentasjon (blant mennene) av skilsmisse blant foreldrene, blant dem som ville stemme Fremskrittspartiet, i forhold til resten av velgerne. Det kunne se ut som foreldreskilsmisse, og/eller det å vokse opp med enslig mor, hadde en god del med menns stemmegivning til Frp å gjøre. I 2007-materialet finner vi fortsatt denne effekten, men svakere.

Andelen som opplevde foreldres samlivsbrudd/skilsmisse før de fylte 16 år, er nesten dobbelt så høy blant menn som vil stemme Frp (19.5 prosent) som blant resten av mennene (11.1 prosent). Bildet blant kvinner ligner.

På denne bakgrunnen er det noe overraskende at Lsholdstatinn *ikke* viser noen samvariasjon med skilsmisse i barndommen, verken blant menn eller kvinner.

Kan vi tolke dette nok-er-nok-mønsteret, en kombinasjon eller overlappning mellom tre holdninger, som en slags forskansning? Kan det være at visse typer erfaring skaper en bestemt type posisjonering?

Oppveksterfaring spiller øyensynlig ikke en hovedrolle, samtidig som foreldrenes utdanning er med i bildet. Vi ser en utdanningsmessig underlegenhet som gjenspeiles i dagens utdannings situasjon. Medførte dette en opplevd *underlegenhet* som i sin tur har gitt behov for en negativ holdning overfor mer likestilling, innvandring, og stat? Det er én mulig tolkning. Den kan knyttes Connell’s (1995) maskulinitetsteori, slik at nok-er-nok-mønsteret representerer en utfordring til den hegemoniske og retorisk likestillingskorrekte maskuliniteten i Norge. Man vil ikke ha mer likestilling, mer innvandring, eller en stat som ”sier hva du bør gjøre”.

Tolkningen baserer seg på at det særlig er de negative utgavene av de tre holdningene som overlapper. Analyser bekrefter dette. Det er 123 menn som er helt enig i alle tre utsagn, men bare 29 som er helt uenige i alle tre. Overlappingen betyr mest på enig-siden nedover i krysstabellen (ikke gjengitt her).

I tillegg til en utdanningsassosiasjon i forhold til foreldre, er også visse erfaringer med utdanning og arbeidslivserfaring assosiert med plasseringen på nok-er-nok-indeksen (lsholdstatinn). De som skåret høyt på indeksen, var mindre enn normalt opptatt av å jobbe med skolefagene i skolen og mer opptatt av å få en jobb med god inntekt. Særlig hos mennene ser vi en videre profil i utdanningen, de ønsket en jobb med teknisk innhold, var mindre enn normalt opptatt av en jobb for å hjelpe andre, mer opptatt av risiko – alt sammen klart signifikant, selv om det er svakt eller moderat.

Videre ser vi at mennene som skårer høyt på indeksen har en noe avvikende posisjon fra normalen i arbeidslivet. Tre av surveyens arbeidslivsvariable er klart assosiert: mannsdominerte arbeidsplasser med lite kvinner, at man synes det er enklere å samarbeide med menn enn med kvinner, og at man mest samarbeider med menn på samme nivå.

Resultatene blir ganske like når vi analyser hele utvalget, og mennene alene. Hadde vi hatt en variabel for jobbens plassering på en skala fra menneskelige til tekniske oppgaver, ville denne ganske sikkert gitt utslag også (mer teknisk rettet arbeid).

Kort summert ser vi altså ikke bare et mulig utgangspunkt for holdningsindeksen vi undersøker, knyttet til underlegenhet i utdanning, men også en viss profil gjennom oppvekst og utdanning som er konsistent og meningsfull, selv om den ikke er veldig sterk. Vi hadde ikke ventet at den var veldig sterk. Det som er interessant, er at den er moderat og klart signifikant. Det kan tenkes at videre forskning vil vise at vår sensitive holdningsindeks er knyttet til flere bestemte typer erfaringer i yrkeslivet, ved siden av visse typer utdanningsvalg og plasseringer.

Nok-er-nok-mennene starter altså fra lavere utdanningsbakgrunner, samtidig som de velger mer tradisjonelt eller konformt maskuline utdannings- og yrkesveier, og ender opp på mer mannsdominerte arbeidsplasser. De har lagt mindre arbeid i utdanning, men har fått ganske godt igjen for sine valg, i form av inntekt, - her viser tallene ingen tapstendens. Man kan hevde at de har dratt nytte av et faktisk fordelssystem, samtidig som deres ambisjoner om en jobb med god inntekt ikke har skjøvet dem opp over midten av inntektshierarkiet.

Er det riktig å tolke dette mønsteret som en forskningsposisjon? Materialet gir en viss støtte til dette. Mennene som skårer høyt på nok-er-nok har svakt lavere livskvalitet, føler litt oftere at livet ikke er til nytte for noen, veier litt mer, og ville i litt mindre grad tatt opp personlige problemer med andre. Alt dette er temmelig svakt, men signifikant. Et mønster når det gjelder venner og omgangskrets kommer også frem – de har sjeldnere venner av motsatt kjønn, venner med annen seksuell legning, eller venner blant innvandrere (moderate til svake assosiasjoner).

Vi ser også en ganske tydelig familiepolitisk profil blant nok-er-nok-mennene, særlig, en mer positiv vurdering av kontantstøtte (.275), som nok også henger sammen med at partner har mindre utdanning (-.234). (Igjen møter vi temaet lavere utdanning). At barnehage er bra for de minste barna, er man – som ventet – vesentlig mindre enig i (-.230). Mennene opplever oftere hovedforsørgeransvar (.177) og er mindre opptatt av at en partner skal være uavhengig (-.171). De holder seg litt mer unna klesvasken i hjemmet, men tar gjerne betaling av regninger selv. Selv om en del av assosiasjonene bare er moderate, gir de til sammen et ganske konsistent bilde.

Vi får ikke inntrykk av at det er skuffelser og spesielle erfaringer med kvinner som motiverer nok-er-nok-mannen. Det kommer ikke fram noen spesiell profil for eksempel med hensyn til skilsmisse. Arbeidserfaringene veier trolig tyngre enn familieerfaringene. Som vi så er disse mennene mest vanlige på mannsarbeidsplasser, og de har dessuten holdninger som gjør sjansen mindre for at de endrer syn gjennom likeverdig samarbeid med kvinner.

Én mulig tolkning er at arbeidslivserfaringer ”fastholder” et mønster delvis skapt i oppveksten, knyttet særlig til lavere utdanning, mens familieerfaringer ikke betyr så mye, eller mest virker inn på en fastholdende måte, ved at partner har lave utdanningsressurser (og kanskje også skårer lavere på andre ressurser, dette har vi ikke undersøkt).

Vi ser altså tendenser til underlegenhet og kompensasjon, noe vi tolker som ”nok er nok”, med en forsterkning av forbindelsene mellom tre holdninger. Dette er én av flere mulige tolkninger, og det er opp til videre forskning å finne nye.

11.6 Konklusjoner og oppsummerende drøfting

I dette kapitlet har vi beskrevet likestillingsholdninger i undersøkelsen, og et forsøk på å kartlegge dem på en helhetlig måte. Vi har sett at hovedindeksen (lsholdklar) som regel gir de tydeligste resultatene i forhold til de andre hoveddimensjonene i studien, men slett ikke alltid. Den bredere

indeksen (Isholdning) som bygger på hele 20 spørsmål, fungerer noen ganger bedre. Analysene bekrefter at vi har å gjøre med glidende overganger innen én dimensjon, framfor klare brudd. Dette gjelder også skillet mellom de mest ”rene” holdningspregete variablene (hva vil du) og de mer vurderingspregete variable (hvordan er situasjonen) – det hele henger ganske nært sammen.

Holdninger til likestilling er ikke veldig forskjellige mellom menn og kvinner. De er ikke ”kjønnsbasert” i den betydningen. Faktisk er forskjellen på hovedindeksen for likestillingsholdning bare omtrent fem prosent – kvinner er *litt* mer likestillingsvennlige enn menn. Derimot er holdningene, og særlig noen mønstre av holdninger, knyttet til kjønnsutforming både blant kvinner og menn, altså ”kjønnet på tvers av kjønn”. Visse typer likestillingsholdning har en tendens til å gå sammen med visse typer kjønnsutforming.

Analyser av holdninger, assistert av faktoranalyser, plukker ut fire hovedmønstre – holdninger knyttet til kjønns- og likestillingspolitikk, til observasjon/kritikk, til tradisjonalt og miljø, og til likedeling av forsørging, beslutninger og arbeid i hjemmet (”kjerneverdier”). Etersom vi først og fremst måler likestillingspraksis på hjemmebane i studien, er det denne siste likedelingsgruppen av holdninger som sterkest knytter an til vår hovedindeks for likestillingspraksis.

Det første kjønnspolitiske mønsteret eller faktoren kan også kalles ”likeverdsorientering og særartstenkning”, siden dette er viktige trekk. Mønsteret er ikke vanskelig å kjenne igjen i norsk kultur og samfunnsliv. Litt enkelt uttrykt: det er veldig bra at kvinner og menn er likeverdige, mens likestilling tolkes som likegjøring og derfor vurderes negativt. Undersøkelsen viser at dette holdningsmønsteret, klarere enn de andre, er knyttet til personlig kjønnsutforming. Grensen personlig liv/offentlighet her er mindre – nokså paradoksalt, siden det å være mot ”statlig innblanding i privatlivet” er en tendens i denne konteksten.

For å se nærmere på dette, slo vi sammen tre delvis overlappende holdninger – nok likestilling, nok innvandring, nok statlig interaksjon – i én indeks. Selv om denne, som ventet, er sterkt partipolitisk assosiert, så vi at det var de to andre variablene, ikke likestillingsholdning i seg selv, som mest trakk i politisk retning.

Man kunne kanskje ventet å finne en slags ”politisk kjerne av likestillingsmotstand”, men sporene er, ut fra det vi hittil har funnet, nokså moderate eller svake. Vi lette etter denne kjernemotstanden på litt forskjellige måter, uten å finne så mye. Det analysene viste var en ganske sterk assosiasjon med *lavere utdanning* som gikk igjen på flere punkter – respondent, foreldre, partner; altså et bemerkelsesverdig vedvarende trekk. Dessuten fant vi en assosiasjon med enkjønnete mannsarbeidsplasser og lite samarbeid med kvinner på samme nivå. I tolkningen nevnte vi underlegenhet, forskansning og manglende korreksjon som mulige elementer. Det ser ut som denne ”nok-er-nok”-tendensen har et element av forskansning og underlegenhetsfølelse, særlig knyttet til utdanning. Dessuten viser tallene en sterk forbindelse til tradisjonell kjønnsutforming (særlig blant mennene, .417, men også blant kvinner, .291). Kjernen i nok-er-nok-mønsteret virker mer kjønnsmessig enn politisk.

Avslutningsvis vil vi nevne at holdningene i undersøkelsen kan kartlegges på andre og kanskje bedre måter enn vi har gjort her. Én tilnærming går ut på å plukke ut de mest ”avslørende” holdningene, og se nærmere på dem. Selv om vi neppe har så mye underrapportering på holdningsområdet, har vi trolig en ganske stor porsjon ”korrekthet” som svekker bildet. Den alternative tilnærmingen går derfor ut på å bruke utsagn som ikke er så påvirket av dette. Et eksempel er utsagnet om helst å ta klesvasken selv, så man vet at den blir ordentlig gjort. Her får vi plutselig et massivt kjønnskille, korrelasjon med kjønn er nesten .600, mens det vanlige er .200 eller så. Dette skyldes neppe bare at klesvask er

temmelig kjønnssegregert, men også at formuleringen så å si er såpass skarp at den skjærer gjennom det vanlige laget av korrekthet. Den knytter an til en eksisterende tankerekke, sosialpsykologi og kultur på en såpass klar måte at kjønnsmonsteret blir mer tydelig. Noe av det samme gjelder utsagnet om opplevd forsørgeransvar.

Dette dobbelte monsteret kan minne om et resultat fra en studie av en gratis kontaktpalte i en liberal norsk dagsavis. Her var innleggene ofte svært kjønnsnøytralt formulert, mens svarmonsteret var mye mer kjønnsstereotyp (Holter, Ø 1990a). Vi har altså, i denne tolkningen, en viss korrekthet eller *nøytralisert overflate*, som mange av spørsmålene i undersøkelsen har vansker med å trenge gjennom, og en *underliggende mer kjønnsdelt virkelighet*, som viser seg gjennom noen treffende formuleringer. Dette kan bidra til å forklare hvorfor samlemålene for likestillingsholdning ikke samvarierer ennå sterkere med likestillingspraksis. Samtidig bør denne tolkningen ikke overdrives, for vi ser også at holdningene mange steder rimer godt overens med data om handlinger eller praksis.¹⁹⁵

---

¹⁹⁵ Derfor kan det også være relevant å tenke på disse "treffende" formuleringene som maktmønstre. De sier ikke først og fremst noe om tingenes tilstand, men om hvordan man *ønsker* at verden skal se ut. Når en massiv overvekt av kvinner sier at det er de som bruker mest tid på å organisere familiens dagligliv, er dette et krav om makt, på samme måte som når en overvekt av menn sier at det er de som er hovedforsørgerne. Det er så å si utspill i debatten, og må tolkes som det.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Undersøkelsens hoveddimensjoner er viktige for å forklare variasjon i likestillingspraksis. De har ofte mer forklaringskraft enn tradisjonelle bakgrunnsvariabler som kjønn, utdanning, inntekt og alder.
- Det er særlig balansert parfordeling, positiv holdning til likestilling samt ikke-tradisjonell kjønnsutforming som virker inn, men også likestilling i oppveksten har betydning.
- Analyser av bakgrunnen for likestillingspraksis viser at hele ”anatomien” omkring likestilling betyr mye, bl.a. parfordeling og inntektsskjevhet - ikke bare menns eller kvinners holdninger og forventninger.

12.1 Innledning

Kan man måle ”praksis” i forhold til likestilling? Går det an å skjelve handling fra holdning? I dette kapitlet tar vi opp hvordan undersøkelsen kan brukes til å kartlegge likestilling i handling, hvordan indikatorer for dette ble utviklet, og hva likestilt handling eller praksis henger sammen med. Vi drøfter også noen gjengangere i debatten, blant annet om likestillingspraktiserende menn blir ”straffet” gjennom høyere brudd- eller skilsmisserate.

12.2 Kartlegging av likestillingspraksis

En brukbar kartlegging av handling eller praksis i forhold til kjønnslikestilling var et viktig mål for undersøkelsen. Ettersom 1988-studien som før nevnt ble kritisert for ikke å ha med nok om menns handlinger, var det desto viktigere å få med dette denne gang. Derfor inneholder undersøkelsen er rekke spørsmål om hvordan menn og kvinner deler på beslutninger og arbeid. De fleste av disse spørsmålene handler om forholdene i familien, men undersøkelsen har også med spørsmål om likestillingsrelatert praksis på andre områder, først og fremst likeverdige samarbeid i yrkeslivet.

De fleste er enige om at det er forskjell på holdning og handling når det gjelder likestilling. Gapet mellom holdning og handling har ofte kommet opp i debatten, ikke minst i forhold til menn. Mannen sier én ting, men gjør en annen ting. Som vi har sett (i kapitlet om hoveddimensjonene) får denne tankegangen ikke så mye støtte i de nye resultatene. Kanskje *var* det slik, på 1980-tallet, men situasjonen blant menn flest har endret seg.

Men hva er egentlig ”likestillingspraksis”¹⁹⁶? Hva slags handlinger bør telle med, eller ikke telle med? På samme måte som innen de andre dimensjonene, har vi arbeidet med dette ved å se på hvordan de mulige relevante variablene samvarierer, og hvordan de varierer i forhold til andre dimensjoner og variabler i undersøkelsen. Vi har generelt valgt ut spørsmålene som gir den tydeligste profilen og avdekker mønstre så klart som mulig, og som i minst mulig grad blir forstyrret av andre trekk. Derfor har vi prøvd ut flere forskjellige indekser eller samlevariable, før vi til slutt valgte den som alt i alt fungerte best.

---

¹⁹⁶ Vi liker ikke uten videre ordet ”praksis” i denne sammenheng, men vi trengte noe som var litt mer spesifikt og tydelig enn bare ”handling”, og ”likestillingspraksis” ble begrepet som festet seg.

Denne hovedindeksen for likestillingspraksis består av tre deler: deling av beslutninger, deling av husarbeid, og deling av omsorgsoppgaver, blant heterofile samboere. Det er altså en "hjemmesentrert" indeks, sterkt påvirket av omsorgs- og arbeidsdeling.

At delingen av beslutninger mellom kvinne og mann i hjemmet har noe med likestillingspraksis å gjøre, vil de fleste være enige i. Men hva med arbeidsdeling? Er ikke dette egentlig en egen dimensjon? Jo, man kan kanskje si det. Dersom spørreskjemaet hadde hatt med mange spørsmål om makt og beslutninger på ulike områder, hadde vi kanskje "sluppet" å ta med arbeidsdeling. Her har vi imidlertid ikke nok å bygge på. Og uansett – undersøkelsens mål var en god sosiologisk kartlegging av praksis, ikke først og fremst en statsvitenskapelig kartlegging. Arbeidsdeling hører med, ut fra denne målsetningen.

Vi tok derfor med arbeidsdeling og omsorgsdeling, også fordi dette meget tydelig framstår som kjerneverdier i norsk likestilling. De aller fleste mener at likestilling omfatter lik deling av arbeid og omsorg i husholdet. Vel 90 prosent er enig i at "kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt". Ved å inkludere hjemmearbeidsdelingen i et mål for likestillingspraksis, er vi i alle fall i takt med folkemeningen.

De resultatene vi får ved å bruke denne hovedindeksen (Ispraksis), kan sammenliknes med resultatene ved bruk av andre indekser og enkeltvariable innen dimensjonen. Her er mange forskningsmuligheter, og det vi presenterer her, er første omriss og noe oppfølging med tanke på videre forskning.

Det kunne vært naturlig å ta med jobbpraksis i hovedindeksen for likestillingspraksis, men her støtte vi på et problem som følge av den fortsatt store kjønnssegregeringen i norsk arbeidsliv. Tar vi med jobbpraksis, målt gjennom om man jobber med motsatt kjønn på samme nivå, blir resultatet at de som jobber på enkjønnete eller nesten enkjønnete arbeidsplasser, enten må utelates fra indeksen (ikke så bra) eller plasseres som lite likestillingspraktiserende (ennå verre, klart misvisende). Følgelig bruker vi i stedet jobbpraksis som en selvstendig indeks (Ispraksisjobb), der vi bare har med de som har "sjansen" til å vise sin likestilte praksis, ved at begge kjønn er representert på arbeidsplassen.

Likestilling i handling, eller likestillingspraksis, leder tankene mot aktivitet. Vi vil helst at det er det enkelte individets aktive innsats som måles. Men verden er ikke alltid så enkel. Den enkeltes aktive handlinger er relatert til andres handlinger. Hvem det egentlig er, som er den aktive, og hvem som mer passivt innretter seg, kan av og til være vanskelig å avgjøre. Dette gjelder, ikke minst, spørsmål om deling, og i vårt tilfelle, særlig, deling av beslutninger, husarbeid og omsorgsarbeid i hjemmet.

Man kan tenke seg et parforhold der partner A er aktiv i forhold til likestilling, mens partner B er passiv. Det ville vært naturlig å gi dem individuell karakter, så å si, og i kvalitativ forskning ville man gjort dette. Men vi har ingen spørsmål om hvem som aktivt gikk inn for en gitt deling. Det eneste vi har, er selve delingen. Følgelig vil personene A og B i eksemplet begge få den samme karakteren. Dette medfører ganske sikkert at vår hovedindeks for likestillingspraksis blir "sløvere" eller mer diffus enn den burde være. Hvor mye mer? Tilgjengelig forskning antyder *noe*, men ikke veldig mye. Parforhold er preget av en viss uenighet om hvem som gjør hva (eller burde gjøre hva), men mye er også preget av konsensus, både ut fra våre resultater, og annen forskning på området. Så vi er neppe helt av sporet.

Eksemplet illustrerer hvordan spørreskjemaer og kvantitativ metode er kompromissets kunst. Hadde vi *virkelig* gått så utdypende og detaljert inn i likestillingspraksis som emnet fortjener, måtte vi enten gitt opp å få med de andre dimensjonene, eller gitt respondentene et så stort spørreskjema at svarprosenten

ville blitt liten. Følgelig ble målet å lage noe som fungerte *bra nok*, og vi mener at resultatene viser at vi har lyktes. Men det kan være grunn til å huske, særlig når man ser på svake men tydelige assosiasjoner, at de nok ofte hadde vært noe sterkere, dersom målemetodene hadde vært bedre.

Indeksene for dimensjonen likestillingspraksis omfatter som nevnt likeverdig samarbeid på jobben (Ispraksisjobb). Denne er uavhengig av samlivsstatus, men gjelder altså bare tokjønnete arbeidsplasser. Videre har vi laget en rekke varianter av hovedindeksen som måler delingen i hjemmet på litt forskjellige måter.

En annen utfordring var hvordan ”de utradisjonelle” skulle plasseres, altså der hvor mannen gjør en tradisjonell kvinneoppgave, eller kvinnen en mannsoppgave. Det virket rimelig å tolke disse som likestilte, eller gi dem omtrent samme høye verdi på indeksen som de som krysset av for lik deling av oppgaven. Denne metoden har imidlertid flere problemer, særlig, at en del av de utradisjonelle trolig befinner seg i denne kategorien temmelig uavhengig av aktivt ønsket likestillingspraksis. For eksempel, en mann som gjør tradisjonelle kvinneoppgaver i hjemmet ikke fordi han vanligvis er spesielt likestillingspraktiserende, men fordi han er arbeidsløs. Indeksene som tok med de utradisjonelle, kodet som likestilte, fikk også med seg en del andre ”forstyrrende” momenter i samme retning, inkludert en viss overopphopning av sosiale problemer eller unormale samlivsforhold i deler av denne gruppen. Vi laget derfor også ”renere” utgaver der vi bare tok med de mest kjønns-tradisjonelle, de noe kjønnsstradisjonelle, og de likedelende, mens de utradisjonelle ble utelatt. Videre laget vi en mer ”aktivistisk” utgave av indeksen, som teller antall toppverdier på spørsmålene (altså, hvor mange oppgaver som deles likt), og som dermed gir et litt mer aktivt mål.¹⁹⁷

Hovedresultatet er at de ulike utgavene av disse indeksene virker på samme måte. Det er variasjoner, men samlet sett får vi et helhetlig og meningsfylt bilde. Dette gir grunnlag for å snakke om én helhetlig dimensjon, på samme måte som når det gjelder likestillingsholdning.

Vi gir her en presentasjon av dimensjonen slik den kommer frem i analysene så langt, igjen med vekt på resultater som holder stand gjennom ulike typer analyse. Viktige videre oppgaver for forskning omfatter, for det første, forbedring og videreutvikling av måleinstrumentene og analysene presentert her, og videre, bedre design av spørsmål innen dimensjonen. Det er klart at vi ideelt sett gjerne ville hatt et mål for likestillingspraksis som både er mer kontekstuevhengig (ikke påvirket av samlivs- eller jobbsituasjon), mer allsidig (trekker inn flere arenaer, som miljø, vennskap), mer sensitivt (har flere gode spørsmål om makt, innflytelse, ansvar mv.), og som fokuserer på den aktive part i samhandlingen eller arbeidsdelingen. Men for å komme frem til dette idealet, må man begynne med rimelig fornuftige startdefinisjoner. Det er de vi legger frem her.

12.3 Likestillingspraksis og opplevd likestilling i hjemmet

Undersøkelsen har med et spørsmål om opplevd likestilling i hjemmet (spørsmål 49). Dette er ikke med i hovedindeksen for likestillingspraksis, ettersom vi ønsket å gjøre indeksen mest mulig konkret og holde den generelle opplevelsen (som kanskje er mer preget av holdninger og andre ting) utenfor. Resultatene viser at likestillingspraksis og opplevd likestilling i hjemmet samvarierer meget sterkt. Samvariasjonen er ennå sterkere blant kvinner (.452) enn blant menn (.340). Dette er gode resultater når det gjelder analyseapparatet. Respondentenes egen bedømmelse og indeksen for likestillings-

---

¹⁹⁷ Ved en slik målemetode mister man imidlertid all annen informasjon i spørsmålene – i vårt tilfelle blir de fem-delte skalaene for oppgavene og beslutningstypene (alltid partner, mest partner, likt, mest jeg, alltid jeg) redusert til ja (for verdi 3 likt) /nei (alt annet). Dette er, ut fra kokeboken, ikke så bra, men i vårt tilfelle gir det av og til mer informasjon.

praksis samvarierer omtrent så mye som man kunne ventet. Det er altså ikke slik at vår måte å måle på gir veldig forskjellig resultat fra folks egen vurdering, samtidig som det ikke er full samstemmighet, ganske sikkert fordi andre momenter (som vi ikke spør om, eller som vi ikke ønsker å ha med) kommer med i egenvurderingen.

Videre analyser viser at det særlig er tilfredshet med samlivet som spiller inn i forhold til egenvurderingen av likestilling i hjemmet. Resultatene illustrerer hvordan likestilling i hjemmet har blitt en dominerende norm. Mens effekten av likestillingspraksis på samlivstilfredshet er nokså moderat (.109 blant menn, .268 blant kvinner), er assosiasjonen mellom tilfredshet og *opplevd* likestilling meget sterk (.276 blant menn, og hele .423 blant kvinner). Å si at man har det likestilt hjemme, er ikke veldig forskjellig fra å svare "takk, bare bra" på hvordan det står til. Denne effekten ønsket vi ikke å ha med i indeksen for likestillingspraksis.

Tro på at samlivet varer livet ut, og bekymring for om partner vil bryte, er lite korrelert med opplevd likestilling i hjemmet. Men respondenten selv tenker sjeldnere på å bryte hvis likestillingen oppleves som bra (-.227 blant kvinner, og ikke mye lavere blant menn, -.198). Dette gjelder også når vi kontrollerer for livskvalitet. Likestillingens gevinst i form av redusert sjanse for samlivsbrudd kommer frem her. Dette er videre beskrevet i kapitlene om livskvalitet og om de tradisjonelle og de likestilte (i del tre av rapporten).

Opplevd likestilling i hjemmet har altså større sammenheng med livskvalitet enn hovedindeksen for likestillingspraksis har. På den annen side er sammenhengene med de andre hoveddimensjonene svakere. Det kan se ut som det "kompenseres" en del her. Eksempelvis viser analyser av mennene at mannsdominert parfordeling har en klar negativ (-.308) effekt på likestillingspraksis, mens *opplevd* likestilling bare er svakt påvirket (-.084). På samme vis er korrelasjonen med kjønnsutforming og likestillingsholdning svakere. Det samme mønsteret kommer frem blant kvinner.

Resultatene viser altså at opplevd likestilling og indeksen for likestillingspraksis samvarierer meget sterkt, slik de burde gjøre. Samtidig er opplevd likestilling mer preget av andre opplevelser av samlivet, særlig samlivstilfredshet. Det blir tydelig at likestilling i hjemmet er noe man "bør" ha, og noe som kan kompensere for andre skjevheter. Mens parfordeling betyr mye for konkret likestillingspraksis, betyr det mindre for hvordan man opplever likestillingen i hjemmet.

12.4 Sammenheng med likestillingsholdning

Vi hadde ventet en del problemer med å skjelne mellom likestillingspraksis og likestillingsholdning, men de har stort sett ikke materialisert seg. Skillet fungerer ganske uproblematisk og greit. Dette er interessant, med tanke på at kjønn og likestilling ofte har vært analysert som en nokså diffus helhet der det blir vanskelig å skjelne mellom ingrediensene. I en del av debatten etter 1988-undersøkelsen ble likestillingspraksis beskrevet som et fjernt ideal - ikke bare hadde undersøkelsen feilet her, men det var så å si prinsipielt umulig å få det frem, særlig blant (litt suspekte) menn.

Dette debattklimaet kan ha bidratt til at det i norsk forskning, nokså overraskende, *ikke* eksisterer noen bred tradisjon for måling av praksis på området likestilling. Riktignok har man tidsbruksstudier, og en del forskning om makt og beslutninger, men dette er ikke helt det samme. Undersøkelsen representerer derfor et visst nybrottsarbeid på dette feltet, og selv med de forbehold vi har nevnt, er det hyggelig å kunne melde tilbake at det er fullt mulig å lage fornuftige mål for praksis, og ikke veldig vanskelig heller.

Vi hadde ventet at likestillingsholdning og likestillingspraksis ville være to delvis overlappende men også ganske selvstendige dimensjoner. De ville være delvis ulike, ikke bare ut fra likestillingsretorikk og ”korrekthet”, men også mer prinsipielt fordi *holdning er noe annet og mer enn en ren refleks av handling*. Holdningen er også en veileder, et korrektiv, og mye annet. Resultatene stemmer med denne tankegangen. Vi ser moderat til sterk samvariasjon mellom likestillingsholdning og likestillingspraksis. Dimensjonen kjønnsutforming er mer uavhengig. Dette er også som ventet.

Et overraskende moment er at samvariasjonen mellom likestillingsholdning og likestillingspraksis er tydeligere blant mennene enn blant kvinnene. Dette har vi vært inne på tidligere, og det har vært et viktig problem i arbeidet med dataene, fordi det – kanskje – viser at analyseapparatet ikke duger. Vi *burde* hatt omtrent de samme resultatene for kvinner som for menn. Det at vi ikke fikk det, ble noe av et mysterium.

Vi trodde først at dette handlet om ensidige målemetoder, men testing tydet ikke på at det var riktig. Derfor begynte vi å tenke i retning av strukturelle forklaringer.

Kanskje mannen fortsatt, i norske parforhold, er den som mest setter premissene? Isåfall blir det rimelig at likestillingspraksis, dvs. den faktiske delingen av oppgaver og beslutninger, er mer i pakt med *hans* holdninger enn med *hennes* holdninger. Denne litt ”radikalfeministiske” tolkningen kan være riktig. Men den blir noe svekket av at vi får samme resultat for jobbpraksis. Altså, også når det gjelder likestilt praksis i yrkeslivet er sammenhengen holdning/handling sterkere blant menn enn blant kvinner. Siden jobbindeksen burde fungert nøytralt, ble vi perplekse. Den radikale tolkningen er riktignok mulig også her. ”Det er mannen det står på” – både i yrkesforhold og samlivsforhold.

Det som i alle fall blir klart, er at konsistensen mellom holdning og handling er større blant menn enn mange har trodd. Ettersom tanken om at ”det er mannen det står på” tar utgangspunkt i strukturell ulikestilling, er det mulig å teste argumentet. Undersøkelsen har med en bra strukturell indeks på dette punktet, nemlig indeksen for parfordeling. Sammenhengen holdning/handling burde få mest overvekt på mannssiden der parfordelingen er mest mannsdominert. Dersom dette ikke stemmer, er argumenter av typen ”det er mannen det står på” (eller: det er menn som bestemmer, fordi de har overtak i termer av ressurser osv.) i trøbbel. Vi gjennomfører en del tester senere i kapitlet.

Vi har tidligere beskrevet (i kapitlet om hoveddimensjonene) at den svakere assosiasjonen blant kvinnene henger sammen med det vi kalte høyere ”praksisstandard”, altså, at det også blant kvinner med tradisjonelle holdninger er mange som rapporterer om likestilt praksis (noe som gir svakere assosiasjon samlet sett, blant kvinner). Dette svekker kanskje strukturhypotesen noe, men det utelukker den ikke; det kan tenkes at begge deler virker inn.

12.5 Hva bestemmer likestillingspraksis blant menn?

Undersøkelsen kan i noen grad ”forklare” likestillingspraksis. Vi kan se hvordan viktige bakgrunnsvariable, og de andre hovedindeksene, slår ut overfor likestillingspraksis, når vi behandler dem samlet i bl.a. regresjonsanalyse. Dette er nytt i forhold til eksisterende forskning. Datamatriksen er riktignok ikke helt optimal for dette, og rangeringen av årsaksvariable kan bli noe tilfeldig. Resultatene bør først og fremst tolkes som en melding om trekk som har betydning. Den samlede forklaringsvnen i regresjonsanalysen blir som regel nokså moderat¹⁹⁸, igjen et signal om forsiktighet. Med disse

---

¹⁹⁸ Adjusted R square mellom .15 og .30. For at ikke teksten skal bli alt for teknisk, beskriver vi bare hovedtrekk fra regresjonsanalysene.

forbeholdene kan vi kartlegge bakgrunnen for likestilt praksis på et mer systematisk og representativt grunnlag enn før.

Vi ser først på variable som virker inn på likestillingspraksis, blant menn gjennom regresjonsanalyse. Den avhengige variabelen er hovedindeksen (Ispraksis), altså lik deling av beslutninger, husarbeid og omsorgsarbeid i hjemmet.

Analysen viser at mannens likestillingspraksis særlig henger sammen med – i rekkefølge – utdanning, likestillingsholdning, ung alder, likestilt utdanning i paret (dvs også kvinnens utdanning) og mindre tradisjonell kjønnsutforming, og mannlig innflytelse over vennekrets. Andre variable som er med i analysen, men som ikke ser ut til å spille noen særlig selvstendig rolle, omfatter inntekt, om man ble sammen gjennom rask forelskelse, oppfatning av eget utseende, mannens andel av boligen, hvem ansees som klokest i paret, og høydeforskjell mellom partnerne. Mannens inntektsandel virker svakt negativt, mens likestilling i oppveksten og noen andre virker svakt positivt. Modellens samlede forklaringsverdi er nokså moderat. Bildet blir omtrent det samme om vi bruker litt forskjellige varianter av indeksen for likestillingspraksis.¹⁹⁹

Hvor mye kan en mer ”helhetlig” modell forklare? I en neste analyse tok vi med variablene med forklaringsverdi, beskrevet over, pluss noen andre variable som virker relevante (dvs. er korrelerte og ikke inkludert i indeksene fra før). Disse omfatter det å ønske seg en jobb som lar seg kombinere med barn familie, kjønns sammensetning på jobben, selvbestemmelse i jobben, yngste barns alder, og hvem som ønsket barn.

Hvis vi tar med disse fem i regresjonsanalysen (igjen, utvalg: menn), øker modellens forklaringskraft noe²⁰⁰. Mannens likestillingspraksis blir her særlig påvirket av – i rekkefølge – ung alder, balansert inntektsfordeling, likestillingsholdning, kjønnsblandet arbeidsplass, kvinnen relativt velutdannet, egen inntekt, egen utdanning, ikke tradisjonell kjønnsutforming, og at (også) mannen har innflytelse på parets omgangskrets. To andre trekk som ser ut til å ha en viss betydning, er parets samlede inntekt (bivariat korrelasjon .239) og parets samlede utdanning (.196).²⁰¹

Noen assosiasjoner er sterke, men mer rimelige å se som effekter eller kovarianter av likestillingspraksis, ikke årsaksvariabler. Eksempler omfatter samlivstilfredshet, bra sexliv, og det å ville snakket med ektefelle/partner hvis problemer (se videre kapittel om de tradisjonelle og de likestilte i del tre).

Det kan som nevnt være litt tilfeldig hva som blir rekkefølgen på årsaksvariablene i regresjonsanalyse.²⁰² En generell effekt av å trekke inn flere variable, i våre analyser, er at betydningen av kjønnsutforming synker litt, mens betydningen av likeverdig parfordeling blir sterkere.

Hvor viktig er egentlig mannens egen utdanning? I den første analysen fikk utdanning stor effekt, mens den i den neste fikk mer moderat effekt. Bakgrunnen er nok samvariasjon med andre uavhengige variable i modellen. Det kan tenkes at utdanning blir kunstig nedplassert når flere variable trekkes inn, men det er også mulig at det reelt sett er slik at utdanningens betydning er nokså beskjeden når modellen gjøres bredere.

---

¹⁹⁹ I noen analyser blir mannens inntektsandel litt tydeligere (ca -.125).

²⁰⁰ Adjusted R Square .225.

²⁰¹ Det er såpass stor samvariasjon mellom disse, og variable som allerede er inne i regresjonsmodellen, at vi ikke tar dem med (forstyrrer mer enn det avklarer).

²⁰² Tar man med mange variable kan man riktignok få større ”forklaringsprosent” (justert R2), men sjansen for rot og uklarhet, som følge av samvariasjon og tilfeldig utplukking av årsaks-kandidater, øker også.

Her vil vi skyte inn at inntekt og utdanning er meget sterkt assosiert, .362 i studien som helhet. Dette kan tolkes som ganske bra, men ikke veldig bra, for Norge som meritokratisk eller utdanningsvennlig samfunn. Kjønnsdelt analyse viser korrelasjon .362 blant menn, mot .461 blant kvinner. Tallene viser at menn fortsatt får en god del mer utdanningsuavhengig inntektsfordel, relativt til kvinner. Menn får anslagsvis 25 prosent mer uttelling, inntektsmessig, uansett utdanning, sammenliknet med kvinner. Dette sier noe om vedvarende kjønnssegregering.

Et gjennomgående resultat er at den positive effekten på menns likestillingspraksis blir større dersom mer av mannens kontekst eller situasjon er likestilt. Mannens likestillingspraksis kommer mest frem dersom han er yngre, ikke så dominerende i inntekt, har en partner med en del ressurser – osv. Likestillingen virker bedre når rammebetingelsene er til stede.

Virker samlivets varighet negativt inn på likestillingspraksis?

I en del forskning og debatt blir samlivets varighet fremstilt som en viktig kraft som ”tilbakestiller” likestillingen. Folk går så å si lei over tid, og synker tilbake til gamle roller. Gjelder dette dagens norske forhold?

Isolert sett har samlivets varighet faktisk en betydelig ”konserverende” effekt, dvs. likestillingspraksis går ned ganske sterkt med økt varighet (-.212). Om vi ser på korrelasjonen i lys av alder (partiell korrelasjon), går imidlertid sammenhengen ned til svakt nivå (-.112). Det er godt mulig at andre analyser, ikke gjennomført her, ville redusert den ytterligere. Det kan derfor virke som samlivets varighet kan ha en viss konserverende egeneffekt, men bare svakt.

Regresjonsanalyser bekrefter dette. Vi testet varighetens betydning gjennom regresjonsanalyser med likestilling i oppveksten, parfordeling, likestillingsholdning, kjønnsutforming, livskvalitet, sambo/ekteskap, alder, inntekt, utdanning, og forholdets varighet som uavhengige variabler, og likestillingspraksis som avhengig variabel. Varighet kom med, men bare meget svakt, blant variablene med forklaringskraft. Likestillingsholdning var det som virket sterkest, i disse analysene.²⁰³

Det ser altså ut til at parforholdets varighet har en viss, men begrenset, konserverende egeneffekt. De andre hoveddimensjonene i studien virker jevnt over sterkere inn. Varighet bør med i bildet, men det er neppe riktig at parforholdets ”egendynamikk” tvinger partnerne tilbake i tradisjonelle roller. Resultatene tyder på at likestillingsholdning, kjønnsutforming, alder og andre forhold betyr mer. Noen analyser antyder at samlivsvarighet virker omtrent like svakt negativt inn på likestillingspraksis som utdanning virker positivt.²⁰⁴

---

²⁰³ Testingen viste også at varighetens betydning var sterkt påvirket av hvordan denne variabelen ble kodet. Dersom vi brukte den i ”rå” form (med lengde fra 1 til 60 år) fikk den tilsynelatende stor betydning; rekodet vi den som en todelt variabel, forsvant den nesten ut av analysen.

²⁰⁴ Et annet problem med regresjonsanalyse er, som nevnt, at den går etter lineær sammenheng. Den bedriver ikke mønstergjenkjennelse utover dette. Dermed kan uavhengig variabel A med en viss samvariasjon med uavhengig variabel B få en urealistisk høy status i oppløpet for å forklare den avhengig variabelen C. Det handler om å komme først i mål, så å si, dvs. forklare variansen for den avhengige variabelen. Den som kommer først, tar med seg sin del, den neste har mindre å starte med – osv. A’s forklaringskraft henter ut en (linjært tolket) del av variansen i C, som er fjernet fra fatet og ute av bildet når analysen har gjort seg ferdig med variabel A og kommer til variabel B. Dette kan gi feil som trolig blir større desto mer samvarierende og ikke-lineære de uavhengige variablene er. Resultatet kan bli en ”lotto-effekt”. Regresjonsanalyser er ofte mest nyttige til å teste betydningen av en mulig prediktorvariabel – har den en robust egeneffekt når vi tar med kontrollvariable, eller ikke. Hvor stor denne effekten er, må imidlertid avgjøres av flere typer analyser.

Skilsmissestraff for likestilte menn?

I debatten hevdes det noen ganger at menn som bidrar med mye på hjemmebane, likevel ofte opplever at kona går fra dem – de blir kanskje tilmed ”straffet” for å være myke og omsorgsfulle. Er dette riktig?²⁰⁵

I følge våre tall, nei. Vi finner ingen signifikante korrelasjoner mellom likestillingspraksis og likestillingsholdning på den ene siden, og skilsmissee erfaring og redsel for at partneren vil bryte på den andre siden. Verken blant menn eller kvinner.²⁰⁶ Partnerens eget ønske om å bryte forholdet går litt ned.

Menn med likestilt praksis har i gjennomsnitt 1,55 tidligere samliv bak seg, menn med lite likestilt praksis, 1,53 – altså en helt ubetydelig forskjell.

Disse tallene utelukker ikke at det i enkelte miljøer kan være noe i straff-hypotesen. Mannen taper kanskje i attraktivitet om han avviker fra den tradisjonelle forsørgermaskuliniteten. Men dette er ikke et gjennomgående trekk i dagens Norge.²⁰⁷

Det er imidlertid interessant at menn og kvinner heller ikke *vinner* noe særlig på likestilt praksis (eller holdning), sett under ett. Man kunne jo tenkt seg at det etter flere tiår med likestillingsdebatt var blitt en mer generell tendens til at likestilte par klarte seg bedre og var mindre utsatt for brudd.

Dette ser vi altså foreløpig ikke, selv om det – igjen – kan være tilfelle i enkelte miljøer.

At likestilling ikke hindrer samlivsbrudd, kan sees i lys av at den generelle effekten på livskvalitet ennå er nokså delt og uklar, særlig når det gjelder menn. Vi tolker tallene til støtte for hypotesen om delvis likestilling – med et godt stykke vei igjen.

En annen mulig tolkning, som ikke nødvendigvis utelukker den første, er at partner- eller makevalg fortsatt er preget av høy ”feilrate” og mye overfladiskhet. Folk er så å si dårlig trent til å takle seriemonogamiet, og velger ofte feil. Vi får imidlertid ingen klare signaler om at bestemte typer inngang til samlivet (forelskelse, vennskap mv.) betyr noe særlig for risikoen for brudd senere, verken blant menn eller kvinner.

Den mest vanlige utsagnet i intervjustudier på dette punktet er ”vi mistet kontakten” eller ”vi drev fra hverandre”. Det er mulig å følge opp en del trekk i den retningen i surveyen, og analysere hovedfaktorer bak samlivsbrudd. Dette er en oppgave for videre forskning. Hovedinntrykket vårt, så langt, er at individuelle tilfældigheter betyr mye, som rimelig kan være, samtidig som miljømessige trekk (inkludert belastninger på forholdet) og kulturelle trekk (familiekultur, religion mv.) spiller inn.

Er det mannen det står på?

Som nevnt i innledningen i dette kapitlet, kan vi tolke større overlapp mellom likestillingsholdning og likestillingspraksis blant menn enn blant kvinner, som en spuriøs effekt som skyldes at ”det er mannen det står på”. Det fortsatt slik i samliv og yrkesliv, at mannen mer enn kvinnen er premissleverandør for

---

²⁰⁵ Vi har ikke data over tid som direkte kan bevise eller avvise dette, men vi har gode indirekte mål, dvs. bekymring for at partner skal bryte, antall tidligere samliv, og likestillingspraksis/holdning (som vi må kunne anta har en viss stabilitet over tid).

²⁰⁶ Resultatet er det samme for tre varianter av praksis og to av holdning (bivariat analyse).

²⁰⁷ Tankegangen om skilsmissestraff er beslektet med en gjenganger i media på 1980- og 90-tallet – ”myke menn finner ikke kjæresten”, som heller ikke den gang hadde empirisk dekning.

arbeidsdeling og samhandling. Konsistens holdning /handling vil derfor tilsynelatende virke større hos menn enn hos kvinner. Dette er imidlertid spuriøst, siden det i virkeligheten forteller noe om bakenforliggende premisser, ikke om konsistens hos partene.

Er denne tankegangen riktig? Er det mannens strukturelle posisjon som avgjør? Ved å trekke inn parfordeling, som en strukturelt definert variabel, kan vi teste hypotesen. Vi deler nå utvalget i to grupper, de med mannsdominert parfordeling, og de med mer likestilt parfordeling. Deretter ser vi på assosiasjonen mellom likestillingsholdning /likestillingspraksis i de to gruppene. Hvis ”det er mannen det står på”-argumentet er riktig, burde samvariasjonen være vesentlig større blant menn og (særlig) blant kvinner, når denne innflytelsen er fjernet. De med mer likeverdig parfordeling burde oppvise mer konsistens holdning /handling.

Analysene bekrefter imidlertid ikke dette. En første test, med hele utvalget, viser at praksis samvarierer .184 med holdning blant dem med likestilt parfordeling, mens samvariasjonen er noe sterkere, .266, blant dem med mannsdominert parfordeling. Litt forskjellige analyser gir omtrent samme resultater.²⁰⁸ Analysene gir inntrykk av at interaksjonen faktisk betyr en del, men motsatt vei av det man ut fra hypotesen skulle trodd. De antyder at sammenhengen mellom holdning og handling blir sterkere blant dem med skjev parfordeling.

Om vi ser på mennene for seg, viser det seg at forskjellen på assosiasjonen holdning /handling, blant dem med lav og høy mannlige parfordeling, er temmelig liten (henholdsvis .251 og .267). Dette gjelder også når vi bruker andre varianter av indeksen for likestillingspraksis.

Vi får ikke inntrykk av at mannsdominert parfordeling betyr så mye, for hvor mye holdning og handling overlapper. Forskjeller i parfordeling, som burde slå sterkt ut, betyr nok litt, men det virker nokså marginalt.

Det viktigste, i vår sammenheng, er forholdene blant kvinnene. Her burde mer likeverdig parfordeling gitt mer konsistens. Men vi finner ingen klar effekt, dvs. sterkere assosiasjon holdning /handling blant kvinnene som forteller om likeverdig parfordeling, sammenliknet med de med mannsdominert parfordeling.

Dette gjentar seg når vi i stedet for mannsdominert parfordeling, bruker mannens ukentlige arbeidstid som kontrollvariabel. Den burde fungere omtrent på samme måte. Mannens lange arbeidstid burde svekke assosiasjonen holdning /handling særlig hos kvinner. Men igjen, vi finner ikke særlig forskjell på kvinner som er sammen med menn med lang ukentlig arbeidstid, kontra kvinner med menn med lav/middel arbeidstid. Kvinnene i den siste gruppen burde hatt mer overlapp holdning /handling, ut fra ”det er mannen det står på”-argumentasjonen, men det har de ikke.

Konklusjonen blir derfor at selv om ”det er mannen det står på”-argumentet ikke kan avvises fullstendig, ser vi ikke en klar effekt der vi hadde ventet det. Argumentet slår ikke til.

Testene øker sannsynligheten for at vi har å gjøre med et reelt funn, dvs. at det i dagens Norge er større konsistens mellom likestillingsrelatert holdning og handling blant menn enn blant kvinner. Dette er i strid med det mange har trodd og hevdet.

---

208 Mens sammenhengen mellom holdning og en variant av likestillingspraksis (Isprax) er hele .295 blant de med mannsdominert parfordeling, er den mer moderat .176 blant de med mer likestilt parfordeling.

I første omgang virker det vanskelig å forene dette resultatet, med tanken om at det først og fremst er kvinnene som er "normsenderne" når det gjelder likestilling. Men vi må huske at kvinnene fortsatt, jevnt over, er noe mer positive til likestilling enn menn. Og som før nevnt, vi ser tegn til likestilt praksis også blant kvinnene med lite likestilt holdning; det er først og fremst dette som senker den samlede assosiasjonen blant kvinnene.

Det er mulig å belyse denne problemstillingen på flere måter i undersøkelsen. Spørsmål 89 i skjemaet (besvart av foreldre og de som bor med barn) handler om ansvar for barn. Noen utsagn sammenlikner nåværende situasjon med det som hadde vært ønskelig. Det gjelder "jobben gjør at jeg får vært for lite sammen med barna mine", "hvis det var mulig ville jeg jobbet mindre dersom jeg slik kunne få være mer sammen med barna mine", "det hender ofte at jeg bekymrer meg for barna når jeg ikke er sammen med dem", og "jeg har ofte dårlig samvittighet når partneren min og barna mine er hjemme uten meg".

Dersom våre resultater så langt er misvisende, altså dersom holdning og handling i realiteten er mer overlappende hos kvinner, burde vi finne en større "bekymringsrate" blant kvinnene enn blant mennene, når vi holder nåværende situasjon (arbeidstid) konstant. Dette er en litt indirekte testmetode, men den er relevant.

Ser vi på hele utvalget av foreldre, viser det seg, først, at kjønnsfordelingen er nesten helt jevn på utsagnet jobben gjør at man får vært for lite sammen med barna. 28 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene har svart ja. Det samme gjelder utsagnet om å jobbe mindre, der hele 54 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene har svart ja. Bekymring for barna er litt mer kjønnsdelt, men temmelig lite – 48 prosent ja blant menn, 56 prosent blant kvinner. Dårlig samvittighet når partner og barna er hjemme alene er også litt mer kjønnsdelt, 30 prosent ja blant menn, 20 blant kvinner.

Tallene viser først og fremst at *menn og kvinner er omtrent like opptatt av å kunne være mer sammen med barna*, og svarer omtrent likt når det gjelder jobben. Når det gjelder dårlig samvittighet (særlig) og bekymring (noe), er mønsteret fortsatt litt kjønnsdelt, men dramatisk er det ikke.

Om vi ser på de som jobber mye (41 timer eller mer yrkesarbeid pr. uke), får vi omtrent samme hovedbilde. Opplevelsen av jobbens familieeffekt er nå, som man kunne ventet, mer negativ, men vi ser ingen kjønnskiller, idet 43 prosent både blant menn og blant kvinner svarer ja på om jobben gjør at de får vært for lite sammen med barna, og 62 prosent menn og 64 prosent kvinner svarer ja på å jobbe mindre hvis mulig. Når det gjelder bekymring og dårlig samvittighet blir kjønnsforskjellen noe sterkere – 46 prosent menn og 64 prosent kvinner svarer at de bekymrer seg. Når det gjelder dårlig samvittighet, innen dette utvalget av ivrige arbeidsmaur, er ja-andelen faktisk vesentlig høyere blant menn enn blant kvinner, henholdsvis 38 og 20 prosent. Dette kan nok ha sammenheng med at mennene i snitt jobber flere timer og er mer fraværende, men det markerer at dårlig samvittighetsmomentet i alle fall ikke står noe svakere blant menn enn blant kvinner.

Disse analysene kan tolkes som en indirekte test av konsistens holdning /handling hos hvert kjønn. Dersom konsistensen var vesentlig sterkere hos kvinner, burde det slått ut i tydeligere kjønnsforskjeller. I stedet finner vi stort sett en ganske lik vurdering av jobb og tid med barn, med litt mer kvinnelig "overbekymring", og noe mer mannlig dårlig samvittighet, også når vi ser på respondenter med mye yrkesarbeid. Resultatene peker i retning av at *holdning/handling-forholdet er nokså likt, på tvers av kjønn*.

Spørsmål 89 inneholder også andre utsagn som kan avklare forholdet holdning /handling. Svarfordelingen er påfallende kjønnsdelt på noen av utsagnene, kjønnslik på andre. Opplevelsen av

jobb i forhold til barn er som nevnt svært lik. Det samme gjelder utsagnet ”jeg vet hvor jeg finner barnas bukser, sokker, gensere og andre klær” der nesten alle, både kvinner og menn, svarer ja (man hører nesten et snøft i bakgrunnen: selvsagt vet vi det!). Det utsagnet som har mest kjønnsmessig skjevfordeling, er ”jeg bruker mer tid enn partneren min til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen”. Her svarer bare 16 prosent av mennene ja, mot 84 prosent av kvinnene, altså en kvinneandel som er omtrent fem ganger høyere enn mannsandelen. Dette er en av de mest kjønnsdelte variablene i hele undersøkelsen. Nest sterkest kjønnsdelt er bekymring for å miste kontakt med barna ved eventuelt samlivsbrudd, med tre ganger så høy ja-andel blant menn som blant kvinner (37 prosent ja blant menn, 14 blant kvinner), fulgt av opplevd forsørgeransvar, som har dobbelt så høy ja-andel blant menn som blant kvinner (50 og 24 prosent).

Det aller tydeligste resultatet, her, handler om *kvinnelig familieorganisering*. Kanskje er det dette som i en del studier blir forvekslet med kvinnen som normsender.

Er det å bruke mest tid på å organisere familien, et omstridt gode? Er det flere som svarer ja på om de bruker mer tid enn partner, enn det som reelt er mulig? Kanskje, men tallene gir ikke tydelig beskjed. Alt i alt har 41 prosent svart ja på om de bruker mer tid enn partneren, temmelig høyt, men innenfor 50-prosents-grensen for hva som reelt sett er mulig. Dersom mer enn 50 prosent hadde svart ja, ville det jo blitt åpenbart at det i en del samliv er slik at begge parter mener at de selv bruker mer tid enn partneren. Hvor vanlig dette er, vet vi ikke. Det som er mest tydelig, er at området er sterkt kjønnsdelt og sterkt assosiert med kvinner.

Det kan som nevnt tenkes at den kvinnelige familieorganiseringen har blitt forvekslet med konsistens mellom holdning og handling. Dette kan ha bidratt til bildet av kvinnen som den mest konsistente. Det er jo kvinnen som organiserer, for ikke å si maser om, husholdningsplikter og familiebegivenheter. Hun er ”reprodusenten” på dette feltet. Det kan virke rimelig å konkludere med at kvinnen er normsenderen og den mest konsistente i forhold til likestilling. Men dette med større konsistens på kvinnesiden stemmer altså ikke, ut fra våre resultater.

Kvinnen, og særlig kvinnen som mor, er riktignok familieorganisator nummer én, og trolig viktigste normsender rundt disse oppgavene. Kvinnen ligger også generelt litt ”fremfor” mannen på likestillingsholdninger, men forskjellen er - som fremhevet i flere nye surveyer – ikke så stor som man ofte antar (Inglehart, R et al 2004). Og uansett - derav følger ikke nødvendigvis at hun er mer konsistent i forhold til likestillingspraksis og likestillingsholdning generelt.

Videre har vi sett at ”det er mannen det står på”-type strukturforklaring neppe er holdbar for å avvise lavere konsistens hos kvinner (dvs. tolke funnet som spuriøst). Var det mannen det sto på, burde parfordeling og arbeidstid gitt utslag som vi ikke finner.

12.6 Konklusjon: Hva avgjør likestillingspraksis?

Analysene tyder på at undersøkelsens hoveddimensjoner er svært relevante for å forklare likestillingspraksis. I en del av de multivariate analysene vi har gjennomført blir vanlige forklaringsvariable som inntekt og alder ekskludert fra analysen, mens indeksene for hoveddimensjonene blir tatt med. I ett nokså typisk eksempel, i hele utvalget, blir kjønn, utdanning, inntekt og likestilling i oppveksten forkastet i forhold til å forklare likestillingspraksis, mens følgende forklaringsvariable godtas, i rangert rekkefølge:

- parfordeling (-.233)
- likestillingsholdning (.175)
- livskvalitet (.171)
- tradisjonell kjønnsutforming (-.161)
- alder (-.147)²⁰⁹

Forskningsmessig kan dette sees som god støtte for analyseapparatet vi presenterte i utgangspunktet. Det som særlig blir klart, når det gjelder likestillingspraksis, er at hele "anatomien" omkring likestilling betyr mye, med parfordeling i teten, og ikke bare for eksempel menns eller kvinners holdninger.

Når det gjelder den noe overraskende robuste assosiasjonens med livskvalitet, vet vi at en del av dette har å gjøre med at likestillingspraksis øker sjansen for god livskvalitet, særlig blant kvinner. Kanskje er dette for det meste en relasjon der praksis er årsak og livskvalitet virkning. Livskvalitet burde slik sett ikke vært med blant mulige årsaksvariable. Grunnen til at livskvalitet virker såpass sterkt inn samlet, både her og i andre analyser, henger sammen med at denne variabelen også opptrer mer dynamisk, eller uavhengig, i forhold til likestillingspraksis. Antakelig er den aktive effekten der bedre livskvalitet bidrar til mer likestilt praksis, knyttet til samfunnsendringer og sosial innovasjon. Kvalitative studier peker denne vei (Holter, Ø 2007a). Dersom innovasjon eller oppbrudd fra tradisjonelt ulikestilte kjønnsroller blir samfunnmessig og kulturelt godtatt, vil likestillingspraksis ha tydeligere assosiasjon med livskvalitet, ikke bare blant kvinner, men generelt.

Her ligger også en sentral utfordring for politikktutforming. Et gjennomgående budskap fra analysene i dette kapitlet er at likestilling handler om organisering, rammebetingelser, fordeling av ressurser på alle samfunnsområder – ikke bare om holdninger til likestilling isolert sett. Kritiserer man holdninger, uten at folk får anledning til å endre sine livsbetingelser, risikerer man backlash (jfr. "nok er nok"-tendensen beskrevet i forrige kapittel).

Det er først og fremst balansert parfordeling som peker seg ut for å skape mer likestilt praksis. Dette henger sammen med likelønn og andre forhold i yrkeslivet. Undersøkelsen viser at andelen kvinner og menn som arbeider sammen likeverdig på samme nivå i yrkeslivet ikke har økt – på tyve år.²¹⁰ I dette perspektivet er det desto mer bemerkelsesverdig at kvinner og menn aktivt har *skapt* større likestillingspraksis på arenaer der de selv bestemmer hvordan forholdene skal være.

---

²⁰⁹ Adjusted R square er .218 i denne modellen, så det er helt tydelig at mye annet også kommer inn i bildet for å forklare likestillingspraksis. Grunnen til at bakgrunnsvariable som inntekt blir sparket ut, snarere enn invitert inn for å forklare variansen, kan være "teknisk feil" - de er for nært knyttet til andre variable som parfordeling, eller lignende. Dette har vi ikke hatt mulighet til å undersøke.

²¹⁰ Se seksjon 3 i del 1 og kapitlet om arbeidslivet i del 3 av rapporten.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Mer likeverdig fordeling av ressurser i ekteskap og samliv øker sjansen sterkt for mer likestilt praksis. Effekten er mest tydelig blant menn, men kommer også frem blant kvinner.
- Likeverdig parfordeling øker også sjansen – litt svakere – for mer likestillingsvennlige holdninger. Parfordelingen er altså mer et handlingsparameter enn et holdningsparameter. Den virker så å si ”bak ryggen” på holdningene.
- Inntektsfordelingen er den ressursdelingen som har sterkest effekt på likestilling. Men også denne effekten modifiseres av mellomliggende variable, blant annet mannens opplevde forsørgeransvar.
- Inntektsfordeling er ikke bare en ”rent økonomisk” faktor men virker sammen med kulturelle, sosiale og psykologiske forhold.

13.1 Innledning

I dette kapitlet ser vi nærmere på fordeling av inntekt og andre ressurser mellom kvinner og menn i parforhold. Fordelingen i paret er viktig for likestillingen. Hva er det denne dimensjonen består av? Hvordan kan man måle den i en spørreskjemaundersøkelse? Gir menn og kvinner to ulike bilder av fordelingen? Handler mannsdominert parfordeling f. eks. når det gjelder inntekt rett og slett om hva som lønner seg mest for familien? Undersøkelsen belyser en rekke fordelingsmønstre mellom kjønnene. Her ser vi på dette, med fokus på hva som har mest betydning i forhold til likestilling.

13.2 Hva er parfordeling?

Vi bruker uttrykket parfordeling om fordelingen av ressurser mellom kvinne og mann i parforhold eller samliv. Dette temaet har vært gjenstand for mange benevnelser og beskrivelser og utgjør et hovedemne i kjønnsforskning. Et vanlig uttrykk er ”kjønnskontrakt”.²¹¹ Hva slags kjønnskontrakt preger paret? Kjønnskontraktene som forskningen beskriver, handler ikke bare om ressurser, men også om utveksling og samhandling over tid, og om normer og holdninger som henger sammen med dette.

Den foreliggende undersøkelsen kan si noe om alt dette, men den er særlig designet for å få frem fordelingen av ressurser. Det er også først og fremst her vi har begynt analysearbeidet innen rammen av rapporten.

Selv om parfordeling er et sentralt tema i kjønnsforskningen, er bredspektret kvantitativ belysning en sjeldenhet. I den nye surveyen har vi mulighet til å kartlegge fordelingen av omlag ti typer ressurser – inntekt, utdanning, eierskap til bolig, yrkesarbeidstid, alder, høyde, nærhet til familie/slekt, innflytelse vennekrets, hvem som ønsket barn, og hvem som ansees som klokest. Det å få med såpass mange i bildet er potensielt et viktig skritt frem. Parfordelingen har vært en av de mest spennende dimensjonene å arbeide med, både fordi det er nytt å kartlegge dette bredt og systematisk, fordi variablene stort sett kunne utformes meget presist, og fordi resultatene er realistiske og interessante.

---

²¹¹ For historisk endring av kjønnskontrakter se f.eks. Hagemann & Åmark 1999.

Parfordelingen er også sentral teoretisk sett. Parfordelingen kan sees som en mellomstasjon mellom "strukturen" og "aktøren", mellom samfunnet og familielivet. Parfordelingen er så å si samfunnsstrukturen i lokal skikkelse, som ramme for familie og samliv. Men dette betyr også at parfordelingen er en toveis relasjon. Den påvirker aktørene, men den påvirkes også av aktørene. Når vi i denne teksten skriver at parfordeling påvirker likestillingspraksis, er dette litt forenklet; assosiasjonen går begge veier.

Det er særlig én side ved parfordelingen som forskningen har vært opptatt av, nemlig variasjon langs en skala fra *mannlig hovedforsørging* til mer *likeverdig forsørging*. Historisk sett har mannlig hovedforsørging knyttet an til autoritære ekteskapsformer der mannen var familiens overhode, mens likeverdig forsørging har vært knyttet til mer demokratiske former, "companionate marriage" som Scanzoni (1972) kalte det.

Et hovedspørsmål er altså hvordan par plasserer seg på en skala fra mest mannlige til ganske likedelte ressurser i samlivet, særlig når det gjelder inntekt. Denne inndelingen er slett ikke bare av historisk interesse. I dagens Europa er det store forskjeller i forsørgingsmønster og parfordeling mellom land og regioner. Det er alment kjent at disse forskjellene betyr svært mye både for familiemønsteret og for likestillingen (Therborn, G 2004).

Utfordringer

Vi ønsket å utforme målestokker på dette området som kunne besvare spørsmål om graden av mannsdominert eller likeverdig fordeling i parforholdet. De skulle være så enkle, presise og nøytrale som mulig, for eksempel slik at ulike teorier om parfordelingens betydning kan prøves ut. Er parfordelingen rett og slett et resultat av hva som er økonomisk lønnsomt? Eller kommer andre føringer inn, for eksempel, kjønnkultur og tradisjonelle kjønnsroller? Undersøkelsen skulle gi mulighet til en viss testing av slike hypoteser, selv om den ikke kunne være en detaljsurvey på området.

Før vi går videre, vil vi understreke at det er flere sider ved parfordeling i materialet som vi ikke har rukket å analysere. En av dem handler om tillit over tid og psykologisk klima. Innen forskning om utveksling og forhandling skjelner man mellom bytte som gjennomføres her og nå, og bytte som utsettes, også kalt "utsatt resiprositet" (Gouldner, A 1960). Tankegangen i utsatt resiprositet er at det er ikke så viktig å få like for like her og nå, man får igjen etter hvert i stedet. Resultatene i undersøkelsen tyder på at dette har en god del med samlivskvaliteten å gjøre. Vi ser for eksempel at partnere som svarer ja på "jeg regner med at jeg og partneren min vil leve sammen livet ut", ikke bare har bedre livskvalitet, men også noe mer likestilt praksis.²¹²

Man skal derfor også være varsom med å tolke ressursfordeling som rent teknisk eller økonomisk (Holter, Ø 1997e). Undersøkelsen tyder ofte på at *ressursfordelingen virker inn på likestilling gjennom et "filter" av sosiale, kulturelle og psykologiske mønstre*. Samtidig virker parfordelingen temmelig kraftig inn i seg selv, og det å avklare dette, er et første punkt sosiologisk sett.

Hvordan avgrense området, i forhold til de andre dimensjonene i studien? Ettersom spørreskjemaet ble utformet med egne spørsmål om parfordeling, har vi ikke hatt spesielle problemer med avgrensning. Dimensjonen har nok et visst overlapp med noen av de andre hoveddimensjonene, selv om vi altså bruker unike variable (egne spørsmål) for å måle den. Problemet oppstår fordi det ikke er noe absolutt skille mellom parfordeling og arbeidsdeling i hjemmet (og dermed, i vårt analysapparat, likestillings-

---

²¹² Dette gjelder særlig blant yngre menn.

praksis). Det er heller ikke et hundre prosent vanntett skille mellom parfordeling og likestillingsholdning, eller kjønnsutforming. Ettersom undersøkelsen ble utformet for å få frem parfordeling som en selvstendig dimensjon, har vi ikke hatt så store problemer med avgrensning, og dette spiller neppe særlig stor rolle for resultatene.

Hvilke ressurser er relevante, i en indeks for parfordeling? Variablene innen dimensjonen parfordeling strekker seg fra områder der det er stor enighet om at fordelingen er viktig, til mer usikre eller kontroversielle områder. Er det relevant å se på inntektsfordelingen mellom partene i ekteskap og samliv? Ja. Hvilken partners familie eller slekt, som paret bor nærmest? Jo, det er nok også relevant (antropologene rekker opp hånden). Men hva med fordelingen av høyde og vekt? Opplevd klokskap? Dimensjonen går fra "hard" til "myk", og dess mykere, dess større blir gjerne kontroversielle eller spekulative elementer. "Andel opplevd klokskap" virker litt rart, mens alle er enige om at "andel inntekt" er fornuftig. Vi tror imidlertid at de myke variablene også har stor betydning. Dette er en viktig videre forskningsmessig oppgave, selv om vi i denne omgang mest holder oss til de harde variablene, ut fra en litt konvensjonell tanke om at dette må på plass først.

Hovedindeksen for dimensjonen (parfordeling i datamatriksen) bygger derfor bare på tre komponenter, fordelingen av inntekt, utdanning og eierskap til bolig, som beskrevet under.

Man kan være skeptisk til et slikt kartleggingsprosjekt i utgangspunktet. Det å kartlegge parfordeling gjennom mengdemessige mål blir kanskje misvisende. Poenget, i mye kvalitativ forskning, er jo en mer kompleks *kjønnsrelasjon* med mangesidige forhandlinger, et samspill over tid der ulike typer ressurser inngår i bredere sammenhenger. Det som er rettferdig og det som fungerer bra, her, kan være temmelig forskjellig fra det man måler ved å vandre litt bredføtt inn med mengdemål. Dessuten, skal man først kartlegge parfordeling, bør forhandlinger over tid trekkes inn. Man må forstå selve prosessen, slik god kvalitativ forskning prøver på (se f.eks. Olsen & Aarseth 2006).

Undersøkelsen var imidlertid ikke en detaljstudie av parfordeling over tid. Her som ellers måtte nøye oss med "gode nok" mål, samtidig som vi brukte de mulighetene vi hadde til å gjøre målestokken mer sensitiv og bredspektret. I denne diskusjonen er det også viktig så å si å se skogen for bare trær. Det er en *realisme* ved å fokusere på parfordeling som ofte er mangelvare i likestillingsdebatten, som ikke går bort, selv om målene for fordeling kunne vært ennå bedre. Parfordelingen gjør det mer forståelig *hvorfor par, og kvinner og menn som individer i par, velger og handler som de gjør*.

Det er mulig å få mer ut av dataene om parfordeling enn det vi kan legge frem her. Selv om vi ikke vet så mye om forhandlinger bakover i tid, forteller dataene både om ulike ressurstyper og om andre forhold, eksempelvis vurderingspregete holdninger og trekk ved samlivet, som kan gi indikasjoner på forhandlingsforholdet. Det er til en viss grad mulig å se på hvordan ubalanse innen én ressurstype kan oppveies av fordelingen innen andre ressurstyper, uten at vi har kunnet forfølge dette innen rammen for rapporten.

Hvem er egentlig "aktøren" i parfordelingen? Samfunnet utenfor hjemmet? Yrkeslivet? Tunge økonomiske mekanismer som den enkelte har liten innflytelse på? Eller er det kvinnenens samtaler ved kjøkkenbordet (Gullestad, M 1984), eller rangordningen i den mannlige omgangskretsen, med en underliggende redsel for sosialt fall (Ekenstam, C et.al. 1998)? Det som uansett er klart, er at samlivspartnere har en viss egeninteresse i forhold til staten, samfunnet og økonomien. De vil gjerne bestemme mest mulig av parfordelingen selv, og ha mest mulig autonomi. Familien har i så måte alltid vært en litt "subversiv" enhet gjennom historien, som sjelden helt har passet helt inn i statens planer eller religionens bud (Mount, F 1982). Papirløst ekteskap, som ble mye mer vanlig fra 1960-tallet og

utover uten at noen myndighet hadde forordnet det, er et moderne eksempel. Det oppsto blant annet fordi behovet for øvelse før ekteskap ble større, som del av en bredere demografisk utvikling.

Kvinneforskningen anså den mannsdominerte parfordelingen som et hovedproblem. Det å tildekke problemet ble beskrevet som en kvinneoppgave. Det var kvinnens jobb å få det ulike til å fremtre likt (Haavind, H 1982). Sosiologisk sett ble parfordeling knyttet til sfæreforholdet mellom produksjon og reproduksjon (Holter, H 1984). Produksjon betyr i denne tradisjonen arbeid som skaper ytre ressurser, stort sett lønnsarbeid, mens reproduksjon er arbeid som skaper menneskelige ressurser (arbeidskraft), som ofte er ulønnet arbeid. Det kvinneforskningen omtalte som forhandlinger om kjønnskontrakten, kunne også beskrives som "reproduksjonens skyggeregnskap" (Holter, Ø 1989a). Det var en del av økonomien som kom frem så å si utenom den offisielle økonomien. Gjennom parfordelingen blir de rent økonomiske og pengemessige størrelsene justert i forhold til andre ressurser, dvs. sosiologiske, psykologiske og kulturelle forhold.

Undersøkelsen viser at disse spørsmålene og begrepene har like stor aktualitet nå som før. Selv om arbeidsdelingen i husholdene har endret seg i retning mer likestilling, er ansvarsdelingen mer treg og kjønnsstradisjonell. Dette gjelder også den aktive forvaltningen av dette ansvaret. Undersøkelsen viser at dette fortsatt i ganske stor grad er et kvinneområde. Særlig ser vi at det fortsatt er kvinnen som er "familieorganisatoren". Hun bruker mer tid enn mannen på å organisere det daglige familielivet og husholdningen. Hun er, så å si, driftsansvarlig.

Mannen fremtrer som en mer passiv mottaker av de budskap samfunnet sender, når det gjelder parfordelingen. Det er han som, litt taust, bringer hjem den nye meldingen fra jobben om ny lønn eller nytt stillingsnivå. Kanskje er parfordelingen fortsatt noe som stort sett avgjøres menn imellom, eller av økonomiske krefter som fremtrer kjønnsnøytralt, men det er kvinnen, mer enn mannen, som aktivt reforhandler dette på daglig samhandlingsnivå. Dette er også en side ved kjønnsarbeidsdelingen i dagens Norge.

Norsk ekteskapsforskning har framhevet en homogamitendens, dvs. "likegifte", gifte seg med partner som likner en selv, i norsk partnervalgsmønster. Et stikkord er "krake søker make". Forskerne finner også en tendens der "forskjellene tiltrekker hverandre". Folk prøver å oppnå balanse, alt i alt (Moxnes, K 1989). Økende inntektsforskjeller siden 1980-tallet kan kanskje ha redusert homogamiet noe, eller i alle fall lagt en demper på utviklingen.²¹³ Men det subjektive elementet, å oppnå balanse alt i alt, er trolig ennå viktigere i dag enn den gang. Individuerings- og likestillingsnormer står sterkere. Det skal, ut fra denne tenkemåten, mindre til av ubalanse, for at et samliv går i oppløsning, i dag sammenliknet med 1980-tallet. Vår undersøkelse gir ikke sikkert svar på om denne tankegangen er riktig, men resultatene tyder på det. Vi ser for eksempel store andeler som har vurdert å bryte det samlivet de er i, eller bekymrer seg over om partneren har vurdert brudd.

---

²¹³ Undersøkelsen gir muligheter til å se på foreldres og eget utdanningsnivå i mobilitetsanalyse, (ikke gjennomført her) samtidig som dekningen av sosial status er litt for svak, jfr kapittel Metode.

13.3 Hvordan indeksen er laget

Hovedindeksen for parfordeling er laget ved å beregne mannens og kvinnens andel av tre ressurser blant de gifte og samboende med partner av motsatt kjønn. De tre er inntekt, utdanning og eiendom av bolig. Disse veier likt.²¹⁴ Indeksen er kodet slik at mannsdominert fordeling gir høyest skåre.

For å gjøre spørreskjemaet enkelt å fylle ut kunne respondenten krysse av på en skala med syv nivåer fra lav til høy inntekt. På samme måte hadde utdanning en skala med fire nivåer. Dette skapte imidlertid et problem for senere analyse. Vi fikk en kunstig overopphopping av likedelende par på toppen av rett og slett fordi skalaen begrenset respondentens mulighet til å gi korrekt svar.²¹⁵ Vår første indeks for inntektsfordeling korrigerer ikke for dette og viste tilsynelatende at inntektsfordelingen mellom mann og kvinne var mer balansert på toppnivået enn lengre nede. Det er ikke riktig, ut fra annen forskning.²¹⁶ Vi prøvde ut ulike måter å korrigere for dette på, tilmed å ”pode inn” tall fra en annen undersøkelse. Ingen av dem traff helt, men samlet gir de et ganske bra bilde.²¹⁷

Det var også visse problemer også med boligdelen av indeksen. Dataene sier ikke direkte hvor mye partneren eier, bare respondenten selv (undersøkelsen spør bare om egen eierandel).²¹⁸ Kanskje en del av det respondenten selv ikke eier, eies av banken, eller tredjepart. Testing tyder imidlertid på at denne feilen ikke kan være så stor. Det litt ”ulne” inntrykket boligvariabelen gir, sammenlignet med de to andre, henger nok mest sammen med at partnerne reelt sett er usikre. De er sikrere på hverandres inntekt og utdanning enn på fordelingen av eiendomsretten til boligen. Dette er ikke så rart, ettersom boligdelingen først vil bli en realitet dersom partnerne bryter samlivet eller skiller seg. En slik prosess kan ha ulikt utfall, så man vet ikke sikkert her og nå. Vi får uansett ikke dramatiske forskjeller i resultatene, hva enten boligfordeling inkluderes i indeksene for parfordeling eller holdes utenfor. Boligdelen viser en viss selvstendig assosiasjon bl.a. til alder, som ventet, og en overraskende assosiasjon til hvem som oppfattes som klokest i paret²¹⁹, men oppfører seg alt i alt ganske bra.

Konklusjonen på dette er at vi bruker en indeks som stort sett virker som den skal, skjønt den er ikke fullt så presis som vi hadde ønsket. Den demper kanskje parfordelingens betydning litt i forhold til det reelle bildet.

---

²¹⁴ Vi spør om egen og partners inntekt i q20 og q63, utdanning i q20 og q59, og respondentens andel av eiendom av eid bolig i q43. Den siste er noe svakere, siden vi ikke har direkte data om partners eierandel. Vi antar at sterk negativ samvariasjon mellom respondentens og partnerens eierandeler, som beskrevet under.

²¹⁵ Dette blir tydelig om vi tenker på en tradisjonell situasjon der mannen har høyere inntekt enn kvinnen. Dersom kvinnens inntekt er et skalanivå mindre enn mannens, kan hun gi en presis rapport om dette så lenge inntekten hennes ligger nedover på skalaen, men ikke hvis den ligger på toppen. Er hun to nivåer under mannen, vil denne feilrapporteringen også ramme nest høyeste nivå – osv. Konsekvensen blir en kunstig likedelingseffekt på toppen. Det ser ut som mannen tjener omtrent like mye (eller ikke så mye mer), rett og slett fordi skalaen ikke har flere verdier oppover.

²¹⁶ Hadde vi brukt hele tall for inntekt, hadde vi unngått dette. Se for eksempel ISSP 2002.

²¹⁷ Vi ”podet inn” inntektsfordelingstallene for hvert av de syv inntektsnivåene ut fra den norske delen av ISSP 2002 for å lage indeksen Lspraks. Det virket imidlertid ikke som den ”trivdes” så godt i nytt miljø, den ga mindre klare resultater. Vi prøvde også en del korrigerer av utdanning, som har tilsvarende skalafeil, men trolig mindre alvorlig enn inntekt.

²¹⁸ For å få med dette, måtte vi dessuten ta stilling til de 17 prosentene i undersøkelsen som leier bolig. En mulighet er å droppe dem. SPSS gir mulighet til å gi slike grupper med manglende informasjon, gjennomsnittsverdien for gruppen der vi har informasjon. I dette tilfellet betyr det at vi antar at boligleierne har samme ”potensielle” eiendomsfordeling som den vi finner blant eierne. Men dette vet vi jo ikke.

²¹⁹ Kanskje som følge av en viss ”overdrivelsestendens” på de mest subjektive områdene av parfordeling, som kommer frem på begge punkter.

13.4 Hva forteller kvinner og menn om parfordelingen?

Det er vel kjent at kvinner og menn gir noe ulike rapporter om for eksempel arbeidsdelingen i husholdet. Begge parter har en tendens til å overvurdere sin egen innsats noe i forhold til partnerens syn, og uoverensstemmelsen er størst der de tradisjonelle grensene delvis er brutt og der oppgaven er mer diffus og vanskelig å avgrense.²²⁰ Derfor bør man nok heller ikke vente at de to kjønn gir presis samme bilde av parfordelingen. Jevnt over gir mennene et svakt mer mannsdominert bilde av parfordelingen enn det kvinnene gir, men forskjellene er meget små innen de fleste av ressursfordelingene.

For eksempel er forskjellen mellom kvinners og menns rapportering bare 6 prosent når det gjelder mannens inntekt, dvs. kvinners anslag av mannens inntekt er 106 prosent av menns. Forskjellen er 4 prosent når det gjelder kvinnens inntekt. Misvisningen har samme retning, dvs. man oppfatter partners inntekt som litt større enn det partneren selv mener den er. Alt i alt får man inntrykk av at folk har svart ganske presist og riktig.

Det er viktig å huske at partnerne i vårt utvalg ikke er samboende/gift med hverandre. Vi har ikke ”dyadiske data” som direkte kan si noe om parfordelingen. En forskjell i hva hvert kjønn rapporterer om partnernes inntekt eller andre ressurser, kan altså henge sammen med at utvalgene av menn og kvinner faktisk er litt forskjellige. En variasjon rundt fem prosent er innen grensen for slik tilfeldig variasjon.

Som nevnt er boligfordelingen litt mer uklar enn de andre fordelingsvariablene. Det viser seg at samboende/gifte menn rapporterer om større mannlig andel av eid bolig, enn kvinnene gjør. Kvinnene oppgir oftere at de eier 50 prosent eller mer av boligen, enn det som stemmer med menns rapporter. Vi spør ikke direkte hva partneren eier, så resultatet kan kanskje påvirkes av tredjeparts eiendom og tilfeldigheter. Tredjepart ser vi imidlertid som nevnt lite til. Vi tror diskrepansen skyldes reell uklarhet, dvs. at partnerne er mindre sikre på eiendomsfordelingen enn for eksempel inntektsfordelingen.

Når det gjelder utdanning, er partnernes vurdering overensstemmende. Utdanningsnivået er, i snitt, ganske likt blant samboende /gifte menn og kvinner.²²¹ Det er en meget svak tendens til at menn oppgir mindre utdannede partnere, kvinner mer utdannede partnere, enn det hvert kjønn selv oppgir.

De to kjønn rapporterer også meget likt når det gjelder mannens høyde i forhold til kvinnenes, mannens ønske om barn i forhold til kvinnens, og om hvorvidt man bor i nærheten av mannens slekt /familie. Dette er viktige data i forhold til vår påstand om at parfordeling stor sett er et ganske presist og realistisk målt område.

Opplevd klokhet – hvem er den klokeste - viser et annet mønster. Menn er betydelig mer tilbøyelige til å hevde at mannen er den klokeste. Det kan se ut som dette spørsmålet får frem en ideologi som ellers ikke er så tydelig.²²²

---

²²⁰ Et relevant eksempel i vår undersøkelse er spørsmål 89h der respondenten blir bedt om å svare ja eller nei på om vedkommende ”ofte bruker mer tid enn partneren på å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdet”. Som før nevnt er dette en variabel som kulturelt sett treffer godt, i den forstand at den får frem en overraskende stor kjønnsforskjell. Men hva sier utsagnet egentlig? Hva er det som måles? Eksemplet illustrerer at variable som er bra ut fra noen formål, ikke er så bra ut fra andre formål (noe som vel nettopp kan være poenget, om man ser litt ideologikritisk på dette).

²²¹ Det vil si 2.39 blant menn, 2.45 blant kvinner (gjennomsnitt i forhold til verdi 2 videregående og verdi 3 univ/høyskole inntil 4 år).

²²² På linje med andre ”kjønnsdelende” formuleringer i undersøkelsen, som at man helst gjør klesvasken selv, og at man bruker mer tid enn partner på å organisere familiens dagligliv.

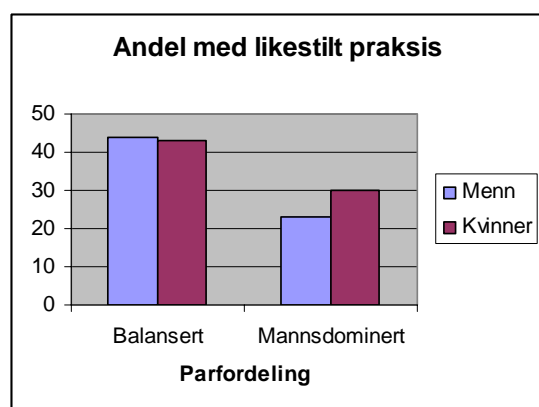
Alt i alt ser vi altså en temmelig felles, entydig og konsistent rapportering på tvers av kjønn når det gjelder parfordeling. Dette gjelder inntektsfordelingen og utdanningsfordelingen, og de fleste av de andre ti fordelingsvariablene. Det gjelder for eksempel høydeforskjell, ønske om barn, og nærhet til familie/slekt. Boligens eierandeler er mer uklar eller omstridt, her rapporterer de to kjønn samlet at de eier noe mer enn 100 prosent. Klokskap er kontroversielt, kvinnene er ofte ikke enig med mennene i at mannen er den klokeste.

Dette er nye resultater, siden vi kan sammenligne kjønnenes rapportering i forhold til mange ulike ressurstyper. Unntakene til hovedregelen om at de to kjønn melder omtrent det samme, er ikke overraskende ut fra de andre resultatene vi har lagt frem så langt.

13.5 Parfordelingen og de andre hoveddimensjonene

Parfordeling beskrives altså nokså likt av de to kjønn, og analyser med litt ulike målemetoder og indekser viser at dette er en robust dimensjon uansett hvordan man måler den.

Hvordan virker parfordelingen inn i forhold til de andre dimensjonene i studien? Et første, viktig resultat er at parfordeling har klar assosiasjon med likestilling, særlig med likestillingspraksis. Dette er særlig tydelig blant menn, som diagrammet under viser.

Andelen med likestilt praksis er om lag dobbelt så stor blant menn som forteller om balansert fordeling i parforholdet, i forhold til menn som forteller om mannsdominert fordeling, mens den er vel halvannen gang så stor blant kvinnene.²²³ På samme vis er andelen med likestillingsvennlig holdning nesten dobbelt så stor blant menn i forhold med balansert fordeling som blant menn i forhold med mannsdominert fordeling. Denne andelen øker blant kvinner også, men ikke like mye.

La oss først se litt på hvorfor sammenhengen med likestilling slår sterkere ut blant menn enn kvinner. Analyserer vi dette nærmere, når det gjelder likestillingsholdning, viser det seg at det blant kvinnene som forteller om likestilt parfordeling, også er en god del med tradisjonelle holdninger (i større grad enn blant mennene). Det er særlig dette som svekker assosiasjonen med likestillingsholdning totalt sett.²²⁴ Når det gjelder likestillingspraksis, viser det seg at årsaken her er at noe flere av kvinnene som forteller om likestilt parfordeling, likevel forteller om liten likestillingspraksis, mens noe flere av de

²²³ Diagrammet er basert på en tredeling av indeksen for likestillingspraksis, slik at den høyeste tredjedelen med mest likestilt praksis er med.

²²⁴ Analysen her er basert på en tredelt versjon av parfordelingsindeksen krysstabulert mot en todelt versjon av likestillingspraksisindeksen, for hvert kjønn (trivariat).

med mannsdominert fordeling likevel forteller om likestilt praksis, noe som igjen svekker den totale assosiasjonen.

Disse resultatene kan tolkes i sammenheng med det vi kalte høyere ”praksisstandard” og ”individuering” blant kvinner (jfr. introduksjonen til drøftingsdelen). At mannen legger opp til eller inngår i et parforhold med ganske lik deling av ressurser, betyr ikke nødvendigvis at kvinnen er mer likestillingsorientert i holdning. Og det er en del kvinner i parforhold med ganske lik fordeling, som rapporterer at det er så som så med praksis, uansett.

Disse analysene er basert på bruk av hovedindeksen for området (i ulike varianter), som måler ”harde verdier” (inntekt, utdanning, eierskap bolig). Hva som er situasjonen når det gjelder andre ressurser, må videre forskning finne ut av. Et hovedspørsmål er hvordan parfordeling virker inn på de andre hoveddimensjonene i studien.

Styrken i denne delen av bildet blir gjengitt litt ulikt med de ulike versjonene av parfordelingsindeksene, men det er ikke store forskjeller.²²⁵ Vi ser først på hele utvalget.

Sterkest ut, i regresjonsanalyse av hele utvalget, kommer assosiasjonen mellom parfordeling og likestillingspraksis (.266), dernest likestillingsholdning (.153) og likestilling i oppveksten (.135). Resultatene bekrefter at *parfordeling betyr mye for likestillingspraksis*, og noe for likestillingsholdning. Parfordelingen er også noe påvirket av likestilling i oppveksten.

Kjønnsutforming viser ingen klar assosiasjon med noen av parfordelingsindeksene. Dette er overraskende. Én mulig tolkning er at den mekanismen Robert Merton kalte *funksjonell ekvivalens* spiller inn. Tradisjonell kjønnsutforming og mannsdominert parfordeling er i noen grad substituerbare, har man ikke det ene, kan man ta igjen på det andre. Dette drøfter vi videre i kapitlet om kjønnsutforming. Det empiriske bildet bekrefter modellen i innledningen til rapporten, med to ”mellomliggende” variable, kjønnsutforming og parfordeling. Hva som virker sterkest, varierer antakelig med kontekst og miljø.

Vi får omtrent samme resultat når vi ser mennene for seg, som for utvalget som helhet. Blant mennene er parfordeling assosiert ennå litt sterkere (.308) med likestillingspraksis, mens assosiasjonene med oppvekst (.133) og holdning (.122) er omtrent som for hele utvalget.

Analyser av kvinnene gir et svakere bilde, selv om det peker i samme retning. Sterkest, også her, er assosiasjonen mellom parfordeling og likestillingspraksis (.126), mens resten (oppvekst, holdning) er mer uklart og delvis ikke signifikant.

Vi tror parfordelingen betyr mye for både kvinners og menns likestillingspraksis, og tallene her (effekt .308 blant menn, .126 blant kvinner) overdriver forskjellen mellom kjønnene. Vi har tidligere beskrevet hvordan egen inntekt kan ”overskygge” parfordelingens betydning for likestillingspraksis blant kvinner, og dette fenomenet opptrer også når vi ser nærmere på dimensjonen parfordeling²²⁶. Man kunne kanskje tenkt seg at en kvinnelig tendens til ”likegjøring” kom inn i bildet, altså at kvinner (fortsatt) prøver å få det ulike til å fremstå som likt, men i så fall burde det slått ut også på selve rapporteringen om parfordelingen, noe det ikke gjør.

---

²²⁵ Generelt ser vi, som ventet, at versjonen av indeksen som korrigerer for skalabegrensningen vi drøftet over, gir sterkere korrelasjoner, om lag 20 prosent sterkere.

²²⁶ Se introduksjon til del to av rapporten, avsnitt om multivariat analyse (regresjonsanalyser med likestillingspraksis som avhengig variabel).

Dersom vi bare tar med den mest "virksomme"²²⁷ ingrediensen i parfordelingen, nemlig inntektsfordelingen, og holder egen inntekt utenfor, får vi høyere korrelasjoner med likestillingspraksis (.204) også blant kvinnene. Inntektsfordelingen betyr altså mye for begge parter. At parfordeling samlet sett har svakere utslag på likestillingspraksis blant kvinnene skyldes først og fremst at fordelingen av utdanning ikke betyr noe særlig, og heller ikke fordelingen av eierskap til bolig. Disse funnene kan kanskje også tolkes til støtte for en hypotese om høyere likestillingsstandard blant kvinner.

Holder vi oss til inntektsfordeling, får vi altså et akseptabelt klart og tydelig bilde for begge kjønn, med korrelasjoner mellom .200 og .350. At vi får korrelasjoner på .300 og mer, er oppmuntrende når det gjelder analysens kvalitet. Det er ingen tvil om at parfordeling betyr mye når det gjelder likestilling i dagens Norge.

Vi vil knytte noen kommentarer til hvorfor parfordelingens virkning, og sammenhengen mellom dimensjonene generelt, blir mer synlig blant menn.

En kritisk tolkning er at ulikheten skyldes svakheter ved undersøkelsen. Som forskere har vi kanskje først litt skjematisk streket opp en mannfigur – for deretter å bli forbauset over at kvinnene ikke passer like godt inn. Vi ble tidlig klar over denne muligheten, og har som før nevnt forsøkt å luke ut slike mulige feil.²²⁸ Når det gjelder parfordeling, er det vanskelig å se hvordan det ene eller andre kjønnets premisser, eller måten vi måler på, skulle ha noe særlig med resultatet å gjøre. Vi måler ressursene på en symmetrisk måte, respondenten angir situasjonen for seg selv og for sin partner. Vi har sett at analyser som skal bringe frem en slik premissgivende mannfigur ("det er mannen det står på") ikke har slått til (jfr. kapitlet om likestillingspraksis). Denne mannfiguren burde komme mest frem der parfordelingen er skjev eller mannen jobber lange dager, men resultatene viser ikke dette. Som før nevnt er parfordelingens betydning for den opplevde likestillingen i hjemmet (spørsmål 49) vesentlig mindre enn for den mer konkrete målestokken vi bruker, dvs. indeksen for likestillingspraksis. Denne forskjellen finnes imidlertid både blant menn og kvinner, ikke bare blant kvinner.

Parfordeling og husholdsøkonomi

Økonomiske teori om hushold og parfordeling går, i stor grad, ut på at partnerne velger det som lønner seg mest, ut fra den eksisterende fordelingen. Dersom kvinnen er "spesialisten" på de tradisjonelle kvinneoppgavene, mannen på mannsoppgavene, vil de satse på dette skillet. Det lønner seg best for paret.²²⁹

Parfordelingen av inntekt kan altså, ut fra den økonomiske synsvinkelen, tolkes som årsak til at kvinner og menn legger ulik vekt på inntektsgivende arbeid. Familien får mer igjen for at mannen jobber mer, enn at kvinnen jobber mer.

Preges familiene i dagens Norge av at utvidet mannlige lønnsarbeid er det som lønner seg mest? Undersøkelsen gir en del støtte til dette. *Gitt* den store kjønnsdelingen i arbeidslivet til tross for

---

²²⁷ At inntektsfordeling er mest "virksom" dvs. har størst effekt, er beskrevet under.

²²⁸ Siden vi ikke fant helt gode forklaringer, lurte vi en stund på om bakgrunnen for kvinners lavere "oppslutning" om hovedmodellen rett og slett handlet om at kvinnene utgjør en mindre del av utvalget. (Dette burde ikke slå ut, men hvem vet). Testing for dette, der en del av mennene blir tatt ut slik at utvalget blir omtrent 50/50, viste imidlertid ikke noe nytt. Styrkeforskjellen skyldes ikke at menn er i flertall i utvalget.

²²⁹ Dette er et ytterst skjematisk sammendrag av bl.a. Gary Beckers teori som var basert bl.a. på Talcott Parsons og den funksjonalistiske sosiologiens fremhevelse av kjønnsoppløsningen som den beste og mest naturlige samfunnsordenen verden hittil hadde frembrakt (dvs. "harmoniserende" funksjonalisme, "konfliktorientert" funksjonalisme f.eks. Robert Merton's teorier, rammes ikke av dette). Becker har dessuten senere modifisert sitt syn betydelig i feministisk retning, uten at vi kan gå inn på det her.

integreringen som mange ønsker, *gitt* inntektsfordel til menn pr. enhet yrkesarbeid, *gitt* inntektsfordel til menn på tvers av utdanning – så er det ikke så rart at dette faktisk betyr en god del. Resultatene viser ganske sterk samvariasjon mellom parfordelingen og kvinnenes ukentlige arbeidstid. Her er forbindelsen faktisk sterkere enn blant menn. Dette er (igjen) et viktig signal om at parfordelingen er en realitet også for kvinner.

Men - er økonomien "konge på haugen"? Hva med andre forklaringsvariable?

Undersøkelsen kan bidra til avklaring av dette sentrale spørsmålet fordi den har et utvidet og mer detaljert analysedesign med seks dimensjoner knyttet til likestilling mellom kjønnene. Dersom vi bruker opplevd mannlig forsørgeransvar (spm. 89c) som kontrollvariabel, viser det seg at sammenhengen mellom parfordeling og arbeidstid er sterk, rundt .300, blant kvinner som er sammen med menn som opplever seg som hovedforsørgere, mens den bare er moderat eller svak blant kvinner som har menn som ikke opplever seg som hovedforsørgere. Forbindelsen er svak (.119) og faktisk ikke klart signifikant.²³⁰

Dette viser at hva paret tjener mest på, den rent økonomiske forklaringsmodellen, i alle fall *ikke er det eneste* som bestemmer den faktiske fordelingen av den inntektsgivende arbeidstiden. Opplevd forsørgeransvar og andre sosialpsykologiske og sosiologiske forhold betyr også en god del. Andre dimensjoner i likestillingsmodellen virker også inn. Faktisk kan effekten av den konvensjonelle økonomiske modellen bli nokså svak og uklar, når vi tar andre variable med i bildet.²³¹

Resultatene her tyder, igjen, på en viss "strukturering" særlig på mannssiden i undersøkelsen, og en viss "individering" (høyere praksisstandard uansett holdning, etc). blant kvinnene²³².

Om vi viderefører dette, med tanke på å få fram individering og aktørperspektiv - hva slags informasjon kan brukes? La oss se på kvinner som markerer uavhengighet. De gjør som de vil uansett, så å si, så her burde det være mindre assosiasjon mellom parfordeling og likestillingspraksis. Dersom det også viser seg at det er mer assosiasjon mellom likestillingsholdning og praksis i denne gruppen, har vi slått to fluer i én smekk. Vi er på rett spor.

Spørreskjemaet spør ikke direkte om respondentens uavhengighet. Men det spør om hva som ansees som viktigst ved en partner, og svaret kan med en del forbehold tolkes som indikatorer på hvordan respondenten selv er. Sjansen burde øke, for at kvinner som sier de vil ha en uavhengig partner, også selv er uavhengige ("krake søker make").²³³ Hos de uavhengige kvinnene burde vi finne at parfordelingen har mindre innflytelse på likestillingspraksis. Egne likestillingsholdninger burde derimot være mer assosiert med likestillingspraksis. Stemmer dette?

²³⁰ Det er mennenes rapporter om sine ektefeller /partneres inntekt og arbeidstid vi her bygger på, noe som vi ut fra analyser av små kjønnsforskjeller i rapportering (beskrevet over) regner med er forholdsvis korrekt.

²³¹ Vi kan bare kjøre denne analysen blant de (samboende og gifte) mennene, siden vi bare spør om respondentens egen opplevelse av hovedforsørgeransvar og ikke hva respondenten tror partneren opplever (et mulig forbedringspunkt i skjemaet). Følgelig er det menns anslag av sine kvinnelige partneres arbeidstid vi har med å gjøre. Blant par der mennene som opplever forsørgeransvar varierer kvinnens arbeidstid meget sterkt (-.303) med mannens inntektsandel, mens samvariasjonen bare er svak (-.119) og ikke klart signifikant blant par der mennene ikke opplever hovedforsørgeransvar. Inntektsforskjellens betydning for kvinnens arbeidstid forsvinner ikke (partiell korrelasjon med mannens hovedforsørgeransvar som konstant gir stadig -.208), men blir sterkt modifisert av "sosiologiske" variable som denne.

²³² Vi bruker uttrykket "individering" om universalistiske kontra partikularistiske ordninger i samfunnet generelt, derunder familielivet (Holter, H m.fl. 1976). "Individualisme" brukes som regel i forhold til individets tilpasning overfor markedet, som ikke er samme sak.

²³³ Dimensjonen partnernvalg er ikke dekket i denne rapporten. Foreløpige analyser tyder på at "krake søker make"-prinsippet faktisk står ganske sterkt. "Motsetningene tiltrekker hverandre"-prinsippet er mindre tydelig jevnt over, selv om det utvilsomt betyr mye i en del sammenhenger.

Resultatene bekrefter første punkt. Assosiasjonen mellom mannsdominert parfordeling og likestillingspraksis er ganske sterkt negativ (-.227) blant de kvinnene som ikke prioriterer uavhengighet, men bare meget svak (-.087) blant dem som prioriterer det. Her får vi klar beskjed om at parfordelingen virker inn, blant kvinner, gjennom et "filter" knyttet til uavhengighet. Det ser ikke ut til at kvinnens yrkesarbeidstid – en annen variabel vi prøver ut som indikator på uavhengighet – betyr noe særlig i dette bildet. Kvinnens arbeidstid har en negativ assosiasjon til mannlig parfordeling uansett hvordan kvinnen krysser av for uavhengighet.

Samlet kan disse resultatene tyde på at det finnes en "uavhengighetstendens" eller individuerings-tendens særlig blant kvinnene, som bidrar til at parfordelingen ikke virker så sterkt inn på likestilling som man ellers skulle ventet.

Er det også slik at avstanden mellom holdning og handling på likestillingsområdet er kortere blant disse uavhengighetssøkende kvinnene? Her er resultatene, så langt, usikre. Vi ser ingen klar effekt. Kanskje skyldes dette svakheter ved testmetoden. Når vi bruker utsagn om hva man søker etter hos partner som indikator på hva man selv står for (uavhengighet), er det klart at vi bommer en del. Det som gjelder blant "homogame" (er uavhengig, søker uavhengighet), blir så å si null ut blant de "heterogame" (er trygghetssøkende, markerer uavhengighet hos den andre for å oppnå dette; jfr. Møller, P 2006; Holter, Ø 1981a, 1990a). Når vi snakker om partnervalg og uavhengighet, befinner vi oss farlig nær et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Derfor blir vårt mål her temmelig unøyaktig.²³⁴

Hva med alder? Burde ikke yngre alder, rent generelt, slå til, i forhold til de eldre? Trolig jo. Siden alder vanligvis virker nokså moderat, forventer vi ikke en dramatisk effekt, men likevel en klar forskjell. Slår den kvinnelige individuerings-tesen til, ut fra en test der vi bruker alder? Resultatene *burde* vise at parfordelingen betyr mindre for likestillingspraksis blant yngre kvinner, mer blant eldre (og en viss tilsvarende effekt blant menn), om tankegangen er riktig. Og gjerne også, at overlapp mellom handling og holdning er bedre hos de yngre.

Resultatene viser, ganske riktig, at parfordelingen betyr mindre for likestillingspraksis blant de yngre enn blant de eldre i utvalget. Mens parfordeling har meget sterk effekt (.307) blant menn 40 år og over, har den en noe mindre effekt (.228) blant menn under 40 år. Og mens effekten blant de eldre kvinnene er meget sterk (.316) er den bare helt ubetydelig (.075) blant de yngre kvinnene.

Resultatet av to tester er, altså, at *kvinnens uavhengighet/yngre alder spiller en viktig selvstendig rolle* overfor parfordelingen, noe som også kan bidra til å forklare sammenhengen mellom parfordeling og likestillingspraksis totalt sett ikke er like sterk blant kvinnene som blant mennene. Analysene tyder på at *parfordelingen virker mer inn, blant kvinner, når tingene er mer tradisjonelle* – når kvinnen er mindre uavhengig, og når hun er eldre. Alt dette gir plusspoeng til en individuerings-tese som fremhever kvinner som litt mer individualiserte og likestilte enn menn i de spørsmålene undersøkelsen setter fokus på.

Likevel får vi ikke helt de resultatene som man kunne ventet, ut fra denne tankegangen, og ender her på "uavgjort". Dette fordi vi ikke ser noen særlig tydelig bedring av konsistensen holdning /handling på likestillingsområdet blant yngre og uavhengige kvinner, noe vi helst *burde* sett, ut fra hypotesene. Her er igjen et viktig tema for oppfølgende forskning.

---

²³⁴ Når vi likevel bruker det, er det fordi utsagnene om hva som er viktig ved en partner alt i alt virker nokså preget av en homogamitendens (spm. 50). Vi har imidlertid ikke paradata som direkte kan si noe om dette.

13.6 Indre og ytre

Vi har beskrevet resultater som stort sett peker i retning av noe mer strukturering blant menn og noe mer individuering blant kvinner. De yngre er mindre bundet enn de eldre av parfordelingen, de utformer likestilling mer på egne premisser, og tendensen er særlig klar blant kvinnene. Blir dette støttet også av indeksene der vi måler parfordeling mer presist i forhold til ”harde” og ”myke” ressurser?

Etter konstruksjon og testing av ulike varianter av vår litt ensidig ”materialistiske” hovedindeks for parfordeling, laget vi en svært bred indeks.²³⁵ Denne har med mannens prosentandel innen ni områder som inkluderer inntekt, utdanning, bolig, alder, høyde, klokhet, ønske om barn, venner, familie/slekt. Vi laget også en samleindeks for ”indre” ressurser, ’Mannens andel av menneskelige ressurser i parete’²³⁶ med alder, høyde, klokhet, barneønske, venner og familie/slekt.

Vi har ikke hatt anledning til å analysere dette grundig innen rammen for rapporten, og gjengir bare noen resultater her. De tyder på at fordelingen av ”harde” ressurser, særlig inntekt, virker inn på likestillingspraksis, mens effekten av ”myke” eller indre ressurser er mer svak og uklar. Dette kommer frem blant både menn og kvinner.

Kanskje skyldes den svakere effekten av indre ressurser at disse har en god del substituerbarhet (både seg imellom, og overfor kjønnsutforming), som vi før har vært inne på. Dette vil gjøre at den samlede effekten blir mindre.

Vi ser også at mannlig overtak i indre ressurser har en viss sammenheng med livskvalitet blant menn, men nokså svakt, mens det ikke ser ut som kvinners livskvalitet påvirkes særlig mye. Derimot ser vi, blant kvinnene, at de som rapporterer om mannlig overtak på dette området oftere er tradisjonelle mht. likestillingsholdning. Det er særlig den brede indeksen for likestillingsholdning som viser dette. Bakgrunnen er trolig at den har med flere vurderingspregete utsagn, og at en mer tradisjonell vurdering gjør seg gjeldende på begge dimensjoner.

Sammenhengen mellom mannens andel av indre ressurser og tradisjonell kjønnsutforming er imidlertid ikke særlig klar (svakt positiv særlig blant menn). Vi har ikke hatt anledning til å teste dette videre gjennom multivariat analyse, men hovedbildet ser altså ut til å handle om en temmelig uavhengig dimensjon som bare er svakt knyttet til resten.

Det er inntektsfordelingen som, samlet sett, virker sterkest blant variablene for parfordeling. Dette kan som før nevnt henge sammen med at assosiasjonene er mer komplekse når det gjelder indre ressurser. Videre analyser kan ta bedre høyde for dette, ved å se etter utsatt resiprositet og andre mer kompliserte fordelingsforhold.

13.7 Fire fordelingsmønstre

Faktoranalyser viser særlig tre hovedmønstre innen dimensjonen parfordeling, ved siden av inntektsfordelingen. Med utgangspunkt i faktoranalyseresultater kodet vi tre subindekser: en utdanningsindeks med fordeling utdanning og opplevd klokskap, en seniorindeks med fordeling av eierskap til bolig og alder, og en sosial indeks med fordeling av ønske om barn og innflytelse på omgangskrets.

---

²³⁵ Mparfordelingbred, som igjen er konstruert slik at variablene veier omlag like mye.

²³⁶ Indeksen Mparfordelingindre i matrisen.

Ser vi på disse fire fordelingsmønstrene blant menn i bivariat analyse, viser det seg – igjen – at det først og fremst er inntektsfordelingen som virker inn på likestillingspraksis. Utdanningsindeksen og seniorindeksen virker bare moderat inn (slik at mer ulik fordeling av disse ressursene svekker sjansen for likestillingspraksis), særlig blant menn. Den sosiale indeksen gir faktisk svakt motsatt resultat – mannens likestillingspraksis *øker* svakt hvis han har mer av de sosiale ressursene. Analysen av kvinnene gir samme hovedbilde. Det er særlig inntektsfordeling som har betydning. Resten har liten effekt. Inntektsfordelingen får nå en tydeligere effekt (omtrent .220), altså ganske kraftig, nesten på linje med effekten blant menn.

Multivariat analyse bekrefter bildet. Først og fremst er det mannsdominert inntektsfordeling som har betydning for likestillingspraksis, og effekten er her like kraftig blant kvinner som blant menn (omtrent -.290). Ellers er det bare fordelingen av sosiale ressurser som har en viss moderat betydning. Sammenhengen er også her positiv (omtrent .160), et overraskende resultat.

Hvorfor skulle mannens andel av sosiale ressurser øke sjansen for likestilt praksis i hjemmet? Ser vi nærmere på dette, viser det seg at det er mannens innflytelse på hvem man omgås med i fritiden som har betydning. Dette kommer frem ikke bare i analysene av menn, men også blant kvinner (samtidig som svarfordelingen på denne variabelen er så skjevfordelt at resultatet skal tas med en klype salt). Det andre elementet i denne fordelingsindeksen for sosiale ressurser, hvem som ønsket barn siste gang, ser ikke ut til å ha særlig betydning. At mannen var den som mest ønsket barn har en svært svak positiv effekt på likestillingspraksis.

Betyr de fire mønstrene innen dimensjonen parfordeling noe for kjønnsutforming? Trolig en del, men vi får bare svake resultater. Ingen av de fire mønstrene blir særlig klart knyttet til underlegenhetsfølelse overfor venner av samme kjønn, og heller ikke til feminitet-maskulinitet-skalaen (to viktige variable innen dimensjonen kjønnsutforming). Vi ser svake spor, blant menn, av at større overtak i inntekt, og mer innflytelse over omgangskrets, er knyttet til mer maskulin plassering på skalaen. Dersom mannlige overtak i parfordelingen og maskulin kjønnsutforming i noen grad er substituerbare, blir dette svake bildet mer forståelig.

Av og til er det viktigste det dataene *ikke* sier. Man kan tolke resultatene i retning av at *det sosiale parforholdet faktisk har blitt temmelig likestilt*. Det *økonomiske* parforholdet, fordelingen av inntekt, er det derimot verre med. Her får vi en klar og tydelig hovedmelding hele veien – skjev balanse gir lite likestilt praksis.²³⁷

Hadde Norge vært et patriarkalsk samfunn, kunne man ventet seg at også de andre ressursmønstrene ville pekt samme vei. Mannens overtak også i forhold til utdanning, hvem som oppfattes som klok, hvem som bestemmer omgangskrets osv. ville lagt samme type føring som den vi ser når det gjelder inntekt. Mannen ville så å si hatt en mer klar overhodestatus uansett, mens det bildet vi får, rimer mer med hypotesen om den delvise likestillingen i Norge.²³⁸ Betydningen av overtak i inntekt har imidlertid ikke forsvunnet.

---

²³⁷ Mer presist, de to er assosiert. Vi har mest sett på effekten av parfordeling på likestillingspraksis. Forholdet kan utvilsomt også virke motsatt vei, men undersøkelsen gir ikke særlig mye mulighet til å analysere dette (i så fall måtte vi hatt mer presiste data over tid, helst et paneldesign, osv).

²³⁸ Skjeie og Teigen 2003.

13.8 Konklusjon

Mer likeverdig parfordeling øker sjansen for mer likestilt praksis. Dette er et viktig hovedfunn i surveyen. Det er markant og robust tvers gjennom ulike analyser med bruk av ulike teknikker og filtre. Effekten er mest tydelig blant menn, men den er trolig like viktig blant kvinner. Likeverdig parfordeling øker også sjansen – litt svakere – for mer likestillingsvennlige holdninger.

Det er særlig inntektsfordelingen som har denne virkningen i forhold til likestilling. Fordelingen av andre ressurser betyr trolig noe mer enn vi hittil har fått frem, men hovedbildet er at inntekt peker seg ut. At andre typer ressursdeling ikke betyr mer i forhold til likestilling, er i seg selv interessant, og kan tolkes i retning av fortsatt ”erosjon” av mannens tradisjonelle overhodeposisjon. Det er så å si inntekten han har igjen, og ikke så veldig mye annet. Han flagger det i alle fall ikke.²³⁹ Kanskje demper han det mer, i stedet – også mannen er med på den ”likegjøringen” kvinneforskningen tidligere har beskrevet som en kvinneoppgave.

Selv om forholdet mellom parfordeling og likestilling er gjensidig og virker begge veier, er det grunn til å tro at påvirkningen fra parfordeling til likestilling som regel er hovedsaken. Som nevnt har likestilling i oppveksten en viss forhindrende effekt på mannsdominert parfordeling senere i livet. Dette ser vi nærmere på i kapitlet om likestilling i oppveksten.

Førsteintrykket i analysene var at parfordeling virker sterkere inn på praksis blant menn enn blant kvinner, uten at vi helt vet grunnen til dette. Mer detaljert undersøkelse av hovedmønstre (faktorer) innen dimensjonen parfordeling viser at effekten av inntektsfordeling, som generelt betyr mest for likestillingspraksis, er nesten like sterk blant kvinner som blant menn. Den er sterk og klar for begge kjønn (nesten .300 i regresjonsanalyser). Dette er gode nyheter i forhold til analyseapparatets holdbarhet. Samtidig peker resultatene i retning av større ”individuering”, særlig blant de yngre kvinnene. Parfordelingen er viktig, men den gir ikke automatisk en effekt på likestilling. Mange, både blant menn og kvinner, ser ut til å kunne oppføre seg nokså frihetlig overfor parfordelingen. Dette er tydeligst blant kvinnene, blant de yngre, og blant dem som markerer uavhengighet i parforholdet.

---

²³⁹ Med visse unntak, jfr. spørsmålet om hvem som er klokest.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Tradisjonell kjønnsutforming reduserer sjansen for likestilt praksis. Dersom kjønns grensene i et ekteskap eller samliv er tradisjonelt opptrukket, blir det vanskeligere å krysse dem, for eksempel i forhold til omsorg og husarbeid.
- Undersøkelsens spørsmål om maskulinitet og femininitet tyder på at grensekryssing – det å ligne på det motsatte kjønn - er vanskelig og rammes av stigmatisering.
- Kjønnsutforming har større forbindelse med likestillingspraksis blant menn enn blant kvinner. Dette har sammenheng med at også kjønnsstradisjonelle kvinner delvis (dvs. oftere enn tradisjonelle menn) forteller om likestilt praksis. Lavere alder er knyttet til mindre tradisjonell kjønnsutforming, noe som særlig er tydelig blant kvinner.
- Blant menn er tradisjonell kjønnsutforming noe mer vanlig på høyere inntektsnivå, mens mønsteret blant kvinner er annerledes: kvinner på høyere inntektsnivåer har mindre tradisjonell kjønnsutforming. Når det gjelder utdanning, er mønsteret likt på tvers av kjønn. De på lavere og middels utdanningsnivå er noe mer preget av tradisjonell kjønnsutforming enn de på høyeste nivå.
- Effekten av kjønnsutforming og parfordeling på likestillingspraksis varierer ut fra sosial status. Mens parfordelingen betyr mest for likestillingspraksis på høyere nivåer ("øvre middelklassefaktor"), betyr kjønnsutformingen mest på middels nivå ("lavere middelklassefaktor").

14.1 Innledning

Vi velger uttrykket kjønnsutforming om det som i faglitteraturen kalles femininitet og maskulinitet, kjønnsrolleidentitet, sosialt kjønn, genus/gender, eller andre ting i samme retning. Kjønnsutformingen er et relativt varig²⁴⁰ mønster hos individet som samtidig bearbeides og endrer seg over livsløpet.

Kjønnsutforming er noe annet enn kjønnsrolle. Kjønnsrolle betyr i mye av debatten i dag, ikke minst i Norge, den rollen man spiller i forhold til likestilling. *Likestillingsrolle* hadde vært mer presist, men kjønnsrolle har blitt vanlig ordbruk. Vår definisjon av kjønnsutforming er i stedet utviklet så nøytralt som mulig *uavhengig* av likestilling. Det handler om den enkeltes utforming av femininitet og maskulinitet. Dette er noe annet enn personens holdning og praksis i forhold til likestilling.

I den internasjonale forskningen blir kjønnsutforming og likestillingsposisjon ofte slått sammen. Man antar, som regel uten å nevne det uttrykkelig eller begrunne det nærmere, at dette er sider av samme sak. Vi har ønsket å skille de to fra hverandre. Allerede 1988-studien tydet på at det ikke var riktig å sette likhetstegn mellom mannstyper eller maskulinitetsformer, og likestillingsposisjoner.

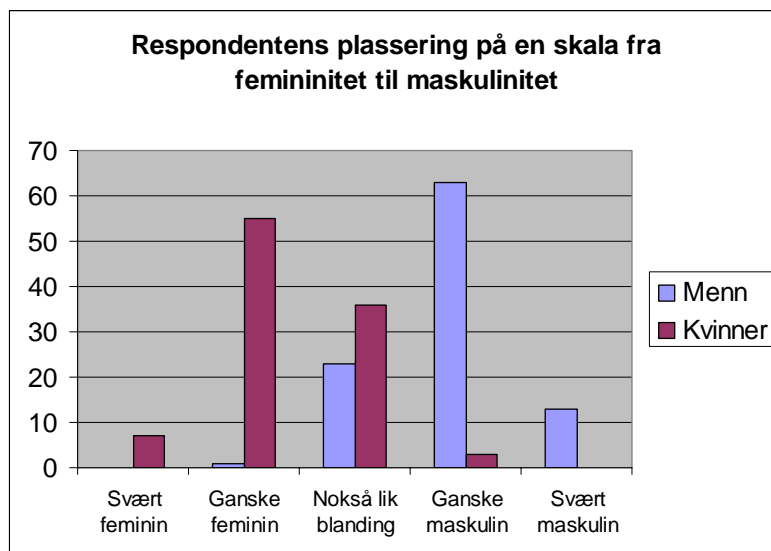
Teoretisk sett kan kjønnsutformingen beskrives som en del av kjønnsystemet, dvs. sosiale og kulturelle forhold der kjønn gis betydning, mens likestillingsposisjonen mer er en del av samfunnsstrukturen. Likestillingsposisjonen kan være sterkt kjønnsstilknyttet, men den behøver ikke være det. De to dimensjonene kan ha nokså forskjellig innhold, betydning og virkemåte, og for å finne ut mer om dette, må man splitte dem analytisk.

²⁴⁰ Hvor varig eller skiftende det er, har vært mye diskutert i kjønnsforskning – et emne vi ikke tar opp her.

I modellen vi la frem i innledning, er parfordeling og kjønnsutforming ”mellomliggende” dimensjoner. De virker inn på forbindelsen mellom likestilling i oppveksten og likestilling i dag. I dette kapitlet legger vi frem mer materiale om dette.

Kjønnsutforming er en mer personlig og psykologisk dimensjon, sammenliknet med parfordeling. At den er mer personlig, behøver imidlertid ikke bety at den er mer individuelt valgt eller åpen for forandring. Tvert om.

Bare 1 prosent av mennene i studien plasserer seg selv som ganske feminin på en femdelt skala fra feminitet til maskulinitet (spm. 113 med alternativene svært feminin, ganske feminin, nokså lik blanding, ganske maskulin, svært maskulin). *Ingen* av de 1719 mennene som har svart på spørsmålet, våger å plassere seg selv som svært feminin. Skjevdelingen er nesten like stor blant kvinnene, bare tre prosent ganske maskuline, og igjen, ingen som plasserer seg selv som svært maskulin. Skalaen korrelerer hele .763 med respondentens biologiske kjønn. Her kan man trygt si det ikke er mye slinger i valsen. Diagrammet under viser fordelingen.

Det står riktignok ingenting om *sosialt* kjønn i spørsmålet, ord som peker direkte på sosial konstruksjon (som *kjønnsrolle*) brukes heller ikke. Det står bare: ”Nedenfor finner du en skala som går fra maskulint til feminint. Hvor mener du selv at du hører hjemme på denne skalaen?” Respondenten kunne bare sette ett kryss. Det kan tenkes at en del rett og slett har tenkt på biologisk kjønn. Kanskje spørsmålet ble opplevd som vanskelig? Men frafallet er ikke spesielt stort, hele 2762 (99 prosent) har klart å svare, selv om det ikke er med noe ”vet ikke”-alternativ. Dette er bemerkelsesverdig.

Kjønnsformasjonen i figuren er i hovedsak tradisjonell. Den danner en A-kurve for hvert kjønn med ”normal” maskulinitet eller feminitet som midtpunkt, ser vi at andelen ”nokså lik blanding” er stor for begge kjønn, litt større (nå som ellers, litt mer individuering) blant kvinnene.

Resultatet tyder på at likestillingsstrukturen har endret seg mer enn kjønnssystemet i dagens Norge. Det har vært lettere å bryte med en tradisjonell ulikestilte posisjon, enn å bryte med den tilvante kjønnsutforming som har vært assosiert med denne posisjonen.

Det har blitt mye større aksept for likestilling i løpet av de siste tiårene. Hva med frihet i forhold til kjønngrensene? Dette er vanskeligere å akseptere.

Det er nærliggende å tenke på *sosiale stigma og tabuisering* når man ser på denne delen av fordelingen. Er det å være ”svært” lik motsatt kjønn, reelt sett et tabu i dagens Norge? Hvordan skal man ellers forklare at ingen, verken kvinner eller menn, har krysset av her? Selv med forbehold for feiltolkning av spørsmålet, osv., blir dette sannsynlig. Svarfordelingen får frem en type *disiplinering på kjønnsområdet* som er temmelig ulik de varierende forholdene som rår på mange deler av likestillingsområdet. Her gjelder ikke tendenser, modifiseringer og variasjon. Her gjelder det å gå i takt.

Samtidig ser vi en betydelig andel som svarer ”nokså lik blanding”, et *liberalt* innslag i bildet. ”Nokså lik”- eller ”androgyni”-prosenten (androgyn betyr å ha egenskaper fra begge kjønn) veier pr. 2007 *tyngre* enn den tradisjonelle andelen (dvs. de som krysser av i ”tryggeste” del av skalaen, ”svært” lik sitt eget kjønn). Dette gjelder ikke bare blant kvinner, men også blant menn. Både tendensen til å gå i takt, kjønnsmessig, og brudd med dette, i retning av å blande kjønnene, blant menn så vel som kvinner, er viktige nye resultater fra det norske og nordiske ”likestillingseksperimentet”.

Er det farlig å gå i utakt? Det å bli ansett som lik det andre kjønn, ansees fortsatt ofte som negativt i norsk kultur. Kjønnforskningen har mye om dette. Effekten på livskvalitet, i undersøkelsen, av å plassere seg selv på ”feil” side av kjønnskalaen, er imidlertid ikke så stor. Å være maskulin virker svakt positivt blant menn, svakt negativt blant kvinner. Tilsvarende virker femininitet noe positivt blant kvinner og negativt blant menn.

Vi hadde ventet større utslag. At de ikke blir større, skyldes nok både at utgruppene er små (ingen er helt over på motsatt kjønns side), og at seleksjon demper effekten. Det siste er trolig viktigst. Aller viktigst er kanskje at dette er folks egen plassering, ikke en mer direkte måling av hvor andre plasserer dem, eller hvordan de sanksjonerer. De med bedre livskvalitet, mer likestilling osv. er mer ”modige” på kjønnskalaen. Effekten er kunstig svake assosiasjoner.²⁴¹

I tidligere kapitler har vi sett at tradisjonell kjønnsutforming reduserer sjansen for likestillingspraksis, og har en viss negativ effekt også på likestillingsholdning. Her skal vi se nærmere på hvordan vi måler kjønnsutforming, og hvordan dimensjonen henger sammen med de andre dimensjonene i studien. Er det riktig, som vi antok, at kjønnsutforming først og fremst er en selvstendig dimensjon i forhold til likestilling?

Vi vil først understreke noen begrensninger. Undersøkelsen ble laget for å gi visse indikasjoner på kjønnsutforming, men ikke for å gå dypt inn i dette spørsmålet. Dekningen er svakere enn i forhold til likestilling og livskvalitet. Kjønnformasjon var, som nevnt innledningsvis, først og fremst med som en mulig mellomliggende variabel.²⁴² Vi har ikke mye om endring av kjønnsutforming over livsløpet, selv om noen variable kan kaste et visst lys over dette (forhold til foreldre, venner, mer eller mindre kjønnskonsvensjonelle utdanningsvalg, mv.).

Vi skal først se på hvordan indeksene for kjønnsutforming er laget. Dernest, hvordan ”myke” variable og sosialpsykologiske mønstre opptrer. Disse er knyttet til kjønnsutforming, og viser dimensjonens

---

²⁴¹ Det er klart at denne skalaen kan sees som svært enkel, for ikke å si primitiv. Måling av kjønnsutforming er en temmelig kulturavhengig virksomhet, og kanskje best egnet for kvalitativ metode. Skalaen fremstår som nokså ”fundamentalistisk”. Hadde spørsmålet vært mer knyttet til handling, erfaring og iscenesettelse, hadde nok grensebrudd kommet mer frem (takk til Wenche Muhleisen for kommentar). Dette forhindrer ikke at skalaen får fram noen viktige trekk.

²⁴² Det finnes en norsk survey om menn som tar opp flere trekk knyttet til kjønnsutforming, ”Den norske mann 1998”, men den har mindre om likestilling.

betydning. Deretter ser vi på noen viktige sammenhenger mellom kjønnsutforming og andre trekk i undersøkelsen.

14.2 Hvordan vi måler kjønnsutforming

Vi har bare ett spørsmål med direkte hovedadresse til kjønnsutforming i studien, dvs. spørsmålet beskrevet over, der respondenten plasserer seg på en skala fra maskulin til feminin. Vi har også noen relaterte spørsmål, inkludert om respondenten føler seg underlegen overfor venner av samme kjønn.²⁴³ Dessuten har undersøkelsen en god del spørsmål om syn på kjønn, segregering /integreering, syn på kjønnsrelaterte oppgaver, mv. som kanskje kan brukes.

Her som ellers har indekskonstruksjon vist seg å være en kompromissets kunst. Tar vi med, for eksempel, kulturelle spørsmål som ser ut til å treffe godt, av typen ”jeg tar helst klesvasken selv så jeg vet den blir ordentlig gjort”, får vi også andre effekter med på kjøpet, som vi kanskje ikke ønsker. En smal indeks kan være å foretrekke.

I en første tilnærming laget vi derfor en indeks som bare besto av to variable, kjønnskonformitet og underlegenhet blant andre av samme kjønn. Disse ble slått sammen i en additiv indeks, 'Kjønnsform Indeks kjønnsutforming (lik eget kjønn, ikke underlegen)'.

Denne litt Connell-inspirerte²⁴⁴ løsningen ga en del spennende resultater, men det viste seg snart at den hadde svakheter. Disse dukket først opp i forhold til livskvalitet. Her ble assosiasjonen urealistisk høy, fordi de som har problemer i samvær med samme kjønn også ofte har problemer med livskvalitet. Tradisjonell og utradisjonell kjønnsutforming ble definatorisk knyttet til henholdsvis overlegenhet og underlegenhet, noe som ikke var meningen. Dessuten viste det seg at de to variablene vi bruker, ikke dannet særlig tydelige mønstre seg imellom. Det virket ikke som de hadde så mye med hverandre å gjøre. Dette sier kanskje noe om den norske ”likhetstenkningen”, relativt til for eksempel USA eller Australia. Rang innad innen hvert kjønn, og kjønnskonformitet, går ikke veldig tydelig i takt. Antakelig får vi dessuten vel så mye informasjon om miljøet som personen selv, ved å ta med underlegenhetsfølelse ved samvær med andre av samme kjønn.

I et neste forsøk definerte vi derfor i stedet kjønnsutforming ut fra samme ”kjerneverdi-metode” som vi utviklet for å kartlegge likestillingspraksis.²⁴⁵ Altså, kjønnskalaen som viser kjønnskonformitet, og to typer konformitet som er nært knyttet til dette, nemlig seksuell konformitet og motstand mot desegregering eller kjønnsblanding i yrkeslivet. De som skårer høyt på kjønnskonformitet og på de to andre, får høy plassering på indeksen. Seksuell konformitet bygger på spørsmålet om respondenten ville synes det var vanskelig å ha et barn som sto fram som homofilt²⁴⁶, og yrkesmessig konformitet på to spørsmål om desegregering (dvs. respondenten svare nei på om det bør bli flere kvinner i mannsyrker, og flere menn i kvinneyrker). Vi holdt underlegenhetsfølelse utenfor. Denne indeksen ble brukt som hovedindeks i analysearbeidet for denne rapporten. Den gir nokså robuste utslag tvers gjennom ulike analyser, selv om den er litt for upresis.²⁴⁷

---

²⁴³ Spørsmål 113 og 111h.

²⁴⁴ Inspirert av R W Connells kjønnsteori i den forstand at den både har med kjønnsplassering og plassering i hierarkiet innad i eget kjønn.

²⁴⁵ Ut fra forslag fra Hanne Haavind.

²⁴⁶ Spørsmål 91b.

²⁴⁷ Særlig, litt for stor korrelasjon med likestillingsholdning, siden vi bruker to holdningsspørsmål (selv om disse ikke er med i hovedindeksen for holdning (Isholdklar); det er ikke snakk om direkte auto-korrelasjon).

14.3 Sammenheng med andre dimensjoner

I kapitlet om hoveddimensjonene så vi at kjønnsutforming tilsynelatende har svært stor betydning for likestilling, særlig likestillingsholdning, og at det er grunn til å dempe dette førsteinntrykket noe. Ser vi nærmere på dette, viser det seg kjønnskalaen alene bare har svak forbindelse til likestilling (blant begge kjønn). Det er en svak tendens til at feminine menn og maskuline kvinner (ut fra skalaen) er litt mer likestillingsvennlige i holdning og handling, men det er ikke særlig tydelig (omtrent .100-nivå), og det er også litt ujevnt (blant kvinner ser ikke kjønnskonformitet ut til å ha noen sammenheng med likestillingspraksis i det hele tatt). Av grunner drøftet over er det sannsynlig at kjønnskalaen blir litt for snever her. Sannheten ligger trolig et sted mellom det ”sterke” bildet av sammenhengen mellom kjønnsutforming og likestilling som hovedindeksen gir, med korrelasjoner opp mot .350, og dette ”svake” bildet, altså at likestilling og kjønnsutforming er assosiert på omlag .200 til .250-nivå.

Dette er fortsatt en betydelig sammenheng, samtidig som det styrker analysemodellen der kjønnsutforming og likestilling behandles som ulike dimensjoner. De to er helt tydelig ikke ”samme sak”. Ser vi bare på kjønnskalaen, kan det tilmed virke som de ikke har noe med hverandre å gjøre, noe som imidlertid ikke er riktig.

Det at kjønnskulturen er mer ”konform” enn likestillingen, slik resultatene tyder på, behøver ikke bety at den første binder den andre. Likestillingen er riktignok ”delvis”, men den dikteres ikke lenger så mye av kjønnsstradisjonelle kulturelle og psykologiske føringer. Denne tolkningen legger vekt på fremgang, som vi har sett betydelige spor av i undersøkelsen. Samtidig kan denne halvveise fremgangen innebære ambivalens og tvetydige budskap som betyr én ting på likestillingsnivå og en annen på kjønnsnivå.

Hvor sterk forbindelsen mellom kjønnsutforming og de andre dimensjonene er, må altså ennå mer enn ellers bygge på en helhetlig vurdering av indekser og variable, siden kjønnsutforming ikke er særlig detaljert i spørreskjemaet. For eksempel viser hovedindeksen for kjønnsutforming en positiv assosiasjon med mannlig parfordeling (.194), altså, mer kjønnsstradisjonelle menn i samliv med mannsdominert parfordeling, mens assosiasjonen blir ubetydelig om vi ser på kjønnskalaen alene. Sannheten ligger trolig et sted i midten.

Vi ser imidlertid noen områder der kjønnsutforming spiller en større rolle. Det gjelder blant ”nok-er-nok”-menn, som vi beskrev i kapitlet om likestillingsholdninger. Denne gruppen skårer høyere på tradisjonell kjønnsutforming; meget sterkt (hele .417) når vi bruker hovedindeksen, moderat (.140) når vi bruker kjønnskalaen alene.²⁴⁸

Kjønnsutforming er noe klarere knyttet til bakgrunnsvariable som alder og utdanning blant kvinner enn blant menn. Alder øker sjansen for tradisjonell kjønnsutforming (.207), mens utdanning og inntekt er svakere negativt assosiert.

”Myke variable” og sosialpsykologiske mønstre

Resultatene kan tolkes i retning av at det subjektive betyr ganske mye, ikke bare de strukturelle dimensjonene, som parfordeling. Det at mannen tjener mest i familien, *kan* gå sammen med en mer personlig utformet hovedforsørgerposisjon og tradisjonell kjønnsutforming, men *må* ikke gjøre det. Assosiasjonen mellom opplevd hovedforsørgerposisjon og tradisjonell kjønnsutforming blant menn er

---

²⁴⁸ Det som gjør den samlede korrelasjonen så høy, er særlig at nok-er-nok-tendensen samvarierer med seksuell og yrkesmessig konformitet.

betydelig, men ikke veldig sterk (.183). Opplevd hovedansvar for forsørging (og familie) framstår som et delvis selvstendig mønster, som ligger ”mellom” de objektive fordelingsforholdene (hvem bidrar med hvor mye av familieinntekten, osv.) og samlivet som subjektiv realitet.

Også på andre punkter finner vi slike sosialpsykologiske mønstre. For eksempel er mange menn er redde for å miste kontakt med barna etter et eventuelt samlivsbrudd (20 prosent mot 6 prosent blant kvinnene). Engstelsen reduseres ikke blant menn med høy inntekt eller utdanning. Tradisjonell kjønnsutforming gir heller ikke lenger noe ”vern” mot denne uroen, tvert om, engstelsen er svakt hyppigere blant menn i denne gruppen.

Noen mønstre er positive. Tro på at samlivet vil vare livet ut, går sammen med økt livskvalitet. Dette mønsteret har ikke særlig klar effekt på likestillingspraksis eller assosiasjon med kjønnsutforming – det går på tvers av ulike grupper. Betydningen av tillit kan sees i lys av at mange har vurdert å gjøre det slutt, omlag en tredobling siden 1988 – brudd og skilsmisse har blitt mer vanlig, og også, en oppvekst der foreldrene ble skilt.

Omtrent 15 prosent av utvalget har krysset av for forrige samliv. Disse skiller seg ikke spesielt ut når det gjelder kjønnsutforming, verken blant menn eller kvinner. Her som ellers ser vi at forhold knyttet til samlivsbrudd for det meste går på tvers av dimensjonene i studien (unntatt livskvalitet). Tradisjonell kjønnsutforming fungerer ikke lenger som et vern mot samlivsbrudd, men vi ser ingen særlig positiv effekt av utradisjonell utforming heller.

Man kunne kanskje tenkt seg at de som svarer ja på undersøkelsens mest kulturelt ”treffende” utsagn, eller i alle fall de som viser sterk kjønnsdeling, også var mer kjønnskonforme enn resten. Men vi ser ikke klare spor i den retning. I stedet viser det seg, noe overraskende, at de som bruker mer tid enn partner på familieorganisering, eller helst gjør klesvasken selv, ikke er spesielle ut fra våre mål for kjønnsutforming. Vi finner ingen signifikant sammenheng (verken blant kvinner eller menn).

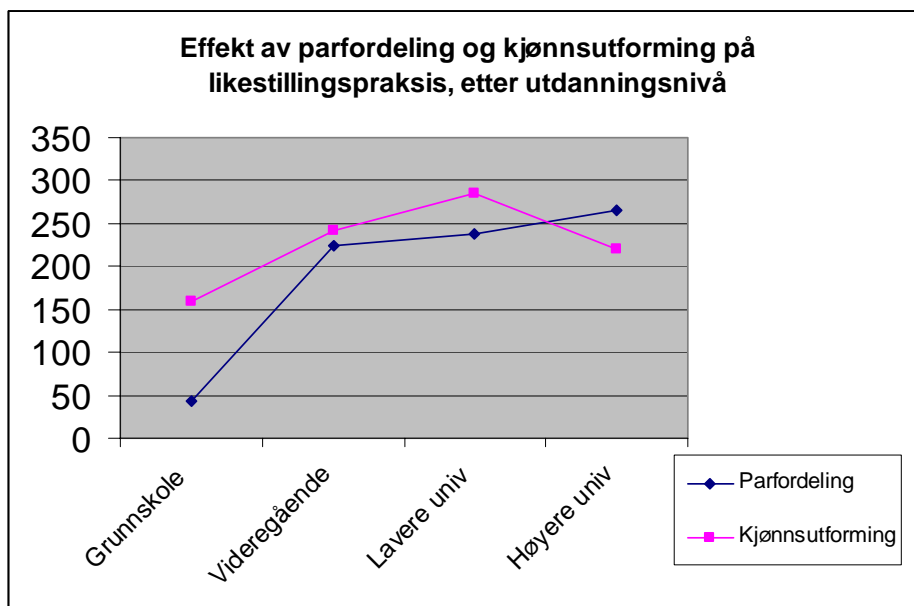
Dette kan tolkes i samme retning som resultatene over. Vel er kjønnsutforming på sitt vis ganske ensrettet, men historisk sett har den blitt mer personlig, ikke lenger så bindende i forhold til bestemte oppgaveløsninger. Kjønnsystemet har blitt mer frisatt fra samfunnsstrukturen, sammen med økende likestilling og individuering.

Hva med likestilling i oppveksten? Det kan tenkes at oppvekstforhold spiller vesentlig inn i forhold til kjønnsutforming. Undersøkelsen tyder på at betydningen ikke er så stor som man kunne vente. Oppvekstens betydning har kanskje blitt redusert. Dette drøfter vi i kapitlet om likestilling i oppveksten.

14.4 Kjønnsutforming og klasse

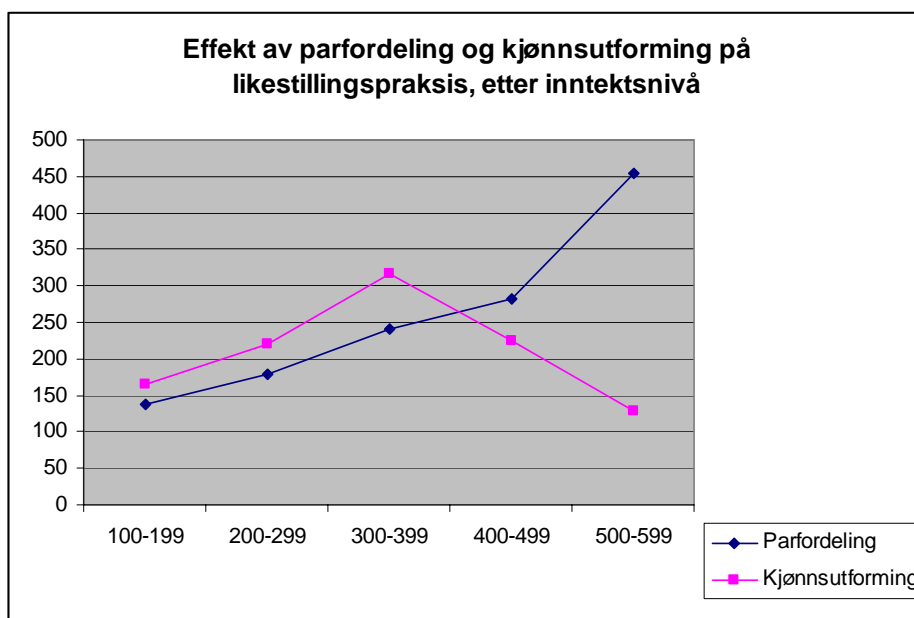
Vi har hevdet at kjønnsutforming og parfordeling til en viss grad kan sees som alternativer. En mann som ikke står så sterkt i forhold til parfordelingen, kan ”ta igjen” gjennom mer tradisjonell kjønnsutforming. Hvis den ene erstatter den andre, er det ikke så rart at den totale forbindelsen mellom de to blir svak.

Vi vet imidlertid ikke om dette argumentet er riktig. La oss se litt på hvordan parfordeling og kjønnsutforming virker inn på likestillingspraksis. Diagrammet under viser hvor sterkt de to virker på ulike utdanningsnivåer (korrelasjonskoeffisienter, hele utvalget).

Vi ser at parfordelingens betydning for likestillingspraksis øker med økende utdanningsnivå, mens kjønnsutformingens betydning har en mer A-formet kurve.²⁴⁹ Begge sammenhenger er negative (minus-fortegnet vises ikke i diagrammet). Dess høyere kurven er, dess større er altså ”bremse-effekten” overfor likestillingspraksis

Det samme mønsteret kommer frem om vi ser på inntektsnivåer.

Disse diagrammene sier ikke direkte noe om de to årsaksfaktorene kan erstatte hverandre, men de viser at betydningen varierer med sosial status. Mens parfordelingen så å si oppfører seg ”økonomisk”,

²⁴⁹ I disse diagrammene er negativt fortegn fjernet (parfordeling og kjønnsutforming er ellers kodet slik at høye verdier på disse gir mindre likestillingspraksis).

slik at effekten på likestillingspraksis øker med økende inntekt (særlig) og økende utdanning (noe), har kjønnsutformingen mer av en "middelklasseprofil". Dette er særlig tydelig når det gjelder inntekt. Tradisjonell kjønnsutforming har mest bremseeffekt på likestilling på middels inntektsnivå.

Parfordelingen kan altså – litt enkelt uttrykt - tolkes som en "øvre middelklasse eller overklassefaktor", kjønnsutformingen som en "middelklassefaktor". Dette er interessant i forhold til hvordan kjønn og klasse henger sammen. Resultatene kan tolkes til støtte for hypotesen om at de to faktorene kan erstatte hverandre, selv om de altså ikke avgjør saken.

14.5 Konklusjon

Tradisjonell kjønnsutforming reduserer sjansen for likestilt praksis. Dersom kjønns grensene i et ekteskap eller samliv er tradisjonelt opptrukket, blir det vanskeligere å krysse dem, for eksempel i forhold til husarbeid.

Selv om undersøkelsens skala for maskulinitet og femininitet er nokså enkelt utformet, gir resultatene et signal om at grensekryssing er vanskelig og kan rammes av stigmatisering. Kjønnsutforming fremstår som et mer "ensrettet" område enn likestilling.

Vi utviklet mål for dimensjonen først gjennom en indeks som både har med skalaen for maskulinitet og femininitet, og et spørsmål om hvorvidt personen føler seg underlegen overfor venner av samme kjønn. Siden dette ser ut til å være to nokså adskilte mønstre (og siden inkludering av underlegenhet gjorde at indeksen fikk en urealistisk stor effekt på livskvalitet), laget vi en ny indeks, basert på kjønnskalaen og på to andre momenter, seksuell konformitet og holdning til kjønnssegregering i yrkeslivet. Denne har også visse svakheter (litt for sterkt assosiert med likestillingsholdning), men gir alt i alt de klareste resultatene, og er brukt som hovedindeks for dimensjonen i denne rapporten.

Kjønnsutforming har større assosiasjon med likestillingspraksis blant menn enn blant kvinner. Dette har sammenheng med at også kjønnsstradisjonelle kvinner delvis forteller om likestilt praksis (oftere enn kjønnsstradisjonelle menn). Høyere alder er knyttet til mer tradisjonell kjønnsutforming, noe tydeligere blant kvinner enn blant menn.

Kjønnsutformingen henger sammen med sosialpsykologiske trekk i materialet. Tillit og tro på at samlivet vil vare, kan bety større sjanse for individuell kjønnsutforming.²⁵⁰ Vi finner imidlertid ikke så klare spor av oppvekstforholdenes betydning for kjønnsutforming som man kunne ventet. Det er for eksempel bare svak forbindelse mellom oppvekst med hjemmeværende mor, og kjønnsutforming i dag (både blant menn og kvinner). "Sosial arv" ser ikke ut til å ha så stor betydning.

Blant menn er tradisjonell kjønnsutforming noe mer vanlig på høyere inntektsnivå, mens mønsteret blant kvinner er annerledes – kvinner på høyere inntektsnivåer har mindre tradisjonell kjønnsutforming. Når det gjelder utdanning, er mønsteret likt på tvers av kjønn. De på lavere og middels utdanningsnivå er noe mer preget av tradisjonell kjønnsutforming enn de på høyeste nivå.

Effekten av kjønnsutforming og parfordeling på likestillingspraksis varierer ut fra sosial status. Mens parfordelingen betyr mest for likestillingspraksis på høyere nivåer ("øvre middelklassefaktor"), betyr kjønnsutformingen mest på middels nivå ("lavere middelklassefaktor").

---

²⁵⁰ Tradisjonelt ville nok tro på at forholdet skal vare livet ut, vært knyttet til tradisjonell kjønnsutforming, men det er ikke lenger særlig tydelig i det nye materialet.

De analysene vi har presentert, viser at tradisjonell kjønnkultur fortsatt er viktig som hinder for likestilling. Når vi ser nærmere på dette, blir bildet mer variert. Generelt virker det som parfordeling, og særlig inntektsfordeling, har større effekt på likestilling enn kjønnsutformingen har. Kulturvariablene opptrer noe mer frisatt, så å si, enn strukturvariablene. Vi ser for eksempel ikke at tradisjonell kjønnsutforming gir noen særlig gevinst i forhold til livskvalitet, eller ”demper” angst og psykologiske problemer, slik man kunne ventet i en mer tradisjonell kontekst.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Likestilling og kjønnsforhold i oppveksten virker nokså svakt inn på likestilling i dag, sammenlignet med parfordeling og kjønnsutforming. Dette kan skyldes at likestilling i oppvekstperioden som undersøkelsen tar opp ikke ga så mye pluss-effekt, og at sosialisering har blitt mer individuelt og ulikt bearbeidet senere i livet. Effekten av oppvekstforhold blir tydeligere når vi kontrollerer for kjønnsutforming.
- Av de ulike underdimensjonene vi analyserer i kapitlet, er det likestilling i beslutninger hos foreldrene som har mest effekt, mens ikke-tradisjonell arbeidsdeling i oppveksthjemmet, oppvekstmiljø med vennskap på tvers av kjønns grensen og andre momenter, har mindre klar betydning.

15.1 Innledning

En av overraskelsene i "Menn i Norge 1988" var at ikke mors yrkesaktivitet slo tydeligere ut blant mennene, i retning av mer likestillingsorientering senere i livet. Man kunne ventet at en "aktiv, selvstendig mor" betydde en god del for menns likestillingsholdning, og at fars situasjon og orientering også betydde mye. Men sporene i den retning var meget svake. Kanskje var grunnen at likestilling blant foreldrene ikke ble særlig grundig målt i 1988-studien. Spørsmålene om moren var begrenset til om hun var yrkesaktiv eller ikke.

Derfor ønsket vi å kartlegge oppvekstforholdene bedre i den foreliggende studien, med flere spørsmål både om mor og far, som omfattet utdanning, arbeidsdeling og beslutninger i barndomshjemmet.²⁵¹

Førsteintrykket av det nye materialet er at historien gjentar seg. Mors (og fars) yrkessituasjon betyr mindre enn ventet. Vi ser overraskende liten effekt for eksempel av om mor var husmor/hjemmeverende eller yrkesaktiv, eller om barndomshjemmet var preget av tradisjonell eller utradisjonell kjønnsarbeidsdeling. Om respondenten gikk i barnehage eller ikke, ser heller ikke ut til å ha særlig effekt på likestilling senere i livet.

Her skal vi se grundigere på dette. Det er viktig å huske at oppvekstene i materialet, typisk sett, var på 1950- til -80-tallet. Det er forholdene i denne perioden man må ha i tankene når resultatene tolkes. Vi har retrospektive data der respondenten beskriver forhold langt tilbake, noe som også kan påvirke resultatene.

15.2 Hvordan indeksen er laget

Undersøkelsen har flere spørsmål som angår likestilling i oppveksten, inkludert om det var en tradisjonell arbeidsdeling i hjemmet, om mor og far bestemte like mye, mors og fars utdanningsnivå, og andre. For å analysere dette, laget vi en indeks for likestilling i oppveksthjemmet, som vi testet i litt forskjellige versjoner.

---

²⁵¹ Hvilken periode i oppveksten spørsmålene gjelder for, blir ikke klart definert i skjemaet, med unntak av spørsmålet om brudd/skilsmiss ("før du fylte 16 år"). Ordlyden i noen av spørsmålene gjør det imidlertid klart at det spørres om tiden da respondenten var barn (jfr. spørsmål 6, "Hvem var du sterkest knyttet til som barn?").

Det samlede inntrykket er at det er ganske god konsistens innen seksjonen barndom, og at likestilling hos foreldrene har en viss moderat innflytelse videre i livet, for eksempel når det gjelder likestillingspraksis i nåværende parforhold, og holdninger til likestilling.

Konsistens blant spørsmålene om barndom vises for eksempel ved at de som har krysset av for straff/vold i hjemmet, også ofte har krysset av for at foreldrene (særlig, far) var for strenge. Også savn av foreldrene får mer kryss. Dette gjelder både blant menn og kvinner.

Forsøk på å lage en bred likestillingsindeks for oppveksten medførte noen tolkningsproblemer. Spørsmålet om hvem som bestemte mest hjemme, mor, far eller begge, kan på overflaten virke enkelt nok. Vi begynte med å tenke, la oss få fram hovedvariasjonen, dvs. de tradisjonelle der far bestemte, og resten. Altså kodet vi "far bestemte" til lav verdi, mens "begge" og "mor" fikk høy verdi. Men dette ga ikke så klare resultater. Indeksen fikk med seg for mange kjønstradisjonelle som ikke skulle vært der, med svar preget av en tradisjonell forståelse av kvinnelighet. Det ble tydelig at "mor bestemte hjemme" ikke sier så mye om likestilling ut fra dagens begreper (denne tendensen er kjent fra annen familieforskning). Et annet problem meldte seg mht. utdanning, fordi en stor gruppe der begge foreldre hadde grunnskole fikk for stor vekt i indeksen – likestilte utdanningsressurser hos mor og far ble assosiert i selve indeksen med lavere utdanning, noe vi jo ikke ønsket. Dette ble løst ved å gi de med begge foreldre på laveste nivå (grunnskole) gjennomsnittsverdien hos resten, noe som igjen ga en litt tydeligere resultater.

Arbeidet med ulike indekser viste noe av det samme som vi fant på området likestillingsholdninger. Ulike versjoner av indeksene gir muligheter for nyansering, samtidig som det enkleste ofte er det beste. Den versjonen som traff best i forhold til andre variable, besto av tre komponenter, nemlig at hjemmet ikke var preget av tradisjonell kjønnsarbeidsdeling, at begge foreldre bestemte like mye i hjemmet, og at respondenten hadde venner av motsatt kjønn. Det er denne indeksen (Isoppvekst) vi bruker som hovedindeks for dimensjonen.

Vi har ikke hatt anledning til å analysere oppvekstdimensjonen så mye som ønsket innen rapportfrist. Indeksen for likestilling i oppveksten bør kanskje sees som mer foreløpig enn de andre hovedindeksene. Noe av grunnen er at variablene som inngår samvarierer mindre enn vi hadde ønsket. En alternativ metode ville være å lage hovedindeksen med støtte i faktoranalyser, noe vi har gjort for de viktigste dimensjonene, men ikke her. Når vi rapporterer svak sammenheng med likestilling i oppveksten, kan grunnen altså rett og slett være at indeksen er for dårlig. Analysene så langt tyder imidlertid ikke på at forbedringer vil gi de helt store utslagene. Tendensen er at svake sammenhenger blir moderate (ikke sterke). Enkeltvariable og indekser for likestilling i oppveksten fortsetter å ha nokså moderat assosiasjon med de andre dimensjonene, når vi bruker ulike filtre og kontrollvariable. Denne analysen er imidlertid ikke fullført.

15.3 Resultater

Ser vi på menn, viser det seg at indeksen for likestilling i oppveksten er svakt assosiert med at mor og far sjeldnere ble oppfattet som strenge, men ellers finner vi liten samvariasjon med andre oppvekstforhold. Menn med likestilling i oppveksten var noe sjeldnere knyttet til moren sin, men forskjellen er ikke dramatisk. Vi finner få tegn til at tilknytning til den ene eller andre forelder har særlig mye med saken å gjøre, bortsett fra en viss reduksjon av det tradisjonelle knyttet-til-mor-mønsteret blant dem med likestilte oppveksthjem, som vi også finner i analyser av kvinner.

Menn med likestilling i oppveksten viste seg, som vi hadde ventet, å være noe mer likestilte i arbeidsdelingen i nåværende parforhold, og vi fant signifikante sammenfall med matlaging og daglig omsorg barn. Likevel, dette er på svakere nivå enn ventet (om lag .110). En svak effekt kunne også spores i forhold til positiv holdning til lik forsørging og lik deling av arbeidet hjemme. Generelt fant vi nesten ingen korrelasjoner med indeksene for likestillingsholdning og bare temmelig svake utslag på praksis. Det området der effekten fra oppveksthjemmet ser ut til å komme sterkest fram, er beslutninger, altså at det menn mest ”lærer” fra en likestilt oppvekst, er å ta beslutninger sammen. Det er jo ikke så verst, kan man si, men det er litt blekt, i forhold til hva man kunne ventet av effekt. Oppvekstindeksen viser ingen korrelasjoner med livskvalitet, helse, eller parfordeling. Det er svake tegn til bedre helse, men ikke klart signifikant. Vi hadde ventet mer sammenfall med likestilt parfordeling.

Blant kvinnene viste indeksen for likestilling i oppveksten noe mer tydelig sammenheng med andre trekk i oppveksten, og senere i livet. Likestilling i oppveksthjemmet knyttes svakt til mors utdanning. Det er bare en svak og usikker assosiasjon til yngre alder. På samme måte som blant mennene rapporterer kvinnene fra likestilte hjem sjeldnere om at foreldrene var for strenge. Dette gjelder særlig om far burde vært mindre streng (-.156). Kvinnene fra likestilte hjem har også sjeldnere savnet mor og far (far burde mer sammen med meg -.152).

Kvinnene fra likestilte hjem rapporterer også om lavere hyppighet av vold/straff i hjemmet (-.146). Dette støtter tanken om at likestilling i hjemmet reduserer sjansen for vold. Assosiasjonen mellom likestilling i oppveksthjemmet og lavere sjanse for vold/straff er signifikant men nokså svak for hele utvalget også (-.116) og altså litt sterkere blant kvinnene. (Vi drøfter effektene av vold nærmere i kapitlet om livskvalitet senere i del to av rapporten, og i kapitlet om vold i del tre). Vi ser også en svak (men stadig signifikant) positiv forbindelse til livskvalitet som barn (.109) og som tenåring (.115). Derimot finner vi ingen klar sammenheng med kvinnenes utdanningsnivå, som er noe overraskende. Kvinnene fra likestilte hjem var noe mer sammen med mannen (mindre alene) i foreldrepermisjonsperioden (-.127). Men vi finner ikke signifikant korrelasjon med likestillingsholdning, husarbeid, eller omsorg for barn. Likestilling i beslutninger i hjemmet er imidlertid noe assosiert (.137), her som blant mennene. Hos kvinnene er assosiasjonen til helse litt tydeligere, men også her meget svak. Heller ikke blant kvinnene finner vi noen assosiasjon med parfordeling.

Skyldes disse svake resultatene at indeksen så å si er for sløv, måler for dårlig, tar med for ulike subdimensjoner, eller lignende? For å teste dette laget vi en egen indeks for ”mor som ressursperson”, som besto i at mor var yrkesaktiv og hadde høyere utdanning enn far (altså variable som ikke er med i hovedindeksen). Resultatene viste, ganske riktig, et litt sterkere bilde. Vi holdt de med skilsmisse/-brudd hos foreldrene utenfor analysen. Resultatene viste litt sterkere negativ assosiasjon med mannsdominert parfordeling, særlig blant menn (-.135), og litt sterkere assosiasjon med likestillingspraksis, men særlig store var endringene ikke. Hovedmeldingen var stadig at likestilling i oppveksten bare har svak til moderat effekt.

En annen måte å teste dette på, er å se på de unge mennenes omsorgsorientering. Rett etter spørsmålene om oppveksthjem og vennekrets, spør vi om hva som har vært viktig når det gjelder utdanningsvalg (spm 22).²⁵² Burde en mer likestilt oppvekst bidra til mer omsorgsorientering blant menn? Dette virker sannsynlig, bl.a. ut fra kvalitativ forskning. Men det slår ikke til, når vi bruker

---

²⁵² Vi må forutsette at respondentene ofte svarer for det som var viktig i oppveksten. Spørsmålets formulering (spm. 22) er litt problematisk her, siden den nevner ”hva som har vært viktig for deg gjennom livet”. Svaralternativene er imidlertid formulert i fortid (”jeg ønsket en jobb med god inntekt”), og konteksten i spørreskjemaet gjør det sannsynlig at de fleste har svart med tanke på tiden da gjorde de viktigste valgene, dvs. som ungdom og unge voksne.

hovedindeksen. Det er bare svakt flere menn med likestilt oppvekst som prioriterte en jobb der de kunne hjelpe andre mennesker (spm. 22c). Skyldes dette at indeksen er for dårlig? Så vidt vi kan se, nei. Resultatet blir det samme når vi bruker råvariablene (mor og far bestemte like mye hjemme, utradisjonell kjønnsarbeidsdeling, venner av motsatt kjønn). Ingen har noe særlig effekt på jobbpreferanser /utdanningsvalg. Dette er overraskende.²⁵³ Det som kommer kraftigst frem, blant mennene, er en assosiasjon mellom at man hadde venner av motsatt kjønn, og at man ønsket en jobb der man kunne hjelpe andre mennesker. Men det er stadig nokså svakt (.130). Vi finner denne assosiasjonen også blant kvinnene, litt sterkere (.152), og også her er dette den sterkeste assosiasjonen. Ellers får vi det samme hovedbildet som blant mennene – likestillingsrelaterte variable har nokså liten innflytelse på jobbpreferanser. Man kunne for eksempel tenkt seg at unge kvinner fra likestilte hjem marsjerte ut i tekniske yrker, men dette finner vi slett ikke, ei heller en strøm av menn til omsorgsykker.

15.4 Sosial arv?

Det ligger kanskje et hovedbudskap om ”det frie individ” og individueringens betydning i disse resultatene. Samtidig har vi litt vanskelig for å tro at sosial arv, eller tendensen til at barna reproducerer foreldrenes forhold, har gått aldeles ut på dato. Det er nærliggende å tenke i retning av svakheter ved et surveydesign. Kvalitative, mer dyptlokkende studier synes ofte å vise mer foreldrepåvirkning enn vi får frem. Det er mulig, for eksempel, at likestilling i oppveksten virker atskillig sterkere inn, men samtidig på mer konkrete og ulike måter, slik at de samlede effektene (som vi måler) ikke blir så store. Feilen behøver ikke ligge i at spørreskjemaet er for generelt, men i at våre analyser, innen tidsrammen for denne rapporten, blir for overfladiske. Det kan for eksempel godt tenkes at multivariate metoder (for eksempel kombinasjoner av faktor- og regresjonsanalyser) både innen oppvekstdimensjonen, og med utvalgte andre variable og indekser, vil kunne vise sterkere sammenhenger.

Vi har tidligere nevnt *strukturering* og *individuering* som underliggende dimensjoner i materialet, som mest kommer frem i nærheten av henholdsvis menn og kvinner, samtidig som dette i hovedsak er mønstre på tvers av kjønn.

Modifiseres dette bildet av oppvekstresultatene? Vårt argument har gått i retning av at menns strukturering blir *mer synlig*, ikke at den har blitt større. Det siste har vi liten grunn til å anta. Men når vi så å si inviterer de to kjønn inn på anatomiavdelingen, og gjør forholdene mer synlige gjennom analyser av hoveddimensjoner, er det særlig blant menn vi finner forbindelser som er større enn antatt. Om det også *faktisk* er større sammenheng blant menn enn blant kvinner, er vi ennå ikke sikre på. Det som er viktig i sammenhengen vi ser på her, dvs. oppvekst, er at denne struktureringen først og fremst fremtrer som *situasjonsbundet* og preget av det voksne livets mønstre. For eksempel betyr parfordeling i dag vesentlig mer enn oppvekstforhold den gang, når det gjelder likestillingspraksis. Parfordelingen virker sterkere og klarere inn på likestillingspraksis uansett hvordan vi snur og vender på analysen.

---

²⁵³ Alt dette er bivariate analyser (dvs. trivariate når de gjennomføres for hvert kjønn), og det kan selvsagt tenkes at tredjevariable og multivariate analyser ville gitt et annet bilde, men det virker ikke særlig sannsynlig, ut fra analysene så langt. Det hele forblir ”moderat” eller ”svakt”.

Resultatene når det gjelder likestilling i oppveksten kan tolkes til fordel for hypotesen om økende individuering. Individuering betyr, slik vi bruker begrepet, ”individets utskillelse fra kjernefamilien” og frisetting fra den tradisjonelle kjønnsordningen.²⁵⁴

En alternativ og ikke nødvendigvis utelukkende hypotese handler om at andre institusjoner ”skygger” for barndomshjemmets og vennenes betydning. Dette kan, for eksempel, være skolen. Media og kommersiell barne- og ungdomskultur er en annen mulighet. Kvalitative studier kan tolkes i retning av at skolen i Norge er temmelig gammelmodig når det gjelder kjønn - selv om man gjerne tror at man er likestilte, eller kanskje nettopp derfor. Det å jobbe med skolen er viktig for å dempe kjønns-segregeringen i yrkeslivet. Våre resultater kan tolkes til støtte for dette synet, selv om støtten er indirekte.

Det er viktig å ha et historisk perspektiv på debatten om sosial arv. På 1970-tallet trodde mange at det først og fremst var sosialiseringen i hjemmet som bestemte om det ble likestilling i samfunnet eller ikke. Sosial arv ble tillagt større betydning enn i dag. Kjønnsrollen handlet om en ”blanding av biologi og sosiale forhold” som det het, og det man da tenkte på med sosiale forhold gikk ofte i retning av hvorvidt mor og far var ”normale” eller ”avvikende”. Fulgte kjernefamilien den genitale logikken og allmenne kjønns-polariseringen med tilhørende verdiskaping, eller var familien dysfunksjonell? Var mor alene med barna? Dette ble ansett som problematisk. Barns behov for begge foreldre ble i en del budskap oversatt til at farsfraværet ville gi varig skade. Tap på et personlig plan ble omgjort til kjønnsmessig dysfunksjon.

Senere, med postmodernisme og mange andre endringer, har mye av dette paradigmet blitt forlatt. Betoningen av individuelle valg, bearbeiding, kompleks delegering (av sosial arv), individualisme og mye annet har blitt sterkere. Tanken om at en gutt blir mann ved å kopiere sin far, er i dag forbeholdt de med liten utdanning og kjennskap til forskning – for å si det litt spisst. Kjønnen har så å si beveget seg bort fra sosialiseringens landskap til diskursenes og de sosiale og kulturelle strukturenes landskap. Men legg merke til at mange spørsmål ved disse endringene ikke er besvart. *Var det faktisk slik, for 30 år siden, at kjønnsutforming mer ble til gjennom en enkel kopieringsprosess? Eller er dette stort sett bare en endring i vår forståelse av stort sett de samme prosessene?*

Vår studie kan ikke alene besvare slike kompliserte spørsmål, men den kan bidra til svar dersom den tolkes sammen med annen forskning.

15.5 Utdanningsvalg i oppveksten og parfordeling senere

Blant menn som i oppveksten la stor vekt på å få seg en jobb med god inntekt (spm. 22a) har 62 prosent en mannsdominert parfordeling i nåværende samliv, mot 43 prosent blant dem som ikke la vekt på dette. Økningen i mannsdominert parfordeling på høyere inntektsnivåer er trolig grunnen til at det også blant kvinner er slik at de som la stor vekt på en jobb med god inntekt, noe oftere er i et samliv med mannsdominert parfordeling (38 prosent) sammenliknet med de som ikke la vekt på dette (29 prosent). Bildet blant menn er omtrent det samme når det gjelder vekt på en trygg og fast jobb (spm. 22b). Blant menn som la stor vekt på en jobb der man kunne hjelpe andre mennesker (spm. 22c) derimot, er det litt færre som er i samliv med mannsdominert parfordeling (56 prosent) enn blant dem

---

²⁵⁴ Jfr H. Holter m. fl. 1976:42, der Harriet Holter skriver (i et historisk perspektiv) at ”utskillelse av individet fra kjernefamilien lå altså som en mulighet allerede i kjernefamiliens utskillelse fra slekten”. Mens individualisering kan brukes spesifikt om visse tendenser (ofte knyttet til markedsutvikling), kan individuering brukes bredere i forhold til oppbrudd fra det rådende kjønns- og familiemønsteret. Økt likestilling og toleranse for individualitet på tvers av gamle kjønnsgrenser betyr altså økt individuering men ikke nødvendigvis økt individualisering.

som la lite vekt på dette (63 prosent). Blant menn slår ønske om jobb med tekniske oppgaver (22d) ikke særlig ut, i forhold til parfordeling senere, men blant kvinnene er faktisk dette den utdanningsorienteringen som klarest predikerer likeverdig parfordeling senere.

Ønsket om en jobb med god inntekt har ”betalt seg” for mennene. Mens 28 prosent av de som ikke la vekt på dette, har en inntekt på 400.000 eller mer, har 41 prosent av de som la stor vekt på det, rykket opp til dette inntektsnivået. På kvinnesiden er det en tilsvarende effekt (men langt færre som tjener 400.000 eller mer). Ønsket om en fast og sikker jobb ser ikke ut til å ha påvirket inntekten blant menn, mens det blant kvinner faktisk er assosiert med fallende inntekt – 16 prosent av de som la lite vekt på dette, tjener over 400.000 i dag, mot 8 prosent av de som la stor vekt på det. Ønsket om en jobb der man kunne hjelpe andre mennesker er assosiert med lavere inntekt, både blant menn og kvinner. Ønsket om teknisk jobb, ser ikke ut til å ha hatt noen særlig inntektseffekt. – Alt dette er bivariate analyser, så det er mulig at andre variable spiller inn, men vi tviler på at de nuller ut effektene beskrevet her.

Vi ser altså at ønsket om en jobb med god inntekt fortsatt har to nokså forskjellige assosiasjoner for menn og kvinner. For menn er dette ønsket assosiert med god inntekt senere i livet, og for at mannen vil dominere parfordelingen. Også for kvinnene stiger sjansen for større inntekt senere, men samtidig synker kvinneandelen av parfordelingen, særlig i øvre sjikt med høy inntektsnivåer.

At ønsket om en jobb der man kunne hjelpe andre mennesker er assosiert med lavere inntekt, både blant menn og kvinner, sier antakelig en del om hvorfor likestilling i barndomshjemmet generelt sett ikke virket så sterkt som man kunne ventet. Andre forhold ”overstyrer” trolig en del av barndoms-effekten. Kanskje ville man gjerne hjelpe andre, leve likestilt osv., men bedre inntekt kan være viktigere her og nå.

15.6 Mellomliggende forhold

Resultatene hittil i dette kapitlet er stort sett trivariate (sammenhenger mellom to variable henholdsvis blant menn og kvinner). Kanskje bredere multivariate metoder vil avdekke mer tydelige sammenhenger?

Selv med tanke på en mer frisatt personlighetsutvikling i postmoderniteten er det overraskende at ikke sambandet mellom likestilling i oppveksten og likestilling i dag er sterkere. Det ville vært mer rimelig med assosiasjoner på .200-nivå. Kan det tenkes at andre variable intervenerer, og gjør at vi ikke oppdager forbindelser som i realiteten er sterke? Hvilke variable kunne det være?

Vi startet med en modell der det i alle fall finnes to viktige ”mellomliggende faktorer”, nemlig kjønnsutforming og parfordeling. Når det gjelder kjønnsutforming er vår undersøkelse som før nevnt nokså begrenset, vi har en indeks for maskulinitet/femininitet og noen andre trekk, men vi kan prøve. Oppgaven er å se om sammenheng mellom likestilling i oppveksthjemmet, og i nåværende parforhold, blir tydeligere dersom vi kontrollerer for kjønnsutforming. Ettersom kjønnsutforming kan tenkes å slå ulikt ut, i samspillet med likestilling i oppveksten, er det naturlig å se på kjønnene hver for seg.

Dersom studien hadde vært en detaljstudie av respondentens familie og sosiale bakgrunn bakover i tid, hadde vi kunnet lage en meningsfylt multivariat analyse der likestilling i oppveksten ble belyst som effekt av tidligere forhold. Dette kan vi ikke gjøre. Det vi kan gjøre her, er bare en viss begrenset testing av de mellomliggende variabelenes betydning, for å se om effekten av likestilling i oppveksten dermed kommer noe tydeligere frem.

Vi holder derfor de to mellomliggende variablene konstant, og ser henholdsvis på menn og kvinner. Vi prøver først ut dimensjonen kjønnsutforming, dvs. hovedindeksen for kjønnsutforming (som omfatter kjønnskonformitet, seksuell konformitet, og yrkesmessig segregeringskonformitet) og den tidligere versjonen av denne indeksen (kjønnskonform og ikke underlegen samme kjønn). Vi venter at sammenhengen mellom likestilling i oppvekst og likestillingspraksis i dag generelt blir sterkere når vi kontrollerer for kjønnsutforming, og særlig, at den blir sterkere blant dem med lite tradisjonell kjønnsutforming.

Vi prøver først den tidlige litt Connell-inspirerte indeksen vi laget, som har med underlegenhet.²⁵⁵ Analysen blant menn gir ikke klart svar. Det er ingen klar forskjell i oppvekstbetydning mellom de med mer eller mindre tradisjonell kjønnsutforming. Likestilling i oppveksten ser ut til å virke omtrent likt i begge grupper. Korrelasjonen er imidlertid litt sterkere (omlag .160-nivå) enn om vi holder kjønnsutforming utenfor. Resultatene er omtrent de samme for kvinners vedkommende, men effekten er (som vanlig) svakere enn for menn. Her bruker vi imidlertid en indeks for kjønnsutforming som – som tidligere beskrevet – har en del svakheter.

Hva viser testen, om vi i stedet bruker hovedindeksen for kjønnsutforming? Her får vi tydeligere resultater. Ser vi på mennene, og de som har lite tradisjonell kjønnsutforming, får vi korrelasjoner over .200 (for eksempel, .213 mellom Isoppvekst og Ispraksis). Bildet blant kvinnene ligner. Her er det særlig likestilte beslutninger i barndomshjemmet som slår ut overfor likestillingspraksis senere i livet.

Det som blir tydelig gjennom analysene, er at dersom vi har presise nok mål for de to dimensjonene, får vi korrelasjoner over .200. Dette er mer på linje med det vi forventet. Riktignok er sosial arv noe svekket, trolig betyr individueringen at den svekkes som langsiktig tendens - men at den er borte, har vi liten tro på. Og detaljanalysen tyder på at sosial arv, og likestilling i oppveksten, fortsatt har ganske stor betydning når vi holder kjønnsutforming konstant.

Hva med parfordeling? Det er kanskje litt mer tvilsomt å trekke inn dette som mellomliggende variabel, sammenlignet med kjønnsutforming, men dette ser vi bort fra nå. Resultatene, blant menn, tyder på at parfordeling ikke betyr noe særlig, sammenhengen oppvekst /praksis blir ikke særlig endret blant dem med høy eller lav mannsdominans i parfordelingen, selv om det er en svak tendens til støtte for argumentet (svakere sammenheng blant dem med skjev parfordeling). Analysen av kvinnene gir ikke signifikante resultater, inntrykket blir at parfordelingen er marginal.

15.7 Konklusjon

Selv om likestilling i oppveksten i første omgang ser ut til å virke nokså svakt inn på likestilling i dag og andre dimensjoner i undersøkelsen (med korrelasjoner i regionen .100 til .150), tyder detaljanalyser på at det reelle nivået er noe høyere. Noen av testene viser at effekten av likestilling i oppveksten kan komme frem på ganske sterkt nivå (dvs. over .200). Vi antok i utgangspunktet at kjønnsutforming og parfordeling er ”mellomliggende” variable i forhold til likestilling i oppveksten og likestillingspraksis. Dette ser ut til å stemme, særlig når det gjelder kjønnsutforming. Med kontroll for kjønnsutforming, blir sammenhengen mellom likestilling i oppveksten og praksis i dag ganske sterk. Trolig er det betydelig mer å hente her. Dette er viktig for videre forskning. Samtidig er hovedinntrykket så langt at forbindelsen generelt sett holder seg på et mer moderat nivå (altså, omkring .150).

---

²⁵⁵ Inspirert av R W Connells kjønnteori i den forstand at den både har med noe om plassering i forhold til en kjønnskala og noe om hierarki innen samme kjønn.

Eksemplene i dette kapitlet illustrerer hvordan man kan arbeide videre med dimensjonene, og de spennende mulighetene dette gir til å få bekreftet eller avkreftet vanlig tankegang. Hoveddimensjonene i studien kan kombineres i analyser, samtidig som presisjonen forbedres ved å bruke subdimensjoner og enkeltvariable innen hver dimensjon. Tendensen er at detaljanalysene gir forståelige resultater som kan være veiledere til videre kvalitativ og kvantitativ forskning.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Vi måler livskvalitet på tre nivåer – egenvurdering, detaljspørsmål og helsespørsmål – som er samlet i en hovedindeks for livskvalitet. Kapitlet tar opp hvordan dette samlemålet og indikatorer for ulike mønstre på området er knyttet til de andre fem dimensjonene i studien.
- Likestillingspraksis er assosiert med livskvalitet, særlig blant kvinner, og særlig når det gjelder egenvurdering av livskvalitet. Bildet er mer ujevnt blant menn.
- Blant kvinner betyr likestilt praksis i hjemmet minst like mye for livskvaliteten som mer anerkjente forklaringsvariable av typen inntekt, ekteskap/samboerskap og utdanning.
- Betydningen av likestilling i oppveksten for livskvalitet i dag avhenger av hva man tar med i analysen. Dersom man tar med problemer som mange vil assosiere med manglende likestilling, som vold/straff i barndomshjemmet, blir effekten stor. Gjør man ikke det, blir effekten moderat.
- Vold/straff i barndomshjemmet har klar og sterk negativ effekt på livskvalitet senere i livet. Nivået for risikofølelse, aggresjon, depresjon, angst og andre psykiske symptomer er jevnt over dobbelt så stort blant dem som opplevde vold/straff, sammenlignet med dem som ikke opplevde dette.
- Foreldre som har opplevd skilsmisse eller samlivsbrudd har dårligere livskvalitet, samtidig som effekten reduseres over tid. Tap av kontakt med barn ser ut til å være den viktigste negative faktoren, som særlig er synlig blant fedrene. Dette betyr mer enn konfliktnivået mellom foreldrene i seg selv.

16.1 Innledning

Spørreskjemaet inneholder omlag 25 spørsmål som handler om livskvalitet og helse. Dette omfatter for det første spørsmål om egenvurdering av livskvalitet i barndom, ungdom, jobb, samliv og generelt. For det andre har vi med spørsmål som tar opp livskvalitet mer detaljert, for eksempel utsagnene ”jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen” og ”jeg har mye å være stolt av”. For det tredje har vi med en rekke spørsmål om helse, inkludert psykiske og kroppslige problemer.²⁵⁶

Livskvalitet og helse er en mer uavhengig dimensjon enn de fem andre vi beskriver i denne delen av rapporten, i den forstand at den har mindre direkte å gjøre med likestilling. Det er ikke – på samme måte som med parfordeling eller kjønnsutforming – opplagt at livskvalitet har noe særlig med likestilling å gjøre. Effekten av likestilling på livskvalitet kan være positiv, negativ, eller rett og slett ubetydelig.

Livskvalitet er imidlertid sentralt i debatten om likestilling. På 1980- og 90-tallet ble det ofte hevdet at økt likestilling ville gå utover livskvaliteten. Barna ville lide under dette, og mange tok det for gitt at menns livskvalitet ville gå ned, ettersom menn ville miste sine tradisjonelle privilegier. En del av forskningen fra denne perioden handlet også om hvordan likestilling var vanskelig for menn; menn

---

²⁵⁶ Vi skriver ”omlag 25 spørsmål” fordi spørreskjemaet, i tillegg til 20 spørsmål direkte om livskvalitet og helse, også har med en del spørsmål som er litt mer indirekte relatert, bl.a. spørsmål om venner.

vill få dårligere livsforhold, og kanskje var kvinners press og offentlig ”mild tvang” (et mye benyttet uttrykk²⁵⁷ om fedrekvoten) den eneste måten å få til endring på.

Derfor er spørsmålet om hvordan likestilling virker inn på livskvalitet relevant, ikke minst i forhold til menn. Det omvendte spørsmålet, hvordan livskvalitet virker inn på likestilling, er også relevant, selv om det ikke har vært så vanlig å tenke i den retningen.²⁵⁸ Livskvalitet var derfor med som et viktig emne i undersøkelsen.

I en del av forskningen er det først og fremst egenvurdering som brukes for å måle livskvalitet. Ettersom vi har med en rekke mer detaljerte spørsmål, som kan gi et litt mer ”objektivt” bilde, har vi konsentrert oss om å lage et bredere samlemål for livskvalitet som også omfatter helse. Det er først og fremst dette samlemålet vi bruker i dette kapitlet, samtidig som vi også ser på egenvurdering og noe på detaljspørsmål.

Stort sett peker de ulike målestokkene vi har utviklet samme vei. Resultatene viser en tendens til at problemer her og nå slår ganske sterkt inn på selvurdering av livskvalitet, noe svakere på detaljspørsmålene, og svakest på helse. Dette henger nok sammen med at problemer her og nå ikke uten videre har stor effekt på helse, men får mer effekt hvis de vedvarer over tid.

I noen sammenhenger kan det være relevant å tolke de tre elementene – egenvurdering, detaljspørsmål og helse – som tre nivåer eller lag når det gjelder hvordan andre forhold virker inn på livskvaliteten. Det første laget består av egenvurdering, dvs. den subjektivt opplevde livskvalitet. Det kan av og til minne litt om en radar som er ”tidlig ute” i forhold til de dypere lagene, en slags tidlig respons. Det andre laget består av detaljspørsmål om livskvalitet der respondenten svarer på mer konkrete problemstillinger angående livslyst mv. Dette laget er litt senere ute, og danner en mellomsonne mht. respons. Det tredje og mest ”objektive” nivået består av spørsmål om psykisk og fysisk helse. Her tar det i tendens lengst tid før problemer har merkbar effekt. Laget danner en treg sone, ”beskyttet” av de to andre. Denne modellen gir mest mening om man tenker på livskvalitet som en pågående prosess, mer enn et gitt resultat. På de øvre nivåene kan individet avverge og motarbeide trusler mot livskvaliteten. Det som ikke kan elimineres, gjør seg gjeldende på nivå to, som hvis det ikke kan motarbeides der heller, lagrer seg opp på nivå tre, dårligere helse. Vi nevner denne modellen her som en tankegang som passer for en del av resultatene, samtidig som vi ikke har kunnet gå i dybden på dette punktet. Spørreskjemaet var i liten grad utformet for å kartlegge livskvalitet som en prosess (selv om vi har noen indikatorer); her som ellers var det likestilling som var mest sentralt, og målet for den enkelte dimensjonen var at kartleggingen var god nok i forhold til dette.

Kjønnsforskning har lagt vekt på kjønnsaspekter ved helse og livskvalitet. Ikke bare er helsesektoren preget av kjønnsmessig arbeidsdeling; publikums bruk av helse- og livskvalitetstilbud er også ofte nokså kjønnsdelt, så på et vis ville det være nokså pussig om livskvalitet skulle være ukjønn. Forskning har vist at kvinner er mer aktivt involvert i spørsmål om egen livskvalitet og helse enn menn. Menns lavere involvering blir blant annet knyttet til en ”stå på”-tendens der man ikke lytter til kroppens signaler. Disse tendensene er, i sin tur, trolig en del av bakgrunnen for menns overdødelighet (relativt til kvinner) for viktige sykdommer på ulike alderstrinn gjennom det voksne livsløpet (White, A 2006). Noen av helsevesenets preventive tilbud, for eksempel konfliktmekling etter samlivsbrudd, ser også ut til å fungere bedre for kvinner enn for menn (F2F/MMI 2006).

---

²⁵⁷ Et misvisende uttrykk, ettersom forskning viser at de fleste fedre som bruker permisjonsperioden anser dette som en rettighet, jfr Brandth & Kvande 2003; Holter, Ø red. 2007.

²⁵⁸ Vi tror at god livskvalitet øker sjansen for likestilling, ut fra en del spor i denne retning i undersøkelsen. Vi nevner noen trekk senere i kapitlet, men har ikke kunnet analysere dette grundig.

Surveyen "Den norske mann 1998" viste at menn, dersom de har personlige problemer, først og fremst vil snakke med sin partner /ektefelle, mens andre instanser inkludert psykolog og familieterapeut rangeres svært lavt – mange vil heller "oppsoke naturen /ensomheten". Vår studie viser noe av det samme mønsteret, men på en mindre dramatisk måte. Også her er det å snakke med partner/ektefelle det mest populære alternativ, 59 prosent blant begge kjønn, dernest lege, psykolog etc (50 prosent blant menn, 58 blant kvinner), snakke med andre (28 prosent blant menn, 41 blant kvinner), mens det å løse problemene på egenhånd eller ikke ta dem opp med noen, kommer nederst (22 prosent blant menn, 14 blant kvinner). Vi ser at menn i noe mindre grad enn kvinner vil snakke med lege, psykolog og andre profesjonelle hjelpere, og i betydelig mindre grad vil snakke med andre i omgangskretsen, mens de i betydelig større grad vil løse problemene på egenhånd. Det ser imidlertid ut til at menn har blitt mer åpne og verdsetter profesjonell kontakt høyere enn i 1998, selv om vi ikke kan være helt sikre siden spørsmål og svaralternativer ikke er identiske i de to studiene.

Ved å peke på kjønnsforskjeller, mener vi ikke nødvendigvis at livskvalitet er "dypkjønnet". Vårt inntrykk fra den foreliggende surveyen er at sosiale belastninger har mye av den samme effekten på livskvalitet og helse hos menn og kvinner, men belastningene har delvis ulik form og kontekst for hvert kjønn, og slår også delvis ulikt ut, helsemessig. Både biologiske, behandlingmessige og sosiale årsaker kommer inn i det empiriske bildet av kvinners og menns sykdom og dødelighet.

16.2 Livskvalitet og de andre hoveddimensjonene

Hovedindeksen for livskvalitet som vi bruker i analysen omfatter spørsmål om egenvurdering av livskvalitet, konkrete detaljspørsmål, og helsespørsmål (samlet 20 spørsmål). Disse tre komponentene veier omtrent likt i hovedindeksen.²⁵⁹

Generelt er det forholdsvis lav eller moderat sammenheng mellom dimensjonen livskvalitet, målt gjennom dette samlemålet, og de andre hoveddimensjonene i studien. Det samme gjelder når vi bruker en indeks for egenvurdering av livskvalitet. Dette er i utgangspunktet rimelige resultater, siden de andre dimensjonene handler om likestilling, mens livskvalitet som nevnt er et mer selvstendig område. Denne hovedregelen har imidlertid minst ett viktig unntak. Som vi har sett er det en ganske sterk positiv sammenheng mellom likestillingspraksis og livskvalitet blant kvinner, som vi finner i en svakere og mer uklar form også blant menn. Men generelt er det tydeligvis mange forhold som ikke inngår i de andre fem hoveddimensjonene, som har betydning for livskvaliteten.

Dette bildet av nokså svak sammenheng kommer imidlertid fram også når vi ser på bakgrunnsvariabler. Eksempelvis har inntekt en ganske robust effekt på livskvalitet, men effekten er nokså lav (omtrent .130) i regresjonsanalyser der vi bruker hovedindeksene og en del bakgrunnsvariabler som "forklaring" på livskvalitet. Det som slår sterkest ut her, er en annen av bakgrunnsvariablene, å være samboende (.162). Vi har beskrevet dette "sparebluss"-mønsteret der både de andre dimensjonene og bakgrunnsvariabler i utgangspunktet virker nokså svakt inn i tidligere kapitler, og også her kan det være grunn til å vente litt før man konkluderer med at innflytelsen er liten.

Resultatene blant menn og blant kvinner er noe forskjellige. Blant mennene er det samboerskap (.164) og inntekt (.144) som virker sterkest inn på hovedindeksen for livskvalitet, fulgt av en mer usikker forbindelse til likestillingspraksis (.097). Blant kvinnene er det likestillingspraksis som virker sterkest inn (.196), fulgt av samboerskap (.162). Forbindelsen til tradisjonell kjønnsutforming (.099) er svak og

---

²⁵⁹ Dvs. vi laget først likevektige subindekser for de tre områdene, og skalerte deretter disse så de veier omtrent en tredjedel hver (noen av områdene har flere spørsmål enn andre, men dette virker dermed ikke inn på hovedindeksen).

ikke klart signifikant. At likestillingspraksis virker ennå sterkere blant kvinner enn samboerskap, overfor livskvalitet, er et nytt og interessant funn.²⁶⁰

Ser vi mer spesifikt på egenvurdering av livskvalitet (altså, subjektiv livskvalitet i generelle termer), viser det seg (i hele utvalget) at det er samboerskap som virker sterkest inn (.254), fulgt av inntekt (.132) og – svakere - likestillingspraksis (.113). Analogien mellom egenvurdering og ”radar for her-og-nå-forhold” virker ganske treffende. Samboerskap eller noen å snakke med og leve med, penger til smør på brødet og litt til, og likedeling av arbeid og beslutninger i hjemmet - dette er de tre viktigste klart positivt assosierte momentene i den norske egenvurderingen av livskvalitet i 2007. Analysene viser at likestillingspraksis når opp i den subjektive radaren og avmerkes her også, men kanskje ikke så sterkt som den burde, ut fra de bredere indeksene. Den teller noe mer ”objektivt” enn det den blir kreditert med ”subjektivt”.

Blant menn er det samboerskap (.227) som betyr mest for egenvurderingen av livskvalitet, fulgt av inntekt (.185), og meget svakt likestillingspraksis (.083). Blant kvinner er det samboerskap (.284) og likestillingspraksis (.175) som virker inn, mens resten av variablene ikke har klar effekt. Likestillingspraksis blant kvinner har som nevnt større samlet virkning på det brede målet for livskvalitet (som inkluderer detalj- og helsespørsmål) enn på den rent subjektive-generelle vurderingen. At samboerskap generelt betyr såpass mye, kan knyttes til annen forskning. At det er viktig å ha en partner å dele livet med og snakke ut med, kommer fram i mange studier, inkludert forskning om menn.

Er det forskjell på de som har lite og mye av likestilling, og av livskvalitet? Danner dette fire forskjellige mønstre i materialet? For å se nærmere på dette, definerte vi fire grupper, ut fra likestilling og livskvalitet (henholdsvis de med lav skåre på begge, de med høy på den første og lav på den andre, lav på første og høy på andre, og høy på begge). Foreløpige analyser viser imidlertid ikke særlig sterke eller klare skiller mellom disse fire gruppene, utover det man kunne forventet ut fra samvariasjon med de to variablene som definerer dem. Inntekt og utdanning virker tydeligst inn på livskvalitet innen gruppen likestilte med høy livskvalitet, og ulikestilte med lav livskvalitet, noe svakere på mellomgruppene. Bildet blant menn og kvinner likner. Det ser altså ikke ut til at likestilling og livskvalitet skaper klare ”blokker” av de som enten har, eller ikke har, ett eller begge trekk. Det er mer snakk om flytende og varierende overgang.²⁶¹ En av grunnene til at livskvalitet ikke blir så sterkt ”forklart” av de andre variablene i studien, er nok at få kulturelle variable er med. En videre grunn er, som vi var inne på, at undersøkelsen inneholder få variable som er spesifikt utformet for å identifisere prosesser omkring livskvalitet. Undersøkelsen har med livskvalitet på et ganske godt detaljnivå, men det var som nevnt likestilling som var primært i designet.

Det vi ser på her, er helheten og sammenfall mellom indekser og variable. Bildet bør ikke tolkes som om likestilling og livskvalitet ikke har noe med hverandre å gjøre. En alternativ hypotese er, som nevnt, at motstridende forhold virker inn. Noen av de likestilte har god livskvalitet og helse, andre ikke. Det samme gjelder blant dem mindre likestilte. Begge kontekster har hatt sine pluss og minus i norsk dagligliv, kultur og samfunn.

Når vi rapporterer om svake korrelasjoner, er det imidlertid også viktig å huske på at en korrelasjon på .100-nivå kan vise seg å være ganske tydelig når man ser nærmere på den i en krysstabell, med en

---

²⁶⁰ Som før nevnt, rangeringen av årsaksvariable i regresjonsanalyser kan være noe tilfeldig, og vi er på tryggest grunn om vi holder oss til en tolkning i retning av ”trekk som har betydning”.

²⁶¹ Det er mulig at de fire gruppene likevel har mer distinkte profiler, om man se på korrelasjoner med resten av variablene i studien. Denne analysen er ikke gjennomført her.

forskjell på 15 prosentpoeng eller mer mellom gruppene. Hva som kan kalles en sterk, moderat og svak sammenheng avhenger noe av kontekst (se kapittel om metode). En femten prosents forskjell i hvem som rydder i hjemmet kan virke "svakere" enn en tilsvarende forskjell f.eks. når det gjelder hjerteinfarkt. En gitt forskjell vil virke større dersom variabelen framstår som viktig eller tilmed fatal.

16.3 Mønstre innen dimensjonen

Vi har gjennomført en del eksplorerende faktoranalyser for å se hvordan de ulike variablene innen dimensjonen livskvalitet henger sammen. Det som blir tydeligst her, er en faktor knyttet til psykisk helse (depresjon, angst mv.), en faktor knyttet til somatisk helse (stive muskler, vond rygg, mv.), og en faktor knyttet til samliv og seksualitet. Egenvurdering av livskvalitet i barndom og ungdom fremstår også som en egen faktor, nokså isolert fra de andre. Disse fire faktorene kommer frem i analyser både blant menn og blant kvinner. En femte faktor knyttet til overvekt og dårlig kroppsbilde kommer også frem, særlig blant kvinner.

Resultatene ble imidlertid "mislykket" i den forstand at en hel rekke av variablene innen dimensjonen ikke knyttet seg klart til én av faktorene, men har sammenheng med flere av dem (noe de helst ikke bør ha innen denne typen analyse). Dette omfattet blant annet sykefravær, stress, fordøyelsesproblemer og rusproblemer. Også en del av detaljutsagnene om livskvalitet, for eksempel kroppsfølelse og sexlyst, "nektet" så å si å forbinde seg til én enkelt faktor. Det samme gjaldt egenvurdering av jobbtilfredshet.

Slike resultater er i og for seg ikke så overraskende. De innebærer bare at forholdene innen dimensjonen er mer kompliserte enn analysen tar høyde for. Dette kan trolig forbedres gjennom videre arbeid med dataene, uten at vi har kunnet gjøre det her.

Helse

La oss se nærmere på den mest "objektive" subindeksen for livskvalitet, dvs. helseproblemer. Dette er en likevektig indeks av de 13 helseproblemene som kartlegges i studien (spørsmål 116).²⁶² Her kommer nye trekk inn i bildet.

Når vi ser på hele utvalget (i multivariat analyse), er det to trekk som peker seg ut.²⁶³ Inntekt er tydelig assosiert med færre helseproblemer (-.207). Dessuten er det en viss assosiasjon med tradisjonell kjønnsutforming (-.135). Alder, samboerskap og likestillingspraksis er også med i bildet, men meget svakt.

Blant mennene i utvalget er det først og fremst inntekt som virker forhindrende inn på helseproblemer, men nokså svakt (-.117). Blant kvinner er det først og fremst utdanning som virker inn, igjen nokså moderat (-.146).

Det er noe overraskende at tradisjonell kjønnsutforming, som synes å spille en rolle for utvalget som helhet, ikke kommer tydeligere fram i de separate analysene for hvert kjønn. Den er tydeligst blant menn (men bare -.072 og ikke klart signifikant). Undersøkelsen gir noen resultater som tyder på at

---

²⁶² Det vil si. stress, angst, depresjon, andre psykologiske plager, selvmordstanker, uønsket overvekt, fordøyelsesproblemer, alkohol- og rusproblemer, hodepine, stive muskler, vond rygg, manglende sexlyst og andre kroppslige plager. Svaralternativene var aldri, sjelden, av og til og ofte.

²⁶³ Vi gjengir her hovedresultater (betakoeffisienter) fra multivariate regresjonsanalyser med helseproblemer som avhengig variabel.

tradisjonell kjønnsutforming spiller en "beskyttende" rolle for helse, men helhetsbildet er temmelig svakt og uklart, antakelig fordi mange, delvis motstridende, forhold virker inn.

Forbindelsen mellom likestillingspraksis og helse er også svak, antakelig av tilsvarende grunner. Vi finner en meget lav og trolig spuriøs forbindelse mellom likestillingsholdning og lavere livskvalitet. Den skyldes antakelig en viss "klagemur-tendens" i noen av likestillingsholdningsspørsmålene.

Samlet ser det ut til at inntekt spiller en rolle, særlig for menns helseproblemomfang, og utdanning, særlig for kvinners. Effekten av tradisjonell kjønnsutforming er kanskje svakt "forhindrende" overfor helseproblemer, men særlig sterk og klar er denne effekten ikke. Ettersom effekten av tradisjonell utforming ikke bekreftes når vi ser på hvert kjønn for seg, står vi først og fremst tilbake med inntekt og utdanning som viktig for bedre helse, innen denne analysen.

Livskvalitet og andre variable

Undersøkelsen er i stand til å "predikere" livskvalitet bedre enn det bildet man får ved kun å inkludere de andre hoveddimensjonene og de viktigste bakgrunnsvariablene i regresjonsanalyser. Mer prediksjonsevne kan oppnås ved å bruke en bredere variant av indeksen for likestilling i oppveksten (se under), og ved å inkludere enkeltvariable som har sammenheng med livskvalitet. Et eksempel er utsagnet om å leve sammen livet ut (spørsmål 70a). Variabelen korrelerer sterkt med livskvalitet (.272 blant mennene, .243 blant kvinnene).

Mange av disse variablene er imidlertid tvilsomme som uavhengige variabler i multivariat analyse. De er litt for nært knyttet til den avhengige variabelen, dvs. livskvalitet. De er overlappende, og bør nok sees som deler av samme mønster snarere enn årsaksvariabler. En oppgave for videre forskning er derfor mer interaktive analyser der ulike deler av dette delvis overlappende mønsteret blir identifisert med tanke på hvordan delene virker inn på helheten.

Blant de andre variablene i undersøkelsen, er det noen som nokså klart kan sees som årsaksvariabler overfor livskvalitet. Vi skal nå se nærmere på fire av disse, knyttet til oppvekst, vold, jobb og samlivsbrudd.

Likestilling i oppveksten og livskvalitet i dag

Som nevnt er førsteinntrykket at hovedindeksen for likestilling i oppveksten har temmelig marginal betydning for livskvalitet i dag. Dette er imidlertid et litt villedende inntrykk. Bildet blir både fyldigere og tydeligere om vi ser nærmere på enkeltvariablene.

Vold/straff i oppveksten reduserer sjansen for god livskvalitet ganske tydelig (-.146). Skilsmisse blant foreldrene virker også negativt, men mye svakere (-.059). Stort sett er effektene av de oppvekstforholdene som undersøkelsen måler nokså like, hva enten man ser på hovedindeksen for livskvalitet, eller subindeksen for egenvurdering av livskvalitet. Hovedinntrykket er også at indeksene gir samme resultat på tvers av kjønn, selv om det er variasjoner. Her ser vi på hele utvalget.

Savn av far (-.204) og av mor (-.163) henger sammen med lavere livskvalitet, og det samme gjelder, litt svakere, for utsagnene om at far og mor burde vært mindre strenge. De som opplevde fars og mors brudd eller skilsmisse som vanskelig, har betydelig lavere livskvalitet senere i livet (-.182, dette er 335 personer i utvalget). Miljøfaktorer i oppveksten virker også noe inn, inkludert vennskap. Mobbing i oppvekstmiljøet slår ganske tydelig negativt ut (-.166). Alt i alt ser vi her temmelig klare spor av oppvekstforholdenes betydning for livskvalitet i dag.

Hovedindeksen for likestilling i oppveksten bygger på tre subindekser: beslutninger i hjemmet, arbeidsdeling i hjemmet, og vennskap over kjønngrensene. Bakgrunnen for at hovedindeksen for likestilling i oppveksten ikke slår sterkere til overfor livskvalitet, er at både beslutningslikestilling og arbeidslikestilling blant foreldrene virker nokså svakt, og dessuten hver sin vei – beslutninger virker meget svakt positivt på livskvalitet, mens likestilt arbeidsdeling virker meget svakt negativt. Vennskap over kjønngrensene ser ikke ut til å ha noen særlig betydning på lengre sikt. Det samlede resultatet blir svak virkning. Videre utforskning kan trolig få fram tydeligere mønstre, dersom variablene presiseres og testes mer konkret.

Det kan hevdes at vold, straff, savn av foreldre og strenge foreldre alt sammen har med likestilling å gjøre. Dette burde være med i en mer realistisk og bred indeks for likestilling i oppveksten. Det er mulig at dette er riktig, men det er også å ta svært mye for gitt. Det som er helt klart, er at vi ville fått mye større effekt på livskvalitet og helse dersom vi tok med både likestilling i oppveksten og de problemene som vi i dette tilfellet plasserer sammen med manglende likestilling.

Dette kan vi teste ved å se på hvordan oppvekstproblemer virker inn, samlet, på livskvalitet. Vi tar med strenghet, savn og vold /straff i en additiv indeks. Ikke overraskende viser det seg at denne oppvekstproblemindeksen er sterkt assosiert med lavere livskvalitet (-.240) og også ganske tydelig assosiert med lavere egenvurdert livskvalitet (-.171). Vi kan altså si at en ”raus” definisjon av likestilling i oppveksten har stor betydning for livskvalitet senere i livet, mens en mer snever definisjon har mindre betydning.

Har den snevrere og mer presise definisjonen av likestilling i oppveksten mer betydning, dersom vi holder problemnivået konstant? Partiell korrelasjonsanalyse tyder ikke på dette. Korrelasjonene mellom likestillingsvariablene (beslutninger og arbeidsdeling i barndomshjemmet) og livskvalitet blir heller litt svakere, kontrollert for oppvekstproblemer. En mulig tolkning av dette er at det er omsorg, tillit, fravær av vold osv. som betyr mest, ikke likestilte beslutninger eller arbeidsdeling som sådan.

Vold i oppveksten og livskvalitet i dag

Ett spor skiller seg ut, i det mønsteret vi har beskrevet. Det gjelder vold /straff i barndomshjemmet. Her er den negative langtidsvirkningen på livskvalitet sterkere enn ellers. Det er også grunn til å merke seg at vold /straff i barndomshjemmet har en moderat men tydelig forbindelse til lite likeverdig maktfordeling mellom foreldrene i barndomshjemmet (-.166 i hele utvalget).²⁶⁴

Allerede 1988-undersøkelsen viste en klar forbindelse mellom vold i barndomshjemmet og noen typer atferd senere i livet. Dette var særlig klart i forhold til det litt ”uskyldige” spørsmålet om respondenten har vært involvert i trafikkuhell med personskade, men også i forhold til risikoatferd og aggresjon.

Dette mønsteret – som dessverre har vært lite fulgt opp av forskning i mellomtiden – gjentar seg i den foreliggende undersøkelsen. Jevnt over ser vi en *dobling* av visse typer negativ atferd og symptomer senere i livet, blant dem som opplevde vold /straff i hjemmet, sammenlignet med dem som ikke opplevde det. Det nye er at undersøkelsen viser at dette ikke bare gjelder blant menn, men også blant kvinner, med et meget likt mønster.

Mens 6 prosent av mennene som ikke opplevde vold /straff i barndomshjemmet, har medvirket til trafikkuhell med personskade, har 11 prosent av mennene som opplevde vold /straff, medvirket til

---

²⁶⁴ Mens vi ikke finner noen forbindelse mellom vold/straff og hvorvidt arbeidsdelingen i hjemmet var kjønnsstradisjonell eller ikke.

dette. Blant kvinnene er de tilsvarende tallene 4 og 7 prosent, altså igjen nesten en dobling. På spørsmålet ”hender det at du blir mer sint og aggressiv enn du liker?” svarer 17 prosent av mennene som ikke opplevde vold /straff ja, mot 31 prosent blant dem som opplevde det. Igjen er tallene blant kvinner svært like, henholdsvis 21 og 38 prosent.

De som opplevde vold /straff som barn er også vesentlig oftere plaget av angst og depresjon. Blant menn er 3 prosent av dem som ikke opplevde dette, plaget av angst, mot 5 prosent blant dem som opplevde det. Blant kvinnene er de tilsvarende tallene 2 og 9 prosent. Depresjon er også mye vanligere – 2 prosent blant dem som ikke opplevde vold /straff, 11 prosent blant dem som opplevde det (helt likt blant menn og kvinner). Mønsteret er det samme for selvmordstanker og for andre psykiske problemer.

1988-undersøkelsen kunne tyde på at voldserfaring særlig satte spor på et kroppslig nivå, som ble fanget opp av spørsmålet om ”uhell” i trafikken.²⁶⁵ Tallene i den foreliggende studien viser at voldserfaringen har en nokså bred effekt psykologisk sett. Det er også interessant at effekten er omtrent den samme, på tvers av kjønn.

Effekten er såpass sterk at det er grunn til å spørre, for eksempel, hvor mye av det samlede skadebildet i trafikken som har sammenheng med aggressiv risikoatferd med vold som bakgrunnsfaktor. Siden sammenhengen (blant menn) har vært kjent i 20 år, er det også grunn til å spørre hvorfor dette ikke har vært fulgt opp videre i forskning.²⁶⁶

Har vold fra partner i samliv samme effekt som vold i barndommen? Tallene viser faktisk en viss økning også her. For eksempel går andelen som har vært involvert i trafikkulykker opp fra 6 til 8 prosent, og angst går opp fra 3 til 8 prosent. Effektene er imidlertid lavere og danner ikke på samme måte ett klart mønster (eksempelvis ser vi ingen klar effekt på depresjon). Vold mellom voksne har altså også negative ringvirkninger, men det er særlig vold mot barn (og vold som barn har vært vitne til) som slår sterkt og tydelig ut i resultatene.²⁶⁷

Yrkeserfaring

Undersøkelsen gir muligheter til å se nærmere på utdanning, yrkesvalg og yrkeserfaring i forhold til livskvalitet. Vi gjengir noen hovedresultater her.

Samarbeid med motsatt kjønn på jobben har en viss positiv effekt på menns livskvalitet (.106), mens effekten er uklar blant kvinner. Trolig er effekten større ved kontroll for andre yrkesforhold (at svært mange ønsker bedre kjønnsbalanse på jobben har ganske sikkert sine grunner). Denne analysen er ikke gjennomført her.

Ser vi på enkeltkorrelasjoner (hele utvalget), viser det seg at arbeid med skolefagene i ungdommen (q21c) og ønske om teknisk jobb (q22b) er svakt positivt assosiert med livskvalitet, mens ønske om å hjelpe andre mennesker (q22c) er svakt assosiert med helseproblemer. De som jobber i privat sektor har svakt færre helseproblemer, og det samme gjelder de som jobber mange timer pr. uke (alt dette er imidlertid svakt, dvs. på omtrent .100-nivå). De med god livskvalitet har mindre behov for partners hjelp til å jobbe mindre (q32c -.133). Kvinnearbeidsplasser er svakt assosiert med lavere livskvalitet.

---

²⁶⁵ For å kunne sammenligne måtte vi holde oss til denne tvilsomme formuleringen.

²⁶⁶ Det sier nok først og fremst mye om mannsforskningens marginale posisjon i perioden, med svært lite finansiering osv.

²⁶⁷ Spørsmålet om vold /straff er uklart formulert i undersøkelsen. Vi prioriterte sammenligning med 1988-studien (samme formulering) fremfor å endre ordlyd.

Mer arbeid enn ønskelig virker svakt negativt inn, mens det å ta arbeidsoppgaver med hjem ikke har klar effekt.

Selvbestemmelse i arbeidet (q37a) er en variabel som virker mer selvstendig og tydelig inn (.155 på hovedindeksen for livskvalitet, .217 på egenvurdert livskvalitet, -.099 på helseproblemer). På dette punktet repeterer studien et ”klassisk” funn i arbeidslivsforskning. Forutsigbar arbeidstid virker også positivt, men svakere.

Er det konflikt og baksnakking på jobben, virker det klart og sterkt negativt inn, med hele -.277 på livskvalitet, -.280 på egenvurdert livskvalitet, og .219 på helseproblemer. Det samme gjelder at kvinner blir negativt forskjellsbehandlet, som har mer moderat effekt, -.120 på livskvalitet. Forskjellsbehandling av menn virker nok også negativt, men dette er svært svakt (.060) og ikke helt klart signifikant.

På linje med tidligere forskning viser undersøkelsen at ikke bare selvbestemmelse og miljø, men også forholdet til overordnede (.245) og opplevde utviklingsmuligheter i jobben (.260), har betydelige effekter på livskvaliteten.

Her har vi gjengitt bi- og trivariate korrelasjoner. Multivariate analyser vil neppe endre veldig mye på de nokså robuste og kjente forbindelsene som er nevnt her, men kan forbedre bildet, og er en viktig oppgave for videre forskning. Teknisk/sosial innretning av arbeidet, selvbestemmelse, forhold til overordnede og utviklingsmuligheter er viktige variable, sammen med samarbeidsforhold overfor motsatt kjønn og innen samme kjønn, og mangfold og innovasjonsmuligheter mer generelt.

Det er mulig at mye av den tilsynelatende kjønnsmessige variasjonen i arbeidslivet i virkeligheten handler om variasjon knyttet til to posisjoner, mye omsorg og lite omsorg (Halrynjo, S 2004). Det kan tenkes at debatten om dette er mer ”kjønnsfundamentalistisk” enn det er grunnlag for. Dette er også en utfordring for videre forskning.

16.4 Samlivsbrudd og livskvalitet

Hvordan virker samlivsbrudd inn på livskvalitet?

Dette forholdet (og en del av de andre tilknytningene til livskvalitet) handler om en toveis relasjon, med årsak og virkning begge veier. Lavere livskvalitet er neppe bare et resultat av samlivsbrudd eller skilsmisse, men også noe som disponerer for slike brudd.

Det er mulig å teste ut dette i undersøkelsen ved å se på livskvalitet i barndom og ungdom og samlivsbrudd senere. Dersom vi holder livskvalitet i oppveksten konstant gjennom partiell korrelasjonsanalyse, blir sammenhengen mellom samlivsbrudd og livskvalitet litt svakere, men ikke mye - anslagsvis 20 prosent svakere. Det ser altså ut til at mesteparten av assosiasjonen (kanskje 80 prosent) handler om samlivsbrudd som årsak og lavere livskvalitet som virkning, mens den omvendte relasjonen der livskvalitet i oppvekst er årsak til samlivsbrudd senere i livet betyr vesentlig mindre (kanskje 20 prosent).

Vi har om lag 600 foreldre i utvalget har opplevd brudd eller skilsmisse med barn. Disse har krysset ja eller nei på en liste med fire utsagn om konflikter omkring barn etter bruddet.

De fire utsagnene er (q90a-d):

- Han/hun stoler ikke på at jeg kan ta meg av barna på en god nok måte
- Han/hun flyttet langt av sted med barna uten å ta hensyn til meg
- Han/hun baktalte meg for barna og forsøkte å få dem til å mislike meg
- Han/hun ga stort sett blaffen i barna, og møtte ikke opp til avtalt tid når det var hans/hennes tid til å ha samvær

Om lag 60 prosent av de som har opplevd skilsmisse eller samlivsbrudd med barn, har ikke opplevd konflikter omkring barna, slik vi måler det med disse fire utsagnene. 40 prosent har opplevd konflikter. Blant disse har de fleste opplevd 1-2 typer konflikter.

De to første utsagnene er det først og fremst menn som kjenner seg igjen i. 24 prosent av fedrene som har opplevd brudd svarer at den andre ikke stolte på dem, mot 10 prosent av mødrene. 12 prosent av fedrene har opplevd at partner har flyttet langt av sted, mot 4 prosent av mødrene. Baktaling er mer kjønnsnøytralt – 25 prosent av fedrene og 22 prosent av mødrene har svart ja. Opplevelsen av at partner ikke stiller opp er (fortsatt) mye vanligere blant kvinner enn blant menn, med 26 prosent ja blant mødrene og 6 prosent blant fedrene (korrelasjon .270).

I undersøkelsen spør vi også om nåværende sivilstand, der skilt /separert er ett av alternativene. 256 personer har krysset av her. De fleste har barn.

Vi har derfor tre grupper vi kan sammenlikne med hensyn til livskvalitet:

- De som har opplevd brudd og har krysset av på konfliktutsagnene, omlag 600 respondenter
- De som har opplevd brudd med konflikt vedrørende barn, omlag 250
- De som er skilt /separert i dag, derav 91 prosent foreldre, omlag 250²⁶⁸

På livskvalitetssiden inneholder undersøkelsen som nevnt tre hovedtyper variable – egenvurderinger, helsesyntomer og detaljspørsmål om livskvalitet, som er med i hovedindeksen for denne dimensjonen.

Hva er betydningen av samlivsbrudd med barn, for livskvalitet? Vi ser først på hovedindeksen for livskvalitet.

Undersøkelsen tar opp livskvalitet i dag, ikke i perioden etter samlivsbruddet. Om vi ser på foreldrene som har krysset av på spørsmålene om konflikt vedrørende barna etter skilsmisse, viser det seg at samlivet i gjennomsnitt ble avsluttet for omtrent ti år siden (dvs. i snitt i 1999 blant menn, i 1998 blant kvinner). Det er sannsynlig at den negative effekten på livskvalitet blir redusert over tid. Resultatene viser at brudd i nær fortid virker mer negativt inn på livskvaliteten enn hvorvidt man noen gang har opplevd et slikt brudd.

Når vi ser på de som er skilte eller separerte i dag (hvorav altså 91 prosent er foreldre), viser det seg at forskjellen i livskvalitet er stor. Mens 51 prosent ellers har høy livskvalitet, gjelder dette bare 34 prosent av de skilte og separerte. Om vi ser på det å ha opplevd brudd noen gang, blir forskjellen mindre. Indeksen for livskvalitet er om lag ti prosent høyere blant dem som ikke har opplevd brudd.

---

²⁶⁸ At over 90 prosent av de som krysset av på sivilstand skilt /separert er foreldre, er demografisk interessant med tanke på målemetoder. Sivilstand er ikke et "fast" mønster. Hva man legger i hver enkelt "stand" endrer seg historisk. I dag virker det som det først og fremst er foreldre som tenker på seg selv som skilte/separerte når de går ut av et samliv, mens ikke-foreldre heller krysset av for "enslig".

Resultatene viser at den negative effekten på livskvalitet er ganske betydelig, men også ganske sterkt påvirket av tiden som har gått siden bruddet.

Er konfliktnivået i seg selv viktig for effekten på livskvaliteten? I den neste analysen ser vi på de som har opplevd brudd, ut fra graden av konflikt omkring barna. Resultatene viser at blant dem som har opplevd konflikt, er det 37 prosent som har høy livskvalitet, mot 44 prosent av de som ikke har opplevd konflikt (altså innen gruppen av skilte foreldre). Her ser vi altså bare en meget svak sammenheng (korrelasjon $-.072$). At den er så svakt, er noe overraskende, men bakgrunnen kan som nevnt være at mange av konfliktene det rapporteres om ligger tilbake i tid, og ikke virker så sterkt inn på personens livskvalitet i dag. En annen mulighet er at en del "taus konflikt" ikke kommer fram i konfliktindeksen.²⁶⁹

Disse mønstrene er nokså like på tvers av kjønn. Også blant menn, analysert for seg, kommer det fram omtrent 10 prosent samlet negativ effekt på livskvaliteten, mens effekten av sivilstand skilt /separert er noe sterkere, omtrent 17 prosent. Grad av konflikt om barn virker svakt inn, men er ikke klart signifikant; vi ser 7 prosents forskjell i livskvalitet. Dette er svært likt det som gjelder for hele utvalget. Analysene gir inntrykk av at de prosessene som gjelder samlivsbrudd med barn virker på en nokså kjønnsnøytral måte overfor livskvaliteten, i termer av samlet effekt. Den negative effekten er påvirket av hvor lang tid som har gått siden bruddet, og kanskje også av en viss taushet og frafall på konfliktspørsmålene.

Hvor robust er effekten av samlivsbrudd, når bakgrunnsvariable er med i bildet? Analysene gir litt uklare resultater. Dersom vi tar med inntekt, utdanning, alder og hoveddimensjonene (likestillingspraksis, parfordeling mv) i regresjonsanalyse med livskvalitet som avhengig variabel, viser det seg at personlig inntekt slår sterkest ut (.133) fulgte av likestillingspraksis (.127), og dernest at man ikke har opplevd samlivsbrudd med barn (-.119). Med andre ord, effekten er ikke så stor, men den forsvinner ikke. Men dersom vi også kontrollerer for livskvalitet i barndommen, "forsvinner" effekten av samlivsbrudd, og kommer ikke lenger med blant prediktorvariablene (utvalg: alle). Det er grunn til å være litt mistroisk overfor dette enkeltresultatet. Men det antyder at effekten av samlivsbrudd har en del interaksjon med tidligere livskvalitet. Kontroll for livskvalitet i tenårene har litt av samme effekten, men mildere enn kontrollen for barndom. Dette bildet av egeneffekt pluss interaksjonseffekt blir stadfestet også av regresjonsanalyse av menn separat.

Er det slik at andre mål for livskvalitet gir et tydeligere bilde hvordan samlivsbrudd blant foreldre virker inn? Vi ser nå nærmere på de tre subindeksene for livskvalitet, dvs. egenvurdering, detaljspørsmål og helsespørsmål. Analyser tyder på at det særlig er egenvurderingen av livskvalitet som mest blir påvirket av erfaring med samlivsbrudd. De andre subindeksene blir svakere påvirket. Dette gjelder detaljspørsmålene om livskvalitet, og ennå svakere, helsespørsmålene.

En tolkning av dette, ut fra modellen presentert innledningsvis, er at brudderfaringen har vært en belastning, men likevel en begrenset belastning for de fleste. Den har ikke nådd "ned" til nivået med dårligere helse, sammenliknet med hvor negativt den kommer fram på egenvurderingsradaren. Særlig ser vi at skilte /separerte skårer lavere på livskvalitet (-.187). Styrken i korrelasjonene er imidlertid

---

²⁶⁹ Indeksen er bygd på at respondentenes svar på q90 om tre ubehagelige situasjoner etter samlivsbrudd. Surveyen i "Sorg uten blomster"-prosjektet (F2F/MMI 2006) viste at samlivsbruddsspørsmål raskt øker frafallet. Emnet er vanskelig for mange av de som har opplevd brudd. Man måtte stryke selve ordet samlivsbrudd fra tittelen på studien for å få god nok svarprosent. Det kan være at konfliktnivå har større effekt på helse, for eksempel, uten at vår metode (spørreskjema) var god nok til at respondentene satte ord på det.

jevnt over mer moderate enn man ut fra noen tragedieskildringer av foreldreskilsnisse kunne trodd. En positiv tolkning er at konfliktnivået er begrenset.

Resultatene viser at noen brudderfaringer er ganske sterkt kjønnsdelte. Av de foreldrene som etter brudd kritiseres, av den andre forelder, for ikke å stille opp godt nok, er 73 prosent fedre. Samtidig virker det som den samlede effekten på livskvalitet ikke er så ulik på tvers av kjønn. Her og på andre punkter kan det imidlertid være at brudderfaring og konfliktmønstre har mer å gjøre med hvem som blir boende med barna, enn med kjønn i seg selv. Dette kommer vi tilbake til.

Det er grunn til å merke seg at manglende oppmøte eller oppfølging av samværsordning samlet bare gjelder en nokså liten andel av utvalget, 14 prosent av alle foreldrene som har vært gjennom brudd eller skilsnisse. Dette er mindre enn man kunne antatt, ut fra en del av media- og debattbildet. De fleste stiller altså opp, hele 86 prosent har ikke opplevd konflikt på dette punktet. Det er som nevnt mulig at vi har en viss taushet og underrapportering på konfliktspørsmålene, men selv med dette forbeholdet virker det "freds-raten" er ganske høy – de fleste klarer å unngå konflikter omkring barna. En mulig tolkning er at menn spesielt og det sivile samfunn generelt takler skilsnisser bedre i 2007 enn man gjorde i 1988 eller 1960. Skilsnisser har ikke bare blitt mye mer vanlig og mindre stigmatiserende, men et læringsmønster kommer også inn i bildet. Samtidig ser vi tydelige tegn på at undergrupper har stort konfliktnivå; alt er ikke fred og forsoning.

Andre trekk i tilknytning til foreldre som har opplevd samlivsbrudd

Før vi går videre i analysen av samlivsbrudd og livskvalitet, skal vi se litt mer generelt på bruddgruppen i forhold til resten av utvalget. Er det visse erfaringer, normer eller prioriteringer som denne gruppen har felles, og som skiller dem betydelig fra resten? Er mønsteret ulikt blant menn og kvinner?

Analysene viser at foreldre som skiller seg eller bryter et samliv, er nokså like resten av utvalget i forhold til hoveddimensjonene i studien - likestilling i oppveksten, likestillingsholdning, likestillingspraksis, parfordeling og kjønnsutforming. Likestillingsdimensjonene har med andre ord virket nokså "nøytralt" eller både-og i forhold til sjansen for samlivsbrudd eller skilsnisse med barn. Dette gjelder også når vi trekker inn bakgrunnsvariable. Sjansen for å ha brutt eller skilt seg som forelder stiger litt med alder (.090) og inntekt (.112). Nåværende sivilstand skilt /separert er også noe assosiert med alder (.130). Inntekt ser ut til å dempe sjansen noe for konflikt om barna (-.138). Utdanning ser ikke ut til å ha noen særlig effekt.

Hovedbildet viser altså nokså liten assosiasjon med de andre hoveddimensjonene i studien. Det er viktig å huske på at korrelasjons- og regresjonsanalysene benyttet her (og den multivariat analysen generelt i rapporten) bare viser lineær sammenheng (med delvis nokså grove mål), så for eksempel kurvilineær assosiasjon med inntekt, eller mer konkrete assosiasjoner innen hvert inntektstrinn, ikke vil komme fram. At variable ikke tester positivt, betyr altså ikke uten videre at de ikke har betydning. Heller ikke samlivsbrudd med konflikt om barna er særlig tydelig assosiert med hoveddimensjonene. Også bakgrunnsvariablene virker bare ganske blekt inn.

Funnene er likevel interessante ut fra mange perspektiver. De bekrefter forskningen om brudd og skilsnisse som en personlig erfaringsbasert faktor på tvers av samfunnslag og andre skiller. Om vi ser dem litt "brutto", som her, framstår brudd- og skilsnisserfaringene blant foreldre også som ganske kjønnsnøytrale, mer enn man ut fra en del av debatten kunne ventet.

Dersom samliv og ekteskap som institusjon gradvis blir mer kjønnsnøytralt, er det ikke så overraskende om utgangen fra denne institusjonen også etter hvert viser samme tendens. Vi har bl.a.

sett at undersøkelsen viser store endringer i husholdsarbeidsdelingen i hjemmet sammenliknet med 1988-studien, særlig på de tradisjonelle kvinneområdene. Menns omsorgs- og husarbeidsrolle er styrket, og likeverdige beslutninger framtrer som en dominerende norm. På denne bakgrunnen er det ikke så merkelig om vi etter hvert også ser en kjønnsnøytralisering av den tidligere nokså kvinnelige skilsmisse/brudd-institusjonen, der det vanligvis har vært kvinnen som har tatt initiativ, som er mest forberedt og aktiv, osv. De foreliggende funnene gir signaler i denne retningen.

Denne tolkningen styrkes av andre resultater i studien. Riktignok ser vi en viss tradisjonell skjevfordeling mellom kvinner og menn på spørsmål (q70b) om man har vurdert å bryte ut av samlivet, men skilnaden er bare om lag 10 prosent i kvinners favør – ikke femti prosent eller mer, som man kunne fått inntrykk av, ut fra forskningen på 1980- og 90-tallet. Det kan være at det fortsatt stort sett er kvinner som gjør alvor av saken, men tallene kan tolkes som et tegn på at den tradisjonelle prosentfordelingen angående initiativ til samlivsbrudd (dvs. omtrent 75 /25 prosent kvinner /menn) står for fall. Vi vil i fremtiden se tendenser til mer kjønnsbalanse også her. Når det gjelder om man har vært engstelig for at partneren vil bryte samlivet, er kjønnsforskjellen i studien faktisk ennå mindre, om lag 5 prosent. Dette kan igjen tolkes som et tegn på at kjønnsnøytralisering eller individuering etter hvert vil utjevne initiativraten.²⁷⁰

Det er opp til videre forskning å presisere og revidere dette bildet, både i termer av andre variable som livskvalitet (og samlivsbrudd) henger sammen med, og variable og subindekser innen dimensjonen. Generelt ser vi, som før beskrevet, større sammenheng mellom likestillingspraksis og livskvalitet blant kvinner enn blant menn.

Eksplorerende korrelasjonsanalyse av samlivsbrudd blant foreldre mot andre variable i undersøkelsen viser noen interessante mønstre, særlig når man ser på subindeksene.

Konflikter omkring barn har signifikant sammenheng (.118) med mobbing i oppveksten, og svakere med at mor hadde lavere utdanning. Konflikter omkring barn er videre assosiert med litt dårligere livskvalitet i egen barndom, lavere inntekt, lavere samlivsvarighet (-.149), at partner utøvde vold (.139), litt lavere tilfredshet i nåværende samliv (-.110), sjeldnere benyttet foreldrepermisjon (-.122), mindre ønske om lenger foreldrepermisjon (-.126), og oftere å bekymre seg for barna når man ikke er sammen med dem (.158). Foreldre med samlivsbrudd og konflikt om barna har altså i mindre grad enn vanlig benyttet seg av foreldrepermisjon. Dette er et interessant resultat, men det kan være at noe av styrken i forbindelsen er spuriøs og henger sammen med at bruddet ligger lengre tilbake i tid, med mindre utbygde ordninger for foreldrepermisjon. Samtidig bekymrer disse foreldrene seg oftere, i forhold til barna.

Ser vi nærmere på helse, viser det seg at ett hovedsymptom blant skilte med konflikt om barna, er vond rygg (.136). Andre utslag er bare svake (for eksempel hodepine .082).

Det er en svak, men signifikant effekt (ca .080) fra vold i barndomshjemmet til brudd med barn senere. Effekten er svakere enn man kunne trodd ut fra debatt om sosial arv, og kan kanskje igjen tolkes som tegn på normalisering av skilsmisseinstitusjonen.

De skilte foreldrene har oftere endret arbeidstid ut fra barn (.198). De rapporterer om samliv med kortere varighet. Assosiasjonen er ganske sterk (forholdets varighet -.226). Det ser ut til at samliv med

---

²⁷⁰ Økte inntektsskille og økt kvinnelig sosial mobilitet gjennom parforhold kan være et mulig mottrekk eller bremsende effekt i dette bildet.

kortere varighet har større sjans for negativ konflikt som involverer barna, kanskje mest fordi barna er yngre (dette vet vi ikke).²⁷¹ Noe mer konflikt rapporteres også i forhold til det nåværende samlivet (q66), og mer bekymring overfor barna. Både foreldrene som har opplevd brudd, og de som er skilt /separert i dag, ligger høyere på opplevd hovedforsørgeransvar (henholdsvis .136 og .168). Siden dette også gjelder foreldre i nye samliv, er en mulig tolkning at det opplevde hovedforsørgeransvaret øker sjansen for brudd og konflikt.

Livskvaliteten blant de skilte foreldrene blir påvirket av kontakten med barn. Her er mønsteret nokså likt blant menn og kvinner. Sammenhengen er tilsynelatende ikke lineær, men U-formet. De som har barna boende hos seg noen dager i uken, har lavere livskvalitet, sammenliknet både med de som ikke har barna boende hos seg, og med de som bor fast med barna. At de som ikke har barna boende hos seg kommer såpass godt ut, skyldes antakelig at bruddet ligger lengre tilbake i tid (barna er eldre og bor oftere for seg selv).

Livskvalitet er som vi før har vært inne på sterkt påvirket av nåværende samlivssituasjon. De som bor sammen med en partner, har bedre livskvalitet enn de enslige. Dette gjelder særlig egenvurderingen av livskvalitet (.236), og – mer moderat - den generelle indeksen for livskvalitet (.160).

Av de om lag 600 foreldrene som har opplevd samlivsbrudd, bor vel halvparten sammen med nye partnere i dag. Om vi kontrollerer for dagens samlivssituasjon, viser det seg fortsatt en signifikant negativ forbindelse mellom brudderfaring og livskvalitet, men den er svakere, omtrent på -.100 nivå. Her er imidlertid mønsteret ulikt ut fra kjønn. Blant fedrene ser vi fortsatt en ganske tydelig forbindelse (-.162) mellom brudderfaring med konflikt og livskvalitet, mens det bare er små og ikke-signifikante forskjeller blant mødre, når vi kontrollerer for dagens samlivssituasjon. Effekten av å ha opplevd brudd, uansett konfliktnivå, er sterkest blant kvinner (-.132 på egenvurdert livskvalitet, mot -.093 blant menn). Alt i alt ser vi at dagens situasjon betyr en god del og demper effekten av tidligere brudd, uten å fjerne den. Vi ser også spor av at bruddet eller ordningen etterpå har vært vanskeligere for menn, slik annen forskning kan tyde på (Thuen, F 2004)²⁷².

Hva betyr kontakt med barna?

Det er sannsynlig, ut fra foreliggende forskning, at den negative effekten av samlivsbrudd blant foreldre kan splittes i tre hovedfaktorer, dvs. konflikten i seg selv, tap av kontakt med barna, og dårligere sosial kvalitet, husholdsøkonomi, posisjon mv. (i mange land er ”enslige /skilte mødre” et viktig moment innen forskningen om feminisering av fattigdom). Det er mulig at det først og fremst er tap av kontakt med barna som betyr noe, særlig for varig nedsatt livskvalitet, i dagens Norge.

Undersøkelsen er ikke en detaljstudie av samlivsbrudd, og inneholder ikke spørsmål som kan avdekke disse og andre subfaktorer mer presist. Som nevnt har vi også holdt oss til ”bruttoeffekt” på livskvalitet. Nettoeffekter og interaksjon mellom ulike mønstre er en oppgave for videre forskning. Noen hovedintrykk og momenter skal likevel nevnes her.

Vi ser en klar assosiasjon blant menn mellom det å ha tatt ut fødselspermisjon alene (framfor sammen med partner), positiv vurdering av permisjonsperioden, og livskvalitet. Dette er ett av flere trekk i studien som tyder på at menns omsorgsevne og bevissthet har økt.

---

²⁷¹ Regresjonsanalyser tyder på at det særlig er respondentens høyere alder, og kortere varighet av parforholdet, som øker sjansen for konflikt.

²⁷² Thuen finner omtrent en dobling av psykiske problemer blant ”samværsfedrene”. At våre resultater er svakere, kan henge sammen med tidsfaktoren (bruddet ligger tilbake i tid) og andre forhold drøftet over.

Er det slik at de med større involvering etter barns fødsel blir "straffet" ved skilsmissemønsteret senere? Tallene tyder ikke på det. I alle fall er det overhodet ingen sammenheng, i utvalget som helhet, eller innen hvert kjønn, mellom det å involvere seg i permisjonsperioden etter fødsel og oppleve dette som kilde til god kontakt med barnet senere (q85), og å ha opplevd brudd. Når vi ser på hvem som ønsket barn, viser det seg at forhold der kvinnen ønsket barn, framfor forhold der begge, eller mannen, ønsket barn, er noe mer "uheldig stilt" i forhold til samlivsbrudd. Effekten er på omtrent .200-nivå blant menn, og kommer fram også litt mer svakt og utydelig (.130) blant kvinner. Det ser ut til at et "ensidig kvinneprosjekt" omkring det å få barn straffer seg, med større sjanse for brudd senere. Ellers ser vi ingen klar effekt på livskvalitet når det gjelder hvem som ønsket barn.

Livskvalitet som en mer dynamisk faktor kommer fram i en del av spørsmålene om fødselspermisjon med barn. For eksempel er de med dårlig livskvalitet mindre tilbøyelige til å ønske at de hadde hatt lengre permisjon (-.145 blant menn, -.143 blant kvinner). Her er det rimelig å se livskvalitet både som årsak og virkning. Noe av assosiasjonen skyldes trolig manglende positiv permisjonserfaring og effekt, noe at de med lavere livskvalitet i utgangspunktet var mindre tilbøyelige til å ta permisjon og til å ta ut permisjonsperioden alene.

Undersøkelsen måler kontakt med barn etter brudd gjennom et spørsmål til de som har barn med en partner de ikke bor sammen med, om hvor mange dager i uken barnet bor hos dem (q76). Spørsmålet er besvart av 798 respondenter som har barn de ikke bor sammen med. Dessverre er det flere trekk ved spørsmålet og svaralternativene som gjør det litt problematisk å tolke resultatene. Det svaralternativet som mange først tenker på, såkalt "vanlig samværsordning", ikke med. Det er også en viss selvmotsigelse i at spørsmålet først spør om barn man ikke bor sammen med, for deretter – i svaralternativene – å åpne for at man faktisk bor sammen med barnet inntil 7 dager i uken. Dessuten omhandler spørsmålet som nevnt dagens situasjon, ikke situasjonen etter bruddet.

Dette gjør at tallene blir litt uklare. En stor andel svarer at barna aldri bor hos dem, og som nevnt gjelder dette trolig ofte eldre barn. Ser vi bare på foreldrene under 40 års alder, viser det seg at andelen "aldri" synker sterkt, til 28 prosent, mens den blant foreldrene fra 40 års alder og oppover stiger til 66 prosent.²⁷³

Om vi ser på alle foreldrene med barn som de ikke bor sammen med, i forhold til livskvalitet, kommer det fram en negativ assosiasjon med livskvalitet (-.124) som er omtrent på linje med det vi før har sett. Det å ekskludere aldri-gruppen fra analysen har ikke noen særlig effekt; den negative assosiasjonen til livskvalitet blir omtrent den samme. Ei heller får vi særlig klarere bilde ved bare å ta med de som har 3 eller færre dager der barna bor hos dem. Analyse av menn separat, og av assosiasjoner til subindeksene for livskvalitet, viser omtrent samme moderate effekt (sterkest assosiasjon med egenvurdert livskvalitet, -.156).

Vi får altså noe assosiasjon, men ikke varslende blinklys om at livskvaliteten her er veldig dårlig, totalt sett. Det kan se ut som mønstrene vi før har omtalt, med hensyn til normalisering og nøytralisering av samlivsbrudd og et forholdsvis lavt konfliktnivå omkring barna, gjelder på dette området også. Samtidig har nok tiden som har gått siden bruddet mildnet effektene en god del.

Ut fra debatt om samværsfedrenes problemer, kunne man ventet at den negative effekten på livskvalitet var større. Kan det tenkes at savn av kontakt med barna, blant samværsfedrene, virker tydeligere inn på livskvaliteten når vi trekker inn bakgrunnsvariable og andre dimensjoner? Analyser

---

²⁷³ Jfr Skevik & Hyggen 2002 som også fant høyest antall samværsdager blant de yngste fedrene.

tyder faktisk på dette. En regresjonsanalyse blant menn som tar med alder, utdanning, inntekt, likestillingspraksis, parfordeling og noen andre variable, viser, i rangert rekkefølge, en positiv effekt av inntekt (.211) på livskvalitet, fulgt av en negativ effekt -.141 av å være samværsforelder med lite samvær med barna. Dette gjentar seg om vi tar respondentens livskvalitet som barn med blant kontrollvariablene – en egen negativ effekt av å være samværsforelder kommer fortsatt frem (-.128), noe svakere enn den positive effekten av inntekt (.181). Disse resultatene tyder på at samværsforeldererfaringen, særlig blant dem med lite samvær, har en selvstendig negativ effekt på livskvalitet hos menn (og bekrefter funn hos Thuen 2004). Om vi ser på samværsforeldre som helhet (både lite og mye samvær med barna), blir effekten rimelig nok mindre (og ikke klart signifikant). Vi har ikke kjørt disse analysene blant kvinner, siden tallene blir for små.

Alt i alt ser vi altså en negativ effekt på livskvaliteten hos menn av å være samværsforelder med liten kontakt med barna. Effekten kommer frem også når andre variable inngår i multivariat analyse. Samtidig er styrken i assosiasjonene gjennomgående nokså moderat, og man får inntrykk av at tiden som har gått etter bruddet, og en viss ”normalisering” av brudd /skilsmisse, virker inn som en dempende faktor.²⁷⁴

16.5 Kjønn og helse

Dersom samfunn og kultur er preget av kjønnskiller, er det mer sannsynlig at også helsebildet preges av dette. Et segregert samfunn kan gi nokså kjønns spesifikke diagnoser. Et velkjent eksempel er hysteri. Mens hysteri mest var et kvinnesymptom, er ADHD i dag mest et gutte/mannssymptom. Innen mange symptomer /diagnoser er kjønnsbalansen større, men likevel temmelig skjev (ref Holter, Ø 1989:239). Et eksempel er depresjon, med noe høyere rate blant kvinner.

I vår survey svarer 26 prosent av kvinnene ja (ofte + av og til) på spørsmål om depresjon, mot 20 prosent av mennene. Stress oppleves også litt oftere av kvinner, 24 prosent svarer at de opplever dette ofte, mot 15 prosent av mennene, mens angst er nokså kjønnsnøytralt (24 prosent ofte + av og til). 4 prosent av mennene, mot 3 prosent av kvinnene, har selvmordstanker (ofte + av og til). Uønsket overvekt er et utpreget kvinneproblem, med 27 prosent som ofte opplever det, mot 11 prosent blant menn. Når det gjelder de litt mer tradisjonelle symptomene, kan det se ut som kjønnsbalansen har blitt litt større, uten at vi har kunnet se på dette i detalj.

Svarfordelingene på noen av helsespørsmålene er påvirket av hva som ansees som akseptabelt. Det er mer akseptabelt å si at man opplever stress enn å si at man går med selvmordstanker. Alkohol- og rusproblemer er antakelig særlig nedtonet i listen. Angivelig er det bare 3 prosent som gjenkjenner slike problemer (ofte eller av og til), menn (4 prosent) litt mer enn kvinner (nesten 3 prosent). Problemene blir underkommunisert fordi emnet er mer kontroversielt enn for eksempel depresjon eller hodepine. Omtrent 35 prosent synes det er greit å rapportere om ”manglende sexlyst”, men innen dette ”åpne” segmentet er kjønnsfordelingen temmelig tradisjonell, tre ganger høyere rate blant kvinner (16 prosent) enn menn (5 prosent).

I data fra 90-tallet var hodepine noe hyppigere hos kvinner enn menn.²⁷⁵ Hos oss er det nesten tre ganger vanligere blant kvinner (15 prosent ofte, mot 6 blant menn). Hyppig depresjon er omtrent 20 prosent vanligere blant kvinner i vår survey, men var nesten dobbelt så vanlig i 90-talls-studier.²⁷⁶ Vi

²⁷⁴ Vi finner også at multivariate analyser der samboerskap /ekteskap i dag inngår blant kontrollvariablene, har en tendens til å redusere effekten av samværsmengden.

²⁷⁵ For eksempel, Arbeidslivsundersøkelsen 1993 spm116b, om lag dobbelt nivå hyppig hodepine blant kvinner.

²⁷⁶ Arbeidslivsundersøkelsen 1993 spm118c, menn 16 prosent mot kvinner 28 prosent.

har ikke hatt anledning til å studere dette nærmere, men den foreløpige analysen tyder på at det kan ha vært kjønnsendringer i en del helsemønstre. En del helsebelastninger er nokså like, på tvers av kjønn, herunder ryggproblemer som 50 prosent menn og 58 prosent kvinner opplever ofte eller av og til. Stive muskler oppleves omtrent dobbelt så hyppig blant kvinner, 32 prosent ofte, mot 15 blant menn.

Disse resultatene utgjør en oppfordring til videre forskning. Undersøkelsen gir for eksempel anledning til å se på hvert helsesyntom, for eksempel fordøyelsesproblemer, i forhold til en lang rekke andre variable, inkludert kroppsmasseindeks. Den gir også en viss anledning til å måle effekten av helse- og kroppsvariablene på livskvaliteten. Vi ser bl.a. et mønster der høyere kroppsmasseindeks betyr dårligere sexliv som igjen betyr dårligere livskvalitet (eller mer presist, en assosiasjon mellom disse, som trolig går flere veier).

Her har vi holdt oss til "brutto" kjønnsfordelinger. Det er viktig å minne om at dette i og for seg sier lite om verdien av et *kjønnsrelasjonelt* perspektiv, som er styrende i denne undersøkelsen. Bruttoforskjellen kan være null på en dimensjon eller variabel, og et kjønnsrelasjonelt perspektiv likevel viktig.²⁷⁷ Vi så nettopp at sosiale normer kommer sterkt inn i svarfordelingen på enkelte spørsmål, og at kjønn har gjennomgående betydning selv om noen symptomer har nokså lik utbredelse. Ser man nærmere på symptomene eller diagnosene, kommer det ofte fram et mønster av mikrodifferensiering (her som i yrkeslivet) - altså, selv om menn og kvinner har om lag like mye depresjon samlet sett, så har menn mer av depresjon type A, kvinner mer av type B. Menn truer mindre med selvmord, men gjennomfører det mer - osv. Mange kvalitative momenter kommer inn. Her som på andre punkter er den kvantitative kartleggingen avhengig av god kvalitativ forskning.

16.6 Konklusjon

Vi måler livskvalitet på tre nivåer – egenvurdering, detaljspørsmål og helsespørsmål – som er samlet i en hovedindeks for livskvalitet. I kapitlet har vi sett på hvordan dette samlemålet, og indekser for underområder innen dimensjonen, er knyttet til de andre fem dimensjonene i studien.

I utgangspunktet nevnte vi at mange trekk innen området helse og livskvalitet er "kjønnet", og at menns mindre åpenhet om helse, og større dødelighet fra en del viktige sykdommer, er viktige trekk i dette bildet. Selv om vi ikke kan sammenligne helt presist i forhold til tidligere tall (fra 1998), ser det ut til at menns åpenhet har blitt noe større.

Blant undersøkelsens hoveddimensjoner er det først og fremst likestillingspraksis som er assosiert med livskvalitet, særlig blant kvinner, og særlig når det gjelder egenvurdering av livskvalitet. Bildet er svakere og mer usikkert blant menn. Det er av interesse at likestillingspraksis i noen av analysene blant kvinnene betyr like mye som mer anerkjente forklaringsvariable av typen inntekt, ekteskap /samboerskap og utdanning. Noen funn tyder på at tradisjonell kjønnsutforming kan ha en viss "beskyttende" effekt på helse og livskvalitet, men tendensen er uklar og svak. Vi nevnte at undersøkelsen har mange variable som samvarierer med livskvalitet og som kan brukes i videre forskning, for eksempel, tro på at parforholdet vil vare livet ut, selv om disse neppe kan sees som "årsaker".

Betydningen av likestilling i oppveksten for livskvalitet i dag avhenger av hva vi tar med i analysen. Dersom vi tar med problemer som mange vil assosiere med manglende likestilling, som vold/straff i barndomshjemmet, blir effekten stor. Gjør vi ikke det, blir effekten moderat. Samlet sett er det

---

²⁷⁷ Det er nettopp dette som skiller det kjønnsrelasjonelle perspektivet fra den tradisjonelle "forskjellstenkingen" om kjønn.

vold/straff, savn av foreldre, og – svakere – brudd mellom foreldrene, som setter mest spor senere, men bortsett fra vold er forbindelsene stort sett ikke så sterke. Det er mange måter å bearbeide oppveksterfaringer på.

Vold/straff i barndomshjemmet har klar negativ effekt på livskvalitet senere i livet. Både risikoatferd, aggresjon, depresjon, angst og andre psykiske symptomer er jevnt over dobbelt så hyppig blant dem som opplevde vold/straff. Mønsteret er omtrent det samme blant menn og kvinner. Et av resultatene fra 1988-studien, nemlig at vold i barndommen øker sjansen sterkt (nesten en fordobling) for å ha medvirket til trafikkulykke med personskade senere i livet, blir bekreftet – nå for begge kjønns vedkommende.

Trivsel på jobben betyr også en god del for livskvaliteten, og i vår survey er det særlig det at ikke jobben preges av konflikt og baksnakking, at arbeidstakeren har selvbestemmelse i arbeidet, og et godt forhold til overordnede, som virker positivt inn. Forholdene i familie /samliv virker også inn, uten at vi har tatt det opp i detalj her.

I en egen analyse av skilsmisse /samlivsbrudd med barn, ser vi at de som har opplevd dette, gjennomgående har dårligere livskvalitet, men at effekten reduseres over tid. Tap av kontakt med barn ser ut til å være den viktigste komponenten i bildet særlig blant fedrene, mer enn konfliktnivået mellom foreldrene i seg selv. At tap av kontakt med barn er en viktig selvstendig faktor blant skilte fedre bekreftes bl.a. i multivariate analyser. Mange skilte foreldre klarer imidlertid å unngå konflikter omkring barna, noe som sammen med tidsfaktoren (bruddet ligger en del år tilbake i tid) demper effekten på livskvalitet i vårt materiale. Resultatene tyder på en ganske stor, og trolig økende, ”fredstendens” på dette området, med mer balanserte ordninger etter brudd, særlig blant de yngre. Skilsmisse eller brudd har også blitt mer ”normalisert”. Vi ser tegn til større kjønnsbalanse når det gjelder initiativ til brudd, på samme vis som tallene viser mer balansert omsorgs- og arbeidsdeling innen intakte ekteskap /parforhold.

I utgangspunktet beskrev vi livskvalitet som en mer uavhengig dimensjon enn de fem andre hoveddimensjonene i studien, dvs. mindre klart knyttet til likestilling. Resultatene viser likevel at likestilling har stor positiv betydning for livskvalitet. At dette nå også i større grad enn før gjelder menn, er et nytt og viktig funn. Selv om den samlede effekten foreløpig ikke er så sterk, er den tydelig på viktige områder. Dette beskrives videre i del tre (kapitlet om de tradisjonelle og de likestilte).

Del 3. Særskilte analyser

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Bedre fødselspermisjonsordninger for menn etter 2000 har ført til økte andeler menn som tar lengre permisjon, men fars andel av permisjonen er fremdeles betydelig mindre enn mors.
- Sammenligner vi mennenes permisjonsuttak før og etter 2000, finner vi likevel at fars andel av den totale permisjonstiden (egen + partners tid) har økt et sted mellom 25 og 35 prosent.

17.1 Innledning

Kvinner i Norge har 15 prosent lavere lønn enn menn. I en ny rapport slås det fast at *lange fravær* fra jobben har negativ effekt på lønnsutviklingen (Hardoy og Schøne 2007). En grunn til lange fravær fra arbeidslivet er omsorg for barn. I Norge har vi en politikk for å tilrettelegge arbeidslivet og velferdsordninger, slik at foreldre skal kunne kombinere arbeid og omsorg. Rett til permisjon ved svangerskap og fødsel er lovfestet, og norske arbeidstakere er beskyttet mot diskriminering i den forbindelse gjennom en rekke lover – blant annet Likestillingsloven. Det er enighet om at dette har ført til at vi i Norge, i motsetning til mange andre europeiske land, har en høy andel kvinner i arbeidslivet, parallelt med et høyt fødselstall. Samtidig kan man spørre om nettopp en slik sjenerøs velferdsordning som fødselspermisjon bidrar til å skape og konsolidere systematiske lønns- og inntektsforskjeller mellom kvinner og menn. Kvinner tar ut nesten hele fødselspermisjonen: de fleste er borte fra jobben ett år med barn, men må i det lange løp ”betale” for dette gjennom en systematisk dårligere lønnsutvikling enn menn. I følge Hardoy og Schøne (2007) kan 40 prosent av lønnsgapet i privat sektor og 20 prosent av lønnsgapet i offentlig sektor forklares med omsorg for barn.

I Norge er fødselspermisjon en velferdsordning som i utgangspunktet ikke er kjønnet – både fedre og mødre har rett til å ta ut fødselspermisjon. Muligheten for å kombinere omsorg for barn med jobb er altså formelt til stede for både kvinner og menn. På denne bakgrunn blir det i en undersøkelse om menns holdninger til og forståelse av likestilling viktig å se på menns og kvinners *praksis* når det gjelder omsorg for barn og fødselspermisjon.

I utvalget vårt rapporterer 72 prosent av mennene og 74 prosent av kvinnene at de har egne barn. Når det gjelder fedres og mødres praksis i forhold til det å ta ut fødselspermisjon må vi ta høyde for at det først var fra og med april 1993 at fire uker av fødselspermisjonen ble forbeholdt far. Av foreldre som i dag er mellom 25 og 49 år er det 66 prosent av fedrene og 77 prosent av mødrene som har tatt ut fødselspermisjon. Dette sier imidlertid ikke så mye om mødres og fedres praksis hvis vi ønsker å vite noe om hvor mye tid menn og kvinner bruker på omsorg for små barn.

Utvikling fra 1990-tallet til 2000-tallet

Vi skal først se litt på utviklingen fra 1990-tallet til 2000-tallet blant foreldrene samlet.²⁷⁸ Deretter ser vi nærmere på hvordan fordelingen av fødselspermisjon har blitt påvirket av endringer i rettigheter til permisjon.

I spørreskjemaet spør vi om respondenten har barn, yngste barns alder, respondentens uttak av betalt og ubetalt permisjon sist vedkommende fikk barn, og ektefellens eller partnerens uttak av permisjon.²⁷⁹ For respondenten har vi tall både for betalt og ubetalt permisjon, mens vi bare har tall for samlet permisjonstid (betalt og ubetalt) når det gjelder respondentens partner. Permisjonstiden er oppgitt i antall uker.

Vi sammenligner først foreldre som fikk sitt yngste barn på 1990-tallet, med foreldre med yngste barn på 2000-tallet. Fedre med yngste barn født på 1990-tallet forteller at de tok i gjennomsnitt 5,1 uker permisjon, mens ektefelle eller partner tok 39,1 uker. Disse tallene gjelder permisjonstid totalt, altså både betalt og ubetalt permisjon. Fedrene oppgir altså i snitt at foreldrene samlet tok ut 44,2 permisjonsuker, hvorav de selv tok 11,5 prosent. Mødre med yngste barn født på 1990-tallet sier at de tok permisjon i 52,4 uker, mens faren tok 3,2 uker (igjen, både betalt og ubetalt permisjon). Mødrene oppgir altså at foreldrene samlet tok ut i gjennomsnitt 55,6 uker, hvorav fedrenes andel var 5,8 prosent.

De tilsvarende tallene blant fedre med yngste barn født på 2000-tallet viser at fedrene tok 7,8 uker mens partner tok 39,5 uker, dvs. foreldrene samlet 47,3 uker, hvorav de selv tok 16,5 prosent. Mødrene med yngste barn født på 2000-tallet sier de i gjennomsnitt tok ut 55,3 uker mens partner tok 5,5 uker, dvs. foreldrene samlet 60,8 uker hvorav fedrene tok 9,1 prosent.

Som vi ser er det et betydelig gap mellom mødrenes og fedrenes rapportering. Mødrene oppgir omtrent 30 prosent lengre permperiode (betalt og ubetalt) enn det fedrene forteller om sine partnere. Og fedrene oppgir omlag 30 prosent lenger permperiode enn det mødrene tilskriver dem. Dette sier nok *noe* om at permisjonsperioden ligger et stykke tilbake i tid; det kan være vanskelig å huske nøyaktig. Men forskjellen er såpass systematisk (og lite påvirket av hvor lang tid som har gått etter permisjonsperioden) at vi får et klart og sterkt signal om at fødselspermisjon er et ”moralsk gode”. Det er *bra* å ha vært hjemme med babyen, og er man i tvil, legger man heller til litt, når det gjelder egen innsats, mens man er mer skeptisk til partnerens. Slik diskrepans er velkjent på andre området i arbeidsfordelingen i hjemmet og omtalt før i rapporten, men det er interessant at forskjellen på dette området er såpass stor.

Om vi tenker oss at sannheten ligger omtrent i midten (dvs. bruker både menns og kvinners rapporter) får vi, når det gjelder barn født på 1990-tallet, at fedrene brukte 8,4 prosent av den samlede foreldrepermisjonsperioden (igjen, både betalt og ubetalt periode). Når det gjelder barn født på 2000-tallet, har fedrenes andel steget til 12,3 prosent.

Mannens andel av den totale permisjonsperioden inkludert ubetalt permisjon har altså *økt med omtrent 50 prosent*, ut fra mødrenes og fedrenes rapporter, fra 1990-tallet til 2000-tallet. Selv om fedreandelen

---

²⁷⁸ Når vi ser på alle foreldrene samlet, inkluderer gruppen både menn og kvinner med og uten rettigheter til betalt fødselspermisjon. Hvis vi bare hadde tatt med dem som hadde rett til betalt permisjon, ville tallene blitt noe annerledes. Beregningsmåten vår her, sier likevel noe om de overordnede trendene på feltet i perioden vi ser på.

²⁷⁹ Vi spør om alderen for det yngste barnet i husholdningen, og ikke direkte om dette er respondentens eget barn (mens permisjonsopplysningene gjelder respondentens yngste barn). Dette kan gi en liten feilmargin, men betyr neppe særlig mye for resultatene som presenteres i disse avsnittene.

fortsatt er liten, er økningen meget tydelig. I et lengre historisk perspektiv kan dette tolkes som en ganske dramatisk økning.

Hvis vi bare ser på hva foreldrene sier om sin egen betalte og ubetalte permisjonstid (som nevnt har vi bare dette sammenlagt for partneren), får vi følgende bilde:

Fedre med yngste barn født på 1990-tallet tok i snitt 4,2 uker betalt og 1,3 ubetalt. Fedre med yngste barn født på 2000-tallet tok i snitt 6,1 uker betalt og 1,6 ubetalt. *Fedrenes betalte permisjonstid økte med 45 prosent, den ubetalte med 23 prosent* fra 1990-tallet til 2000-tallet.

Mødre med yngste barn født på 1990-tallet tok i snitt 41,0 uker betalt og 12,5 ubetalt. Mødre med yngste barn født på 2000-tallet tok i snitt 42,4 uker betalt og 13,0 ubetalt. *Mødres betalte permisjonstid har økt med 3 prosent, ubetalt permisjonstid med 4 prosent* fra 1990-tallet til 2000-tallet.

Fedrenes andel av den betalte permisjonstiden, blant dem med yngste barn født på 1990-tallet, var 9,3 prosent. Den tilsvarende andelen blant fedrene med yngste barn født på 2000-tallet var 12,6 prosent. Igjen ser vi betydelig økning, selv om fedreandelen fortsatt er liten. *Fedrenes andel av den betalte permisjonsperioden har økt med 36 prosent* fra 1990-tallet til 2000-tallet.²⁸⁰

Det vi her har oppgitt, er gjennomsnitt for de to kjønn i de to periodene. De viser, samlet sett, stor fremgang i forhold til et mål om at barn har rett til omsorg både fra far og mor, selv om det er lang vei igjen.²⁸¹ Det er imidlertid store forskjeller som ikke kommer frem i disse gjennomsnittstallene, som vi nå skal se på.

17.2 Sosioøkonomisk status og sektorforskjeller

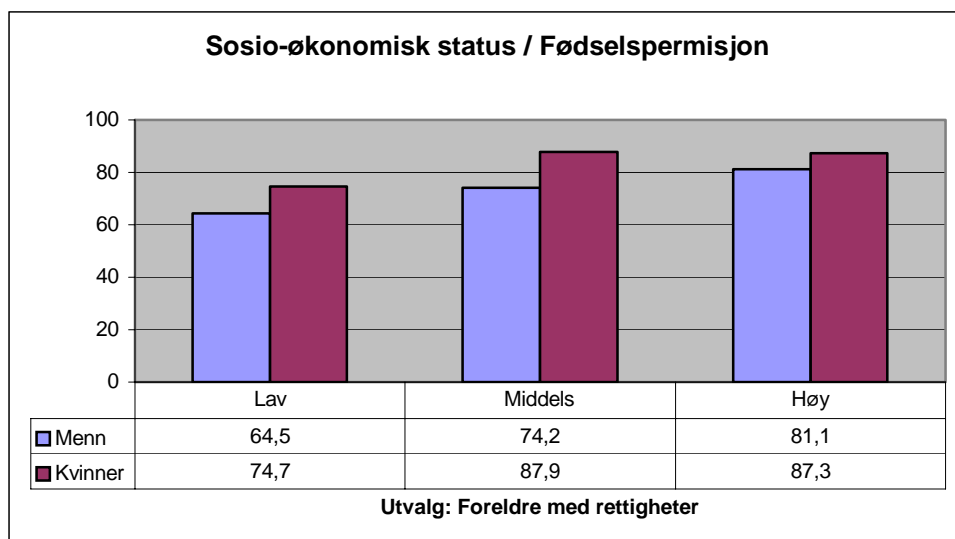
Bruk av fødselspermisjon varierer ut fra sosial sosioøkonomisk lagdeling. Ser vi på praksis i forhold til sosioøkonomisk status finner vi betydelige forskjeller mellom menn og mellom kvinner når det gjelder fødselspermisjon.

---

²⁸⁰ Også hvis vi legger opp beregningen med utgangspunkt bare i gruppen som har rett til betalt fødselspermisjon, og bygger på egenrapportert permisjonslengde for menn og kvinner (betalt og ubetalt samlet), finner vi at fars andel av mors og fars samlede permisjonstid øker, nå med ca. 25 prosent. Da har vi sammenlignet perioden 1993-1999 (fedrekvoten ble som sagt innført i 1993) og 2000-2007.

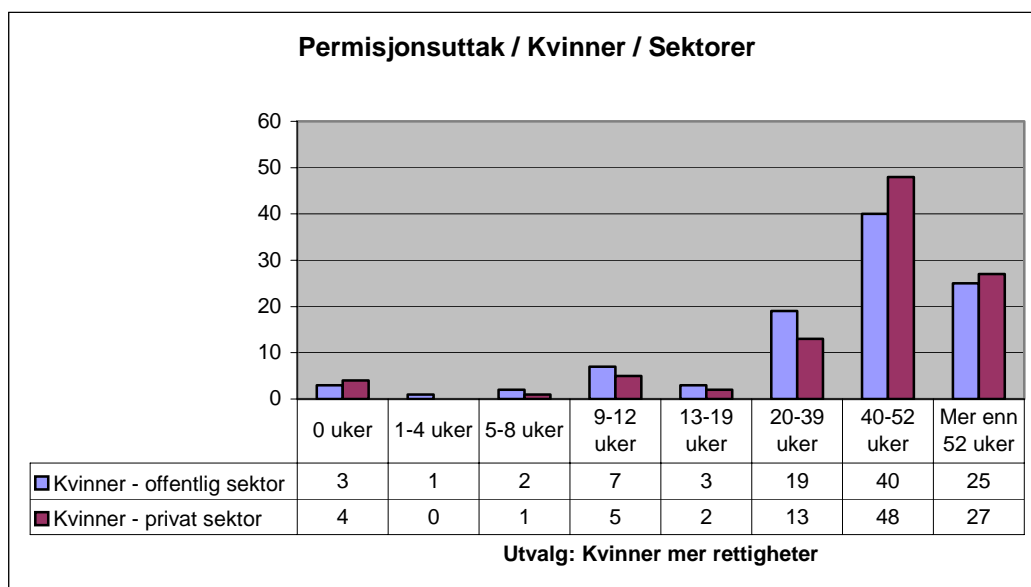
²⁸¹ Om vi tenker oss at utviklingen vil fortsette i samme takt som i perioden 1990-2007, vil det ta omlag 45 år før fedre og mødre deler likt på fødselspermisjonen. Dette er selvsagt en nokså tvilsom regnemåte, men den sier noe om historisk endring på området.

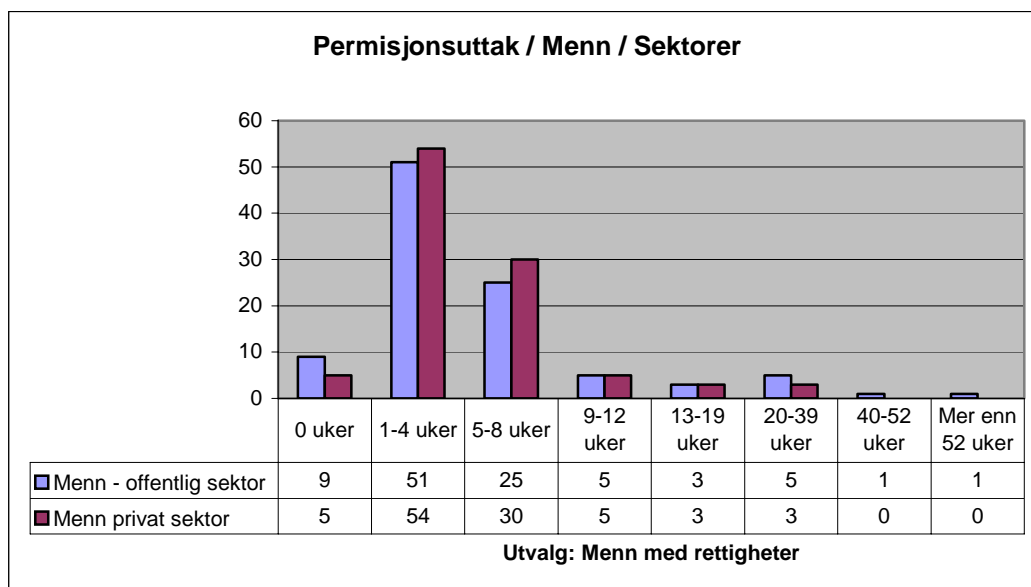

Diagrammet gir en oversikt over menn og kvinner med rett til betalt til fødselspermisjon. De er delt inn i tre grupper basert på vår indeks for sosioøkonomisk status. Deretter ser vi hvor stor andel innen hver gruppe som har tatt fødselspermisjon (uansett type og lengde). Vi ser at det særlig blant menn er betydelig variasjon, jo lavere vi kommer på indeksen, desto lavere er andelen som har tatt permisjon. Blant kvinner er det særlig de på det laveste trinnet som skiller seg negativt fra de øvrige. Betydningen av sosioøkonomiske forhold som inntekt og utdanning er altså tydelig når det gjelder permisjonsuttak.

Hvilken forskjell for det samlede permisjonsuttaket gjør det om man er ansatt i privat eller offentlig sektor? Under har vi laget diagrammer som viser hvordan permisjonsuttaket fordeler seg blant kvinner og menn ansatt i privat og offentlig sektor.

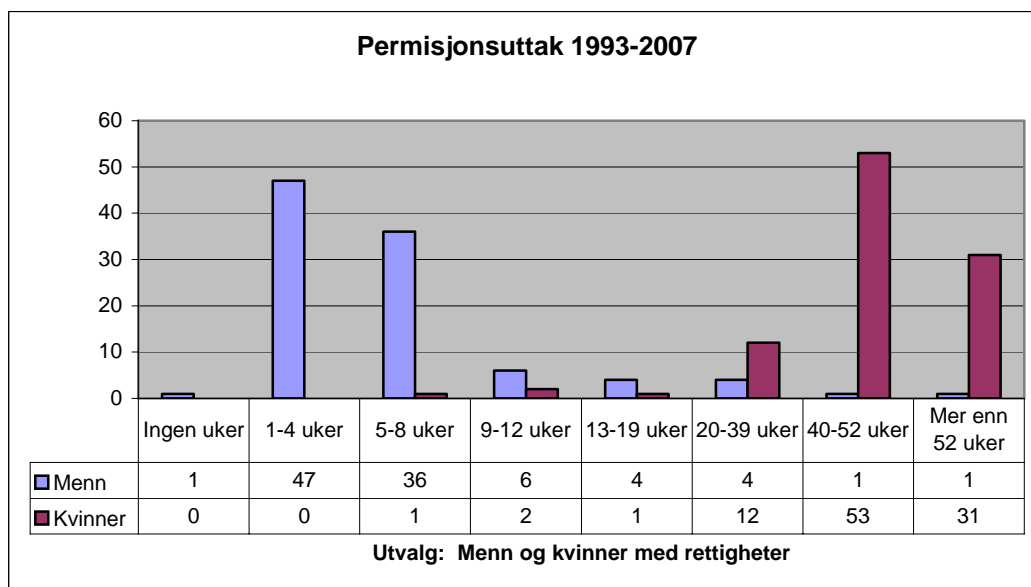

Det interessante her er hvor *liten* forskjell det gjør for menn og kvinner om de er ansatt i offentlig eller privat sektor. Man kunne kanskje anta at menn i offentlig sektor tok ut noe mer permisjon enn menn i privat sektor, eller at kvinner i privat sektor tok ut mindre permisjon enn kvinner i offentlig sektor, men dette er det ikke noe som tyder på. Tvert i mot. Igjen: Det er mye – også i vår undersøkelse - som tyder på at selv om en sjenerøs velferdsordning som fødselspermisjon i utgangspunktet ikke er kjønnet knyttes det *andre* forventninger til farsskapet enn til morsskapet i Norge; forventninger som resulterer i ulike praksiser både i familielivet og i arbeidslivet, og som blant annet fører til et lønns- og inntektsgap mellom kvinner og menn.

Generelt ser det ut til at ”kjønnsforskjellen” – her forstått som forskjeller i historisk spesifikke betydninger av og forventninger knyttet til morsskapet og farsskapet – så å si er forskjellen som gjør en forskjell når det gjelder mødres og fedres praksis i forhold til fødselspermisjon.

17.3 Fødselspermisjon og rettigheter

Vi startet med hovedtall for fedre og mødre fra 1990-tallet til i dag. Her ser vi i mer detalj på *hvor mange uker permisjon* menn og kvinner tar innenfor forskjellige grupper. Fordelt på uker ser vi (under) at det er stor forskjell på hvor lang permisjon fedre og mødre har tatt ut. Diagrammet gjelder betalt permisjon blant dem som har rett til slik permisjon. Vi har tatt høyde for at det først var fra og med 1993 at fire uker av fødselspermisjonen ble forbeholdt far. Dermed får vi denne fordelingen.

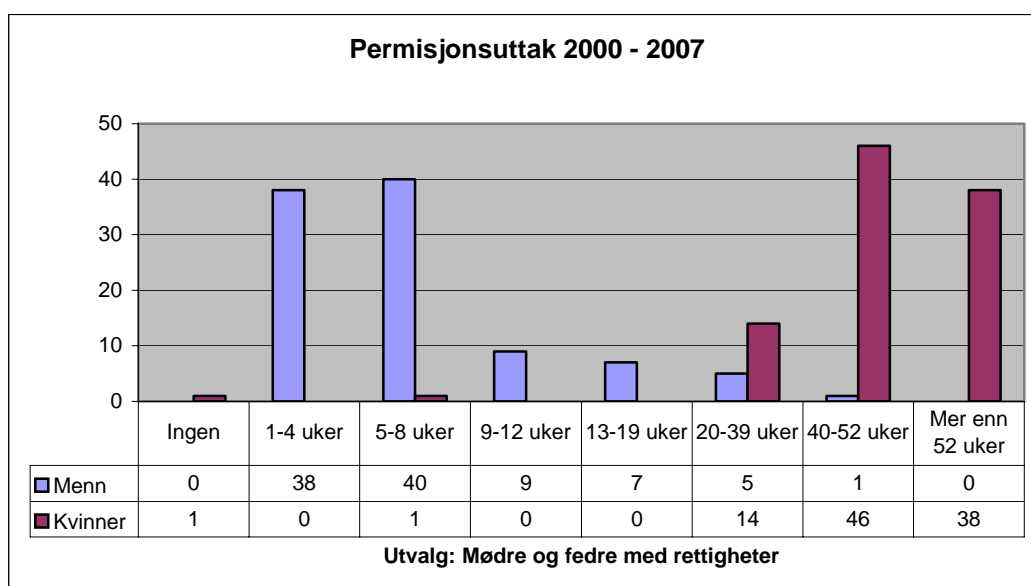
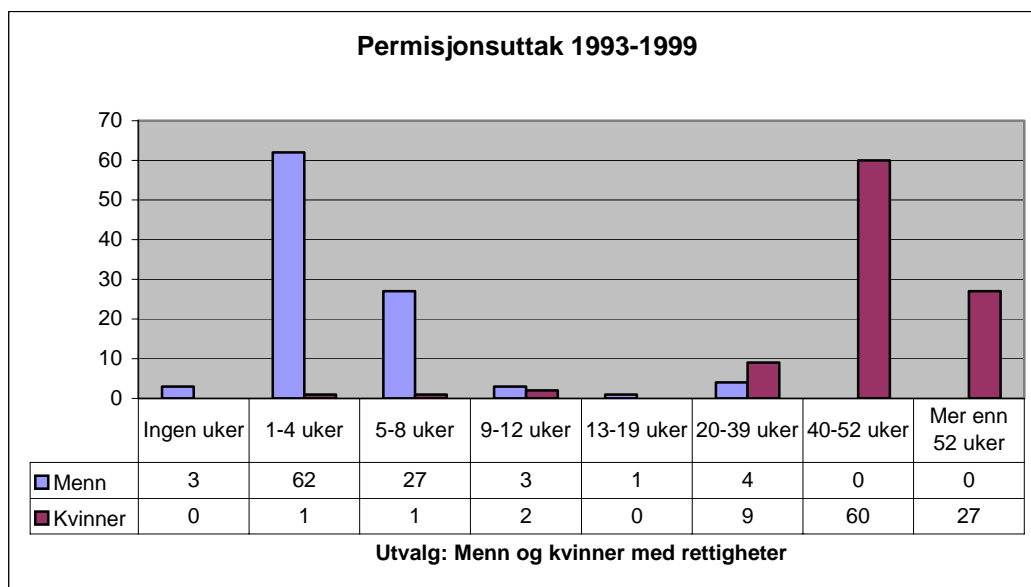

Etter 1993 er det 47 prosent av fedrene som rapporterer at de har tatt opp til 4 ukers permisjon og 36 prosent som rapporterer at de har tatt opp til 8 uker. Av mødrene er det 53 prosent som har tatt ut 40 til 52 uker og 31 prosent som har tatt mer enn 52 ukers permisjon. Dette gir et bilde av en markant forskjell mellom mødres og fedres permisjonsuttak.

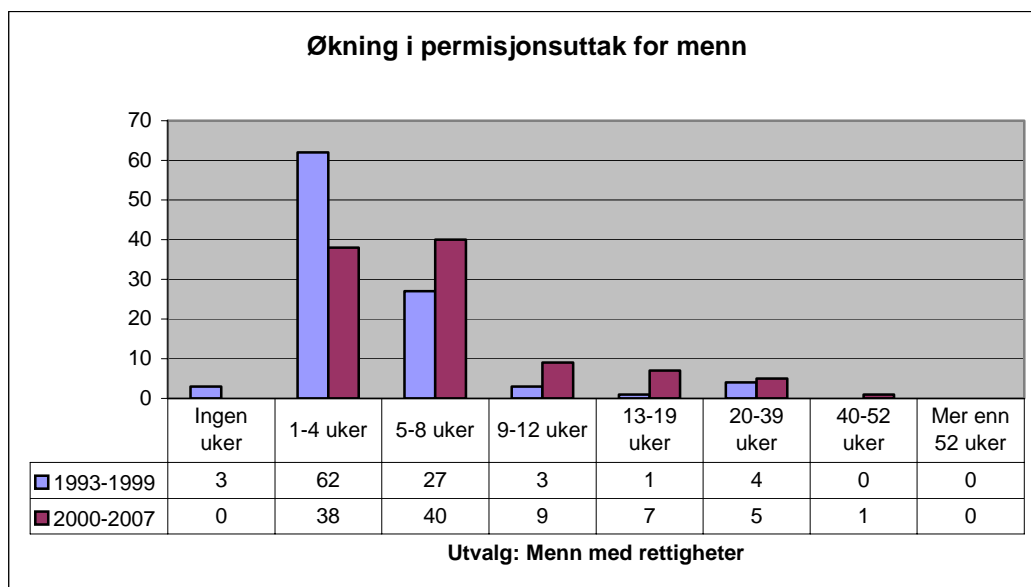
En viktig endring som skulle oppmuntre fedre til å bruke en større del av permisjonen enn de fire øremerkede ukene var innføringen av selvstendig opptjeningsrett for menn i 2000. Siden 2000 har altså fødselspenger for permisjon som far tar ut over ferdekvoten vært basert på *egen* opptjening og stillingsbrøk uavhengig av mors yrkesdeltakelse før fødselen. Fedres rett er imidlertid fortsatt avhengig av mødrenes virksomhet. Det avgjørende fra 2000 har vært hva mor *gjør etter* fødselen. Faren får fødselspenger basert på egen stillingsandel dersom moren etter fødselen arbeider minst 75 prosent av full arbeidstid, tar offentlig godkjent utdanning på heltid, eller kombinerer arbeid og godkjent utdanning som i sum gir heltid. Det må altså foreligge et omsorgsbehov for at far skal få denne retten; far har ikke rett til fødselspenger hvis mor samtidig er hjemme og tar seg av barnet.²⁸² Fra 2000 av burde det økonomiske argumentet for at far må jobbe i stedet for å ta ut permisjon være svekket.

Vi har tatt høyde for denne endringen ved å presentere tallene for fedres og mødres permisjonsuttak etter 1993 i to forskjellige diagrammer: en for perioden 1993-1999 og en for perioden 2000-2007. Begge gjelder foreldre med rett til fødselspenger. I 2006 ble fedrekvoten for øvrig utvidet til seks uker.

²⁸² Morspresumpsjonen ble mildnet men ikke fjernet med denne endringen. Om det foreligger et omsorgsbehov eller ikke, avhenger av mor, ikke – rett og slett – av barnets behov for kontakt med far. Dette er i kontrast bl.a. til den islandske ordningen, der fars rett er sikret uavhengig av hva mor gjør.

I diagrammet under fokuserer vi på tallene for menn alene, slik at vi bedre ser forskjellen mellom de to tidsperiodene:

Vi ser at andelen fedre som tar ut maksimalt 4 ukers permisjon har sunket dramatisk fra 62 prosent før 2000 til 38 prosent etter 2000, og at andelen fedre som tar ut opptil 8 uker har steget kraftig fra 27 prosent til 40 prosent. Det er også 9 prosent av fedrene som rapporterer at de tar opp til 12 ukers permisjon og 5 prosent som tar opp til 39 uker.

Andelen fedre som tar mer enn 4 ukers permisjon har altså steget siden innføringen av selvstendig opptjeningsrett for menn i 2000. Disse endringene, blant foreldre med rettigheter, gjenspeiler de vi så for foreldrene samlet.

Samtidig er det fremdeles slik at det er et klart fåtall av fedrene som tar permisjon utover 8 uker. Hvis innføringen av selvstendig opptjeningsrett i 2000 var ment å skulle få fedre til å ta en større del av permisjonen enn de øremerkede ukene – som fra 2006 altså er seks uker – eller, sagt på en annen måte: hvis innføringen av denne ordningen var ment å skulle føre til utjevning mellom kjønnene i forhold til det å ta permisjon knyttet til foreldreskap, må man si at ordningen foreløpig har hatt begrenset virkning. Økningen er kanskje stor historisk sett, men om man vurderer dette som en reform som burde få stor virkning her og nå, er effekten mer beskjeden.

Dette blir enda tydeligere om vi ser på tallene for mødre som har tatt fødselspermisjon før og etter 2000. Andelen mødre som tar mellom 40 og 52 ukers permisjon har sunket fra 60 prosent før 2000 til 46 prosent etter 2000. Samtidig er andelen mødre som tar *mer* enn 52 ukers permisjon *økt* fra 27 prosent til 38 prosent. Dette er bemerkelsesverdig: fedre tar maksimalt ut 8 ukers permisjon mens det er en økning i andelen mødre som tar permisjon ut over 52 uker. Vi så tidligere at tallene for mødre samlet viser en nokså beskjeden økning fra 1990-tallet til i dag, mens tallene for mødre med rett til fødselspenger viser en klarere økning.

Hva er bakgrunnen for dette kjønnsdelte bildet? Det finnes mange mulige forklaringer.

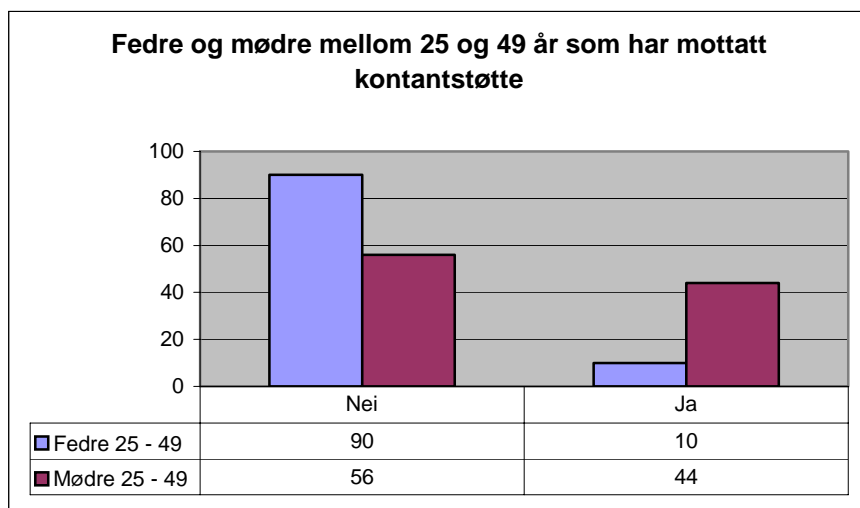
17.4 Seks mulige forklaringer

Vi skal se på seks mulige forklaringer på hvorfor kjønnsdelingen fortsatt er så stor når det gjelder fødselspermisjon, til tross for mange gode forsetter og offisielle målsetninger om at fedre bør komme sterkere inn i bildet, og en ordning som formelt sett åpner for dette.

Manglende barnehagedekning

Barnehagedekningen i Norge er ikke god nok, og foreldre ser seg nødt til å være hjemme med barna inntil de får barnehageplass. Dette kan forklare hvorfor så mange mødre tar mer enn 52 ukers permisjon, men det kan *ikke* forklare hvorfor de fleste fedre maksimalt tar 8 uker. Hva grunnen er til dette kan vi ikke svare entydig på med utgangspunkt i undersøkelsen, men vi kan se at *mønsteret* som gjør seg gjeldende i fedres og mødres permisjonsuttak også gjør seg gjeldende i fedres og mødres bruk av *kontantstøtte*.

Kontantstøtten ble innført i 1998, og utbetales for barn mellom 1 og 3 år som er bosatt i Norge. Det gis full kontantstøtte dersom barnet ikke bruker barnehage det ytes offentlig driftstilskudd for. For foreldre som ønsker redusert oppholdstid i barnehage for barnet ytes det gradert kontantstøtte. Kontantstøtten er skattefri og ytes per barn uten inntekts- og behovsprøving. Med utgangspunkt i bruken av kontantstøtte blant mødre og fedre mellom 25 og 49 år i utvalget kan vi lage følgende diagram:

Her rapporterer altså 10 prosent av fedrene og 44 prosent av mødrene at de har mottatt kontantstøtte.²⁸³ Bruken av kontantstøtte kan skyldes mangelfull barnehagedekning. Men i likhet med menns og kvinners praksis i forhold til permisjonsuttak kan mangelfull barnehagedekning heller ikke forklare forskjellene mellom mødres og fedres bruk av kontantstøtte. Det er mødrene som mottar det meste av kontantstøtten og som står for de lange permisjonsuttakene.²⁸⁴ Mangelfull barnehagedekning kan

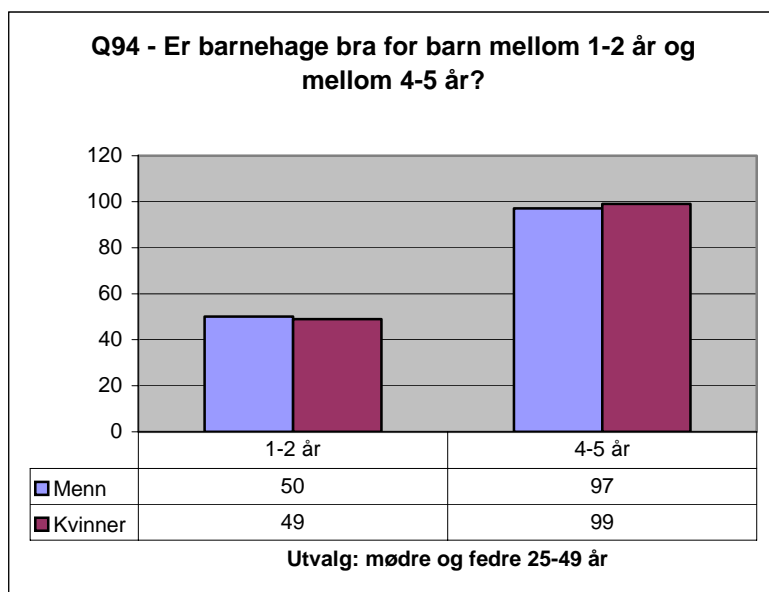
²⁸³ Andelen fedre blant de som sier de har mottatt kontantstøtte er større enn i tidligere forskning, uten at vi har hatt anledning til å se nærmere på dette innen rapportfrist. Det er særlig yngre fedre som forteller at de har mottatt kontantstøtte.

²⁸⁴ I kapitlet om likestillingsholdninger så vi en undergruppe av "nok-er-nok"-menn (nok likestilling, nok innvandring, nok statsinnblanding) med en familiepolitisk profil som er sterkt positiv til kontantstøtte og skeptisk til barnehage. Man kunne tenkt seg at disse mennene, etter tradisjonelt patriarkalsk mønster, har svart med tanke på kontantstøtte for sin kone eller partner, ikke for seg selv. Derfor er det tankevekkende at tallene viser at disse mennene tar ut kontantstøtte omtrent på linje med andre menn - og altså, ikke mye mindre. Det sier noe om likestillingsklimaet i dagens Norge.

forklare at foreldre velger å ta i mot kontantstøtte eller å ta ut lang fødselspermisjon, men det kan ikke forklare *fedrenes* kortvarige permisjonsuttak.

”Barnets beste”

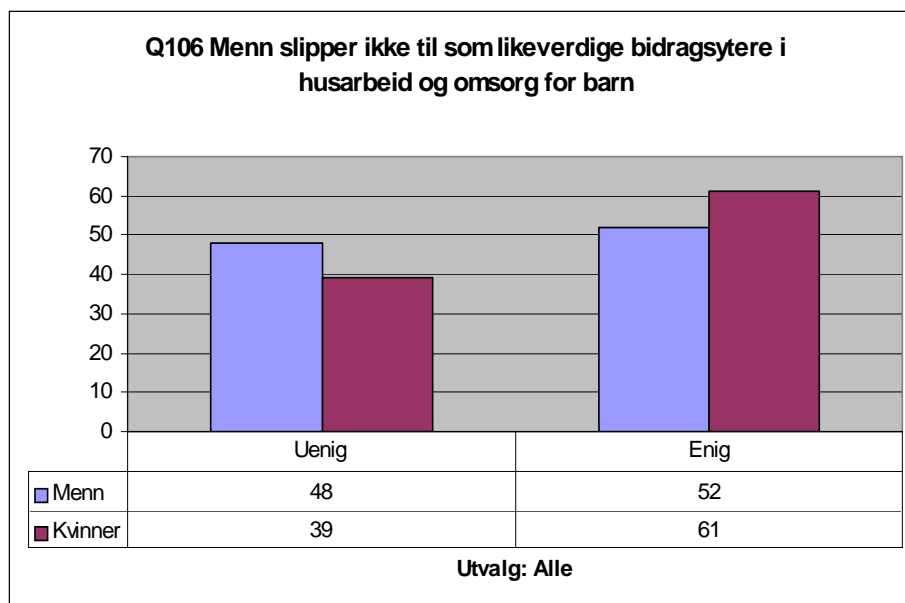
I debatten som gikk forut for og like etter innføringen av kontantstøtten var hensynet til barnets beste et sentralt tema. Det ble fremført argumenter om at det å velge bort barnehagen var et barne- og familievennlig valg. Ligger det en slik barnets-beste-diskurs til grunn *også* for mødres lange permisjonsuttak? I undersøkelsen spurte vi respondentene om deres syn på barnehager. Tar vi utgangspunkt i et utvalg bestående av mødre og fedre mellom 25 – 49 år får vi følgende diagram:

Her ser vi altså at det gjør en forskjell for foreldrene om barnet er 1-2 år eller om det er 4-5 år. Mens nesten alle – både mødrene og fedrene – ser ut til å mene at barnehage er bra for barn i 4-5 års alderen, er det bare halvdelen - igjen både blant mødrene og fedrene – som synes dette dersom barnet er i 1-2-årsalderen. 1-2-årsalderen sammenfaller med fødselspermisjonsperioden, hvor det altså i hovedsak er mødrene som er hjemme. Hvis det er hensynet til barnets beste som ligger bak at halvdelen av både mødrene og fedrene er skeptiske til barnehage for barn mellom 1-2 kunne man kanskje si at det også er hensynet til barnets beste som ligger bak mødrenes forholdsvis lange permisjonsuttak. Imidlertid kan ikke hensynet til barnets beste i seg selv forklare hvorfor det er *mødrene*, og ikke fedrene som velger dette. Snarere kan man si at den tilsynelatende nøytrale barnets-beste-diskursen *tåkelegger* at når det gjelder omsorg for små barn er det stort sett alltid *mor* og mors valg som står i fokus, mens *far* og fars valg sjelden trekkes inn (Eidem Olsen 2003).

Menn anerkjennes ikke som omsorgspersoner

Menn anerkjennes ikke som omsorgspersoner. At fedre tar kort permisjon kan skyldes at de blir eller føler seg overkjørt, mast og kjeftet på, tilsidesatt, ignorert og/eller ikke tatt alvorlig på hjemmebane, og at de reagerer med å trekke seg tilbake og for eksempel holde seg mest mulig på jobben – også etter at de har fått barn. I undersøkelsen ba vi respondentene si seg enige eller uenige i utsagnet ”Menn slipper ikke til som likeverdige bidragsytere i husarbeid og omsorg for barn” (q106e).

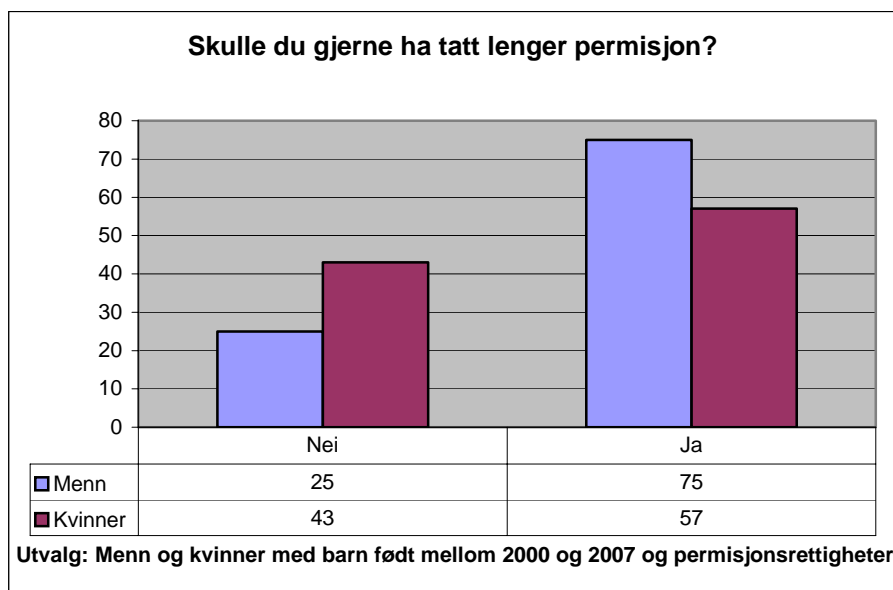
Det er oppsiktsvekkende at flere kvinner enn menn sier seg enig i dette. Kontrollerer vi for alder og differensierer mellom "helt" og "litt" enig ser vi at det i sær er kvinner mellom 25 og 34 år som sier seg "helt" enige i dette, og de aller eldste kvinnene (65 år og mer) som sier seg "litt" enige. Blant mennene er det de aller yngste som slutter mest opp om synspunktet om at menn ikke slipper til. Synspunktet dukker med jevne mellomrom opp i offentlige ordskifter og i media, og har gradvis vunnet terreng som forklaring på hvorfor menn ikke deltar mer i husarbeidet og den daglige omsorgen for barn. Det er interessant at nettopp dette synspunktet har vunnet terreng. Synspunktet at menn (sannsynligvis) vil, men ikke slipper til er ikke bare noe over halvdel av mennene i undersøkelsen ser ut til å slutte opp om; et flertall av kvinnene mener også dette. Det er heller ikke bare en kommentar så å si fra sidelinjen, fra de som ikke har barn, vedrørende situasjonen blant foreldrene. Tvert om, blant mødre under 40 år er 65 prosent enige (helt eller litt), mot 60 prosent enige blant fedrene under 40 år.

Om dette er et uttrykk for at kvinner egentlig finner seg vel tilrette med at menn maksimalt tar ut åtte ukers foreldrepermisjon, eller om det er en kommentar fra kvinner om at kvinner og menn møter ulike forventninger til hva de kan og bør foreta seg som foreldre, kan vi ikke si noe om på bakgrunn av materialet vårt. Vi kan heller ikke si noe om i hvilken grad menn faktisk *prøver* å slippe til i forhold til hjem og familie. Man må dessuten spørre om ikke denne forklaringen tilskriver menn en urimelig grad av *passivitet* som forklaring på at de fleste fedre også etter 2000 maksimalt tar 8 ukers permisjon.

Menn ønsker ikke mer permisjon

De fleste fedre ønsker ikke å ta mer enn omlag 8 ukers permisjon. At de fleste fedre ikke tar mer enn åtte ukers permisjon kunne tyde på at de ikke ønsker å være borte fra jobben mer enn åtte uker eller at de ikke ønsker å være hjemme med barn mer enn åtte uker. Imidlertid kan vi, med utgangspunkt i undersøkelsen, utelukke denne forklaringen. Det følgende diagrammet viser hva foreldre med barn født mellom 2000 og 2007 og permisjonsrettigheter svarer på spørsmålet (q83): "Skulle du gjerne ha tatt lenger permisjon?"

Her ser vi altså at hele 75 prosent av fedrene gjerne skulle ha tatt lenger permisjon. Imidlertid sier ikke dette noe om hvor mye lenger permisjon fedrene kunne tenke seg. Ser vi på hva de samme fedrene og mødrene – altså mødre og fedre med permisjonsrettigheter og barn født mellom 2000 og 2007 - svarer når de blir spurt om hva de mener om dagens kjønnsfordeling av fødselspermisjonen, svarer 58 prosent av fedrene og 74 prosent av mødrene at fedrekvoten bør økes, men at mor bør beholde like lang permisjon som i dag (q92b). På grunn av svakheter ved formuleringen av dette spørsmålet kan vi ikke si nøyaktig hvor mange som ønsker en ordning der faren får en tredjedel eller halvdelen av permisjonsperioden, men inntrykket er at de fleste ønsker at far skal få mer, uten at det skal gå utover den tiden mor har.²⁸⁵ Det kan se ut som mange menn tenker seg en viss, men begrenset, økning. Man kan altså spørre seg hva menn mener når de gir uttrykk for at de ønsker seg lenger permisjon.

Kompensasjon for den andre parten

Mødrene *kompenserer* for fedrenes fravær med sitt nærvær i form av permisjon. At mødre tar ut lang fødselspermisjon kan skyldes at fedre tar ut kort permisjon, men det omvendte kan også være tilfellet: fedre tar ut kort permisjon fordi mødre tar ut lang permisjon. *Hvorfor* mødre og fedre gjør som de gjør har vi ikke grunnlag for å si noe om med utgangspunkt i undersøkelsen.

Yrkeslivet bremser

Menn tar ikke ut mer enn om lag 8 ukers fødselspermisjon fordi det er mindre akseptert for menn enn for kvinner å være borte fra yrkeslivet på grunn av barn. Betyr det at det knyttes andre forventninger til farsskapet enn til morsskapet i Norge, og at disse forskjellene i forventninger resulterer i ulike holdninger til kvinnelige og mannlige arbeidstakere? Man kunne for eksempel forestille seg at fedre med småbarn blir møtt med ulike former for sanksjoner, direkte eller indirekte eksklusjon og

²⁸⁵ Spørsmålet er formulert slik at man får inntrykk av at den perioden foreldrene kan dele på, er mors periode. Dette kan ha påvirket svarfordelingen vesentlig. Nye tall fra en meningsmåling i november tyder på langt større støtte til en tredjedelsmodell (en tredel til mor, en tredel til far, en tredel fritt valgt), uten at vi har hatt anledning til å sammenligne tallene nøyaktig. Det er interessant at "morspresumpsjonen" i spørsmålsformuleringen gikk upåaktet hen (til tross for svært mye diskusjon og granskning av skjemaet mens vi utformet det, både i forskerteamet, referansegruppen, BLD og blant kontaktpersoner) inntil en svensk informasjonsrådgiver på NIKK, Bosse Parbring, påpekte dette. (Spørsmålets ordlyd er: "Norsk lov gir i dag far rett til 6 ukers betalt fødselspermisjon (fedrekvoten) mens mor har rett til 38 uker fødselspermisjon med full lønn. Hvilket av de følgende utsagn stemmer best med din oppfatning?").

trakassering fra overordnede eller kolleger hvis de ytrer ønske om å dele fødselspermisjonen med partneren sin. Kjønnsegregeringen på arbeidsmarkedet kan også være en faktor; flere menn enn kvinner befinner seg i konkurranseutsatte bransjer hvor det å være borte fra jobben over lenger tid – uansett grunn - blir en økonomisk belastning for den enkelte bedriften. Som vi viser i første del av rapporten er det en tendens til at menn i langt mindre grad enn kvinner velger utdanning og jobb som lar seg kombinere med barn og familie.

17.5 Konklusjon

Problemstillingen i dette kapitlet er hvorfor uttak av fødselspermisjon fortsatt er sterkt kjønnsdelt, til tross for en ordning som formelt sett gir adgang til mer lik deling.

Vi så først på gjennomsnittstall for alle fedre og mødre (uavhengig av rettigheter) som fikk barn henholdsvis på 1990-tallet og 2000-tallet. Tallene viser at fedres andel av foreldrenes samlede permisjonstid, inkludert ubetalt permisjon, steg fra 8 prosent på 1990-tallet til 12 prosent på 2000-tallet. Fedrenes betalte permisjonstid økte med 45 prosent i perioden mens mødrenes økte med 3 prosent. Selv om fedrenes andel fortsatt er liten, er økningen klar. Vi så også et betydelig gap mellom fedres og mødres rapportering som neppe bare kan forklares med svak hukommelse. Begge parter rapporterer om omlag 30 prosent lengre permisjonstid enn det den andre parten sier de tok ut. Tallene tyder på at permisjonstid er et omstridt gode, og noe man ”bør” ha tatt ut mye av.

Videre så vi på sosioøkonomiske forskjeller og sektorforskjeller blant foreldre med rettigheter til fødselspermisjon. Andelen fedre som benyttet seg av permisjon synker med lavere klassestatus, og er også lavere blant mødre på laveste trinn. Hvilken sektor man arbeider i, privat eller offentlig, har derimot overraskende liten betydning.

I siste del av kapitlet drøftet vi seks mulige forklaringer på hvorfor uttak av fødselspermisjon fortsatt er så sterkt preget av kjønnsforskjell. Dette var manglende barnehagedekning, hensynet til barnets beste, at menn ikke anerkjennes som omsorgspersoner, at menn ikke ønsker mer permisjon, kompensasjon for den andre parten, og at yrkeslivet bremser. Vi konkluderte ikke denne diskusjonen, men vi så at noen av forklaringene (barnehagedekning, barnets beste, menn ønsker ikke mer permisjon) ikke er særlig holdbare for å begrunne kjønnsdelingen.

At et kjønnsegregert yrkesliv og ulike yrkesvalg har en betydelig virkning (blant annet gjennom skjev parfordeling av inntekt), er svært sannsynlig ut fra våre tall, og føyer seg inn i bildet (i rapportens del to) av hvordan skjev parfordeling hindrer likestilling i praksis.

Men den forklaringen som kanskje har størst oppslutning i materialet, kan tolkes som en form for kulturell selvkritikk: fedre ”slipper ikke til” som likeverdige bidragsyttere. Denne kritikken får oppslutning fra et flertall både blant menn og kvinner, og det er oppsiktsvekkende at kvinner er ennå litt oftere enige i den, enn menn er. Tendensen er også at de yngre er mer enige enn de eldre. Selv blant kvinner og menn under 40 år som generelt sett mener at likestillingen har kommet langt nok, er det et klar flertall (65 prosent blant kvinner, 61 prosent blant menn) som mener at menn ikke slipper til som likeverdige bidragsyttere.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Det ser ut som om vennskapet er i ferd med å styrke sin posisjon som relasjon særlig blant unge menn.
- Vennskap hos de yngste er også preget av større mangfold i forhold til personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn.
- Særlig menn i etableringsfasen og gifte menn strever med å innpasse tid til venner.
- Fravær av nære venner er forbundet med en tydelige svakere livskvalitet, både generelt, og hvis vi ser på enkeltfaktorer som angst, depresjon, selvmordstanker, med mer.
- Det eneste punktet der vi ikke finner denne forbindelsen, er ved vennskap med personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn.
- Miljøet i oppveksten har en viss betydning for senere vennskap. De som opplever fysisk straff eller vold hjemme eller å bli ertet eller plaget ute, er i større grad enn andre uten nære venner. Barn av foreldre med høyere utdanning har i noen grad flere nære venner.
- Vennskap synes å være et felt for integrering mellom etniske grupper, særlig blant unge menn. Andelen i befolkningen som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn, er totalt sett liten, den ligger rundt 15 prosent, men blant de yngste mennene (17-24 år) er det hele 40 prosent som sier de har nære venner med en slik bakgrunn. De yngste kvinnene ligger heller ikke langt etter, her er andelen 29 prosent.
- De som har venner med en annen etnisk bakgrunn, er noe mer liberale enn andre med hensyn til norsk innvandrings- og asylpolitikk.

18.1 Innledning

Vennsapsrelasjonen er en av de relasjonene som har endret seg mye gjennom historien, både når det gjelder hvilke normer og idealer som vennskap har utspilt seg i forhold til, og den relative betydningen vennskapet har hatt i forhold til andre sosiale relasjoner. Mens nære vennskap innen samme kjønn på 1700-tallet og tidligere hadde trekk som vi i dag forbinder mer med romantiske forhold, og ekteskap ofte hadde mer preg av å være nyttebasert (Svare 2004), ble det utover på 1800-tallet definert nye grenser for ekteskap og vennskap. Ekteskapet ble nå fremstilt som det forholdet som både mann og kvinne var pliktige til å prioritere over alt annet, samtidig som det ble idealisert som det sted der man skulle oppnå den ultimate virkeliggjøring som menneske. For menn mer enn for kvinner bidro i tillegg voksende homofobi til at nære relasjoner til samme kjønn ble opplevd som noe stadig mer problematisk, og noe man med fordel holdt på en armlengdes avstand (Rotundo 1993). På 1970-tallet gjorde Stein Rønnow en intervjuundersøkelse blant norske menn som ikke bare viser at menn er redd for åpenhet og nærhet: Selve ordet venn er kommet i miskreditt (Rønnow 1976). Når Rønnow ber sine intervjuobjekter om en samtale om vennskap, er det flere som misforstår hensikten med undersøkelsen og tror at den skal ta for seg homoseksuelle forhold. En gjennomgående tendens i både denne og lignende undersøkelser er at vennskap mellom menn er blitt noe problematisk, noe mange trekker seg bort fra, men som de også savner.

De siste tiårene er det imidlertid klare tegn til at utviklingen er i ferd med å snu. I 1980 oppga 31 prosent av mennene at de ikke hadde en fortrolig venn utenom ektefelle, kjæreste eller partner. I 2002

var det bare 20 prosent som svarte det samme, ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB). Samtidig viser SSB's tidsbruksundersøkelse at befolkningen brukte mindre tid på sosialt samvær i fritiden en gjennomsnittlig dag i 2000 enn ti år tidligere, og også tilbrakte mer tid alene. Det vil si at like mange var sammen med andre og brukte tid på sosiale aktiviteter en gjennomsnittsdag i 2000 som i 1990, men den totale tiden brukt på dette var likevel mindre. Nedgangen fra 1990 til 2000 var størst blant menn. Forskjellen mellom kjønnene i tid brukt på sosialt samvær, økte i løpet av tiåret. Framfor alt bruker kvinner mer tid enn menn på samtaler (Barstad 2005).

Det er flere grunner til at studiet av vennskap blant menn er interessant. Det ene er kjønnsforskjellene i menns og kvinners vennsorganisering, og hvorvidt de kan knyttes til andre forskjeller mellom menn og kvinner. Det andre er at vennskap – eller fravær av vennskap – er en sosial markør som sier noe om plasseringen innen et større sosialt landskap. Endelig er vennskap en viktig faktor når det gjelder livskvalitet. Det finnes solid dokumentasjon for at personer med gode vennsrelasjoner har bedre psykisk helse og en høyere livskvalitet, enn dem uten (Duck 2007). Vennskap virker også positivt inn på den fysiske helsen. I noen tilfeller kan effekten til og med være sterkere enn den tilsvarende effekten av familierelasjoner (Giles 2005).

I vår studie har vennskap en noe svakere, men likevel klart positiv korrelasjon med livskvalitet målt med samleindeksen for livskvalitet som ble presentert tidligere i rapporten. Korrelasjonen mellom livskvalitet og vennskap kontrollert for kjærlighet og sosioøkonomisk status, er .151 for menn og .167 for kvinner. Korrelasjonen mellom livskvalitet og kjærlighet kontrollert for vennskap og sosioøkonomisk status, er .472 for menn og .402 for kvinner.²⁸⁶ Vennskapets korrelasjon er med livskvalitet er her svakere enn det å leve i et parforhold, men den er likevel tydelig, og sterkere enn de fleste andre korrelasjoner i forhold til livskvalitet.

Når vi sammenligner eldre og yngre menn, bekrefter våre data den utviklingen som også SSB har funnet, nemlig at en større andel menn har nære venner nå enn før. Et annet interessant funn er at vennskap synes å være et felt for integrering mellom etniske grupper, særlig blant unge menn. Andelen i befolkningen som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn, er totalt sett liten, den ligger rundt 15 prosent, men blant de yngste mennene (17-24 år) er det hele 40 prosent som sier de har nære venner med en slik bakgrunn. De yngste kvinnene ligger heller ikke langt etter, her er andelen 29 prosent. Det er også en tendens til at de som har venner med en annen etnisk bakgrunn, er noe mer liberale i synet på innvandrere og asylsøkere. I spørsmål Q107E bes respondentene ta stilling til påstanden "Vi har nok asylsøkere og innvandrere her i landet". Andelen av alle menn som her er helt eller litt enig (samlet) er 71 prosent. Denne synker til 59 prosent blant dem som har venner med en annen etnisk bakgrunn. Den tilsvarende andelen blant kvinner synker fra 66 til 42 prosent.

18.2 Spørsmål om vennskap i surveyen

Surveyen inneholder flere spørsmål relatert til vennskap, eller påstander man skal relatere seg til. Når det gjeldet oppveksten, har vi disse to spørsmålene som direkte spør etter forekomst av vennskap:

- Q18a Hadde du nære og fortrolige venner blant gutter?
- Q18b Hadde du nære og fortrolige venner blant jenter?

---

²⁸⁶ Vennskap er her målt med en indeks der vi har lagt sammen vennskap med eget og annet kjønn i oppvekst og som voksen. Vi har her holdt de andre vennspspørsmålene utenfor. Kjærlighet er målt ved en indeks der vi har lagt sammen det å bo sammen med en partner og det at man regner med å leve sammen med partneren livet ut.

Og tilsvarende for voksne i Q112:

- Jeg har gode venner av samme kjønn
- Jeg har gode venner av motsatt kjønn
- Jeg har gode venner med en annen etnisk bakgrunn
- Jeg har gode venner med en annen seksuell orientering

I tillegg har vi andre spørsmål som berører vennskap direkte eller indirekte, og vi har også muligheten for å se hvordan vennskap står i relasjon til andre variabler, som for eksempel ulike aspekter ved helse og livskvalitet, økonomi, utdanning, selvbilde, med mer.

La oss først se hva *menn* rapporterer om sine vennskap under oppveksten.

	Nære venner blant gutter	Nære venner blant jenter
Nei	5,0	34,2
Delvis	16,4	32,3
Ja	78,7	33,5

Utvalg: Menn

Vi ser at langt flere av mennene forteller om nære venner blant sitt eget kjønn enn blant motsatt kjønn. Deler vi mennene inn i grupper etter alder (under), ser vi ellers at andelen som rapporterer om gode venner innen begge kjønn øker med synkende alder. Dette stemmer overens med annen forskning som viser at menn i dag i større grad har flere nære venner enn tidligere. Vi ser også at økningen er størst når det gjelder vennskap med det motsatte kjønn.

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Venner blant gutter	85,1	80,7	80,8	76,3	71,3
Venner blant jenter	51,4	38,8	33,5	29,9	22,8

Utvalg: Menn

La oss fortsette med å se hva kvinner rapporterer om sine vennskap under oppveksten:

	Nære venner blant gutter	Nære venner blant jenter
Nei	27,2	4,1
Delvis	25,5	11,4
Ja	47,3	84,5

Utvalg: Kvinner

Det er noen flere kvinner enn menn som har gode venner både av eget og motsatt kjønn. Deler vi kvinnene inn i grupper etter alder, finner vi at andelen som rapporterer om gode venner innen eget kjønn ikke varierer signifikant, de eldste rapporterer her det samme som de yngste, noe som indikerer at organisering av vennskap ikke har endret seg på samme måte hos kvinner som hos menn når det gjelder vennskap med personer av eget kjønn. Når det gjelder vennskap med motsatt kjønn, ser tallene slik ut:

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Venner blant gutter	53,1	56,5	48,8	43,2	31,8

Utvalg: Kvinner

Vi ser at andelen kvinner som rapporterer nære vennskap med gutter i oppveksten øker med synkende alder, bortsett fra hos de yngste, og ellers at andelen jevnt over er noe større enn den tilsvarende andelen hos mennene som rapporterer nære vennskap med jenter.

Skal vi trekke noen konklusjon av dette, er det at kjønnene – til tross for fortsatte forskjeller – nærmer seg hverandre når det gjelder vennskap med sitt eget og det motsatte kjønn.

Når vi i det følgende skal studere vennskap i oppveksten, skal vi gjøre det gjennom en indeks der vi har slått sammen de to variablene vi har sett på så langt. De som ikke rapporterer noen nære venner, kommer her i laveste kategori, de som har nære venner av ett kjønn (sitt eget eller motsatt kjønn) kommer i neste, mens den siste er reservert dem som har nære venner av begge kjønn. Menn og kvinner fordeler seg på denne indeksen som følger:

	Menn	Kvinner
Ingen nære venner	4,4	3,6
Nære venner blant ett kjønn	32,1	25,9
Nære venner blant begge kjønn	63,6	70,5

Utvalg: Alle

Vi ser at kvinneandelen i den siste vennskapskategorien er noe større enn mannsandelen. Vi ser også at det er noe flere menn enn kvinner som ikke hadde noen nære venner i oppveksten. Andelen som svarer dette, er imidlertid liten, og mindre enn vi skulle vente ut fra SSB's tall.²⁸⁷

La oss nå se på hvordan vennskap i oppveksten henger sammen med andre variabler. For gutter er det en svak tendens til at de som gikk i barnehage kommer høyere på vennskapsindeksen. 71,3 prosent kommer her i kategorien for dem som har nære venner av begge kjønn, mot 60,9 hos dem som ikke gikk i barnehage.

Hos gutter virker ellers mors utdanning positivt inn på vennskapsindeksen. Tabellen angir andel som har nære venner blant begge kjønn.

Grunnskole	Videregående	Universitet /høyskole inntil 4 år	Universitet /høyskole over 4 år
60,3	64,1	70,1	78,4

Utvalg: Menn

Hos jenter ser vi den samme effekten, men svakere, og bare når mor har opp til 4 års universitets- eller høyskoleutdanning. Har mor mer utdanning, snur utviklingen. Fars utdanning er forbundet med det samme mønsteret hos både jenter og gutter, men denne gangen svakere hos guttene og sterkere hos jentene. Hva grunnen til denne korrelasjonen mellom foreldrenes utdanning og barnas vennsapsrelasjoner kan være, kan vi ikke svare på med utgangspunkt i våre data, men en mulig forklaring er at vennskap, slik mange forskere har pekt på, ikke bare er noe som skjer "av seg selv", men er basert på en evne som kan læres (Duck 1991). Kanskje er det noe med miljøet barn vokser opp i, når mor og/eller far har høyere utdanning, som stimulerer utviklingen av denne evnen.

²⁸⁷ Spørsmålet som besvares i SSB's undersøkelse er imidlertid ikke det samme som vi ser på her.

Straff og vold i hjemmet slår negativt ut for begge kjønn. Tabellen under viser tallene for menn.

	Straff /vold, ”nei”	Straff /vold, ”delvis”	Straff /vold, ”ja”
Ingen nære venner	3,6	2,3	8,2
Nære venner blant ett kjønn	30,9	33,5	38,4
Nære venner blant begge kjønn	65,5	64,2	53,3

Utvalg: Menn

Blant menn som rapporterer at de opplevde å bli utsatt for fysisk straff eller vold, er det 8,2 prosent som sier de ikke hadde noen nære venner, mot 4,4 for alle menn. Tabellen under viser de tilsvarende tallene for kvinner.

	Straff /vold, ”nei”	Straff /vold, ”delvis”	Straff /vold, ”ja”
Ingen nære venner	1,9	5,4	9,3
Nære venner blant ett kjønn	25,7	24,1	29,0
Nære venner blant begge kjønn	72,5	70,5	61,7

Utvalg: Kvinner

Blant de kvinner som rapporterer at de opplevde å bli utsatt for fysisk straff eller vold, er det 9,3 prosent som sier de ikke hadde noen nære venner, mot 3,6 prosent for alle kvinner. Straff/vold synes altså å være noe sterkere negativt forbundet hos kvinner.

Blant dem som rapporterer at de ble ertet og plaget utenfor hjemmet, er det også en lavere andel som rapporterer at de har nære venner av ett eller flere kjønn, og dette gjelder både menn og kvinner. Blant mennene er det 57,4 prosent av disse som rapporterer at de hadde nære venner blant begge kjønn, mot 67,9 prosent blant dem som ikke ble ertet og plaget. Og 7,8 prosent i denne gruppen rapporterer at de ikke hadde noen nære venner, mot 2,9 prosent blant dem som ikke ble ertet og plaget. Blant jentene følger variasjonen samme mønster, men noe svakere. Erting og plaging utenfor hjemmet synes altså å være noe sterkere negativt forbundet med vennskap for gutter enn jenter. Alt i alt synes likevel straff/vold hjemme å stå i en sterkere negativ sammenheng med vennskap, enn erting og plaging ute for begge kjønn.

Noe overraskende er det å se at de som selv rapporterer at de ertet og plaget andre ute, skårer høyere på vennskapsindeksen enn de mer fredelige. 70,1 prosent av guttene²⁸⁸ kommer her i den høyeste vennskapskategorien (de som har venner av begge kjønn), mot 63,1 prosent av dem om ikke plaget andre. Hos jentene er forskjellen enda større, 79,4 prosent mot 67,9 prosent. Og hos begge kjønn finner vi at andelen blant dem som ikke plaget andre, og som samtidig er uten nære venner, er større enn gjennomsnittet.

Vennskap og livskvalitet - oppvekst

Hvordan er det med sammenhengen mellom vennskap og livskvalitet under oppveksten? Her kan vi sammenholde svarene om vennskap med to spørsmål som berører livskvaliteten i henholdsvis barndomsårene og tenårene. Spørsmålet er: Alt i alt, hvordan hadde du det som barn og tenåring? Svaralternativene er svært bra, ganske bra, verken bra eller dårlig, ganske dårlig og svært dårlig. Hvis

²⁸⁸ Vi ser her på dem som svarer klart ”ja” til at de ertet og plaget andre.

vi fokuserer på de to siste svaralternativene, og deler guttene inn i samme tre gruppene som over, fordeler svarene seg slik:

	Ingen nære venner	Nære venner blant ett kjønn	Nære venner blant begge kjønn
Svært dårlig	5,6	1,3	,5
Ganske dårlig	11,1	2,3	1,3

Utvalg: Menn

De uten nære venner rapporterer betydelig dårligere livskvalitet. For jentene er dette enda tydeligere:

	Ingen nære venner	Nære venner blant ett kjønn	Nære venner blant begge kjønn
Svært dårlig	14,3	1,1	1,2
Ganske dårlig	14,3	3,3	1,3

Utvalg: Kvinner

Mangel på gode venner i barndomsårene gir altså sterk økning i dem som rapporterer dårlig livskvalitet, og en sterkere økning hos kvinner enn menn. Det samme mønsteret gjenfinnes når vi går til tenårene. Først tallene for menn:

	Ingen nære venner	Nære venner blant ett kjønn	Nære venner blant begge kjønn
Svært dårlig	7,1	1,1	,6
Ganske dårlig	17,1	6,8	4,6

Utvalg: Menn

Deretter tallene for kvinner:

	Ingen nære venner	Nære venner blant ett kjønn	Nære venner blant begge kjønn
Svært dårlig	20,0	1,8	2,3
Ganske dårlig	22,9	9,1	5,5

Mangel på gode venner henger sammen med en sterk økning i dem som rapporterer dårlig livskvalitet, sterkere hos kvinner enn menn, og for begge kjønn er sterkest når vi ser på tenårene.²⁸⁹

La oss slutte dette avsnittet med å se om det er noen sammenheng mellom vennskap i oppvekst med vennskap som voksen. Når det gjelder det siste, opererer vi her og senere med en indeks som baserer seg på tilsutningen til disse fire utsagnene i Q112:

1. Jeg har gode venner av samme kjønn
2. Jeg har gode venner av motsatt kjønn
3. Jeg har gode venner med en annen etnisk bakgrunn
4. Jeg har gode venner med en annen seksuell orientering

²⁸⁹ For den genererte livskvalitetsindeksen finner vi her ingen signifikant variasjon.

De som ikke rapporterer noen nære venner får her 0 poeng. De øvrige får poeng etter hvor mange av kategoriene over som de angir at de har nære venner innenfor. Under skiller vi mellom de som nevner én av disse kategoriene, og de som nevner to eller flere. Først tallene for menn:

	Oppvekst: Ingen nære venner	Oppvekst: Nære venner blant ett kjønn	Oppvekst: Nære venner blant begge kjønn
Voksen: Ingen nære venner	39,5	22,4	15,7
Voksen: Nære venner innen én kategori	14,5	25,8	14,6
Voksen: Nære venner innen flere kategorier	46,1	51,8	69,6

Utvalg: Menn

Deretter tallene for kvinner:

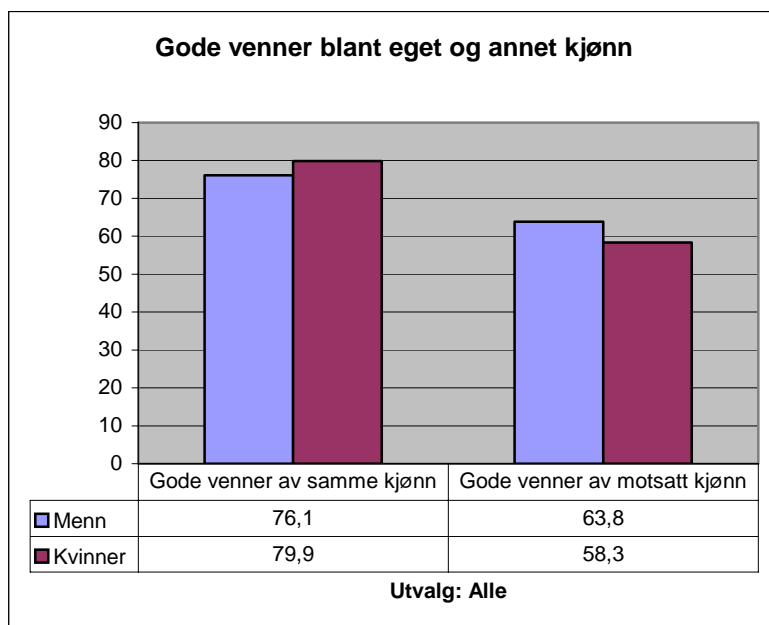
	Oppvekst: Ingen nære venner	Oppvekst: Nære venner blant ett kjønn	Oppvekst: Nære venner blant begge kjønn
Voksen: Ingen nære venner	42,1	18,8	14,0
Voksen: Nære venner innen én kategori	15,8	33,7	19,4
Voksen: Nære venner innen flere kategorier	42,1	47,5	66,6

Utvalg: Kvinner

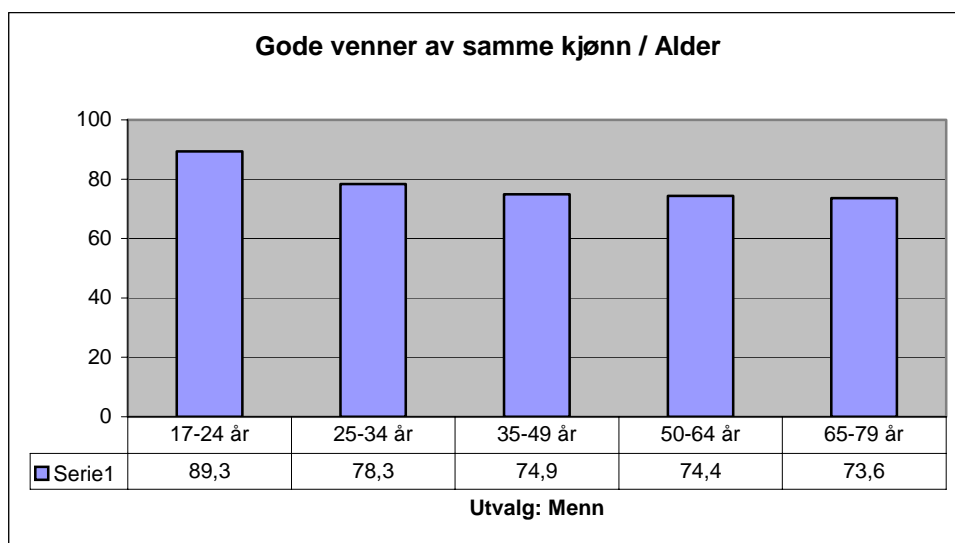
Vi ser at det blant dem som var uten nære venner i oppveksten, er det rundt 40 prosent hos begge kjønn som fremdeles er uten nære venner som voksne, mens de øvrige i denne gruppen har fått nære venner, og ganske mange innen mer enn to kategorier, det vil si at de har gode venner innen flere av gruppene over. For noen av dem i de øvrige oppvekst-kategoriene har det skjedd en motsatt utvikling. Resultatet er positivt i den forstand at det viser at barn og unge uten nære venner, ikke er dømt til å forbli det resten av livet.

Vennskap blant voksne

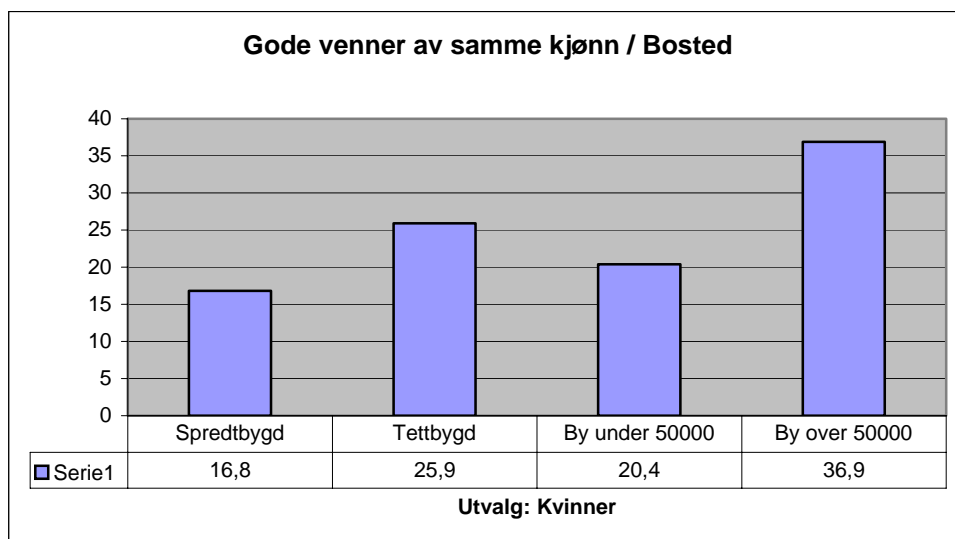
Diagrammet under viser andelen menn og kvinner som har gode venner blant eget og motsatt kjønn i voksen alder.

Noen flere kvinner enn menn har gode venner blant samme kjønn. Noen flere menn enn kvinner sier de har nære venner blant motsatt kjønn. Dette samsvarer med annen forskning som viser at menn oftere regner en venn av motsatt kjønn som en nær venn, mens kvinner ikke like lett betrakter en mannlig venn som like nær. Diagrammet under viser andelen menn som sier de har nære venner av samme kjønn fordelt på aldersgrupper.

Andelen som rapporterer om gode venner innen samme kjønn øker med synkende alder. Dette stemmer overens med annen forskning som viser at menn i dag i større grad har flere nære venner enn tidligere (Barstad 2005). Det er ingen signifikant aldersvariasjon for kvinner.

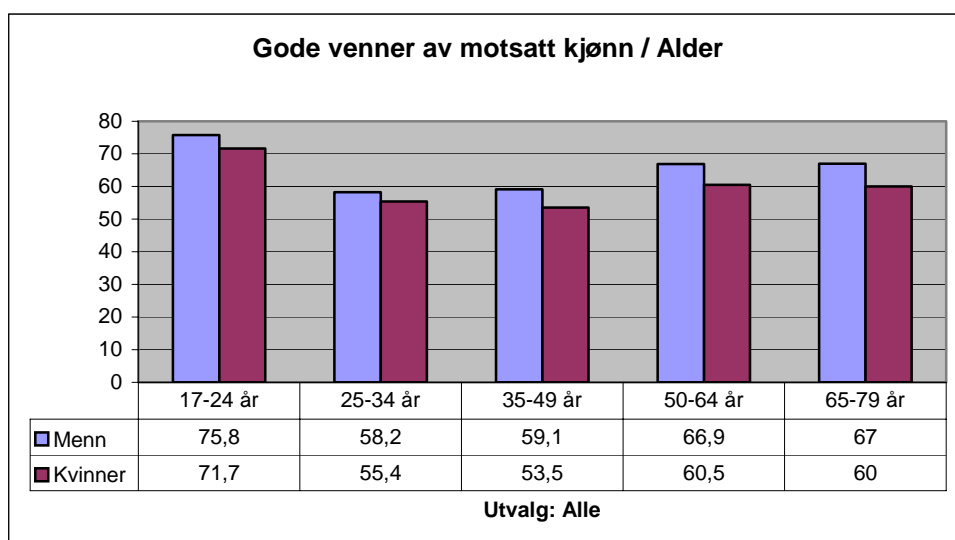

Hos kvinner finner vi derimot signifikant variasjon i nære vennskap av eget kjønn når det gjelder bosted. Størst andel kvinner med nære vennskap av eget kjønn finner vi i de største byene. Her er det ingen signifikant variasjon blant menn. Sosioøkonomisk status gir heller ikke signifikant variasjon i andelen som rapporterer om nære vennskap av eget kjønn, verken blant menn eller kvinner. Sosioøkonomisk status slår imidlertid ut hos kvinner når det gjelder venner av motsatt kjønn. Andelen er her størst for dem i den øverste sosioøkonomiske statuskategorien:

Lav	Middels	Høy
55,2	57,9	67,5

Utvalg: Kvinner

Heller ikke her er det signifikant variasjon blant menn. Derimot er det signifikant variasjon for begge kjønn når det gjelder sammenhengen mellom det å ha venner av motsatt kjønn og alder:

Andelen som har venner av motsatt kjønn er her størst blant de yngste.

Jeg har gode venner med en annen seksuell orientering

Når det gjelder venner med en annen seksuell orientering, er andelen kvinner som svarer at de har dette (21 prosent), større enn andelen menn (13 prosent). For både menn og kvinner øker andelen med høyere sosioøkonomisk status. Andelen øker også når vi beveger oss fra dem som bor i spredtbygde strøk til dem som bor i de største byene:

	Spredtbygd	Tettbygd	By under 50000	By over 50000
Menn	10,0	12,3	9,7	17,5
Kvinner	16,7	18,8	17,5	27,6

Utvalg: Alle

Hos kvinner er andelen som har venner med en annen seksuell legning størst blant de yngste, hos menn blant de mellom 25 og 34 år:

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Menn	14,8	20,9	13,7	12,1	4,4
Kvinner	34,3	19,7	16,8	24,4	16,5

Utvalg: Alle

Jeg har gode venner med en annen etnisk bakgrunn

Andelen menn som svarer at de har gode venner med en annen etnisk bakgrunn (16,5 prosent) er noe større enn andelen kvinner (14,9 prosent). Blant menn er det flest i de største byene som har slike venner, men andelen er også stor i de andre geografiske områdene:

Spredtbygd	Tettbygd	By under 50000	By over 50000
13,4	14,8	17,3	21,3

Utvalg: Menn

Andelen som har venner med en annen etnisk bakgrunn er desidert størst blant de yngste, blant de yngste guttene hele 40,3 prosent:

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Menn	40,3	20,9	13,7	13,8	14,1
Kvinner	29,3	15,5	10,6	17,7	15,7

Utvalg: Alle

Det er ingen signifikant variasjon mellom sosioøkonomisk status og vennskap med en annen etnisk bakgrunn.

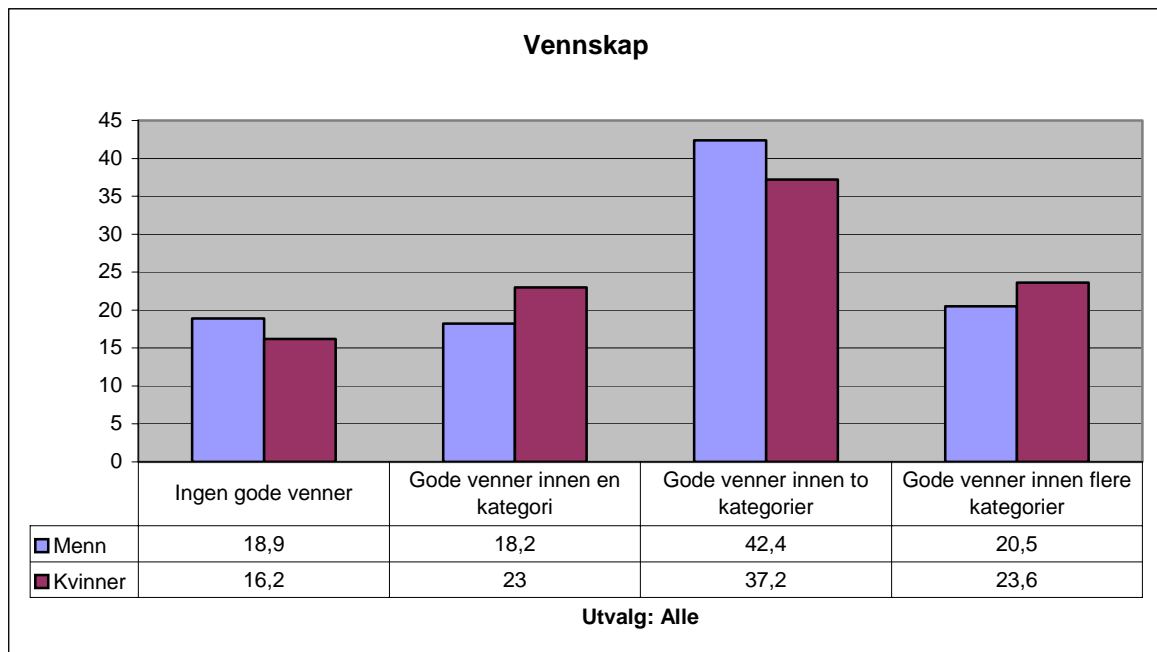
Indeksen for vennskap i voksen alder

Over innførte vi en indeks for vennskap i voksen alder. Den baserer seg på tilsutningen til disse fire utsagnene i Q112:

1. Jeg har gode venner av samme kjønn
2. Jeg har gode venner av motsatt kjønn
3. Jeg har gode venner med en annen etnisk bakgrunn
4. Jeg har gode venner med en annen seksuell orientering

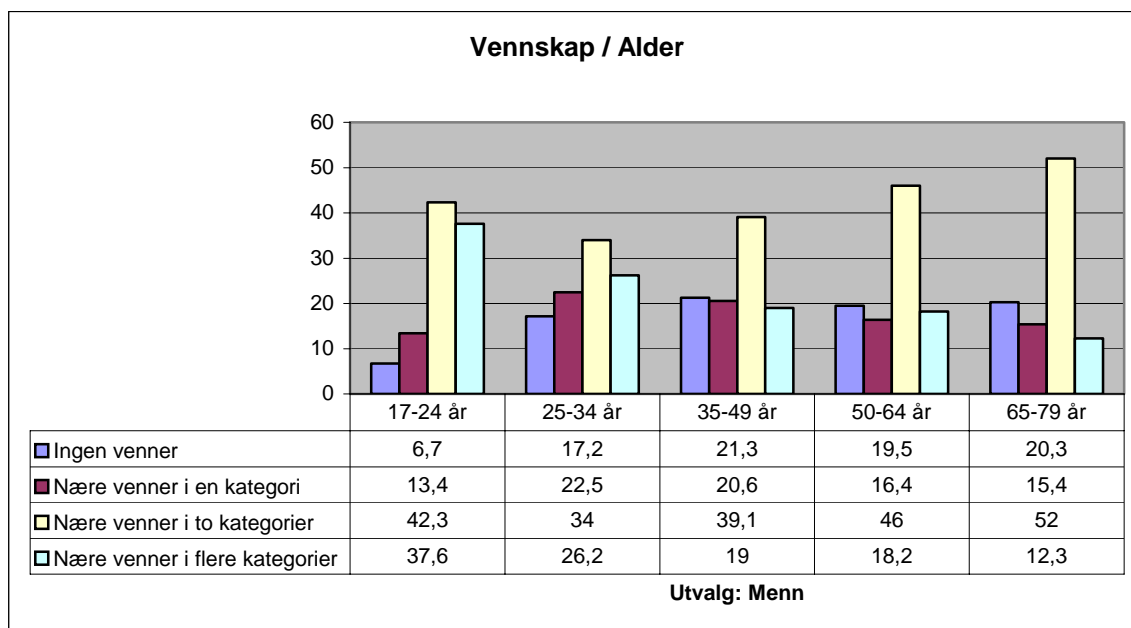
De som ikke rapporterer noen nære venner får her 0 poeng. De øvrige får poeng etter hvor mange av kategoriene over som de angir at de har nære venner innenfor. Vi skiller mellom de som nevner én av disse kategoriene, og de som nevner to eller flere.

Hvordan fordeler menn og kvinner seg i forhold til disse kategoriene? Diagrammet under viser tallene:

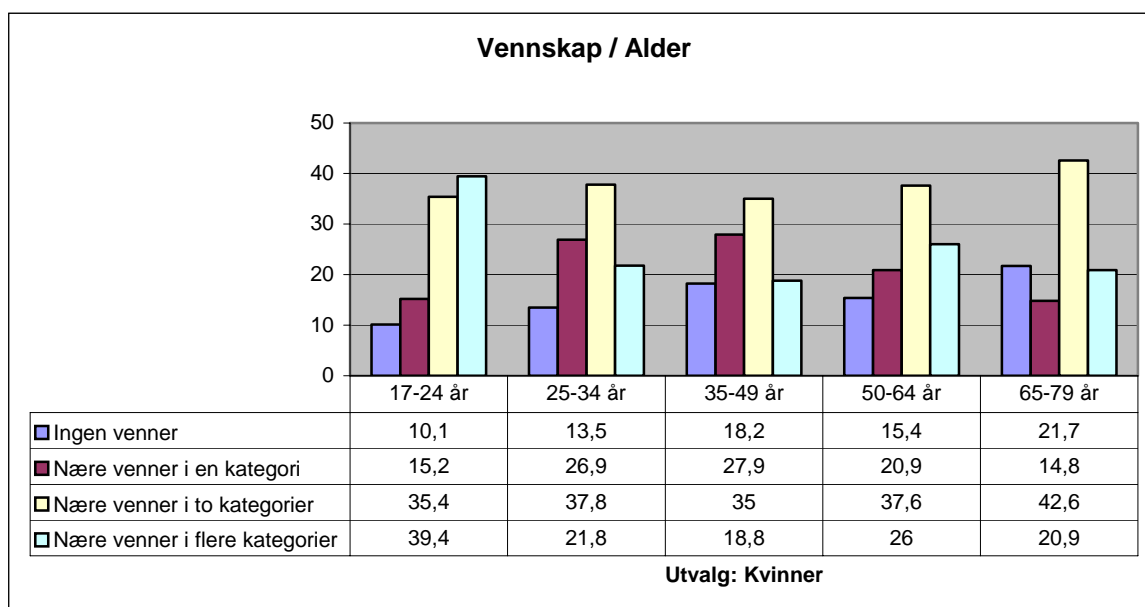

Vi ser at den største andelen blant både menn og kvinner er blant dem som har venner innen to kategorier. I denne kategorien finner vi bl.a. de som har venner av eget og det annet kjønn.

Blant både menn og kvinner finner vi her også signifikant variasjon i forhold til alder. Her er tallene for menn:

Hvis vi her ser på de over 35 år, er andelen som ikke har nære venner ca 20 prosent, altså det samme som i SBBs gjennomsnittstall fra 2002. Blant de yngre er tallet imidlertid langt lavere, noe som igjen tyder på at menns utvikling mot å ha flere nære vennskap, stadig pågår. Vi ser ellers at det med synkende alder er en økende andel som har venner innen mer enn to kategorier, det vil si at de i tillegg til venner av eget og det annet kjønn, har venner *enten* med en annen seksuell orientering eller annen etnisk bakgrunn. I hvilken grad de yngste vil beholde dette vennskapsmønsteret livet ut, vet vi ikke, men kanskje ser vi her spor av et vennskapsmønster som vil føre til økt integrering og et større rom for mangfold. Diagrammet under viser de tilsvarende tallene for kvinner:

Mønsteret her er ikke helt ulikt det vi fant hos mennene.

Jeg synes det er vanskelig å innpasse nok tid med venner i livet mitt²⁹⁰

Her er det ikke signifikante forskjeller mellom kjønnene hvis vi ser på alle menn og kvinner, derimot er det klar signifikant variasjon i forhold til sosioøkonomisk status:

	Lav	Middels	Høy
Menn	39,6	45,4	48,4
Kvinner	39,5	46,9	57,8

Utvalg: Alle

De høyest på sosioøkonomisk statusskalaen har større problemer enn de nederst med å innpasse tid til venner, særlig kvinnene. Her er tallene i forhold til alder:

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Menn	45,0	57,4	52,8	38,1	22,9
Kvinner	45,5	46,6	50,9	44,4	31,3

Utvalg: Alle

Blant mennene er det særlig de mellom 25 og 34 år som har problemer med å innpasse venner, og andelen ligger klart over kvinneandelen. Og når vi ser på menns tidsbruk i denne perioden, er det kanskje ikke så overraskende; det er i den samme perioden menn arbeider mest, samtidig som de etablerer familie og får barn. Kanskje har vi her funnet enda en kostnad knyttet til mennenes arbeidstidsmønster.

Jeg skulle gjerne hatt flere gode venner

Det er flere menn enn kvinner som krysser av for dette alternativet. (menn 48,7 prosent, kvinner 38,6 prosent). Her er svarene fordelt på alder:

	17-24 år	25-34 år	35-49 år	50-64 år	65-79 år
Menn	56,4	44,3	51,7	46,7	45,8
Kvinner	53,5	39,9	35,6	37,3	35,7

Utvalg: Alle

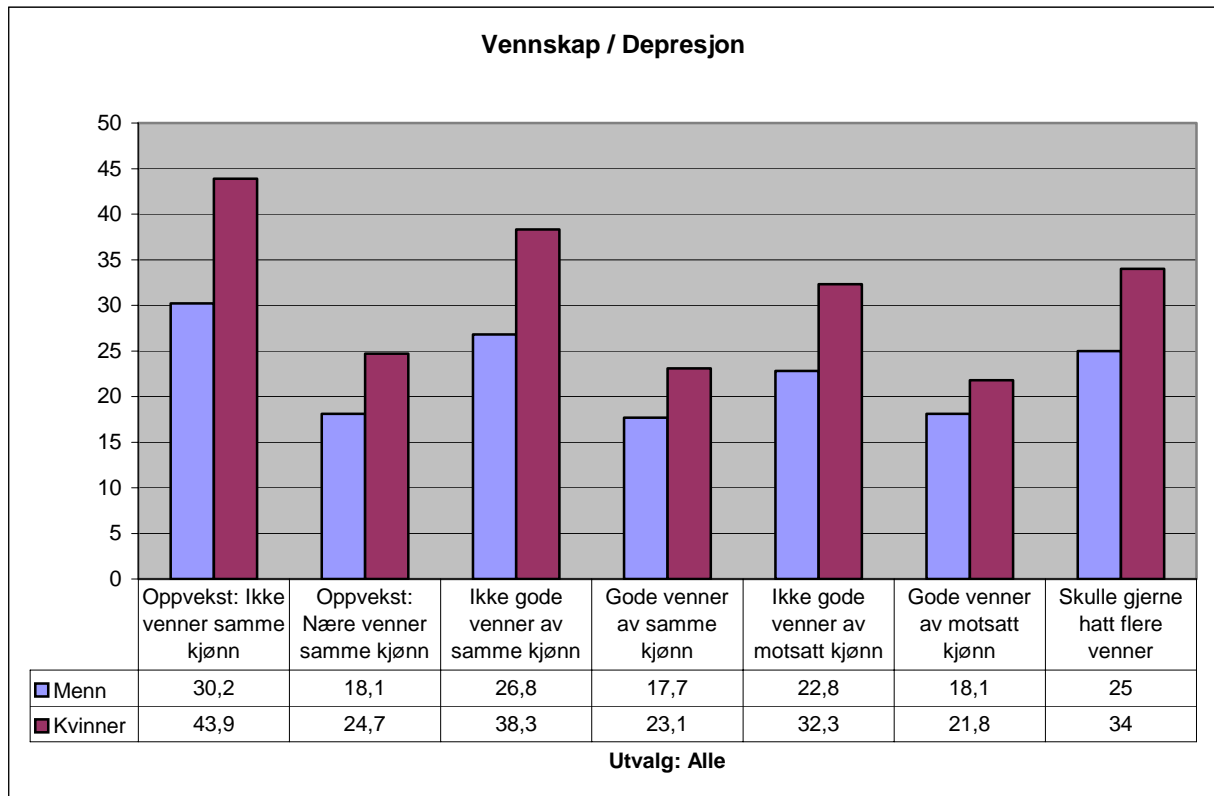
Det er særlig de yngste mennene og kvinnene som ønsker flere gode venner. Hvis vi i stedet ser på sivilstand, er andelen menn som ønsker flere venner, mer enn dobbelt så høy blant gifte (56 prosent) enn enslige (23 prosent). Dette indikerer igjen at det er noe med tidsbruken hos voksne menn som utgjør en utfordring i forhold til vennskap.

---

290 Svaralternativene her og de øvrige variablene i samme spørsmål er at man enten kunne krysse av dersom beskrivelsen passer på en selv, eller la være å krysse av.

Mer om vennskap og livskvalitet

Mye eksisterende forskning dokumenterer at vennskap er positivt korrelert med god livskvalitet. Vår undersøkelse bekrefter dette. Vi kan også belyse sammenhengen ved å se på et utvalg enkeltvariabler som har med livskvalitet å gjøre, for eksempel forekomst av stress eller angst. Her ser vi den samme tendensen. Nivået for dette øker hos dem som rapporterer fravær av gode vennskap, mens den reduseres hos de som sier de har, eller har hatt gode vennskap. I diagrammet under har vi illustrert de ulike nivåene når det gjelder depresjon. Og vi har inkludert både vennskap i oppvekst og i voksen alder.

De to første søyleparene sammenligner de som ikke hadde venner av samme kjønn i oppveksten (første søylepar) med de som hadde det (andre søylepar). Deretter følger en sammenligning av de som *ikke* som voksne har venner av samme kjønn, med de som har det, og deretter de som *ikke* som voksne har venner av motsatt kjønn, men de som har det. Til slutt er det ett søylepar for dem som ”gjærne skulle hatt flere venner (som voksne). Høyden på søylene viser andelen innen hver gruppe som svarer at de ”av og til” og ”ofte” (sammenlagt) opplever depresjon.

Alle søyleparene viser samme tendens: Blant dem som rapporterer fravær av vennskap, er det en høyere andel som svarer at de opplever depresjon av og til og ofte, enn blant dem med venner. Andelen kvinner ligger generelt noe over andelen menn i alle kategorier. Målt mot gjennomsnittet for menn og kvinner, ligger de som rapporterer fravær av vennskap betydelig over dette, mens de som rapporterer at de har venner, ligger like under gjennomsnittet (19,8 prosent for menn, 26,1 prosent for kvinner). Kraftigst ut i forhold til depresjon, slår fravær av venner innen samme kjønn i oppveksten. Dette er interessant fordi det er såpass stor avstand i tid mellom fenomenene som måles. Oppveksten er for de fleste tilbakelagt, mens depresjonen de rapporterer om, er her og nå. Vi kan ellers merke oss

at mangel på venner innen eget kjønn slår sterkere ut i forhold til depresjon, enn mangel på vennskap blant motsatt kjønn hos de voksne.

Hvordan er sammenhengen mellom mangel på vennskap og depresjon, hvis vi sammenligner med for eksempel mangelen på et kjærlighetsforhold? Hvis vi ser på korrelasjonen mellom vennskap og depresjon (kontrollert for kjærlighet og barn), får vi en korrelasjon på -0.94 for menn og -0.235 for kvinner.²⁹¹ Det å ha gode venner av begge kjønn er altså sterkere korrelert med *mindre* depresjon hos kvinner enn hos menn. Hvis vi ser på korrelasjonen mellom kjærlighet og depresjon (kontrollert for vennskap og barn), får vi en korrelasjon på -0.122 for menn og -0.217 for kvinner. Det å leve sammen med en partner,²⁹² er altså sterkere korrelert med *mindre* depresjon hos kvinner enn hos menn. Sammenlagt ser vi altså at det å være uten gode venner eller et godt kjærlighetsforhold er sterkere forbundet med depresjon hos kvinner eller menn. Samtidig ser vi at mangel på gode venner virker mer negativt inn på kvinners depresjon, enn det gjør for menn, mens mangel på et godt kjærlighetsforhold virker mer negativt hos menn.

Et tilsvarende mønster som det vi viste over for depresjon, finner vi for også for angst. For angst gjelder det for både menn og kvinner at andelen som rapporterer at de opplever dette "ofte" og "av og til" (samlet) er lavere for dem som har gode venner blant motsatt kjønn, enn de som ikke har det. Andelen synker fra 25 prosent til 19,6 prosent hos menn, og fra 32,2 prosent til 24,8 prosent hos kvinner. Den samme andelen når det gjelder venner av eget kjønn, synker fra 30,4 prosent til 18,8 prosent hos menn, og fra 33 prosent til 26,6 prosent hos kvinner. Og når vi spør om vennskap med samme kjønn i oppveksten, synker andelen med angst fra 35,3 prosent til 19,7 prosent hos menn, og fra 39 prosent til 26,3 prosent hos kvinner.

Hvis vi tolker utsagnet "Jeg skulle gjerne hatt flere gode venner" slik at den som sier det, mangler gode venner, ser vi også en sammenheng mellom mangel på gode vennskap og angst. Når vi går fra dem som ikke ønsker seg flere venner, til de som gjør det, øker andelen som rapporterer angst ofte og av og til fra 16,7 prosent til 26,6 prosent hos menn, og fra 24 prosent til 33,9 prosent hos kvinner.

Og vi finner også trekk av det samme mønsteret når det gjelder stress. Hvis vi for eksempel ser på de som sier de har gode venner av samme kjønn, synker andelen som sier de opplever stress ofte og av og til hos mennene fra 72,1 prosent hos dem som ikke har gode venner, til 63,4 prosent hos dem som har det. Den samme andelen synker fra 70,1 prosent til 62,8 prosent når vi spør om vennskap med motsatt kjønn.

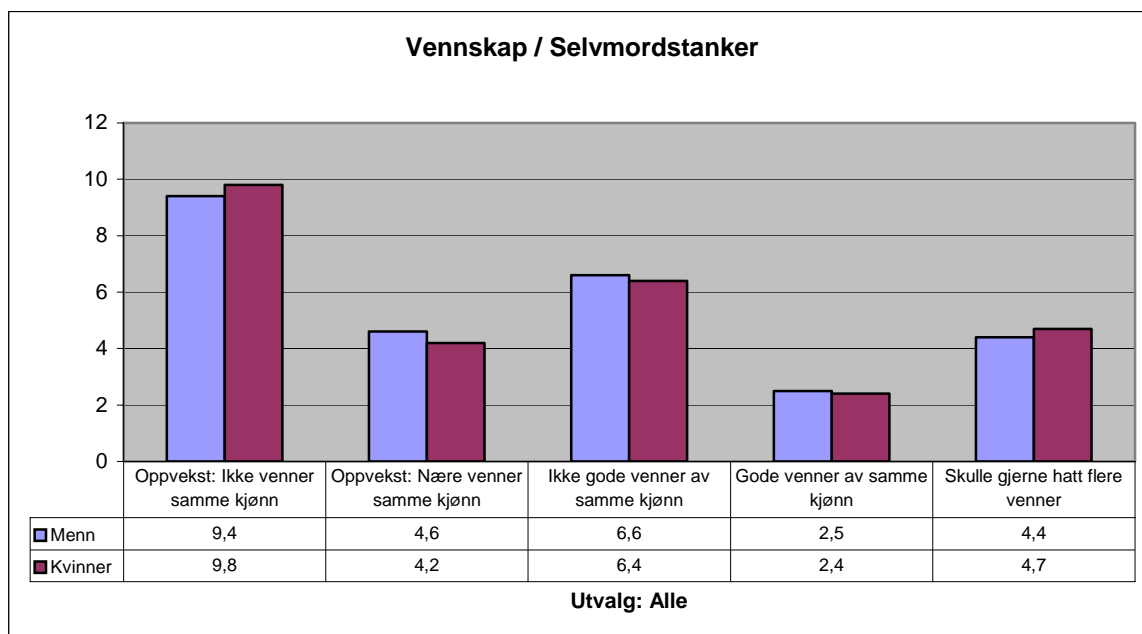
Et annet vennskapsrelatert spørsmål der svarene samvarierer med rapportert angst, er spørsmålet om man av og til føler seg underlegen når man er sammen med venner av samme kjønn. De som rapporterer om slik underlegenhetsfølelse, rapporterer også hyppigere at de opplever angst ofte og av og til (sammenlagt). Tallet stiger fra 16,6 prosent til 35,8 prosent hos menn, og fra 22,3 prosent til 40,4 prosent hos kvinner.

Under er et diagram som viser sammenhengen mellom vennskap og selvmordstanker:

---

²⁹¹ Vennskap er her målt med en indeks der vi har lagt sammen vennskap med eget og annet kjønn i oppvekst og som voksen. Vi har her holdt de andre vennskapsspørsmålene utenfor. Kjærlighet er målt ved en indeks der vi har lagt sammen det å bo sammen med en partner og det at man regner med å leve sammen med denne livet ut.

²⁹² Det vil si en partner som man regner med å leve sammen med livet ut.

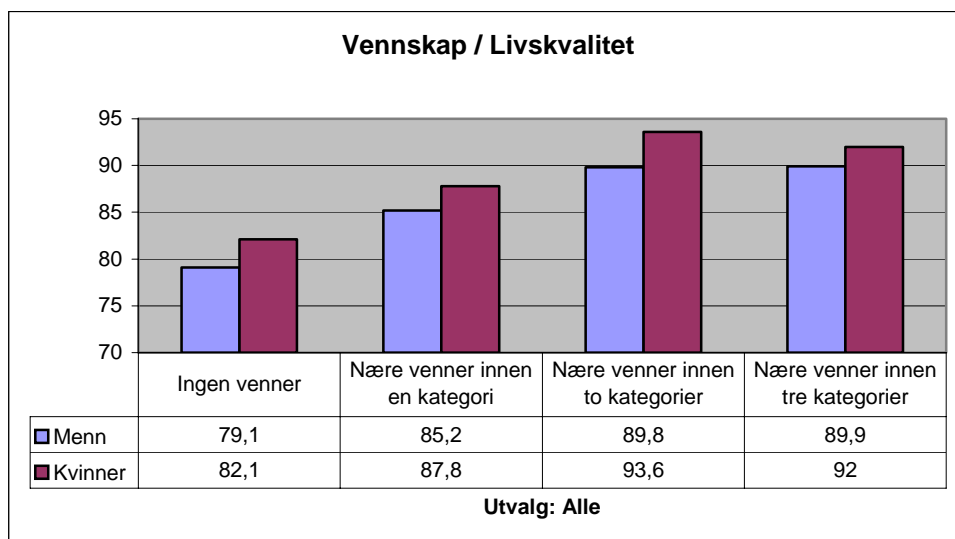
Søylene viser andelen som svarer at de ”av og til” og ”ofte” (sammenlagt) har selvmordstanker. Også her slår fravær av vennskap sterkt ut, og kraftigst når det gjelder fravær i oppveksten. Vennskap av motsatt kjønn gir her ingen signifikant variasjon.

Når det gjelder venner med en annen etnisk bakgrunn, er sammenhengen den motsatte. For menn finner vi for eksempel en forhøyet andel med selvmordstanker. Andelen øker fra 3,1 prosent hos dem som ikke har slike venner, til 5,4 prosent blant dem som har det.

Andelen menn som rapporterer alkoholproblemer øker også her, fra 3,4 prosent til 7,4 prosent. Blant kvinner øker andelen fra 2 prosent til 5,4 prosent. Det å ha venner med en annen etnisk bakgrunn kan synes å være forbundet med en livsstil som innebærer belastninger som gir seg utslag på denne måten. Noe tilsvarende gjelder for menn som har venner med en annen seksuell orientering. Her øker andelen som har alkoholproblemer fra 3,5 prosent hos dem som ikke har det, til 7,5 prosent hos de som har det.

At vennskap innen disse gruppene er forbundet med belastninger, ser vi også av svarene på spørsmålet: ”Er du blitt utsatt for vold utenfor hjemmet?” Andelen menn som svarer bekreftende her, øker fra 13,8 prosent hos dem som ikke har gode venner med en annen etnisk bakgrunn, til 26,9 hos dem som har det. Andelen kvinner øker fra 6,9 prosent til 9,5 prosent. Den samme andelen hos menn øker fra 14,9 prosent hos dem som ikke har gode venner med en annen seksuell orientering, til 23,7 prosent hos dem som har det. Andelen kvinner øker her fra 5,9 prosent til 12,4 prosent. Andelen som sier de selv har utøvd vold mot andre utenfor hjemmet, øker også hos både kvinner og menn.

Hittil har vi sett på vennskap innen ulike grupper separat. Hvordan er det hvis vi slår dette sammen? Her skal vi igjen bruke indeksen som ble presentert over. La oss først se på livskvalitet generelt.

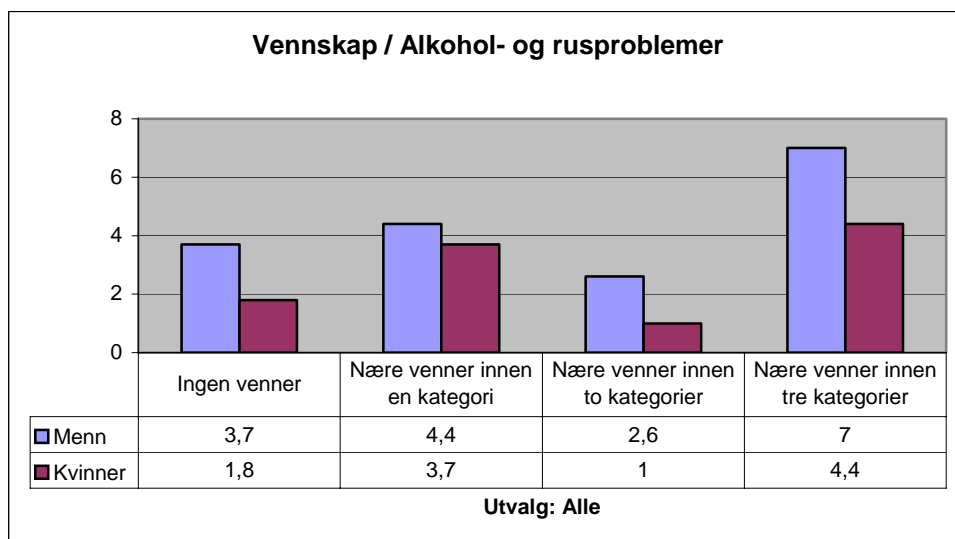

Tallene representerer de som svarer ”svært bra” og ”ganske bra” (sammenlagt) på spørsmål Q123. Vi ser at andelen som rapporterer god livskvalitet stiger jevnt når vi beveger oss fra de uten venner til dem med venner innen en eller flere av de anførte kategoriene, men at veksten stopper eller at andelen synker igjen når vi når den siste gruppen. Dette stemmer overens med det vi fant over, hvis vi antar at vi her finner igjen dem som har venner med en annen etnisk bakgrunn eller annen seksuell legning, og tar hensyn til at dette kan være forbundet med en situasjon som innebærer ulike typer belastninger.

Flere av svarene på spørsmålene om helse og livskvalitet i seksjon 8 følger samme mønster, det vil si at vi ser forbedring når vi beveger oss fra de uten venner til dem med venner innen en eller flere av de anførte kategoriene, men også at veksten stopper eller at andelen synker igjen når vi når den siste gruppen. Det gjelder for eksempel for utsagnet ”Jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen”, ”Stort sett har jeg mye å være stolt av”, og det gjelder for stress, angst, depresjon, andre psykiske problemer, og selvmordstanker. Mer påfallende er det at det samme også gjelder utsagnet ”Jeg har et bra sexliv”. Jo høyere opp på denne vennskapsindeksen en person kommer, desto større er sjansen for at han/hun har et godt sexliv.

To variabler der mønsteret brytes, er for det første ”Når jeg er sammen med venner av samme kjønn, føler jeg meg ofte underlegen”. Her er andelen som svarer ”ja” størst blant dem uten venner (30,2 prosent hos menn og 37,3 prosent hos kvinner), men synker så jevnt uten å stagnere eller stige igjen også når vi beveger oss til dem med venner i flere grupper (andelen menn er her 16,1 prosent, andelen kvinner 20,5 prosent).

For alkohol- eller rusproblemer er tallene slik:

Tallene representerer her de som svarer ”av og til” og ”ofte” (sammenlagt) på at de har alkohol- eller rusproblemer. Her er andelen med slike problemer lavest blant dem som har venner innen to kategorier, særlig blant kvinner.

18.3 Oppsummering

Tallene tyder på at vennskapet er i ferd med å styrke sin posisjon som relasjon særlig blant unge menn. Vennskap hos de yngste er også preget av større mangfold i forhold til personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn. Men særlig menn i etableringsfasen og gifte menn strever med å innpasse tid til venner. Vi har også sett at fravær av nære venner er forbundet med en tydelige svakere livskvalitet, både generelt, og hvis vi ser på enkeltfaktorer som angst, depresjon, selvmordstanker, med mer. Det eneste punktet der vennskapet ikke har denne effekten, men en svak negativ effekt, er ved vennskap til personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn. Miljøet i oppveksten har en viss betydning for senere vennskap. De som opplever fysisk straff eller vold hjemme eller å bli ertet eller plaget ute, er i større grad enn andre uten nære venner. Barn av foreldre med høyere utdanning har i noen grad flere nære venner.

Merk at en overveiende del av resultatene i dette kapitlet er basert på rene krysstabeller som sier noe om enkle sammenhenger, men der vi i tolkningen av resultatene ikke kan si noe om årsaks-sammenhenger, heller ikke hvorvidt andre forhold enn dem vi til en hver tid ser på, kan ha påvirket resultatene.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Kontakt med vold i en situasjon øker risikoen for kontakt med vold i en annen situasjon. Dette begynner i oppveksten og fortsetter livet ut.
- Fysisk straff/vold hjemme gir økt sannsynlighet for at man ertes og plages i miljøet utenfor hjemmet. Vi finner også positiv korrelasjon i forhold til rapportering av konflikt på arbeidsplassen, vold og konflikt i samlivet, og utsatthet for vold i utemiljøet som voksen.
- Alle former for kontakt med vold i oppveksten er positivt korrelert med lavere livskvalitet, både når vi spør om livskvalitet i barne- og tenår, og når vi spør om livskvalitet i dag.
- Voldsutsatte har oftere psykiske problemer, rus- og alkoholproblemer og selvmordstanker. Kvinner er mer utsatt enn menn.
- Det er en sterk sammenheng mellom vold og samlivsbrudd. Andelen som forteller om vold og trusler om vold er høyere blant dem som svarer for siste samliv, enn blant dem som svarer for nåværende samliv.
- At vold og samlivsbrudd er forbundet gjenspeiles også i tallene for dem som opplevde at foreldrene skilte lag i oppveksten. Andelen menn som forteller at foreldrene skilte seg før de fylte 16 år, stiger fra 10,5 prosent hos dem som svarer "nei" til at de opplevde fysisk straff/vold hjemme, til 21,2 prosent hos dem som svarer klart "ja". Andelen kvinner stiger her fra 10,9 prosent til 26,1 prosent.
- Blant dem som har opplevd partners vold/trusler er det blant kvinnene 48 prosent som regner med at de vil leve sammen livet ut (Q70a), mot 90 prosent blant dem som ikke har opplevd det. Forskjellen er tilsvarende blant menn, men mindre (61 mot 91 prosent).
- Det er en tydelig kjønnsdimensjon ved utsatthet for vold i barndommen. Flere av dem som rapporterer at de fikk fysisk straff/vold hjemme, oppgir far som utøver enn mor. Samtidig oppgir de yngre sjeldnere far som utøver enn de noe eldre.
- Når det gjelder vold utenfor hjemmet som voksen, er menn mer involvert både som ofre og utøvere. Samtidig finner vi at det i hovedsak er blant de yngste mennene vi finner de høye andelene. Etter fylte 50 år synker andelene som kommer i kontakt med vold ute dramatisk, og andelene menn og kvinner nærmer seg hverandre.

19.1 Innledning

I dette kapitlet tar vi opp sammenheng mellom ulike former for vold/voldsutsatthet i oppvekst og/eller voksenliv og ulike sammenhenger mellom dette og andre variabler, for eksempel livskvalitet. Et dominerende trekk er, som vi skal se, at vold samvarierer systematisk med en rekke ulike negative livsforhold. Det synes også å være slik at utsatthet for vold – enten man er offer for volden og/eller voldsutøver – følger en person gjennom livet. Mer om dette under.

Flere av de voldsrelevante variablene vi kommer inn på under, er allerede analysert enkeltvis i seksjonskapitlene. Her tok vi bl.a. i analysen av Q66 opp kjønnsdimensjonen ved konflikt og vold i parforhold. Disse analysene gjentas ikke her, men trekkes inn i drøftingen til slutt.

19.2 Relevante spørsmål i surveyen

Surveyen inneholder flere spørsmål relatert til vold i oppveksten – direkte eller indirekte.

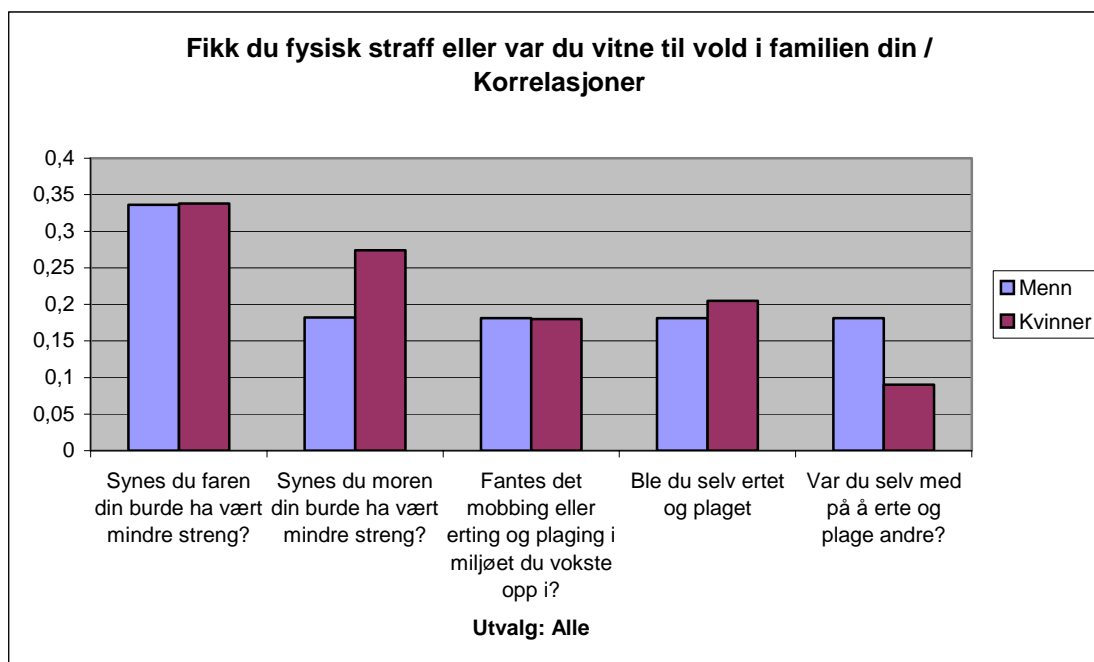
- Synes du moren din burde ha vært mindre streng? (Q7c)
- Synes du faren din burde ha vært mindre streng? (Q7d)
- Fikk du fysisk straff eller var du vitne til vold i familien din? (Q7e)
- Hvis du fikk du fysisk straff eller var vitne til vold i familien din, hvem var det som utførte straffen eller volden? (Q8)
- Fantes det mobbing eller erting og plaging i miljøet du vokste opp i? (Q18c)
- Ble du selv ertet og plaget? (Q18d)
- Var du selv med på å erte og plage andre? (Q18e)

Spørsmål relaterte til temaet fra senere seksjoner, som blir behandlet under, er:

- Arbeid: Det er mye konflikt og baksnakking (Q37d)
- Samliv: Vært sint eller rasende/Truet med vold/Utøvd vold (Q66)
- Opplevd negativ forskjellsbehandling: Jeg er blitt mobbet og trakassert (Q98b)
- Aggresjon: Hender det at du blir mer sint og aggressiv enn du liker? (Q110d)
- Utevold: Er du blitt utsatt for vold utenfor hjemmet? (Q120)
- Utevold: Har du selv utøvd vold utenfor hjemmet? (Q121)

19.3 Vold i oppveksten

En innledende korrelasjonsanalyse viser at det er en positiv sammenheng mellom flere av variablene som relaterer seg til vold i oppveksten. Diagrammet under viser noen av disse:

Søylene representerer her korrelasjonskoeffisientene for korrelasjonen mellom fysisk straff/vold hjemme og variablene på den vannrette aksene. For menn gjelder at hvis man ble utsatt for fysisk straff eller ble vitne til vold i familien, er det også økt sannsynlighet for at man svarer at man synes

foreldrene burde vært mindre strenge (særlig far). Videre er det økt sannsynlighet både for at man opplevde mobbing, erting og plaging i utemiljøet, at man selv ble ertet og plaget, og at man selv var med på å erte og plage andre.

For kvinner ser vi mye av det samme bildet, bortsett fra at mors strenghet også kommer tydeligere frem, samt at sannsynligheten for at man selv deltok i erting og plaging av andre, er mindre enn hos mennene. Den første forskjellen, det at mors strenghet kommer tydeligere frem hos kvinner enn hos menn, kan med fordel sees i sammenheng med at kvinner oftere enn menn rapporterer at mor var utøver av straff/vold, slik vi så i gjennomgangen av seksjon 1 tidligere. Dette peker mot en kjønnsforskjell i mors strenghet overfor barna: Hun behandler døtrene strengere enn sønnene sine.

Har sosioøkonomisk status noe å si for frekvensen av fysisk straff/vold i oppveksten? Det nærmeste vi kan komme et svar på dette spørsmålet med utgangspunkt i våre data, er å se på foreldrenes utdanning. Her får vi signifikante resultater bare for menn. Resultatene er imidlertid tydelige. Jo høyere utdanning foreldrene har, desto lavere er andelen blant mennene som rapporterer om fysisk straff/vold, og effekten er sterkest når både mor og far har høyere utdanning. Når far har grunnskole som høyeste utdanning, er det 30,6 prosent av mennene som svarer at de opplevde fysisk straff/vold hjemme.²⁹³ Dette synker til 19,5 prosent når far har mer enn 4 års høyskole- eller universitetsutdanning, og synker ytterligere til 7,4 prosent når både far og mor har mer enn 4 års høyskole- eller universitetsutdanning. Vi ser også at andelen menn som oppgir far som utøver, ligger på 16 prosent når mor har grunnskole som høyeste utdanning, mens den synker til 2,3 prosent når mor har mer enn 4 års høyskole- eller universitetsutdanning, uavhengig av hva fars utdanning er.

Det å ha en mor som arbeider i offentlig sektor eller som selvstendig næringsdrivende er også knyttet til lavere andeler som rapporterer fysisk straff/vold, mens en mor som var hjemmeværende er knyttet til høyere andeler, hos både menn og kvinner. Andelen menn og kvinner som rapporterer fysisk straff/vold hjemme, er videre større der de samtidig svarer at ”far bestemte mest hjemme”, og mindre der de svarer at far og mor bestemte like mye (forskjellen ligger rundt 20 prosent). Og hos menn er andelen større hos dem som samtidig svarer at de vokste opp i et hjem med en tradisjonell arbeidsfordeling mellom mor og far. Det er ingen signifikant variasjon i forhold til type geografisk bosted.

Andelen menn som forteller at foreldrene skilte seg før de fylte 16 år, stiger fra 10,5 prosent hos dem som svarer ”nei” til at de opplevde fysisk straff/vold hjemme, til 21,2 prosent hos dem som svarer klart ”ja”. Andelen kvinner stiger her fra 10,9 prosent til 26,1 prosent. Det er nærliggende å tenke at denne økningen har hatt noe med skilsmissen å gjøre – eller rettere sagt forholdene som gikk forut for skilsmissen. Det er ingen signifikante sammenhenger mellom hvem de sier utførte den fysiske straffen/volden, og hvem de bor hos etter skilsmissen.

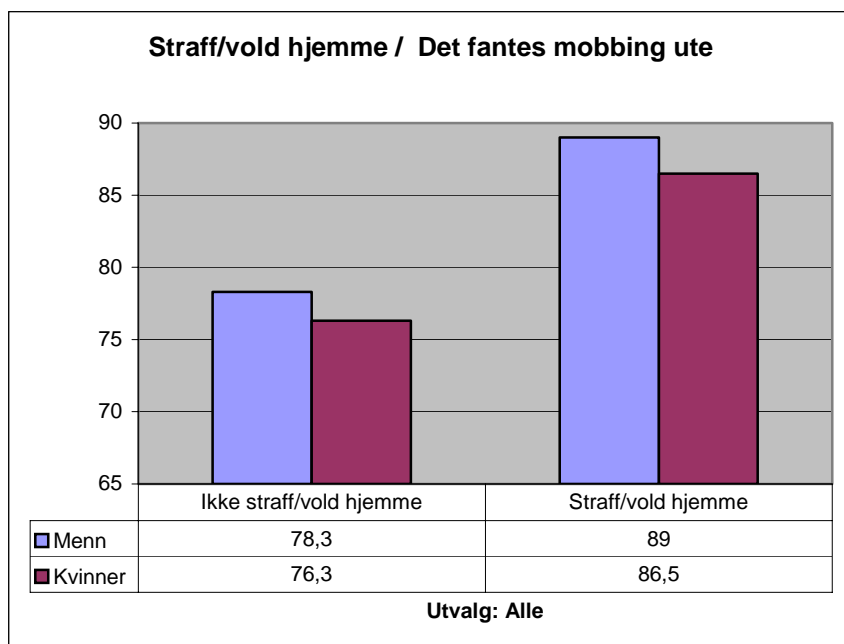
Vold hjemme og ute under oppvekst

Vi så over at det var positiv korrelasjon mellom opplevelse av fysisk straff/vold hjemme og erting og plaging ute. Under har vi stilt opp noen tabeller der vi ser nærmere på disse sammenhengene. Felles for alle disse tabellene, er at ”ja”- og ”delvis”-svarene er slått sammen, det vil si at både de som svarer klart ”ja” og de som svarer ”delvis” på et av spørsmålene som har med vold å gjøre, regnes som tilhørende samme kategori.

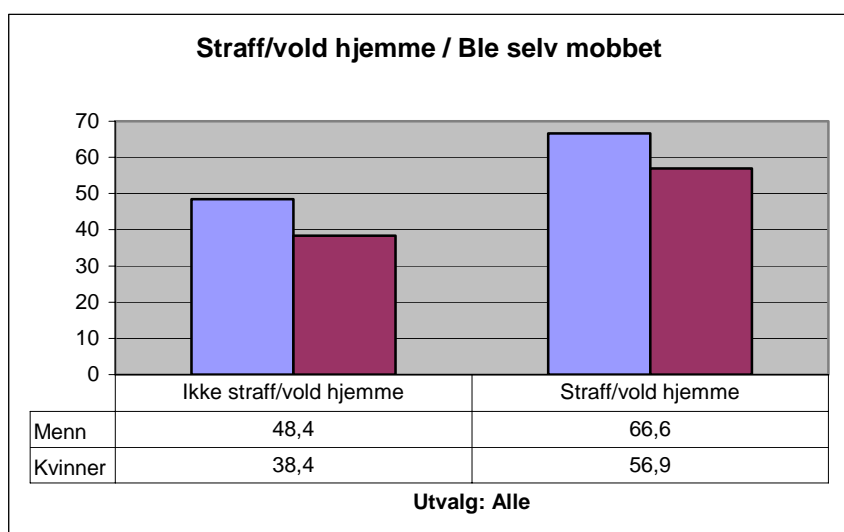
²⁹³ ”Ja”- og ”delvis”-andelene er her slått sammen.

Den første diagrammet tar utgangspunkt i to grupper: De som sier at de ikke opplevde fysisk straff eller vold hjemme, og de som sier at de gjorde det. Innenfor hver av disse gruppene ser vi hvor stor andel av menn og kvinner som svarer at de *også* opplevde at det fantes mobbing, erting eller plaging i (ute)miljøet der de vokste opp (Q18).

Vi ser at tendensen er klar: De som opplevde straff/vold hjemme, rapporterer også i økende grad at det fantes mobbing eller erting eller plaging i (ute)miljøet der de vokste opp.

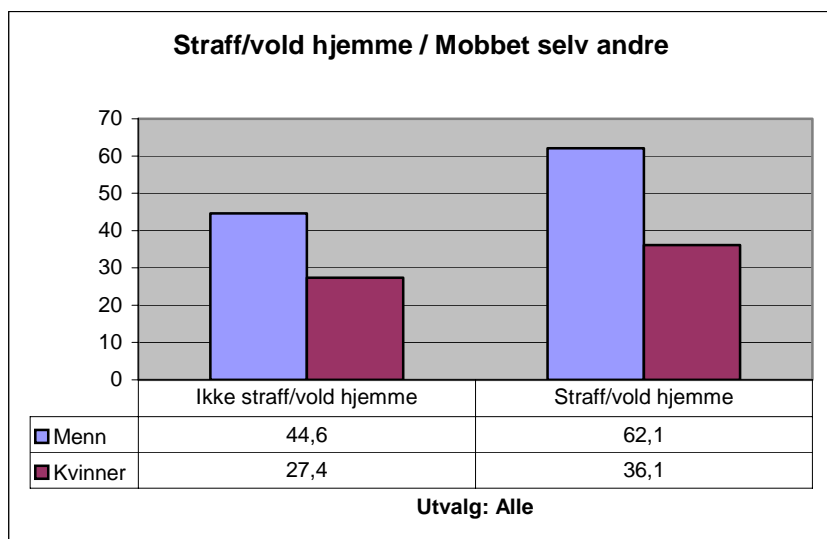
Det neste diagrammet viser sammenhengen mellom straff/vold hjemme, og det at man selv ble ertet eller plaget ute.

Vi ser den samme klare tendensen: De som opplevde straff/vold hjemme, rapporterer også i økende grad at de selv ble ertet eller plaget.

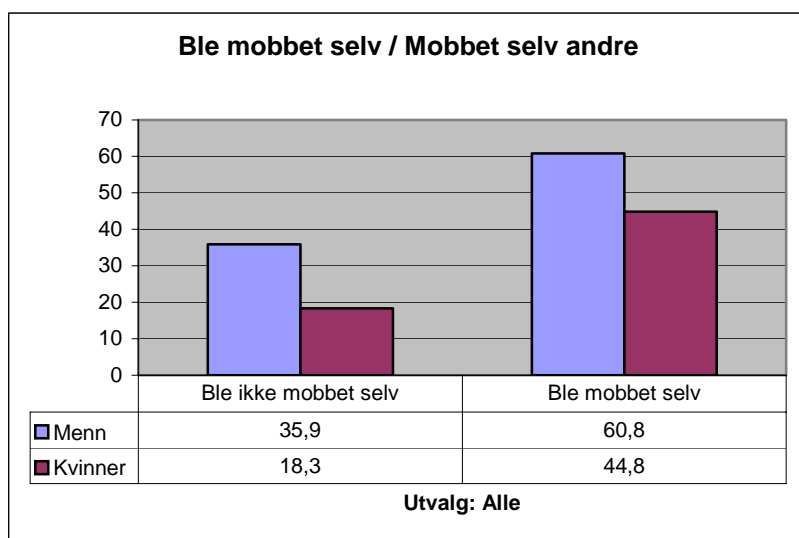
Neste diagram tar for seg de som selv sier de var med å erte eller plage andre:

Igjen ser vi den samme tendensen: De som opplevde straff/vold hjemme, rapporterer også i økende grad at de ertet eller plaget andre.

Endelig kommer et diagram som viser sammenhengen mellom det å bli ertet/plaget selv og det og erte/plage andre:

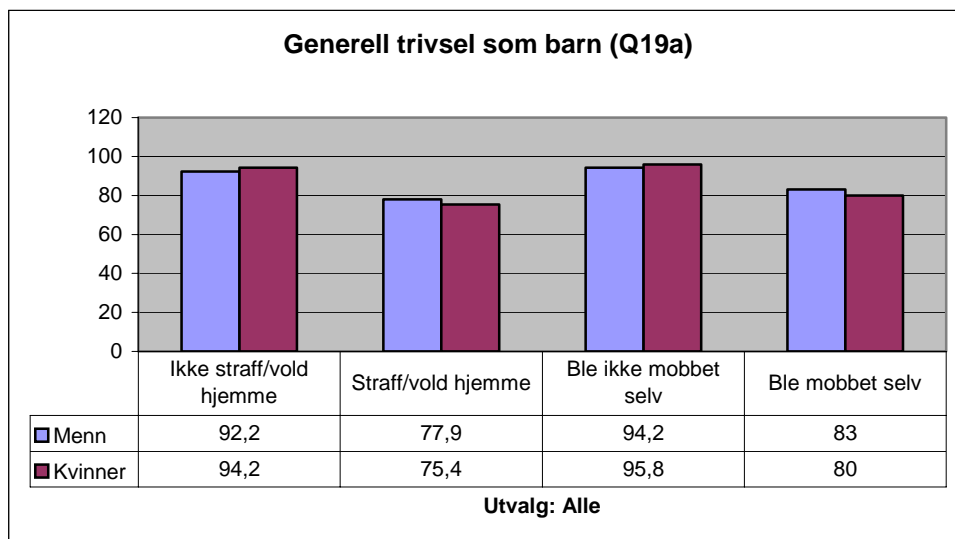
Vi ser at det blant dem som ble ertet eller plaget selv er en høyere andel som selv ertet og plaget andre, enn blant dem som ikke ble det.

Det alle disse tabellene viser, er at en person som rapporterer kontakt med vold i én form i én situasjon, også har en større sannsynlighet for å rapportere kontakt med vold også på andre måter og i andre sammenhenger. Hva slags underliggende sammenhenger dette beror på, kan dataene ikke si oss noe definitivt om. En mulig forklaring er at fysisk straff/vold hjemme er det primære, og at barna som utsettes for dette, "lærer" en atferd som de siden tar med seg ut. Det er også mulig å anta at sammenhengene mellom de ulike voldsuttrykkene/forekomstene som vi har sett på, skyldes andre bakenforliggende faktorer, for eksempel av sosioøkonomisk karakter, slik vi allerede har fått det antydning ved at det er en sammenheng mellom utdanningsnivået til foreldrene og rapportert fysisk straff/vold fra barnas side. Det vil si at når en person rapporterer kontakt med vold i én situasjon,

vitner det om en viss type utsatthet, og at det er denne utsattheten som gjør at den samme personen kommer i kontakt med vold også i andre sammenhenger.

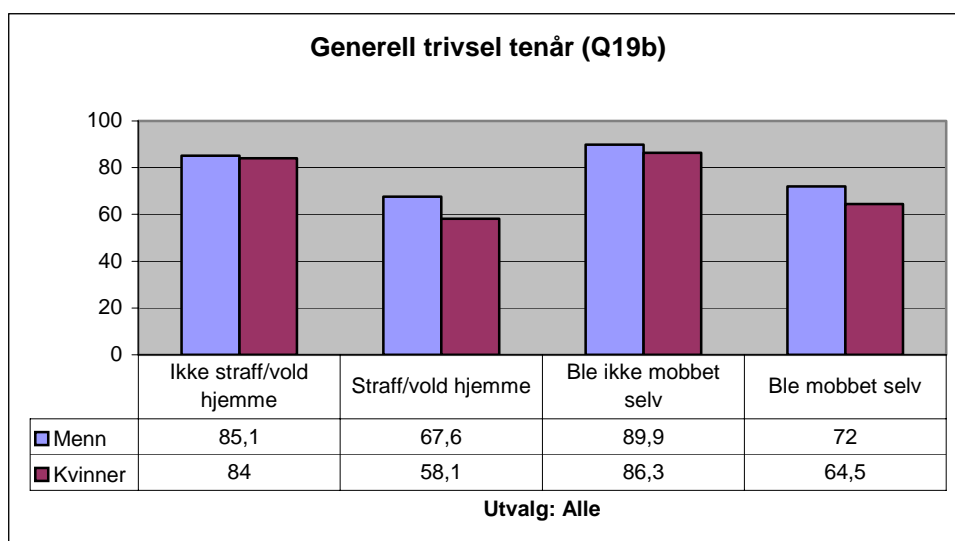
19.4 Vold i barndommen – andre korrelasjoner

I det følgende ser vi på sammenhengen mellom å bli utsatt for fysisk straff eller vold hjemme og/eller erting og plaging ute, og tre spørsmål som omhandler generell trivsel/livskvalitet i henholdsvis barndom, tenår og i respondentens nåsituasjon. Diagrammet under tar for seg generell trivsel/ livskvalitet i barndommen (Q19a):

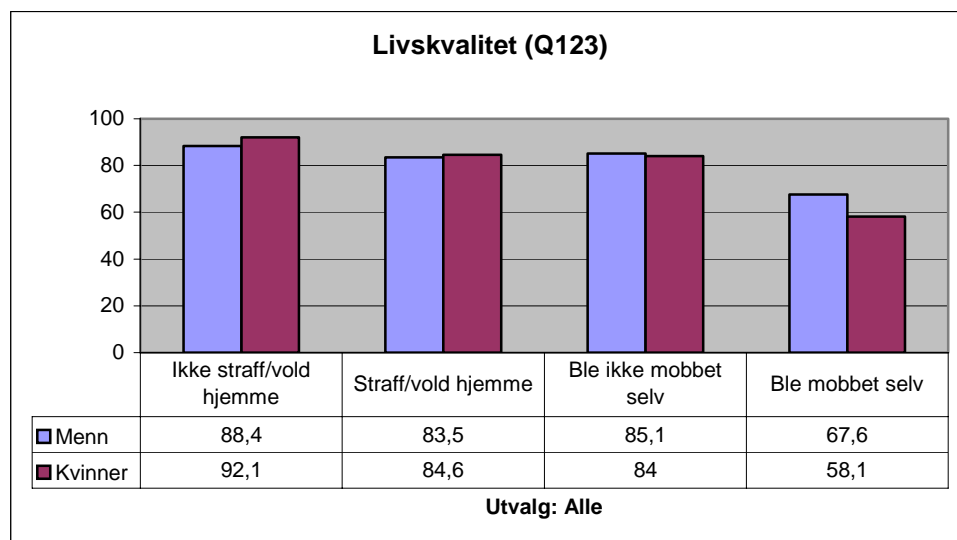
Søylene viser andelen som svarer ”svært bra” og ”ganske bra” sammenlagt. Vi ser at forekomst av vold i en av de to formene som ble spesifisert over, er knyttet til lavere rapportert livskvalitet hos både menn og kvinner, nedgangen er noe sterkere i forbindelse med fysisk straff/vold hjemme, og noe sterkere for kvinner enn menn.

Neste diagram tar for seg generell trivsel/livskvalitet i tenårene (Q19b):

Søylene viser andelen som svarer ”svært bra” og ”ganske bra” sammenlagt. Vi ser igjen at forekomst av vold i en av de to formene som ble spesifisert over, er knyttet til lavere rapportert livskvalitet hos både menn og kvinner, noe sterkere for kvinner enn for menn, og for kvinner noe sterkere når det gjelder fysisk straff/vold hjemme.

Neste diagram tar for seg generell trivsel/livskvalitet i nåsituasjonen (Q123):

Søylene viser andelen som svarer ”svært bra” og ”ganske bra” sammenlagt. Det sterkeste utslaget her finner vi hos kvinner som ble ertet eller plaget i oppveksten. Deres rapporterte livskvalitet er betydelig lavere enn hos dem som ikke ble ertet eller plaget. For øvrig finner vi igjen det generelle mønsteret som vi har sett over, også her, om enn i en svakere form: Vi ser at forekomst av vold i en av de to formene som ble spesifisert over, er knyttet til lavere rapportert livskvalitet hos både menn og kvinner. Det samme finner vi hvis vi bruker den generelle livskvalitetsindeksen.

Utdanning

Når vi undersøker om det er noen sammenheng mellom fysisk straff/vold/plaging i oppveksten og hva slags utdanning man tar senere (Q20) finner vi signifikante variasjoner bare når det gjelder erting/plaging i miljøet utenfor hjemmet. Når vi går fra de som ikke ble ertet/plaget til de som ble det, er det en høyere andel blant de siste som har grunnskole som høyeste utdanning, særlig blant kvinner, her stiger denne andelen fra 9,8 prosent til 17 prosent. Hos menn stiger den fra 12,3 prosent til 15,2 prosent, men her er resultatet på grensen til ikke å være signifikant ($p=0,68$).

Livsopphold

Når vi undersøker om det er noen sammenheng mellom fysisk straff/vold/plaging i oppveksten og hva slags type livsopphold man har senere (Q24) finner vi få signifikante variasjoner, med ett tydelig unntak: Blant kvinnene som ble ertet/plaget er det noen flere som rapporterer at de er på ”andre typer trygd” (10,1 prosent mot 6,9 prosent blant dem som ikke ble ertet/plaget). Blant mennene som opplevde fysisk straff/vold hjemme, er det også flere som rapporterer at de er på ”andre typer trygd” (10,6 prosent mot 3,9 prosent blant dem som ikke opplevde fysisk straff/vold hjemme).

Sosioøkonomisk status

Er straff/vold/plaging i oppvekst på noen måte knyttet til sosioøkonomisk status senere i livet? Her bruker vi vår sosioøkonomiske indeks. Den er, som tidligere nevnt, basert på fars utdanning, egen utdanning og inntekt som voksen. Fysisk straff/vold samvarierer ikke signifikant med denne indeksen. Erting/plaging gjør det imidlertid, slik denne tabellen viser:

	Ble ikke mobbet selv	Ble mobbet selv
Menn	32	25,4
Kvinner	21,2	14,9

Tallene representerer andelen innen det høyeste trinnet på den sosioøkonomiske indeksen. For både menn og kvinner ser vi at de som ble utsatt for erting/plaging i oppveksten, senere i livet i mindre grad gjenfinnes i den høyere enden på den sosioøkonomiske-indeksen, noe som indikerer at de har lavere utdanning/inntekt enn de øvrige.

Sivilstand

Blant mennene som opplevde fysisk straff/vold hjemme, er det – kanskje noe overraskende – færre som krysser av for at de er enslige (andelen synker fra 22,7 prosent til 13,7 prosent) og flere som rapporterer at de er gift (andelen her stiger fra 57,6 prosent til 62,6 prosent) når vi sammenligner med de som ikke opplevde fysisk straff/vold hjemme. Blant dem som opplevde straff/vold er det altså flere som senere er gift. Dette mønsteret finner vi ikke hos kvinner. Her finner vi imidlertid at straff/vold i oppveksten knyttes til en høyere andel som rapporterer at de er skilt (andelen øker fra 9,8 prosent til 17,2 prosent). Erting/plaging i oppveksten er ellers både hos menn og kvinner forbundet med en høyere andel enslige, hos menn går andelen opp fra 17,8 prosent til 22,7 prosent, hos kvinner fra 14,7 prosent til 23,4 prosent.

Baksnakking/konflikt på arbeidsplassen

Hos kvinner er straff/vold hjemme forbundet med en høyere andel som svarer at de opplever baksnakking/konflikt på arbeidsplassen, denne andelen stiger fra 29,2 prosent til 42 prosent. Hos både menn og kvinner er erting/plaging i oppveksten forbundet med en høyere andel som svarer at de opplever dette på arbeidsplassen. For menn stiger denne andelen fra 26 prosent til 33,4 prosent, hos kvinner fra 28,4 prosent til 37,7 prosent.

Vold/konflikt i samliv (Q66)

Her har vi sett på de tre variablene som angår sinne, trusler om vold og utøvd vold.

De følgende tallene gjelder bare menn og kvinner som bor sammen med partner.

Hvis vi går fra *mennene* som ikke opplevde *fysisk straff/vold hjemme* til de som gjorde det, øker:

- Andelen som sier de *av og til* har vært sinte eller rasende fra 33,4 prosent til 41,9 prosent
- Andelen som sier de har truet med vold *av og til* fra 0,7 prosent til 2 prosent.
- Andelen som sier de har utøvet vold *av og til* fra 0,5 prosent til 2,5 prosent.
- Andelen som sier at partneren har utøvd vold *av og til* fra 0,5 prosent til 2,3 prosent.

Hvis vi går fra *mennene* som ikke opplevde å bli ertet eller plaget i oppveksten, til de som gjorde det, øker:

- Andelen som sier de ofte har vært sinte eller rasende fra 0,7 prosent til 2,2 prosent
- Andelen som sier de av og til har vært sinte eller rasende fra 32,8 prosent til 38,7 prosent

Hvis vi går fra *kvinnene* som ikke opplevde fysisk straff/vold hjemme til de som gjorde det, øker:

- Andelen som sier partneren ofte har vært sinte eller rasende fra 3,6 prosent til 7,5 prosent
- Andelen som sier de har utøvet vold av og til fra 0,4 prosent til 1,7 prosent.²⁹⁴

Vi ser igjen at det synes som om vold "smitter". Kommer man hyppig i kontakt med vold i en kontekst, kommer man det også i andre.

Hyppighet av opplevd negativ forskjellsbehandling (Q99)

Hvis vi går fra de som ikke opplevde fysisk straff/vold hjemme til de som gjorde det, øker:

- Andelen menn som sier de ofte og/eller av og til (sammenlagt) har opplevd negativ forskjellsbehandling, fra 15 prosent til 28,2 prosent.
- Andelen kvinner som sier de ofte og/eller av og til (sammenlagt) har opplevd negativ forskjellsbehandling, fra 24 prosent til 32,9 prosent.

Hvis vi går fra de som ikke opplevde å bli ertet eller plaget i oppveksten, til de som gjorde det, øker:

- Andelen menn som sier de ofte og/eller av og til (sammenlagt) har opplevd negativ forskjellsbehandling, fra 7,8 prosent til 27,1 prosent.
- Andelen kvinner som sier de ofte og/eller av og til (sammenlagt) har opplevd negativ forskjellsbehandling, fra 23 prosent til 31,8 prosent.

Igen synes det som om vold "smitter".

Hender det at du blir mer sint og aggressiv enn du liker (Q110d)

Hvis vi går fra de som ikke opplevde fysisk straff/vold hjemme til de som gjorde det, øker:

- Andelen menn som svarer "ja" og/eller "delvis" (sammenlagt) på dette spørsmålet, fra 44,5 prosent til 56,1 prosent. Andelen kvinner øker fra 47,8 prosent til 63 prosent.

Hvis vi går fra de som ikke opplevde å bli ertet eller plaget i oppveksten, til de som gjorde det, øker:

- Andelen menn som svarer "ja" og/eller "delvis" (sammenlagt) på dette spørsmålet, fra 41,5 prosent til 53,5 prosent. Andelen *kvinner* øker fra 46,5 prosent til 58,4 prosent.

---

²⁹⁴ For variablene som ikke er nevnt her, er det ikke signifikant variasjon.

Vi ser igjen at det synes som om vold ”smitter”. Kommer man hyppig i kontakt med vold i en kontekst, kommer man det også i andre.

Psykisk helse

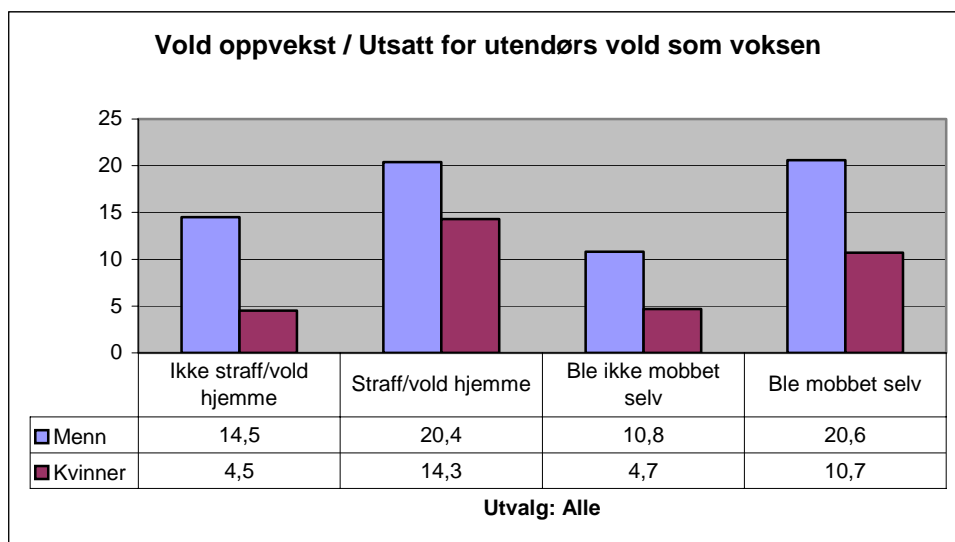
Også når det gjelder psykisk helse skårer de som opplevde fysisk straff/vold eller erting og plaging i oppveksten, dårligere. Andelen som sier at de ikke føler at livet deres er til nytte for noen, fordobles fra ca 7-8 prosent til 12-13 prosent hos både menn og kvinner når vi går fra den som ikke opplevde noe av dette, til de som opplevde det (Q111e). Følelsen av å være underlegen sammen med venner av samme kjønn, øker også, særlig for kvinner. Det samme gjelder andelen som rapporterer angst, depresjon, selvmordstanker, uønsket overvekt, samt rus- og alkoholproblemer.

Hvis vi for eksempel går fra de som ikke opplevde *fysisk straff/vold hjemme* til de som gjorde det, øker:

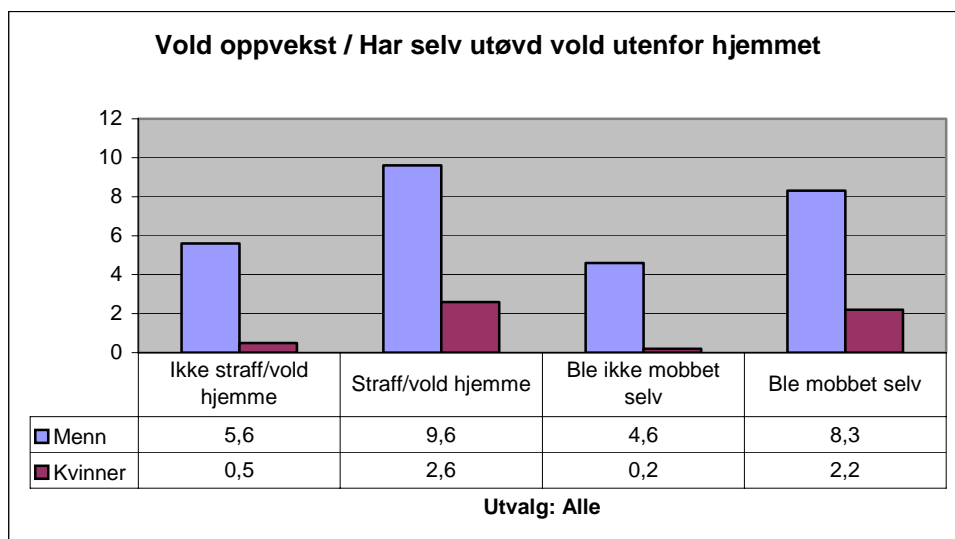
- Andelen *menn* som sier at de *ofte og/eller av og til* (sammenlagt) opplever depresjon fra 17,5 prosent til 26,8 prosent, mens andelen kvinner øker fra 24,1 prosent til 31,1 prosent. Noe lignende finner vi for erting og plaging i oppveksten.

Vold oppvekst – Utendørs vold som voksen

I dette avsnittet ser vi på sammenhengen mellom straff/vold/plaging i oppveksten og utendørs vold i voksen alder. Diagrammet under skiller mellom de som ikke opplevde dette i oppveksten, og de som gjorde det, av menn og kvinner separat, og deretter hvor stor andel av hver av disse gruppene som sier de er blitt utsatt for vold utendørs som voksen (Q120).

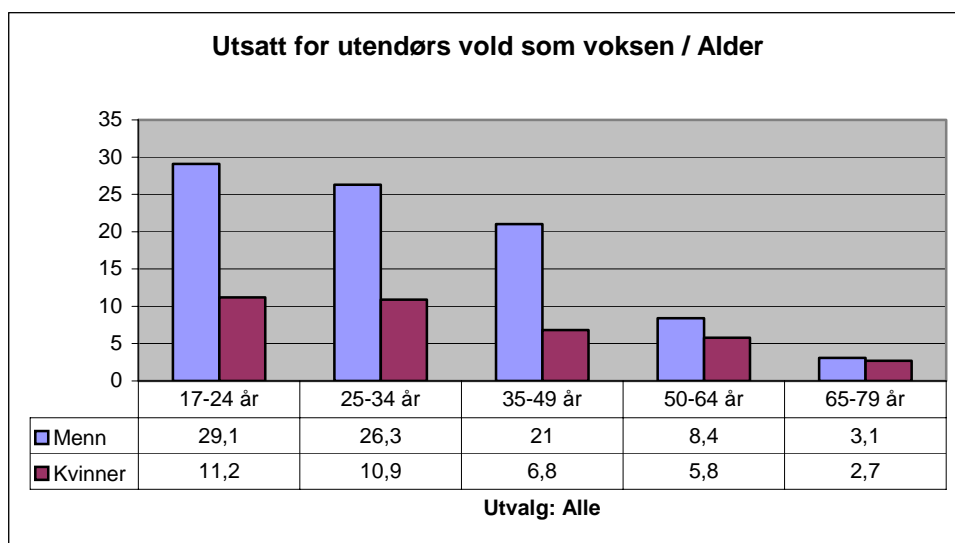

Vi ser at det blant både menn og kvinner er en betydelig økning i voldsutsatthet når vi går fra de som ikke opplevde straff/vold/plaging i oppveksten, til de som gjorde det. Diagrammet under tar de samme gruppene og viser hvor stor andel av hver av disse gruppene som sier de selv har utøvd vold utenfor hjemmet.

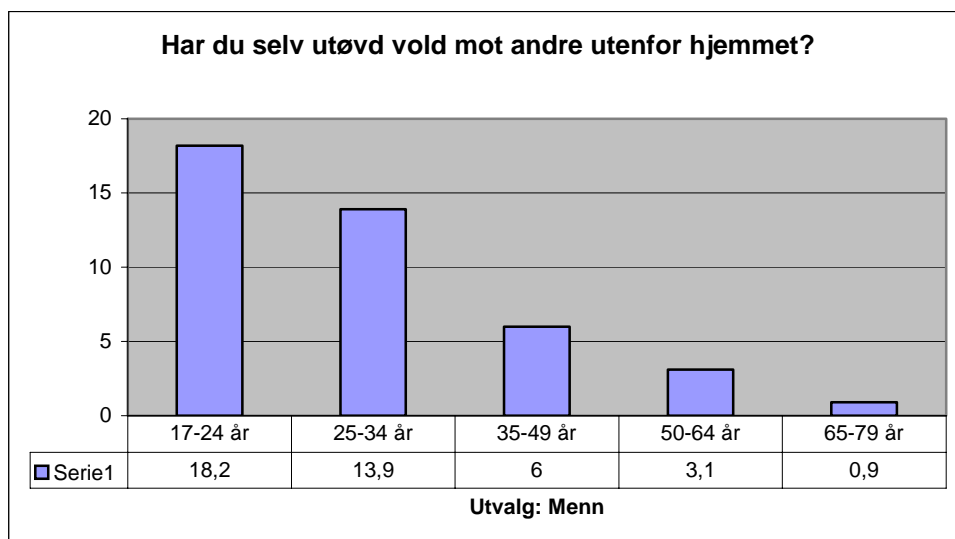
Vi ser at det særlig blant menn, men også blant kvinner, er en økning i voldsutøvelse når vi går fra de som ikke opplevde straff/vold/plaging i oppveksten, til de som gjorde det.

Hvem kommer i kontakt med vold utenfor hjemmet som voksen? Når vi ser nærmere på hvem som kommer i kontakt med vold utenfor hjemmet som voksen, finner vi at alder spiller en avgjørende rolle, i tillegg til kjønn. Både menn og kvinner er mer utsatt jo yngre de er, men samtidig slik at unge menn er mer utsatt enn unge kvinner, slik diagrammet under viser:

Alder er her også viktigere enn sosioøkonomisk status. Når vi kontrollerer for alder, er det ingen signifikant variasjon i forhold til sosioøkonomisk status når det gjelder utsatthet for vold utenfor hjemmet i våre data.

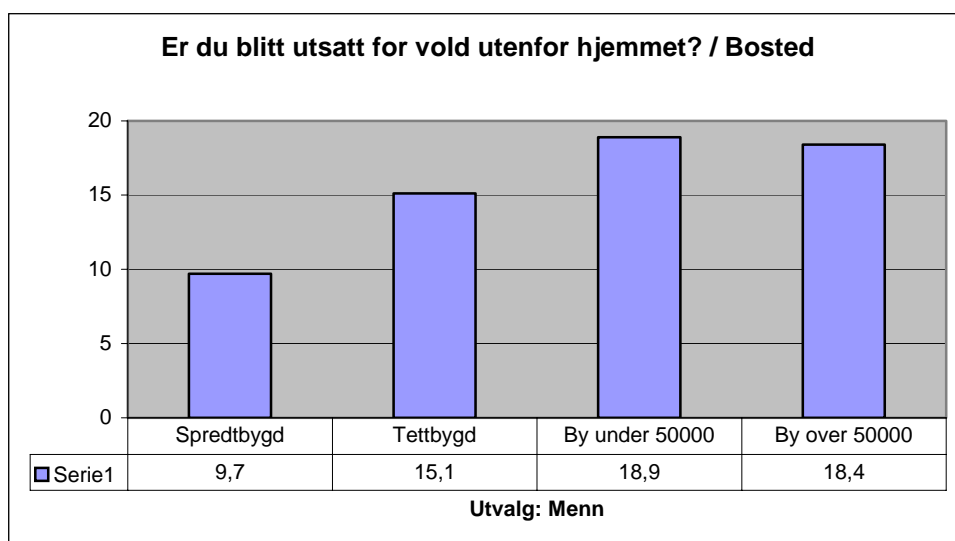
Når det gjelder de som også utøver vold mot andre ute, er det ingen signifikant variasjon hos kvinner i våre data, men for menn finner vi det samme mønsteret som vi fant over i forhold til alder:

Det er blant de yngste mennene vi finner den høyeste andelen voldsutøvere.

Blant menn finner vi for øvrig en svært høy korrelasjonskoeffisient mellom de som utøver og de som utsettes for vold ute. Den er på 0.456, mens den for kvinner er mindre, på 0.151. Det er altså i høy grad de samme som utøver vold, som også utsettes for vold.

Hos menn finner vi at også bosted spiller inn når det gjelder risikoen for å bli utsatt for vold, slik diagrammet under viser:

Det er blant menn i byene at andelen som utsettes for vold er høyest.

Psykisk helse

Forholdet mellom det å være offer for utendørs vold, og ulike aspekter ved psykisk helse, er omtrent den samme som vi fant for fysisk straff/vold eller erting og plaging i oppveksten. De som rapporterer slik offerstatus er også mer utsatt for psykiske problemer som depresjon og angst, og i omtrent samme omfang.

Vi finner til dels samme mønster hos dem som sier de selv sier de har utøvd utendørs vold mot andre, men nå i hovedsak hos menn. Et unntak gjelder ”andre psykiske plager”. Her finner vi det også hos kvinner, slik tabellen under viser.

	Har ikke utøvet utendørs vold	Har utøvet utendørs vold
Menn	7,7	14
Kvinner	8	27,3

Utvalg: Alle

Tallene representerer de som har svart ofte og/eller av og til (sammenlagt).

19.5 Samlet indeks for vold

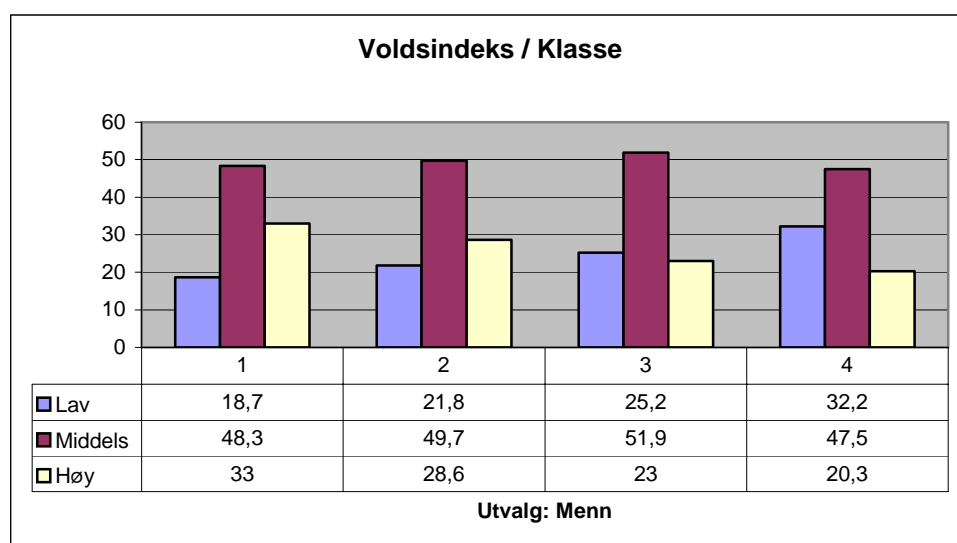
Hittil har vi stort sett analysert de ulike formene for straff/vold/plaging hver for seg. I det følgende skal vi innføre en indeks som gjør det mulig å få frem hva som skjer når de virker sammen på ulike måter. Indeksen er basert på svarene på *tre* spørsmål, dvs. de som angår:

- Fysisk straff/vold hjemme under oppvekst
- Erting/plaging ute under oppvekst
- Om man er blitt utsatt for utendørs vold som voksen

Indeksen har fire nivåer. Det laveste utgjøres av dem som ikke rapporterer opplevd vold på noen av disse områdene. Neste trinn utgjøres av dem som rapporterer opplevd vold på ett av disse områdene, det neste av dem som rapporterer to, og det siste av dem som rapporterer opplevd vold på alle områdene.

Sosioøkonomisk status

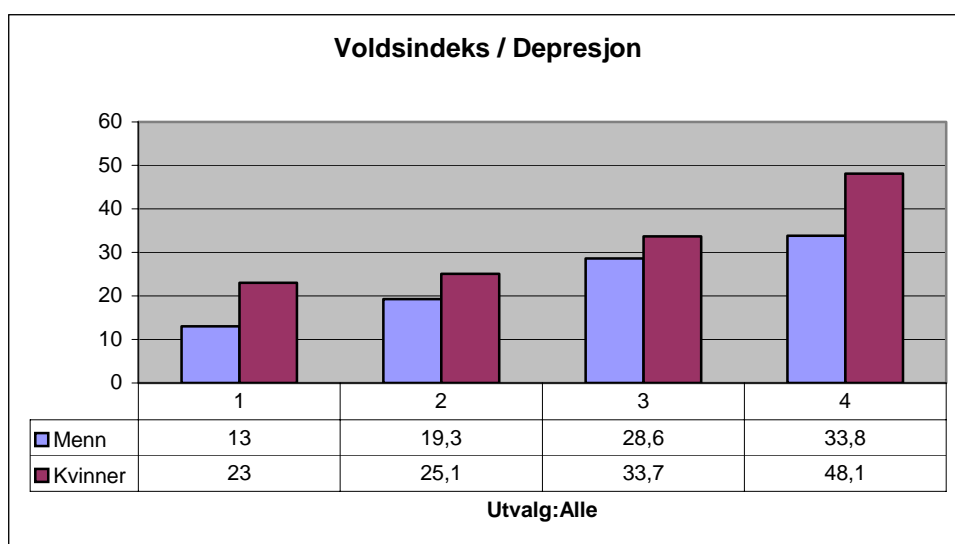
Når det gjelder sammenhengene mellom voldsindeksen og den sosioøkonomiske indeksen får vi signifikante resultater bare for menn. Figuren under viser hvordan de tre kategoriene innen den sosioøkonomiske indeksen vår sprer seg prosentmessig ut i forhold til voldsindeksen.

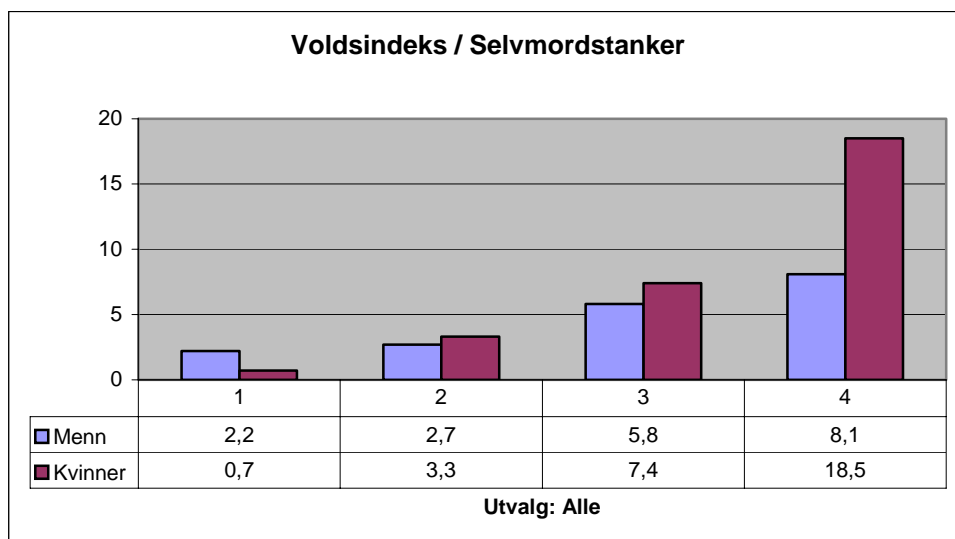
Ved for eksempel å se på de blå søylene (lengst til venstre i hver søylegruppe), som representerer det laveste trinnet på den sosioøkonomiske indeksen, ser vi hvordan andelen menn som befinner seg innen denne gruppen, øker når vi beveger oss til høyre på voldsindeksen. Samtidig synker andelen som befinner seg i den øverste delen av den sosioøkonomiske indeksen. Det vil si at jo mer utsatt man er i forhold til vold, desto større er sannsynligheten for at man befinner seg lavt på den sosioøkonomiske indeksen (har lav utdanning og/eller inntekt). Tolkningen av disse tallene må ta hensyn til at alder spiller inn når det gjelder den siste variabelen som indeksen bygger på. Utsatthet for utendørs vold er størst blant de yngste mennene, som på grunn av lav alder også har lav utdanning og inntekt. Noe av effekten vi ser over kan derfor også være resultat av alder. Testing ved hjelp av korrelasjonsanalyse der vi kontrollerer for alder, tyder imidlertid ikke på at alder her spiller inn i vesentlig grad.

Psykisk helse

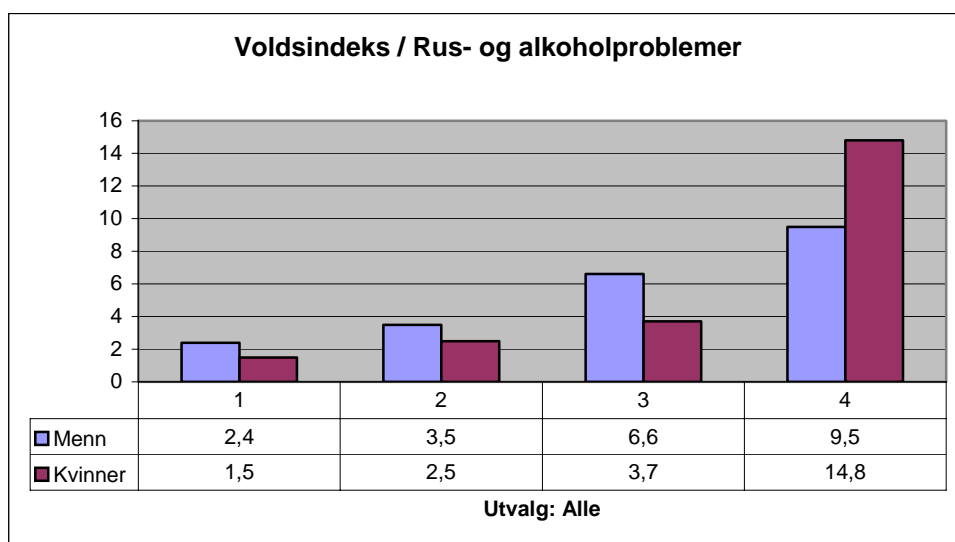
Testet mot psykisk helse ser vi hos både menn og kvinner gradvis forverring når vi beveger oss nedentru og opp på voldsindeksen, særlig når vi nærmer oss toppen, og mer for kvinner enn menn. Dette gjelder for eksempel depresjon (Q116), slik diagrammet under viser:

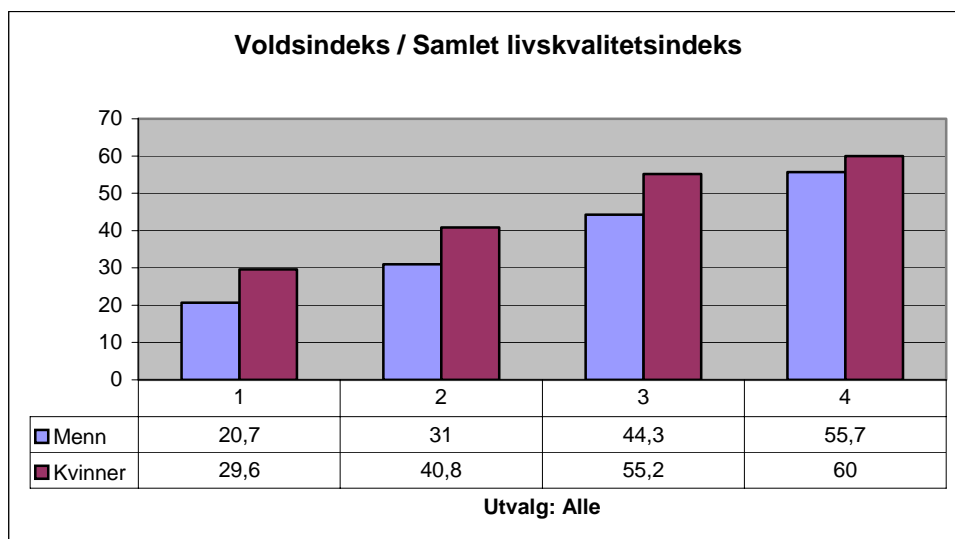
Søylene representerer her de som svarer ”ofte” og ”av og til” sammenlagt. Tallene 1-4 viser her til indeksens fire nivåer. Det interessante her er den jevnt stigende kurven. Jo flere områder en person rapporterer kontakt med vold på, desto verre har han/hun det i forhold til depresjon. Diagrammet under viser det samme for selvmordstanker (Q116):

Søylene representerer her de som svarer ”ofte” og ”av og til” sammenlagt. Og diagrammet under viser det samme for rus- og alkoholproblemer (Q116).

Søylene representerer her de som svarer ”ofte” og ”av og til” sammenlagt.

Søylene representerer de som befinner seg i den laveste kategorien på den samlede livskvalitetsindeksen. Igjen ser vi hos både menn og kvinner en gradvis forverring når vi beveger oss nedefra og opp på voldsindeksen, særlig når vi nærmer oss toppen.

Vold i parforhold

Som vi så i seksjon én, er det relativt få menn og kvinner som sier de har opplevd vold i parforholdet. Rundt 96 prosent av både menn og kvinner krysser av på alternativet ”ingen har gjort det” når de skal beskrive sitt nåværende parforhold. Andelen øker riktig nok hos dem som rapporterer for forrige samliv: Andelen som sier partner *ofte* har utøvd vold, øker fra 0 til 1 prosent, mens andelen som sier partner *av og til* har gjort det, øker fra 1,4 til 13 prosent. Andelen kvinner som sier ”ingen har gjort det” går ned fra 96 til 79 prosent. Alt i alt er det altså 14 prosent av kvinnene som beskriver forrige samliv, som rapporterer om partnervold. Blant mennene som beskriver forrige samliv, går andelen som rapporterer at partner *av og til* har utøvd vold opp fra 1,1 til 2,9 prosent.

Det er ikke uten videre lett å vurdere om dette er mer eller mindre enn det vi kunne ventet ut fra annen forskning, men resultatet ligger ikke så langt unna det vi finner fra andre bredt utførte studier. En studie basert på The British Crime Survey fra 2001 viser for eksempel at 4 prosent av kvinnene og 2 prosent av mennene hadde vært utsatt for vold i hjemmet i løpet av det siste året (Walby og Allen 2004). Av en bredt utført norsk studie fra 2004 (Pape og Stefansen 2004) går det frem at omtrent like mange menn som kvinner oppga at de hadde vært utsatt for grov eller høyfrekvent partnervold i løpet av det siste året (2-3 prosent). Begge disse resultatene ligger nær våre funn. Samtidig er det verdt å merke seg at spørsmålene som det svares på i vår og deres undersøkelse, ikke er identiske. Vi spør om ”ofte” eller ”av og til” uten nærmere tidsavgrensning, de spør om ”siste år” eller innenfor en annen tidsangivelse.

Når man tar med tidligere hendelser, etter fylte 16 år, fant Pape og Stefansen at andelen som hadde opplevd partnervold blant kvinner, var klart høyere enn blant menn, henholdsvis 12 prosent og 3 prosent. Kvinnelige ofre var også mer alvorlig viktimitisert enn menn. For begge kjønn var utsatthet for partnervold nært knyttet til lav utdanning, dårlig råd, svak tilknytning til arbeidsmarkedet og avhengighet av offentlige stønader.

Noe tilsvarende gjenspeiles altså også i våre funn. Andelen som forteller om vold er mye høyere blant dem som svarer for siste samliv, sammenlignet med de som svarer for nåværende samliv. Særlig ser vi

en meget sterk forskjell blant kvinnene. Dette kan tolkes på litt forskjellige måter. En mulighet er at det finner sted en underrapportering for nåværende samliv. En annen mulighet er at gruppen som rapporterer mer vold også er preget av andre kjennetegn som gjør den forskjellig fra normalbefolkningen, slik at den høyere voldsfrekvensen må oppfattes som et særtrekk ved *denne gruppen*.

Samlivsbrudd er sterkt assosiert med vold i vår studie. Blant kvinnene som har opplevd partners vold,²⁹⁵ har 73 prosent seriøst vurdert å bryte ut av samlivet, mens det blant kvinner som ikke har opplevd dette, er 29 prosent som har vurdert å bryte. Blant mennene er tallene henholdsvis 67 og 24 prosent.

Det blir temmelig klart at det å lide i stillhet, og akseptere vold, ikke er et hovedmønster. Tallene impliserer at sjansen for at parforholdet skal opphøre, stiger meget sterkt ved vold eller trusler om vold. Våre tall er for små til at vi kan si noe, for eksempel, om hva som kjennetegner de som vurderer å bryte, i forhold til de som ikke gjør det, blant dem som rapporterer om vold. Det ser også ut til at voldserfaring senker sjansen ganske sterkt for nytt samliv.

En analyse av kvinnene i materialet som forteller om partners vold i parforholdet, viser at de har opplevd mer sinne og konflikt i parforholdet. De har oftere truet med å gjøre det slutt. De er oftere single i dag, og har derfor oftere hovedansvaret for forsørge familien. Tilfredsheten med sexlivet er svakt negativ. Kvinnene skårer også svakt høyere på depresjon og på rus- og alkoholproblemer.

19.6 Konklusjon og diskusjon

Et dominerende trekk i resultatene vi har funnet er, som vi har sett, at vold samvarierer systematisk med en rekke negative livsforhold. Dette er i tråd med mye eksisterende forskning. Flere studier har for eksempel funnet at lav inntekt og utdanning hos foreldrene øker risikoen for at barna utsettes for fysisk straff/vold (Giles-Sims, Straus et al. 1995; Pape og Stefansen 2004).

Når det gjelder negative konsekvenser av fysisk straff/vold i oppveksten, har vi funnet økt risiko for depresjon og andre psykiske plager. Vi finner også at de som opplevde dette i oppveksten, oftere er å finne i lavutdanningsgrupper og i grupper med lav inntekt. Dette er også i tråd med andre studier. Bl.a. har amerikanske studier vist at fysisk avstraffelse i oppveksten er positivt assosiert med øket risiko for en rekke problemer i voksen alder, som depresjon, voldelig atferd mot partner, alkoholproblemer, og redusert ytelse når det gjelder utdanning og yrkeskarriere (Straus og Mathur 1995). Tall fra England har vist at økt frekvens av partnervold fører til redusert deltakelse på arbeidsmarkedet (Walby og Allen 2004).

At vold er knyttet til lav sosial status, har også fremkommet i norske studier, jf. for eksempel (Haaland, Clausen et al. 2005). Her kommer det også frem noe annet vi har funnet, nemlig at kontakt med vold i en situasjon øker risikoen for kontakt med vold i en annen: De som har vært utsatt for vold fra andre enn sin egen partner, har også en mye høyere risiko for å bli utsatt for vold fra sin partner.

Noe av det som er bemerkelsesverdig i vår studie, er hvor gjennomgående dette siste fenomenet er. Ikke bare gir fysisk straff/vold hjemme økt sannsynlighet for at man ertes og plages i miljøet utenfor hjemmet. Vi finner også positiv korrelasjon i forhold til rapportering av konflikt på arbeidsplassen, vold og konflikt i samlivet, og utsatthet for vold i utemiljøet som voksen. Og det er en merkelig dobbelthet i bildet som avtegner seg. For ikke bare har de det her er snakk om, en økt sannsynlighet

---

²⁹⁵ "Av og til". Utvalg: Personer som bor sammen med partner.

for å havne i stadig nye offersituasjoner i forhold til vold. Og ikke bare forteller de om økt sannsynlighet for å føle seg negativt forskjellsbehandlet (Q99) eller om underlegenhetsfølelse i forhold til venner av eget kjønn. De forteller også om økt sannsynlighet for å havne i konfliktfylte situasjoner, bl.a. på arbeidet. I en viss grad viskes også skillet mellom offer og utøver bort, i det de som i en situasjon er offer, i en annen situasjon sier at de ofte "blir mer sint og aggressiv enn de liker", eller de rapporterer at de selv utøver vold. Dette gjelder særlig menn, men også – noe svakere – for kvinner. For å bruke en noe forslitt metafor, kunne vi si at personene vi her snakker om, fremstår som en type ulykkesfugler som går fra den ene konfliktfylte situasjonen til den andre, og som befinner seg i miljøer der både de selv og de andre lettere tyr til voldelige eller voldslignende strategier i håndteringen av disse konfliktene.

Sammenhengen mellom disse voldelige eller voldslignende situasjonene og redusert trivsel og livskvalitet, bl.a. på området psykisk helse, er også sterk. Her er det imidlertid på sin plass å understreke at analysene som er gjort, ikke gir grunnlag for å hevde at det er volden som er årsak til for eksempel den reduserte psykiske helsen som vi finner hos de som kommer i kontakt med vold. Det kan like gjerne tenkes en årsaksforbindelse den andre veien, eller at det finner sted en vekselvirkning begge veier, eller at begge deler i større eller mindre grad er et resultat av bakenforliggende årsaker. For å si noe mer definitivt om dette kreves analyser som vi innenfor rammen av dette prosjektet ikke har ressurser til å utføre.

I den norske og internasjonale voldsforskningen er det en løpende diskusjon om hvorvidt menn er mer voldelige enn kvinner, om menns vold har en annen form og betydning enn kvinners vold, og hvor store forskjellene eventuelt er, jf. for eksempel Pape og Stefansen (2006). Resultatet fra noen bredt anlagte surveyer viser at menn og kvinner svarer ganske likt, hvis de for eksempel spørres om de er blitt utsatt for partnervold det siste året. Noen har ut fra dette hevdet at menn og kvinner i parforhold er like voldelige (Straus 1999). Hvis vi imidlertid også ser på hyppigheten av rapporterte episoder, ser vi at kvinnene hyppigere blir utsatt for vold, og at volden også er mer alvorlig. Og hvis vi ser på de som er utsatt for den *mest* alvorlige volden, er det i hovedsak kvinner som utgjør ofrene, jf. for eksempel (Pape og Stefansen 2004; Walby og Allen 2004).

Samtidig er det klart at resultatene forskeren finner er avhengig av hvilke metode som brukes, hvilke utvalg som studeres, og ikke minst hvordan vold defineres. En studie basert på The British Crime Survey fra 2001 viser for eksempel at 4 prosent av kvinnene og 2 prosent av mennene hadde vært utsatt for vold i hjemmet i løpet av det siste året (Walby og Allen 2004). Hvis vi utvider definisjonen av vold til å gjelde økonomisk eller følelsesmessig press (abuse), øker andelene til 6 prosent av kvinnene og 5 prosent av mennene. Hvis vi begrenser definisjonen av vold til ikke-seksuell maktutøvelse er andelene 3 prosent for kvinner og 2 prosent for menn. Disse tallene gjelder en eller flere forekomster av vold siste år.

Våre data gir ikke grunnlag for å si noe definitivt om hyppigheten eller alvorlighetsgraden av vold i norske parforhold. Når det gjelder sinne, trusler om vold og vold i parforhold (jf. analysen av Q66 tidligere i rapporten) kan det med utgangspunkt i våre tall argumenteres for at forskjellene mellom menn og kvinner er relativt små. Når det gjelder det å være sint/rasende, er andelen menn og kvinner som sier de selv har vært det i parforholdet, omtrent like store. Det er også et forbausende godt samsvar mellom det egenrapporterte nivået, og bildet som danner seg når respondentene skal beskrive partners sinne/raseri. Når det gjelder trusler om vold i parforholdet, antyder tallene at det forekommer noe oftere fra den mannlige partnerens side, og at dette er noe både menn og kvinner er enige om. Vi merker oss at den egenrapporterte *faktiske utøvelsen* av vold er så godt som den samme blant kvinner

og menn. Kvinnene gir likevel en høyere rapportering av sine (i hovedsak) mannlige partners voldsutøvelse enn det disse selv gir av den. Alt i alt fremstår derfor mennene i undersøkelsen som noe mer voldelige enn kvinnene når vi snakker om partnervold.

Det som ellers kjennetegner disse tallene, er hvor små de er (hvis vi ser bort fra vold i tidligere parforhold). Her kan man selvsagt stille spørsmål om det har forekommet underrapportering. Likevel tyder ikke våre tall på at vold utgjør et dominerende trekk ved hverdagslivet til det norske gjennomsnittsparet. Etter vår mening er det ikke belegg for å si at ”volden preger menns liv” slik det bl.a. er blitt hevdet i en nylig utkommet rapport om menns vold fra Amnesty (2007), i hvert fall ikke så lenge vi snakker om vold i parforhold.

Det er også en kjønnsdimensjon ved utsatthet for vold i barndommen. Vi merker for eksempel at flere av dem som rapporterer at de fikk fysisk straff/vold hjemme, oppgir far som utøver enn mor. Samtidig er det her en dramatisk forskjell på de yngste enn de noe eldre. Sett ut fra disse tallene kan det virke som om fars rolle som utøver av fysisk straff/vold på vei ut i det norske gjennomsnittshjemmet.²⁹⁶

Når det gjelder vold utenfor hjemmet som voksen, er menn mer involvert både som ofre og utøvere i følge våre tall. Samtidig finner vi – på samme måte som en rekke andre norske studier, jf. for eksempel (Stene 2003) og (Haaland, Clausen et al. 2005) – at alder også spiller kraftig inn. Det er i hovedsak blant de yngste mennene vi finner de høye andelene. Etter fylte 50 år synker andelene som kommer i kontakt med vold ute dramatisk, og andelene menn og kvinner nærmer seg hverandre.

---

²⁹⁶ Jf. også Nova-rapporten om vold (Mossige og Stefansen 2007).

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser tilbyr systematisk forskjellige vilkår, og på en slik måte at kvinnedominerte arbeidsplasser i hovedsak faller dårligst ut.
- Selv med de svakhetene som våre inntektsdata er beheftet med, viser våre analyser klart at både menn og kvinner kommer dårligere ut økonomisk ved å arbeide på en kvinnedominert arbeidsplass, sammenlignet med arbeidsplasser der det er kjønnsbalanse eller der mennene er i flertall. Det gjelder både brutto årsinntekt før skatt og fradrag, og det gjelder hvis vi ser på timelønnen.
- Arbeidsplasser der kvinner er i flertall, er også preget av dårligere forhold når det gjelder ufrivillig deltid, når det gjelder muligheten til å utvikle seg i jobben (gjelder menn), og når det gjelder muligheten til å bestemme "hvordan arbeidet skal gjøres" (gjelder kvinner).
- For kvinner øker rapporteringen av konflikt og baksnakking både når vi beveger oss fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse, til mannsdominerte arbeidsplasser, og til kvinnedominerte arbeidsplasser.
- Det samme mønsteret – nå for både menn og kvinner – finner vi når det gjelder negativ forskjellbehandling på grunn av eget kjønn, for både menn og kvinner. Her øker den negative forskjellbehandlingen for menn med graden av kvinnedominans på arbeidsplassen, og det samme gjelder kvinner når mannsdominansen øker. Effekten for kvinner er noe større enn for menn.
- Når det gjelder nivået for rapportert konflikt og baksnakking, finner vi i ellers i likhet med annen forskning både at det øker med økt stress og med et dårlig forhold til nærmeste overordnet.
- Flest er tilfreds med jobben når kjønnsbalansen er god.
- Begge kjønn rapporterer minst negativ forskjellsbehandling pga eget kjønn når kjønnsbalansen er god.
- Der arbeid stilles opp for barn og familie, er tendensen klar: Desto dårligere jobbtrivselen er, desto mer trekker svarene i retning av et ønske om kortere arbeidstid og mer tid til barn og familie.

Undersøkelsens arbeidslivsdata ble presentert i seksjon 1, og vi skal ikke gjenta denne presentasjonen her. Her skal vi bare foreta en kort refleksjon rundt disse dataene, og supplere dem med noen få ytterligere analyser.

20.1 Det kjønnsdelte arbeidslivet

Som vi har sett er kvinner og menn i dagens arbeidsliv over- og underrepresentert i ulike yrker, bransjer og/eller sektorer. Til tross for mange års likestillingsarbeid er norsk arbeidsliv fremdeles i stor grad delt mellom kjønnene. Størst mannsdominans er det blant dem som jobber innen industri og samferdsel og bygg- og anleggsvirksomhet, der det er en mannsandel rundt 80 %. På motsatt side finner vi helse- og omsorgssektoren der andelen kvinner er om lag like stor.

Kjønnsdelingen strekker seg også inn på den enkelte arbeidsplassen. Ser vi på den enkelte arbeidsplass, uavhengig av bransje, forteller drøye 60 % av kvinnene at de jobber på en arbeidsplass

der kvinnene er i flertall.²⁹⁷ En tilsvarende andel menn jobber på en arbeidsplass der mennene er i flertall. Og drøye 35 % av både menn og kvinner møter i sin arbeidshverdag så godt som *bare* kollegaer av sitt eget kjønn.

Vi ser også tendenser til at kjønnsdelingen fortsetter inn i den enkelte bedrift eller arbeidsplass. Hvis vi for eksempel ser på dem som arbeider på kvinnedominerte arbeidsplasser, er det på disse arbeidsplassene en større andel menn enn kvinner som sier de samarbeider mest med menn (15 prosent, mot 5 prosent kvinner). Tilsvarende er det hvis vi ser på dem som arbeider på mannsdominerte arbeidsplasser. Her er andelen kvinner som sier de samarbeider mest med kvinner 18 prosent, mens bare to prosent av mennene sier det samme. Tallene antyder at det innenfor de mannsdominerte arbeidsplassene oppstår feminine lommer, der kvinnene samler seg, og tilsvarende på de kvinnedominerte arbeidsplassene når det gjelder menn. Hovedgrunnen til dannelsen av disse lommene er trolig at mennene og kvinnene på disse arbeidsplassene har andre stillinger/arbeidsoppgaver enn flertallet, for eksempel ved at kvinnene på en mannsdominert arbeidsplass – for eksempel en håndverkerbedrift – jobber med kontorfunksjoner, mens mennene er ute i felten og snekrer og bygger, eller at mennene i en kvinnedominert bedrift befinner seg høyere opp i organisasjonen i lederfunksjoner, men dette har vi ikke analysert nærmere.

Arbeidslivet reproducerer tradisjonelle kjønnsroller

Det kjønnsdelte arbeidslivet utgjør et problem for likestillingen på flere måter. Hvis man med likestilling mener at menn og kvinner skal gå ut i livet med de samme muligheter til å velge utdanning og yrkesvei uten å påvirkes negativt av kulturelle fordommer og stereotypier, så bidrar det kjønnsdelte arbeidslivet til å opprettholde og styrke nettopp slike stereotypier, som i mange tilfeller i *praksis* kan virke like hemmende som mer formelle hindre og stengsler. Dette gjelder i utgangspunktet like mye for menn som for kvinner.

I våre data sporer vi denne kjønns-stereotypiske innstillingen til arbeidslivet allerede i svarene på Q22, der spørsmålet gjelder hva som "var viktig for deg" ved valg av utdanning eller arbeid. Her er det flere kvinner enn menn som sier de ønsket "å hjelpe andre mennesker" eller en jobb "som lar seg kombinere med barn og familie", mens det på alternativet "løse tekniske eller praktiske oppgaver" er størst mannsandel.

Ulike vilkår på manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser

Et annet likestillingsproblem gjelder det faktum av manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser tilbyr systematisk forskjellige vilkår, og på en slik måte at kvinnedominerte arbeidsplasser i hovedsak faller dårligst ut. Det gjelder ikke minst økonomisk. Selv med de svakhetene som våre inntektsdata er beheftet med, viser våre analyser klart at både menn og kvinner kommer dårligere ut økonomisk ved å arbeide på en kvinnedominert arbeidsplass. Det gjelder både brutto årsinntekt før skatt og fradrag, og det gjelder hvis vi ser på timelønnen.²⁹⁸

---

²⁹⁷ Når vi her og i resten av kapitlet snakker om arbeidsplasser der mennene eller kvinnene er i flertall, eller som er manns- eller kvinnedominerte, tar vi utgangspunkt i en forenklet versjon av Q33, der kategoriene "nesten bare" og "flest" er slått sammen.

²⁹⁸ Timelønnen er regnet ut med utgangspunkt i denne bruttoinntekten dividert på antall timer som respondenten sier han/hun jobber pr. uke, der det samtidig antas at respondenten har fem ukers ferie pr. år. Dette er ikke ment å gi en nøyaktig timelønnsangivelse, men ved å bruke den samme regnemåten på alle, kan man likevel si noe om de relative forskjellene mellom gruppene. For bedre dokumentasjon av lønns- og inntektsforskjell mellom menn og kvinner, jf. (Sandnes 2005; Tronstad 2007).

Analysene våre her er basert på dem som oppgir at de har inntektsgivende arbeid som hovedkilde til livsopphold. Det gjeldet også de øvrige analysene som legges frem under, med mindre noe annet sies eksplisitt.

Ufrivillig deltid

Et problem som nesten utelukkende rammer ansatte på kvinnedominerte arbeidsplasser, og da stort sett kvinnene på disse arbeidsplassene, er ufrivillig deltid. De tvinges til å jobbe mindre enn full arbeidstid fordi arbeidsplassen ikke tilbyr dette. Blant kvinner utgjør de 12 prosent av alle som oppgir ”inntektsgivende arbeid” som hovedkilde til livsopphold, blant mennene 4 prosent. Ufrivillig deltid er altså i langt større grad et kvinneproblem.²⁹⁹

Arbeidskvalitet og -trivsel

Vi har også funnet systematiske forskjeller mellom manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser gjennom analyse av svarene i Q37, der vi ber respondentene ta stilling til følgende utsagn:

1. Jeg bestemmer hvordan arbeidet skal gjøres
2. Jeg har forutsigbar arbeidstid
3. Det er viktig å ha et representativt ytre
4. Det er mye konflikt og baksnakking
5. Kvinner blir negativt forskjellsbehandlet
6. Menn blir negativt forskjellsbehandlet
7. Jeg har et godt forhold til min nærmeste overordnede
8. Jeg har gode muligheter til å utvikle meg i jobben

Her kan vi også inkludere Q 38 ”Alt i alt, hvor fornøyd er du med jobben din?”.

I tillegg har vi konstruert en arbeidskvalitets-indeks ved hjelp av punktene 1 og 4-8 over, som vi skal komme tilbake til.³⁰⁰ Den gir et samlemål for den egenrapporterte arbeidskvaliteten på en arbeidsplass slik den enkelte opplever den.

I første omgang forsøkte vi gjennom korrelasjonsanalyse³⁰¹ å finne hvordan mannsdominans eller kvinnedominans på en arbeidsplass påvirket de enkelte forholdene som nettopp ble nevnt. Her var det i hovedsak kvinnedominans som ga signifikante funn.³⁰² Bare på noen få områder fikk vi signifikante funn også når vi tok for oss mannsdominerte arbeidsplasser. Det kommer vi straks tilbake til.

Korrelasjonsanalysen viser at andelen hos både menn og kvinner som rapporterer konflikt og baksnakking, øker når vi går fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse i retning av mer kvinnedominerte arbeidsplasser,³⁰³ og at økningen er noe større for menn enn kvinner. Vi finner også at den

---

²⁹⁹ 59 prosent av kvinnene som sier de jobber mindre enn de ønsker i Q31, oppgir i Q30 som viktigste årsak at jobben ikke tilbyr fulltid. 55 prosent av mennene faller i den samme gruppen. Men fordi disse gruppene av menn og kvinner ulike andeler av den totale arbeidsstokken relativt sett, får vi tallene som er nevnt i hovedteksten.

³⁰⁰ Her har vi altså ikke med punkt 2 og 3. Før konstruksjon av indeksen ble alle variablene ”snudd” i samme retning, slik at negative forhold gir færrest poeng, og positive høyest.

³⁰¹ Spearman’s rho.

³⁰² Graden av kvinnedominans er målt ved en konstruert variabel basert på Q33 der kjønnsbalanse gis verdi 1, ”flest kvinner” får verdi 2, og ”nesten bare kvinner” verdi 3. Vi har også konstruert en maskulin ekvivalent til denne variabelen ut fra samme logikk.

³⁰³ Korrelasjonskoeffisienten for menn er her .209, for kvinner .163.

egenrapporterte trivselen reduseres for både menn og kvinner,³⁰⁴ og at kvaliteten på arbeidet samlet (målt med samleindeksen for arbeidskvalitet) også reduseres for begge kjønn, men noe mer for kvinner.³⁰⁵

I tillegg til dette finner vi at det er en minkende andel *menn* som sier de har gode muligheter til å utvikle seg i jobben, og kvinner som sier de ”bestemmer hvordan arbeidet skal gjøres” når kvinnedominansen øker.

I tolkningen av disse korrelasjonene må vi ta med i betraktning at noe av effekten kan skyldes at økt kvinnedominans er forbundet med lavere økonomisk uttelling, og at noe av effekten vi ser i forhold til den allmenne jobbtrivselen og arbeidskvaliteten (indeksen) kan ha med dette å gjøre. En nærmere analyse bekrefter det. Men selv når vi kontrollerer for økonomi, finner vi at korrelasjonene vi fant over, stort sett blir stående.

Arbeidsplasser der kvinner er i flertall, er altså preget av dårligere forhold både for de kvinnelige og de mannlige arbeidstakerne på disse arbeidsplassene, både når det gjelder økonomisk uttelling, når det gjelder ufriwillig deltid, når det gjelder muligheten til å utvikle seg i jobben,³⁰⁶ og når det gjelder muligheten til å bestemme ”hvordan arbeidet skal gjøres”.³⁰⁷

Når det gjelder rapporteringen av konflikt og baksnakking, skiller den seg fra de øvrige forholdene vi har sett på, på den måten at den øker også når vi beveger oss fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse, til mannsdominerte arbeidsplasser, i hvert fall for kvinner.³⁰⁸ Det samme mønsteret – nå for både menn og kvinner – finner vi for ”kvinner/menn blir negativt forskjellsbehandlet”. Her øker den negative forskjellsbehandlingen for menn med graden av kvinnedominans på arbeidsplassen, og det samme gjelder kvinner når mannsdominansen øker. Effekten for kvinner er noe større enn for menn.³⁰⁹ De to variablene konflikt og baksnakking og negativ forskjellsbehandling er også positivt korrelert, og begge endrer seg lite når vi kontrollerer for inntekt. Det ser altså ut som om vi her har funnet en negativ effekt av kjønnsubalanse som gjelder enten ubalansen går den ene eller den andre veien, og som virker uavhengig av økonomi.

Mer om konflikt

Når det gjelder nivået for rapportert konflikt og baksnakking, finner vi i likhet med annen forskning (Einarsen 2007; Normann og Rønning 2007) både at det øker med økt stress³¹⁰ og med et dårlig forhold til nærmeste overordnet.³¹¹ Det er imidlertid ikke helt tydelig i hvilken grad – eller om – disse variablene henger sammen med kjønns(u)balansen på arbeidsplassen. En annen faktor som korrelerer signifikant med konflikt og baksnakking, men som også synes å virke uavhengig av kjønns(u)balansen, er alder. Det er en høyere andel blant de yngste som rapporterer konflikt og baksnakking, enn blant de eldre. Det gjelder både menn og kvinner, og på alle arbeidsplasser, men resultatene blir signifikante bare der det er kjønnsbalanse, eller der rapportørens kjønn er det samme som det som er i flertall på arbeidsplassen. Hvis vi for eksempel tar for oss mennene på en arbeidsplass der mennene er i flertall, og sammenligner de eldste (50-64) med de yngste (17-24), tredobles andelen menn som

³⁰⁴ Korrelasjonskoeffisienten for menn er her -.103, for kvinner -.117.

³⁰⁵ Korrelasjonskoeffisienten for menn er her -.166, for kvinner -.187.

³⁰⁶ Her får vi signifikante resultater bare for menn.

³⁰⁷ Her får vi signifikante resultater bare for kvinner.

³⁰⁸ Korrelasjonskoeffisienten er her .121.

³⁰⁹ Korrelasjonskoeffisienten for menn er her .171, for kvinner .230.

³¹⁰ Målt gjennom Q32A, Q32B og Q116A.

³¹¹ Målt gjennom Q37G.

rapporterer konflikt fra 23 til 61 prosent hos menn.³¹² Kvinnenes svar på en arbeidsplass der kvinnene er i flertall, øker enda mer, fra 23 til 71 prosent når vi sammenligner de samme aldersgruppene.

Sosioøkonomisk status spiller også inn, men nå er det enda tydeligere hvordan effekten kommer til uttrykk bare hos det kjønn som er i flertall på arbeidsplassen. Det betyr også at det bare kommer til uttrykk der det er en form for kjønnsbalanse. Hvis vi tar for oss mennene på en arbeidsplass der mennene er i flertall, og går fra dem som befinner seg høyest på vår sosioøkonomiske skala, til dem som befinner seg lavest, dobles andelen menn som rapporterer konflikt fra 21 til 42 prosent hos menn. Kvinnenes svar på en arbeidsplass der kvinnene er i flertall, øker i de samme gruppene fra 26 til 44 prosent.

Begge disse siste funnene er interessante fordi de viser at nivået av rapportert konflikt og baksnakking øker når vi beveger oss nedover i et gitt statushierarki (alder eller sosioøkonomisk status). Dette antyder at risikoen for å oppleve konflikt og baksnakking ikke (bare) springer ut av eventuelle iboende egenskaper hos de involverte aktørene, men også kan sees som noe som konstitueres i en bestemt type asymmetriske relasjoner, der den kommer til "uttrykk" hos den mest ressurssvake parten. Dette kan kanskje også kaste lys over hvorfor andelen kvinner som rapporterer konflikt og baksnakking, gjennomgående ligger over andelen menn, siden kvinners arbeid ofte er preget av større ressursmangel enn menns, og kvinner i mange tilfeller også befinner seg på et lavere nivå i bedriftens statushierarki.

Relevans i forhold til likestilling

Relatert til likestilling er forholdene vi nå har avdekket problematiske på flere måter. På den ene side kan man si at de systematisk ulike vilkårene som manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser tilbyr, er i strid med idealet om at menn og kvinner i gjennomsnitt skal tilbys de samme grunnleggende vilkår. På den andre siden er det også mulig å argumentere for at disse ulike vilkårene motvirker en bedre kjønnsbalanse, ved at de gjør det lite attraktivt for menn å gå inn i de kvinnedominerte yrkene.³¹³ Hvorfor skulle de det, hvis de dermed både må bryte med tradisjonelle forventninger og i tillegg får dårligere vilkår? Hvis man i tillegg tar med den økte opplevde negative forskjellsbehandlingen hos dem som befinner seg på en arbeidsplass der det motsatte kjønn er i flertall, har vi enda en mekanisme som lett vil kunne hindre økt kjønnsbalanse.

Kjønnsbalanse virker positivt

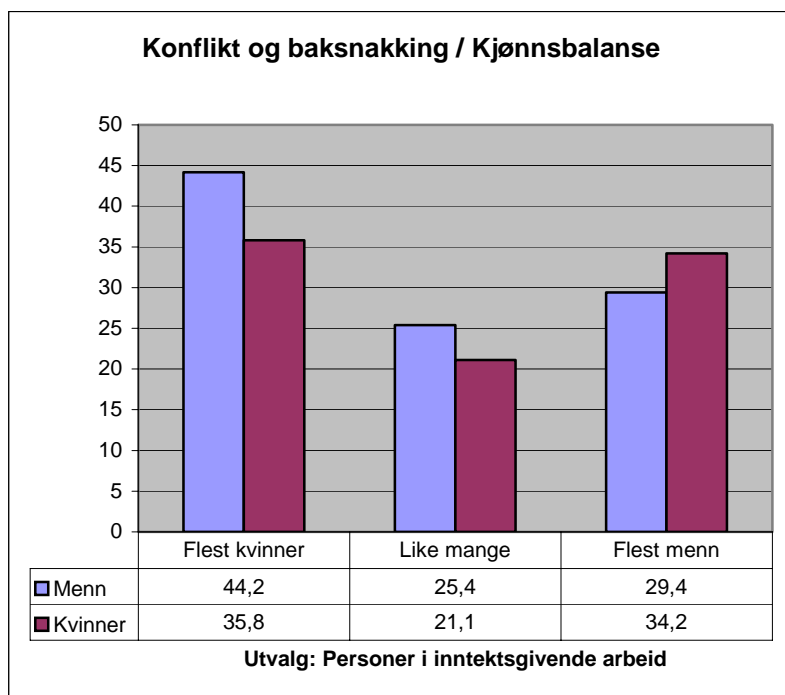
En implikasjon av flere av analysene vi har gjort over, er at forholdene er best på arbeidsplasser med god kjønnsbalanse. Særlig ved tre av variablene vi har diskutert i dette kapitlet, kommer dette tydelig frem. Diagrammet under viser andelen kvinner og menn som rapporterer konflikt og baksnakking, ut fra kjønnsbalanse på arbeidsplassen:³¹⁴

---

³¹² Både her og andre steder under der vi sier noe om prosentandeler, er svarene forenklet, for eksempel slik at "litt" og "ganske" er slått sammen, eller "helt enig" og "litt enig".

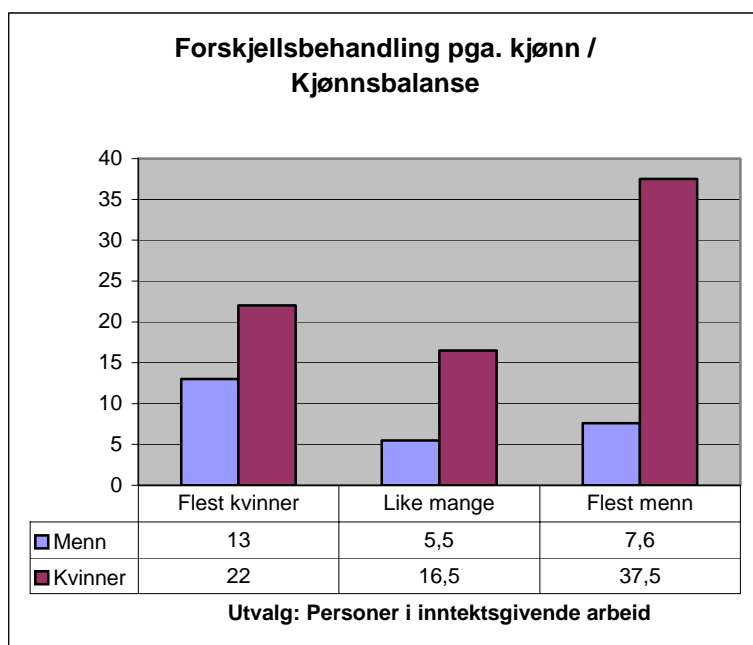
³¹³ Det kan også være at kvinner i fremtiden i økende grad vil finne disse yrkene lite attraktive. Vi ser allerede tendenser til dette, ved at noen tradisjonelle kvinneyrker er i ferd med å bli overtatt av mennesker enda lavere i "statushierarkiet", nemlig innvandrere som ikke får andre jobber enn dette.

³¹⁴ Svarskalaen er forenklet ved at "ja" og "delvis" er slått sammen. De andre skalaene som brukes i dette kapitlet er også forenklet på en tilsvarende måte.

Som vi ser er konfliktnivået lavest der det er god balanse mellom kjønnene. Også på arbeidsplasser med kjønnsbalanse er det riktignok noen som rapporterer konflikt og baksnakking, men nivået er likevel lavere enn på ”ytterfløyene”.³¹⁵

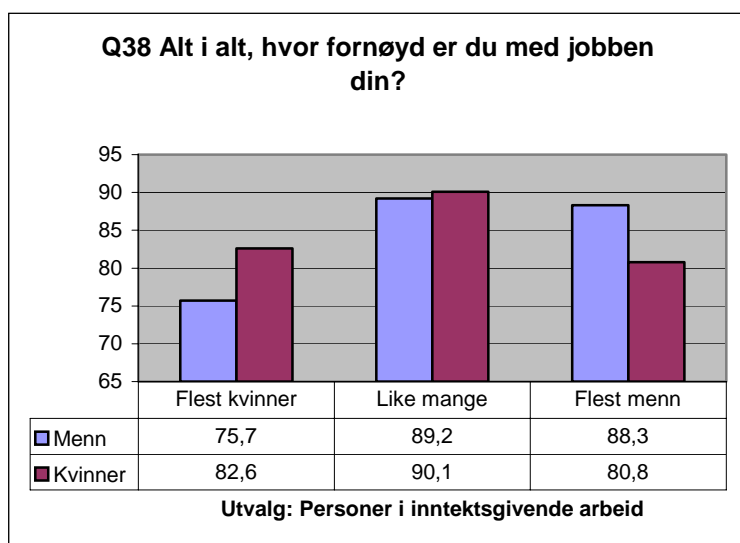
Noe tilsvarende gjelder opplevelsen av å bli negativt forskjellsbehandlet på grunn av sitt kjønn. Diagrammet under viser dette for menn og kvinner:

Begge kjønn rapporterer minst negativ forskjellsbehandling når kjønnsbalansen er god.

³¹⁵ Økningen i andelen menn som rapporterer konflikt og baksnakking når vi går fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse til arbeidsplasser med flere menn, er her ikke signifikant.

Diagrammet under viser hvor mange som selv sier de er tilfreds med jobben.³¹⁶

Her er igjen andelen fornøyde høyest når kjønnsbalansen er god.³¹⁷ Det samme mønsteret fremkommer hvis vi i stedet for egenrapportert jobbtrivsel, bruker samleindeksen for arbeidskvalitet.

Og selv om våre data bare gjør det mulig å beregne den omtrentlig timelønnen, er det ellers interessant å se at også den gjennomsnittlige timelønnen er høyest for både menn og kvinner – men særlig for kvinner – på arbeidsplasser med god kjønnsbalanse. Også økonomisk synes kjønnsbalanse å lønne seg.

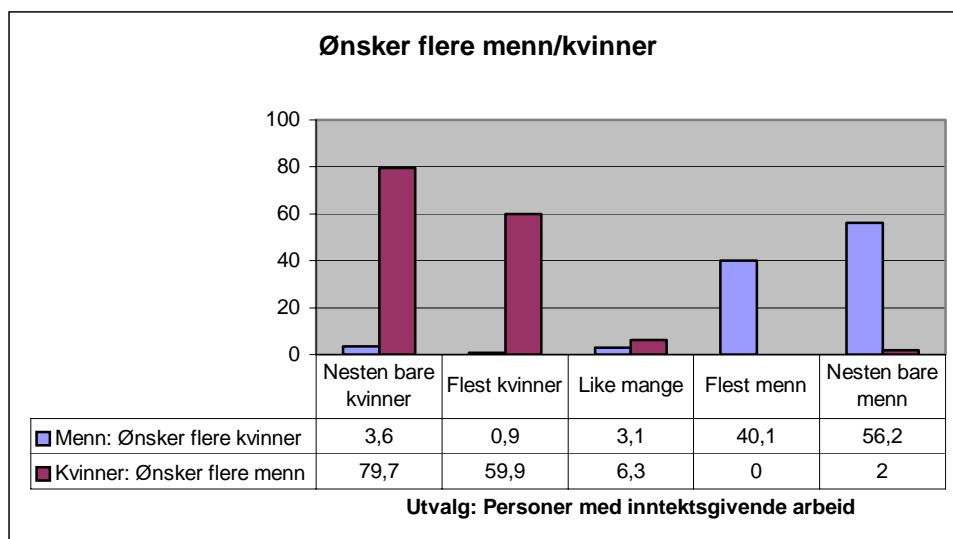
Det er mulig å bruke resultatene vi her har lagt frem, som grunner til å arbeide for bedre kjønnsbalanse i arbeidslivet. Samtidig må vi påpeke at disse resultatene ikke viser at det nødvendigvis er kjønnsbalansen *i seg selv* som er det avgjørende i å skape bedre og likere arbeidsvilkår for kvinner og menn. Bildet er ganske sikkert mer komplekst og sammensatt enn det.

Flertallet uttrykker et ønske om økt kjønnsbalanse

Det vi imidlertid kan merke oss, er at svært mange uttrykker et ønske om bedre kjønnsbalanse der de jobber. Diagrammet under viser dette:

³¹⁶ "Svært" og "ganske" fornøyd.

³¹⁷ For kvinner er $p=0.67$.

Vi ser at jo mer ensidig arbeidsplassen er når det gjelder ett kjønn, desto mer ønsker medlemmene av det dominerende kjønn flere av motsatt kjønn. Dette er sterkest på de kvinnedominerte arbeidsplassene.

Arbeid/jobb – balanse

Et underliggende premiss for analysen av undersøkelsens data, er at ubalanse relatert til kjønn på ett område, forplanter seg til andre områder. Vi har særlig vært opptatt av (u)likestillingen i arbeidslivet på den ene siden, og (u)likestillingen i hjemmet på den andre.

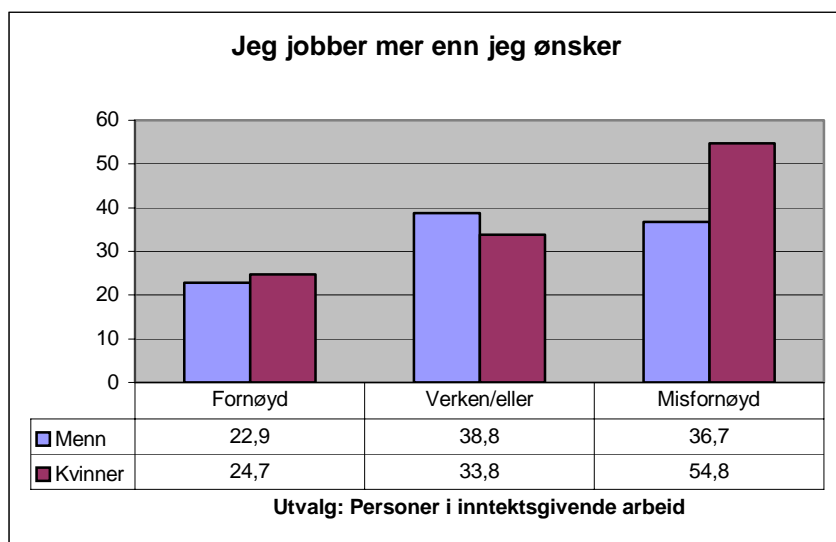
Tidligere i denne rapporten har vi påpekt, at selv om far gjør mer hjemme nå enn før, det vil si at hjemmet er mer preget av likestilling, er det fremdeles en grunnleggende ubalanse i hjemmet på den måten at mor både *gjør mer* og *bestemmer mer* i de forhold som har med husarbeid og barnomsorg å gjøre. Far på sin side, tilbringer mer tid i arbeidslivet, og bidrar mer til husholdningens økonomi. For å oppnå økt likestilling, er det nødvendig både at far øker sin innsats ytterligere hjemme, og at mor øker sin innsats ute. Det er imidlertid grunn til å hevde at den kjønnsmessige ubalansen vi har omtalt i arbeidslivet – med alt som knytter seg til den – vanskeliggjør en slik utvikling.

En ting er ulikheten i økonomisk uttelling for kvinner og menn i arbeidslivet. Den gjennomsnittlige brutto årsinntekten for menn ligger, som vi har sett, over kvinners i alle aldersgrupper, og avstanden øker frem til fylte 50 år. For hver times arbeid har gjennomsnittskvinnen en timelønn som er omtrent 85 prosent av gjennomsnittsmannens.

Denne inntektsforskjellen er viktig, særlig i forhold til delingen av omsorg for barna hjemme, fordi småbarnsfamilier ofte er under press både tidsmessig og økonomisk. For å få regnestykket til å gå mest mulig i pluss, og hvis fars inntekt er høyere enn mors, vil det da lett fremstå som mer lønnsomt at mor reduserer sin arbeidstid ute, mens far øker sin. Slik sett får familien ”samlet” både mer å rutte med økonomisk, og mer tid til barna. At denne ”løsningen” samtidig reproducerer gamle kjønnsroller er kanskje mer en utilsiktet bivirkning, enn noe man egentlig ønsker. Resultatet i form av økt likestilling er likevel ikke til å komme bort fra.

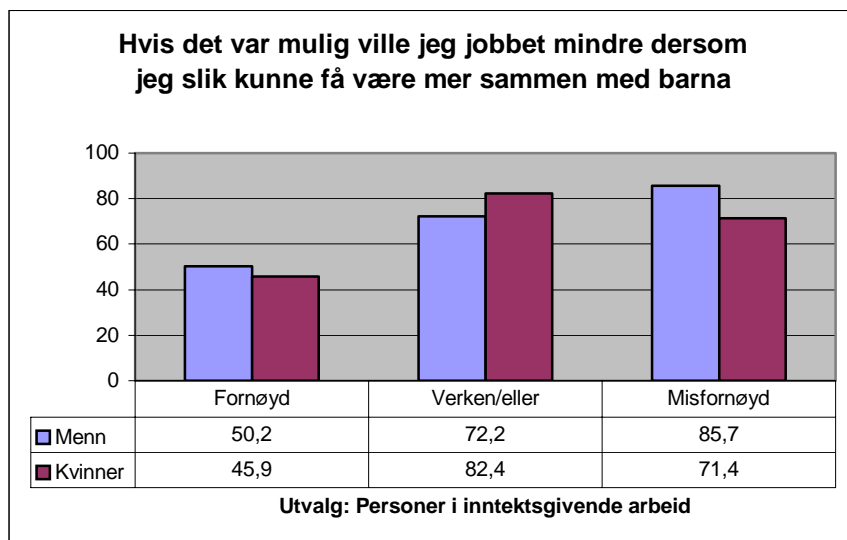
Et annet forhold som våre data avdekker, er at den lavere kvaliteten på kvinners arbeidsforhold, synes å gjøre det mindre attraktivt for henne å jobbe mer enn hun gjør. Vi har i undersøkelsen flere spørsmål som på ulike måter tar opp ønsker i forhold til arbeidstid – om respondenten ønsker å jobbe mer eller

mindre enn han/hun gjør – eller om han/hun synes han/hun jobber for mye eller for lite. Svarene på alle disse spørsmålene varierer systematisk i forhold til jobbtrivsel. Jo dårligere jobbtrivselen er, desto større andel er det som sier de *jobber mer enn de ønsker*, slik diagrammet under viser.

Vi ser at tendensen er den samme for menn og kvinner, men sterkere for kvinner. Sett i et likestillingsperspektiv, er det siste alvorlig, fordi det nettopp er kvinner som bør arbeide mer for å skape økt balanse.

Der arbeid på den ene siden stilles opp mot barn og familie på den andre, og man blir bedt om å prioritere de to sidene, er også tendensen klar: Desto dårligere jobbtrivselen er, desto mer trekker svarene i retning av et ønske om mer tid til barn og familie, slik diagrammet under viser.

Her ser vi at andelen menn som sier de ville ha jobbet mindre, er større blant de misfornøyde enn kvinneandelen. Dette er et interessant funn. Likestillingsmessig er det likevel verdt å påpeke at konsekvensene av mennenes og kvinnes svar her peker i forskjellige retninger. Dersom mennene her hadde fulgt opp ønsket sitt med handling, ville det bidratt til bedre balanse i kvinners og menns deltakelse henholdsvis hjemme og i yrkeslivet. Dersom kvinnene hadde fulgt opp på samme måte, ville det ha bidratt til større ubalanse.

Et annet spørsmål er om svarene her kan oppfattes som reelle ønsker, eller hva slags status de har. Som Kitterød har vist, er svarene på spørsmål som dem vi her ser på, sterkt avhengig av kontekst (Kitterød 2007). Når personer gjøres oppmerksom på at redusert arbeidstid medfører mindre lønn, er det for eksempel færre som ønsker det, enn når dette ikke gjøres eksplisitt. Når det gjelder vårt materiale tror vi ikke at mennene og kvinnene som svarer, uten videre er beredt til å ta konsekvensene av det de sier. Det at svarandelen på de ulike svaralternativene varierer systematisk slik de gjør, er likevel interessant. Når vi samtidig vet at vilkårene på kvinnedominerte arbeidsplasser er dårligere enn på de mannsdominerte, kan vi ikke se bort fra at svarmønsteret vi her har avdekket, eller rettere sagt holdningene de avspeiler, kan bidra til at kvinner også rent faktisk velger å jobbe mindre, og at kvinners større arbeidsbidrag hjemme i forhold til mannen, ikke bare skyldes tradisjonelle kjønnsroller, men også forhold i arbeidslivet.

Noen hovedpunkter fra kapitlet

- Hvis vi spesifiserer likestilling som det at partnerne i hovedsak deler likt på husarbeid og/eller omsorg for barn, kan vi slå fast at menn og kvinner som lever mer likestilt, har bedre livsforhold på en rekke områder.
- For menn gjelder det særlig i forhold til barna. Hvis vi ser på samvær med barna som et gode, er det et gode som flere likestilte menn tar del i, hvis vi sammenligner dem med de mer tradisjonelle mennene.
- Kvinnene som lever likestilt, rapporterer høyere generell livskvalitet og trivsel enn sine mer tradisjonelle søstre.
- Når det gjelder kvaliteten på parforholdet, kan de mer likestilte også glede seg over bedre forhold, lavere konfliktnivå og mer stabilitet i den forstand at det er færre som tenker på å bryte ut av forholdet, hos både menn og kvinner.
- Inntektsbalanse (det at partnerne bidrar omtrent like mye økonomisk til husholdningen) virker på en litt annen måte enn de to andre formene for likestilling.
- For mannen gjelder det at forholdet til barna styrkes også her, og kvinnene rapporterer bedre helse på visse områder, men særlig hos kvinnene ser vi svar som kan tolkes i retning av at de helst ville ha jobbet mindre og vært mer sammen med barna.
- I par der partene tjener like mye og har barn, svarer 21 prosent av kvinnene ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på spørsmålet ”Hvis du har en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?”.
- Inntektsbalanse er også forbundet med høyere konfliktnivå i parforholdet.
- Andelen likestilte er i hovedsak høyest i de større byene og blant dem med høy utdanning.

21.1 Innledning

Dette kapitlet kan betraktes som utfyllende i forhold til noen av resultatene som ble lagt frem i drøftingsdelen (del 2) av rapporten. Der ble sammenhengen mellom likestilling og en del andre variabler (bl.a. livskvalitet) analysert på makronivå, i den forstand at analysen i hovedsak ble utført ved hjelp av samleindekser. I dette kapitlet beveger vi oss mer på detaljnivå, det vil si at vi er noe mer spesifikke. Samtidig forholder vi oss til enklere statistiske analyseteknikker, i hovedsak bivariate og trivariate krysstabeller. Spørsmålet er hvem det er som lever som mer likestilte i Norge, og hvordan de lever. Vi skal skille mellom tre grupper som avgrenses ut fra tre forskjellige former for likestilling i praksis.

Den første gruppen består av par, *både med og uten barn*, som i større grad enn andre er sammen om eller deler på oppgavene forbundet med det å drive en husholdning, som vasking, rydding, vedlikehold, med mer. Dette skal vi for enkelhets skyld kalle *husarbeidlikestilling*. Den andre består av par *med barn* som i større grad enn andre er sammen om eller deler på oppgavene forbundet med det å ha barn. Dette skal vi for enkelhets skyld kalle *barneomsorglikestilling*. Den tredje gruppen er par der mannen og kvinnen tjener omtrent like mye, det vil si at begge bidrar likt til husholdningens økonomi. Dette skal vi for enkelhets skyld kalle *inntektsbalanse*. Dette faller inn under det som ble kalt *parfordeling* i del 2.

Noe av det som kommer frem i denne undersøkelsen, er at økt likestilling er forbundet med økt livskvalitet blant både menn og kvinner, om enn på litt forskjellig måte, og også i forskjellig grad, slik vi var inne på i del 2. Men vi finner også tall som indikerer at det å organisere livet sitt på måter som bryter med tradisjonelle mønster relatert til kjønn, kan være forbundet med omkostninger.

21.2 Arbeidsdeling i hjemmet

For å måle graden av husarbeidslikestilling i hjemmet har vi laget en indeks basert på Q45. Denne indeksen tar utgangspunkt i en tredeling: Først har vi de *tradisjonelle* som har en kjønnstradisjonell arbeidsdeling, det vil si at kvinnen gjør det meste av de arbeidsoppgavene som tradisjonelt har vært forbundet med kvinnen, som klesvask, rydding, vasking, matlaging og innkjøp av dagligvarer, mens mannen på en tilsvarende måte tar seg av de ”mannlige” arbeidsoppgavene, det vil si vedlikehold og betaling av felles regninger.³¹⁸ Derneft har vi de *likestilte* som svarer at de gjør disse oppgavene like mye eller sammen. Til sist har vi de *utradisjonelle* der mannen i større grad tar seg av arbeidsoppgaver som tradisjonelt har vært forbundet med kvinnen, og omvendt. For hver oppgave får en person poeng etter hvor på skalaen han eller hun befinner seg, færrest til de tradisjonelle og flest til de utradisjonelle. Derneft slås poengene sammen. De med færrest poeng havner i gruppen av ”tradisjonelle”, de med flest poeng havner i gruppen av ”utradisjonelle”, mens de øvrige havner i mellomgruppen ”likestilte”.

Så har vi anvendt denne indeksen på menn og kvinner i par som bor sammen.³¹⁹ Siden vi er opptatt av sammenhengen mellom likestilling og livskvalitet, har vi tatt bort de som er arbeidsløse og trygdet. Grunnen er at vi i våre første analyser fant at andelen av disse gruppene er noe større blant de likestilte og de utradisjonelle. Samtidig var vi interessert i å måle sammenhengen mellom graden av likestilling og livskvalitet i disse gruppene. Siden både trygding og arbeidsløshet kan være forbundet med vanskelige livsforhold som i seg selv innebærer redusert livskvalitet, og som ikke har noe med graden av likestilling å gjøre, valgte vi å ta ut disse gruppene, slik at vi kunne studere sammenhengen mellom likestilling og livskvalitet mest mulig uforstyrret.³²⁰

Gruppen av menn og kvinner som da er igjen, fordeler seg i ca 50 prosent tradisjonelle, ca 40 prosent likestilte og ca 10 prosent utradisjonelle. Skillet mellom disse tre gruppene og den relative størrelsen på hver av dem, må her ikke oppfattes altfor absolutt. Vi har forsøkt å la gruppestørrelsen gjenspeile virkeligheten så godt det lar seg gjøre, men i virkeligheten er det ikke et skarpt skille mellom de tradisjonelle og de likestilte eller de utradisjonelle. Det er flytende overganger mellom gruppene, og inndelingen mellom dem er i en viss grad basert på skjønn.³²¹

Arbeidsdeling i forbindelse med barn

For å måle graden av barneomsorgslikestilling har vi laget en indeks basert på Q88, nærmere bestemt spørsmålet om hvem som tar seg av det daglige arbeidet med barna, og hvem som er hjemme med

---

³¹⁸ Undersøkelsen vår viser at mannen fremdeles tar seg av dette i et flertall av parene i Norge.

³¹⁹ Vi har bare sett på heterofile parforhold.

³²⁰ I tolkningen av resultatene er det viktig å være klar over at vi ikke har objektive data om arbeids- og inntektsfordelingen hos parene vi omtaler. Når vi i det følgende snakker om mer eller mindre likestilte par, så er dette par som vi bare kjenner gjennom egenrapportering fra en av partene i paret, det vil si mannen eller kvinnen, og det de selv rapporterer om parforholdet og den andre parten i deg. Dette åpner både for mulige feilkilder og for skjevheter som følger av at – som vi har sett – menn og kvinner har en tendens til å være uenige om hvor mye de bidrar med i husholdningen. For eksempel er det en tendens til at menn selv mener at de bidrar med mer i husarbeidet enn det deres kvinnelige partnere mener de (mennene) bidrar med.

³²¹ Det samme gjelder den neste indeksen for barneomsorgslikestilling.

barna når de er syke.³²² Indeksen er konstruert etter samme prinsipp som den over. Den er anvendt på menn og kvinner i par som bor sammen – denne gangen med barn –, og de arbeidsløse og trygdede er igjen tatt ut. De tradisjonelle utgjør da ca 30 prosent, de likestilte ca 60 prosent og de utradisjonelle de resterende 10 prosent.

Inntektsbalanse

De tradisjonelle utgjøres her av menn og kvinner i par der mannen bidrar mer til husholdningen enn kvinnen, det vil si at årsinntekten hans ligger ett eller flere inntektstrinn over hennes. De inntektslikestilte utgjøres av menn og kvinner i par der begge tjener like mye. Den siste gruppen består av menn og kvinner i par med en utradisjonell inntektsfordeling, det vil si at kvinnens årsinntekt ligger ett eller flere inntektstrinn over mannens. Variabelen for inntektsbalanse er igjen anvendt på menn og kvinner i par som bor sammen – denne gangen både med og uten barn – og de arbeidsløse og trygdene er også nå tatt ut. Blant dem vi da har igjen, er snau 25 prosent inntektslikestilte, rundt 65 prosent har en tradisjonell inntektsfordeling, mens 10 prosent har en utradisjonell fordeling av inntekt.³²³

21.3 De tradisjonelle, de likestilte og de utradisjonelle formene for likestilling – en sammenligning

I det følgende skal vi sammenligne de tradisjonelle, de likestilte og de utradisjonelle innen alle de tre formene for likestilling vi nå har avgrenset: husarbeidslikestilling, barneomsorgslikestilling og inntektsbalanse. I den forbindelse må vi bemerke to ting. Det første er at vi ikke nødvendigvis ser på de utradisjonelle som mer likestilte enn de tradisjonelle. På sett og vis er de utradisjonelle like ulikestilte som de tradisjonelle. Ulikestillingen er bare organisert på en annen måte. Det å studere de utradisjonelle er likevel interessant bl.a. fordi det kan fortelle oss noe om hva som skjer når etablerte kjønnsmonster og –strukturer endres såpass kraftig som i denne gruppen.

Det andre er at gruppen av utradisjonelle er liten, og at det derfor ikke alltid er lett å generalisere funnene vi gjør her. Medlemmene i denne gruppen kan også ha særtrekk som det ikke er så lett å få øye på, men som likevel påvirker analysen. Det innebærer at vi bør legge inn ytterligere varsomhet når vi skal tolke funnene i denne gruppen.

Fordeling av hjemmearbeid. Hvem er de?

Hvem er mer tradisjonelle og hvem er mer likestilte når det gjelder fordeling av husarbeid? I det følgende tester vi ut dette med hensyn til foreldres utdanning og mors yrkesaktivitet,³²⁴ alder,

---

322 Vi har vektet svarene slik at svarene på det første spørsmålet veier 2/3, mens svaret på det siste veier 1/3 i den totale indeksen. Vi har ikke tatt med henting av barn i barnehagen siden dette begrenser utvalget til dem som har barn under 6 år, og vi ønsker å undersøke en bredere gruppe enn det.

323 Disse tallene er gjennomsnittstall. Mennenes og kvinnenes tall divergerer noe. Noe av grunnen kan igjen være at vi bare kjenner parene vi snakker om gjennom den ene parten i hvert par, enten mannen der kvinnen. Når vi skal si noe om forholdet mellom mannens og kvinnens inntekt i hvert par, må vi følgelig basere oss på hva den ene parten sier om sin egen og partnerens inntekt. Det vil si at vi da får de samme feilkildene som når det gjelder rapportering om arbeidsfordeling, vi risikerer at partene enten over- eller underrapporterer den andre partens bidrag, eller i dette tilfellet, at man kanskje rett og slett ikke er informert godt nok.

324 Vi tar ikke med fars yrkesaktivitet siden det her nesten ikke er noe variasjon.

oppvekststed, nåværende bosted, egen utdanning, egen inntekt, og hvor man jobber.³²⁵ I oppsummeringen under tar vi bare med statistisk signifikante funn.³²⁶

Mors utdanning. Det er en klar sammenheng mellom mors utdanning og likestillingsnivået både hos menn og kvinner. Hos menn gjelder det særlig når mor har *mer* enn videregående skole og den slår særlig ut i forhold til andelen utradisjonelle (det vil si at mannen utfører typiske kvinneoppgaver) som øker fra 8 til 15 prosent når mor har 4-årig høyere utdanning, mens den øker videre til 36 prosent når mor har mer enn 4-årig høyere utdanning. Hos kvinner er det andelen likestilte som øker tilsvarende, fra 43 prosent når mor bare har grunnskole til nesten 60 prosent når mor har mer enn 4-årig høyere utdanning. Felles for begge kjønn er imidlertid at andelene som lever tradisjonelt går ned når mor har høyskole- eller universitetsutdanning.

Fars utdanning. Det samme mønsteret som over ser vi hos menn når det gjelder fars utdanning, mens for kvinner gjelder det bare når far har inntil 4-årig høyere utdanning. Har han mer enn dette, synker andelen likestilte kvinner igjen.

Mor var husmor. Personer som oppgir at mor var husmor under oppveksten, ligger som voksne dårligere an når det gjelder husarbeidslikestilling, og det gjelder særlig kvinner. Hvis vi sammenligner dem som hadde en mor som var husmor, med dem som ikke hadde det, synker andelen likestilte kvinner fra 49 prosent til 31 prosent. Det er også en reduksjon blant menn, men mye svakere.

Alder. Alder slår ut i forhold til graden av likestilling hos menn. Flest utradisjonelle og likestilte er det i aldersgruppen 25-34 år, deretter synker andelen med stigende alder.

Oppvekststed. Oppvekststed slår ut i forhold til likestillingsnivå hos menn. Blant dem som vokste opp i spredtbygde strøk er det flere tradisjonelle og færre likestilte enn blant dem som vokste opp i en stor by.³²⁷ Andelen likestilte øker fra 38 prosent til 43 prosent når vi beveger oss fra de som vokste opp i spredtbygde strøk til de som vokste opp i en større by, mens andelen utradisjonelle øker fra 8 prosent til 14 prosent.

"Jeg ville ha en jobb der jeg kunne løse tekniske eller praktiske oppgaver." Graden av tilslutningen til dette utsagnet slår ut i forhold til graden av likestilling flere steder. Her gjelder det hos kvinner. Jo viktigere utsagnet vurderes, desto mer øker andelen kvinner med en utradisjonell arbeidsdeling i hjemmet.

Livsopphold. Eget livsopphold slår ut i forhold til graden av likestilling hos menn. Størst andel likestilte og utradisjonelle er det blant studenter, mens andelen tradisjonelle er størst blant de selvstendig næringsdrivende.

Inntekt. Egen inntekt slår ut i forhold til graden av husarbeidslikestilling hos kvinner. Jo mer hun tjener, desto mer likestilt er hun, og det gjelder inntekter opp til 499 999. Andelen likestilte øker her fra 23 prosent til 44 prosent. For dem som tjener mer enn dette, øker andelen utradisjonelle.

---

325 Faktorene som her er nevnt, regnes i analysen som uavhengige variabler, mens likestillingsnivået regnes som avhengig variabel.

326 Når en variabel ikke nevnes i forbindelse med en bestemt indeks, er det altså underforstått fordi den ikke varierer signifikant med denne indeksen.

³²⁷ 'Stor by' betyr her og senere by med mer enn 50 000 innbyggere, mens 'liten by' betyr by med færre enn 50 000 innbyggere.

Bosted. Graden av urbanitet slår tydelig ut for både menn og kvinner. Hos menn synker andelen tradisjonelle fra 59 prosent i spredtbygde strøk til 40 prosent i de større byene, mens den hos kvinner synker enda mer, fra 69 prosent til 43 prosent. Andelen utradisjonelle menn er dessuten særlig stor i de større byene (15 prosent mot 5 prosent i spredtbygde strøk).

Fordeling av arbeid med barn. Hvem er de?

Alder. Aldersmessig er det kvinner mellom 25 og 49 år som er mest likestilte. Ingen signifikante forskjeller hos menn.

Oppvekststed. Oppvekststed slår ut i forhold til likestillingsnivå hos kvinner, og igjen er de mer urbane kvinnene vinnerne. Blant dem som vokste opp i spredtbygde strøk er det som voksne flere tradisjonelle (49 prosent) enn blant dem som *ikke* vokste opp i spredtbygde strøk (30 prosent). Andelen likestilte øker samtidig fra 48 prosent til 65 prosent.

Egen utdanning. Egen utdanning slår ut i forhold til likestillingsnivå hos kvinner. Jo høyere utdanning, desto større er andelen kvinner som er likestilte. Men dette gjelder bare for utdanningsnivåer opp til 4-årig høyere utdanning. Over dette synker andelen likestilte igjen.

Inntekt. Egen inntekt slår ut i forhold til graden av likestilling hos kvinner. Jo mer hun tjener, desto mer likestilt er hun. Andelen likestilte øker her fra 20 prosent hos dem som tjener under 100 000 i året til 100 prosent hos dem som tjener inntil 599 999.

Bosted. Graden av urbanitet slår tydelig ut hos kvinner. Andelen likestilte i større byer er 66 prosent, mot 46 i spredtbygde strøk.

Forhold til arbeid. Endelig kan vi si noe om hvordan kvinnes forhold til arbeidet varierer med graden av likestilling når det gjelder barneomsorglikestilling ut fra svarene på spørsmålet ”Hva er den viktigste grunnen til at du jobber mer enn en normal arbeidsuke (ca 37 timer)?” som her varierer signifikant.

	Tradisjonell	Likestilt	Utradisjonell
Jeg gjør det for å opprettholde min og/eller familiens levestandard	15,6	8,3	
Det er nødvendig for karrieren		1,7	33,3
Arbeidsplassen krever det	50,0	35,0	
Fordi arbeidet spiller en viktig rolle i livet mitt	9,4	31,7	33,3

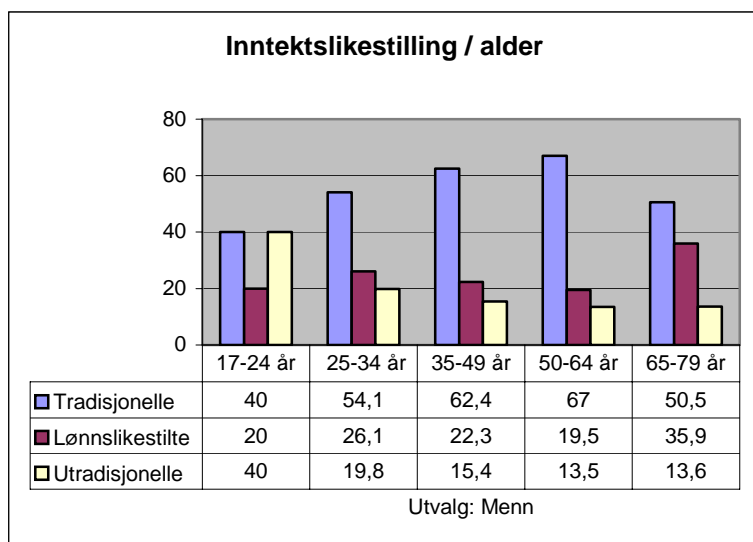
Vi ser at en større andel kvinner arbeider mer enn normal uke fordi ”det er nødvendig for karrieren” eller fordi ”fordi arbeidet spiller en viktig rolle i livet mitt” når vi beveger oss fra de tradisjonelle til de utradisjonelle.

Inntektsbalanse. Hvem er de?

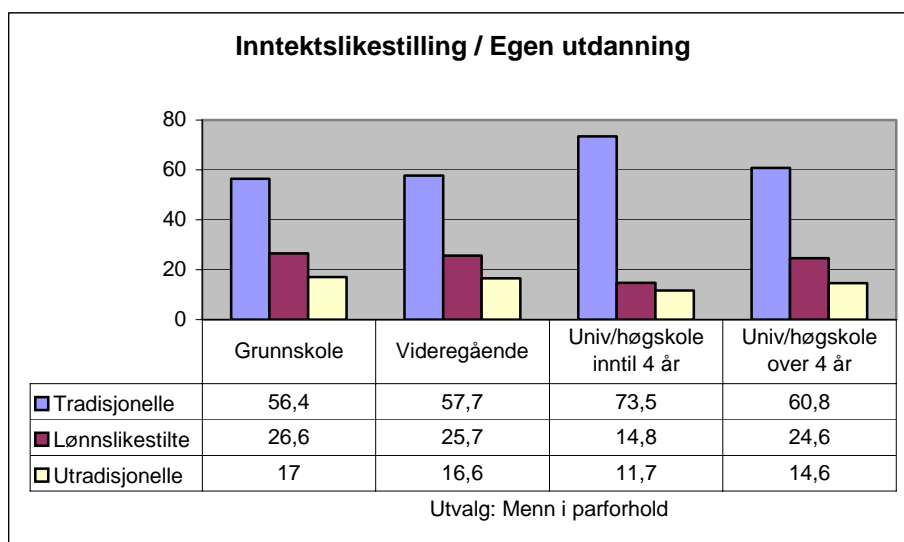
Mors utdanning. Det er en klar sammenheng mellom mors utdanning og inntektsbalansesnivået hos menn. Det gjelder særlig når mor har mer enn 4-årig høyere utdanning. Her er både andelen likestilte menn og andelen utradisjonelle menn høyere enn for de andre gruppene.³²⁸

³²⁸ Merk samtidig at tendensene her er noe mer uklare internt blant de lavere utdanningstrinnene.

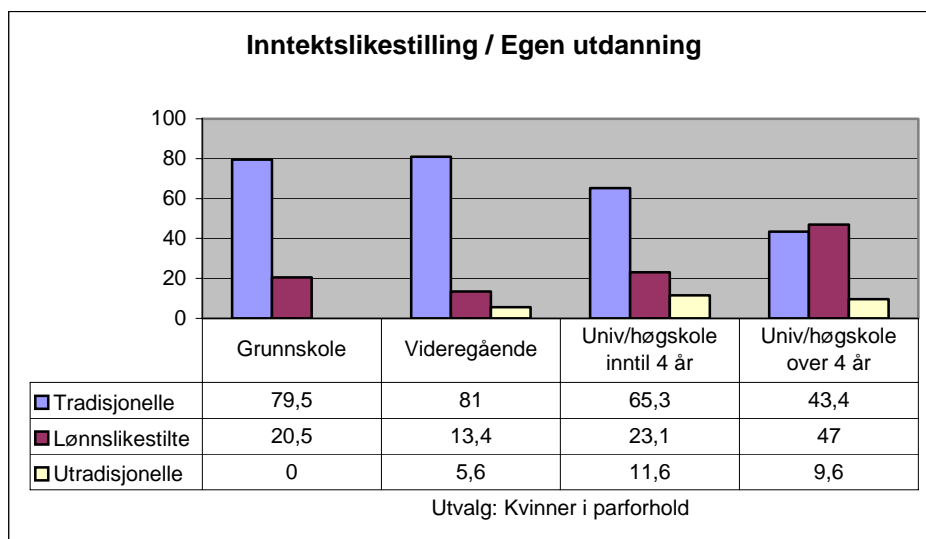
Alder. Alder slår ut i forhold til graden av likestilling hos menn. Andelen tradisjonelle stiger med stigende alder frem til 50-64 år, for deretter å synke. Andelen utradisjonelle er størst blant de yngste og synker deretter jevnt med økende alder.

Egen utdanning. Egen utdanning slår ut for begge kjønn:

Andelen inntektstradisjonelle hos menn er størst blant dem med 4-årig høyere utdanning, mens den går ned for menn med enda lenger utdanning. Andelen inntektslikestilte er størst blant dem med grunnskole som høyeste utdanning. Her finner vi også den største andelen utradisjonelle.

Vi ser at jo høyere utdanning kvinnen har, desto mindre er andelen som lever i inntektstradisjonelle forhold. Andelen inntektslikestilte er størst hos de med høyere utdanning over fire år. Andelen utradisjonelle er størst blant kvinner med 4-årig høyere utdanning.

Livsopphold. Eget livsopphold slår ut i forhold til graden av inntektsbalanse hos menn. Andelen inntektslikestilte hos selvstendig næringsdrivende ligger noe under gjennomsnittet (18 prosent mot 23 prosent). Størst andel utradisjonelle finner vi blant studentene. Her er andelen utradisjonelle hele 76 prosent (mens gjennomsnittet ligger på 15 prosent).

Inntekt. Egen inntekt slår ut i forhold til graden av inntektsbalanse hos begge kjønn, naturlig nok. Jo mindre mannen tjener, desto oftere er han å finne blant de utradisjonelle, og det motsatte gjelder kvinner.

Jobb/bransje. Flest utradisjonelle menn finner vi innen helse/omsorg, her er 25 prosent av mennene i denne gruppen (gjennomsnittet er 12 prosent). Det er også relativt mange utradisjonelle innen samferdsel/post. De tradisjonelle er ellers i flertall i de andre gruppene, og når toppen innen bank/forsikring/finans/IT med 74 prosent (mot 64 prosent i gjennomsnitt). Flest inntektstradisjonelle kvinner er det innen varehandel/service, 81 prosent mot et gjennomsnitt for alle bransjer på 67 prosent.

Bosted. Graden av urbanitet slår tydelig ut for både menn og kvinner. Graden av inntektsbalanse øker med økende urbanitet, særlig hos kvinner hvor den stiger fra 22 prosent (spredtbygde strøk) til 28 prosent (større byer). Andelen inntektsutradisjonelle menn og kvinner er også størst i de større byene.

21.4 Hvordan har de det? Sammenheng mellom graden av likestilling og andre livsforhold

Er det noen sammenheng mellom graden av likestilling og andre livsforhold? Dette har vi undersøkt. Vi har særlig vært opptatt av sammenhengen mellom likestilling og livskvalitet. Her har vi delvis brukt den samlede indeksen for livskvalitet (beskrevet et annet sted) og delvis den egenrapporterte graden av livskvalitet generelt (Q123), samt de mer spesifikke spørsmålene rundt tilfredshet med jobb og samliv. Vi har også sett på en rekke av svarene fra seksjonen om helse og livskvalitet, særlig Q111 og Q116. I tillegg tenker vi at en del av svarene rundt arbeid, barn, og forholdet arbeid/hjem har relevans til livskvalitet. Det gjelder bl.a. spørsmålet om man jobber mer eller mindre enn man ønsker,

hvordan man har det på jobb, om man tenker mye på jobben når man er hjemme (Q32), og det gjelder hva slags kontakt man med egne barn (Q87). På alle disse områdene har vi undersøkt om det er noen systematisk variasjon i forhold til graden av likestilling når det gjelder de ulike formene for likestilling som vi har diskutert over, husarbeidslikestilling, barneomsorgslikestilling og inntektsbalanse.³²⁹

Vi gir ikke her noen fullstendig rapport av alle funnene, men konsentrerer oss om det vi finner mest interessant og mest relevant. Et hovedfunn er at vi finner mindre variasjon enn ventet, for eksempel på helsespørsmålene (både psykiske og somatiske) i Q116. Det behøver ikke å bety at likestilling og helse ikke er systematisk forbundet, forklaringen kan like gjerne være at analyseapparatet vi har satt opp ikke er følsomt nok for variasjonene som finnes. Vi har likevel funnet tilstrekkelig mange statistisk signifikante variasjoner til å se konturene av et bilde som det er verdt å gi oppmerksomhet.

Det viktigste i den forbindelse er at økt likestilling gir økt livskvalitet. Når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte kvinnene i forhold til husarbeidslikestilling, øker livskvaliteten, målt med indeksen for samlet livskvalitet. Det samme gjelder kvinnes egenrapporterte livskvalitet (Q123). Andelen som svarer ”svært god” øker her fra 38 til 46 prosent.

En enda sterkere økning i livskvalitet målt på disse to måtene gjelder for barneomsorgslikestilling, og nå for både kvinner og menn. Målt ved indeksen for samlet livskvalitet øker andelen på den positive delen (høy og middels) hos kvinner fra 63 prosent til 78 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte, hos menn fra 50 prosent til 73 prosent. Når det gjelder egenrapportert livskvalitet går andelen som svarer ”svært god” opp fra 35 prosent til 37 prosent hos kvinner, og 35 prosent til 49 prosent hos menn.

Når det gjelder inntektsbalanse finner vi ingen signifikante variasjoner når det gjelder samlet livskvalitet.

Kvalitet på parforhold

Kvinnens tilfredshet med partner øker med økt husarbeidslikestilling. Den går opp fra 45 prosent hos de tradisjonelle til 55 prosent hos de likestilte.

Andelen kvinner som sier de har et bra sexliv, øker fra 78 prosent til 89 prosent. Hos kvinner øker andelen som sier de har et bra sexliv også når det gjelder barneomsorgslikestilling, fra 79 prosent hos de tradisjonelle til 88 prosent hos de likestilte. Mennenes tall når det gjelder barneomsorgslikestilling følger et tilsvarende mønster. Andelen menn som sier de plages av manglende sexlyst (ofte og av og til (samlet)), synker her fra 32,1 prosent hos de tradisjonelle til 17 prosent hos de likestilte.

For både husarbeidslikestilling og barneomsorgslikestilling gjelder det at både menn og kvinner rapporterer synkende tendens til å ville gjøre slutt på forholdet. Når det gjelder barneomsorgslikestilling ser vi for eksempel at andelen menn som sier at *ingen* av partnerne har truet med å gjøre det slutt eller flytte (noe som er bra), stiger fra 62,4 prosent hos de tradisjonelle til 74 prosent hos de likestilte. Hos kvinner stiger den fra 66,3 prosent til 84,2 prosent. Og – fremdeles når det gjelder barneomsorgslikestilling – ser vi at andelen menn som rapporterer at partner ofte har vært sint og rasende, går ned med drøye fire prosent, fra 5,5 prosent til 1 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte.

---

³²⁹ I denne delen av analysen har vi behandlet likestillingsgrad som uavhengig variabel.

Forhold til barn

Forholdet til barna styrkes for menn ved økt likestilling. Når det gjelder husarbeidslikestilling øker andelen menn som sier de ofte leker med barna hjemme fra 38 prosent til 55 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte. Andelen menn som sier de snakker fortrolig med barna øker fra 26 prosent til 36 prosent, og andelen som hjelper barna med leksene øker fra 35 prosent til 47 prosent. Den samme tendensen finner vi når det gjelder barneomsorgslikestilling.

Forhold hjem/arbeid

Her ser vi igjen at mer likestilling bedrer menns forhold til barna. Når det gjelder husarbeidslikestilling går andelen menn som sier at "jobben gjør at jeg får vært for lite sammen med barna" ned fra 37 prosent hos de tradisjonelle til 20 prosent hos de likestilte. Når det gjelder barneomsorgslikestilling går den samme andelen ned fra 47 prosent til 26 prosent.

På spørsmålet om man ofte "tenker på jobben når man er hjemme", og hvis vi ser på inntektsbalanse, går andelen menn som svarer bekreftende på dette ned fra 35 prosent til 32 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte, mens andelen menn som sier at de ofte tar med seg arbeidsoppgaver hjem, synker fra 24 til 14 prosent. Og hvis vi går tilbake til husarbeidslikestilling, går andelen menn som sier de arbeider mer enn de ønsker, ned fra 28 prosent hos de tradisjonelle til 25 prosent hos de likestilte.

Jobbtrivsel

Når det gjelder barneomsorgslikestilling, ser vi at økt likestilling er forbundet med økt jobbtrivsel hos kvinner. Andelen kvinner som sier at de har gode muligheter til å utvikle seg på jobben, øker fra 31 prosent til 49 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte.

Andre forhold

Når det gjelder barneomsorgslikestilling, går andelen deprimerte kvinner (ofte og av og til (samlet)) ned fra 27,9 prosent til 15,8 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte. Mens andelen kvinner som rapporterer hodepine (ofte og av og til (samlet)) går ned fra 53,1 prosent til 45,3 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte (inntektsbalanse). Andelen som rapporterer ryggproblemer (ofte og av og til (samlet)) går ned fra 61,4 prosent til 49,1 prosent.

Når økt likestilling er forbundet med negative livsforhold

Alt er likevel ikke bare positivt med økt likestilling. Og det er særlig i forbindelse med inntektsbalanse at vi ser dette. Hos kvinner ser vi det særlig i forholdet til barna. Andelen kvinner som sier at "jobben gjør at jeg får vært for lite sammen med barna" øker her fra drøye 19 prosent hos de tradisjonelle til 38 prosent hos de likestilte. Og andelen kvinner som sier at de gjerne ville ha jobbet mindre dersom de slik kunne få være mer sammen med barna, øker fra 45 prosent til 58 prosent.

Enda tydeligere blir dette bildet hvis vi ser på graden av inntektsbalanse bare hos par som bor sammen med barn, og ser hva kvinnene her svarer på spørsmålet "Hvis du har en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?" Blant kvinner er det her 14,3 prosent blant de tradisjonelle som svarer "ja" og "delvis". Blant de likestilte øker andelen til 21,2 prosent.

Når det gjelder inntektsbalanse ser vi også at økt likestilling er forbundet med økt konfliktnivå. Andelen kvinner som rapporterer at partner ofte har vært sur og masete, øker fra 3 prosent til 7 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte. Og andelen som svarer "av og til", øker fra 44 prosent til 57 prosent. Andelen kvinner som sier mannen av og til har vært sint eller rasende, øker samtidig fra 28

prosent til 43 prosent. Og andelen kvinner som sier de av og til har truet med å gjøre forholdet slutt eller flytte, øker fra 12 prosent til 19 prosent.

Når det gjelder inntektsbalanse er det også tegn til at økt likestilling er forbundet med dårlig trivsel på andre områder. Andelen menn som rapporterer om "andre psykiske problemer" øker fra 5 prosent til 9 prosent, mens andelen kvinner som sier at de føler at "livet mitt er ikke til nytte for noen" øker fra 5 prosent til drøye 11 prosent.

Når det gjelder forholdene på jobben, er det tegn til at menn opplever dårligere forhold blant de likestilte enn de tradisjonelle, så lenge vi fortsatt snakker om husarbeidslikestilling, barneomsorgslikestilling og inntektsbalanse. Når det gjelder inntektsbalanse synker andelen menn som sier de "i stor grad selv bestemmer hvordan arbeidet skal gjøres", fra 62 prosent til drøye 53 prosent når vi går fra de tradisjonelle til de likestilte. Og andelen menn som sier de har gode muligheter for å utvikle seg i jobben, synker fra 50 prosent til 42 prosent.

De utradisjonelle

Når det gjelder menn og barn styrkes relasjonen ytterligere når vi går fra de likestilte til de utradisjonelle, i hvert fall på noen områder. Når det gjelder husarbeidslikestilling øker andelen menn både blant dem som ofte leker med barna hjemme, og blant dem som snakker fortrolig med dem (mens andelen som hjelper dem med leksene, går noe ned). Andelen menn som hjelper barna med leksene, *stiger* også når vi ser på barneomsorgslikestilling og går fra de likestilte til de utradisjonelle (fra 46 prosent til 69 prosent). Her synker samtidig andelen menn som sier at jobben gjør at de får vært for lite sammen med barna. Og når det gjelder husarbeidslikestilling ser vi at andelen menn som sier de jobber mer enn de ønsker, går ned fra 25 prosent til 19 prosent når vi går fra de likestilte til de ulikestilte. Her synker også andelen menn som sier at de ofte tar med seg arbeidsoppgaver hjem, fra 22 prosent til ni prosent, et mønster vi også gjenfinner hos menn i forbindelse med inntektsbalanse.

Når det gjelder generell livskvalitet,³³⁰ fortsetter den å stige hos kvinner når vi går fra de likestilte til de ulikestilte, i hvert fall så lenge vi ser på husarbeidslikestilling. Når det gjelder barneomsorgslikestilling er bildet litt mer sammensatt. For livskvalitetsindeksen finner vi fortsatt bedring hos kvinner, men ikke menn, mens det for egenrapportert livskvalitet er stagnasjon for menn og svak nedgang hos kvinner.

Når det gjelder barneomsorgslikestilling, går stressnivået ned hos menn når vi går fra de tradisjonelle og de likestilte til de utradisjonelle. Andelen menn som sier de ofte opplever stress, reduseres fra 22,9 prosent hos de tradisjonelle, via 18,8 prosent hos de likestilte til 10,9 prosent hos de utradisjonelle.

Når det gjelder minussiden av regnestykket ser vi hos menn at forholdene rundt selve arbeidet forverres når vi går fra de likestilte til de utradisjonelle. Når det gjelder husarbeidslikestilling går andelen menn som sier de generelt er fornøyd med jobben, ned fra 39 prosent til 32 prosent. Og når det gjelder muligheten for å utvikle seg i jobben, synker andelen menn som rapporterer dette fra 42 prosent til 37 prosent når vi går fra de likestilte til de utradisjonelle i forbindelse med inntektsbalanse.

Hos kvinner er det en tendens til at gruppen utradisjonelle rapporterer ytterligere svekkelse i relasjonen til barna. Når det gjelder barneomsorgslikestilling øker for eksempel andelen kvinner som sier at de ofte bekymrer seg når de ikke er sammen med barna, fra 56 prosent hos de tradisjonelle, til drøye 66 prosent hos de utradisjonelle. Og når det gjelder inntektsbalanse, øker andelen kvinner som

---

³³⁰ Det gjelder både livskvalitet målt med den konstruerte indeksen og egenrapportert livskvalitet.

sier de gjerne ville ha jobbet mindre dersom de slik kunne være mer sammen med barna, fra 58 prosent hos de likestilte til 71 prosent hos de utradisjonelle.

Gruppen utradisjonelle kan også rapportere om økt konfliktnivå. Når det gjelder inntektsbalanse går andelen kvinner som rapporterer at deres mannlige partnere ofte er sure og masete, opp fra 7,4 prosent til 14,3 prosent når vi går fra de likestilte til de utradisjonelle (hos de tradisjonelle var andelen bare 3 prosent). Og andelen kvinner som sier de av og til har truet med å gjøre det slutt eller flytte, øker fra 19 prosent til 31 prosent.

Påfallende er det ellers å se at andelen kvinner som rapporterer at de har hatt selvmordstanker er større blant de utradisjonelle enn de likestilte. Når det gjelder husarbeidslikestilling er den på 7,5 prosent (mot 1,5 prosent hos de tradisjonelle og 0 prosent hos de likestilte). Når det gjelder barneomsorgslikestilling er den på hele 11,1 prosent (mot 1,1 prosent hos de tradisjonelle og 1,4 prosent hos de likestilte).

Andre forhold

Gjennom analysen har vi funnet ut at en del av spørsmålene i undersøkelsen fungerer som spesielle ”markører”, både fordi svarene hos menn og kvinner er spesielt asymmetriske, og fordi denne asymmetrien er i samsvar med tradisjonelle, kjønnsstereotypiske mønstre. Det første av dem er knyttet til påstanden ”Når alt kommer til alt, har jeg hovedansvaret for å forsørge familien”, der det er en sterk overvekt av menn som svarer bekreftende, dette i tråd med mannens klassiske rolle som ”forsørger” for husholdningen. På motsatt side finner vi tilslutningen til de følgende utsagnene:

- Jeg synes ofte det er for rotete hjemme.
- Jeg tar helst klesvasken selv, for da vet jeg at det blir gjort ordentlig.
- Jeg bruker mer tid enn partneren min til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen.

Her er kvinneandelen som sier seg enig, langt større enn mannsandelen, noe som gjenspeiler det faktum at hjemmet, og alt som har med orden og renslighet på hjemmets område å gjøre, tradisjonelt har vært kvinnenes ansvarsområde.

Hva skjer med svarmønsteret i forhold til disse spørsmålene når vi sammenligner de tradisjonelle, de likestilte og de utradisjonelle innen husarbeidslikestilling, barneomsorgslikestilling og inntektsbalanse?

La oss først se på utsagnet ”Når alt kommer til alt, har jeg hovedansvaret for å forsørge familien”. Når det gjelder husarbeidslikestilling, fordeler svarene seg slik for menn³³¹:

Tradisjonell	Likestilt	Utradisjonell
59,5	34,7	22,6

Vi ser at det blant de utradisjonelle mennene er langt færre som ser seg som familiens hovedforsørger. Det er ingen signifikant variasjon for kvinner.

---

³³¹ Her og i det følgende oppgir vi andelen som svarer ”ja”.

Når det gjelder barneomsorgslikestilling, er reduksjonen hos menn også sterk, fra 70 til 33 prosent. Igjen er det ingen signifikant variasjon for kvinner.

Når det gjelder inntektsbalanse, fordeler svarene seg slik for menn og kvinner:

	Tradisjonell	Likestilt	Utradisjonell
Menn	59,8	18,2	9,2
Kvinner	4,5	5,1	43,8

Vi ser at den skjeve foredelingen mellom menn og kvinner utlignes noe når vi går fra de tradisjonelle til de utradisjonelle. Men der vi har tall for kvinner, ligger de fremdeles under menn. Det er som om kvinnene selv betrakter sitt eget forsørgelsesbidrag som mindre betydningsfullt – når alt kommer til alt – enn mennenes, selv når de reelt sett bidrar like mye eller mer enn mannen til husholdningen.

La oss nå se på utsagnet: ”Jeg tar helst klesvasken selv, for da vet jeg at det blir gjort ordentlig gjort”. Når det gjelder husarbeidslikestilling, fordeler svarene seg slik for menn og kvinner.³³²

	Tradisjonell	Likestilt	Utradisjonell
Menn	3,1	8,3	17,6
Kvinner	66,5	50,0	35,0

Vi ser at asymmetrien mellom menn og kvinner utjevnes noe når vi går fra de tradisjonelle til de utradisjonelle. Men andelen menn er likevel mindre enn andelen kvinner.

Når det gjelder utsagnet ”Jeg synes ofte det er for rotete hjemme” og vi ser på husarbeidslikestilling, øker andelen menn som svarer ”ja” fra 19 prosent til 42 prosent. De utradisjonelle mennene nærmer seg her den gjennomsnittlige kvinneandelen på 49 prosent.

Når det gjelder utsagnet ”Jeg bruker mer tid enn partneren min til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen” og vi igjen ser på husarbeidslikestilling fordeler svarene seg slik hos menn og kvinner.

	Tradisjonell	Likestilt	Utradisjonell
Menn	5,4	13,9	23,6
Kvinner	91,7	79,8	85,0

Det er påfallende hvor stabil følelsen av å ha det overordnede ansvaret for husholdningen er hos kvinner, helt uavhengig av hvordan husarbeidet faktisk fordeles. Selv hos de kvinnene som sier at mannen i forholdet har overtatt de fleste av de tradisjonelt sett ”kvinnelige oppgavene”, er et stort flertall som hevder at de bruker mer tid enn partneren til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen.

Det samme ser vi når det gjelder barneomsorgslikestilling. Her fordeler svarene seg slik:

---

³³² Her og i det følgende oppgir vi andelen som svarer ”ja”.

	Tradisjonell	Likestillt	Utradisjonell
Menn	4,8	11,0	33,3
Kvinner	94,0	81,1	88,9

Når det gjelder vurderingen av likestillingen hjemme,³³³ er det en tendens til at menn oppfatter likestillingsnivået som bedre enn kvinnene. Ellers er det interessant å se, når det gjelder husarbeidslikestilling, at kvinnene vurderer at det skjer en bedring i likestillingsnivå når vi går fra de likestilte til de utradisjonelle, mens noe tilsvarende ikke gjelder mennene. Som vi tidligere har kommentert, er det ikke nødvendigvis slik at den utradisjonelle arbeidsfordelingen når det gjelder husarbeidslikestilling, er mer likestillt enn den tradisjonelle. Arbeidsfordelingen er fremdeles skjevfordelt, bare på en annen måte. Det at kvinnene her likevel rapporterer om en bedring i likestillingsnivået, kan tyde på at de har et annet likestillingsbegrep, der likestilling mer er knyttet til ideen om mannens inntreden på de tradisjonelle kvinnelige arenaene.

21.5 Diskusjon og konklusjon

Hovedkonklusjonen på analysene over er – med visse forbehold – at likestilling lønner seg. Det gjelder særlig det vi har kalt husarbeidslikestilling og barneomsorgslikestilling. Forbeholdet gjelder delvis at analysene vi har foretatt ikke gir grunnlag for å si noe om årsakssammenhenger. Det vi søker, og det vi finner, er systematiske sammenhenger mellom frekvenser. Og vi vet ikke hvor mye av disse variasjonene som skyldes de ulike nivåene av likestilling som vi har undersøkt, og hvor mye som skyldes andre faktorer. Når vi finner at økt likestilling henger sammen med økt livskvalitet på noen områder, kan dette skyldes at økt likestilling gir bedre livskvalitet, men det kan også henge sammen med at den økte likestillingen primært er å finne hos ressurssterke menn og kvinner som har en høy livskvalitet uansett. Forbeholdet skyldes også at ulike former for likestilling fremviser litt ulike trekk.

Men la oss holde oss til hovedbildet: Det er at menn og kvinner som lever mer likestillt, samtidig kan rapportere om bedre livsforhold på en rekke områder.

For menn gjelder det særlig i forhold til barna. Hvis vi ser på samvær med barna som et gode – og det virker det som om menn og kvinner gjør – er det et gode som flere likestilte menn tar del i, hvis vi sammenligner dem med de mer tradisjonelle mennene.

Hos kvinnene ser vi ikke dette, og det er ikke til å overraskes over, i og med at likestilling hos kvinner mer enn hos menn innebærer en bevegelse bort fra hjem og familie. Til gjengjeld ser vi at kvinnene som lever likestilte generelt rapporterer høyere livskvalitet enn sine mer tradisjonelle søstre, både generelt og på en del mer spesifikke områder som for eksempel har med helse å gjøre.

Når det gjelder kvaliteten på parforholdet, kan de mer likestilte også glede seg over bedre forhold, lavere konfliktnivå og mer stabilitet i den forstand at det er færre som tenker på å bryte ut av forholdet, hos både kvinner og menn.

Som sagt ser det ut som om inntektsbalanse virker på en litt annen måte enn de to andre formene for likestilling vi har sett på. For mannen gjelder det at forholdet til barna styrkes også her, og kvinnene rapporterer bedre helse på visse områder, men særlig hos kvinnene ser vi svar som kan tolkes i retning av at de helst ville ha jobbet mindre og heller være mer sammen med barna. Spesielt oppsiktsvekkende

³³³ Q49

er det at hvis vi ser på graden av inntektsbalanse bare hos par som bor sammen med barn, og ser hva kvinnene her svarer på spørsmålet ”Hvis du har en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?”, er det de 21,2 prosent av kvinnene som svarer ja og delvis. Kanskje er det også dette som forklarer det høyere konfliktnivået hos de inntektslikestilte parene?

En annen mulig forklaring er at likestilte par utfordrer dype, etablerte kulturelle mønstre. I så fall er det interessant å se hvordan den generelle ”støyen” også øker når vi går fra de likestilte til de som lever i det vi har kalt ”utradisjonelle” forhold. Kanskje kan dette også forklare hvorfor husarbeidslikestilling og barneomsorgslikestilling virker annerledes inn på livskvalitet og andre livsforhold: Mens husarbeidslikestilling og barneomsorgslikestilling i større grad er blitt allmenngyldige idealer i den norske kulturen, er inntektsbalanse ikke i samme grad blitt det. Her er det fremdeles et underliggende ideal at mannen – når alt kommer til alt – har det endelige ansvaret for å forsørge familien.

Og kanskje er det fremdeles også den dominerende kulturelle normen at kvinnene har hjemmet og barna som ”sine” hovedansvarsområder – når alt kommer til alt. Det er mye i materialet vårt som tyder på det. I så fall kan kvinnenes uttrykte ønske om å jobbe mindre og være mer sammen med barna, som vi har sett særlig blant de utradisjonelle, være drevet av denne normen. Og mens mannens økte deltakelse innen husarbeid og barneomsorg ikke truer dette aspektet ved kvinnens rolle, så innebærer økt inntektsbalanse nettopp en slik trussel, fordi det krever at hun tjener *mer* penger, og det krever igjen at hun vender seg *mer* mot arbeidslivet, bort fra familien og barna.

Det er ellers interessant å legge merke til hvordan mennene og kvinnene i gruppen av utradisjonelle ikke bare reverserer den spesielle arbeidsdelingen eller bidragsdelingen som definerer dem som gruppe (husarbeid, omsorg for barn eller inntekt); vi ser også at kvinnene i gruppen fremtrer med flere trekk som statistisk sett er mer vanlige hos menn, og mennene med flere trekk som statistisk sett er mer vanlige hos kvinner, for eksempel den sterkere tilknytningen til barna hos mennene, det at de reagerer sterkere på rot i huset, at de beskrives som mer masete av sine (kvinnelige) partnere, og at de rapporterer dårligere jobbtrivsel. Kvinnene på sin side er høyere utdannet enn gjennomsnittet, og arbeider mer slik mennene tradisjonelt har gjort det, drevet av et ønske om karriere eller rett og slett fordi de opplever arbeidet som viktig. Det er også en større andel av dem som oppfatter seg som familieforsørgere.

Dette er interessant fordi det sier noe om hvordan flere av egenskapene vi forbinder med et bestemt kjønn fordi de statistisk sett opptrer oftest hos det, kanskje like mye er relasjonelle eller posisjonelle egenskaper, som henger sammen med bestemte roller, relasjoner og posisjoner som kan inntas av både menn og kvinner. I så fall blir spørsmålet hvorfor menn og kvinner organiseres rundt disse posisjonene i så asymmetriske mønstre, og hva vi kan gjøre med det.

Vi vil starte med å understreke innledningens ord om foreløpig analyse. Rapporten gjengir hovedtrekk så vidt vi kan se så langt. Undersøkelsen inneholder imidlertid mye informasjon som vi ikke har kunnet analysere til bunns, og som er viktig for videre forskning. Vi kan illustrere dette med følgende tall.

Datamatriksen som analysen bygger på, inneholder omtrent 350 variable direkte ut fra spørreskjemaet og 350 konstruerte variable, samlet ca. 700 brukelige og unike variable, av en total på 836 variable i den tilrettelagte datamatriksen pr. november 2007. Dette gir nesten to millioner informasjonsenheter (700×2805 respondenter = 1 963 500), eller nesten en million om vi bare regner variablene direkte i skjemaet.

Til sammenlikning hadde ISSP 2002 (en internasjonal undersøkelse av kjønn og familie som inkluderte likestillingsvariable) i Norge 270 direkte variable og 1475 respondenter, dvs. nesten fire hundre tusen enheter (398 250).

Likestilling og livskvalitet 2007 (LL07) gir altså nesten en tredobling av ”resolusjonen” og – dermed – den mulige kvaliteten i beskrivelsen.

Surveyen ”Den norske mann 1998” (med mye om mannskultur, mindre om likestilling) hadde om lag 660 variable og 756 respondenter, dvs. bortimot en halv million enheter, men her er kodingen gjort slik at det er mer rimelig å sammenligne med om lag 600 variable i LL07. LL07 har 1740 menn (og 1065 kvinner). LL07 gir altså omtrent en dobling av resolusjonen blant menn, sammenlignet med denne studien, og variablene er generelt mer innrettet mot likestilling.

”Menn i Norge 1988” hadde 614 respondenter og 175 variable direkte fra skjemaet (220 samlet), dvs. vel hundre tusen (107 450) enheter. LL07 femdobler resolusjonen blant menn, samtidig som variablene er omtrent like mye innrettet mot likestilling som i 1988.

Utvikling av surveyforskning på detaljnivå er assosiert med bedre forskning på mange områder, for eksempel vold (Pape & Stefansen 2004; Haaland, Clausen & Schei 2005). Det er grunn til å legge vekt på dette også når det gjelder likestilling, selv om en del resultater i første omgang ikke er så lett å forstå, enn si ”anvende” i likestillingspolitikk.

LL07 kan med fordel analyseres sammen med andre datamaterialer, som de vi her har nevnt, Maktutredningens survey og andre, og SSB’s data. Dette er sentralt for fremtidig forskning.

22.1 Mål for arbeidet

Vi har nærmet oss metodespørsmål ut fra forskning som tyder på at likestilling er et kjerneområde for innovasjon og utvikling i Norden (Damvad 2007; Kautto, M 2001; Holter, Ø red. 2007; Haavind, H 2006; Skjeie & Teigen 2003; Florida, R 2005). Er dette riktig, er det i alle fall grunn til å ta området alvorlig, og identifisere hovedmønstre og ”mekanismer”. Undersøkelsen gir mange mulighet til dette.

I rapporten gjør vi tre ting som kan sees som en start på dette arbeidet. Vi presenterer funn spørsmål for spørsmål, et analyseapparat for likestilling, og særskilte emner.

Den metodiske løsningen i rapporten har hatt tre hovedprinsipper. For det første, å legge fram funn i forholdsvis detaljert form, dvs. svarfordelingen spørsmål for spørsmål, fordelt på kjønn, før og nå, alder, og noen andre viktige variable. For det andre, å legge fram et hovedbilde med seks dimensjoner, som kan gi et begrunnet helhetsinntrykk av kjønn, likestilling og livskvalitet. For det tredje, mer detaljerte drøftinger av særskilte emner.

Ved å fokusere på kjønn og alder i presentasjonen av seksjonene, ser vi på en basisforbindelse i samfunnsforskning. Sosial status og andre trekk er i noen grad trukket inn. Ideelt sett hadde vi kunnet sjekke hvert spørsmål i forhold til alle viktige bakgrunnsvariable og likestillingsdimensjoner. Dette var ikke mulig innen tidsfrist. Det var heller ikke mulig å lage en optimal analyse av dimensjonene. Arbeidet med å lage indekser og teste ulike versjoner av indeksene for dimensjonene, tok lengre tid enn ventet.

I arbeidet la vi vekt på at mulige forbindelser skulle testes gjennom flere typer analyse. Ting som ikke slo til generelt, ble lagt til side, til fordel for robuste funn, dvs. samme resultat gjennom ulike analyseteknikker. Vi brukte multivariat analyse eksplorerende som støtte for mange av indeksene. Vi hadde hjelp av ny metodelitteratur (bl.a. Tabachnick & Fidell 2007; Midtbø, T 2007; Skog, O 2007) i analysene.

Robert Merton (1987) hevder at oppgaven er (1) å beskrive forskningsprosessen og etablere fenomenet, dvs. gjøre det klart at noe eksisterer før man prøver å forklare det; (2) finne strategiske materialer, dvs. gjøre fenomenet så tydelig og forståelig som mulig, og (3) spesifisere ignorans, dvs. det man ikke vet. Denne beskrivelsen av forskningsarbeid passer bra på vårt prosjekt.

Første oppgave var å rekode (og delvis splitte) variablene så de ble brukbare for multivariat analyse. Nesten hele spørreskjemaet ble rekodet, slik at alle variable går fra lite til mye og peker samme vei. Skala eller målenivå varierer imidlertid (binær, ordinal, hele tall).³³⁴ Koden for dette, som omfatter nesten 2000 linjer, har blitt endret, kontrollert og kjørt mange ganger inntil den er feilfri.

Vi har hatt to tilfeller av feil som måtte rettes opp av surveyutøver. Dette handlet så vidt vi forstår om uoverensstemmelse mellom hvordan internett- og postal-delen av utvalget ble kodet hos utøver.³³⁵

Surveyen har noen ”tekniske” svakheter som vi drøfter der det er relevant, for eksempel at inntekt ikke er målt i hele kroner, men i en syvdelt skala. Dette gir en viss feilrepresentasjon, bl.a. når vi ser på kjønn – kunstig likestilling av menns og kvinners inntekt i hver ende av skalaen, samtidig som designet gjorde det enklere å fylle ut skjemaet.

Det er mange reelle forhold når det gjelder spørreskjemaformulering som er lite beskrevet i eksisterende metodelitteratur, for eksempel, hvordan få frem spesielle grupper og problemer, og samtidig få ”sentrum” eller den brede midtgruppen i tale.³³⁶ Det kan være nødvendig å ta med noen standardformuleringer om likestilling og andre emner, både for å nå slike mål, og for å kunne sammenligne med andre studier.

---

³³⁴ Denne rekodingen utgjør som nevnt nesten 2000 linjer kode i SPSS syntaks.

³³⁵ Se TNS Gallups redegjørelse for disse utvalgene senere i rapporten.

³³⁶ Eksempel, ”Hvor mange sosiale mødre/fedre hadde du i oppveksten”, som nok kan passere i visse miljøer, men avgjort ikke i andre.

22.2 Frafall og representativitet

I enhver undersøkelse, og spesielt i en survey med 41 prosent svar, er det sentralt å undersøke frafallet. Hvorfor sier noen nei, eller unnlater å delta? Er disse respondentene systematisk forskjellige fra de som deltar? I vårt tilfelle, for eksempel, er likestillingsmotstanden større blant dem som ikke svarte? Hva vet vi om frafallet?

Frafall kan testes på to hovedmåter; internt (bedre enn ingenting), og eksternt (det beste). Den eksterne metoden går ut på å gjenoppsøke de som ikke har deltatt, og ta stikkprøver eller (aller best) en systematisk utspørring om hvorfor man ikke deltok, og hvor respondentene plasserer seg på hovedvariablene.

Få studier lever opp til dette idealet, heller ikke LL07. Vi har først og fremst en intern evaluering av representativiteten, som hittil har avdekket to skjevheter av betydning, overrepresentasjon av etniske nordmenn, og en viss overrepresentasjon av respondenter med høyere utdanning. Om dette betyr at utvalget er mer likestillingsvennlig enn universet (befolkningen), skal man imidlertid være forsiktig med å konkludere med, som vi skal se.

Vi har noen indikasjoner på at en del opplevde skjemaet for inngående, for tungt, for kompakt og anstrengende, og har lagt det vekk eller ikke besvart det av slike grunner. Vi har ikke fått meldinger om at folk var uenige eller reagerte på teksten, men prosjektrammen tillot altså ikke en egen analyse på dette punktet.

Ut fra Gallups analyse er utvalget forholdsvis normalt når det gjelder viktige bakgrunnsvariable, men som sagt, med en viss overrepresentasjon av høyere utdanning som ikke er overraskende med tanke på et krevende og kompakt skjema. Dette er nokså alminnelig i dagens surveyforskning,³³⁷ og diskvalifiserer neppe sammenligninger med andre surveydata.

Det klareste frafallet gjelder respondenter med innvandrerbakgrunn. Dette *kan* bero på mindre interesse eller større motvilje overfor spørsmålene i skjemaet. Eksempelvis stiller vi nærgående spørsmål om oppvekst og familie som i noen kulturer oppleves som svært private.³³⁸ Men det kan også skyldes at innvandrere har vært underrepresentert i det utvalget Gallup trakk respondenten fra, og dessuten språkproblemer eller større kulturelt betingete problemer med å forstå skjemaet. Igjen kan det se ut som frafall av innvandrere i norskspråklige surveys er nokså vanlig, og ikke noe som har sammenheng med likestilling spesielt.

Alt i alt vurderer vi dette som mindre skjevheter i bildet. Det kan tenkes at likestillingsmotstand i universet ikke blir godt nok avdekket gjennom utvalget, litt enkelt sagt, at det er "de opplyste" som svarer, men vi har ikke sterke indikatorer i denne retningen. Utvalget er kanskje svakt mer likestillingsorientert enn folkemeningen, men neppe mye. Eksempelvis ligger de partipolitiske preferansene meget nær det normale.³³⁹ Vi finner ikke større andel ubesvart på personlige spørsmål, og spørsmålene om diskriminering bl.a. ut fra seksualitet, ser ut til å gi et nokså normalt svarmønster. Det kan tenkes at vi har en viss underrapportering av vold eller trusler om vold fra partner i nåværende samliv, særlig blant kvinnene, men dette er usikkert. Det er mulig vi har en svak underrepresentasjon så å si på begge fløyer, altså både blant likestillingsmotstandere og blant dem som opplever

---

³³⁷ Vi ser samme tendens i ISSP 2002 (Norge).

³³⁸ Ikke bare andre kulturer - å fortelle noe negativt om far eller mor kan i en del miljøer oppfattes som brudd på det sjette bud.

³³⁹ Jf. vedlegget fra TNS Gallup.

ulikestilling, men disse sporene – som i så fall i tendens vil oppveie hverandre - er bare svake og usikre. Stort sett ser vi, i stedet, at både likestillingsmotstandere, skeptikere, ambivalente, og tilhengere, har brukt skjemaet flittig og krysset av for det de er enige og uenige i. Spørsmålene treffer så å si de ulike gruppene hjemme.

Vår konklusjon er derfor, samlet sett, at undersøkelsen har god representativitet når det gjelder likestilling, politikk og andre forhold, med to begrensninger som ser ut til å være nokså vanlige, dvs. en viss underrepresentasjon av respondenter med lavere utdanning, og underrepresentasjon av respondenter med innvandrerbakgrunn.

22.3 Interseksjonalitet

I analysearbeidet la vi vekt på å se på hvert kjønn for seg (og særlig på menn), men også å se på utvalget samlet, for ikke å "stivne" i en forestilling om kjønnes forskjellighet. Vi la som før nevnt vekt på andre skillelinjer også, og ambisjonen var å anlegge et interseksjonelt eller mangfoldspregget perspektiv.

Vi fant imidlertid ikke så mye eksisterende interseksjonell kvantitativ forskning, og våre bestrebelser i denne retning ble begrenset. I rapporten er det kjønnslikestilling som er ledemotivet. Man kan kanskje si at ulikestillingen er større når det gjelder andre forhold, som etnisitet, samtidig som kjønnsaspektet omfatter alle, og inngår også i de andre forholdene.

Selv om spørreskjemaet er begrenset, gir det muligheter til mer interseksjonell analyse (som også trekker inn andre emner, som forbruk, miljø og forurensing, enn det vi har kunnet gjøre i rapporten). Dette er en viktig oppgave for videre forskning.

22.4 Sterkt, moderat, svakt

I rapporten bruker vi uttrykket "sterkt" når korrelasjonen mellom to variable er fra omlag .180 til inntil .300 (korrelasjonskoeffisienter). Dette virker mest realistisk, samlet sett, ut fra analysene av materialet.

Vi bruker uttrykket "svakt" for sammenhenger fra om lag .120 og nedover. Signifikansgrensen i materialet går ved omkring .070. I firefelts krysstabeller der variablene har blitt rekodet til todelte variable, betyr dette som regel om lag fem prosents forskjell mellom gruppene, mens det betyr omlag 30 prosents forskjell der korrelasjonen er .200.

Vi bruker uttrykket "moderat" for mellomnivået fra .120 til .180. "Meget sterkt" er forbeholdt toppnivået fra .300 og oppover (opptil om lag .450 mellom reelt uavhengige variable i materialet).

Kanskje er vi litt for liberale i denne ordbruken, men vårt hovedinntrykk, også når vi ser på sammenhenger i detalj, er at det er dekning for disse betegnelse.³⁴⁰

Et eksempel er "Når alt kommer til alt, har jeg hovedansvar for å forsørge familien". Tilslutning til dette utsagnet korrelerer -.256 med kjønn (dvs. menn er oftere enige). I noen lærebøker blir korrelasjoner på dette nivået betegnet som svake. Når vi bruker uttrykket "sterkt", er det bl.a fordi den faktiske prosentforskjellen er meget stor. I dette tilfellet er det *over dobbelt så stor* andel blant menn enn blant kvinner som svarer ja, henholdsvis 50 og 24 prosent. Korrelasjonsmålet gir slik sett en litt

---

³⁴⁰ Noe metodelitteratur vil plassere det hele lengre ned, slik at det vi hevder er sterkt må tolkes som moderat, moderat som svakt, og svakt som ubetydelig.

skeptisk vurdering av assosiasjonen, i forhold til hva vi ser i krysstabeller. Korrelasjonsmålet kan – anslagsvis – ganges med 1,5 når man tenker på reelle forskjeller. Dette betyr for eksempel at en ”svak” dimensjon som likestilling i oppveksten, som kanskje kommer frem med en korrelasjon på .120, likevel kan bety om lag 18 prosent forskjell i krysstabeller. I noen sammenhenger kan dette vurderes som sterkt eller moderat, ikke svakt.

Hva med assosiasjonene mellom hoveddimensjonene? Burde ikke spesielt likestillingsholdning og likestillingspraksis henge ennå tettere sammen? Vi mener resultatene gir et ganske realistisk bilde. Ser vi på hovedindeksene for holdning og praksis, viser det seg at de korrelerer .260 (blant menn). Blant noen grupper er korrelasjonen oppe i .300. Dette holder meget bra, i forhold til hva man hadde grunn til å vente.³⁴¹ La oss se på noen tall: Deler vi disse to hovedindeksene (holdning og praksis), som er lengre skalaer, inn i todelte variable (mye/lite) ut fra midtpunktet på skalaene, synker korrelasjonen fra .260 til .185, fordi mye informasjon går tapt i denne forenklingen. Men det er stadig slik at firefelts krysstabeller forteller om betydelig forskjell. Blant menn med likestilt holdning, er 56 prosent preget av likestilt praksis; blant dem med lite likestilt holdning, 37 prosent. Selv her, med forenklede skalaer, er det altså mer enn halvannen gang flere likestillingspraktiserende blant dem med likestilte holdninger.

Dette er stadig en meget betydelig forskjell innen den konteksten vi undersøker, og noe det er rimelig å kalle en ”sterk” assosiasjon. At den opptrer svakere blant kvinner, er trolig spuriøst, som diskutert tidligere i rapporten. Vi har grunn til å rekne med ganske sterk forbindelse hos begge kjønn. Hvordan skal man betrakte dette? Materialet handler ikke om mekaniske kausalforbindelser, av typen ”hvis tyngdekraft, så faller ting ned”, men om frie individer og sosialt liv, og tilmed nokså myke dimensjoner innen dette. Hadde vi hatt med mekanikk å gjøre, kunne kanskje ”svakt” om en korrelasjon omkring .260 vært mer passende, men altså ikke i den *sosiale* sammenhengen undersøkelsen tar opp. Her vil det nesten alltid være andre variable som *også* betyr en del, siden den sosiale virkeligheten er kompleks. Resultatet må vurderes som sterkt, ikke svakt eller moderat.

En annen måte å illustrere dette på, er å ta en kjent forbindelse, for eksempel assosiasjonen mellom utdanning og inntekt. Mange vil mene at vi her har å gjøre med en meget sterk forbindelse i dagens samfunn. Men i vårt materiale blir den likevel ”bare” .362, og lager vi todelte variable, blir den svakere rundt .250.

Konklusjonen er derfor, når det gjelder hoveddimensjonene eller ”anatomien” i studien, at delene vi antok ville henge sammen, faktisk henger bra sammen. En del av korrelasjonene er på et nivå mellom .200 og .300, og selv de mer moderate og svakere forbindelsene viser seg robuste når vi kontrollerer for andre variable (eksempel, assosiasjonen mellom likestilling i oppveksten og likestilling i dag). Drøftingen av hoveddimensjonene i rapporten gjengir robuste hovedspor samtidig som den påpeker svakheter og oppmuntrer til videre analyse.

22.5 Multivariat analyse

Vi har først og fremst brukt to multivariate teknikker i analysearbeidet, faktor- og regresjonsanalyse. Generelt har vi bare kunnet påbegynne det multivariate analysearbeidet innen rapportfrist.

---

³⁴¹ Dersom korrelasjonen hadde vært .500 eller mer hadde man hatt grunn til å spørre om det ikke skjer læring på området. En holdning er mer enn et ”speil” av handling her og nå. Den er en bevisst og ubevisst bearbeiding i forhold til livssituasjonen, med et aspekt av veiledning fremover og oppsummering bakover. Vi kjenner ikke det ”optimale” forholdet holdning/handling (hvis det finnes). Komparativ innovasjonsanalyse kan avklare slike spørsmål.

Faktoranalyser er egnet til å få frem sammenhenger innen en dimensjon eller et sett av variable som omhandler omtrent samme forhold (underliggende "faktor", dimensjon, sosialt mønster). Faktoranalyser med alle mulige variable som omhandler ulike forhold, fungerer sjelden bra. Styrken ved denne analyseformen er imidlertid at den er fungerer godt som eksplorerende verktøy, bare man vet å tolke resultatene med forsiktighet og forståelse for kontekst.

Regresjonsanalyser er særlig egnet til å teste hvorvidt en variabels effekt på en annen variabel holder stand når kontrollvariable trekkes inn. Den relative rangeringen av prediktorvariablenes styrke er imidlertid ofte nokså tilfeldig og påvirket av design, innen samfunnsforskning i alle fall. Man må regne med en "lotto-effekt" særlig når de uavhengige variablene samvarierer, "the winner takes all", det blir litt for tilfeldig hva som er igjen til nestemann.³⁴²

Videre blir rangeringen av uavhengige variable forstyrrende påvirket av forskjeller i målenivå. En 60-delt variabel kan skåre som viktigste prediktor i en regresjonsanalyse, men likevel havne på 7.plass når vi rekoder den til en 2-delt variabel (i en av testene vi har gjennomført). Regresjon er altså meget sensitivt overfor skalanivå, variablene bør helst ha om lag like mange trinn. Dessuten påvirkes resultatene av samvariasjon blant de uavhengige variablene, og av hvor normalisert fordelingen er. Ikke-lineær samvariasjon blir ikke plukket opp.

Regresjon er ofte best tolket som videre streiflys overfor en forbindelse som vi ellers har funnet, ikke som en endelig dom over bivariate resultater. Regresjon kan brukes, men igjen med forbehold, for å "vaske" en variabel, altså, se om effekten holder seg når kontrollvariable tas med. Her og ellers bør vekten legges på resultater som er robuste. Sammenhenger som kommer fram i bivariat analyse, bør holde stand trivariat og gjennom multivariate teknikker (regresjon, faktor), men man må være oppmerksom på at de kan bli nullet ut av feilaktige grunner (dvs. det virker som de ikke teller blant årsakene, men dette er spuriøst).

Det som ofte kan skje, så vidt vi ser ut fra mer detaljerte analyser, er at assosiasjonene i hovedbildet av sammenhenger mellom likestillingsdimensjonene blir litt urealistisk svake i regresjon, mens derimot faktoranalyser ofte gir ganske sterke og klare resultater. Vi har kalt det regresjonsanalyse på "sparebluss". Det skyldes trolig dels at indekser og variable ikke er fullt ut optimalisert, og dels spuriøse effekter fra samvariasjon mellom årsaksvariable.

Et eksempel er samvariasjon mellom inntekt og parfordeling, som av grunner vi ikke helt kjenner, virker slik at det som trolig grunnleggende er *det samme forholdet*, nemlig at mannsdominert parfordeling virker negativt på likestillingspraksis, *fremtrer ulikt* blant menn og kvinner. Det fremtrer som om *parfordelingen* betyr mye blant menn (som ventet), mens den egne *inntekten* alene har betydning blant kvinner (uventet). Vi tror dette er spuriøst. Egen inntekt hos kvinner er assosiert med mer likestilt parfordeling. Analysen får tak i samme forhold, men gjengir det på to ulike måter.

Mulighetene til mønstergjenkjennelse – et hovedpoeng, ut fra kvalitativ forskning – kan bedres både ved bruk av indekser for subdimensjoner som vi ikke har rukket å se særlig mye på, ved bedre identifisering av mønstre bl.a. gjennom faktoranalyser, og ved å se på ikke-lineære sammenhenger.

---

³⁴² Dette er et kjent problem i regresjonsanalyse. Vi har stort sett brukt trinnvis (stepwise) regresjon, men det dukker opp uansett teknikk. Den mest kvalitativt åpne diskusjonen i retning "vær forsiktig" fant vi hos Tabachnik (2007) som sammenligner regresjon med å bruke hagle ("shotgun approach"). Også Skog (2007) og Midtbø (2007) advarer: Vær forsiktig med å tro at regresjon uten videre overprøver bi- og trivariate analyser. Vi vil særlig gi kreditt til den konsise fremstillingen hos Midtbø som virker innforstått med at kvantitativ og kvalitativ metode må sees i sammenheng, mens Skog så å si må regne seg frem til dette (men også gir flere detaljer og flere eksempler).

22.6 Forbedringer

Videre forskning kan forbedre både analysen av det foreliggende materialet, og utforme nye undersøkelser som gir et bedre datamateriale. I kapitlet om videre modellutvikling og forskningsutfordringer viste vi noen muligheter for å utvikle analysen i ”dyadisk” retning slik at mer av den reelle samhandlingen mellom menn og kvinner inngår. Her skal vi ta opp svakheter og forbedringspotensialer i spørreskjemaet.

Spørreskjemaet skulle som nevnt tilfredsstillende ulike behov. Noen viktige forbedringspotensialer har avtegnet seg gjennom arbeidet. Det er mye som ideelt sett ”burde” vært med, men et lengre spørreskjema enn det vi hadde, vil trolig gått sterkt utover svarprosenten. Derfor tar vi bare med hovedsaker der spørsmålene kan forbedres uten at de tar alt for mye plass.

Sosial status eller sosioøkonomisk posisjon, og endringer her, er for dårlig dekket i spørreskjemaet. Noe er faktisk dekket, men vi har ikke hatt anledning til å analysere det i detalj – det er en viktig oppgave for videre forskning. Dette gjelder for eksempel utdanningsnivå, der det er en viss mulighet til å tolke livsløpsdataene i termer av mer langsiktig sosial mobilitet over to generasjoner, data om foreldrenes arbeid, og noen andre ting. Generelt er det imidlertid ikke lett å avgjøre hva slags ”klassereise” respondenten har opplevd og – litt bredere sett – er del av, både miljø- og familiemessig. Det er mulig å ha med spørsmål om endring over tid, og litt mer utfyllende om stillingsnivå og sosial status.

Det er også mulig å stille bedre spørsmål om likestilling og ”kjønnsrett”. Blant annet er beslutninger for svakt dekket. Vi ville gjerne hatt med mer om beslutningsprosessen og dessuten andre arenaer enn hjem og jobb.³⁴³ Det er også nyttig å få klarere informasjon om respondentens plassering i forhold til produksjons- og reproduksjonspregete jobber i yrkeslivet. Videre kunne man ønsket seg mer om læring og innovasjon, som bedre kan belyse forholdet mellom innovasjon og likestilling, men det var altså ikke mulig å få med alt.

En del spørsmål i studien ”treffer” bedre enn andre, trolig fordi de har en god kulturell formulering som så å si går under overflaten av hva det er riktig å mene og svare. Her er det forbedringspotensialer. Utsagnet ”Jeg tar helst klesvasken selv, for da vet jeg at den blir gjort ordentlig” korrelerer hele .561 med kjønn (dvs. kvinner er langt oftere enige). Dette er et helt eksepsjonelt sterkt resultat i studien. Stort sett er sterke sammenhenger med kjønn på nivået .200 til .300.

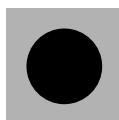
Et nytt metodisk grep i undersøkelsen er muligheten til sammenligning mellom forrige og nåværende samliv. I spørreskjemaet fant vi at det ville bli vanskelig å gjennomføre dette fullt ut. Følgelig ble filteret som skjeler mellom forrige og nåværende samliv bare satt inn i en mindre del av skjemaet (q53 – 72, dvs. mesteparten av seksjon 5 om partner/partnervalg). Respondenten kunne her velge mellom å fylle ut for nåværende eller forrige samliv. Ettersom hoveddimensjonene og bakgrunnsvariablene stort sett er målt gjennom spørsmål som ikke er underlagt dette filteret, vet vi ikke så mye om hva som selekterer utfylling for forrige samliv, framfor nåværende, bortsett – selvsagt – fra sivilstand enslig og skilt. Vi vet derfor ikke helt, for eksempel, om høyere rapportering av vold fra partner i forrige samliv (hos begge kjønn, men mye sterkt blant kvinner), skyldes skjev selektering eller rent faktiske forhold, selv om forskjellen særlig blant kvinner er så sterk at skjevselektering av forrige samliv neppe er eneste årsak.

---

³⁴³ Man kan kanskje si at vi har en litt for sløv ”radar” som følge av litt for tradisjonelle spørsmål og uforpliktende svaralternativer, men her måtte vi som nevnt også ta andre hensyn (annen forskning, svarprosent).

Et bedre skjemadesign, for eksempel med kontrollspørsmål (for eksempel beslutninger i samlivet før/nå), vil kunne gi bedre informasjon om hvorvidt forrige samliv presenteres som et "normalsamliv", og graden av retrospektiv diskursiv effekt (respondenten idylliserer her og nå og/eller svartmaler det som var). En ideell mulighet er å be respondenten krysse av både for nåværende og forrige samliv i en større del av skjemaet, inkludert husholdsoppgaver osv., men dette kan i praksis bli for komplisert, noe som er avgjørende for en akseptabel svarprosent.

Andre mangler ved spørreskjemaet omfatter respondentens oppfatning av partners kjønnsutforming, og generelt, litt mer detaljerte variable som kan kartlegge prosesser omkring kjønnsutforming. Ett av de teoretiske utgangspunktene for studien er at kjønnsutforming virker sterkt inn som mellomliggende variabel mellom likestilling i oppveksten, og likestilling i dag. For å teste dette på en god nok måte, må mer detalj om kjønnsutforming med i bildet. For eksempel, maskulinitet og "redsel for å falle" (Ekenstam, C 2007). På samme måte er det ønskelig å få med mer detalj om yrkeslivets innflytelse, men igjen må alt dette avveies mot spørreskjemaets lengde og akseptabel svarprosent.

Litteratur

- Amnesty International Norge (2007): Hvem bryr seg?: En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner. [Oslo], Amnesty International Norge.
- Barstad, A. (2005): "Flere vennskap og stabil organisasjonsdeltaking". *Samfunnsspeilet* nr. 4.
- Bengtsson, M. (2001): *Tid, rum, kön och identitet: om föräldraidentifikationens omvandlingar 1959-1993*. Lund: Studentlitteratur.
- Brandth, B. og E. Kvande (2005): "Valgfri eller øremerket permisjon for fedre?" *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*, Oslo: Gyldendal Akademisk: 44-61
- Brandth, B., Thorgerdur, E. og E. Kvande (2005): "Omsorgspolitik for fedre i fire europeiske velferdsstater." *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*, Oslo: Gyldendal Akademisk: 62-78
- Connell, R. W. (1995): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Damvad (2007): *Innovation og mangfoldighet - ny viden og erfaringer med medarbejderdrevet innovation*. Forsknings- og innovationsstyrelsen, Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling, København
- Danielsen, K. og T. Lappegård (2003): "Tid er viktig når barn blir født. Om ulik bruk av lønnet fødselspermisjon." *Samfunnsspeilet* 5/2003, Statistisk Sentralbyrå
- Duck, S. (1991): *Friends, for life. The psychology of personal relationships*. New York, Harvester.
- Duck, S. (2007): *Human relationships*. London: Sage.
- Eidem Olsen, T. L. (2005): "Kontantstøttedebatten og ropet på mor." *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*, Oslo: Gyldendal Akademisk: 95-110
- Einarsen, S. (2007): *Et Brutalt arbeidsmiljø?: en undersøkelse av mobbing, konflikter og destruktiv ledelse i norsk arbeidsliv*. Bergen, Bergen Bullying Research Group, Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.
- Ekenstam, C. (2007): "Klämda män: föreställningar om manlighet & omanlighet i det samtida Norden." I: Holter, Øystein Gullvåg (red). *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Gidlunds forlag, Hedemora, s. 173-224
- Ekenstam, C., Frykman, J., & T. Johansson et.al. (1998): *Rädd att falla: studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds.
- Engan, E. T. og E. Kvande (2005): "Kontantstøtten og arbeidslivets fedre." *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*, Oslo, Gyldendal Akademisk: 124-137
- Florida, R. (2005): *The Flight of the Creative Class*. New York: HarperBusiness.
- Gershuny, J. (2003): *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Giles LC, G. G., Luszcz, MA, Andrews GR (2005): "Effect of social networks on 10 year survival in very old Australians: the Australian longitudinal study of aging". *Journal of epidemiol community health* 59(7): 574-9.
- Giles-Sims, J., M. A. Strauset al. (1995): "Child, Maternal, and family characteristics associated with spanking". *Family Relations* 44: 170-176.
- Gouldner, A. (1960): "The norm of reciprocity". *Am. Sociol. Review* 25, 2
- Gullestad, M. (1984): *Kitchen-table Society*. Oslo
- Hagemann, G. og K. Åmark (1999): "Fra 'husmorkontrakt' til 'likestillingskontrakt'. Yvonne Hirdmans genusteori." I Engelstad, F. (red): *Om makt. Teori og kritikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hardoy, I. og P. Schøne (2007): *Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn: Hva betyr barn?* Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2007: 3
- Holter, H., (red.) 1984. *Patriarchy in a Welfare Society*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, H.; Ve, H.; Gjertsen, A.; Hjort, H. (1976): *Familien i klassesamfunnet*. Oslo: Pax.
- Holter, Ø.G. og H. Aarseth (1994): *Mäns livssammanhang*. Overs. Ingrid Ingemark, Bonniers Utbildning, Stockholm

- Holter, Ø.G. (red) (2007a): *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Gidlunds forlag, Hedemora
- Holter, Ø. G. (1981a): *Sjekking, kjærlighet og kjønnsmarked*. Oslo: Pax.
- Holter, Ø. G. (1989a): *Menn*. Aschehoug, Oslo
- Holter, Ø. G. (1990a): "Kjærlighet i forandring - endring i makevalg" 1973-1985. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 31, 125-146
- Holter, Ø. G. (1990c): *Arbeid og familie - en studie av teknologkulturen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, Ø. G. (1997e): *Gender, Patriarchy and Capitalism - A Social Forms Analysis*. Dr. philos thesis (sociology), University of Oslo. Published by the Work Research Institute, Oslo
- Haaland, T., S.-E. Clausen et al. (2005): *Vold i parforhold - ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Haavind, H. (1982): "Makt og kjærlighet i ekteskapet." I Haukaa, R et al (red.). *Kvinneforskning: bidrag til samfunnsteori*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, H. 1998. "Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap." *Tidsskrift for norsk psykologforening* 43, 683-693
- Inglehart, R., Basanez, M., Diez-Mendrano, J. et al (2004): *Human Beliefs and Values. A cross-cultural sourcebook based on the 1999-2002 value surveys*. Mexico: Siglo Veintiuno Editores.
- Jalmert, L. (1984): *Den svenska mannen*. Stockholm: Tiden.
- Kautto, M. (red.) (2001): *Nordic Welfare States in the European Context*. London: Routledge.
- Kitterød, R. H. (2000): "Er småbarnsmødre fornøyd med arbeidsdelingen hjemme?" *Samfunnsspeilet* nr. 5, 2000
- Kitterød, R. H. (2007): "Arbeidstidsønsker i småbarnsfasen. Hvordan tolke ønsker om kortere arbeidstid?" *Sosiologisk tidsskrift* 15: 29-53.
- Kvande, E. og B. Rasmussen (2007): *Arbeidslivets klemmer - det nye arbeidslivets paradokser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lappegård, T. (2003): "Pappa til (hjemme)tjeneste – hvilke fedre tar fødselspermisjon?" *Samfunnsspeilet* 5/2003, Statistisk Sentralbyrå
- Lauritzen, T. (2005): "'Kontantstøtteelskere' og 'kontantstøtتهatere'". *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*, Oslo, Gyldendal Akademisk: 111-123
- Merton, R. (1987): "Three fragments from a sociologist's notebooks: establishing the phenomenon, specified ignorance, and strategic materials". *Annual Review of Sociology* 13, 1-28
- Midtbø, T. (2007): *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mossige, S. og K. Stefansen (red) (2007): *Vold og overgrep mot barn og unge*. Oslo: NOVA
- Mount, F. (1982): *The Subversive Family: An Alternative History of Love and Marriage*. London: Jonathan Cape.
- Moxnes, K. (1989): *Kjernesprengning i familien*. Oslo: Universitetsforlaget
- Møller, P. Z. (2006): *Pen søker trygg - en kvalitativ undersøkelse av kvinners handlingsbidrag i produksjon og reproduksjon av destruktive maskulinitetsidealer*. Masteroppgave i sosiologi, ISS, Universitetet i Oslo
- Normann, T. M. og E. Rønning (2007): "Konflikter, mobbing, trakassering og vold i arbeidslivet: Få utsatt, noen yrker mer utsatt enn andre". *Samfunnsspeilet* 4.
- Olsen, B. M. og H. Aarseth (2006): "Mat og maskulinitet i senmoderne familieliv". *Norma - Nordisk tidsskrift for maskulinitetsstudier* 1,1,42-61
- Pape, H. og K. Stefansen (2004): *Den Skjulte volden?: en undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*, Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.
- Pape, H. og K. Stefansen (2006): "Kjønn og vold". I Lorentzen og Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning: en grunnbok*. Oslo Universitetsforlaget.
- Pettersen, S. V. (2003): "Halvparten av fedrene vil ha lengre kvote". *Samfunnsspeilet* 5/2003, Statistisk Sentralbyrå
- Rotundo, E. A. (1993): *American manhood: transformations in masculinity from the Revolution to the modern era*. New York, BasicBooks.
- Rønning, E. (2002): *Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse 2000/01: dokumentasjon og resultater fra intervjuet*. Oslo: Statistisk sentralbyrå, Avdeling for personstatistikk/Seksjon for levekårsstatistikk.
- Rønnow, S. (1976): *Vennskap og nærhet mellom menn*. Oslo: Universitetet.

- Sandnes, T. (2005): *Fordelingen av økonomiske ressurser mellom kvinner og menn: inntekt sysselsetting og tidsbruk*. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Scanzoni, J.(1972). *Sexual Bargaining*. U.S.A.: Prentice-Hall.
- Skjeie, H. og M. Teigen (2003): *Menn imellom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skog, O.-J. (2007): *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Revidert utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stene, R. J. (2003): "Vold og trusler i 20 år". *Samfunnsspeilet* 1.
- Straus, M. A. (red.) (1999): *The controversy over domestic violence by women. A methodological, heoretical and sociology of science analysis. Violence in intimate relationships*. Thousand Oaks, Sage.
- Straus, M. A. og A. K. Mathur (1995): "Corporal punishment of adolescents and academic attainment". Paper presented at the *Annual Meeting of the Pacific Sociological*, San Francisco.
- Svare, H. (2004): *Vennskap*. Oslo: Pax.
- Tabachnick, B. G. & L. S. Fidell (2007): *Using Multivariate Statistics* (fifth edition). Boston: Pearson international edition.
- Teigen, M. (2006): "Holdning til likestilling – nye polariseringstendenser". *Sosiologisk tidsskrift*, 3: 254-275
- Therborn, G. (2004): *Between sex and power - family in the world, 1900-2000*. London: Routledge.
- Tronstad, K. R. (2007): *Fordelingen av økonomiske ressurser mellom kvinner og menn: inntekt, sysselsetting og tidsbruk*. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Veblen, T. (1953): *The Theory of the Leisure Class*. U.S.A.: Mentor.
- Walby, S. & J. Allen (2004): *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey*. London: Home Office.

AFI

**BEFOLKNINGSUNDERSØKELSE:
LIKESTILLING OG LIVSKVALITET**

2007

OM UNDERSØKELSEN

1. INNLEDNING

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) har fått i oppdrag å gjennomføre en undersøkelse blant kvinner og menn, om menns forståelse av kjønnslikestilling i relasjoner, familie, arbeidsliv og samfunn. Oppdragsgiver er Barne- og likestillingsdepartementet. Undersøkelsen skal gi innspill til en planlagt stortingsmelding i 2007 om menn, kjønnsroller og likestilling.

TNS Gallup har bistått AFI i surveyens praktiske gjennomføring. I dette notatet beskrives undersøkelsens utvalgsplan og datainnsamling.

2. KRAV TIL UTVALGET

Prosjektet skal gi et representativt uttrykk for holdninger til kjønnslikestilling i den norske voksne befolkningen, 18-79 år.

Undersøkelsens spørreskjema er relativt omfattende (16 sider) og dels innholdsmessig sensitivt ved at det berører sosiale problemer knyttet til oppvekst, seksuell legning etc. Utfyllingen vil dermed kunne være krevende for enkelte respondenter, noe som øker sannsynligheten for frafall.

Utvalgsplanen er basert på de følgende elementer:

- Total utvalgsstørrelse for utsending av skjema er 6.044 respondenter, med et forventet netto utvalg etter avsluttet feltarbeid på ca 3.000 respondenter. Av disse sendes 3700 ut som postalutsendelse (antatt respons 40% / 1500 svar), mens 2344 velges ut i TNS Gallups Aksesspanel (antatt respons (65% / 1500 svar), for utsending av elektronisk spørreskjema.
- Utvalget skal være tilnærmet representativt for den norske voksne befolkningen etter alder (fire kategorier), og region (seks kategorier).
- Mens andelen menn utgjør 51% av den voksne befolkningen i denne aldersgruppen, ønsker AFI at denne skal økes til 60%. Økningen gjøres med utgangspunkt i antakelsen om at menn vil være mindre tilbøyelige til å delta i undersøkelsen enn kvinner.
- Ettersom spørreskjemaet antas å være krevende, vil det kunne oppstå frafall knyttet til "lav sosial status" (Lav utdanning, lav inntekt, etnisitet, etc). Denne type frafall er det vanskelig å predikere, og å ta høyde for under utvalgets tilrettelegging. Deltakelsesmotivasjon stimuleres ved bruk av insentiver, og i utformingen av undersøkelsens følgebrev.
- Endelig vil det kunne oppstå frafall knyttet til undersøkelsens tema: personer som har negative erfaringer med kjønnslikestilling under oppvekst og-/eller voksen-liv. Slikt frafall vil typisk forekomme i befolkningsundersøkelser, men er vanskelig å predikere i forhold til omfang og innhold. Bruk av TNS Gallups Aksesspanel forventes å øke undersøkelsens respons, sammenliknet med ordinære befolkningsutvalg (postaldelen).
- Panelutvalget justeres i tillegg for utdanningsnivå, da internettpenetrasjonen er høyest blant innbyggere med høy utdanning. Hele utvalget veies etter avsluttet feltarbeid, og eventuelt inklusive utdanning, for å justere eventuelle (tilfeldige) skjevheter i utvalgssammensetningen.
- Det var på forhånd klart at TNS Gallup ville kunne tilrettelegge tilleggsutvalg etter nærmere avtale, dersom responsen i den første utsendingen skulle bli lav, og da styrt mot grupper som eventuelt ville vise seg å være underrepresenterte i utvalget så langt.

3. DATAINNSAMLINGEN

Postal- og web-undersøkelser har ulik progresjon, ettersom responsen på en web-undersøkelse er om lag dobbelt så rask som ved postale utsendinger. Feltarbeidet ble gjennomført etter følgende tidsplan (Tabell 1)

Tabell 1. Fremdrift Likestillingsundersøkelse.

Aktivitet	Web-utvalg	Postal-utvalg
1. Design	16.01-13.03.07	
2. Utsending	12.04.07	14.03.07
3. Påminnelse	16.04.07	19.03.07
4. Utsending ekstrautvalg		10.05.07
4. Avslutning	22.05.07	22.05.07
5. Rapportering	31.05.07	

Avslutningen av postaldelens feltarbeid ble utsatt om lag 1 måned i forhold til opprinnelig plan, for å få med så mange postale besvarelser som mulig.

4. UTVALGETS SAMMENSETNING

Utvalgets sammensetning vurderes på utsendingstidspunktet, om lag midtveis i feltarbeidet og etter avsluttet feltarbeid.

4.1 Bruttoutvalgets sammensetning

Bruttoutvalgets sammensetning tilsvarer befolkningssammensetningen, gitt ønsket om 60% menn. (Tabell 2).

Tabell 2. Bruttoutvalgets sammensetning etter kjønn, alder og region. Prosent.

		18-29år	30-44år	45-59år	60-79år	Totalt
Oslo/Akershus	Menn	2,9	4,8	3,6	2,4	13,7
	Kvinner	2,0	3,1	2,3	1,8	9,3
	Totalt	4,9	7,9	5,9	4,2	23,0
Indre Østland	Menn	1,4	2,3	2,3	1,9	8,0
	Kvinner	1,0	1,5	1,5	1,4	5,4
	Totalt	2,4	3,8	3,8	3,3	13,4
Sørkysten	Menn	2,3	3,5	3,4	2,5	11,8
	Kvinner	1,5	2,3	2,2	1,9	7,9
	Totalt	3,8	5,8	5,6	4,4	19,7
Vestlandet	Menn	2,8	3,8	3,4	2,4	12,4
	Kvinner	1,8	2,4	2,1	1,7	8,0
	Totalt	4,5	6,2	5,4	4,1	20,4
Midt-Norge	Menn	1,8	2,5	2,4	1,8	8,4
	Kvinner	1,1	1,6	1,5	1,3	5,4
	Totalt	2,9	4,1	3,9	3,1	13,8
Nord-Norge	Menn	1,2	1,8	1,7	1,3	6,0
	Kvinner	0,7	1,1	1,0	1,0	3,8
	Totalt	1,9	2,9	2,7	2,3	9,8
Totalt	Menn	12,4	18,7	16,7	12,4	60,2
	Kvinner	8,0	12,0	10,8	9,0	39,8
	Totalt	20,4	30,7	27,5	21,4	100,1

Samtidig trekkes utvalget fra to kilder: Respondentene til postalundersøkelsen hentes fra TNS Gallups befolkningsbase, mens de web-baserte respondentene hentes fra TNS Gallups Aksesspanel. Befolkningsbasen tilsvarer landets befolkning, og utvalget har den samme sammensetning som hele landets befolkning, gitt AFI's ønske om 60% menn.

Panelutvalget kjennetegnes ved at alle respondentene har internettilgang. Selv om internettpenetrasjonen etter hvert nærmer seg 100%, har nettpopulasjonen fremdeles noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen for øvrig. Dette innebærer at særlig eldre kvinner er underrepresentert i panelpopulasjonen sammenliknet med befolkningen ellers.¹ Panelutvalget er derfor korrigert for utdanningsnivå, forut for utsending. Korreksjonen er foretatt som følger:

- a. Utvalget er i første omgang trukket representativt for geografi og utdanning (stratifisering etter utdanning innenfor alderskategoriene gir for små befolkningsbaser).
Utdanningsfordelingen er som følger i forhold til høyeste avsluttede utdanningsnivå: 17% har grunnskole, 58% har videregående skole og 25% har universitets- eller høyskoleutdanning.
- b. Deretter er utvalget trukket tilfeldig på alder, kjønn og region.

Panelutvalget har da sammensetning som vist i tabell 2b, og har følgende kjennetegn etter kjønn, alder, region og utdanningsnivå (Tabell 3)

Tabell 3. Panelutvalget etter kjønn, alder, region og utdanningsnivå. Prosent.

	Grunnskole	Videregående	Høyskole/ universitet
I alt	16,8	57,9	25,3
Oslo/Akershus	13,4	50,7	35,9
Indre Østland	16,3	63,1	20,5
Sørkysten	18,4	63,8	17,8
Vestlandet	17,7	57,9	24,4
Midt-Norge	15,8	59,6	24,6
Nord-Norge	21,3	53,5	25,2
Menn	16,7	58,6	24,7
Kvinner	16,9	56,9	26,3
18-29år	25,6	60,6	13,8
30-44år	9,1	59,8	31,0
45-59år	16,2	57,0	26,8
60-79	20,0	53,7	26,3

4.2 Midtveisevaluering

Utvalgets størrelse og sammensetning ble vurdert i møte hos AFI den 08.05.2007:

- Utvalgsstørrelsen var per dato 2195 respondenter, mot ønsket totalt utvalg på 3000.
- Mens responsen på web-undersøkelsen var om lag som forventet (56% - 1303 respondenter) var responsen på postaldelen betydelig lavere enn forventet (24% - 892 respondenter). Manglende respons kan dels skyldes spørreskjemaets lengde, dels innholdets karakter. (En av paneldeltakerne meldte eksplisitt tilbake at skjemaet var for personlig til å kunne besvares).
- Utvalget hadde god spredning, men var noe underrepresentert i aldersgruppen 18-29 år (16,2%) og noe overrepresentert blant de eldste 60-79 år (23,1%).
- Mens web-utvalget viste bedre representativitet blant respondenter under 45 år, viste postalutvalget noe bedre representativitet blant de eldre (begge i størrelsesorden 3-4 prosentpoeng).
- En tentativ sammenlikning langs andre bakgrunnskjenntegn, indikerte god representativitet.

Det ble med dette utgangspunktet besluttet at det skulle sendes ut et tilleggsutvalg på Gallup-panelet, med målsetting å komme opp i et totalt utvalg på 2800 respondenter. Tilleggset utvalget skulle sendes ut med samme kjønnsfordeling som i det opprinnelige utvalget.

¹ Befolkningen uten internettilgang i panelet nås ved postalte spørreskjema. Denne opsjonen ble ikke benyttet under antakelsen om at postalutvalget i seg selv ville fange denne del av populasjonen.

4.3 Utvalgets sammensetning ved avsluttet feltarbeid

For å fange de siste 605 respondentene, ble det sendt ut skjema til 803 paneldeltakere den 10.05.07. Undersøkelsen ble stengt etter at de 605 ønskede besvarelsene var kommet inn.

Ettersom undersøkelsen ble stengt, vil responsen på tilleggsutvalget ikke kunne vurderes på tradisjonell måte. Samtidig var respondenter fra det opprinnelige utvalget fremdeles med i utvalget. Av de 803 tilleggsrespondentene hadde 394 svart ved undersøkelsens avslutning, mens 211 respondenter fra det opprinnelige utvalget svarte etter 08.05. Dersom vi legger til de 211 respondentene fra det opprinnelige utvalget, til de som hadde besvart per 08.05, tilsvarer dette en web-respons på 1514 respondenter – 65%.

Tilleggsperioden på postalundersøkelsen gav et lite tillegg på 17 respondenter, tilsvarende en endelig postal respons på 25%.

Utvalgets sammensetning etter avsluttet feltarbeid er som følger, vurdert etter undersøkelsens stratifiseringskjennetegn (Tabell 4a-c).

Tabell 4a. Totalutvalgets sammensetning etter kjønn, alder og region ved avsluttet feltarbeid. Antall respondenter og prosent.

	ANTALL					PROSENT				
	18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	Total	18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	Total
Oslo/Akershu. mann	70	144	110	85	409	2,5	5,1	3,9	3,0	14,6
kvinne	55	86	62	52	255	2,0	3,1	2,2	1,9	9,1
Indre Østland mann	125	230	172	137	664	4,5	8,2	6,1	4,9	23,7
kvinne	36	62	67	62	227	1,3	2,2	2,4	2,2	8,1
Sørkysten mann	20	48	35	32	135	0,7	1,7	1,2	1,1	4,8
kvinne	56	110	102	94	362	2,0	3,9	3,6	3,4	12,9
Vestlandet mann	38	80	97	87	302	1,4	2,9	3,5	3,1	10,8
kvinne	37	57	63	51	208	1,3	2,0	2,2	1,8	7,4
Midt-Norge mann	75	137	160	138	510	2,7	4,9	5,7	4,9	18,2
kvinne	60	101	107	82	350	2,1	3,6	3,8	2,9	12,5
Nord-Norge mann	41	65	49	44	199	1,5	2,3	1,7	1,6	7,1
kvinne	101	166	156	126	549	3,6	5,9	5,6	4,5	19,6
TOTAL Mann	44	67	88	62	261	1,6	2,4	3,1	2,2	9,3
TOTAL Kvinne	24	47	53	33	157	0,9	1,7	1,9	1,2	5,6
TOTAL SUM	68	114	141	95	418	2,4	4,1	5,0	3,4	14,9
TOTAL Mann	22	62	60	45	189	0,8	2,2	2,1	1,6	6,7
TOTAL Kvinne	21	32	30	28	111	0,7	1,1	1,1	1,0	4,0
TOTAL SUM	43	94	90	73	300	1,5	3,4	3,2	2,6	10,7
TOTAL Mann	270	516	529	423	1738	9,6	18,4	18,9	15,1	62,0
TOTAL Kvinne	198	335	292	240	1065	7,1	12,0	10,4	8,6	38,0
TOTAL SUM	468	851	821	663	2803	16,7	30,4	29,3	23,7	100,0

Tabell 4b. Postalutvalgets sammensetning etter kjønn, alder og region etter avsluttet feltarbeid. Antall respondenter og prosent.

		ANTALL				PROSENT					
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	Total	
Oslo/Akershu	mann	15	56	28	19	118	1,7	6,2	3,1	2,1	13,0
	kvinne	23	43	24	21	111	2,5	4,7	2,6	2,3	12,2
		38	99	52	40	229	4,2	10,9	5,7	4,4	25,2
Indre Østland	mann	5	14	22	17	58	0,6	1,5	2,4	1,9	6,4
	kvinne	7	22	14	13	56	0,8	2,4	1,5	1,4	6,2
		12	36	36	30	114	1,3	4,0	4,0	3,3	12,5
Sørkysten	mann	8	13	19	25	65	0,9	1,4	2,1	2,8	7,2
	kvinne	14	22	26	15	77	1,5	2,4	2,9	1,7	8,5
		22	35	45	40	142	2,4	3,9	5,0	4,4	15,6
Vestlandet	mann	16	27	32	22	97	1,8	3,0	3,5	2,4	10,7
	kvinne	13	33	17	13	76	1,4	3,6	1,9	1,4	8,4
		29	60	49	35	173	3,2	6,6	5,4	3,9	19,0
Midt-Norge	mann	12	15	27	23	77	1,3	1,7	3,0	2,5	8,5
	kvinne	11	23	25	15	74	1,2	2,5	2,8	1,7	8,1
		23	38	52	38	151	2,5	4,2	5,7	4,2	16,6
Nord-Norge	mann	5	18	15	11	49	0,6	2,0	1,7	1,2	5,4
	kvinne	10	16	14	11	51	1,1	1,8	1,5	1,2	5,6
		15	34	29	22	100	1,7	3,7	3,2	2,4	11,0
TOTAL	Mann	61	143	143	117	464	6,7	15,7	15,7	12,9	51,0
	Kvinne	78	159	120	88	445	8,6	17,5	13,2	9,7	49,0
	SUM	139	302	263	205	909	15,3	33,2	28,9	22,6	100,0

Tabell 4c. Web-utvalgets sammensetning etter kjønn, alder og region etter avsluttet feltarbeid. Antall respondenter og prosent.

		ANTALL				PROSENT					
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-79 år	Total	
Oslo/Akershu	mann	55	88	82	66	291	2,9	4,6	4,3	3,5	15,4
	kvinne	32	43	38	31	144	1,7	2,3	2,0	1,6	7,6
		87	131	120	97	435	4,6	6,9	6,3	5,1	23,0
Indre Østland	mann	31	48	45	45	169	1,6	2,5	2,4	2,4	8,9
	kvinne	13	26	21	19	79	0,7	1,4	1,1	1,0	4,2
		44	74	66	64	248	2,3	3,9	3,5	3,4	13,1
Sørkysten	mann	30	67	78	62	237	1,6	3,5	4,1	3,3	12,5
	kvinne	23	35	37	36	131	1,2	1,8	2,0	1,9	6,9
		53	102	115	98	368	2,8	5,4	6,1	5,2	19,4
Vestlandet	mann	44	74	75	60	253	2,3	3,9	4,0	3,2	13,4
	kvinne	28	32	32	31	123	1,5	1,7	1,7	1,6	6,5
		72	106	107	91	376	3,8	5,6	5,6	4,8	19,9
Midt-Norge	mann	32	52	61	39	184	1,7	2,7	3,2	2,1	9,7
	kvinne	13	24	28	18	83	0,7	1,3	1,5	1,0	4,4
		45	76	89	57	267	2,4	4,0	4,7	3,0	14,1
Nord-Norge	mann	17	44	45	34	140	0,9	2,3	2,4	1,8	7,4
	kvinne	11	16	16	17	60	0,6	0,8	0,8	0,9	3,2
		28	60	61	51	200	1,5	3,2	3,2	2,7	10,6
TOTAL	Mann	209	373	386	306	1274	11,0	19,7	20,4	16,2	67,3
	Kvinne	120	176	172	152	620	6,3	9,3	9,1	8,0	32,7
	SUM	329	549	558	458	1894	17,4	29,0	29,5	24,2	100,0

Nettoutvalget viser god spredning sammenliknet med bruttoutvalget. Det er svakt underrepresentert i aldersgruppen 18-29 år, og tilsvarende svakt overrepresentert i aldersgruppen 60-79 år. Kjønnfordelingen er den samme i begge utvalgene.

Det fremgår samtidig at utvalgene i noen grad "balanserer" hverandre i marginene. Mens postalutvalget er noe underrepresentert blant menn, er web-utvalget tilsvarende noe overrepresentert. Web-utvalget er da dobbelt så stort som postalutvalget, og bidrar dermed til å forbedre kjønnfordelingen i det totale utvalget. Motsatt kompenserer web-utvalget postalutvalgets underrepresentasjon av unge under 29 år og eldre over 60 år, mens det bidrar til å redusere postalutvalgets overrepresentasjon blant 30-44-åringene.

5. SAMMENLIKNING AV WEB- OG POSTALUTVALGENE

I dette avsnittet sammenstilles noen utvalget indikatorer på sammensetningen av web- og postalutvalgene. For enkelte indikatorer gjengis også "befolkningsstørrelser". Merk at sammenstillingen med befolkningen er tentativ, da utvalget i utgangspunktet er valgt ut med overrepresentasjon (60%) av menn (Tabell 5).

Tabell 5. Sammenstilling av web- og postalutvalget etter utvalgte bakgrunnskjennetegn. Uveiet. Prosent.

		Web	Postal	Total	Populasjon
Kjønn ¹	Mann	67,3	51,2	62,0	50,2
	Kvinne	32,7	48,8	38,0	49,8
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Alder	18-29 år	17,4	15,3	16,7	20,4
	30-44 år	29,0	33,2	30,3	30,7
	45-59 år	29,5	28,9	29,3	27,5
	60-79 år	24,2	22,5	23,6	21,4
	Ubesvart		0,2	0,1	-
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Region	Oslo/Akershus	23,0	25,2	23,7	23,0
	Indre Østland	13,1	12,5	12,9	13,4
	Sørkysten	19,4	15,6	18,2	19,7
	Vestlandet	19,9	19,0	19,6	20,4
	Midt-Norge	14,1	16,6	14,9	13,8
	Nord-Norge	10,6	11,0	10,7	9,8
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,1
Utdanning	Grunnskoleutdanning	16,0	8,2	13,5	16,8
	Videregående utdanning	58,5	39,4	52,3	57,9
	Universitets-/høgskoleutdanning med inntil 4 års varighet	13,9	29,6	19,0	25,3
	Universitets-/høgskoleutdanning med mer enn 4 års varighet	11,6	20,1	14,3	
	Ubesvart		2,6	0,9	-
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Hovedkilde til livsopphold ³	Inntektsgivende arbeid	63,1	65,2	63,8	62,8
	Selvstendig næringsdrivende	4,5	6,4	5,1	
	Alderspensionist	8,9	12,4	10,1	6,9
	For tiden arbeidsledig/arbeidstrygd	3,1	0,8	2,3	10,4
	Annen type trygd	7,8	4,7	6,8	
	Elev, student	9,5	4,8	8,0	12,7
	Hjemmeværende/husarbeid i hjemmet	1,3	0,9	1,1	2,5
	Annet	1,8	0,9	1,5	4,4
	Ubesvart	0,0	4,0	1,3	
	Sum	100,0	100,0	100,0	99,7
Type jobb/bransje	Industri/håndverk/bygg/anlegg	23,6	16,5	20,5	
	Varehandel/butikk/service	12,2	7,6	10,2	
	Samferdsel/transport/post	8,0	3,1	5,9	
	Kultur/media/undervisning/forskning	12,8	10,2	11,7	
	Helse/omsorg	9,0	15,8	11,9	
	Bank/forsikring/finans/IT/data	8,7	6,6	7,8	
	Administrasjon/saksbehandling	9,4	6,7	8,2	
	Forsvar/politi/rettsvesen/vektere	3,9	2,9	3,4	
	Annet	12,4	9,8	11,3	
	Ubesvart		21,0	9,1	

	Sum	100,0	100,0	100,0	

Sektor ⁴	Offentlig	38,0	31,9	35,4	32,0
	Privat (inkl. off.eiet virksomhet)	62,0	44,3	54,3	68,0
	Ubesvart		23,7	10,3	-
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Pers. brutto inntekt	Under 100.000 kroner	10,2	6,0	8,7	
	100.000 – 199.999 kroner	12,6	12,4	12,5	
	200.000 – 299.999 kroner	25,3	23,1	24,5	
	300.000 – 399.999 kroner	28,5	26,5	27,7	
	400.000 – 499.999 kroner	13,4	13,1	13,3	
	500.000 – 599.999 kroner	5,6	5,2	5,5	
	600.000 kroner eller mer	4,4	9,3	6,2	
	Ubesvart		4,5	1,6	
	Sum	100,0	100,0	100,0	
Religion	Protestant, medlem i statskirken	73,6	63,1	69,9	
	Protestant, utenfor statskirken	5,0	3,4	4,4	
	Katolikk	1,0	0,7	0,9	
	Muslim	0,1	0,7	0,3	
	Annen tro/religion	2,0	1,0	1,6	
	Ingen tro/religion	18,4	15,9	17,5	
	Ubesvart		15,3	5,4	
	Sum	100,0	100,0	100,0	
Stemmegivning / stortingsvalg ²	Rødt	2,0	1,9	2,0	2,2
	Sosialistisk Venstreparti (SV)	7,2	8,3	7,6	6,9
	Arbeiderpartiet (A)	26,1	22,2	24,8	26,2
	Venstre (V)	5,1	4,3	4,8	3,7
	Kristelig Folkeparti (KrF)	3,4	5,0	3,9	4,0
	Senterpartiet (SP)	4,3	4,9	4,5	4,4
	Høyre (H)	15,2	14,2	14,9	11,3
	Fremskrittspartiet (FrP)	20,8	14,3	18,7	19,1
	Andre	0,6	1,0	0,7	1,3
	Vet ikke/Vil ikke stemme/Ubesvart	15,4	23,9	18,1	21,2
	Sum	100,0	100,0	100,0	100,3
Maskulinitet	Svært maskulin	7,8	8,2	7,9	
	Nokså maskulin	43,4	31,4	39,5	
	Nokså lik blanding av maskulin og feminin	29,0	25,0	27,7	
	Ganske feminin	17,7	28,2	21,2	
	Svært feminin	2,0	3,6	2,5	
	Ubesvart		3,5	1,1	
	Sum	100,0	100,0	100,0	
Livskvalitet	Svært bra	32,5	38,3	34,4	
	Ganske bra	54,3	51,7	53,5	
	Verken bra eller dårlig	10,8	6,7	9,5	
	Ganske dårlig	1,9	1,9	1,9	
	Svært dårlig	0,5	0,3	0,5	

	Ubesvart		1,1	0,4	
	Sum	100,0	100,0	100,0	
	N	1894	911	2805	
¹ Utvalget er skjevdelt med 60% menn og 40% kvinner, etter ønske fra AFI					
² TNS Gallups partibarometer for Stortingsvalg, mai 2007					
³ Populasjonsstatistikk er AKU hovedvirksomhet (http://www.ssb.no/emner/06/01/aku/tab-2007-05-04-07.html)					
⁴ Populasjonsstatistikk er AKU http://www.ssb.no/emner/06/01/yrkeaku/tab-2007-02-07-08.html					

UNDERSØKELSE om likestilling og livskvalitet

skjemanr.

SEKSJON 1. OPPVEKST

1 Er du mann eller kvinne?

- Mann
 Kvinne

2 Hva er din alder?
(Ett tall i hver rute):

--	--

 År

3 Hva er mors og fars høyeste avsluttede utdanning?

Merk: Ett kryss for far og ett kryss for mor

	Grunnskoleutdanning (10-årig grunnskole, 7-årig folkeskole eller lignende)	Videregående utdanning (Allmennfag, yrkesskole eller annet)	Universitets-/høg- skoleutdanning med inntil 4 års varighet	Universitets-/høg- skoleutdanning med mer enn 4 års varighet	Ikke aktuelt
Mor	☐	☐	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐	☐	☐

4 Hvor vokste mor og far opp?

Merk: Flere kryss mulig for henholdsvis far og mor

	Mor vokste opp i ...	Far vokste opp i ...
Norge	☐	☐
Europa utenom Norge, Nord-Amerika eller Australia med Oseania	☐	☐
Afrika eller Asia	☐	☐
Mellom- og Sør-Amerika	☐	☐
Ikke aktuelt	☐	☐

5 Hvor vokste du opp?

Merk: Flere kryss mulig

- I en større by (over 50 000 innbyggere)
 I en mindre by (under 50 000 innbyggere)
 I tettbygd strøk, men ikke i by
 I spredtbygd strøk

6 Hvem var du sterkest knyttet til som barn?

Merk: Sett ett kryss

- Mor
 Far
 Begge like mye
 Andre
 Vet ikke

7 Her er noen flere spørsmål om mor og far.

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Delvis	Nei	Ikke aktuelt
Synes du moren din burde ha vært mer sammen med deg?	☐	☐	☐	☐
Synes du faren din burde ha vært mer sammen med deg?	☐	☐	☐	☐
Synes du moren din burde ha vært mindre streng?	☐	☐	☐	☐
Synes du faren din burde ha vært mindre streng?	☐	☐	☐	☐
Fikk du fysisk straff eller var du vitne til vold i familien din?	☐	☐	☐	☐

8 Hvis du fikk du fysisk straff eller var vitne til vold i familien din, hvem var det som utførte straffen eller volden?
Merk: Flere kryss mulig

- Mor
- Far
- Søsken
- Andre i familien
- Andre som befant seg i hjemmet

9 Flyttet foreldrene dine fra hverandre før du fylte 16 år?
Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei → Gå til **13**

10 Opplevde du det som vanskelig at foreldrene dine flyttet fra hverandre?
Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Delvis
- Nei

11 Tok du selv parti for én av foreldrene dine etter at de hadde flyttet fra hverandre, og i så fall for hvem?
Merk: Sett ett kryss

- Jeg tok mest parti for mor
- Jeg tok mest parti for far
- Jeg tok like mye parti for begge / ingen
- Jeg tok parti for begge etter tur

12 Hvem bodde du sammen med etter at foreldrene dine flyttet fra hverandre?
Merk: Flere kryss mulig

- Mor
- Far
- Mors nye partner
- Fars nye partner
- Søsken
- Andre/annet

I det følgende vil vi gjerne vite mer om foreldrene dine. Hvis du vokste opp med flere nære omsorgspersoner, svarer du for dem du bodde mest sammen med. Det vil si at når du svarer for mor, kan svarene gjelde for mor eller en annen kvinnelig omsorgsperson, og når du svarer for far, kan svarene gjelde for far eller en annen mannlig omsorgsperson. Du kan også svare for bare én av disse.

13 Hva slags jobbsituasjon hadde mor og far da du vokste opp, etter småbarnsalderen?
Merk: Flere kryss mulig for henholdsvis mor og far

	Mor	Far
Yrkesaktiv, ansatt i offentlig sektor	☐	☐
Yrkesaktiv, ansatt i privat sektor	☐	☐
Yrkesaktiv i egen virksomhet/selvstendig næringsdrivende	☐	☐
Husmor/hjemmeværende	☐	☐
Student	☐	☐
Annet	☐	☐
Vet ikke	☐	☐

14 Hvis mor eller far var yrkesaktiv: Hva slags arbeid hadde de da du vokste opp?
Merk: Flere kryss mulig for henholdsvis mor og far

	Mor	Far
Full stilling, normalarbeidsdag	☐	☐
Full stilling, med mye overtid	☐	☐
Deltidsstilling	☐	☐
Vet ikke	☐	☐

15 Hvem bestemte mest hjemme?
Merk: Sett ett kryss

- Mor
- Far
- Begge like mye
- Andre
- Ikke aktuelt
- Vet ikke

16 Vil du si at det du vokste opp i et hjem med en tradisjonell arbeidsdeling mellom mor og far?
Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Delvis
- Nei
- Ikke aktuelt

17 Har du selv gått i barnehage?
Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei

18 De neste spørsmålene handler om oppvekstmiljøet ditt utenfor hjemmet*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Ja	Delvis	Nei
Hadde du nære og fortrolige venner blant gutter?	☐	☐	☐
Hadde du nære og fortrolige venner blant jenter?	☐	☐	☐
Fantes det mobbing eller erting og plaging i miljøet du vokste opp i?	☐	☐	☐
Ble du selv ertet og plaget?	☐	☐	☐
Var du selv med på å erte og plage andre?	☐	☐	☐

19 Alt i alt, hvordan hadde du det som barn og tenåring?*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Svært bra	Ganske bra	Verken bra eller dårlig	Ganske dårlig	Svært dårlig
Som barn hadde jeg det stort sett:	☐	☐	☐	☐	☐
Som tenåring (13-16 år) hadde jeg det stort sett:	☐	☐	☐	☐	☐

SEKSJON 2. UTDANNING**20** Hva er din høyeste avsluttede utdanning?*Merk: Sett ett kryss*

- Grunnskoleutdanning (10-årig grunnskole, 7-årig folkeskole eller lignende)
- Videregående utdanning (Allmennfag, yrkesskole eller annet)
- Universitets-/høgskoleutdanning med inntil 4 års varighet
- Universitets-/høgskoleutdanning med mer enn 4 års varighet

21 Her er noen utsagn om de siste årene du gikk på grunnskolen/folkeskolen. Stemmer de for deg?*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke
Foreldrene mine forventet at jeg skulle gjøre det godt på skolen	☐	☐	☐	☐
I venneflokken var det ikke så nøye med skolearbeid og lekser	☐	☐	☐	☐
Jeg arbeidet mye med skolefagene fordi jeg var interessert i dem	☐	☐	☐	☐

22 Vi vil gjerne vite litt om hva som har vært viktig for deg gjennom livet når det gjelder valg av utdanning eller arbeid. Kjenner du deg igjen i noe av det følgende?*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Svært viktig	Viktig	Mindre viktig	Uten betydning	Vet ikke
Jeg ønsket en jobb med god inntekt	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsket en fast og sikker jobb	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville ha en jobb der jeg kunne hjelpe andre mennesker	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville ha en jobb der jeg kunne løse tekniske eller praktiske oppgaver	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsket en jobb med risiko og spenning	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville ha en jobb som lar seg kombinere med barn og familie	☐	☐	☐	☐	☐

23 Nå følger noen spørsmål om verneplikt*Merk: Sett ett kryss på hver linje*

	Ja	Nei
Har du avtjent militær verneplikt?	☐	☐
Har du avtjent sivil verneplikt?	☐	☐

SEKSJON 3. ARBEID

24 Hva er din hovedkilde til livsopphold?

Merk: Sett ett kryss

- Inntektsgivende arbeid
- Selvstendig næringsdrivende
- Alderspensjonist
- For tiden arbeidsledig
- Annen type trygd
- Elev, student
- Hjemmeværende/Husarbeid i hjemmet
- Annet

25 Omtrent hvor stor er din egen personlige brutto årsinntekt (før skatt og fradrag)?

Merk: Sett ett kryss

- Under 100.000 kroner
- 100.000 - 199.999 kroner
- 200.000 - 299.999 kroner
- 300.000 - 399.999 kroner
- 400.000 - 499.999 kroner
- 500.000 - 599.999 kroner
- 600.000 kroner eller mer

De følgende spørsmålene svarer du på bare hvis du har inntektsgivende arbeid (hel- eller deltid).

Hvis du ikke har inntektsgivende arbeid, går du til spørsmål 39.

26 Hva slags type jobb/bransje er du i?

Merk: Sett ett kryss

- Industri/håndverk/bygg/anlegg
- Varehandel/butikk/service
- Samferdsel/transport/post
- Kultur/Media/Undervisning/Forskning
- Helse/Omsorg
- Bank/Forsikring/Finans/It/Data
- Administrasjon/saksbehandling
- Forsvar/politi/rettsvesen/vektere
- Annet

32 Nå ber vi deg beskrive forholdet ditt mellom arbeid og fritid.

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Delvis	Nei
Tar du ofte arbeidsoppgaver fra jobben din med deg hjem?	☐	☐	☐
Tenker du ofte på jobben når du er hjemme?	☐	☐	☐
Hvis du har - eller hvis du hadde hatt - en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?	☐	☐	☐

27 Jobber du i offentlig eller privat sektor?

Merk: Sett ett kryss

- Offentlig
- Privat

28 Hvor mange timer arbeider du vanligvis pr. uke, inkludert overtid og lønnet arbeid utenfor arbeidsplassen?

Skriv antall timer (ett tall i hver rute):

		timer pr. uke
--	--	---------------

29 Hvis du vanligvis jobber mer enn normal arbeidsuke (ca 37 t.): Hva er den viktigste grunnen?

Merk: Sett ett kryss

- Jeg gjør det for å opprettholde min og/eller familiens levestandard
- Det er nødvendig for karrièren
- Arbeidsplassen krever det
- Fordi arbeidet spiller en viktig rolle i livet mitt
- Annet

30 Hvis du vanligvis jobber mindre enn normal arbeidsuke: Hva er den viktigste grunnen?

Merk: Sett ett kryss

- Min partner arbeider heltid, og til sammen tjener vi nok penger
- Ønsker tid til å ta meg av hjem og familie
- Jobben min tilbyr ikke heltidsarbeid
- For å få tid til andre ting jeg har lyst til
- På grunn av helsen
- Annet

31 Hvordan vurderer du arbeidstiden din?

Merk: Sett ett kryss

- Jeg arbeider mer enn jeg ønsker
- Arbeidstiden min er akkurat passe
- Jeg arbeider mindre enn jeg ønsker

33 Hvordan er sammensetningen av kvinner og menn på arbeidsplassen din?

Merk: Sett ett kryss

- Det er nesten bare menn
- Det er nesten bare kvinner
- Det er flest menn
- Det er flest kvinner
- Det er omtrent like mange menn og kvinner

34 Hva synes du om sammensetningen av kvinner og menn på arbeidsplassen din?

Merk: Sett ett kryss

- Det er greit at det er slik det er
- Jeg skulle ønske det var flere kvinner
- Jeg skulle ønske det var flere menn
- Vet ikke

35 Hvordan synes du det er å samarbeide med kvinner og menn på arbeidsplassen din?

Merk: Sett ett kryss

- Det er enklest å samarbeide med kvinner
- Det er enklest å samarbeide med menn
- Det er like enkelt å samarbeide med kvinner og menn

36 Hvem samarbeider du mest med på samme nivå?

Merk: Sett ett kryss

- Jeg samarbeider mest med menn
- Jeg samarbeider mest med kvinner
- Jeg samarbeider like mye med kvinner og menn

37 Er dette riktig for din jobb?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke
Jeg bestemmer hvordan arbeidet skal gjøres	☐	☐	☐	☐
Jeg har forutsigbar arbeidstid	☐	☐	☐	☐
Det er viktig å ha et representativt ytre	☐	☐	☐	☐
Det er mye konflikt og baksnakking	☐	☐	☐	☐
Kvinner blir negativt forskjellsbehandlet	☐	☐	☐	☐
Menn blir negativt forskjellsbehandlet	☐	☐	☐	☐
Jeg har et godt forhold til min nærmeste overordnede	☐	☐	☐	☐
Jeg har gode muligheter til å utvikle meg i jobben	☐	☐	☐	☐

38 Alt i alt, hvor fornøyd er du med jobben din?

Merk: Sett ett kryss

- Svært fornøyd
- Ganske fornøyd
- Verken fornøyd eller misfornøyd
- Ganske misfornøyd
- Svært misfornøyd

39 Har du noen gang endret arbeidstid eller arbeidsrutiner for å ta deg av noen av følgende personer?

Merk: Flere kryss mulig

- Ja, barn
- Ja, partner
- Ja, far, mor, besteforeldre og/eller andre
- Nei, aldri

SEKSJON 4. LIVET I HUSHOLDNINGEN

40 Bor du alene eller sammen med andre?

Merk: Flere kryss mulig

- Jeg bor alene
- Jeg bor med en partner
- Jeg bor med barn
- Jeg bor med mor, far eller andre familiemedlemmer/slektninger
- Jeg bor med andre

41 Hva er din sivilstand?

Merk: Sett ett kryss

- Enslig
- Gift
- Registrert partner
- Separert/skilt
- Enke/enkemann

42 Hvor bor du?*Merk: Sett ett kryss*

- I en større by (over 50 000 innbyggere)
- I en mindre by (under 50 000 innbyggere)
- I tettbygd strøk, men ikke i by
- I spredtbygd strøk

43 Hvor stor andel eier du selv av boligen du bor i?*Merk: Sett ett kryss*

- Mindre enn 50%
- Om lag 50%
- Mer enn 50%
- 100%
- Eier ikke/ leier

De neste spørsmålene svarer du bare på hvis du bor sammen med en partner. Hvis ikke, ber vi deg gå videre til seksjon 5.

44 Får du og partneren din hjelp fra andre til noen av de følgende oppgavene?*Merk: Flere kryss mulig pr. linje*

	Barn(a) hjelper til	Betalt hjelp	Hjelp fra andre (familie, slekt)	Ingen hjelp	Ikke aktuelt
Husarbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Omsorgsarbeid (f.eks. barnepass)	☐	☐	☐	☐	☐
Vedlikehold, oppussing og reparasjoner	☐	☐	☐	☐	☐

45 Hvis du ser bort fra hjelpen dere eventuelt får fra andre; Hvordan fordeler du og partneren din følgende arbeidsoppgaver?*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Jeg gjør alt	Vanligvis meg	Omtrent like mye eller sammen	Vanligvis partner	Partner gjør alt
Vaske klær	☐	☐	☐	☐	☐
Vedlikehold, oppussing og reparasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Handle dagligvarer	☐	☐	☐	☐	☐
Gjøre rent i huset	☐	☐	☐	☐	☐
Lage mat	☐	☐	☐	☐	☐
Rydde	☐	☐	☐	☐	☐
Betale felles regninger	☐	☐	☐	☐	☐

46 Passer det følgende for deg?*Merk: Sett ett kryss på hver linje.*

	Ja	Nei	Vet ikke
Når det kommer gjester på besøk, vil jeg gjerne servere hjemmelaget mat	☐	☐	☐
Jeg synes ofte det er for rotete hjemme	☐	☐	☐
Jeg tar helst klesvasken selv, for da vet jeg at det blir gjort ordentlig	☐	☐	☐
Jeg synes ofte at kravet om å ha det rent og ryddig hjemme går for langt	☐	☐	☐

47 Bor dere i nærmest?*Merk: Sett ett kryss*

- Din familie
- Din partners familie
- Omtrent like nærme begge

48 Når du eller din partner tar avgjørelser om det følgende, hvem har da det endelige ordet?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Vanligvis jeg	Vanligvis min partner	Vi tar avgjørelsene sammen	Ikke aktuelt
Kjøp av bil	☐	☐	☐	☐
Valg av bosted/bolig	☐	☐	☐	☐
Valg av interiør/møbler	☐	☐	☐	☐
Oppdragelse av barn	☐	☐	☐	☐
Hva som serveres til middag	☐	☐	☐	☐
Hva som er "rent og ryddig nok" i huset	☐	☐	☐	☐
Hvem dere omgås sammen i fritiden	☐	☐	☐	☐

49 Hvordan vil du alt i alt beskrive likestillingen hjemme hos deg?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Svært bra	Ganske bra	Verken bra eller dårlig	Ganske dårlig	Svært dårlig
Likestillingen hjemme er stort sett...	☐	☐	☐	☐	☐

SEKSJON 5. PARTNER, PARTNERVALG

50 Hvor viktige er de følgende egenskapene for deg ved valg av partner? (Med partner mener vi kjæreste, samboer eller ektefelle. Vi ber deg svare selv om du ikke lever i parforhold nå).

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

At hun/han:	Betyr mye	Betyr noe	Betyr lite	Betyr ingenting
Er forståelsesfull	☐	☐	☐	☐
Har god økonomi	☐	☐	☐	☐
Har godt lag med barn	☐	☐	☐	☐
Er karrierebevisst	☐	☐	☐	☐
Er uavhengig	☐	☐	☐	☐
Er trygg	☐	☐	☐	☐
Har godt utseende	☐	☐	☐	☐
Er seksuelt tiltrekkende	☐	☐	☐	☐

51 Hvilke(t) kjønn tiltrekkes du av seksuelt?

Merk: Sett ett kryss

	Menn	Kvinner	Både menn og kvinner	Vil helst ikke svare
Jeg føler seksuell tiltrekning til	☐	☐	☐	☐

I det følgende kan du svare for ditt nåværende eller siste samliv (ekteskap, samboerforhold el.l.). Hvis du aldri har levd i et samliv, kan du gå til seksjon 6.

52 Hvem gjelder svarene i det følgende for?

Merk: Sett ett kryss

Svarene under gjelder mitt nåværende samliv

Svarene under gjelder mitt siste samliv, som ble avsluttet i   Ett tall i hver rute

53 Hva er/var forholdets varighet?

Notér antall år (ett tall i hver rute):

<input type="text"/>	<input type="text"/>	År
----------------------	----------------------	----

54 Er/var partneren din en mann eller en kvinne?

Merk: Kun ett kryss mulig

Mann

Kvinne

55 Hvor gammel er partneren din i dag?

Notèr antall år (ett tall i hver rute):

		År
--	--	----

56 Omtrent hvor høy er/var partneren din?

Notèr høyden i cm (ett tall i hver rute):

			Cm
--	--	--	----

57 Hvordan ble du sammen med partneren din?

Merk: Sett ett kryss

- Rask forelskelse, "kjærlighet ved første blick"
- Vennskap som utviklet seg til noe mer
- Kontaktannonse/internett
- Anbefaling fra venner/familie
- Annet

58 Traff du partneren din i forbindelse med jobb eller studier?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei

61 Hvilken betydning har/hadde religion for deg selv, og for partneren din?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Betyr/betydde	Mye	Noe	Lite	Ingenting	Vet ikke
For deg selv		☐	☐	☐	☐	☐
For partneren din		☐	☐	☐	☐	☐

62 Vil du si at partneren din er/var klokere enn deg selv?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Delvis
- Nei

63 Hva er/var din partners personlige brutto årsinntekt (før skatt og fradrag)? (Hvis du svarer for et tidligere partnerforhold, oppgi beløpet for det siste året dere var sammen.)

Merk: Sett ett kryss

- Under 100.000 kroner
- 100.000 - 199.999 kroner
- 200.000 - 299.999 kroner
- 300.000 - 399.999 kroner
- 400.000 - 499.999 kroner
- 500.000 - 599.999 kroner
- 600.000 kroner eller mer
- Vet ikke

59 Hva er/var din partners høyeste avsluttede utdanning?

Merk: Sett ett kryss

- Grunnskoleutdanning (10-årig grunnskole, 7-årig folkeskole eller lignende)
- Videregående utdanning (Allmennfag, yrkesskole eller annet)
- Universitets-/høgskoleutdanning med inntil 4 års varighet
- Universitets-/høgskoleutdanning med mer enn 4 års varighet

60 Hva slags religiøs tilknytning har/hadde du og partneren din?

Merk: Kun ett kryss mulig pr. person

	Egen religion	Partners religion
Protestant, medlem i statskirken	☐	☐
Protestant, utenfor statskirken	☐	☐
Katolikk	☐	☐
Muslim	☐	☐
Annen tro/religion	☐	☐
Ingen tro/religion	☐	☐

64 Hva er/var din partners yrkesstatus?

Merk: Sett ett kryss

- Yrkesaktiv, ansatt i offentlig sektor
- Yrkesaktiv, ansatt i privat sektor
- Yrkesaktiv i egen virksomhet/selvstendig næringsdrivende
- Ikke yrkesaktiv (hjemmeværende, pensjonist, student etc.)
- Annet

65 Hvis partneren din har/hadde arbeid: Om lag hvor mange timer i uken arbeider(t) han/hun (inkludert overtid og lønnet arbeid utenfor arbeidsplassen)?

Notèr antall timer (ett tall i hver rute):

		Timer
--	--	-------

66 I et parforhold eller i forholdet mellom to kjærester er det ikke uvanlig at den ene parten utøver press overfor den andre for å hevde seg eller få viljen sin. Har du eller partneren din gjort noe av det følgende for å utøve et slikt press?

Merk: Flere kryss mulig pr. linje

	Jeg har ofte gjort det	Jeg har gjort det av og til	Partneren min har ofte gjort det	Partneren min har gjort det av og til	Ingen har gjort det
Vært sur eller masete	☐	☐	☐	☐	☐
Vært sint eller rasende	☐	☐	☐	☐	☐
Truet med å gjøre det slutt eller flytte	☐	☐	☐	☐	☐
Truet med vold	☐	☐	☐	☐	☐
Utøvd vold	☐	☐	☐	☐	☐

67 Har du/dere benyttet hjelp, for eksempel familierådgivning, for å løse problemer i samlivet? Hvem tok i så fall initiativet til å søke hjelp?

Merk: Sett ett kryss

- Jeg selv
- Partner
- Begge
- Har ikke benyttet slik hjelp

De neste to spørsmålene svarer du bare på hvis du har vært i et tidligere samliv (mer enn 1 år) som nå er slutt.

68 Hvor mange slike tidligere forhold har du vært i?
Notèr antall forhold (ett tall i hver rute):

<input type="text"/>	<input type="text"/>	Forhold
----------------------	----------------------	---------

69 Hvem tok initiativ til bruddet siste gang?
Merk: Sett ett kryss

- Mest meg selv
- Mest partner
- Temmelig likt

70 Stemmer noen av følgende utsagn for din situasjon?
Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke
Jeg regner med at jeg og partneren min vil leve sammen livet ut	☐	☐	☐
Det har hendt at jeg seriøst har vurdert å bryte ut av samlivet	☐	☐	☐
Jeg har i perioder vært redd for at partneren min vil forlate meg	☐	☐	☐

71 Hvordan vil du alt i alt karakterisere samlivet med din nåværende eller tidligere partner?
Merk: Sett ett kryss

- Svært bra
- Ganske bra
- Verken bra eller dårlig
- Ganske dårlig
- Svært dårlig

72 Vil du si at din partners jobb er/var et hinder for deg, når det gjelder din egen jobb eller karriere?
Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Delvis
- Nei

SEKSJON 6. BARN OG FORELDRE

Nå stiller vi deg noen spørsmål om dine egne barn eller barn du bor sammen med. Hvis du ikke har barn, eller ikke bor sammen med barn, ber vi deg gå til spørsmål 91.

73 Hvor mange egne barn har du?
Notèr antall (ett tall i hver rute):

<input type="text"/>	<input type="text"/>	Barn
----------------------	----------------------	------

74 Hvor mange av disse barna bor du sammen med (helt eller delvis)?
Notèr antall (ett tall i hver rute):

<input type="text"/>	<input type="text"/>	Barn
----------------------	----------------------	------

75 Hvor mange barn bor det totalt i husstanden (helt eller delvis)?

Notèr antall (ett tall i hver rute):

Barn i husstanden

76 Hvis du har barn med en partner du ikke bor sammen med, hvor mange dager i uken bor dette/ disse barnet/barna hos deg i gjennomsnitt?
Merk: Sett ett kryss

- 6-7 dager
- 4-5 dager
- 1-3 dager
- Mindre enn 1 dag i uken
- Aldri

77 Hvor gammelt er det yngste barnet du bor sammen med?

Notèr alder (ett tall i hver rute):

År

78 Var det du eller partneren din som ønsket barn siste gang?

Merk: Sett ett kryss

- Mest meg
- Mest partneren min
- Begge like mye
- Ikke planlagt

79 Har du benyttet deg av foreldrepermisjon?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei → Gå til **86**

80 Hvor mange uker betalt permisjon tok du sist du fikk barn?

Notèr antall uker (ett tall i hver rute):

Uker

81 Hvor mange uker ubetalt permisjon tok du sist du fikk barn?

Notèr antall uker (ett tall i hver rute):

Uker

82 Hvor mange uker permisjon (betalt og ubetalt) tok partneren din sist du fikk barn?

Notèr antall uker (ett tall i hver rute):

Uker

83 Skulle du gjerne ha tatt lenger permisjon?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei

84 Da du var hjemme med barnet, var dette mest ...

Merk: Sett ett kryss

- Alene
- Sammen med partner

85 Vil du si at denne perioden hjemme med barnet førte til bedre kontakt mellom deg og barnet senere?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

86 Nå følger et par spørsmål om kontantstøtte.

Merk: Kun ett kryss mulig pr. linje

	Ja	Nei
Har du mottatt kontantstøtte for å være hjemme med barn?	☐	☐
Har din partner mottatt kontantstøtte for å være hjemme med barn?	☐	☐

87 Hvor ofte gjør du noe av det følgende med barna dine?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ofte	Av og til	Aldri	Ikke aktuelt
Leker sammen hjemme	☐	☐	☐	☐
Snakker fortrolig sammen	☐	☐	☐	☐
Trening eller andre aktiviteter utenfor hjemmet	☐	☐	☐	☐
Hjelper med leksene	☐	☐	☐	☐

88 Hvis du ser bort fra hjelpen du/dere eventuelt får fra andre, hvordan fordeler du og din (tidligere) partner de følgende arbeidsoppgaver?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Alltid meg	Vanligvis meg	Omtrent like mye eller sammen	Vanligvis partner	Alltid partner	Ikke aktuelt
Daglig omsorg for barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er hjemme med sykt barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henter barn i barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kjører barn til fritidsaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

89 Passer de følgende forhold for din hverdag?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke	Ikke aktuelt
Jobben gjør at jeg får vært for lite sammen med barna mine	☐	☐	☐	☐
Hvis det var mulig, ville jeg jobbet mindre dersom jeg slik kunne få være mer sammen med barna mine	☐	☐	☐	☐
Når alt kommer til alt, har jeg hovedansvaret for å forsørge familien	☐	☐	☐	☐
Det hender ofte at jeg bekymrer meg for barna når jeg ikke er sammen med dem	☐	☐	☐	☐
Ved et eventuelt samlivsbrudd er jeg redd for å miste kontakt med barna	☐	☐	☐	☐
Jeg vet hvor jeg finner barnas bukser, sokker, gensere og andre klær	☐	☐	☐	☐
Jeg har ofte dårlig samvittighet når parneren min og barna mine er hjemme uten meg	☐	☐	☐	☐
Jeg bruker mer tid enn partneren min til å organisere de praktiske oppgavene i familien og husholdningen	☐	☐	☐	☐

Det neste spørsmålet besvares dersom du har opplevd samlivsbrudd. Hvis du ikke har opplevd samlivsbrudd, ber vi deg gå til neste spørsmål.

90 Etter et samlivsbrudd der barn er involvert, hender det av og til at barna bringes inn i konflikten på ulike måter. Har du selv opplevd noen av de følgende situasjoner?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei
Han/hun stoler ikke på at jeg kan ta meg av barna på en god nok måte	☐	☐
Han/hun flyttet langt av sted med barna uten å ta hensyn til meg	☐	☐
Han/hun baktalte meg for barna og forsøkte å få dem til å mislike meg	☐	☐
Han/hun ga stort sett blaffen i barna, og møtte ikke opp til avtalt tid når det var hans/hennes tid til å ha samvær	☐	☐

91 Er du enig i følgende utsagn?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke
Barneoppdragelse må ta utgangspunkt i at gutter og jenter er forskjellige og trives med forskjellige ting	☐	☐	☐
Hvis jeg hadde et barn som sto frem som homofil, ville jeg synes det var vanskelig	☐	☐	☐
Gutter og jenter bør oppdras likt (kjønnsnøytralt)	☐	☐	☐
Et viktig mål for barneoppdragelsen er at barna skal bli likestilte når de vokser opp	☐	☐	☐

92 Norsk lov gir i dag far rett til 6 ukers betalt fødselspermisjon (fedrekvoten) mens mor har rett til 38 uker fødselspermisjon med full lønn. Hvilket av følgende utsagn stemmer best overens med din oppfatning?

Merk: Sett ett kryss

- Den lovbestemte fedrekvoten er stor nok
- Fars betalte permisjon bør økes, men mor bør beholde like lang permisjon som i dag
- Det bør lovfestes at far skal ha omtrent 1/3 av fødselspermisjonen
- Det bør lovfestes at far og mor skal ha omtrent like stor andel av fødselspermisjonen

93 Kontantstøtteordningen ble innført av Stortinget i 1998, og går ut på at foreldre med barn mellom ett og tre år får et fast månedlig beløp dersom de er hjemme med barnet i stedet for å ha det i barnehage. Er du enig i følgende utsagn om kontantstøtteordningen?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke
Kontantstøtteordningen er bra for familien	☐	☐	☐
Kontantstøtteordningen er bra for likestillingen mellom kvinner og menn	☐	☐	☐

94 Her spør vi deg om ditt syn på barnehager.

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Nei	Vet ikke
Er barnehage bra for barn mellom 1-2 år?	☐	☐	☐
Er barnehage bra for barn mellom 4-5 år?	☐	☐	☐

95 Det er blitt foreslått å innføre 6-timers dag for småbarnsforeldre, slik at de får bedre tid til å ta seg av barna. Er du enig i dette forslaget?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
- Nei
- Vet ikke

96 Tenk deg at du er gift eller samboende med barn, og dere flytter fra hverandre - hvor bør barna bo?

Merk: Sett ett kryss

- Mest hos meg
- Omtrent likt
- Mest hos den andre
- Vet ikke

97 Er du enig eller uenig i følgende utsagn?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Enig	Uenig
Barn bør bo fast hos en av foreldrene etter samlivsbrudd	☐	☐
Foreldreansvaret bør deles likt mellom foreldrene etter samlivsbrudd	☐	☐
I Norge i dag regnes mødre og fedre som likeverdige foreldre	☐	☐

SEKSJON 7. LIKESTILLING - ERFARINGER OG HOLDNINGER

98 Har du opplevd å bli dårlig behandlet (negativt forskjellsbehandlet) på grunn av noen av de følgende forhold? (Kryss av for det som passer.)

	...fordi jeg er mann/kvinne	.. fordi jeg er funksjons-hemmet	... på grunn av hudfar-gen min	... på grunn av alderen min	... på grunn av reli-gionen min	... på grunn av min seksuelle legning	Har ikke opplevd det
Jeg har opplevd at noen har sett ned på meg ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er blitt mobbet og trakassert...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har opplevd å bli hindret i å oppnå et mål ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Dersom du ikke har opplevd noen av disse forholdene, vennligst gå til spørsmål 101

99 Hvor ofte vil du si at du er blitt negativt forskjellsbehandlet for noen av forholdene som nettopp ble nevnt?

Merk: Sett ett kryss

- Ofte
- Av og til
- Sjelden

100 Hvis du er blitt negativt forskjellsbehandlet, i hvilken sammenheng har det skjedd?

Merk: Flere svar mulig

- På skolen/universitetet
- På jobben
- I forbindelse med en jobbsøknad
- I forbindelse med en forfremmelse
- Hos lege/helsesøster/psykolog/sykehus el.l
- Blant venner
- På et utested
- Annet

101 Hvor enig eller uenig er du i at vi i Norge bør arbeide for å nå de følgende målene?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke
Mer frihet og valgmuligheter for kvinner	☐	☐	☐	☐	☐
Mer frihet og valgmuligheter for menn	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner bør gi fra seg flere av sine privilegier	☐	☐	☐	☐	☐
Menn bør gi fra seg flere av sine privilegier	☐	☐	☐	☐	☐
Flere menn bør inn i typiske kvinneyrker	☐	☐	☐	☐	☐
Flere kvinner bør inn i typiske mannsyrker	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt	☐	☐	☐	☐	☐

102 Hvor enig er du i de følgende utsagn?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke
Likestillingen mellom kjønnene har nå kommet langt nok	☐	☐	☐	☐	☐
Likestillingen er stort sett innført allerede	☐	☐	☐	☐	☐
Likeverd er viktigere enn likestilling	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykkede i samfunnet	☐	☐	☐	☐	☐
Menn og kvinner er grunnleggende forskjellige, og likestilling er derfor unødvendig	☐	☐	☐	☐	☐

103 For å rette opp kjønnsmessige skjevheter i utdanning og i arbeidsliv er det blitt foreslått at bestemte andeler av studieplasser og arbeidsplasser burde reserveres for kvinner på de områder der kvinner er i mindretall. Er du for eller imot en slik kvoteordning, eller har du ikke noe klart standpunkt?

Merk: Sett ett kryss

- For
- Mot
- Vet ikke

104 Hva mener du om å innføre en tilsvarende kvoteordning for menn i utdanninger og yrker der de i dag er i mindretall?

Merk: Sett ett kryss

- For
- Mot
- Vet ikke

105 Det finnes også andre virkemidler man kan bruke for å motvirke den ujevne fordelingen mellom kvinner og menn på mange samfunnsområder. Er du for eller imot følgende virkemidler?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	For	Mot	Vet ikke
Økonomiske virkemidler i form av økt lønn, belønning til arbeidsgiver el.l.,	☐	☐	☐
Informasjons- og rekrutteringskampanjer	☐	☐	☐

106 Nedenfor følger noen mulige forklaringer på hvorfor det ikke er større likhet mellom kvinner og menn i Norge. Hvor enig eller uenig er du i disse utsagnene?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke
Menn har de fleste økonomiske privilegiene i vårt samfunn	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner har fortsatt hovedansvar for hjem og familie	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner ønsker ikke større likestilling	☐	☐	☐	☐	☐
Menn ønsker ikke større likestilling	☐	☐	☐	☐	☐
Menn slipper ikke til som likeverdige bidragsytere i husarbeid og omsorg for barn	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinner ønsker ikke å ta på seg økonomisk og politisk ansvarsfulle stillinger	☐	☐	☐	☐	☐
Mange menn har problemer med å samarbeide med kvinnelige ledere	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinnelige søkere blir forbigått ved ansettelser	☐	☐	☐	☐	☐
Menn ønsker ikke å ta ansvar for hjem og familie	☐	☐	☐	☐	☐

107 Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke
Jeg foretrekker tradisjonell hjemmelaget mat	☐	☐	☐	☐	☐
Det må legges begrensninger på biltrafikken i storbyene	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg deltar aktivt i idrett	☐	☐	☐	☐	☐
Voldtekt er menns ansvar	☐	☐	☐	☐	☐
Vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker å gå i forretninger for å kikke på nye ting	☐	☐	☐	☐	☐
Kjøp av sex bør være ulovlig	☐	☐	☐	☐	☐
Et høyt skattenivå sikrer fellesgodene	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg hører på pop-/rock-musikk	☐	☐	☐	☐	☐
Flere offentlige oppgaver burde utføres av private	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens ungdom har mye å lære av de eldre	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker godt å se voldsfilmmer	☐	☐	☐	☐	☐
U-landenes problemer angår oss alle	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kan godt bruke litt ekstra for å få et kjent varemerke på klær	☐	☐	☐	☐	☐
Det offentlige blander seg for mye inn i folks privatliv	☐	☐	☐	☐	☐

108 Hvis det var stortingsvalg i morgen, hvilket parti ville du stemme på?

Merk: Sett ett kryss

- Rødt (tidligere Rød Valgallianse (RV), Arbeidernes Komunistparti (AKP), Rød Ungdom (RU))
- Sosialistisk Venstreparti (SV)
- Arbeiderpartiet (A)
- Venstre (V)
- Kristelig Folkeparti (KrF)
- Senterpartiet (SP)
- Høyre (H)
- Fremskrittspartiet (FRP)
- Andre
- Vet ikke
- Ville ikke stemme

SEKSJON 8. HELSE OG KVALITET

110 Til slutt har vi noen spørsmål om helse og trivsel

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Ja	Delvis	Nei
Driver du jevnlig med trening eller mosjon?	☐	☐	☐
Tar du gjerne sjanser for å få ut av livet det du ønsker?	☐	☐	☐
Har du medvirket til trafikkuhell med personskader?	☐	☐	☐
Hender det at du blir mer sint og aggressiv enn du liker?	☐	☐	☐

111 Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Helt enig	Litt enig	Litt enig / litt uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg føler meg vel med kroppen min	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er for tynn og spinkel	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ser bra ut	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg veier for mange kilo	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at livet mitt ikke er til nytte for noen	☐	☐	☐	☐	☐
Stort sett har jeg mye å være stolt av	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har et bra sexliv	☐	☐	☐	☐	☐
Når jeg er sammen med venner av samme kjønn, føler jeg meg noen ganger underlegen	☐	☐	☐	☐	☐

112 Her spør vi deg om venner. Hva passer for deg?

Merk: Flere kryss mulig

- Jeg synes det er vanskelig å innpasse nok tid til venner i livet mitt
- Jeg skulle gjerne hatt flere gode venner
- Jeg har gode venner av samme kjønn
- Jeg har gode venner av motsatt kjønn
- Jeg har gode venner med en annen etnisk bakgrunn
- Jeg har gode venner med en annen seksuell orientering

113 Nedenfor finner du en skala som går fra maskulint til feminint. Hvor mener du selv at du hører hjemme på denne skalaen?

Merk: Sett ett kryss

- Svært maskulin
- Nokså maskulin
- Nokså lik blanding av maskulin og feminin
- Ganske feminin
- Svært feminin

114 Hvor høy er du?

Skriv høyden i cm (ett tall i hver rute):

			cm
--	--	--	----

115 Omtrent hvor mye veier du?

Skriv antall kilo (ett tall i hver rute):

			kg
--	--	--	----

116 Hvor ofte opplever du følgende?

Merk: Sett ett kryss på hver linje.

	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte
Stress	☐	☐	☐	☐
Angst	☐	☐	☐	☐
Depresjon	☐	☐	☐	☐
Andre psykologiske plager	☐	☐	☐	☐
Selv mordstanker	☐	☐	☐	☐
Uønsket overvekt	☐	☐	☐	☐
Fordøyelse / mageproblem	☐	☐	☐	☐
Alkohol- eller rusproblemer	☐	☐	☐	☐
Hodepine	☐	☐	☐	☐
Stive muskler	☐	☐	☐	☐
Vond rygg	☐	☐	☐	☐
Manglende sexlyst	☐	☐	☐	☐
Andre kroppslige plager	☐	☐	☐	☐

117 Har du i løpet av de siste 12 månedene vært syk, eller har du hatt helseplager som har hindret deg i å arbeide eller gjøre andre ting du hadde planlagt? I så fall, skriv omtrent hvor mange uker det var (Ett tall i hver rute):

		Uker
--	--	------

118 Har du permanent nedsatt funksjonsevne?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
 Nei

119 Forekommer det vold i omgangskretsen din?

Merk: Sett ett kryss

- Jeg kjenner ikke til at det forekommer vold
 Det forekommer en del vold
 Det forekommer en del vold, men ingen sier fra

120 Er du blitt utsatt for vold utenfor hjemmet?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
 Nei

121 Har du selv utøvd vold mot andre utenfor hjemmet?

Merk: Sett ett kryss

- Ja
 Nei

122 Tenk deg at du var deprimert eller hadde mindre psykiske problemer. Hva ville du gjort?

Merk: Flere kryss mulig

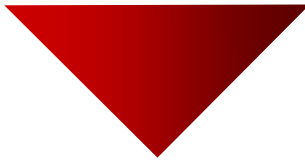
- Løst problemene på egen hånd, ikke tatt dem opp med noen
 Snakket med lege, psykolog, rådgiver eller annen profesjonell hjelper
 Snakket med ektefelle/partner
 Snakket med andre
 Vet ikke

123 Hvordan vil du alt i alt beskrive din livskvalitet?

Merk: Sett ett kryss

- Svært bra
 Ganske bra
 Verken bra eller dårlig
 Ganske dårlig
 Svært dårlig

Takk for at du tok deg tid til å svare !

Arbeidsforskningsinstituttet

AFI er et tverrfaglig arbeidslivsforskningsinstitutt. Sentrale forskningstema er:

- Inkluderende arbeidsliv
- Utsatte grupper i arbeidslivet
- Konflikthåndtering og medvirkning
- Sykefravær og helse
- Innovasjon
- Organisasjonsutvikling
- Velferdsforskning
- Bedriftsutvikling
- Arbeidsmiljø

Se www.afi.no

Publikasjoner kan lastes ned eller bestilles fra AFIs hjemmeside eller direkte fra instituttet.

Postboks 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO
Besøksadresse:
Stensberggt. 25

Telefon: 23 36 92 00
Fax: 22 56 89 18
E-post: afi@afi-wri.no

